

การเมืองของถ้อยคำในชายแดนใต้/ปาตานี: การประกอบสร้าง “สันติภาพ”

ในความขัดแย้งชาติพันธุ์การเมือง

โดย

นายรอมฎอน ปันจอร์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

รัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การเมืองของถ้อยคำในชายแดนใต้/ปาตานี: การประกอบสร้าง “สันติภาพ”
ในความขัดแย้งชาติพันธุ์การเมือง

โดย

นายรอมฎอน ปันจอร์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

รัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

POLITICS OF WORDS IN PA(T)TANI: CONSTRUCTING “PEACE”
IN ETHNOPOLITICAL CONFLICT

BY

Mr. ROMADON PANJOR

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS (POLITICAL SCIENCE)
DEPARTMENT OF POLITICS AND GOVERNMENT
FACULTY OF POLITICAL SCIENCE
THAMMASAT UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2015
COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะรัฐศาสตร์

วิทยานิพนธ์

ของ

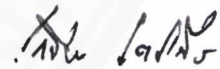
นายรอมฎอน ปันจอร์

เรื่อง

การเมืองของถ้อยคำในชายแดนใต้/ปาตานี : การประกอบสร้าง “สันติภาพ”
ในความขัดแย้งชาติพันธุ์การเมือง

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต
เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2559

ประธานกรรมการ

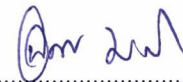
(ศาสตราจารย์ ดร.เกษียร เตชะพีระ)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

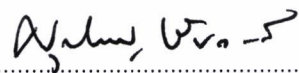
(ศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ฉันทนา บรรศิริโชค หวันแก้ว)

คณบดี

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภสวัสดิ์ ชัชวาลย์)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การเมืองของถ้อยคำในชายแดนใต้/ปาตานี: การประกอบสร้าง “สันติภาพ” ในความขัดแย้งชาติพันธุ์การเมือง
ชื่อผู้เขียน	นายรอมฎอน ปันจอร์
ชื่อปริญญา	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ศาสตราจารย์ ดร. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์
ปีการศึกษา	2558

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ “การเมืองของถ้อยคำในชายแดนใต้/ปาตานี: การประกอบสร้าง “สันติภาพ” ในความขัดแย้งชาติพันธุ์การเมือง” มีคำถามหลักว่าในความขัดแย้งทางการเมืองที่มีการใช้ความรุนแรงกันถึงตายนั้น ลักษณะหน้าตาของการต่อสู้/การปะทะต่อรองทางความคิดเป็นเช่นไร? โดยใช้กรอบการวิเคราะห์การเมืองของการเรียกขานและถ้อยคำที่เคลื่อนไหว ตัวแสดงทางการเมืองให้ความสำคัญกับ “การแบ” เรื่องเล่าที่เห็นต่างหลากหลายในความขัดแย้ง งานศึกษาพุ่งความสนใจไปยังการปรากฏตัวและเลื่อนหายไปของถ้อยคำเรียกขานสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น ตัวแสดงในความขัดแย้ง ดินแดน/พื้นที่ และผู้คน ตลอดจนวิธีการหรือยุทธศาสตร์ในการรับมือกับความขัดแย้งเหล่านั้น โดยการมุ่งวิเคราะห์ถ้อยแถลงที่เป็นทางการของคู่ขัดแย้ง ผ่านการวิจัยเอกสารของรัฐไทย และขบวนการปลดปล่อยปาตานีเป็นด้านหลักและเสริมด้วยการสัมภาษณ์แหล่งข้อมูลที่เป็นตัวแสดงสำคัญในความขัดแย้ง วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ตีกรอบเวลาในการศึกษาที่เริ่มต้นตั้งแต่ปี 2544 ซึ่งเป็นช่วงที่ความรุนแรงเริ่มปรากฏขึ้นมาในแบบแผนใหม่ ผ่านจุดเปลี่ยนสำคัญหลายห้วง จนกระทั่งการพูดคุยเพื่อสันติภาพปรากฏต่อสาธารณะในปี 2556 และดำเนินต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันในปี 2559

การศึกษาพบว่าเมื่อ “รัฐไทย” เผชิญหน้ากับ “ขบวนการปลดปล่อยปาตานี” รัฐได้พยายามกำหนดถ้อยคำเรียกขานสำคัญที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งเพื่อสะกดสถานการณ์ไม่ให้พัฒนาไปสู่จุดที่ไม่พึงปรารถนา พร้อมทั้งสกัดกั้นความหมายของความรุนแรงไม่ให้ยกระดับไปเป็นประเด็นปัญหาการเมืองระหว่างประเทศ ถ้อยคำทางการทำหน้าที่ในการลดทอนความเป็นการเมืองให้กับความขัดแย้ง กร่อนเซาะความชอบธรรมของฝ่ายตรงข้าม และเสริมน้ำหนักของเหตุผลรองรับการบังคับใช้กฎหมายพิเศษในพื้นที่ความขัดแย้ง แต่อำนาจในการควบคุมความหมายของรัฐก็มิได้มีอย่าง

เบ็ดเสร็จเด็ดขาด เพราะมักจะถูกทำลาย ช่วงชิง และต่อรองจากตัวแสดงอื่น ๆ เสมอ ดังที่ปรากฏหลังจากที่การพูดคุยเพื่อสันติภาพเผยตัวสู่สาธารณะ ซึ่งได้ส่งผลให้ปรากฏถ้อยคำที่ขัดแย้งแตกต่างหลากหลาย อันมีคุณูปการต่อการใคร่ครวญทบทวนความหมายของอัตลักษณ์ทางการเมืองและยุทธศาสตร์ในการรับมือกับความขัดแย้งอย่างไม่เคยมีมาก่อน อาจกล่าวได้ว่าการถกเถียงเกี่ยวกับความหมายของถ้อยคำเหล่านั้นได้มีส่วนในการค่อย ๆ แปลงเปลี่ยนความขัดแย้งที่ความรุนแรงเคยผูกขาดครอบงำไปสู่การก่อร่างสร้างรูปความขัดแย้งที่สร้างสรรค์ขึ้น

การพูดคุยเพื่อสันติภาพส่งผลให้บทสนทนาเกี่ยวกับ “ถ้อยคำ” และ “ความหมาย” ดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่อง วิธีที่ผู้คนจากหลากหลายภูมิหลังต่อรองกับความหมายของถ้อยคำข้างต้นนี้เองที่เปิดที่ทางให้มองเห็นความเป็นการเมืองของความขัดแย้งที่ถึงตาย ทำให้การแสดงความจริงไม่เห็นด้วยนั้นเป็นไปได้ ปรากฏถ้อยคำสำคัญแปลกประหลาดอย่าง “ชายแดนใต้/ปาตานี” หรือ “Pa(t)tani” ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้คนได้มองเห็นโฉมหน้าที่ซ่อนอยู่ของความขัดแย้งนี้อย่างจริงจังว่า ปมสำคัญนั้นอยู่ที่ปัญหากรรมสิทธิ์และความเป็นเจ้าของบนฐานความชอบธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งถึงที่สุดแล้วเอื้อต่อความเป็นไปได้ที่จะจินตนาการถึงทางเลือกอื่น ๆ ที่จะเผชิญกับความขัดแย้งนี้ นั่นเอง

คำสำคัญ: กระบวนการสันติภาพ, การขยายความเป็นการเมือง, การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง, การพูดคุยเพื่อสันติภาพ, การเมืองของการเรียกขาน, การเมืองวัฒนธรรม, จังหวัดชายแดนภาคใต้, ถ้อยคำที่เคลื่อนไหว, ปัตตานี, ปาตานี, สันติภาพ.

Thesis Title	POLITICS OF WORDS IN PA(T)TANI: CONSTRUCTING “PEACE” IN ETHNOPOLITICAL CONFLICT
Author	Mr. ROMADON PANJOR
Degree	Master of Arts (Political Science)
Major Field/Faculty/University	Politics and Government Faculty of Political Science Thammasat University
Thesis Advisor	Professor Chaiwat Satha-Anand, Ph.D.
Academic Years	2015

ABSTRACT

This thesis “Politics of Words in Pa(t)tani: Constructing ‘Peace’ in Ethnopolitical Conflict” raises the question concerning the faces of struggle or ideational negotiation in deadly political conflict in southern Thailand or “Patani”. Covering the period from 2001 to 2016, the study applies “Politics of Naming” and “Words in Motion” as analytical frameworks and emphasizes how different narratives unfold in conflict. Analyzing political statements made by members of the Thai state and Patani liberation movements, this study considers the presence and absence of words used to identify violence, actors of conflict, means and strategies to deal with conflict.

The thesis finds that the Thai state successfully prevented conflict from reaching undesirable ends by trying to name and define words that are crucial to conflict dynamics. At the same time, it also tried to prevent violence from escalating by deinternationalizing and depoliticizing conflict, delegitimizing others, and justifying special laws currently used in the regions. However the state cannot completely control meanings of words of their choices, since they are challenged by other stakeholders. With the advent of peace dialogue, various words have been contested which in turn result in an unprecedented reexamination of political ideology and

conflict strategy by parties involved. Consequently, contestation of these words and their meanings influence how these conflict, once dominated by violence, has been transformed to be more constructive.

Finally, peace dialogue helps conversation to continue about words and their significations. The ways in which people from difference backgrounds negotiate how politics of deadly conflict can be properly understood make genuine disagreement possible. Strange words especially “Pa(t)tani” reveal the face of deadly conflict which is the issue of “ownership” based on different legitimation bases. Seeing such a face makes it possible to imagine meaningful alternative future in engaging with conflict for the people.

Keywords: Conflict Transformation, Cultural Politics, Pa(t)tani, Patani, Peace Dialogue, Peace Process, Politicization, Politics of Naming, Southern Border Provinces, The Political, Words in Motion.

กิตติกรรมประกาศ

ด้วยพระนามของอัลลอฮ์ผู้ทรงกรุณาปราณี ผู้ทรงเมตตาเสมอ

ในที่สุดวิทยานิพนธ์เล่มนี้ก็แล้วเสร็จจุล่ง และก็จะเหมือนกิจการอื่นใดของมนุษย์ที่ไม่อาจบรรลุได้ด้วยความช่วยเหลือของพระผู้เป็นเจ้า

ถ้างานชิ้นนี้ไม่ได้เขียนโดยผม และไม่ได้ใช้จังหวัดชายแดนภาคใต้หรือ “ปาตานี” เป็นกรณีศึกษา หากแต่ถูกเขียนขึ้นโดยใครสักคนที่เคยทำงานหนังสือพิมพ์มาก่อนและในขณะที่เขียนวิทยานิพนธ์อยู่นั้นก็ทำงานกับองค์กรประชาสังคมสักแห่งที่อยู่ในพื้นที่ความขัดแย้ง ซึ่งอาจจะเป็นมินดาเนา อาเงาะห์ คะฉิ่น เซชเนีย เคอร์ติสถาน คาดาลัน หรือปาเลสไตน์ ใครคนนั้นอาศัยคำถามเดียวกันนี้ ญาณวิทยาเดียวกันนี้ วิธีการเดียวกันนี้ กรอบคิดทฤษฎีเดียวกันนี้ และด้วยแนวทางการเล่นเรื่องเดียวกันนี้ ไม่ว่าผลการศึกษาจะออกมาเช่นไร วิทยานิพนธ์ที่สนใจการเมืองวัฒนธรรมของความขัดแย้งที่เล่นกันถึงตายชิ้นนั้น ก็น่าจะเป็นงานที่ดึงดูดความสนใจผมอย่างมาก

หากงานชิ้นนั้นใช้กรณีศึกษาเดียวกันกับที่ผมใช้ ก็คงยิ่งน่าสนใจมากขึ้นหลายเท่า

ความเป็นจริงก็คือผู้เขียนงานชิ้นนี้กลับเป็นผม ซึ่งถือครองความสงสัยใคร่รู้แต่เบื้องแรกอันก่อตัวเป็น “คำถามดิบ” เมื่อสองปีก่อน วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้เป็นการเยียวยาอาการคันที่มีอยู่ในใจมานาน งานชิ้นนี้จึงไม่ใช่อะไรอื่น นอกจากเป็นงานเขียนที่ผมเองอยากเห็นและอยากอ่านนั่นเอง แม้จะยอมรับโดยไม่มีข้อโต้แย้งว่าเป็นงานที่อ่านแล้วเหนื่อยและเต็มไปด้วยสำนวนยืดยาดที่เสียงพ้อผู้อ่านหลงวนอยู่ใต้น้ำ แต่ก็มีส่วนทำให้ผู้อ่าน – ที่ลงทุนอ่าน – ได้เห็นความขัดแย้งในมุมมองใหม่ ๆ ที่แตกต่างไปจากเดิม หรือถ้าพระผู้เป็นเจ้าอำนวยพร ผู้อ่านคงได้คิดต่อหรือจินตนาการถึงวิธีการอันหลากหลายที่จะรับมือกับความขัดแย้งที่เรากำลังเผชิญ

แม้ผู้เขียนจะเป็นผม แต่คงเป็นที่ทราบดีว่างานเขียนไหน ๆ ก็ไม่อาจบรรลุได้ด้วยการทำงานของคน ๆ เดียว งานเขียนที่เป็นวิทยานิพนธ์นั้นพึ่งพาผู้คนจำนวนมากรายรอบ คนที่ควรกล่าวถึงแต่เบื้องแรกเห็นจะเป็นอาจารย์ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ซึ่งทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ คงเหมือนนักข่าวหลายคนที่อาจารย์มักจะเป็นแหล่งข่าวที่ให้ประเด็นแหลมคมเสมอ แต่เมื่อเปลี่ยนความสัมพันธ์จากแหล่งข่าว/นักข่าวไปสู่อาจารย์/ศิษย์แล้ว การเรียนรู้ของคนที่เคยโทรศัพท์สัมภาษณ์แบบฉุกเฉินในยามเกิดวิกฤตการณ์ก็เดินทางไปสู่ดินแดนใหม่ ๆ นอกเหนือจากคำถามที่ท้าทายและการถกเถียงที่แปลกหูแปลกตาแล้ว อาจารย์ยังแสดงให้เห็นและทำให้ดูว่าการสอนให้ผู้อื่นได้เรียนรู้ นั้นเป็นเช่นไร ในขณะเดียวกัน การทำงานในฐานะผู้ช่วยนักวิจัยในคณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธีนั้นไม่เพียงแต่ทำให้เห็นรูปธรรมของความคิดอาจารย์แล้ว ยังเปิดโลกให้ผมเห็นความสลับซับซ้อนของความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับนโยบายความมั่นคงอีกด้วย ผมคงต้องบอกกล่าวในที่นี้ว่ารู้สึกยินดี

อย่างมากที่วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ได้รับคำแนะนำอันมีค่าจากอาจารย์และดีใจไม่น้อยไปกว่ากันเมื่อรู้ว่าตัวมันเองได้ทำให้อาจารย์เรียนรู้ไปด้วยเช่นกัน

สำหรับอาจารย์เกษียร เตชะพีระ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งให้คำวิจารณ์ที่แหลมคมและน่าประทับใจอย่างมาก หลายประเด็นในนั้นไม่เพียงแต่ทำให้ผมตื่นตัวเกินคาดแล้ว แต่ยังมีผลให้ต้องนึกทบทวนตัวเองตามมามากมายอีกหลายขยัก คงคล้ายกับประสบการณ์ในคลาสเรียนที่อาจารย์อนุญาตให้ผมเข้านั่งฟังเมื่อหลายปีก่อน นั่นก็คือการให้ความสำคัญกับสิ่งพื้นฐานและคำถามที่เราต้องเผชิญอย่างซึ่งหน้าและจริงจัง ขอขอบคุณอาจารย์ฉันทนา บรรพศิริโชค หวันแก้ว ที่ยินดีรับเป็นกรรมการสอบและเช่นเคยที่อาจารย์ตั้งคำถามและให้ความเห็นอย่างละเอียด บรรดาคำถามเหล่านั้นต่อเติมให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สมบูรณ์ขึ้นในเวลาต่อมา

บรรยากาศของการเรียนรู้ในธรรมศาสตร์นั้นสำคัญมากและมีผลอย่างยิ่งที่ขัดเกล่าให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้ลุล่วงได้ในที่สุด ในห้องเรียน ผมสนุกที่ได้เรียนรู้กับอาจารย์ธเนศ วงศ์ยานนาวา ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร พิษณุ สุนทรารักษ์ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ จุลชีพ ชินวรรณ ลิขิต ธีรเวคิน ไซยันต์ ไชยพร จริญญา มะลุลิม เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ศุภสวัสดิ์ ชัชวาลย์ วสันต์ เหลืองประภัสร์ ทวีดากมลเวช ยุกติ มุกดาวิจิตร อนุสรณ์ อุณโณ เกษม เพ็ญภินันท์ รวมไปถึงอาจารย์ชัยวัฒน์และอาจารย์เกษียรอีกด้วย ผมขอขอบคุณมิตรสหายภาคปกครองรหัส 52 ที่ทำให้การเรียนรู้นี้ระหว่างการเดินทางเข้าชั้นเรียนนั้นมีชีวิตชีวา ขอขอบคุณมิตรสหาย ป.เอก และ ป.โท ทั้งจากรัฐศาสตร์และมานุษยวิทยาหลายท่านเกินจะเอ่ยนามที่เอื้อโอกาสให้ถกเถียงทั้งในห้องและนอกห้องเรียนตลอดช่วงปีเหล่านั้น บางคนยังคงทวงความคืบหน้างานขึ้นนี้อยู่ไม่ขาด และคงต้องขอบคุณเจ้าหน้าที่คณะและห้องสมุดติเรกอีกด้วยที่ติดตามสอบถามความคืบหน้าอยู่เสมอ บางครั้งยังเป็นธุระให้กับการต่ออายุหนังสือที่ผมหอบหิ้วลงพื้นที่ไปด้วย (แต่บางครั้งค่าปรับก็บานเช่นกัน!) นอกจากนี้ ขอขอบคุณหมูและหนูที่ “ร้านถ่ายเอกสารที่ดีที่สุดที่ตีที่สุดในท่าพระจันทร์” ที่เป็นธุระจัดส่งสำเนาหนังสือที่ต้องการใช้ส่งตรงไปถึงปัตตานี (และคิดดั่งค์ที่หลัง!) ผมยังต้องขอบคุณนุ้ย – เขาวัววัฒน์ที่ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในยามฉุกเฉินอยู่เสมอ

วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้จะไม่สำเร็จลุล่วงได้เลยหากปราศจากซึ่งการใช้ชีวิตทำงานร่วมกับทีมงานที่ทรงพลังในพื้นที่ความขัดแย้งแห่งนี้ ผมขอขอบคุณมิตรสหายและพี่ ๆ น้อง ๆ ใน Deep South Watch, DSJ (Sinaran), DSID, DSP, Deepbooks, DSR, CSCD, PRC, คณะทำงานวง IPP และรวมถึงทีมนักข่าวพลเมืองที่สับเปลี่ยนหมุนเวียนมาทำงานร่วมกัน จนยากจะเอ่ยนามให้ครอบคลุมและครบถ้วน การทำงานในลักษณะ “อะมีบา” นั้นเป็นเนื้อดินอันอุดมสำหรับการต่อยอดแตกหน่อเป็นวิทยานิพนธ์เล่มนี้ในที่สุด ในจำนวนผู้คนเหล่านี้ ควรต้องกล่าวถึง “อาจารย์ศรี” – ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี - เสาคู่แรกในเครือข่ายครอบครัวขององค์กรบำเพ็ญล้างล้างล้าง การสนทนากับอาจารย์ในหลายปีที่ผ่านมาได้กลายมาเป็นวิทยานิพนธ์เล่มนี้เรียบร้อยแล้ว เสาคู่คนที่

ไม่อาจละได้ “บังยุบ” – มุฮัมมัดอายุบ ปาทาน – ผู้ที่สอนคนด้วยการทำให้ดูและเปิดกว้างสำหรับการถกเถียงอย่างเผ็ดร้อน คำพูดที่ว่ากล่าวแตกตันเหล่านั้นมีส่วนไม่มากก็น้อยที่ฝังอยู่ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ขอขอบคุณก๊ะละห์ – อาดีละห์ ปาทาน – ไม่ใช่เพียงเพราะดูแลบังยุบในฐานะภรรยาให้แกสามารถทำงานได้เป็นอย่างดีอย่างที่เห็น หากแต่ยังช่วยเหลือในการทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สมบูรณ์อีกด้วย ก๊ะละห์ยังเป็นคนแรก ๆ ที่ทำให้ผมรู้จัก “ปุ่มที่อยู่ข้างหลัง” ของการเมืองวัฒนธรรมมลายูปาตานีในช่วงปีแรก ๆ ของการลงมาทำข่าวในพื้นที่ ปุ่มที่ว่านั้นแฝงตัวอยู่ในอักษรสามตัวแรกของภาษามลายูญาวี นั่นคือ ا - อลิฟ (อุซามอ, ศาสนา) ب - บอ (บังซา, ชาต) ت - ตอ (ตานะฮาย, มาตุภูมิ) ซึ่งเป็นรหัสที่ไขความเข้าใจต่อนัยทางการเมืองของ “มลายู-อิสลาม-ปาตานี” ในเวลาต่อมา

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ยังต้องขอบคุณการทำงานบรรดาตัวแสดงต่าง ๆ ที่พัวพันเกี่ยวข้องอยู่ในความขัดแย้ง ความมุ่งมั่นและปฏิบัติการของพวกเขามีส่วนทำให้การมองเห็นประเด็นที่ต้องการนำเสนอชัดเจนขึ้น และแน่นอน แม้ว่าพวกเขาเหล่านั้นจะไม่อาจลงรอยเห็นพ้องกันได้ก็ตาม ผมขอขอบคุณกลุ่มและเครือข่ายภาคประชาสังคมอันหลากหลายที่ทั้งหนักกำลังและประชันขันแข่งกันในสนามความขัดแย้งแห่งนี้ ขอขอบคุณต่อเจ้าหน้าที่รัฐทั้งที่เป็นทหารและพลเรือนที่มุ่งมั่นพยายามจะแก้ไขปัญหาใน “จังหวัดชายแดนภาคใต้” อย่างจริงจัง ที่สำคัญยังอนุญาติให้ผมได้เข้าถึงเพื่อขอสัมภาษณ์และข้อมูล ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการทำความเข้าใจวิถีที่รัฐกำลังเผชิญอยู่ ผมยังต้องขอบคุณบรรดาสมาชิกของขบวนการปลดปล่อย “ปาตานี” ที่เอื้ออาทรในลักษณะเดียวกันกับทางฝ่ายเจ้าหน้าที่ การเข้าถึงบุคคลและข้อมูลเหล่านั้นไม่เพียงแต่สร้างความเข้าใจให้กับผมมากขึ้นแต่ยังทำให้วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้โดดเด่นแตกต่างอย่างไม่ต้องสงสัย

หากพอจะมีประโยชน์อยู่บ้าง ผมขออุทิศวิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้เป็นกำลังใจกับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่และดิ้นรนแสวงหาทางออกจากความรุนแรงที่เกิดขึ้นนี้ด้วยแนวทางไม่ใช่ความรุนแรงและความอดทน ไม่ว่าจะพวกเขาจะคิดเห็นแตกต่างกันอย่างไรก็ตาม และไม่ว่าพวกเขาจะอยู่ฝ่ายใดก็ตาม

สุดท้ายนี้คงไม่กล่าวถึง “ครอบครัว” เห็นจะไม่ได้ วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีส่วนร่วมจากผู้คนจำนวนมาก แต่จะเป็นไปไม่ได้เลยถ้าไม่ได้รับการหนุนช่วยจากอาบะห์ มี และพี่น้องในครอบครัว “ป็นจอร์” ผมเข้าใจว่า “คูอาร์” ของพวกเขาคงได้รับการตอบรับแล้ว อัลฮัมดุลิลละห์! และแน่นอน ผมคงต้องขอบคุณอย่างที่สุดสำหรับ “ฟารีดา” และ “อานาตี” สองสาวผู้อยู่เคียงข้างผมมาตลอดหลายปีที่ผ่านมา เธอทั้งสองเป็นพลังงานที่ทำให้วิทยานิพนธ์เคลื่อนตัวมาถึงจุดนี้ในที่สุด ขอขอบคุณอีกครั้งด้วยความรัก.

รอมฎอน ป็นจอร์

13 สิงหาคม 2559

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญตาราง	(12)
สารบัญภาพ	(13)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	6
1.3 คำถามวิจัย	7
1.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย	7
1.5 วิธีการและขอบเขตในการศึกษา	9
1.5.1 ตำแหน่งแห่งที่ของผู้วิจัย	9
1.5.2 ถ้อยคำที่ศึกษา	10
1.5.3 แหล่งข้อมูล	11
1.5.4 กรอบเวลา	16
1.6 เค้าโครงบทตอน	19

บทที่ 2 ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	20
2.1 เกริ่นนำ	20
2.2 ภาษากับการเมือง	20
2.2.1 ภาษากับ “ความเป็นการเมือง”	21
2.2.2 ภาษากับความขัดแย้ง	24
2.2.3 ถ้อยคำที่เคลื่อนไหวตัวและการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง	32
2.3 ความขัดแย้งและการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง	36
2.3.1 การขัดกันทางอาวุธ (Armed Conflict)	38
2.3.2 ความขัดแย้งเชิงชาติพันธุ์และสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง	42
2.3.3 การพูดคุยเพื่อสันติภาพและการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง	48
2.4 สรุป: ทบทวนตัวเอง	53
2.4.1 ว่าด้วยกรอบการมองปัญหา	53
2.4.2 ว่าด้วยพลวัตและการเปลี่ยนแปลง	54
2.4.3 ว่าด้วยความแตกต่าง	55
บทที่ 3 ทำความเข้าใจสนามศึกษา: การผจญภัยของ “ปัตตานี” ใน “ปัตตานี”	57
3.1 เกริ่นนำ: ป้ายชื่อมัสดิตรายอ	57
3.2 เรื่องเล่าของความขัดแย้ง	58
3.3 ถ้อยคำกำเนิด: ปตานี ปาดานี ปัตตานี และฟาฏอนี	65
3.3.1 “ปัตตานี” ของรัตติยา	68
3.3.2 “ตานี” ของประพนธ์	71
3.4 ปาดานีและปัตตานี: การเมืองของการเปล(ง)ประวัติศาสตร์ชาตินิยมมลายู	74
บทที่ 4 ถ้อยคำของปัญหา: การปะทะต่อรองในการให้ความหมายความขัดแย้ง	92

4.1	เกริ่นนำ: จะคิดถึงความขัดแย้งอย่างไรดี?	92
4.2	คำอธิบายและปัญหาของการระบุงชี้ปัญหา	95
4.3	“สภาวะปกติ” ที่มี“โจร”: ถ้อยคำและการประเมินสถานการณ์ก่อนปี 2547	108
4.4	ภาพหลอนของการก่อการร้าย: ความอลหม่านในสถานการณ์ความรุนแรง พาด 2547-2549	115
4.5	สะกดถ้อยคำ กำหนดสถานการณ์: การปรับตัว การเผชิญหน้า และการ แสวงหาทางเลือกในช่วง 2549-2556	119
4.5.1	ภาพรวมสถานการณ์	119
4.5.2	ปัญหาของ “การก่อความไม่สงบ” และตัวตนปีอาร์เอ็นในสายตารัฐ	122
4.5.3	เมื่อ “ผู้ก่อเหตุรุนแรง” บังเกิด: ปัญหาที่ขัดกัน ของการขัดกันทางอาวุธกับการกดระดับทางการเมือง	129
4.5.3.1	“ผู้ก่อความไม่สงบ” ปะทะ “ผู้ก่อความรุนแรง”	130
4.5.3.2	ปฏิบัติการและข้อโต้แย้ง	142
4.5.3.3	เมื่อคำใหม่ข้ามพรมแดนภาษา	148
4.5.4	เมื่อ “จังหวัดชายแดนภาคใต้” เริ่มสั่นคลอน: ความท้าทายของ “อโตนอมิ” และ “ปาตานี”	158
4.6	สรุป: วงเล็บของ Pa(t)tani	165
บทที่ 5 ถ้อยคำของทางออก: การเดินทางของ “สันติภาพ”		168
5.1	เกริ่นนำ: สันติภาพของเราอยู่ตรงไหน?	168
5.2	การริเริ่มสันติภาพ 28 กุมภาพันธ์และกระบวนการพูดคุย เพื่อ “สันติภาพ” ทั้งสองรอบ	169
5.3	ถ้อยคำขัดแย้งแตกต่าง	179
5.3.1	ถ้อยคำในกำกับรัฐกับสามโฉมหน้าของฝ่ายตรงกันข้าม	179
5.3.2	ถ้อยคำในการต่อรองกับการเผยโฉมหน้าของขบวนการปลดปล่อยปาตานี	192
5.3.2.1	สถานภาพทางการเมืองของ “ปีอาร์เอ็น”	194
5.3.2.2	สิทธิความเป็นเจ้าของและนักล่าอาณานิคม: คำปิดที่ถูกเปิด กับการเมืองของการแปล(ง)	204
5.3.2.3	สถานภาพทางการเมืองของ “มาราปาตานี”	216

5.3.3 สันติภาพปาตานีใต้เงาสันติสุข	238
5.4 สรุป: ปาตานีในเครื่องหมายคำถาม	264
บทที่ 6 บทสรุป	266
รายการอ้างอิง	279
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก	321
ภาคผนวก ข	327
ประวัติผู้เขียน	328

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
5.1 เปรียบเทียบเนื้อหาของข้อเสนอเบื้องต้น 5 ของปีอาร์เอ็นในคลิปวิดีโอ วันที่ 26 เมษายน 2556 กับเอกสารข้อเรียกร้องลงวันที่ 29 เมษายน 2556	201

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 แผนภาพเส้นเวลาของสถานการณ์ความขัดแย้งที่มีการใช้ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้หรือ “ปาตานี” ตั้งแต่ 2544-2559	18
5.1 พิธีลงนามในเอกสารฉันทามติว่าด้วยกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพที่กรุงกัวลาลัมเปอร์เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556	170
6.1 แผนภาพเส้นเวลาแสดงการปรากฏตัวของถ้อยคำสำคัญในความขัดแย้งที่ชายแดนใต้/ปาตานี ตั้งแต่ปี 2544 - 2559	269
6.2 สามโฉมหน้าของ “ฝ่ายตรงกันข้าม” ในสายตารัฐ	274

บทที่ 1

บทนำ

"อย่าไปใช้คำว่าสันติภาพ เพราะเราไม่ได้มีการสู้รบกัน"¹

พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี, 28 มกราคม 2558

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ถ้อยแถลงของหัวหน้ารัฐบาลไทยข้างต้นอยู่ในบริบทความรุนแรงที่ต่อเนื่องและยืดเยื้อ เรื้อรังกว่าทศวรรษในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งได้คร่าชีวิตผู้คนไปแล้ว 6,613 คน บาดเจ็บถึง 12,041 คน จากจำนวนเหตุการณ์ความรุนแรงทั้งสิ้น 15,530 ครั้ง เหตุจากความรุนแรงมีสัดส่วนพอ ๆ กันระหว่างชาวมุสลิมและชาวพุทธ² ข้อมูลเฉพาะปี 2558 ซึ่งพบว่าเป็นปีที่มีจำนวนเหตุการณ์ความไม่สงบน้อยที่สุดในรอบ 12 ปี และพบว่ามีแนวโน้มที่สัดส่วนของผู้บาดเจ็บล้มตาย (casualties) ซึ่งตกเป็นเป้าโจมตีได้เริ่มเปลี่ยนไปจากระยะแรก ๆ ของสถานการณ์ความรุนแรง กล่าวคือเดิมที่เป้าโจมตีที่เป็นพลเรือนหรือบุคคลที่ไม่ถืออาวุธ (เป้าหมายที่อ่อนแอ) มีสัดส่วนที่มากกว่าเป้าโจมตีที่เป็นกองกำลังที่มีอาวุธประจำกาย (เป้าหมายที่เข้มแข็ง) อยู่ห่างมาก แต่ในปีดังกล่าวสัดส่วนของกลุ่มหลังกลับ

¹ ถ้อยคำเต็มประโยคของบทสัมภาษณ์นี้คือ "...ขอร้องอย่าเอาเรื่องนี้มากดดันเจ้าหน้าที่หรือ กดดันรัฐ...จะทำให้เราเสียเปรียบโดยทันที เราต้องแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน ใช้การเมืองนำ การทหาร โดยรัฐบาลเป็นผู้กำหนดนโยบาย ขั้นตอนการดำเนินการทั้งหมด...รัฐบาลต้องมั่นคง และ แสดงความจริงใจในการที่จะทำให้สันติสุขเกิดขึ้นให้ได้ อย่าไปใช้คำว่าสันติภาพ เพราะเราไม่ได้มีการสู้รบกัน เป็นเรื่องการกระทำผิดกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย ถ้าสู้รบคือสองฝ่าย...ที่มีการใช้กองกำลังยึดเมืองสู้กัน อย่างนั้นคือ peace talking การพูดคุยสันติภาพ เอากำลังที่โน่นที่นี้เข้ามาปราบปราม หยุดความรุนแรงที่เกิดขึ้น แต่ผมไม่อยากจะไปถึงตรงนั้น เราไม่ต้องการให้ต่างชาติเข้ามา มีส่วนเกี่ยวข้อง...ฉะนั้น อย่าเอามาพันกัน" [กรุณาดูใน "นายกฯ เผย เคาะ 3 ขั้นตอน หวังคุยสันติสุข สำเร็จ," *ไทยรัฐออนไลน์*, 28 มกราคม 2558, <http://www.thairath.co.th/content/477689> (สืบค้นเมื่อ 4 กุมภาพันธ์ 2558)]

² ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี, "19 ประเด็นกับความแปรปรวนที่เป็นพิษ: บทวิเคราะห์ สถานการณ์ชายแดนใต้ในวันที่สภาวะคงที่กำลังเปลี่ยนไป," ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 28 เมษายน 2559, <http://www.deepsouthwatch.org/node/8580> (สืบค้นเมื่อ 28 เมษายน 2559)

มีมีมากถึงร้อยละ 51 ในขณะที่กลุ่มแรกพบว่ามียูรีออล 49³ ด้วยเหตุนี้การอธิบายว่า “ไม่ได้มีการสู้รบกัน” ของผู้นำรัฐบาลที่มาจากพรรคการเมืองนั้นดูจะขัดแย้งและสวนทางกับความเป็นจริง ความน่าสนใจของถ้อยแถลงข้างต้นอยู่ที่คำถามว่าเหตุใดผู้นำรัฐบาลจึงเชื่อมโยงความหมายของการมีหรือไม่มีถ้อยคำว่า “สันติภาพ” กับการมีหรือไม่มีอยู่จริงของ “การสู้รบ”? ความหมายและกระบวนการสร้างความหมายที่ประกอบเป็นเงื่อนไขหรือ “ความเป็นจริง”⁴ ชนิดใดที่ทำให้การพูดถึงถ้อยคำเหล่านี้เป็นไปได้? และถ้อยแถลงเช่นนี้สร้างความเป็นจริงขึ้นมาได้อย่างไร?

หลังการยึดอำนาจได้ประมาณ 1 เดือน คณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ คสช. ก็ได้เปลี่ยนชื่อในภาษาไทยของ “กระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้” ไปเป็น “กระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้”⁵ เอกสารที่เป็นทางการของภาครัฐหลังจากนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำสั่งของผู้บังคับบัญชาระดับสูง ตลอดจนเอกสารนโยบายต่าง ๆ ก็

³ ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี และสุภาภรณ์ พันธ์นาซี, “ฐานข้อมูล DSID: การวิเคราะห์ข้อมูลเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในรอบปี 2558,” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 4 มกราคม 2559, <http://www.deepsouthwatch.org/node/7942> (สืบค้นเมื่อ 4 มกราคม 2559). อย่างไรก็ตาม เมื่อประมวลจากสถิติตามภูมิหลังของ “ผู้เสียชีวิต” พบว่าสัดส่วนนั้นกลับกัน กล่าวคือมีเป้าหมายที่อ่อนแอสูงถึงร้อยละ 66 ในขณะที่เป้าหมายเข้มแข็งมีอยู่เพียงร้อยละ 33 รายงานข้างต้นตั้งข้อสังเกตว่าแม้จะมีความพยายามโจมตีเป้าหมายเข้มแข็งมากขึ้น แต่เป็นไปได้ที่กลุ่มหลังมีอาวุธในการป้องกันตนเองได้ดีกว่า ส่วนกลุ่มแรกนั้นมือเปล่าไร้อาวุธ

⁴ ควรต้องบันทึกไว้ว่า ความเป็นจริง (Realities) ในที่นี้เป็นคนละเรื่องกับ “ความจริง” (truth) หรือ “สัจจะ” (Truth) ความเป็นจริงนั้นสัมพันธ์กับความคิดหรือทัศนคติที่ผู้คนที่มิต่อโลกและมีลักษณะสัมพันธ์ ความเป็นจริงจึงสามารถถูกประกอบสร้างขึ้นมาจากความเข้าใจของผู้คนที่มีปฏิสัมพันธ์กันในสังคมหนึ่ง ๆ ขณะที่ความจริงหรือสัจจะต่างออกไปตรงที่มีลักษณะสัมบูรณ์โดยตัวมันเอง

⁵ ควรต้องบันทึกไว้ด้วยว่าถ้อยคำ “สันติภาพ” นั้นสัมพันธ์กับ “กระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพ” และ “กระบวนการสันติภาพ” ที่เคยถูกใช้อย่างกว้างขวางหลังการลงนามในเอกสารฉันทามติว่าด้วยกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 ซึ่งถือเป็นการเปิดเผยการพูดคุยอย่างเป็นทางการ แต่หลังการยึดอำนาจ รัฐบาลภายใต้การนำของ คสช. คณะทำงานขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนใต้ได้เปลี่ยนชื่อไปเป็น “กระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุข” ในการประชุมครั้งแรกราว 1 เดือนหลังการก่อรัฐประหาร กรณาคูที่ “คสช.เดินทางต่อ-เจรจาไฟใต้,” *ข่าวสด*, 1 กรกฎาคม 2557, 15.

ปรับเปลี่ยนสอดคล้องต้องกันทั้งหมด โดยปรับถ้อยคำอย่าง “สันติภาพ” ออกไป และนำ “สันติสุข” มาแทน⁶ โฆษกกองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) ให้เหตุผลของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในเบื้องต้นว่าเพื่อ “...เพื่อให้สอดคล้องกับความเข้าใจที่มีอยู่เดิมของคนในพื้นที่ จชต.”⁷ สำนักข่าวอิสราอ้างแหล่งข่าวที่วิเคราะห์ว่าเพื่อ “...ดึงการกุมสภาพการพูดคุยกลับมา ไม่ให้ เป็นไปตามเกมของกลุ่มขบวนการที่อ้างอุดมการณ์แบ่งแยกดินแดน แล้วหันมาคุยกันเรื่องสันติสุขของ ประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง”⁸ แต่คำอธิบายการปรับเปลี่ยนดังกล่าวที่ชัดเจนที่สุดเห็นจะเป็นคำ บรรยายสรุปของนายทหารของกองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรภาค 4 ส่วน หน้า (กอ.รมน.ภาค 4 สน.) ต่อสื่อมวลชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2557 ซึ่งถือเป็นครั้งแรกที่หน่วยงานที่รับผิดชอบหลักในพื้นที่แกลงทิศทางของกระบวนการสันติภาพอย่าง เป็นทางการหลังการเข้ายึดอำนาจว่า

⁶ เช่น คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 230/2557 ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน 2557 เรื่อง “การจัดตั้งกลไกขับเคลื่อนกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้” ที่ถือเป็นรูปธรรมของ ทิศทางการสนับสนุนแนวทางการพูดคุยกับ “กลุ่มผู้เห็นต่าง” และ (ร่าง) นโยบายการบริหารและ พัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2558 - 2560 ซึ่งปรับถ้อยคำดังกล่าวอย่างชัดเจน เมื่อ เปรียบเทียบกับนโยบายฉบับเก่า กรณาดู สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, สำนักยุทธศาสตร์ความ มั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้และชนต่างวัฒนธรรม, “(ร่าง) นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัด ชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2558-2560,” (การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาร่างนโยบายการบริหาร และการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2558-2560 วันที่ 11-12 พฤษภาคม 2558 ณ โรงแรมซี เอสปีตธานี)

⁷ “คสช.เดินทางต่อ-เจรจาไฟใต้,” 15.

⁸ ทีมข่าวอิสรา, “ทำไมต้องเปลี่ยนจาก ‘พูดคุยสันติภาพ’ เป็น ‘พูดคุยเพื่อสันติสุข’,” สำนัก ข่าวอิสรา, 7 สิงหาคม 2557, http://www.isranews.org/south-news/documentary/item/31925-talk_31925.html (สืบค้นเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2558).

ที่เราเรียกว่าการพูดคุยสันติสุขนั้น เพราะมีบางคนวิจารณ์ว่าป็อาร์เอ็น⁹ ต้องการยกระดับปัญหา แต่เราเองต้องการลดระดับของปัญหาและระดับของการพูดคุย เพราะถือว่าปัญหาความขัดแย้งเป็นเรื่องภายในของเรา ในพื้นที่แห่งนี้ไม่ได้มีคู่สงคราม ไม่มีประเทศที่ทำสงคราม ทหารที่ลงมาทำหน้าที่ก็ไม่ได้มาทำสงคราม แต่มาบังคับใช้กฎหมาย เราจึงเรียกว่าเป็นการพูดคุยเพื่อสันติสุข แต่ถึงอย่างนั้นชื่ออะไรก็ไม่สำคัญ หากกระบวนการเดินหน้าต่อไปได้นั้นสำคัญกว่า¹⁰

จากคำชี้แจงอย่างเปิดเผยจะเห็นได้ว่ารัฐพยายามตีกรอบการมองปัญหาและทิศทางรับมือกับปัญหา ด้วยการเปลี่ยน “ถ้อยคำ” หรือ “ชื่อ” ที่ใช้เรียกขานบางอย่าง เพราะถ้อยคำเหล่านี้สะท้อน “ความคิด” หรือ “มโนทัศน์” ทางนโยบาย กระบวนการกำหนดกรอบนโยบาย ไปจนถึงการแปรไปสู่การปฏิบัติในทาง “ความเป็นจริง” ที่ขึ้นอยู่กับกรอบคิดดังกล่าว แต่ทว่าความจริงจังเกี่ยวกับถ้อยคำดังกล่าวไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะภาครัฐเท่านั้น เพราะพบความเคลื่อนไหวในปฏิบัติการทางวาทกรรมที่เต็มไปด้วยถ้อยคำและความคิดที่โลดแล่นผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรภาคประชาสังคมทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ นักวิชาการ สื่อมวลชน หรือแม้แต่นักธุรกิจห้างร้าน โดยเฉพาะกลุ่มขบวนการต่อสู้เพื่อปลดปล่อยปาตานีเอง ชื่อเรียกขาน ถ้อยคำ และศัพท์การเมืองที่ใช้ก็ล้วนแต่ทำให้ความคิดบางอย่างปรากฏตัวขึ้น เช่น ในขณะที่ทางการใช้คำเรียกขานพื้นที่ซึ่งรวมกลุ่มจังหวัดในภูมิภาคแถบนี้เข้าไว้ด้วยกันว่า “จังหวัดชายแดนภาคใต้” แต่ก็มีกรรมรงค์ให้เรียกขานพื้นที่ดังกล่าวเป็น “ปาตานี” หรือ “ฟาฏอนี” ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผ่านถ้อยแถลงและปฏิบัติการทางการเมืองของหลายกลุ่ม การอภิปรายถกเถียงเกี่ยวกับการเรียกขานผู้คนส่วนใหญ่ในพื้นที่ ซึ่งมี

⁹ ป็อาร์เอ็น หรือ BRN ในที่นี้คือแนวร่วมปฏิบัติแห่งชาติมลายูปาตานี (Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani) ถือเป็นกลุ่มขบวนการแบ่งแยกดินแดนที่เคลื่อนไหวอย่างทรงพลังที่สุดในปัจจุบัน ตัวแทนป็อาร์เอ็นเข้าร่วมลงนามในการริเริ่มพูดคุยเพื่อสันติภาพกับทางรัฐบาลไทยในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 โดยมีทางการมาเลเซียเป็นผู้อำนวยการความสะดวก

¹⁰ “ทหารได้ประกาศเดินหน้า ‘พูดคุยสันติสุข’ สูดลิ้ม วงเสวนาทำวัดใจเปิดพื้นที่ทางการเมือง,” *โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้*, 19 สิงหาคม 2557, <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/6063> (สืบค้นเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2558). พ.อ.วิชาญ สุขสง รองผู้อำนวยการสำนักงานการบังคับใช้กฎหมาย สิทธิมนุษยชน และนิติวิทยาศาสตร์ กอ.รมน.ภาค 4 สน. กล่าวบรรยายสรุปในหัวข้อ “ยุทธศาสตร์การพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนใต้” เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2557 ณ โรงแรมปาร์ควิว ปัตตานี

ถ้อยคำคู่แข่งอย่าง “ไทยมุสลิม” ตามแบบฉบับของทางการ กับทางเลือกต่าง ๆ อาทิเช่น มลายูมุสลิม ชาวปาตานี (หรือ “ปาตานีเยน” ในบางกรณี) พลเมืองไทยเชื้อสายมลายู เป็นต้น หรือแม้แต่การ ถกเถียงว่าจะเรียกขานสถานการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ด้วยถ้อยคำอย่างไร ไม่ว่าจะเป็นการก่อความไม่สงบ การ ก่อเหตุรุนแรง สงคราม การปฏิวัติ การปลดปล่อย หรือถ้อยคำที่สร้างปัญหาอย่างมากให้กับภาครัฐ อย่างการขัดกันด้วยกำลังอาวุธ (Armed Conflict) ในขณะที่ศัพท์แสลงที่มีนัยทางศาสนาอย่าง “ญิฮาด” หรือสงครามศักดิ์สิทธิ์ก็ถูกเรียกขานโดยฝ่ายขบวนการต่อสู้มาช้านาน

นอกเหนือจาก “พื้นที่” และ “ผู้คน” ข้างต้นแล้ว คำเรียกขาน “ตัวการ” (Agency) ที่ เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง โดยเฉพาะตัวแสดงสำคัญ (Actors) ก็สร้างข้อถกเถียงไม่น้อย คู่ขัดแย้ง เผชิญกับความตึงเครียดแทบทุกครั้งเมื่อต้องเรียกขานทั้งฝ่ายตรงกันข้ามและตนเอง ทางกรไทยมี พัฒนาการในการเรียกขาน “ศัตรู” ของตนเองมาตลอดหลายสิบปี¹¹ กระทั่งถ้อยคำอย่าง “ผู้ก่อเหตุ รุนแรง” ได้ถูกประกาศใช้อย่างเป็นทางการในห้วงประมาณปี 2552¹² ทดแทน “ผู้ก่อความไม่สงบ” หลังจากนั้น ถ้อยคำอย่าง “ผู้มีความคิดเห็นแตกต่างจากรัฐ” หรือ “ผู้เห็นต่าง” ก็ปรากฏขึ้นพร้อม ๆ กับการริเริ่มพูดคุยเพื่อสันติภาพ กระนั้นก็ตาม ปัญหาที่ว่าจะเรียก “อีกฝ่าย” บนโต๊ะพูดคุยก็ยังเป็น เรื่องที่จัดการได้ไม่ลงตัว เช่นที่กลุ่มมาราปาตานี (Mara PATANI) เสนอให้ถือว่าพวกตนเป็นคู่สนทนา

¹¹ ชิตชนก ราฮิมมูลา, “วิกฤติการณ์ชายแดนใต้,” *ความรู้กับการแก้ปัญหาความขัดแย้งกรณี วิกฤติการณ์ชายแดนภาคใต้*, บรรณาธิการโดย อุทัย ดุลยเกษม และเลิศชาย ศิริชัย, (กรุงเทพฯ: สำนัก วิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 2548), 5. และเอกสารไม่ปรากฏผู้เขียน แต่เข้าใจว่าเป็น เอกสารประเมินสถานการณ์ของหน่วยงานราชการ ดูใน [กองบัญชาการผสมพลเรือน ตำรวจ ทหารที่ 43?], “ความเป็นมาของขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.),” เอกสารลับมาก, 1.

¹² Marc Askew, “Fighting with Ghost: Querying Thailand’s ‘Southern Fire,’” *Contemporary Southeast Asia* 32, no. 2 (2010), 121; n. 12.

ในกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพ¹³ โดยการระบุชื่อกลุ่มโดยตรง ไม่ใช่ “กลุ่มผู้มีความเห็นต่างจากรัฐ”¹⁴ ซึ่งสร้างปัญหาให้กับรัฐบาลไม่น้อย¹⁵

ถ้อยคำเหล่านี้ไม่ได้ไร้เดียงสาและสะท้อนความเป็นจริงของโลกอย่างที่ตรง หากแต่นำพาแนวคิดบางอย่างที่ปะทะต่อรองซึ่งกันและกัน ทั้งยังส่งผลให้ประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคมขึ้นมาอีกด้วย ที่สำคัญการถกเถียงเรื่องถ้อยคำยังเป็นอาณาบริเวณที่ยังหาข้อยุติตายตัวไม่ได้ กล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่ซึ่งทำให้ “ความเป็นการเมือง” (the Political) ปรากฏตัวและยังเป็นที่ ๆ สามารถมองเห็นความขัดแย้งในแง่มุมทางความคิด ซึ่งเป็นไปได้ว่าหากเข้าใจความแตกต่างในมิติเช่นนี้แล้ว อาจทำให้มองเห็นโอกาสและทางเลือกที่เป็นไปได้ในการรับมือกับความขัดแย้งเช่นนี้ก็เป็นได้

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้มีอยู่ 2 ประการ ได้แก่

1) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างถ้อยคำและความคิดที่ส่งผลต่อพลวัตของความขัดแย้งอย่างไร โดยให้ความสำคัญกับความคิดเชิงยุทธศาสตร์ของคู่ขัดแย้งหลัก

¹³ มาราดาตานีเป็นองค์กรใหม่ที่เดิมจัดตั้งขึ้นมาจากการริเริ่มโดยสมาชิกปีอาร์เอ็นของกลุ่มหนึ่ง และสร้างความร่วมมือจนมีกลุ่มเคลื่อนไหวรวม 6 กลุ่มเป็นสมาชิก โดยประกาศว่าพวกเขาจะรักษาความต่อเนื่องของการต่อสู้โดยการเข้าร่วม “กระบวนการพูดคุยสันติภาพปาตานี” (Proses Dialog Damai Patani) อ้างอิงจาก Awang Jabat, "Pemasyhuran MARA Patani," (Document Disseminated at Press Conference of MARA Patani, Premiera Hotel, Kuala Lumpur, Malaysia, August, 27, 2015).

¹⁴ "มารา ปาตานี เสนอรบ.ไทย ดันแผนสันติภาพเป็นวาระแห่งชาติ-ยอมรับการมีของกลุ่ม," *ไทยรัฐออนไลน์*, 27 สิงหาคม 2558, <http://www.thairath.co.th/content/521247> (สืบค้นเมื่อ 1 กันยายน 2558); ฎอริก (นามสมมติ) สมาชิกมาราดาตานีจากปีอาร์เอ็น, สนทนาทางโทรศัพท์, 12 ตุลาคม 2558.

¹⁵ ทีมข่าวอิศรา, “นายกฯไม่รับ 3 ข้อ ‘มารา ปาตานี’ ชี้ปกครองตนเองไปไม่รอด,” *สำนักข่าวอิศรา*, 11 กันยายน 2558, <http://www.isranews.org/south-news/special-talk/item/41267-autonomy.html> (สืบค้นเมื่อ 12 กันยายน 2558).

2) เพื่อศึกษาผลสะท้อนของถ้อยคำต่อกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพในฐานะที่เป็นกระบวนการขยายความเป็นการเมือง ที่ส่งผลต่อการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งจากวิธีการที่ใช้กำลังความรุนแรงไปสู่วิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรง

1.3 คำถามวิจัย

การศึกษาคั้งนี้มีคำถามหลักคือ ในความขัดแย้งทางการเมืองที่มีการใช้ความรุนแรงกันถึงตายนั้น ลักษณะหน้าตาของการต่อสู้/การปะทะต่อรองทางความคิดเป็นเช่นไร? โจทย์ดังกล่าวสัมพันธ์กับชุดของคำถามดังต่อไปนี้คือ จะทำความเข้าใจความขัดแย้งชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยหรือ “ปาตานี” ผ่านการศึกษา “ถ้อยคำ” สำคัญที่ปรากฏขึ้นมาได้อย่างไร? การวิเคราะห์การใช้หรือไม่ใช้ถ้อยคำเหล่านั้นจะทำให้ศึกษาความแตกต่างทางความคิดที่มีอยู่ได้อย่างไร? ความแตกต่างดังกล่าวนี้ถูกประกอบสร้างขึ้นมาได้อย่างไร? ความแตกต่างในการใช้ถ้อยคำดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการต่อสู้/การปะทะต่อรองทางความคิดในลักษณะใด? การต่อสู้/การปะทะต่อรองทางความคิดสัมพันธ์กับความเป็นจริงเกี่ยวกับความรุนแรงและการแสวงหาทางออกจากความรุนแรงอย่างไร? การทำความรู้จักโฉมหน้าของ “ความแตกต่าง” ข้างต้นจะทำให้มองเห็นโอกาสของการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งจากวิธีการที่ใช้กำลังความรุนแรงไปสู่แนวทางที่สร้างสรรค์และไม่ใช้ความรุนแรงได้อย่างไร?

1.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งพิจารณาการเคลื่อนไหวของ “ถ้อยคำ” หรือ “ชุดของถ้อยคำ” อันสัมพันธ์กับการทำงานหรือการปะทะต่อรอง (Negotiation) ของ “ความคิด” ที่ทำงานอยู่ในบริบทของความขัดแย้งผ่านการทำความเข้าใจแง่มุมของตัวแสดงที่เป็นคู่ขัดแย้งหลัก อันได้แก่ รัฐบาลไทย

กับขบวนการปลดปล่อยปาตานี¹⁶ ถ้อยคำเหล่านี้จะเกี่ยวข้องกับการระบุปัญหา/การประเมินสถานการณ์ การให้ความหมายกับมโนทัศน์สำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง โดยเฉพาะคำศัพท์ที่ระบุถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้น การอ้างอิงถึง “ดินแดน/พื้นที่” และอัตลักษณ์ของ “ผู้คน” และ “กลุ่มคน” จนถึงการสร้างความหมายของวิธีการแก้ไขปัญหาหรือในอีกแง่หนึ่งคือสภาวะการแปลงเปลี่ยน/เปลี่ยนผ่านความขัดแย้ง ด้วยเหตุนี้ จึงต้องพิจารณาถ้อยคำเหล่านี้ในฐานะที่เป็น “ชุดของถ้อยคำ” ที่ต่างมีความเกี่ยวข้องโยงใยซึ่งกันและกัน บางถ้อยคำในชุดเหล่านี้ยังเคลื่อนตัวเดินทางผ่านข้ามกาลเวลาและข้ามพรมแดนทางวัฒนธรรมและภาษา ทั้งอย่างมีความต่อเนื่องและปรากฏขึ้นใหม่

การปะทะต่อรองที่กล่าวนี้มีความหมายมากไปกว่าการสนทนากันซึ่งหน้าเพื่อบรรลุข้อตกลงร่วมกันในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งที่เข้าใจโดยทั่วไปในฐานะการเจรจาสันติภาพ¹⁷ การปะทะต่อรองในที่นี้เป็นการสร้างบทสนทนาที่เผชิญกับความย้อนแย้งในเชิงอัตลักษณ์ (Paradox of Identities) ในจุดที่มีความไม่ลงรอยกันระหว่างความหมายที่ตัวแสดงในสังคมให้แก่ตนเองและที่ถูกให้โดยผู้อื่น (Self-identification and Identification by Others) ในห้วงขณะนั้นบทสนทนาปรากฏขึ้นในที่ซึ่งเป็นจุดพบปะกันระหว่างแบบแผนอันหลากหลายของจินตนาการถึงตัวตนของตนเองกับการตระหนักยอมรับในสถานภาพของผู้อื่น ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์เผชิญอยู่ตลอดเวลา¹⁸ ในแง่นี้ การปะทะต่อรองเข้าใกล้มโนทัศน์ของ “การสนทนา” หรือ “สานเสวนา”(Dialogue) ที่มุ่งสร้างความเข้าใจเชิงลึกระหว่างผู้ที่มีความคิดเห็นหรือจุดสนใจแตกต่างกัน เพื่อปรับความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในความ

¹⁶ ตัวแสดงที่เป็นคู่ขัดแย้งหลักมีบทบาทอย่างสำคัญที่เกี่ยวกับถ้อยคำในความขัดแย้ง ทั้งในแง่ของการผลิต นำเข้า ดัดแปลง เปลี่ยนรูป และยืนยันความหมาย ด้วยเหตุนี้จึงจะเห็นวิธีที่ถ้อยคำเหล่านี้ปะทะกันอย่างโดดเด่น กระนั้นก็ตาม ตัวแสดงที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ก็อาจแสดงบทบาทดังกล่าวได้ด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นต้องพิจารณามุมมองอื่น ๆ ที่นอกเหนือไปจากคู่ขัดแย้ง แต่ด้วยข้อจำกัดของเวลาในการเก็บข้อมูล ตลอดจนปริมาณของข้อมูลที่มีให้พิจารณาจำนวนมหาศาล ผู้วิจัยจึงจะให้ความสำคัญกับบรรดาตัวแสดงต่าง ๆ ลดหลั่นกันไป อาทิเช่น นักวิชาการ กลุ่มประชาสังคม และองค์กรระหว่างประเทศ เป็นต้น

¹⁷ Berghof Foundation, "Facilitation, Mediation, Negotiation," *Berghof Glossary on Conflict Transformation: 20 Notions for Theory and Practice*, (Berlin: Berghof Foundation Operations GmbH, 2012), 49-50.

¹⁸ Chaiwat Satha-Anand, "Introduction: 'The Life of This World...'," in *The Life of This World: Negotiated Muslim Lives in Thai Society* (Singapore: Marshall Cavendish, 2005), 10-13.

ขัดแย้ง¹⁹ การปะทะต่อรองในเรื่องของถ้อยคำข้างต้นจึงไม่เพียงแต่เป็นการเผชิญหน้าของความแตกต่างในเรื่องการให้ความหมายของตนเองและผู้อื่น ตลอดจนความเข้าใจต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นของผู้คนที่เกี่ยวข้องเท่านั้น แต่อาจสร้างความกระจ่างให้เข้าใจความขัดแย้งในมิติอื่น ๆ นอกเหนือไปจากปรากฏการณ์ความรุนแรงทางตรงอีกด้วย

1.5 วิธีการและขอบเขตในการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้จะใช้วิธีการอันหลากหลายเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่จะนำมาตอบโจทย์ข้างต้น ทั้งการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม ซึ่งด้วยวิธีการชนิดหลังนี้ได้อนุญาตให้ผู้วิจัยได้สามารถเข้าไป “จุ่ม” ตัวอยู่ในสนามได้อย่างไม่เคอะเขิน นอกจากนี้ การศึกษาครั้งนี้ยังจัดวางแนวทางให้อยู่ในวิธีการศึกษาทางสังคมศาสตร์ที่มุ่งสร้างความกระจ่างว่าเรากำลังอยู่ตรงไหนในความขัดแย้ง การมองเห็นการทำงานของถ้อยคำจะนำไปสู่การแปรเปลี่ยนความขัดแย้งได้อย่างไร และถึงที่สุดแล้วความขัดแย้งที่เผชิญอยู่นั้นควรต้องคลี่คลายไปทางใด ซึ่งถือเป็นสมมติฐานสำคัญของสังคมศาสตร์แห่งปัญญาเชิงปฏิบัติอันลุ่มลึก (Phronetic Social Science)²⁰ ด้วยสถานะที่เป็นนักวิจัยและเป็นหนึ่งในตัวแสดงที่มุ่งต้องการการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงมีลักษณะผสมกัน (Hybrid) ทั้งที่เป็นคนนอกและคนในไปด้วยในเวลาเดียวกัน วิธีการศึกษาที่จะใช้ในการศึกษาครั้งนี้จะพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1.5.1 ตำแหน่งแห่งที่ของผู้วิจัย

การทำงานวิจัยเรื่องราวที่ตัวนักวิจัยเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับพัวพัน กระทั่งเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับความเป็นไปในสนามนั้นน่าจะก่อปัญหาอย่างน้อยสองประการ นั่นคือ ประการแรก ตัวผู้วิจัยอาจประสบปัญหาในการเข้าถึงข้อมูลบางชุดที่แหล่งข้อมูลอาจรู้สึกลำบากใจที่จะบอกกล่าว เนื่องจากมีปัญหาที่ขัดกันในเรื่องจุดสนใจ (Interest) กล่าวในอีกแง่หนึ่งก็คือการมีส่วนได้ส่วนเสียของผู้วิจัยเองอาจกลายเป็นกำแพงขวางกั้นการเข้าถึงข้อมูลเท่าที่ควรจะเป็น อีกประการหนึ่งคือ ตัวผู้วิจัย

¹⁹ Berghof Foundation, "Dialogue," *Berghof Glossary on Conflict Transformation: 20 Notions for Theory and Practice*, (Berlin: Berghof Foundation Operations GmbH, 2012), 28-29.

²⁰ เบ็นท์ ฟรีเปียร์, *พื้นสังคมศาสตร์: ทำไมการวิจัยทางสังคมจึงล้มเหลว และจะทำให้ประสบความสำเร็จได้อย่างไร*, แปลโดย อรทัย อาจอ่ำ, (นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2547). คำแปลเป็นภาษาไทยของสังคมศาสตร์ชนิดนี้เป็นของอรทัย

อาจประสบกับปัญหาของการตีความข้อมูล ซึ่งเป็นไปได้ที่อาจมองไม่เห็นนัยสำคัญของข้อมูลมากพอ หรือไม่ก็เป็นการตีความข้อมูลที่เกินจริง ติดกับดักของความคาดหวังที่ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นจริงในสนาม

อย่างไรก็ตาม การที่นักวิจัยมีภูมิหลังที่เคยเป็นผู้สื่อข่าวเมื่อหลายปีก่อน และปรับเปลี่ยนการทำงานมาเป็นการขับเคลื่อนพื้นที่กลางในการสื่อสาร การสร้างเครือข่ายความร่วมมือของภาคประชาสังคมในพื้นที่ และการทำงานวิจัยและผลิตบทวิเคราะห์ในบทบาทของผู้ปฏิบัติงานของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ในด้านหนึ่ง และการเป็นนักวิจัยของคณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธีที่มุ่งเน้นทำงานเกี่ยวกับการประเมินสถานการณ์และผลิตข้อเสนอเชิงนโยบายให้แก่ผู้กำหนดนโยบายของรัฐในอีกด้านหนึ่ง อาจกลายเป็นต้นทุนสำคัญที่ทำให้มองเห็นแง่มุมที่หลากหลายของความขัดแย้งและเฝ้าต่อการวิเคราะห์ข้อมูลตามโจทย์ที่ได้ตั้งเอาไว้ ในขณะเดียวกัน สถานะของความ เป็น “คนในสนาม” เช่นนี้ก็อาจทำให้มองเห็นปฏิกิริยาของผู้คนในฐานะแหล่งข้อมูลอันอาจสะท้อน “ข้อมูล” ที่น่าสนใจอยู่ด้วยเช่นกัน

ด้วยเหตุนี้ ตัวนักวิจัยเองจำเป็นต้องอาศัย “แว่นตา” หรือกรอบวิเคราะห์ บางอย่างที่น่ามาใช้อ่าน ในขณะเดียวกันก็ต้องอาศัย “การสร้างสมดุล” ในวิธีวิทยา เช่น การพยายาม ค้นหาข้อมูลเอกสารควบคู่กับปรากฏการณ์ที่ตัวเองเข้าไปมีประสบการณ์ร่วมด้วย การสร้างดุลยภาพ ระหว่างการจุ่มตัวลงไปในสนามกับการสวมแว่นตามองจากจุดยืนข้างนอก ตลอดจนการพยายาม แสวงหาความหมายที่ผู้คนในสนามตีความจากจุดยืนทางการเมืองที่แตกต่างกันมากที่สุดเท่าที่จะ เป็นไปได้

1.5.2 ถ้อยคำที่ศึกษา

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งสนใจไปที่การเปลี่ยนแปลงของการใช้และไม่ใช้ถ้อยคำสำคัญและ ชุดของถ้อยคำอันเกี่ยวข้องกับการให้ความหมายต่อสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น หรือในอีกแง่ หนึ่งก็คือการระบุบ่งชี้ปัญหาในระดับนโยบาย รวมไปถึงการให้ความหมายต่อวิธีในการรับมือกับความ ขัดแย้งดังกล่าว นอกจากนี้ ยังสนใจต่อบรรดาถ้อยคำเรียกขานตัวการต่าง ๆ (agencies) ที่พัวพันกับ

การอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง²¹ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจะพิจารณาพลวัตของบรรดาชุดของถ้อยคำดังต่อไปนี้คือ

1.5.2.1 ถ้อยคำเรียกขานพื้นที่และผู้คน อาทิเช่น ปาตานี, ฟาฏอนี, จังหวัดชายแดนภาคใต้, มลายู, แยก, ไทยมุสลิม เป็นต้น

1.5.2.2 ถ้อยคำเรียกขานสถานการณ์และตัวแสดงสำคัญในความขัดแย้ง อาทิเช่น ขบวนการแบ่งแยกดินแดน, โจรก่อการร้าย, การก่อความไม่สงบ, ผู้ก่อความไม่สงบ, เหตุการณ์รุนแรง, ผู้ก่อเหตุรุนแรง, ผู้เห็นต่าง, การขัดกันทางอาวุธ, ขบวนการปลดปล่อยปาตานี, ญูแว เป็นต้น

1.5.2.3 ถ้อยคำเรียกขานวิถีในการรับมือกับความขัดแย้ง อาทิเช่น กระบวนการสันติภาพ, การพูดคุยเพื่อสันติภาพ, การเจรจาสันติภาพ, การพูดคุยเพื่อสันติสุข เป็นต้น ซึ่งถ้อยคำชุดนี้จะสัมพันธ์กับมโนทัศน์รวบยอดที่มีความหมายซึ่งประชันขันแข่งกัน อันได้แก่ สันติภาพ สันติสุข และเอกราช

1.5.3 แหล่งข้อมูล

เนื่องจากงานศึกษาชิ้นนี้ต้องการศึกษาการปะทะประสานกันผ่าน “ถ้อยคำ” ในความขัดแย้ง แหล่งที่มาของข้อมูลจึงจะให้ความสำคัญลำดับแรกต่อถ้อยแถลงที่เป็นทางการ (Official Statement) ของคู่ขัดแย้ง ซึ่งในที่นี้ได้แก่ถ้อยแถลงของทางการไทยและของฝ่ายขบวนการเคลื่อนไหวปลดปล่อยปาตานีเป็นด้านหลัก²² โดยอาจใช้ข้อมูลจากแหล่งอื่น ๆ เช่น ถ้อยแถลงจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งครั้งนี้มาประกอบ เป็นต้น แหล่งข้อมูลเหล่านี้สามารถแจกแจงได้ดังต่อไปนี้

²¹ Margaret Moore, “Introduction: The Self-Determination Principle and the Ethics of Secession,” in *National Self-Determination and Secession*, (ed.) Margaret Moore, (Oxford: Oxford University Press, 1998), 2.สาระหลักของความขัดแย้งชนิดนี้มีคำถามที่เป็นที่ถกเถียงเสมอในเรื่องความหมายของ “ผู้คน” และ “ดินแดน” กล่าวคือคำถามที่ว่าใครบ้างที่จะหมายรวมถึง “ประชาชน” ในข้ออ้างสิทธิต่าง ๆ? และ “อาณาเขต” ไตบ้างที่จะเป็นหน่วยรองรับข้ออ้างสิทธิดังกล่าว?

²² แม้โดยเปรียบเทียบแล้วผู้ศึกษาจะสามารถเข้าถึงเอกสารที่เป็นถ้อยแถลงของทางการไทยได้ค่อนข้างกว้างขวาง แต่ในการเข้าถึงถ้อยแถลง “ที่เป็นทางการ” ของอีกฝ่ายหนึ่งนั้นกลับยังมีข้อจำกัดอยู่ไม่น้อย ด้วยเหตุนี้ ความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวยังเป็นหนึ่งในขอบเขตการวิจัยที่ควรต้องระบุนำไว้แต่เริ่มแรกอีกด้วย

1.5.3.1 แหล่งข้อมูลในการวิจัยเอกสาร

สามารถจำแนกออกได้ตามการเรียงลำดับความสำคัญ ดังต่อไปนี้

(1) เอกสารหลักที่เป็นทางการของคู่ขัดแย้ง ซึ่งหมายถึงเอกสารที่เป็นทางการ (Official Documents) ของฝ่ายทางการไทยที่เกี่ยวข้องกับ “ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้” อันอาจ ได้แก่ เอกสารนโยบาย เอกสารแนวทางเชิงยุทธศาสตร์ คำสั่งหรือหนังสือทางราชการ มติ คณะรัฐมนตรีหรือคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง บันทึกถ้อยแถลงของผู้นำรัฐบาลหรือผู้นำหน่วยงาน ภาครัฐ คู่มือปฏิบัติราชการ เป็นต้น²³ ส่วนเอกสารที่เป็นทางการของกลุ่มขบวนการฯ พบว่ามีเผยแพร่ อยู่ค่อนข้างจำกัดและเข้าถึงได้ยาก แต่ก็พอจะค้นคว้ามาพิจารณาอยู่ได้บ้าง เช่น ธรรมนูญขององค์กร

²³ ในบรรดาเอกสารนโยบายที่ผลิตขึ้นมาจำนวนมากในหลายปี วิทยานิพนธ์จะเน้นเอกสาร คำสั่งของฝ่ายบริหารและนโยบายที่จัดทำเพื่อแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยเฉพาะเจาะจง

คำแถลงอย่างเป็นทางการ เอกสารศึกษาภายใน เป็นต้น²⁴ นอกจากนี้ ยังมีเอกสารที่มีสถานะเป็นของทั้งสองฝ่ายอย่างเป็นทางการ อาทิเช่น เอกสารฉันทามติว่าด้วยกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพที่ลงนามในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 หรือเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพูดคุยอื่น ๆ เป็นต้น

(2) เอกสารรอง (Complimentary Documents) หมายถึงเอกสารหรือข้อเขียนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับถ้อยแถลงหรือประเด็นที่ระบุอยู่ในเอกสารที่เป็นทางการข้างต้น ซึ่งมีลักษณะเป็นส่วนที่ขยายความหรืออภิปรายเพิ่มเติมจากสิ่งที่ปรากฏ โดยที่อาจเป็นเอกสารหรือข้อเขียนที่ผลิตโดยเจ้าหน้าที่ซึ่งปฏิบัติการในภาคสนาม ตลอดจนรายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ของหน่วยงานภาครัฐและเอกสารเผยแพร่ของทางราชการ ในด้านกลับกันก็พิจารณาเอกสารหรือข้อเขียนของบรรดาสมาชิกกลุ่มขบวนการฯ ด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ ยังรวมไปถึงบทสัมภาษณ์ที่เผยแพร่ในสื่อมวลชนทั่วไปด้วย

²⁴ เท่าที่ค้นคว้าในเบื้องต้น เอกสารสำคัญของกลุ่มบีอาร์เอ็นถูกผลิตขึ้นมาตลอดช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมา แต่ก็เผยแพร่ในวงจำกัด เอกสารหลักดังกล่าวมีอยู่อย่างน้อย 6 รายการที่สำคัญได้แก่ 1) เอกสาร “*ธรรมนูญ 1975*” ของบีอาร์เอ็นในปี 2518 ที่ยกร่างขึ้นมาหลังจากที่ก่อตั้งองค์กรมาแล้วกว่าสิบห้าปี และเป็นเอกสารที่ยืนยันหลักการปฏิบัติที่ผสมผสานระหว่างแนวคิดชาตินิยมสังคมนิยม และอิสลาม หรือที่รู้จักกันในชื่อ NASOSI (Nasionalisme, Sosialisme, Islam) ผู้วิจัยเข้าถึงได้เฉพาะฉบับแปลไทย 2) เอกสาร “*Kertas Putih*” (สมุดปกขาว) ที่เขียนโดยฮัจยีอับดุลการิม บิน ฮัจซัน ประธานบีอาร์เอ็น ในช่วงเวลาประมาณทศวรรษที่ 2520 ซึ่งเชื่อวิพากษ์วิจารณ์หลักการ NASOSI ผู้วิจัยไม่สามารถเข้าถึงได้ 3) เอกสาร “*Falsafah Jihad*” หรือปรัชญาญิฮาด ที่เขียนขึ้นโดยผู้ที่ใช้ชื่อว่า Abu Jihad ในนามของสภาองค์กรนำของบีอาร์เอ็นและเผยแพร่ในวงจำกัดเมื่อปี 2531 เพื่อปรับทิศทางต่อสู้ใหม่ให้มีแนวคิดอิสลามรองรับมากขึ้น ผู้วิจัยเข้าถึงได้เฉพาะฉบับย่อ 4) เอกสาร “*In Conjunction and Commemoration of 40th Anniversary of BRN Formation*” และชุดเอกสารที่เกี่ยวข้องซึ่งเขียนขึ้นในปี 2543 โดยลูกมาน อิสกันดาร์ ผู้ที่อ้างว่าตนเป็นเลขาธิการบีอาร์เอ็นในขณะนั้น 5) เอกสารที่ระบุถึงแผนการปฏิวัติบันไดเจ็ดขั้นซึ่งเจ้าหน้าที่ยึดได้จากนายมะแซ อุเซ็ง ในปี 2546 และเป็นเอกสารตั้งต้นที่ถูกเผยแพร่ซ้ำอย่างแพร่หลายในฐานะ “หลักฐานขั้นต้น” ตลอดสิบปีที่ผ่านมา 6) ชุดเอกสารที่เกี่ยวข้องกับข้อเรียกร้องเบื้องต้น 5 ประการของบีอาร์เอ็นในกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพในปี 2556 ซึ่งเผยแพร่อย่างกว้างขวาง และ 7) เอกสาร “ของบีอาร์เอ็น” ที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งสภาอะมานะห์ประชาชนแห่งปาตานี หรือ Mara Patani (Majelis Amanah Rakyat Patani) ที่ต่อมาพัฒนามาเป็นสภาชูรอแห่งปาตานี หรือ MARA Patani (Majlis Syura Patani) ที่เป็นองค์กรร่มของ 6 กลุ่มเคลื่อนไหว

1.5.3.2 แหล่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์เชิงลึกจะนำมาซึ่งข้อมูลที่ประกอบการวิเคราะห์เอกสารข้างต้น ทั้งข้อมูลที่ปรากฏและไม่ปรากฏอยู่ในเอกสาร การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) จะพิจารณาจากสถานะที่เป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นสมาชิกของกลุ่มขัดแย้งหลักเป็นความสำคัญลำดับแรก โดยจะพิจารณาบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการประเมินสถานการณ์และการกำหนดนโยบายหรือยุทธศาสตร์ของแต่ละฝ่าย รวมไปถึงการมีบทบาทในกระบวนการพูดคุยสันติภาพ ในจำนวนนี้มีเจ้าหน้าที่รัฐในหน่วยงานความมั่นคง²⁵ และในอีกด้านหนึ่งคือกลุ่มขบวนการฯ ที่เปิดให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงและสัมภาษณ์เชิงลึกได้²⁶ ซึ่งในที่นี้อาจรวมไปถึงสมาชิกของกลุ่มปีอาร์เอ็นหรือกลุ่มเคลื่อนไหวอื่น ๆ ทั้งในระดับนำและในระดับปฏิบัติการในพื้นที่ บรรดาอดีตนักรบ แนวร่วมทางการเมืองอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มีบทบาทในกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพ

1.5.3.3 แหล่งข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการประเมินสถานการณ์ความขัดแย้งและการหนุนเสริมกระบวนการสันติภาพที่ผู้วิจัยมีส่วนอยู่ด้วยถือเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เช่นกัน อาทิเช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการพื้นที่กลางสร้างสันติภาพจากคนในที่ตั้งขึ้นอย่างต่อเนื่องอยู่เป็นระยะ การทำงานในฐานะบรรณาธิการศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ที่ต้องดูแลเว็บไซต์ www.deepsouthwatch.org และโครงการจัดพิมพ์ดีพบุ๊กส์ การเป็นผู้ช่วยนักวิจัยของคณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธี ที่จัดทำเอกสารข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือการเป็นหนึ่งในคณะทำงานวิชาการของการจัดทำสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพ รวมไปถึงการเข้าร่วมสังเกตการณ์กิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรภาคประชาสังคมในพื้นที่ เป็นต้น นอกจากนี้ แหล่งข้อมูลอย่างบันทึกส่วนตัว บันทึกการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ และบันทึกการติดต่อสื่อสารส่วนตัวก็ถือเป็นแหล่งข้อมูลที่ใกล้ชิดกับผู้วิจัยที่สุดและมักจะถูกเฉลยเสมอ แต่กลับเป็น

²⁵ หมายถึงเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานความมั่นคง ทั้งในพื้นที่และส่วนกลาง เช่น กอ.รมน., ศอ.บต., กระทรวงการต่างประเทศ, สำนักข่าวกรองแห่งชาติ สภาความมั่นคงแห่งชาติ เป็นต้น ซึ่งทำหน้าที่กำหนดยุทธศาสตร์ วิเคราะห์ข้อมูล ประชาสัมพันธ์ ปฏิบัติการสื่อสาร จัดหาและประมวลข่าวกรอง ตลอดจนผู้ที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุข

²⁶ แม้ว่าอุปสรรคในการสัมภาษณ์ “สมาชิก” ของขบวนการฯ จะยังมีอยู่มาก แต่เงื่อนไขที่มีกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพอย่างเป็นทางการได้เปิดโอกาสให้ผู้วิจัย ซึ่งในอีกฐานะหนึ่งที่เป็นผู้ปฏิบัติงานขององค์กรประชาสังคมในพื้นที่ให้สามารถพบปะสมาชิกของขบวนการเคลื่อนไหวทั้งในพื้นที่และในประเทศมาเลเซียได้มากขึ้น

แหล่งข้อมูลที่ทำหน้าที่เป็นเบาะแสหรือลายแทงสำหรับพัฒนาการค้นคว้าต่อไปได้อย่างดี การสนทนากับผู้คนอย่างไม่เป็นทางการกลับทำให้ผู้ศึกษาได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์โดยที่ไม่ได้ตั้งใจมาก่อน

อย่างไรก็ตาม ควรต้องมองเห็นเงื่อนไขบางประการที่ทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่ได้รับ กล่าวคือ บทบาทอันหลากหลายของผู้วิจัยข้างต้นได้ทำให้การจุ่มตัวอยู่ในสนามการศึกษาไม่อาจจำกัดอยู่เพียงสถานะของการเป็น “ผู้สังเกตการณ์” ซึ่งพยายามรักษาระยะห่างกับผู้คนที่มีส่วนได้ส่วนเสียในความขัดแย้ง โดยหวังว่าระยะห่างดังกล่าวจะเอื้อให้การพินิจพิเคราะห์ข้อมูลเหล่านั้นเป็นไปอย่างสุขุมเยือกเย็นตามที่ควรจะเป็น หากในความเป็นจริง ผู้วิจัยกลับเป็นหนึ่งในตัวแสดงทางการเมืองที่อยู่ในสนามด้วยเช่นกัน และคงไม่ต่างกับตัวแสดงอื่น ๆ ที่ต่างก็มีจุดสนใจและเดิมพันบางอย่างอยู่ในความขัดแย้ง ผู้คนที่ปฏิสัมพันธ์ด้วยในสนามของความขัดแย้งแห่งนี้จึงล้วนแล้วแต่พิจารณาผู้วิจัยในตำแหน่งแห่งที่ของบทบาทอันหลากหลายเหล่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคู่ขัดแย้งทั้งสองฝ่าย²⁷ ด้วยเงื่อนไขเหล่านี้นี้เองที่ทำให้มีส่วนในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลบางอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเอกสารชั้นต้น การสัมภาษณ์เชิงลึก หรือแม้แต่การสนทนา แต่ก็อาจเป็นการเข้าถึงตามกรอบหรือวาระทางการเมืองบางอย่างที่ผู้เปิดโอกาสให้เข้าถึงนั้นคาดหวังกับผู้วิจัย ข้อมูลเหล่านั้นจึงมิใช่มีไว้เพื่อให้ผู้วิจัยทำวิจัยเท่านั้น หากแต่มุ่งหวังให้ผู้วิจัยเข้าใจหรือเห็นไปในทิศทางบางอย่าง สถานภาพอัน

²⁷ ควรต้องบันทึกไว้ด้วยว่าในระหว่างการเก็บข้อมูลอยู่นั้น ผู้วิจัยได้รับการแต่งตั้งจาก ผอ.รมน.ภาค 4 สน. ให้เป็นหนึ่งใน “คณะประสานงานระดับพื้นที่” ตามคำสั่งกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า (เฉพาะ) ที่ 1472/58 เรื่อง จัดตั้งคณะประสานงานระดับพื้นที่, ลงวันที่ 31 ตุลาคม 2558 ซึ่งเป็นหนึ่งในสามกลไกขับเคลื่อนดำเนินการพูดคุยเพื่อสันติสุขของรัฐบาล พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 230/2557 เรื่อง การจัดตั้งกลไกขับเคลื่อนกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน 2557 แม้ว่าแทบจะไม่มีการประชุมและทำงานกันอย่างต่อเนื่อง (มีการประชุมอย่างเป็นทางการไปเพียง 1 ครั้งเมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2558) แต่เป็นไปได้ว่าสถานะดังกล่าวมีผลให้ผู้วิจัยถูกพิจารณาให้เข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ไม่ยากนัก ในทางกลับกัน ผู้วิจัยยังได้ถูกทาบถามเชิงชวนจากผู้แทนของ “มาราปาตานี” ให้เป็นหนึ่งในห้าตัวแทนองค์กรประชาสังคมในพื้นที่เพื่อเข้าพบและพูดคุยกับอียาด อามิน มาดานี เลขาธิการองค์การความร่วมมืออิสลาม (โอไอซี) เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2559 ระหว่างการเยือนมาเลเซียเพื่อพบปะอย่างไม่เป็นทางการกับกลุ่มมาราปาตานีเพื่อหารือเกี่ยวกับความคืบหน้าของกระบวนการพูดคุยสันติภาพ โอกาสที่ว่่านีเปิดให้ผู้วิจัยได้สนทนาและสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มมาราปาตานีหลายคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มาจากบืออาร์เอ็น

ลักลั่นและซ้อนเหลื่อมกันของผู้วิจัยเหล่านี้เองที่เป็นทั้งจุดแข็งในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลบางอย่าง แต่ในขณะเดียวกันผู้วิจัยก็จำเป็นต้องระมัดระวังและตระหนักเสมอว่าข้อมูลเหล่านี้วางอยู่บนเป้าประสงค์ทางการเมืองบางอย่างของผู้ให้ข้อมูล นอกจากจะตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวแล้ว ความพยายามในการตรวจสอบข้อมูลที่รอบด้านมากขึ้นก็เป็นวิธีการหนึ่งในการรับมือ

1.5.4 กรอบเวลา

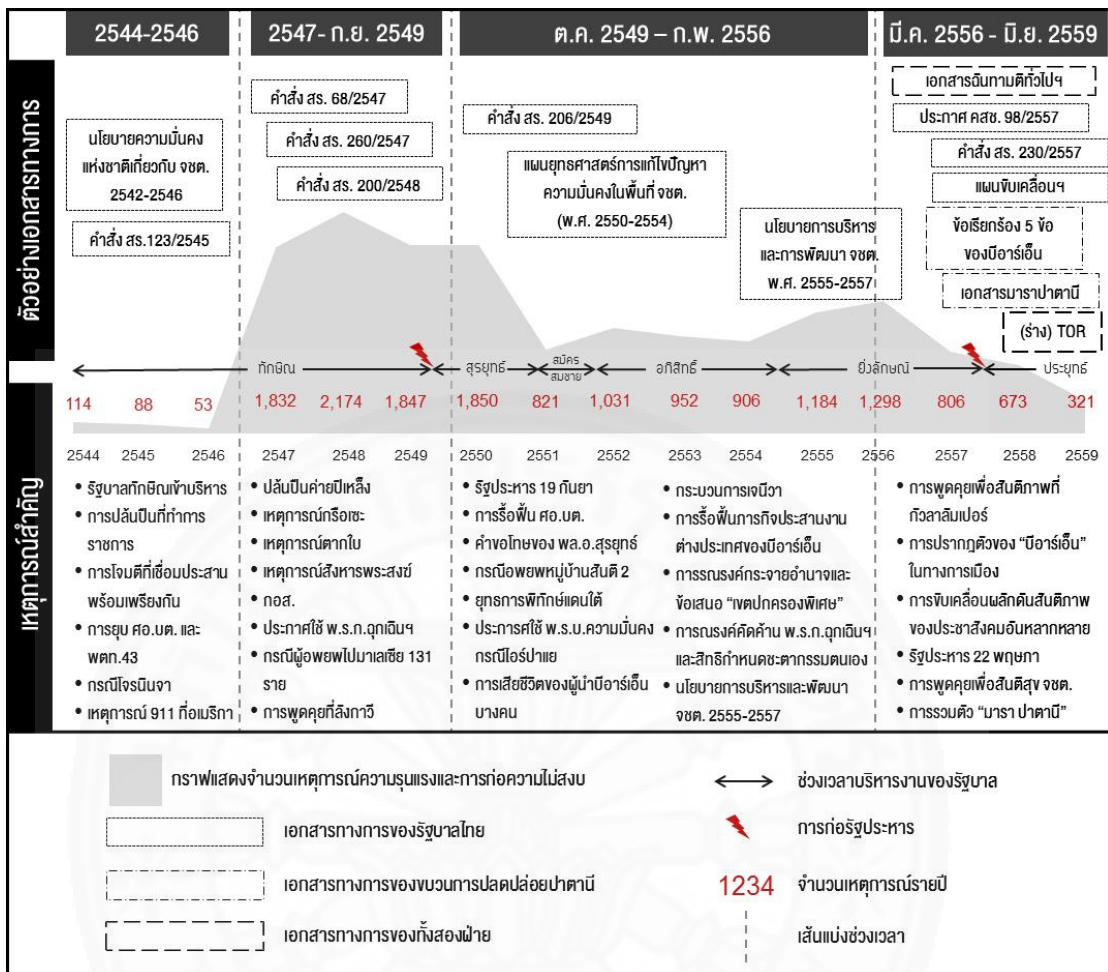
กรอบเวลาในการทำวิจัยจะอยู่ในช่วงตั้งแต่ปี 2544 จนถึงต้นปี 2559 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยาวนานเพียงพอต่อการศึกษาการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งจากสถานการณ์ที่ความขัดแย้งปะทุขึ้นเป็นความรุนแรงที่ค่อย ๆ ทะยานขึ้นและความเข้มข้นสูงสุด ก่อนที่จะกระบวนการหาทางออกทางการเมืองจะปรากฏขึ้นไปพร้อม ๆ กับการลดลงของสถิติความรุนแรงในระยะหลัง ระหว่างห้วงเวลาเหล่านี้ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ขัดแย้งก็มีการเปลี่ยนแปลงที่เพียงพอที่จะทำให้การศึกษาการเคลื่อนไหวของถ้อยคำในบริบทของความขัดแย้งเป็นไปได้ กรอบเวลาดังกล่าวเริ่มต้นในปี 2544 ซึ่งพบว่าแบบแผนของความรุนแรงบางอย่างเริ่มปรากฏร่องรอยที่แตกต่างไปจากจากก่อนหน้านี้ ในปีเดียวกันนี้ยังมีความเปลี่ยนแปลงในแง่ของบริบททางการเมืองทั้งภายในประเทศและเวทีระหว่างประเทศอย่างสำคัญ²⁸ ในขณะที่หลังปี 2547 เป็นต้นมา ความรุนแรงก็มีความเข้มข้นและหนาแน่นมากขึ้นอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน

ผู้วิจัยพบว่ามีจุดเปลี่ยนของสถานการณ์อยู่ 3 จุด ซึ่งสัมพันธ์กับการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ของตัวแสดงต่าง ๆ ในความขัดแย้ง โดยจะสามารถกำหนดเป็นช่วงเวลาที่ทำการศึกษาได้เป็น 4 ช่วงเวลาตามที่แสดงในภาพที่ 1.1 อันได้แก่ จุดเปลี่ยนแรก เป็นเหตุการณ์ปล้นปืนที่ค่ายกอง

²⁸ เป็นที่เข้าใจกันอย่างกว้างขวางว่าคลื่นความรุนแรงรอบล่าสุดนั้นปะทุขึ้นในวันที่ 4 มกราคม 2547 ในเหตุการณ์ปล้นปืนที่ค่ายปิเหล็ง กองพันพัฒนาที่ 4 จังหวัดนราธิวาส แต่นักวิเคราะห์บางคนเชื่อว่ามีปฏิบัติการความรุนแรงของฝ่ายต่อต้านรัฐบาลอยู่ก่อนหน้านี้มาพักใหญ่แล้ว อย่างน้อย ๆ ก็สามารถย้อนรอยกลับได้ในปี 2544 เพราะปรากฏเหตุการณ์ความรุนแรงที่เริ่มถี่มากขึ้น อีกทั้งยังมีเหตุการณ์ในลักษณะการประสานโจมตีหลายจุดพร้อม ๆ กัน นอกจากนี้ การได้รับเลือกตั้งให้เข้ามาบริหารประเทศของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยในตอนต้นปีและเหตุการณ์ 911 ก็ส่งผลให้ปรากฏสภาวะแวดล้อมชนิดใหม่ที่ดำเนินต่อเนื่องในอีกหลายปีต่อมา (กรุณาดู Anthony Davis, "The Complexities of Unrest in Southern Thailand," *Jane's Intelligence Review* 14, no. 9 (September 2002): 16-19; Duncan McCargo, *Tearing Apart the Land: Islam and Legitimacy in Southern Thailand*), xi.; ศรีสมภาพ จิตรภิมย์ศรี, "ความรุนแรงชายแดนภาคใต้: ปริศนาของปัญหาและทางออก," *รัฐศาสตร์สาร* 26, ฉ. 1 (2548): 79-90.

พัฒนาที่ 4 อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส ในวันที่ 4 มกราคม 2547 การเข้าก่อเหตุในลักษณะดังกล่าวสร้างผลสะท้อนตามมาอย่างมาก เพราะแม้จะมีเหตุปล้นอาวุธปืนจากหน่วยงานราชการอยู่บ้างแล้วก่อนหน้านี้ แต่ขนาดของเหตุการณ์ก็บ่งชี้ให้เห็นว่ากองกำลังที่ไร้การประกาศนาม (ในขณะนั้น) ก็มีการจัดตั้งเป็นอย่างดี นอกจากนี้ เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นตามมาจากหลายฝ่ายก็ได้ทวีความขัดแย้งให้บานปลายมากยิ่งขึ้น กล่าวในอีกแง่ก็คือรัฐกำลังเผชิญกับการต่อต้านที่แตกต่างไปจากในอดีตอย่างเห็นได้ชัด

จุดเปลี่ยนที่สองคือในช่วงระหว่างตั้งแต่การก่อรัฐประหารเพื่อล้มอำนาจบริหารของรัฐบาลทักษิณในวันที่ 19 กันยายน 2549 ไปจนถึงช่วงที่มีการกล่าวคำขอโทษต่อสาธารณะของนายกรัฐมนตรีคนใหม่ในวันที่ 2 พฤศจิกายนปีเดียวกัน ซึ่งตามมาด้วยปฏิบัติการของความรุนแรงและความตึงเครียดที่ตามมาตลอดปี 2550 จุดเปลี่ยนดังกล่าวเปิดโอกาสให้การยึดกุมสภาพการแก้ไข ปัญหาของหน่วยงานด้านความมั่นคง ซึ่งพยายามปรับแนวทางจัดการกับปัญหาหลายประการ ในขณะเดียวกัน ขบวนการปลดปล่อยปาตานีก็มีความพยายามจะปรับกลยุทธ์เพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่เริ่มยืดเยื้อเรื้อรังมากยิ่งขึ้น ในห้วงเวลาเดียวกันนี้ การเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมในพื้นที่ก็เริ่มปรากฏโดดเด่น ข้อเสนอในการกระจายอำนาจหรือการปกครองตนเองปรากฏขึ้นในช่วงเวลาเดียวกันนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ ในความขัดแย้งเริ่มสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น การศึกษาการทำงานของถ้อยคำในข้อถกเถียงทางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวข้างต้นจะอยู่ในเนื้อหาของบทที่ 4 ก่อนที่จะเข้าการเปลี่ยนแปลงสำคัญในเวลาต่อมา

ภาพที่ 1.1 แผนภาพเส้นเวลาของสถานการณ์ความขัดแย้งที่มีการใช้ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้หรือ “ปาตานี” ตั้งแต่ 2544-2559 พร้อมแสดงให้เห็นถึงสถิติความรุนแรงที่เกิดขึ้น เอกสารทางการของฝ่ายต่างๆ ที่จะใช้ในการศึกษา ตลอดจนเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา [หมายเหตุ: สถิติของเหตุการณ์ประมวลจากฐานข้อมูลเหตุการณ์ชายแดนใต้ (Deep South Incident Database) ของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ และศรีสมภพ จิตรภิมรย์ศรี, "ความรุนแรงชายแดนภาคใต้: ปริศนาของปัญหาและทางออก," รัฐศาสตร์สาร 26, ฉ. 1 (2548): 79-90.]

จุดเปลี่ยนที่สามเกิดขึ้นในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ หลังจากที่มีการลงนามในเอกสารฉันทามติว่าด้วยกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพ (General Consensus on Peace Dialogue Process) ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ระหว่างผู้แทนรัฐบาลไทยกับแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปาตานี หรือ “บ็อราร์เอ็น” แม้ว่าการพูดคุยจะดำเนินอยู่บ้างแล้วก่อนหน้านี้ แต่การเปิดเผยซึ่งกระบวนการดังกล่าวต่อสาธารณะได้สร้างแรงเหวี่ยงมหาศาลตามมาในภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง อีกทั้งยังเป็นเงื่อนไขให้บ็อราร์เอ็น กลุ่มที่หลายฝ่ายเชื่อว่ามิชอบที่สุดในบรรดาขบวนการปลดปล่อยปา

ตานี้ได้สื่อสารอย่างเป็นทางการ แม้ว่าจะมีการก่อรัฐประหารอีกครั้งที่กรุงเทพฯ ในเดือนพฤษภาคม 2557 แต่รัฐบาลทหารก็ยังจำเป็นต้องสานต่อการพูดคุยในรอบที่ 2 กับสภาชуроแห่งปัตตานี (มาราปาตานี) การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้ “ถ้อยคำ” ปรากฏตัวขึ้นมาสร้างข้อถกเถียงในพื้นที่การเมืองอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน การสนทนาเกี่ยวกับรากเหง้าของความขัดแย้ง สถานการณ์ความรุนแรงในปัจจุบัน ตลอดจนการไม่ลงรอยเกี่ยวกับอนาคตของผู้คนและพื้นที่แห่งนี้จะจัดกระจายอยู่ทั่วไปไม่ได้ จำกัได้อยู่เฉพาะบนโต๊ะพูดคุยเท่านั้น การอภิปรายถึงผลการศึกษาในห้วงเวลานี้จะบรรจุอยู่ในเนื้อหาของบทที่ 5

1.6 เค้าโครงบทตอน

เนื้อหาของวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะประกอบไปด้วย

บทที่ 1 ระบุถึงที่มาและความสำคัญของหัวข้อที่จะทำการศึกษา วัตถุประสงค์ คำถามวิจัย กรอบคิดในการวิจัย วิธีการและขอบเขตในการศึกษา

บทที่ 2 ทบทวนแนวความคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมเกี่ยวกับประเด็น อาทิเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับการเมืองและความขัดแย้ง แนวคิดเกี่ยวกับการแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง และกระบวนการสันติภาพ เป็นต้น

บทที่ 3 ทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับสนามที่กำลังศึกษา ผ่านการพิเคราะห์ภูมิหลังในทางประวัติศาสตร์ของถ้อยคำสำคัญที่เปลี่ยนแปลงไปตามห้วงเวลา โดยเฉพาะการเรียกขานดินแดนและผู้คน ตลอดจนการปะทะกันของถ้อยคำเหล่านั้นในงานเขียนและงานแปลข้ามภาษา

บทที่ 4 วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของถ้อยคำเรียกขานที่ส่งผลต่อการกำหนดกรอบการวิเคราะห์สถานการณ์ โดยพิจารณาตั้งแต่ปี 2544 กระทั่งถึงต้นปี 2556 ซึ่งเป็นช่วงที่ถ้อยคำถกเถียงจากฝ่ายขบวนการปลดปล่อยปัตตานียังคงขาดแคลน

บทที่ 5 วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของถ้อยคำเรียกขานที่ส่งผลต่อการกำหนดกรอบการวิเคราะห์สถานการณ์ โดยพิจารณาตั้งแต่ต้นปี 2556 จนถึงต้นปี 2559 ซึ่งเป็นช่วงที่กระบวนการสันติภาพปรากฏต่อสาธารณะอย่างเป็นทางการ

บทที่ 6 สรุปผลการศึกษา

บทที่ 2

ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 เกริ่นนำ

บทนี้ทำหน้าที่ทบทวนความรู้เกี่ยวกับแนวคิดสำคัญที่จะเป็นประโยชน์ในการแสวงหาข้อมูลและวิเคราะห์ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ โดยเริ่มต้นจากการพิจารณาแนวคิดเกี่ยวกับภาษาที่สัมพันธ์กับการเมืองและความเป็นการเมือง (Politics and the Political) โดยมุ่งพิจารณาวิธีที่ภาษาทำงานภายใต้เงื่อนไขของความขัดแย้งที่มีการใช้ความรุนแรง ทั้งวิธีการศึกษาที่อาศัยกรอบวิเคราะห์ในเรื่อง “การเมืองของการเรียกขาน” (Politics of Naming) และการพิจารณาถึงการเคลื่อนตัวของถ้อยคำ (Words in Motion) และวิธีการที่ศึกษาการแปรเปลี่ยนถ้อยคำในฐานะที่เป็นกระบวนการในการแปลงเปลี่ยน (Translation-as-Transformation) หลังจากนั้นจะเป็นการทบทวนตำแหน่งแห่งที่ของความรู้เกี่ยวกับความขัดแย้งเชิงชาติพันธุ์การเมือง (Ethnopolitical Conflict) และทำความเข้าใจแนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับวิธีการรับมือกับความขัดแย้งชนิดนี้ ซึ่งจะให้ความสำคัญกับการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง (Conflict Transformation) ในฐานะที่เป็นวิธีการซึ่งจะให้ความสำคัญกับพลวัตที่เปลี่ยนแปลงไปพร้อม ๆ กับการปรับความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ในความขัดแย้ง

2.2 ภาษากับการเมือง

ก่อนการพูดคุยเพื่อสันติภาพระหว่างรัฐบาลไทยและแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปาตานี (บีอาร์เอ็น) จะปรากฏต่อหน้าสาธารณชนในปลายเดือนกุมภาพันธ์ 2556 นักปฏิบัติการสันติภาพชาวเยอรมันกล่าวปาฐกถาสรุปลีบทเรียนของการผลักดันกระบวนการสันติภาพจากทั่วโลกที่เชื่อว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานสันติภาพในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย หรือ “ปาตานี” ในอนาคต บทเรียนประการแรกนั้นเขาบอกว่าเป็นเรื่อง “ง่าย ๆ” นั่นก็คือ “เรื่องของภาษา” กล่าวคือ

วิธีที่ผู้คนได้พูดคุยกันเกี่ยวกับความขัดแย้งนั้นมีอิทธิพลเหนือสิ่งทีพวกเขาคิด พวกเขาสามารถทำบางอย่างเพื่อที่จะเปลี่ยนผ่านความขัดแย้งดังกล่าวได้ หากคุณพูดถึงเรื่องความขัดแย้งเฉพาะจากมุมมองในด้านความมั่นคงและการทหาร...แต่ทว่าประสบการณ์จากพื้นที่ความขัดแย้งอื่น ๆ ก็คือ หากคุณติดอยู่กับภาษาของความมั่นคง คุณก็จะติด

อยู่กับตรงนั้น... ประสบการณ์เหล่านี้มาจากเพื่อนร่วมงานของผมที่มาจากไอร์แลนด์เหนือ ผู้ที่วิเคราะห์ถึงวิธีการที่ภาษาซึ่งใช้พิจารณาเกี่ยวกับความขัดแย้งนั้นเปลี่ยนไปในห้วงเวลาสามสิบปีที่ผ่านมาได้อย่างไร เป็นเรื่องที่น่าสนใจว่าจากการวิเคราะห์นั้นบ่งบอกว่าภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง...ต่างใช้ภาษาที่ก้าวพ้นไปจากการเน้นย้ำถึงภัยคุกคามด้านความมั่นคง ปัญหาของการก่อการร้าย และอื่น ๆ โดยพยายามสร้างภาษาถ้อยคำใหม่ที่แสวงหาหนทางในการแก้ปัญหา โดยเน้นไปที่การมองสาระหลักว่าเป็นปัญหาในทางการเมือง²⁹

บทเรียนข้างต้นเตือนให้ตระหนักว่าการใช้ภาษาที่ดูเป็นเรื่องง่าย ๆ นั้นอาจส่งผลกระทบต่อวิธีที่ผู้คนคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งอย่างไม่รู้ตัว และการพิจารณาการใช้ถ้อยคำที่เปลี่ยนไปของผู้คนที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งนั้นสามารถเปิดโอกาสให้มองเห็นการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์และโลกความเป็นจริงได้ด้วย กล่าวอีกอย่างก็คือ ถ้อยคำหรือภาษาที่เปลี่ยนไปนั้นบ่งชี้ให้เห็นพลวัตของความขัดแย้งที่ค่อย ๆ แปรเปลี่ยนไปตามห้วงเวลานั้นเอง ข้อคิดและบทเรียนข้างต้นจะสัมพันธ์กับสิ่งที่วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้จะแสดงให้เห็น คือการศึกษาเกี่ยวกับการทำงานของภาษาผ่าน “ถ้อยคำ” ที่ปรากฏดำรงอยู่ และแปลงร่างเปลี่ยนรูปไปในสถานการณ์ความขัดแย้งที่ถึงตายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือ “ปาตานี” แห่งนี้ กล่าวในอีกแง่หนึ่งก็คือการเน้นไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับการเมืองและความเป็นการเมืองนั่นเอง

2.2.1 ภาษากับ “ความเป็นการเมือง”

นักทฤษฎีสังคมศาสตร์ในระยะหลังเห็นว่าภาษาไม่ใช่เป็นเพียงเครื่องมือในการพูดถึงโลกความเป็นจริง วัตถุ ความคิด ความเชื่อ หรือสิ่งต่าง ๆ หากแต่ตัวภาษาเองต่างหากที่สร้างโลกความเป็นจริงเหล่านั้น รวมไปถึงความคิดและสร้างเอกลักษณ์ต่าง ๆ ขึ้นมา³⁰ ยิ่งภาษาที่ใช้ในทาง

²⁹ นอร์เบิร์ต โรเปอร์ส, “ปาฐกถา IPP ในบริบทของ PPP: พื้นที่กลางสร้างสันติภาพจาก ‘คนใน’ ภายใต้บริบทของกระบวนการสันติภาพปาตานี,” ใน *กระบวนการสันติภาพปาตานีในบริบทอาเซียน*, บรรณาธิการโดย รอมฎอน ปันจอร์ (ปัตตานี: ดิพบุ๊คส์ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2556), 27-28. ปาฐกถาที่ว่านี่เป็นการกล่าวนำก่อนเวทีเสวนาที่มีชื่อเดียวกับหนังสือ ซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 7 กันยายน 2555 ที่ศูนย์การประชุมนานาชาติฯ มอ.หาดใหญ่

³⁰ ไชยรัตน์ เจริญสินโอสถ, *ภาษากับการเมือง/ความเป็นการเมือง*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), (11)-(12).

การเมืองด้วยแล้ว ภาษาล้วนแต่สถาปนาโครงสร้างของความหมายในเชิงสถาบันซึ่งเปิดช่องทางให้กับเฉพาะความคิดและการกระทำทางการเมืองในบางทิศทางเท่านั้น การใช้ภาษาในชีวิตทางการเมืองที่ปราศจากการตั้งคำถามก็เท่ากับเป็นการยอมรับบรรดามโนทัศน์ต่าง ๆ ที่ครอบงำสังคมการเมืองนั้น ๆ โดยไม่รู้ตัว³¹ แต่ความเป็นจริงก็คือผู้คนล้วนให้ความหมายที่แตกต่างกันต่อบรรดาถ้อยคำและมโนทัศน์ที่โลดแล่นอยู่ในชีวิตทางการเมืองเหล่านั้น ซึ่งจุดนี้เองที่ทำให้ความหมายของบรรดาคำศัพท์และมโนทัศน์ต่าง ๆ นั้น กลายเป็นเรื่องของการต่อสู้ซึ่งนิยามความหมายและหาข้อยุติที่ลงตัวไม่ได้³² แม้จะมีตัวบทที่จับต้องและอ่านได้ แต่ความหมายที่อยู่ในตัวบทนั้นไม่ได้เป็นกลาง ไม่มีแก่นสารบางอย่างที่แน่นอนรอการค้นพบ หากแต่เป็นสิ่งที่ไม่มีความมั่นคงและสิ้นไหลเปลี่ยนแปลงไปตามการตีความของผู้คน ความหมายของบรรดาตัวบทต่าง ๆ จึงขึ้นอยู่กับกรณีความเสมอ³³ สถานการณ์เช่นนี้ในด้านหนึ่งจึงเป็นการเปิดกว้างให้ผู้คนถกเถียงและตีความได้หลากหลายสำนวน ความเห็นที่แตกต่างกันในการให้ความหมายต่อ “ถ้อยคำที่เป็นปัญหา” นั้นเป็นเรื่องในระดับกรอบคิด กล่าวคือผู้คนอาจมีความเข้าใจร่วมกันต่อความหมายของคำศัพท์หรือถ้อยคำอยู่บ้างบางส่วน แต่ก็มีเนื้อหาสาระบางอย่างที่แตกต่างและจำต้องประชันขันแข่งกัน ในขณะที่อีกด้านก็เห็นข้อจำกัดของฐานคิดเกี่ยวกับศัพท์เฉพาะเชิงปฏิบัติการที่พยายามจะ “จำกัดความ” บางมโนทัศน์เอาไว้ให้มีความหมายที่แน่นอนเพื่อการศึกษาชีวิตทางการเมือง แต่แล้วโดยตัวมันเองก็ได้ดึงเอาบางความหมายบางส่วนออกไปซึ่งทำให้ไม่สามารถอภิปรายถึงสาระสำคัญของมโนทัศน์ต่าง ๆ ได้อย่างกระจ่างชัด³⁴ ความพยายามดังกล่าวได้ปิดกั้นและกดทับให้การถกเถียงเป็นไปได้ไม่ได้ ในแง่หนึ่งก็เป็นการบ่อนทำลายความเป็นการเมืองไปด้วยในเวลาเดียวกัน

อาจกล่าวได้ว่าการทำงานของภาษานั้นไม่มีสิ่งที่เรียกว่าการใช้ถ้อยคำที่ “ถูกต้องเหมาะสม” อันเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง จะมีก็แต่การทำให้เกิดการต่อสู้ขัดเคืองในความหมาย

³¹ William E. Connolly, *The Terms of Political Discourse*, second edition (Oxford: Martin Robertson, 1983), 1.

³² ไชยรัตน์ เจริญสินโอสถ, *ภาษากับการเมือง/ความเป็นการเมือง*, 60.

³³ Stanley Fish, “Normal Circumstances, Literal Language, Direct Speech Acts, the Ordinar, the Everyday, the Obvious, What Goes Without Saying, and Other Special Cases,” in *Interpretive Social Science*, eds. Paul Rabinow and William M. Sullivan (Berkeley: University of California Press, 1979) อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, 62-63.

³⁴ William Connolly, *The Terms of Political Discourse*, 2nd ed., (Oxford: Martin Robertson, 1983), 10-17.

ของคำที่ใช้อย่างไม่รู้จัก³⁵ ความไม่ลงรอยดังกล่าวเป็นผลมาจากการที่ถ้อยคำเหล่านั้นไม่ได้ดำรงอยู่เป็นเอกเทศ หากแล้วแต่สัมพันธ์กับ “ชุดของคำ” (a Cluster Concept) ที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน นอกจากนี้ ที่ผู้คนเห็นแย้งกันอย่างหนักก็เนื่องมาจากการที่ถ้อยคำเหล่านั้นมีลักษณะของการประเมินค่าต่อสิ่งที่พูดถึงเสมอ ผู้ใช้ถ้อยคำเหล่านั้นจึงดูประหนึ่งเป็นการประกาศจุดยืน ความคิด และความเชื่อซึ่งไม่เสมอไปที่จะเห็นพ้องต้องกันกับผู้อื่น พัฒนาการของการถกเถียงอาจเริ่มจากเรื่องเนื้อหาของหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขบางอย่างที่ประกอบเป็นความหมายไปสู่ข้อขัดแย้งกันในเรื่องกรอบความคิด โดยที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงใด ๆ เลยก็เป็นได้³⁶

ความขัดแย้งแตกต่างในการใช้ถ้อยคำข้างต้นนี้เองที่ได้เปิดพื้นที่ให้กับความเป็นการเมือง (the Political) สามารถทำงานได้ กล่าวคือ ความขัดแย้งได้อนุญาตให้ความคิดเห็นที่ไม่เห็นพ้องต้องกันได้มีที่ทางในการอภิปรายถกเถียง ดังที่วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ต้องการพิจารณาก็คือร่องรอยที่ค้นพบด้วยการพิจารณาไปที่การปรากฏหรือไม่ปรากฏของ “ถ้อยคำ” บางอย่างนั้นเปิดโอกาสให้มองเห็นวิธีที่ผู้คนได้ถกเถียงกันถึงความขัดแย้ง และเมื่อกระบวนการสันติภาพได้ปรากฏขึ้นอย่างเป็นที่รับรู้กันในพื้นที่สาธารณะ การสนทนาจึงไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะคู่ขัดแย้งหรือคู่สนทนาเท่านั้น หากแต่ได้ระเบิดออกให้ผู้คนได้กระโจนเข้าสู่เวทีของการใคร่ครวญ ถกเถียง ช่วงชิงการให้ความหมายต่อมโนทัศน์สำคัญ ๆ อย่างเปิดกว้างกว่าเดิม ความสามารถในการแสดงความคิดเห็นด้วยกับสิ่งที่ดำรงอยู่คือ ปริมาณของสิ่งที่เรียกว่า “ความเป็นการเมือง” ซึ่งในทัศนะของนักทฤษฎีการเมืองแนววิพากษ์แล้ว สิ่งนี้ก็คือ “พื้นที่หรือปริมาณที่ยังหาข้อยุติลงตัวไม่ได้ เปิดให้มีการโต้แย้ง ถกเถียง และตั้งคำถาม”³⁷ นักทฤษฎีอย่างชานตาล มูฟ (Chantal Mouffe) จึงจงใจแยกความแตกต่างระหว่าง “การเมือง” (Politics) กับ “ความเป็นการเมือง” ให้เห็นอย่างเด่นชัด สำหรับมูฟแล้ว “ความเป็นการเมือง” คือมิติของความสัมพันธ์ในเชิงการเป็นปรปักษ์ (Antagonism) ที่ก่อตัวขึ้นในสังคมมนุษย์ ในขณะที่ “การเมือง” คือชุดของปฏิบัติการและสถาบันต่าง ๆ ที่ทำให้ระเบียบแบบแผนถูกสร้างขึ้น ซึ่งมีไว้เพื่อจัดการกับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ภายใต้บริบทของความขัดแย้งที่มาจากความสัมพันธ์ในเชิงปรปักษ์

³⁵ W.B. Gallie, “Essentially Contested Concepts,” in *Proceeding of the Aristotelian Society*, LVI (1955), 169, อ้างถึงใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, *ภาษากับการเมือง/ความเป็นการเมือง*, 70.

³⁶ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 65-66.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, 23.

ข้างต้น³⁸ มูฟเห็นว่าการยอมรับความจริงว่าความขัดแย้งยังจำเป็นต้องดำรงอยู่นั้นเป็นภารกิจของการเมืองประชาธิปไตยที่ต้องประกอบสร้างความสัมพันธ์ระหว่างปรปักษ์ให้ไปไกลกว่าตรรกะของ “เขา” และ “เรา” โดยการยอมรับสถานะการดำรงอยู่และความชอบธรรมของ “คู่ปรับ” (Adversaries) ไม่ใช่ “ศัตรู” (Enemies) ที่ต้องถูกทำลายให้มลายหายไป เพื่อรักษาพื้นที่ทางการเมืองที่ความขัดแย้งดำรงอยู่ร่วมกันในเชิงสัญลักษณ์เอาไว้ เธอเรียกความสัมพันธ์เช่นนี้ว่าความเป็นคู่ปรับ (Agonism)³⁹ การรับมือต่อความขัดแย้งด้วยท่าทีเช่นนี้จึงเป็นการเผชิญหน้ากับความแตกต่างของฝ่ายต่าง ๆ อย่างซึ่งหน้าและสร้างสรรค์ การประชันขันแข่งระหว่างกันจึงเป็นไปพร้อม ๆ กับการยอมรับ (Recognition) ฝ่ายอื่น ๆ ไม่ใช่การปกปิดกั้นไม่ให้เนื้อหาสาระของความขัดแย้งเผยตัวด้วยเงื่อนไขเช่นนี้ เราจึงจะสามารถมองเห็นการปะทะต่อรองในทางความคิดของผู้คนที่ขัดแย้งกันได้ และไม่ได้ถูกปรากฏการณ์ความรุนแรงทางกายภาพปกคลุมปิดบังเอาไว้จนมองไม่เห็นการแปลงเปลี่ยนที่กำลังก่อตัวขึ้น การโลดแล่นของการประกอบสร้างความหมายให้กับถ้อยคำเหล่านี้จะเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นพลวัตของความขัดแย้งที่ค่อย ๆ เปลี่ยนไปนั่นเอง

2.2.2 ภาษากับความขัดแย้ง

ต้นปี 2548 วารสาร *Third World Quarterly* ได้จัดทำชุดบทความพิเศษเผยแพร่ในฉบับแรกของปี โดยมีโครงเรื่องหลักเป็นการเมืองของการเรียกขาน (Politics of Naming) และรูปแบบอื่น ๆ ของความขัดแย้งในเชิงวาทกรรมที่พบเจอในปรากฏการณ์การก่อการร้าย (Terrorism)⁴⁰ โดยมุ่งความสนใจไปที่ลักษณะธรรมชาติ อำนาจ และบทบาทของชื่อและการเรียกขาน (Name and Naming) หน้าที่ของชื่อ และตำแหน่งแห่งที่ในเชิงจริยธรรมของการเรียกขานที่มีต่อสถานการณ์การก่อการร้าย บทความทั้ง 12 ชิ้น เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติที่เป็นจริงของบรรดาขบวนการเคลื่อนไหวต่าง ๆ กับชื่อที่ถูกเรียกขาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพยายามในการระบุงบงชั่งสาระสำคัญของขบวนการเหล่านี้และวิธีที่พวกเขาสัมพันธ์กับปัจจัย

³⁸ Chantal Mouffe, *On the Political*, (London and New York: Routledge, 2005), 8-9. ควรต้องกล่าวด้วยว่าแม้ข้อเสนอที่พยายามจะจำแนกแยกแยะให้ “Politics” กับ “the Political” ต่างกันอย่างโดดเด่น แต่นักทฤษฎีการเมืองหลายคนก็มักใช้คำเดิมอย่าง Politics ในความหมายที่ซ้อนเหลื่อมกับ the Political อยู่แล้ว

³⁹ Ibid., 19-20.

⁴⁰ งานเขียนในฉบับนี้ได้รับการตีพิมพ์รวมเล่มเป็นหนังสืออีกครั้งในเวลาต่อมา กรุณาดูที่ Michael V. Bhatia (ed.), *Terrorism and the Politics of Naming* (London and New York: Routledge, 2008).

ต่าง ๆ ที่คัดค้านและโอบล้อมพวกเขาไว้อยู่⁴¹ ในบทความที่เป็นบทนำในวารสารฉบับดังกล่าว ไมเคิล ภาเตีย (Michael V. Bhatia) ชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้งระหว่างรัฐกับกลุ่มติดอาวุธที่ไม่ใช่รัฐที่มีอยู่แต่เดิม ต้องรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของโลกหลังเหตุการณ์ 9/11 เนื่องจากสงครามต่อต้านการก่อการร้ายสากลที่ตามมาไม่เพียงแต่เข้าไปพัวพันกับบรรดาความขัดแย้งที่ใช้กำลังอาวุธหรือสงครามในเชิงกายภาพ (Physical War) ที่ดำรงอยู่ทั่วโลกเท่านั้น หากแต่ยังเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความขัดแย้งในเชิงวาทกรรม (Discursive Conflict) ไปด้วย เป้าประสงค์สำคัญของความขัดแย้งชนิดนี้ก็คือการบรรลุถึงชัยชนะเหนือการตีความและทำให้แน่ใจว่ามุมมองใดมุมมองหนึ่งจะมีชัยเหนือทัศนะที่ท้าทายอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้ ความขัดแย้งที่ว่าด้วย “ชื่อ” และ “การเรียกขาน” ระหว่างรัฐบาลและกลุ่มติดอาวุธจึงกลายมาเป็นประเด็นเผ็ดร้อนที่ครอบงำความขัดแย้งในที่ต่าง ๆ ทั่วโลก ข้อขัดแย้งดังกล่าวเกี่ยวข้องกับ การแขวนป้ายให้ชื่อและคำบรรยายเกี่ยวกับตัวแสดง แรงจูงใจ เหตุการณ์ อุดมการณ์ หรือแม้แต่สถานที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง⁴² การเรียกขานว่า “ผู้ก่อการร้าย” นั้นได้สร้างข้อถกเถียงขึ้นมาในบริบทร่วมสมัยดังกล่าวก็จริง แต่หลายบทความก็สับสนย้อนรอยไปยังถ้อยคำเรียกขานที่เคยดำรงอยู่ในยุคของอาณานิคม⁴³ รวมไปถึงการสับสนแง่มุมที่นอกเหนือไปจากทัศนะที่เป็นทางการของฝ่ายอำนาจรัฐ โดยพิจารณาว่าในมุมมองของฝ่ายต่อต้านนั้น พวกเขามองและเรียกขานตัวเองอย่างไร⁴⁴ นอกจากนี้ยังมีบางบทความที่ชี้ให้เห็นว่าการเรียกขานเหล่านั้นส่งผลกระทบต่อความพยายามในการสร้างสมานฉันท์ในทางการเมืองและการเจรจาสันติภาพอย่างไร⁴⁵

⁴¹ Michael V. Bhatia, “Fighting Words: Naming Terrorists, Bandits, Rebel and Other Violent Actors,” *Third World Quarterly* 26, no. 1 (2005), 8.

⁴² Ibid., 7.

⁴³ อาทิเช่น James McDougall, “Savage Wars?: Codes of Violence in Algeria, 1980s-1990s,” *Third World Quarterly* 26, no. 1 (2005): 113-128.

⁴⁴ อาทิเช่น Michael J. Schreder, “Bandits and Blanket Thieves, Communists and Terrorists: The Politics of Naming Sandinistas in Nicaragua, 1927-36 and 1979-90,” *Third World Quarterly* 26, no. 1 (2005): 63-82.; Mona Harb and Reinoud Leenders, “Know Thy Enemy: Hizbullah, ‘Terrorism’ and the Politics of Perception,” *Third World Quarterly* 26, no. 1 (2005): 169-194.

⁴⁵ อาทิเช่น Suthaharan Nadarajah and Dhananjayan Srisikandarajah, “Liberation Struggle or Terrorism?: The Politics of Naming the LTTE,” *Third World Quarterly* 26, no. 1 (2005): 83-96.

ภาติเยเสนอว่าการเมืองของการเรียกขานนั้นจะสามารถพิจารณาได้จากแง่มุมที่แตกต่างกัน 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก เป็นการพิจารณาอำนาจของการเรียกขานด้วยการพินิจพิเคราะห์ถึงลักษณะธรรมชาติของชื่อและการเรียกขาน ซึ่งต้องมองเห็นอำนาจและบทบาทของสิ่งนี้ต่อการจัดการกับโลกความเป็นจริง กล่าวคือ แม้การเรียกขานหรือการให้ชื่อนั้นจะเป็นไปเพื่อระบุงชี้ของบางสิ่งเพื่อทำให้สิ่งที่ไม่รู้จักเป็นที่รู้จัก เป็นทั้งการจัดระเบียบ ตีความ และทำให้ง่ายต่อการเข้าใจไปในเวลาเดียวกัน แต่ชื่อที่ถูกเรียกเหล่านั้นก็เป็นเพียงการบ่งชี้ความจริงของสิ่งนั้น ๆ เพียงบางระดับเท่านั้น ไม่มีชื่อใด ๆ เลยที่บ่งชี้ถึงความจริงอันสมบูรณ์ของสิ่งนั้น ๆ การเรียกขานจึงเป็นกระบวนการคัดสรรความจริงบางด้านในตัวเอง แต่ก็เป็นการละทิ้งลักษณะบางอย่างของสิ่งที่ถูกเรียกนั้นไปด้วยในเวลาเดียวกัน การที่ผู้คนตั้งชื่อถึงสิ่งใดก็ตามจึงไม่เพียงแต่เป็นการระบุงชี้ถึงสรรพสิ่งต่าง ๆ เท่านั้น หากแต่เป็นการยื่นมือเข้าจัดการความเป็นจริงของโลกด้วยเช่นกัน และถึงที่สุดแล้ว บรรดาชื่อที่ถูกเรียกขานเหล่านี้ก็สามารถเปรียบเหมือนกับสิ่งที่ติดเชื้อซึ่งสามารถแพร่กระจายและสร้างข้อถกเถียงเกี่ยวกับบรรดาเส้นแบ่งและข้ออ้างต่าง ๆ ตามมา ดังที่จะเห็นได้จากการทำงานของสื่อมวลชนหรือสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ที่ได้กลายมาเป็นกลไกในการตีกรอบความคิดของผู้คนผ่านการแพร่กระจายถ้อยคำบางอย่างที่เน้นเพียงความเป็นจริงบางแง่มุมที่มีคุณค่าพอที่จะ “บอก” หรือนำเสนอเท่านั้น แต่ในขณะเดียวกันก็ “บ่ง” หรือปิดกั้นบางด้านเอาไว้ นอกจากนี้ การเรียกขานยังเป็นการพิสูจน์ถึงอำนาจในเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Power) ของวาทกรรม ซึ่งในด้านหนึ่งก็เป็นเครื่องมือของอุดมการณ์ที่ครอบงำของบรรดาประเทศตะวันตกและรัฐบาลแห่งชาติ แต่ในทางกลับกันก็สามารถเป็นเครื่องมือในการต่อต้านการครอบงำได้ด้วยเช่นกัน⁴⁶

ประการที่สอง เป็นการพุ่งจุดเน้นไปที่การพิจารณาบทบาทหน้าที่ของการเรียกขานในสถานการณ์ความขัดแย้ง ภาติเยระบุว่า การเรียกขานมีหน้าที่หลัก ๆ อยู่สองด้านที่สำคัญ นั่นคือ หน้าที่ในการระดมผู้สนับสนุนโดยโหมกระพือวาทกรรมของการมีสังกัดร่วมและการเป็นฝ่ายตรงข้าม ในขณะที่อีกด้านก็คือหน้าที่ในการสร้างเหตุผลรองรับการกระทำของตนเองผ่านการชวนป้ายให้ชื่อ กล่าวอย่างรวบรัดก็คือหน้าที่เหล่านี้มีไว้เพื่อยืนยันถึงอัตลักษณ์และขีดเส้นแบ่งให้ชัดเจนระหว่าง “เขา” และ “เรา” เป็นหน้าที่ในการสร้าง “ศัตรู” และ “คนอื่น” ที่ไม่ใช่พวกเราให้เด่นชัดขึ้นนั่นเอง ภาติเยสรุปไว้ว่า

⁴⁶ Michael V. Bhatia, “Fighting Words: Naming Terrorists, Bandits, Rebel and Other Violent Actors,” 8-12.

ของแต่ละฝ่ายในความขัดแย้ง⁵¹ กล่าวคือก่อนหน้าที่มีการล่าอาณานิคมจะยกทั้งกองทัพ บริษัทการค้า และบรรดานักปกครองเข้ายึดครองดินแดนใด ๆ ก็ตาม ชื่อเรียกขานในสายตาของคนนอกเหล่านั้นก็ปรากฏอยู่ก่อนแล้วเพื่อให้ความหมายต่อสถานที่ ดินแดน หรือผู้คนที่อยู่ในดินแดนเหล่านั้น ซึ่งจะนำไปสู่การให้เหตุผลที่มีน้ำหนักพอที่คนนอกเหล่านั้นจะย่างกรายเข้ายึดครอง ในขณะที่เหตุผลในการป้องกันตนเองก็ปรากฏขึ้นพร้อมกับการระบุบ่งชี้ว่าตนเองเป็นอะไรและฝ่ายที่รุกรานนั้นคืออะไร ชื่อเรียกขานทำหน้าที่ให้ความกระจ่างต่อผู้คนที่ความขัดแย้งต่อประเด็นที่ว่าใครคือเหยื่อและใครคือผู้ก่อการกระทำ ความรุนแรง? ใครเป็นฝ่ายถูก ใครเป็นฝ่ายผิด? และใครควรต้องถูกก่นด่าประณาม?⁵²

ด้วยเหตุนี้ ชื่อเรียกขานจึงทำหน้าที่วาดภาพตัวตนของผู้ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ไม่ว่าจะเป็นเจ้าอาณานิคมผู้รุกรานหรือคนพื้นเมืองที่พิทักษ์ปกป้องดินแดนของตนเอง ไปจนกระทั่งการให้ความหมายต่อสถานการณ์ที่เอื้อต่อการแทรกแซงของกองกำลังสหประชาชาติในยุคปัจจุบัน การจัดการกับ “คนอื่นที่อยู่ข้างใน” ของบรรดามุสลิมบางกลุ่มที่แขวนป้ายศัตรูทางการเมืองที่เป็นมุสลิมด้วยกันเองว่าเป็น “ผู้ปฏิเสธ” ซึ่งบางครั้งก็ให้เหตุผลรองรับที่มีน้ำหนักมากพอจะใช้กำลังต่อพวกเขา ไม่ใช่เรื่องแปลกประหลาดอันใดที่รัฐและสื่อมวลชนกระแสหลักจะเรียกขานฝ่ายต่อต้านด้วยถ้อยคำอย่าง “กลุ่มก่อการร้าย” “พวกสุดโต่ง” หรือแม้แต่ “โจร” ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะปฏิเสธสถานะทางกฎหมายของพวกเขาและเน้นย้ำให้เห็นความจำเป็นในการรักษาความสงบเรียบร้อยในบ้านเมืองของรัฐ ในขณะที่เดียวกัน รัฐก็มักจะยืนยันว่าความรุนแรงที่ต่อต้านรัฐเหล่านั้นหาได้มีความชอบธรรม มีพื้นฐานที่ดี และมีเหตุผลรองรับที่มีน้ำหนักไม่ จะมีก็แต่แรงจูงใจทางเศรษฐกิจที่ไม่ได้สูงส่งอะไรมาก การวาดภาพให้การต่อต้านเหล่านี้เป็นเพียง “โจร” ก็เท่ากับเป็นการสำแดงให้เห็นถึงอำนาจควบคุมเหนือดินแดนของบรรดาผู้ยึดครองในด้านหนึ่ง และก็เป็นการใช้ปฏิเสธความชอบธรรมของฝ่ายตรงกันข้ามไปด้วยในตัวนั่นเอง⁵³

ประการสุดท้าย เป็นประเด็นที่เกี่ยวกับจริยธรรมของการให้ชื่อเรียกขาน คำถามก็คือจะมีถ้อยคำใดหรือเรื่องเล่าในกรอบมุมมองใดที่เหมาะสมจะพรรณนาถึงวิกฤตการณ์ในระดับโลก เช่นที่เป็นอยู่นี้ได้ ในขณะที่สังคมที่มีความขัดแย้งอยู่นั้นก็สร้างกระบวนการระบุชี้ฝ่ายตรงกันข้าม

⁵¹ ดูข้อโต้แย้งที่ชี้ให้เห็นข้อแตกต่างระหว่าง “ความชอบธรรม” และ “เหตุผลรองรับ” ในการใช้กำลังความรุนแรงใน Hannah Arendt, *On Violence* (New York: Harcourt, Brace and World, 1970), 51-56.

⁵² Michael V. Bhatia, “Fighting Words: Naming Terrorists, Bandits, Rebel and Other Violent Actors,” 14.

⁵³ *Ibid.*, 14.

ของตนเองให้เป็นราวกับปีศาจ หรือไม่ก็เต็มไปด้วยลักษณะพื้นฐานในแง่ลบต่าง ๆ นานา เช่น การหวังผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจเล็ก ๆ น้อย ๆ ความไร้เหตุผล หรือกระทั่งไร้อารยธรรม แต่เรื่องที่ต้องยอมรับก็คือการแขวนป้ายด้วยชื่อเรียกเหล่านั้น หรือแม้แต่การขึ้นบัญชีว่าใครหรือกลุ่มใดเป็น “ผู้ก่อการร้าย” นั่นก็เป็นเรื่องที่สัมพันธ์กับผลประโยชน์ทางการเมืองระหว่างรัฐด้วยเช่นกัน การประกาศสงครามกับการก่อการร้ายไปทั่วทั้งโลกได้เปิดโอกาสให้แต่ละรัฐสร้างการตีความที่คลุมเครือเพื่อเล่นงานฝ่ายตรงกันข้ามอย่างกว้างขวาง ตามมาด้วยการแบ่งขั้วเลือกข้างภายในสังคมหนึ่ง ๆ ปัญหาที่ว่าจะใช้คำใดที่เหมาะสมนั้นจึงกลายเป็นเรื่องยากลำบาก เพราะต้องเผชิญกับกระแสความไม่พอใจที่อิงอยู่กับข้ออ้างอิงทางศีลธรรมบางอย่าง ในสถานการณ์เช่นนี้ ภาติยะชี้ให้เห็นว่าเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักที่งานเขียนในทางวิชาการบางชิ้นจะทำหน้าที่เพียงแค่ให้ข้อมูลหรือเพียงแค่พยายามจะจัดวางการกระทำของกลุ่มคนบางกลุ่มเอาไว้เฉพาะบางบริบทที่เป็นเรื่องเฉพาะเจาะจง เพราะงานเหล่านี้กลับถูกพิจารณาว่าเต็มไปด้วยความสับสนและขาดความกระจ่างในทางศีลธรรม สิ่งนี้ทำให้แวดวงนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญในเรื่องจำเพาะเหล่านี้ต่างเจียบเสียงลง⁵⁴ นี่คือผลในทางการเมืองของวาทกรรมที่ทำงานอยู่ในความขัดแย้ง หรือถ้าจะกล่าวอย่างที่มีเซล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ว่าไว้ก็คือวาทกรรมนั้นไม่ใช่อะไรอื่นนอกจากความรุนแรงที่เรากระทำต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั่นเอง⁵⁵ และนี่เป็นการยืนยันความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจและความรู้ในการศึกษาหรือทำความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าวาทกรรม ซึ่งฟูโกต์ได้สาธยายเอาไว้ในอีกที่หนึ่งว่าเป็นคนละเรื่องกับการศึกษาระบบภาษา กฎเกณฑ์ที่เป็นทางการของการใช้ภาษา หรือการนำไปใช้ในการสื่อสาร หากแต่การพิจารณาถึงวาทกรรมนั้นหมายถึงการมุ่งศึกษาถึงขอบเขตและรูปแบบของ 1) เรื่องที่สามารถพูดได้หรือพูดไม่ได้ (Sayable) 2) การสนทนาที่พิจารณาว่าคำพูดแบบใดที่จะสามารถปรากฏขึ้นและเจียบหายไปเองบ้าง 3) ความทรงจำแบบใดที่ผู้คนจะยอมรับได้ ยอมรับไม่ได้ หรือพอจะเป็นที่ถกเถียงกันได้ 4) การนำบางวาทกรรมกลับมาทำงานใหม่จากยุคสมัยในอดีตหรือจากสังคมและวัฒนธรรมอื่น ๆ และ 5) การจัดสรรว่าใครหรือกลุ่มใดบ้างที่จะสามารถเข้าถึงวาทกรรมหนึ่ง ๆ ได้ รวมไปถึงวิธีการที่สถาบันจะสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมหนึ่ง ๆ บรรดาผู้พูด และบรรดาผู้ฟังที่ถูกกำหนดไว้ ตลอดจนวิธีการที่

⁵⁴ Ibid., 15-18.

⁵⁵ Michel Foucault, “The Order of Discourse,” in *Language and Politics*, ed. Michael J. Shapiro (New York: New York University Press, 1984), 127, quoted in Ibid., 18.

ต่อสู้ต่อรองเพื่อควบคุมวาทกรรมระหว่างผู้คนต่างชนชั้น ต่างชนชาติ ต่างภาษา ต่างวัฒนธรรม และต่างชาติพันธุ์⁵⁶

ถึงจุดนี้ สิ่งที่ต้องพิจารณาก็คือจริยธรรมในการเรียกขานนั้นเป็นเรื่องที่สามารถจะต่อรองได้หรือไม่เพียงใด และเราจะสามารถระดับของสิ่งที่ภาเดียวเห็นว่าเป็นความรุนแรงในทางคำพูด (Verbal Violence) ที่มีผลต่อสถานการณ์เหล่านั้นได้อย่างไร? คำตอบที่ภาเดียวเห็นว่าเกี่ยวข้องกันนั้นอาจเป็นไปได้ทั้งการนำเสนอถ้อยคำและการเรียกขานอย่างซื่อสัตย์ในฐานะที่เป็นรากฐานอันสำคัญของการก่อสงครามที่เป็นธรรม (Just War)⁵⁷ หรือไม่ก็เป็นการเปิดให้การสถาปนาอัตลักษณ์ใด ๆ ในความขัดแย้งนั้นเป็นไปได้ในลักษณะที่สร้างสรรค์ ประชันขันแข่งได้ และมีส่วนที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เปิดพื้นที่แห่งการปะทะต่อรองเกี่ยวกับอัตลักษณ์และความแตกต่าง เพื่อที่จะทำให้ต่างฝ่ายต่างสัมผัสถึงข้อจำกัดของข้อเรียกร้องของตนเอง⁵⁸ อย่างไรก็ตาม ภาเดียวก็เห็นว่าจริยธรรมในการเรียกขานนั้นยังคงเป็นปัญหาที่ยากต่อการหาฉันทามติ แต่ด้วยจุดนี้เองที่ทำให้ทั้งการเมืองและความเป็นการเมืองของการเรียกขานดำรงอยู่ไปพร้อม ๆ กับความขัดแย้งที่กำลังดำเนินอยู่ทั่วทุกมุมโลก

สำหรับในกรณีของ “จังหวัดชายแดนภาคใต้” หรือ “ปาตานี” นั้น มีงานบางชิ้นที่ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงชื่อเรียกขานและถ้อยคำเช่นเดียวกัน หนึ่งในนั้นคือบทความของ มาร์ค แอสคิว (Marc Askew)⁵⁹ ที่หยิบยืมกรอบคิดของ “การเมืองของการให้ชื่อ” (Politics of

⁵⁶ Michel Foucault, “Politics and the Study of Discourse,” in *The Foucault Effect: Studies in Governmentality, with Two Lectures and Interview with Michel Foucault*, (Chicago: University of Chicago Press, 1991), 59-60.

⁵⁷ Peter S. Termes, *The Just War: An American Reflection on the Morality of War in Our Time* (Chicago: Ivan R. Dee, 2003), 149, 179, quoted in Michael V. Bhatia, “Fighting Words: Naming Terrorists, Bandits, Rebel and Other Violent Actors,” 18.

⁵⁸ William E. Connolly, “Preface to the Third Edition,” in *The Terms of Political Discourse*, third edition (Oxford: Blackwell, 1997), xi, quoted in Michael V. Bhatia, “Fighting Words: Naming Terrorists, Bandits, Rebel and Other Violent Actors,” 18.

⁵⁹ Marc Askew, “Fighting with Ghost: Querying Thailand’s ‘Southern Fire’,” *Contemporary Southeast Asia* 32, no. 2 (2010): 117-155.

Naming)⁶⁰ มาพิจารณาพลวัตของความขัดแย้งผ่านความหมายที่เปลี่ยนไปของศัพท์การเมืองบางคำ โดยพิจารณาตั้งแต่การเคลื่อนย้ายความหมายของ “Insurgency” และ “Terrorism” จากนิยามดั้งเดิมของตะวันตกในยุคสงครามเย็นมาสู่ความหมายใหม่ที่เชื่อมโยงกับช็อกล่าวอ้างในเชิงอุดมการณ์ที่สนับสนุนการก่อความไม่สงบ การจัดตั้งองค์กรเคลื่อนไหว และรูปแบบของการปฏิบัติการในลักษณะกองโจรเข้าไว้ด้วยกัน แต่เมื่อปรับเข้าสู่บทสนทนาในสังคมไทยกลับพบว่า “ความไม่สงบ” และ “ผู้ก่อความไม่สงบ” ได้กลายเป็นถ้อยคำที่ถูกใช้อย่างกว้างขวางเพื่อลดระดับความสำคัญต่อความมุ่งหมายทางการเมืองของตัวแสดงที่ใช้ความรุนแรงต่อกรกับอำนาจรัฐ โดยการแยกแยะ “เป้าหมาย” และ “วิธีการ” ออกจากปฏิบัติการก่อความไม่สงบ เนื่องจากเขาสังเกตเห็นว่า “ความไม่สงบ” ในภาษาไทยนั้นที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับ “ความสงบเรียบร้อย” โดยตรง สิ่งนี้ถือเป็น “ลักษณะเฉพาะ” ของรัฐไทยที่พยายามจะลดทอนความชอบธรรมของฝ่ายตรงกันข้ามที่ถือปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่องมาตลอดสงครามเย็น และแม้กระทั่งกับฝ่ายต่อต้านรัฐบาลในห้วงวิกฤตการณ์การเมืองอันยาวนานในขณะที่เขากำลังเขียนงานชิ้นนี้อยู่ ผู้ชุมนุมคนเสื้อแดงบนท้องถนนที่กำลังได้กลายเป็น “ผู้ก่อการร้าย” อย่างง่ายดายด้วยการติดป้ายแขวนชื่อจากรัฐบาล⁶¹

นอกจากนั้น แอสคีย์ยังฉวยยึดให้เห็นการเปลี่ยนแปลงในห้วงปี 2552 ที่ทางการไทยพยายามจะหลีกเลี่ยงการใช้คำอย่าง “ผู้ก่อความไม่สงบ” โดยผลิตศัพท์ทางการเมืองขึ้นมาเป็น “ผู้ก่อเหตุรุนแรง” (Perpetrators of Violence) เพื่อมุ่งให้เชื่อมโยงกับการกระทำในเชิงอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ ในขณะที่พยายามหลีกเลี่ยงถ้อยคำอย่าง “ผู้ก่อความไม่สงบ/การก่อความไม่สงบ” หรือ “กลุ่มแบ่งแยกดินแดน/การแบ่งแยกดินแดน” เนื่องจากถ้อยคำเหล่านี้มีแนวโน้มจะเกี่ยวโยงกับนิยามของ “การขัดกันทางกำลังอาวุธภายในประเทศ” (Internal Armed Conflict) และนำมาซึ่งการยกระดับสถานะของความรุนแรงใน “ภาคใต้” ของประเทศไทยให้เป็นประเด็นระหว่างประเทศมากขึ้น⁶² เมื่อสืบเสาะย้อนรอยไปก็พบความเป็นไปได้ว่าการตีกรอบประเด็นปัญหาด้วย “ถ้อยคำ” เช่นนี้เป็นมรดกที่ตกทอดมาในเมื่อครั้งที่รัฐไทยเผชิญกับกระแสความคิดชาตินิยมมลายูในช่วงหลัง

⁶⁰ Mahmood Mamdani, "The Politics of Naming: Genocide, Civil War, Insurgency", *London Review of Books* 29, no. 5 (8 March 2007), 5-8, quoted in *Ibid.*, 121; <http://www.lrb.co.uk/v29/n05/mahmood-mamdani/the-politics-of-naming-genocide-civil-war-insurgency> (accessed April 30, 2016).

⁶¹ Marc Askew, "Fighting with Ghost: Querying Thailand's 'Southern Fire'," 118-120.

⁶² *Ibid.*, 120-121; 149.

สงครามโลกครั้งที่สอง ดังที่ แพทริก โจรี (Patrick Jory) ได้เคยตั้งข้อสังเกตไว้ว่าอัตลักษณ์ทางการเมืองอย่าง “มลายูปัตตานี” ของผู้คนส่วนใหญ่ในภูมิภาคแห่งนี้เริ่มเปลี่ยนแปลงจากความเป็น “มลายู” ไปสู่ความเป็น “มุสลิม” โดยเป็นผลมาจากการปะทะประสานกันของวาทกรรมที่เกี่ยวข้อง เหตุผลประการหนึ่งที่รัฐบาลไทยพยายามจะไม่กล่าวถึงประเด็นเรื่องอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มลายูของประชาชนในภูมิภาคนี้ก็เนื่องจากว่ากระแสชาตินิยมที่กำลังร้อนแรงในยุคปลดปล่อยอาณานิคม ทำให้เกรงว่าการยอมรับต่อความเป็น “มลายู” ของประชาชนในภูมิภาคนี้จะสร้างน้ำหนักความน่าเชื่อถือต่อข้อเรียกร้องในการแยกรัฐมลายูเป็นอิสระ สำหรับรัฐบาลไทยแล้ว การแทนที่คำเรียกขานให้มียุทธศาสตร์ทางศาสนาเข้ามาอย่างเช่น “ไทยมุสลิม” หรือ “ไทยอิสลาม” จึงกลายเป็นกลยุทธ์หนึ่งของการควบคุมและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในขณะนั้นนั่นเอง⁶³ งานศึกษาเหล่านี้ยืนยันถึงกระบวนการทำให้กลายเป็นประเด็นปัญหาระหว่างประเทศ (Deinternationalization) ขณะที่ในอีกด้านหนึ่งก็เป็นมุ่งมั่นจัดการลดทอนประเด็นในแงุ่มชาติพันธุ์ของความเป็นมลายู (De-ethnicization) อย่างค่อยเป็นค่อยไป

2.2.3 ถ้อยคำที่เคลื่อนตัวและการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง

การพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงของ “ถ้อยคำ” เป็นวิธีการที่สามารถฉายจับการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในสถานการณ์ความขัดแย้งที่มีพลวัตสูง ซึ่งผู้คนมีทั้งความคิดโลกทัศน์ และแนวทางการตีความความเป็นไปที่แตกต่างหลากหลาย กระทั่งขัดแย้งสวนทางกัน โดยเฉพาะในบริบทของความขัดแย้งเชิงชาติพันธุ์การเมืองที่บางครั้งจำเป็นต้องมีการสื่อสารข้ามภาษา ทั้งระหว่างผู้คนส่วนใหญ่ในพื้นที่ซึ่งมีภาษามลายูถิ่นปัตตานีเป็นภาษาแม่กับผู้คนส่วนใหญ่ของประเทศที่ใช้ภาษาไทย และระหว่างคู่ขัดแย้งที่เน้นการใช้ภาษาในการสื่อสารทางการเมืองแตกต่างกัน ในขณะเดียวกัน เมื่อ “ปัญหา” ที่ผู้คนประสบมีลักษณะบางอย่างเหมือนหรือใกล้เคียงกันในความขัดแย้งชนิดนี้ ก็ยิ่งทำให้ความรู้และประสบการณ์ของผู้คนในการรับมือกับความขัดแย้งต่างบริบทสามารถเรียนรู้ข้ามพรมแดนของภาษาและวัฒนธรรมได้ด้วยเช่นกัน การพิจารณาไปที่การเปลี่ยนแปลงของ “ถ้อยคำ” จึงน่าจะบ่งบอกถึงโฉมหน้าของความขัดแย้งได้เป็นอย่างดี

ไม่กี่ปีที่ผ่านมานักวิชาการด้านสังคมศาสตร์กลุ่มหนึ่งเริ่มให้ความสนใจต่อการทำงานของถ้อยคำในบริบทของประเทศต่าง ๆ โดยมีฐานคิดที่ว่า “เมื่อถ้อยคำเปลี่ยน โลกก็เปลี่ยน”

⁶³ Patrick Jory, “From 'Melayu Patani' to 'Thai Muslim'- The Spectre of Ethnic Identity in Southern Thailand,” *API Working Paper*, No. 84, (Singapore: Asia Research Institute, 2007), 9-10.

ผ่านการพิจารณา “การเคลื่อนตัวของถ้อยคำ”⁶⁴ ซึ่งเปิดโอกาสให้เรียนรู้วิธีการอันหลากหลายในการแกะรอยชีวิตทางสังคมและการเมืองของถ้อยคำในแง่มุมต่าง ๆ โดยดูไปที่การเปลี่ยนแปลงความหมายของบางถ้อยคำในห้วงเวลาที่เปลี่ยนไป พร้อมทั้งพิจารณาว่าเมื่อต้องส่งออกและนำเข้าจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่งแล้ว ผู้คนจะรับมือกับความคิดเหล่านั้นอย่างไร การศึกษาดังกล่าวจึงสามารถฉายภาพให้เห็นโฉมหน้าของสังคมนั้น ๆ ไปพร้อม ๆ กับการสืบเสาะแกะรอยแบบแผนที่ถ้อยคำเหล่านั้นเคลื่อนตัวไปในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ⁶⁵

การจะศึกษาถ้อยคำที่หวัดตัวนี้จึงอาจทำได้โดยมุ่งพิจารณาไปที่กลไกของการส่งผ่าน ซึ่งหมายถึงการพิจารณาว่าใครเป็นผู้นำพา สร้าง หรือเปลี่ยนรูปถ้อยคำเหล่านั้น? ใครหนุนหรือต้านการใช้ถ้อยคำที่ว่า? คำ ๆ หนึ่งถูกสถาปนาในสถาบันทางสังคมและการเมืองได้อย่างไร? ใครบ้างที่แสดงความเป็น “เจ้าของ” ต่อถ้อยคำเหล่านั้น? รวมไปถึงแสดงให้เห็นถึงวิธีการที่ถ้อยคำจะสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อบริบททั้งภายในและระหว่างประเทศ ซึ่งในแง่นี้ก็รวมถึงการประเมินผลกระทบจากการที่ถ้อยคำเหล่านั้นถูกทำให้เดินทางหรือเคลื่อนไหวอีกด้วย นอกจากนี้ ถ้อยคำที่พกพาความแปลกประหลาดนั้น นอกจากจะสร้างทางเลือกให้ผู้คนพิจารณาเลือกใช้หรือละเว้นเพิกเฉยแล้ว ยังได้สร้างความมีชีวิตชีวาให้กับข้อถกเถียงอย่างที่ไม่สามารถคาดเดาทิศทางได้ด้วยเช่นกัน⁶⁶ งานของ เกษียร เตชะพีระ พยายามศึกษาการถกเถียงเกี่ยวกับความหมายของคำว่า “Good Governance”⁶⁷

⁶⁴ Carol Gluck and Anna Lowenhaupt Tsing, eds., *Words in Motion: Toward a Global Lexicon*, (Durham and London: Duke University Press, 2009).

⁶⁵ Carol Gluck, “Words in Motion” in *Words in Motion: Toward a Global Lexicon*, 7.

⁶⁶ Ibid., 8-9.

⁶⁷ Kasian Tejapira, “Thammarat/Good Governance in Glocalizing Thailand,” in *Words in Motion: Toward a Global Lexicon*, (eds.) Carol Gluck and Anna Lowenhaupt Tsing, (Durham and London: Duke University Press, 2009), 306-326.

และ “Democracy”⁶⁸ ที่ “นำเข้า” มาในสังคมไทยภายใต้เงื่อนไขทางการเมืองในระดับโลก ซึ่งเมื่อ ถ้อยคำเหล่านี้เดินทางข้ามเส้นแบ่งทางสังคมและวัฒนธรรมจากตะวันตกเข้าสู่สังคมไทยแล้ว ถ้อยคำ เหล่านี้ก็ได้เข้าสู่กระบวนการสร้างความหมาย การแปลความ และการตีความที่สลับซับซ้อนแตกต่างกัน ก่อให้เกิดการถกเถียงและปะทะกันทางความคิดในห้วงขณะนั้น วิธีการวิเคราะห์การทำงาน ดังกล่าวมีคุณูปการต่อการศึกษาในครั้งนี้อย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นวิธีการที่กระชับและมุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์ “ถ้อยคำ” โดยตรง อีกทั้งยังเป็นงานที่ศึกษาอยู่ในบริบทของสังคมไทย เกษียรเรียกวินิจฉัยการกับ “ถ้อยคำ” ที่มาจากต่างด้าวอันมีนัยทางการเมืองและอุดมการณ์ว่าเป็นกระบวนการแปลความใน ฐานะการแปลงเปลี่ยน (Translation-as-Transformation) กล่าวคือเป็นการแปลความหมายของ ถ้อยคำไปพร้อม ๆ กับการพินิจพิจารณา โกล่เกลี่ย ต่อบรรณ ประชันขันแข่ง คัดสรร ปรับโฉม และ ตรวจตราดูแลอย่างใกล้ชิด กระบวนการดังกล่าวนี้ยังขัดเกลาโดยภาษาไทยไปด้วยในตัวเอง นั่นก็คือ เมื่อ “แปล” เข้าสู่ภาษาไทยแล้วก็จำเป็นต้อง “แปลง” ให้สอดคล้องต้องกันกับโครงสร้างของความหมาย เดิมในคลังคำและทั้งยังต้องมีสำเนียงเสนาะหูของผู้คนอีกด้วย⁶⁹ เกษียรเปรียบเทียบการทำงานของ เกม ภาษาหรือ “การเมืองของการแปล” ในแบบไทย ๆ ดังการเล่นสนุกเกอร์ เขาระบุว่า

⁶⁸ Kasian Tejapira, “Signification of Democracy,” *Thammasat Review* 1, no. 1 (October 1996): 5-13. งานชิ้นนี้เป็นผลมาจากการมีส่วนร่วมของเกษียรในของโครงการความร่วมมือใน Academy of the Social Sciences in Australia ที่ระดมสมองนักวิชาการในภูมิภาค ออสเตรเลียและเอเชียมาช่วยคิดค้นหามุมมองของชาวเอเชียต่อมโนทัศน์สำคัญ ๆ ในทางวิชาการ ในเวลาต่อมาถูกตีพิมพ์รวมเล่มอยู่ใน Anthony Milner and Mary Quilty (eds.) *Australia in Asia: Comparing Cultures* (Oxford: Oxford University Press, 1996). งานข้างต้นยังมีพากย์ ไทยอยู่ใน เกษียร เตชะพีระ, “การให้ความหมายกับประชาธิปไตย (1),” ใน *วิสามันท์สำนึก: รวม บทความและทรรศนะที่กลั่นกรองจากประสบการณ์* (กรุงเทพฯ ทางไท, 2537), 218-222; เกษียร เตชะพีระ, “การให้ความหมายกับประชาธิปไตย (2),” ใน *วิสามันท์สำนึก: รวมบทความและทรรศนะที่ กลั่นกรองจากประสบการณ์* (กรุงเทพฯ ทางไท, 2537), 230-236; เกษียร เตชะพีระ, “การให้ ความหมายกับประชาธิปไตย (จบ),” ใน *วิสามันท์สำนึก: รวมบทความและทรรศนะที่กลั่นกรองจาก ประสบการณ์* (กรุงเทพฯ ทางไท, 2537), 223-229; เกษียร เตชะพีระ, “การเมืองวัฒนธรรมว่าด้วย ประชาธิปไตย: บทนำเปรียบเทียบเชิงทฤษฎี,” *รัฐศาสตร์สาร* 19, ฉ. 1 (มีนาคม 2537): 6-23.

⁶⁹ Kasian Tejapira, “Thammarat/Good Governance in Glocalizing Thailand,” 307.

เมื่อผู้เล่นแทงลูกขาวไปชนกับกลุ่มลูกบอลที่วางตัวเป็นสามเหลี่ยมกลางโต๊ะ ผลของมันก็คือพวกลูกบอลเหล่านั้นก็แตกกระจายไปตามทิศทางของตนเอง ราวกับว่าเมื่อถ้อยคำถูกนำเข้าไปหรือถูกลอบเข้ามาข้ามเส้นพรมแดนทางภาษาแล้ว ก็ปลดปล่อยจากอักษระและเสียงอ่านของถ้อยคำดั้งเดิมต่างตัว อวตารมาเป็นความหมายไทย ๆ โยนออกไปสู่สนามภาษาแห่งใหม่ ผลักดันให้เข้าไปสู่ฉันทลักษณ์ไทยอันหลากหลายแบบแผน ถ้อยคำต่างตัวที่น่าสงสารเหล่านั้นก็เดินทางไปสู่ตงระเบิดเสมือนจริงของกฎเกณฑ์ที่ผิดแผกแตกต่างอย่างพิสดารเกี่ยวกับการประพันธ์บทกลอน การเรียงพยางค์ การออกเสียงหนักเบา การวางจังหวะจะโคน และการถ่ายหน้าเสียง ถ้อยคำเหล่านี้ได้เข้าไปสู่แบบแผนชนิดใหม่ของความสัมพันธ์ประดามีกับบรรดาถ้อยคำเดิม ๆ ของภาษาไทย ซึ่งต่างก็มีรากเหง้าในทางนิรุกติศาสตร์ ความหมายตรง ความหมายแฝง และความคิดเชื่อมโยงที่ไม่สัมพันธ์ข้องเกี่ยวใด ๆ เลยกกับถ้อยคำต่างตัวดั้งเดิมและปราศจากซึ่งความเชื่อมโยงถึงจุดกำเนิดในภาษาเดิม⁷⁰

เมื่อการปะทะข้ามวัฒนธรรมเหล่านี้ปรากฏขึ้น เกษียรณะให้วิเคราะห์การทำงานของสิ่งที่ตามมา นั่นก็คือการพิจารณาไปที่ถ้อยคำในฐานะที่เป็นรูปสัญลักษณ์ทางการเมืองที่ล่องลอย (Free-floating Political Signifiers) ที่สัมพันธ์กับความหมายสัญลักษณ์ที่หลากหลาย (Multiple Signifieds) ซึ่งก็คือแนวความคิดที่รูปสัญลักษณ์มุ่งหมายความถึงในแต่ละบริบท ตลอดจนการวิเคราะห์สิ่งอ้างอิงทดแทน (Substituted Referents) ที่ปรากฏในหลากหลายรูปแบบทั้งในลักษณะที่เป็นเอกสารหนังสือหรือถาวรวัตถุหนึ่ง ๆ⁷¹ กล่าวอย่างกระชับก็คือการพิจารณา “ถ้อยคำ” ในฐานะที่เป็นรูปสัญลักษณ์ที่ล่องลอยนั้นได้เปิดพื้นที่ให้กับการยอมรับว่ามีความขัดแย้งในการตีความอันหลากหลายได้ เพราะไม่จำเป็นเสมอไปที่รูปสัญลักษณ์จะต้องมีความสัมพันธ์ที่ตรงติดอยู่กับความหมายสัญลักษณ์หนึ่ง ๆ ความเห็นที่แตกต่างหรือความสามารถที่จะแสดงความไม่เห็นด้วยกับสิ่งที่ตนเป็นอยู่นี้เองที่จะเผยให้เห็นการทำงานของการเมืองในความหมายของไฮร์ตันข้างต้น และ “ความเป็นการเมือง” ในความคิดของมูฟ ที่มองว่าเป็นพื้นที่หรือปริมาตรที่ยังหาข้อยุติลงตัวไม่ได้ ซึ่งเปิดให้มีการโต้แย้งถกเถียง และตั้งคำถามนั่นเอง⁷² ผู้วิจัยเห็นว่าการวิเคราะห์วิธีการที่มีการต่อรองในเรื่องความหมายเหล่านี้จะให้ภาพของโฉมหน้าของความขัดแย้งทางความคิดได้เป็นอย่างดี

⁷⁰ Ibid.,” 308.

⁷¹ Kasian Tejapira, “Signification of Democracy,” 6-11.

⁷² ไฮร์ตัน เจริญสินโอฬาร, *ภาษากับการเมือง/ความเป็นการเมือง*, (23).

2.3 ความขัดแย้งและการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง

หากภาษามีผลต่อความขัดแย้งและเป็นเรื่องที่ต้องระมัดระวัง จะเป็นไปได้หรือไม่ที่งานเขียนแต่ละชิ้นจะสามารถพูดถึง “ความขัดแย้ง” ได้ตามที่มันเป็นอย่างชัดเจน การทบทวนวรรณกรรมในหัวข้อภาษาและการเมืองที่ผ่านมาคงพอจะยืนยันในคำตอบว่าแทบจะเป็นไปไม่ได้ ยิ่งเฉพาะความขัดแย้งที่ถึงตายใน “จังหวัดชายแดนภาคใต้” ที่ดำเนินมากกว่าทศวรรษและมีลักษณะที่ยืดเยื้อเรื้อรัง โดยมีผู้วิจัยใช้ชีวิตและทำงานอยู่ “ในนั้น” ทั้งในบทบาทอันหลากหลายด้วยแล้ว ผู้วิจัยจึงไม่ใช่ “ผู้ศึกษา” ที่ทำหน้าที่มองการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสนามเท่านั้น หากแต่เป็น “ตัวแสดง” หนึ่งในความขัดแย้งดังกล่าวด้วย คำถามคือแล้วจะทำความเข้าใจถึงความขัดแย้งและสิ่งที่กำลังเปลี่ยนแปลงในความขัดแย้งนี้ได้อย่างไร ผู้วิจัยเห็นว่าการยอมรับความจริงข้างต้นเสียเบื้องต้นเป็นเรื่องจำเป็น ซึ่งในด้านหนึ่งการอยู่ “ในนั้น” ก็สามารถทำให้เข้าใจกลไกจุดยืนของบรรดา “คนใน” ที่สามารถจะ “เข้าใจ” บางอย่างที่ไม่อาจผ่านคำพรรณนาที่อ้างว่าไร้อคติได้ แต่กระนั้นก็มีวิธีการที่จะพออ่อนหนักเป็นเบาได้โดยการพิจารณาความขัดแย้งและทำความเข้าใจผ่านสายตาของคนนอกที่มีระยะห่างจากสนามแห่งนี้ไปสักหน่อย รวมไปถึงการตรวจตราอย่างใกล้ชิดว่าตำแหน่งแห่งที่ของความขัดแย้งที่ “ปาตานี” แห่งนี้น่าจะอยู่ตรงไหนในทั้งในโลกริชาการและเวทีของผู้ปฏิบัติงานด้านความขัดแย้งและสันติภาพ

รายงาน *Alert2014!* ของ Escola de Cultura de Pau (ECP) ที่เผยแพร่ออกมาเมื่อต้นปี 2557 ให้ภาพของสถานการณ์ความขัดแย้งทั่วโลกในรอบปีก่อนหน้านั้นหรือในปี 2556⁷³ ซึ่งเป็นปีที่ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของความขัดแย้งในพื้นที่ชายแดนใต้ของประเทศไทยหรือ “ปาตานี” หลังจากที่มีการร่วมลงนามเอกสารฉันทามติว่าด้วยกระบวนการพูดคุยสันติภาพระหว่างผู้แทนรัฐบาลไทยกับผู้แทนกลุ่มบีอาร์เอ็นและเริ่มต้นการพูดคุยที่เป็นทางการโดยการรับรู้ของสาธารณชน รายงานฉบับดังกล่าวให้ข้อมูลว่าในรอบปีดังกล่าวมีสถานการณ์ที่เรียกว่าการขัดกันทางกำลังอาวุธ (Armed

⁷³ Escola de Cultura de Pau, *Alert 2014! Report on Conflicts, Human Rights and Peacebuilding* (Barcelona: Icaria, 2014). ECP เป็นหน่วยงานวิจัยสันติภาพแห่งหนึ่งที่มีฐานอยู่ในแคว้นคาตาลัน ประเทศสเปน ทำหน้าที่เฝ้าติดตามพลวัตของความขัดแย้ง สถานการณ์สิทธิมนุษยชน และการสร้างสันติภาพจากทั่วทุกมุมโลกโดยจัดทำรายงานขึ้นเป็นประจำทุกปี สำหรับรายงานฉบับนี้นั้นแม้เผยแพร่ในปี 2014 (2557) แต่เป็นการสรุปสถานการณ์ในปี 2556 (2013)

Conflict) เกิดขึ้นทั่วโลก 35 จุด หนึ่งในนั้นคือกรณีภาคใต้ของประเทศไทย⁷⁴ ซึ่งถูกจัดประเภทอยู่ใน “การขัดกันทางกำลังอาวุธชนิดภายในประเทศ” (Internal Armed Conflict) ที่มีประเด็นซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องของอัตลักษณ์ การปกครองตนเอง และการต่อต้านคัดค้านระบบของรัฐ รายงานยังได้ระบุฝ่ายหลัก ๆ ของความขัดแย้งไว้อย่างรวบรัดว่าด้านหนึ่งเป็นฝ่ายของ “รัฐบาล” (Government) กับอีกด้านที่แม้จะไม่ระบุชื่อเสียงเรียงนามอย่างเฉพาะเจาะจง แต่ก็ใช้คำว่า “กลุ่มติดอาวุธฝ่ายตรงกันข้ามที่มุ่งแบ่งแยกดินแดน” (Secessionist Opposition Armed Groups) ส่วนความเข้มข้นของความรุนแรงนั้นยังอยู่ในระดับ 2 หรือระดับกลาง ๆ ในการจัดประเภทในรายงานชิ้นนี้ ซึ่งมีแนวโน้มความรุนแรงทรงตัวเมื่อเทียบกับปีก่อนหน้านั้น⁷⁵ ในขณะที่เนื้อหาเกี่ยวกับสถานการณ์ของกระบวนการสันติภาพที่รายงานชิ้นนี้ทำการวิเคราะห์การเจรจา (Negotiation) ในความขัดแย้ง 47 กรณีนั้น การเจรจาระหว่างรัฐบาลไทยกับ “ปีอาร์เอ็น” ถูกจัดให้อยู่ในประเภทที่อยู่ในสภาวะที่ยากลำบาก (In Difficulties)⁷⁶ แม้จะมีสถานการณ์ที่คืบหน้าและดีกว่าอีกหลายกรณี แต่ก็ไม่ได้มีหลักประกันว่าในท้ายที่สุดคู่เจรจาสถิติจะสามารถบรรลุผลตามที่ตนพอใจในที่สุด

ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นที่ควรต้องให้ความสนใจในที่นี่อยู่ 3 เรื่อง ซึ่งจะชี้ให้เห็นว่าตำแหน่งแห่งที่ของสถานการณ์ความขัดแย้งที่ในชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยนั้นถูกจำแนกแยกแยะด้วยกรอบความคิดแบบใดและหากจะสนทนากับงานที่เคยศึกษาในเรื่องนี้ มีแง่มุมใดบ้างที่จะมีคุณูปการต่อการศึกษาการทำงานของถ้อยคำในความขัดแย้งที่ถึงตายดังที่วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้กำลังจะทำ มโนทัศน์ที่ว่านี้ ได้แก่ ชนิดของการขัดกันทางอาวุธ ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง และความเข้าใจต่อกระบวนการสันติภาพ การอภิปรายในแต่ละประเด็นเหล่านี้จะนำไปสู่การทบทวนถึงความจำเป็นในการนำกรอบคิดเรื่องการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งเพื่อนำมาศึกษาการเคลื่อนไหวของถ้อยคำที่เกี่ยวข้องในความขัดแย้งที่ถึงตายในชายแดนภาคใต้ ดังที่จะได้กล่าวต่อไป

⁷⁴ Ibid., 69-70. ควรต้องบันทึกไว้ด้วยว่ารายงานชิ้นนี้ใช้คำว่า “Southern Thailand” ในการระบุพื้นที่ปัญหาในกรณีอย่างเฉพาะเจาะจง ในขณะที่เมื่อกล่าวถึงภูมิภาคในทางประวัติศาสตร์ รายงานชิ้นนี้ก็ไม่ได้ต่างกับบทวิเคราะห์ บทความ หรือรายงานอีกจำนวนไม่น้อยที่เขียนถึงอาณาจักรในอดีตด้วยคำว่า “Pattani” โดยไม่เห็นความแตกต่างใด ๆ กับคำว่า “Patani”

⁷⁵ Ibid., 69-70. กรุณาดูตารางเปรียบเทียบกับกรณีอื่น ๆ ทั่วโลกใน Ibid., 30-32.

⁷⁶ Ibid., 183. รายงานยังระบุว่าการเจรจาระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มพุนั้นอยู่ในระดับของการสำรวจความเป็นไปได้ (At an Exploratory Stage)

2.3.1 การขัดกันทางอาวุธ (Armed Conflict)

รายงาน *Alert2014!* จัดจำแนกให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นใน “ภาคใต้ของประเทศไทย” (Southern Thailand) เป็นหนึ่งในพื้นที่ซึ่งมีสถานการณ์การขัดกันทางอาวุธ ซึ่งแตกต่างไปจากสถานการณ์อีกประเภทหนึ่ง นั่นก็คือ วิกฤตการณ์เชิงสังคมการเมือง (Socio-political Crises)⁷⁷ การขัดกันทางอาวุธเป็นคำที่มีปัญหาอย่างมากและยังคงเป็นที่ถกเถียงในเรื่องคำนิยามอยู่ในแวดวงของนักกฎหมายระหว่างประเทศ ผู้เชี่ยวชาญและนักปฏิบัติการด้านสันติภาพ และในแวดวงความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม ในกรณีนี้ ECP จัดการกับเงื่อนไขที่สลับซับซ้อนของความขัดแย้งในแต่ละที่เพื่อทำให้การเปรียบเทียบสถานการณ์ที่ต่างบริบทเหล่านั้นเป็นไปได้ ด้วยการให้คำจำกัดความต่อถ้อยคำเจ้าปัญหาในรายงานชิ้นนี้ว่า “การเผชิญหน้าระหว่างกลุ่มกองกำลังทั้งที่เป็นการจัดกำลังรบตามแบบและนอกแบบด้วยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ซึ่งไม่ลงรอยกัน โดยที่มีการใช้ความรุนแรงอย่างชนิดที่มีการจัดตั้งและต่อเนื่อง”⁷⁸ โดยความรุนแรงที่ว่านั้นจะต้องมีองค์ประกอบ 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตอย่างน้อย 100 คนต่อปี และ/หรือ ส่งผลกระทบต่ออาณาบริเวณนั้น ๆ (ซึ่งรวมไปถึงการทำลายโครงสร้างพื้นฐานและทรัพยากรธรรมชาติ) และความมั่นคงของมนุษย์ (อาทิ เช่น ทำให้มีผู้บาดเจ็บหรือพลัดถิ่นฐาน ปรากฏความรุนแรงทางเพศ ส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิต หรือแม้ทำให้ขาดแคลนสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานของการใช้ชีวิต เป็นต้น) และประการที่สอง เป็นการใช้ความรุนแรงที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อบรรลุซึ่งวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ซึ่งโดยปกติแล้วจะเชื่อมโยงกับประเด็นดังต่อไปนี้คือ 1) การเรียกร้องการกำหนดชะตากรรมตนเองและการปกครองตนเอง หรือในที่นี้ก็คือประเด็นเกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ 2) การคัดค้านระบบของรัฐทั้งในแง่การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และอุดมการณ์ หรือการคัดค้านนโยบายของรัฐบาลทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ซึ่งนำไปสู่การต่อสู้เพื่อช่วงชิงหรือบ่อนเซาะอำนาจรัฐ และสุดท้าย 3) การควบคุมทรัพยากรและดินแดน⁷⁹

วัตถุประสงค์ทั้งสามประการข้างต้นเป็นองค์ประกอบในมิติหนึ่งของการพิจารณาจัดประเภทหรือชนิดของสถานการณ์การขัดกันทางอาวุธในรายงานชิ้นนี้ แต่ก็พบว่ามีอีกมิติหนึ่งที่

⁷⁷ Ibid., 87-93. วิกฤตการณ์ฯ นั้นมีระดับความเข้มข้นของการใช้รุนแรงน้อยกว่าการขัดกันทางอาวุธ และในบางสถานการณ์ก็สามารถยกระดับไปเป็นการขัดกันทางอาวุธด้วยเช่นกัน รายงานชิ้นเดียวกันนี้ระบุบริบทของประเทศไทยไว้ 2 กรณี ได้แก่ กรณีวิกฤตภายในเกี่ยวกับการเมืองการปกครองระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มการเมืองและสังคมฝ่ายตรงกันข้าม กับอีกกรณีหนึ่งที่เป็นเรื่องเขตแดนระหว่างรัฐบาลไทยกับกัมพูชา (Ibid., 147-149.).

⁷⁸ Ibid., 29.

⁷⁹ Ibid., 29.

ECP ประเมินจากฉากทัศน์ (Scenario) ของความขัดแย้งนั้น ๆ กับตัวแสดงที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะสามารถแบ่งออกได้อีก 3 ระดับ นั่นคือ 1) การขัดกันทางอาวุธระดับภายในประเทศ (Internal) ซึ่งกรณีของชายแดนใต้ของประเทศไทยจัดอยู่ในประเภทนี้ หลักคิดอยู่ที่ว่าการเผชิญหน้าใด ๆ ก็ตามที่มีฝ่ายซึ่งติดอาวุธที่มาจากรัฐเดียวกันและปฏิบัติการอยู่ในอาณาเขตเดียวกัน น่าสนใจว่าฝ่ายต่าง ๆ ในที่นี้อาจไม่จำเป็นต้องมีรัฐเป็นฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ได้ 2) การขัดกันทางอาวุธภายในประเทศที่ถูกทำให้กลายเป็นประเด็นระหว่างประเทศ (Internationalized Internal) ซึ่งเป็นชนิดที่มีฝ่ายที่ปรักษอย่างน้อยหนึ่งตัวแสดงที่เป็นชาวต่างชาติ (Foreign) และ/หรือ เมื่อเกิดการเผชิญหน้ากันแล้ว ก็ขยายขอบเขตของความขัดแย้งไปยังประเทศเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ยังอาจพิจารณาข้อเท็จจริงที่ว่าตัวแสดงกลุ่มติดอาวุธใช้ประเทศเพื่อนบ้านเป็นฐานทางการทหารและโจมตีกลับเข้ามา โดยที่ประเทศเพื่อนบ้านที่ว่านั้นแสดงท่าทีเมินเฉยไม่รับรู้อีกด้วย และสุดท้าย 3) การขัดกันทางอาวุธระหว่างประเทศ (International) ซึ่งมีหลักพิจารณาเพียงว่ามีตัวแสดงที่จะเป็นรัฐหรือไม่ใช่รัฐที่เผชิญหน้ากันนั้นเป็นตัวแสดงที่มาจากสองประเทศขึ้นไป⁸⁰

คำนิยามข้างต้นมีความหมายในฐานะที่เป็น “คำนิยามเชิงปฏิบัติการ” (Operational Definition) ซึ่งพยายามจะทำให้การศึกษาเกี่ยวกับความรุนแรงในลักษณะนี้มีความเป็นไปได้ที่จะนำมาเปรียบเทียบ ฐานข้อมูลที่ประกอบขึ้นมาจากหลักคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นแนวโน้มในระดับโลกที่น่าสนใจ แต่หากสลับย้อนกลับไปแล้ว หลักเกณฑ์และคำนิยามในลักษณะข้างต้นนั้นได้รับการริเริ่มและพัฒนาขึ้นมาอย่างเป็นระบบในช่วงปลายสงครามเย็นของโครงการวิจัยที่ชื่อว่า Uppsala Conflict Data Program (UCDP) โดยได้จัดทำรายงานสถานการณ์ที่รวบรวมข้อมูลมาตั้งแต่ปี 2489

⁸⁰ Ibid., 30., n. 2.

และถือเป็นแหล่งอ้างอิงสำคัญที่วางมาตรฐานทางวิชาการในระดับโลก⁸¹ การขัดกันทางอาวุธในคำจำกัดความล่าสุดของ UCDP หมายถึงความขัดแย้งไม่ลงรอยกันของรัฐบาล (Government) และ/หรือเขตบริหาร (Territory) ที่มีการใช้กำลังติดอาวุธระหว่างสองฝ่าย ซึ่งอย่างน้อยหนึ่งฝ่ายในนั้นต้องเป็นรัฐบาลของรัฐใดรัฐหนึ่ง และผลของความขัดแย้งดังกล่าวนี้มีส่วนให้มีผู้เสียชีวิต 25 คน เป็นอย่างน้อย⁸² และแน่นอนว่าหากพิจารณาตามหลักเกณฑ์นี้ UCDP ถือว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยนั้นเป็นการขัดกันทางอาวุธ โดยระบุคู่ขัดแย้งหลักเป็นรัฐบาลไทยกับกลุ่มก่อความไม่สงบปาตานี⁸³

⁸¹ UCDP เผยแพร่ข้อมูลและการวิเคราะห์ในรายงานชุด *State in Armed Conflict* มาตั้งแต่ปี 2530 ในวารสารสำคัญของแวดวงการวิจัยสันติภาพอย่าง *Journal of Peace Research* มาตั้งแต่ปี 2536 และรายงานเกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security Reports) มาตั้งแต่ปี 2548 งานชิ้นสำคัญที่เผยแพร่ในวงกว้างและได้รับการอ้างอิงเสมอเป็นบทความ 2 ชิ้นที่ติดตามแนวโน้มของทั้งความรุนแรงชนิดนี้และการคลี่คลายความขัดแย้งในต้นทศวรรษที่ 1990s กรุณาดูที่ Peter Wallensteen and Karin Axell, “Armed Conflict at the End of the Cold War, 1989-1992,” *Journal of Peace Research* 30, no. 3 (August 1993): 331-346; Peter Wallensteen and Karin Axell, “Conflict Resolution and the End of the Cold War, 1989-93,” *Journal of Peace Research* 31, no. 3 (August 1994): 333-349. ในงานเหล่านี้ผู้เขียนทั้งสองจัดจำแนกการขัดกันทางอาวุธนั้นออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) **การขัดกันทางอาวุธขนาดเล็ก (Minor Armed Conflict)** ที่อย่างน้อยมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นรัฐและส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตน้อยกว่า 25 คนภายในปีหนึ่ง ๆ 2) **การขัดกันทางอาวุธขนาดกลาง (Intermediate Armed Conflict)** มีผู้เสียชีวิตอย่างน้อย 1,000 คน ตลอดระยะเวลาที่ความขัดแย้งดำเนินอยู่ โดยที่อย่างน้อยมีผู้เสียชีวิต 25 คนต่อปี ไม่ว่าจะมาจากฝ่ายใดหรือเป็นใครก็ตาม และ 3) ระดับสุดท้ายซึ่งถือว่ามี ความร้ายแรงมากที่สุดนั่นก็คือ **สงคราม (War)** ซึ่งทั้งสองให้ความหมายว่าสถานการณ์ความขัดแย้งที่มีผู้เสียชีวิตอย่างน้อย 1,000 คนต่อปี จากนิยามที่ว่านี้จึงไม่ใช่ความขัดแย้งที่มีการใช้กำลังทุกชนิดเสมอไปที่จะพอกล่าวได้ว่าเป็นสงคราม

⁸² Uppsala Conflict Data Program, “Definition of Armed Conflict,” Department of Peace and Conflict Research, http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/definitions/definition_of_armed_conflict/ (accessed May 1, 2016)

⁸³ “Government of Thailand - Patani insurgents,” Uppsala Conflict Data Program, <http://ucdp.uu.se/#/statebased/888> (accessed May 1, 2016).

อย่างไรก็ตาม แนวโน้มของความขัดแย้งที่มีการใช้ความรุนแรงในปัจจุบันก็เปลี่ยนไป และจำเป็นต้องมีความรู้มากขึ้นที่จะเข้าใจพลวัตดังกล่าว สิ่งที UCDP พัฒนาขึ้นมาในระยะหลังก็คือการพิจารณาความรุนแรงจากแง่มุมของเป้าโจมตีของความรุนแรง ซึ่งพบว่าความขัดแย้งที่มีการใช้ความรุนแรงในลักษณะนี้มีแนวโน้มที่พลเรือนจะตกเป็นเหยื่อมากกว่ากลุ่มใด⁸⁴ สิ่งนี้นำไปสู่การพัฒนาหลักเกณฑ์ที่มุ่งพิจารณาความรุนแรงที่กระทำต่อพลเรือนซึ่งไม่มีความสามารถที่จะตอบโต้กลับว่าเป็นความรุนแรงฝ่ายเดียว (One-sided Violence) ซึ่งเป็นไปได้ว่าจะกระทำการทั้งโดยรัฐและกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐ ซึ่งพบว่าในทุกวันนี้มีความร้ายแรงมากขึ้นกว่าช่วงแรก ๆ ของยุคหลังสงครามเย็น⁸⁵

การให้ความสนใจต่อผู้ที่ได้รับผลกระทบของความรุนแรงยังสัมพันธ์กับข้อถกเถียงเกี่ยวกับคำนิยามสถานการณ์อย่างแยกไม่ขาด สถานะของ “การขัดกันทางอาวุธ” ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งได้กลายมาเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการพิจารณาความจำเป็นของภารกิจความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรมและการบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งเรียกร้องให้ไม่เพียงแต่รัฐเท่านั้นที่ควรต้องเคารพหลักการดังกล่าว หากแต่รวมไปถึงกลุ่มติดอาวุธที่ไม่ใช่รัฐที่ต้องรับผิดชอบต่อการทำให้การสู้รบมีกติกาก็แน่ใจว่าจะไม่กระทบต่อพลเรือนอีกด้วย นี่ถือเป็นความท้าทายสำคัญของการปรับใช้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศในห้วงเวลานี้⁸⁶ อย่างไรก็ตาม ในด้านหนึ่งบรรดารัฐภาคีของกฎหมายระหว่างประเทศเหล่านี้ก็มักจะลำบากใจที่ถูกแขวนป้ายให้ความหมายในลักษณะเช่นนั้น เพราะเท่ากับเป็นการยอมรับว่าตนได้สูญเสียอำนาจควบคุมและเปิดทางให้มีการแทรกแซงจากตัวแสดงระหว่างประเทศ สิ่งทีตามมาคือข้อถกเถียงในการนิยามและตีความตัวบทของกฎหมายสำคัญ ๆ อย่างอนุสัญญาเจนีวาในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องพลเรือนจากการสู้รบและสถานภาพของพล

⁸⁴ Tara Cooper, Sebastian Merz and Mila Shah, “A More Violent World?: Global Trend in Organised Violence,” in *Advancing Conflict Transformation: The Berghof Handbook II*, eds. Beatrix Austin, Martina Fischer and Hans J. Giessmann (Opladen/Farmington Hills: Barbara Budrich, 2011) 39-42.

⁸⁵ Ibid., 39.

⁸⁶ Christine Beerli, "ICRC Operations and Engagement with Non-State Armed Groups in Non-International Armed Conflicts," Paul Reuter Prize Award Conference on Contemporary Challenges of Non-International Armed Conflicts, International Committee of the Red Cross, December 12, 2013, <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/feature/2013/12-12-paul-reuter-prize-award-conference.htm> (accessed April 25, 2016).

รบที่สูญเสียความสามารถ ซึ่งบางครั้งอาจต้องย้อนกลับไปสู่การให้ความหมายเหล่านี้เพิ่มเติมในการพิจารณาในคดีที่เกี่ยวข้องของศาลอาญาระหว่างประเทศ⁸⁷ ด้วยเหตุนี้ ในแวดวงของกฎหมายระหว่างประเทศจึงไม่มีนิยามของ “การขัดกันทางอาวุธภายในประเทศ” (Internal Armed Conflict) เหมือนกับที่หน่วยงานทางวิจัยและปฏิบัติการสันติภาพใช้อู่ จะมีก็แต่ “การขัดกันทางอาวุธที่ไม่ใช่ลักษณะระหว่างประเทศ” (Non-international Armed Conflict)⁸⁸ ประเด็นดังกล่าวนี้ได้มีผลอย่างสำคัญต่อ “ถ้อยคำ” ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งใน “จังหวัดชายแดนภาคใต้” อย่างสำคัญ ดังจะได้อภิปรายอย่างละเอียดในบทที่ 4

2.3.2 ความขัดแย้งเชิงชาติพันธุ์และสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง

รายงานของ ECP จัดกลุ่มให้กรณีชายแดนใต้ของประเทศไทยเป็นสถานการณ์การขัดกันทางอาวุธที่เชื่อมโยงกับประเด็นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ การปกครองตนเอง และการต่อต้านคัดค้านระบบของรัฐ น่าสนใจว่าด้วยประเด็นเหล่านี้เองที่ทำให้กรณีชายแดนใต้เชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับความหมายของกลุ่มความขัดแย้งชาติพันธุ์การเมือง (Ethnopolitical Conflict) ซึ่งหลายกรณีที่เป็นความขัดแย้งชนิดที่ยืดเยื้อเรื้อรังและเกี่ยวข้องกับการสิทธิและความต้องการของบรรดากลุ่มชาติพันธุ์และศาสนาเหล่านี้ได้ส่งผลให้เกิดการสูญเสียชีวิตผู้คนจำนวนมากที่สุดนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา⁸⁹ นักวิชาการบางคนแยกแยะประเภทของกลุ่มชาติพันธุ์ที่กระตือรือร้นในทางการเมืองออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มชาตินิยมเชิงชาติพันธุ์ (Ethnonationalists) กลุ่มชนพื้นเมือง (Indigenous Peoples) กลุ่มชาติพันธุ์ชนชั้น (Ethnoclasses) และกลุ่มชาติพันธุ์ประชันในระดับชุมชน (Communal Contenders) ซึ่งจะมีก็แต่กลุ่มชาตินิยมเชิงชาติพันธุ์เท่านั้นที่ปรารถนาที่จะแยกตัวเป็นอิสระจากรัฐเดิมที่ปกครองพวกเขาอยู่หรือไม่ก็ต้องการสิทธิทางการเมืองบางอย่างในการ

⁸⁷ ประเด็นเหล่านี้เห็นได้ชัดเจนในกรณีของชายแดนใต้ นั่นเอง กรุณาดูที่ Benjamin Zawacki, “Politically Inconvenient, Legally Correct: A Non-international Armed Conflict in Southern Thailand,” *Journal of Conflict and Security Law* (2012), 1-29.

⁸⁸ กรุณาดูความพยายามในการจำกัดความขององค์การกาชาดสากลที่ International Committee of the Red Cross, “How is the Term ‘Armed Conflict’ Defined in International Humanitarian Law?,” Opinion Paper, International Committee of the Red Cross, March 2008, <https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/opinion-paper-armed-conflict.pdf> (accessed 25 April, 2016).

⁸⁹ Barbara Harff and Ted Robert Gurr, *Ethnic Conflict in World Politics*, second edition (Oxford: Westview Press, 2004), 1.

ปกครองตนเอง ในขณะที่กลุ่มชนพื้นเมืองนั้นก็ต้องการเพียงที่จะปกป้องดินแดนที่สืบเนื่องตกทอดกันมา ทรัพยากรธรรมชาติ หรือวัฒนธรรมภายใต้กรอบของรัฐนั้น ๆ⁹⁰ กล่าวอย่างรวบรัดก็คือทั้งสองกลุ่มนี้วางอยู่บนจุดต่างสำคัญก็คือต้องการเปลี่ยนแปลงพรมแดนทางในทางการเมืองที่รัฐสถาปนาไว้หรือไม่นั่นเอง

แต่ก็เชื่อว่ากลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้จะลุกขึ้นต่อกรกับบรรดารัฐบาลที่ปกครองพวกเขาอยู่ทุกกลุ่ม คำถามจึงมีอยู่ว่าเหตุใดจึงมีเพียงบางกลุ่มชาติพันธุ์เท่านั้นที่ขับเคลื่อนเพื่อผลักดันวาระทางการเมืองเหล่านั้น และบางครั้งก็ด้วยวิธีการใช้ความรุนแรง บารบารา ฮาร์ฟ และเท็ด โรเบิร์ต เกอร์ซีชี้ให้เห็นว่ามีคำอธิบายอยู่อย่างน้อย 3 ชุดที่มาเติมเต็มความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ดังกล่าว แม้จะมีจุดเน้นแตกต่างกัน แต่ก็พบว่าในกรณีหนึ่ง ๆ ก็สามารถอธิบายได้อย่างค่อนข้างหลวมๆ กัน นั่นคือ 1) คำอธิบายในแนวคิดเชิงปฐมกำเนิด (Primordialism) ที่มีสมมติฐานว่าอัตลักษณ์ในทางชาติพันธุ์หนึ่ง ๆ นั้นมีรากฐานร่วมกันทั้งในทางสังคม ประวัติศาสตร์ และในเชิงพันธุกรรม ด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงต้องพิทักษ์ปกป้องอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของตนเองเอาไว้ไม่ให้ถูกบ่อนทำลายโดยกระบวนการทำให้เป็นสมัยใหม่ทั้งหลาย โดยเฉพาะการคุกคามโดยอำนาจรัฐเอง 2) คำอธิบายในแนวคิดที่พิจารณาชาติพันธุ์ในฐานะที่เป็นเครื่องมือ (Instrumentalism) ซึ่งตั้งต้นจากสมมติฐานที่ว่าผู้คนพร้อมที่จะใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ตนมีอยู่เป็นเครื่องมือในการจะบรรลุเป้าประสงค์ในทางการเมืองและเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ก็เพราะสังคมสมัยใหม่ได้สร้างความแตกต่างในด้านต่าง ๆ ท่ามกลางผู้คนต่างวัฒนธรรม โดยเฉพาะช่องว่างระหว่างชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มใหญ่และชนกลุ่มน้อย กลุ่มหลังจึงใช้ต้นทุนจากกลุ่มและสังกัดที่ตนเองมีอยู่สร้างการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่อยู่บนฐานทางอัตลักษณ์ที่มีร่วมกันและผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และ 3) คำอธิบายที่อยู่บนแนวคิดการประกอบสร้างทางสังคม (Constructivism) ที่ไม่เชื่อว่าอัตลักษณ์ของกลุ่มคนมีรากฐานที่มั่นคงแน่นอนอย่างที่กลุ่มแรกเสนอ หากแต่อัตลักษณ์ทางการเมืองเหล่านี้เป็นสิ่งที่กำเนิดและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และถูกประกอบสร้างผ่านปฏิสัมพันธ์ของผู้คนและสถาบันต่าง ๆ ในสังคมนั้น ๆ แม้จะมีจุดเน้นแตกต่างกัน

⁹⁰ Ibid., 19-20. ในขณะที่อีกสองกลุ่มที่เหลือนั้นแตกต่างออกไป กลุ่มชาติพันธุ์ชนชั้นและกลุ่มชาติพันธุ์ประชันในระดับชุมชนนั้นมีจุดร่วมสำคัญก็คือส่วนใหญ่เป็นลูกหลานของผู้อพยพพลัดถิ่นที่มาตั้งถิ่นฐานยังดินแดนใหม่หลายชั่วอายุคนและต้องการสายสัมพันธ์ระหว่างพวกเขากับคนอื่น ๆ ให้สามารถเข้าถึงโอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจ ข้อต่างสำคัญก็คือกลุ่มแรกเป็นมีความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นแบบลำดับชั้น (Stratified Societies) กล่าวคือมีสถานะที่ต้อยกว่า เช่น ชาวเดิร์กในเยอรมนี ชาวอัฟริกันอเมริกันในสหรัฐฯ เป็นต้น ในขณะที่กลุ่มหลังเป็นความสัมพันธ์แบบแบ่งส่วน (Segmented Societies) เช่น ชาวจีนในมาเลเซีย เป็นต้น

แต่ทั้งสามชุดคำอธิบายเหล่านี้มีส่วนในการต่อเติมเพื่ออธิบายความขัดแย้งเชิงชาติพันธุ์ในแต่ละกรณีได้เป็นอย่างดี⁹¹

สิ่งที่ควรพิจารณาต่อไปคือนอกเหนือจากแรงผลักดันของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีสำนึกและความปรารถนาทางการเมืองก็คือเมื่อพวกเขาเคลื่อนไหวแล้ว มีข้ออ้างหรือเหตุผลอันใดที่รองรับการกระทำของพวกเขา หนึ่งในประเด็นที่เป็นข้อโต้แย้งมากที่สุดนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมาคือข้อกล่าวอ้างถึงสิทธิในการกำหนดชะตากรรมของตนเอง (Self-determination Claim) หรือกล่าวอีกอย่างได้ว่า การบรรลุถึงความเป็นชาติเต็มสมบูรณ์นั้น จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อต้องมีรัฐเป็นของตนเองเท่านั้น (รัฐ-ชาติ) ซึ่งสำหรับนักวิชาการบางคนแล้ว นี่คือนิยามของแนวคิดชาตินิยม⁹² ที่เมื่อหยิบยกประเด็นปัญหานี้ขึ้นมาพิจารณาเมื่อใดก็จะปรากฏประเด็นปัญหาที่วนเวียนอยู่ในการอภิปรายถึงสิทธิของชนชาติหรือกลุ่มคนบางกลุ่มที่อ้างสิทธิดังกล่าวในการปลดปล่อยนั้นอยู่เสมอ คำถามที่ว่าใครบ้างที่ควรถือเป็น “ประชาชน” (a People) ที่ถือสิทธิดังกล่าว จะนับรวมเอา “อาณาบริเวณ” (Territorial Units) ไต่บ้างมาพิจารณาการใช้สิทธิดังกล่าว และประเด็นสุดท้ายก็คือการแยกตัวจากการควบคุมของรัฐเดิมนั้น (Secession) จะมีผลกระทบในฐานะที่เป็นแบบอย่างให้กับกรณีอื่น ๆ หรือไม่อย่างไร (Demonstration Effects)⁹³ ด้วยเหตุนี้ การนิยามหรือให้ความหมายต่อสิทธิดังกล่าวนี้จึงกลายเป็นประเด็นทางการเมืองที่ถกเถียงกันอย่างมากในเวทีการต่อสู้ทางการเมือง

⁹¹ Ibid., 95-98.

⁹² Margaret Moore, “Introduction: The Self-Determination Principle and the Ethics of Secession,” in *National Self-Determination and Secession*, ed. Margaret Moore (Oxford and New York: Oxford University Press, 1998), 1.

⁹³ Ibid., 2.

แม้ว่าสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองจะถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ถูกระบุเอาไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศฉบับสำคัญ⁹⁴ แต่ก็เหมือนกับข้อบัญญัติอื่น ๆ ในกฎกติการะหว่างประเทศที่การอ้างสิทธินั้นขึ้นอยู่กับตีความและปรับเพื่อนำไปใช้ หน้าที่ของการตีความเหล่านี้ยังอยู่ในมือของบรรดารัฐสมาชิกที่จะสามารถแสดงท่าทีและการตีความที่เป็นทางการในเวทีของสหประชาชาติ ไม่ใช่เรื่องง่ายตายนักที่รัฐสมาชิกเหล่านี้จะยอมรับสิทธิดังกล่าวที่เรียกร่องมาจาก “กลุ่มคน” ที่อยู่ภายใต้การปกครองของตนเอง ทั้งนี้ ก็เนื่องมาจากหากพิจารณาจากมุมมองของบรรดารัฐเจ้าบ้านหรือรัฐเดิมแล้วนั้น พวกเขามักจะยืนยันหลักการที่ถือเป็นจารีตสำคัญของชุมชนระหว่างประเทศ นั่นก็คือ “หลักการบูรณภาพแห่งดินแดน” ในฐานะที่เป็นการยอมรับอำนาจอธิปไตย

⁹⁴ การระบุถึงสิทธิดังกล่าวมีอยู่ในมาตรา 1 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights, ICCPR) และมาตรา 1 แห่งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Culture Rights, ICESCR) โดยระบุข้อความว่า “All peoples have the right of self-determination. By virtue of that right they freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development.” กระทรวงการต่างประเทศของไทยแปลมาตราดังกล่าวใน ICCPR ว่า “ประชาชนทั้งปวงมีสิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง โดยอาศัยสิทธินั้น ประชาชนจะกำหนดสถานะทางการเมืองของตนอย่างเสรี รวมทั้งดำเนินการอย่างเสรีในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของตน” ในขณะที่คำแปลมาตราเดียวกันใน ICESCR เปลี่ยนถ้อยคำจาก “ประชาชน” เป็น “ประชาชาติ” ทั้งนี้ ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีในกติกาทั้งสองและมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 2540 และ 2542 ตามลำดับ กรุณาดู “กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง,” กระทรวงการต่างประเทศ, <http://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/iccprt.pdf> (สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2559); กระทรวงการต่างประเทศ, กรมองค์การระหว่างประเทศ, “กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม,” (กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ, 2558) <http://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/ICESCR.pdf> (สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2559).

เหนือดินแดนของรัฐหนึ่ง ๆ⁹⁵ ในขณะที่รัฐมีองค์ภาวะที่มีสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ แต่กลุ่มชาติพันธุ์ ไม่ว่าจะ เป็นกลุ่มการเมืองที่เคลื่อนไหวอย่างสันติวิธีหรือกลุ่มติดอาวุธที่ไม่ใช่รัฐล้วน ประสบกับปัญหาสภาพบุคคลดังกล่าว ในทางการเมืองแล้ว ความสามารถในการบรรลุข้อเรียกร้อง ดังกล่าวนี้จึงขึ้นอยู่กับ การแสวงหาพันธมิตรที่จะยอมรับสถานภาพของกลุ่มเคลื่อนไหว หรือแม้แต่ว่ารัฐใหม่ที่จะถือกำเนิดขึ้นมานั้นจะรวบรวมการยอมรับสถานภาพ (Recognition) ได้มากน้อยเพียงใด นั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ที่กล่าวทั้งหมดนี้ก็ไม่อาจถือว่าเป็นการตัดสินสิทธิในการเรียกร้อง ของบรรดากลุ่มชาติพันธุ์โดยสิ้นเชิง เพราะปรากฏว่ามีขบวนการเคลื่อนไหวมากมายที่อ้างถึงสิทธิ ดังกล่าวมาตลอดระยะเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมา ทั้งที่เป็นการเคลื่อนไหวในลักษณะที่ใช้กำลังอาวุธและ ธรรมรงค์ในทางการเมืองอย่างสันติวิธี ในช่วงระหว่างทศวรรษที่ 1950 (2493-2502) จนกระทั่งถึงปี 2009 (2552) นั้น พบว่ามีกลุ่มชาติพันธุ์การเมืองที่จับอาวุธขึ้นเคลื่อนไหวเพื่อแบ่งแยกดินแดนทั่วโลก รวมทั้งสิ้น 79 กลุ่ม (ยกเว้นอดีตอาณานิคมของประเทศในยุโรป) ในจำนวนนั้นมีบางกลุ่มที่ยัง เคลื่อนไหวอยู่จนถึงปี 2556 และมีอยู่บ้างบางส่วนที่บรรลุข้อตกลงทางการเมืองกับรัฐบาลและได้รับการยอมรับสถานภาพทางการเมือง (Political Recognition) ขยายสิทธิและเสรีภาพบางอย่าง รวมไปถึงสถาปนาเขตปกครองตนเองในบางระดับ นอกเหนือจากกลุ่มนี้ก็มีอยู่ไม่น้อยที่ยังคงเคลื่อนไหว ด้วยวิธีการอันสันติ⁹⁶ แต่กระนั้น ระยะเวลาของการเคลื่อนไหวด้วยข้ออ้างเช่นนี้ก็มิได้อยู่อย่าง หลากหลายและบางครั้งก็ไม่ได้เป็นเส้นตรง กล่าวคือ มีทั้งการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเมืองปกติทั่วไป ผ่านการณรงค์โดยไม่ใช้ความรุนแรง หรือลุกขึ้นใช้กำลังอย่างต่อเนื่อง บางครั้งก็เปิดการพูดคุยกับ รัฐบาลไปพร้อม ๆ กับจับปืนสู้รบ มีบางกรณีบรรลุข้อตกลง แต่ก็ไม่ได้นำไปสู่การแปรผลในทางปฏิบัติ

⁹⁵ นอร์เบิร์ต โรเปอร์ส, “สิทธิในการกำหนดชะตากรรมของตนเองและลู่ทางสู่การ ประนีประนอม,” *คู่มือกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้/ปาตานี: เราจะทำงานร่วมกันได้อย่างไร?*, บรรณาธิการโดย ฟารีดา ปันจอร์ (ปัตตานี: ดีพิคส์, ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2558), 203-204.

⁹⁶ Ted Robert Gurr, “Self-Determination Movements and Their Outcomes,” *Political Rebellion: Causes, Outcomes and Alternatives* (New York: Routledge, 2015), 160. เกอร์ระบุว่าจำนวนกลุ่มข้างต้นนี้ยังไม่รวมอดีตอาณานิคมของประเทศในยุโรป อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวที่ติดอาวุธนั้นมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นในทศวรรษ 1990 หรือในช่วงหลังสงครามเย็นเป็น ต้นมา โดยพบว่าในปี 2534 นั้นมีอยู่ถึง 47 กรณี ซึ่งมากที่สุดนับตั้งแต่ทศวรรษ 1950 เป็นต้นมา แต่ก็ ลดน้อยลงเรื่อย ๆ จนถึงปี 2552 ซึ่งมีอยู่เพียง 26 กรณี

อย่างจริงจังและหวนกลับสู่การใช้กำลังเช่นเดิม แต่ก็มีอยู่บ้างที่ผลของข้อตกลงก็ปรากฏเป็นรูปธรรม ในจำนวนนี้ก็ปรากฏว่ามีกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มที่สามารถบรรลุเป้าหมายที่ปลดปล่อยเป็นรัฐอิสระแต่ก็ ถือว่ามีจำนวนไม่มากนัก⁹⁷

ความมุ่งหมายและความสำเร็จในการแยกตัวนี้เองที่ทำให้แม้แต่ข้อเรียกร้องในการปกครองตนเอง (หรือในบางกรณีคือการสถาปนาเขตปกครองพิเศษ) จึงถูกมองจากรัฐด้วยสายตาระแวดระวังในฐานะที่เป็นบันไดที่นำไปสู่การแบ่งแยกดินแดนในอนาคต แต่ก็มีแนวโน้มที่น่าสนใจอยู่ในการเปลี่ยนมุมมองต่อประเด็นเหล่านี้ ดังในกรณีหลายประเทศในยุโรปหลังยุคสงครามเย็น กล่าวคือ แนวโน้มของการสถาปนาเขตปกครองตนเองของกลุ่มชาติพันธุ์ได้กลายมาเป็นหนึ่งในวิธีแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเชิงชาติพันธุ์ เพราะไม่เพียงตอบสนองต่อสิทธิที่มีร่วมกันของกลุ่มชนเหล่านั้นแล้ว ยังถือเป็นวิธีการในการอยู่ร่วมกันระหว่างรัฐกับกลุ่มเคลื่อนไหวแบ่งแยกดินแดนโดยไม่ทำลายหลักบูรณภาพแห่งดินแดนอีกด้วย⁹⁸ พัฒนาการเหล่านี้สอดคล้องกับข้อถกเถียงในทางแนวคิดที่พยายามจะ แต่รายละเอียดการตีความให้กว้างขวางมากไปกว่าการอ้างอิงสิทธิดังกล่าวกับการแยกตัวเป็นอิสระและการแบ่งแยกดินแดน นี่คือการมาของแนวคิดที่เรียกขานกันว่า การกำหนดชะตากรรมของตนเองภายใน (Internal Self-determination) ซึ่งแตกต่างไปกับการอ้างสิทธิที่ในการแบ่งแยกดินแดนที่เคยมีอยู่เดิม (ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็น External Self-determination) การเรียกร้อง “ภายใน” นั้นกินความตั้งแต่การเคารพต่อสิทธิชนกลุ่มน้อยที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างการปกครองใด ๆ ไปสู่การกระจายอำนาจ การปกครองตนเอง การปรับปรุงของรัฐเป็นระบบสหพันธรัฐ หรือแม้แต่ในสถานการณ์ที่วิกฤตขั้นรุนแรงอย่างในบอสเนียที่จำเป็นต้องมีการปกครองพื้นที่โดยสหประชาชาติ⁹⁹

⁹⁷ เกอร์เผยให้เห็นว่าจนกระทั่งถึงปี 2556 มีรัฐเกิดใหม่เพียง 7 รัฐที่เกิดจากการเคลื่อนไหวด้วยกำลังอาวุธและได้รับการยอมรับสถานะจากประชาคมระหว่างประเทศ นั่นก็คือ บังกลาเทศ (ประกาศเอกราชในปี 2514) สโลเวเนีย (ปี 2534) โครเอเชีย (ปี 2534) เอรียเรีย (ปี 2536) ติมอร์ เลสเต (ปี 2545) โคโซโว (ปี 2551) และซูดานใต้ (ปี 2554)

⁹⁸ Stefan Wolf and Marc Weller, “Self-Determination and Autonomy: A Conceptual Introduction,” in *Autonomy, Self-governance and Conflict Resolution: Innovative Approaches to Institutional Design in Divided Societies*, eds. Stefan Wolf and Marc Weller (London and New York: Routledge, 2005), 1-2.

⁹⁹ นอร์เบิร์ต โรเปอร์ส, “สิทธิในการกำหนดชะตากรรมของตนเองและลู่ทางสู่การประนีประนอม,” 210-211.

2.3.3 การพูดคุยเพื่อสันติภาพและการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง

แม้ว่ารายงานของ ECP จะระบุระดับของความคืบหน้าของ “การเจรจา” (Negotiation) ในกรณีภาคใต้ของประเทศไทยที่กำลังอยู่ในช่วงที่เผชิญความยากลำบาก แต่ความหมายของผู้ที่เกี่ยวข้องบนโต๊ะพูดคุยในปี 2556 ซึ่งหมายรวมไปถึงรัฐบาลไทย กลุ่มบีอาร์เอ็น และรัฐบาลมาเลเซียที่ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการความสะกดกันนั้น กระบวนการที่ดำเนินอยู่ในขณะนั้นเป็นเพียง “การพูดคุยเพื่อสันติภาพ” (Peace Dialogue) และยังมีประเด็นในเนื้อหาสาระอะไรที่ต้องได้ข้อสรุปที่ผู้กุมอำนาจอย่างแข็งตัวจนเกินไป¹⁰⁰ มีงานอยู่บางชิ้นที่พยายามจะทำความเข้าใจอยู่ก่อนแล้วว่าการเจรจาสันติภาพ (Peace Negotiation) กับการพูดคุยเพื่อสันติภาพนั้นมีความแตกต่างกันอย่างไร และผู้คนควรคาดหวังต่อสิ่งที่กระบวนการเหล่านี้สร้างขึ้นมามีความแตกต่างกันอย่างไร¹⁰¹ กล่าวคือ การพูดคุยเพื่อสันติภาพหรือ “สันติสนทนา” นั้นต่างกับ “การเจรจาสันติภาพ” ก็ตรงที่มีเป้าหมายคนละอย่างกัน เมื่อผู้คนที่ขัดแย้งนั่งลงและเริ่มเจรจา พวกเขาต้องการบรรลุถึงข้อตกลงบางอย่างที่คาดหวังว่าจะได้รับการยอมรับและนำไปปฏิบัติตาม บ่อยครั้งกระบวนการที่ว่านี้จำเป็นต้องมีคนกลางเพื่อเอื้ออำนวยให้การหาข้อตกลงนั้นเป็นไปได้โดยง่าย ส่วนสันติสนทนานั้นต่างไปก็ตรงที่มุ่งทำความเข้าใจและสร้างความไว้วางใจระหว่างคนที่สนทนากันด้วยมากกว่า ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ เสนอว่า Dialogue หรือสนทนานั้นมักจะหมายถึงวิธีการที่ผู้คนใช้เผชิญหน้ากับความขัดแย้ง “ผ่านถ้อยคำ” (through

¹⁰⁰ กรุณา ดู “เอกสาร "General Consensus on Peace Dialogue Process" (ฉันทามติทั่วไปว่าด้วยกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพ) พร้อมคำแปล,” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 10 มีนาคม 2556, <http://www.deepsouthwatch.org/node/4013> (สืบค้นเมื่อ 31 ธันวาคม 2558) และดูข้อสังเกตประการที่ 5 ต่อเอกสารดังกล่าวใน คณะทำงานพื้นที่กลางสร้างสันติภาพจากคนใน, “ริเริ่มพูดคุย: บทประเมินกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้/ปาตานีหลังการลงนามในฉันทามติทั่วไปฯ,” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 10 มีนาคม 2556, <http://www.deepsouthwatch.org/node/4014> (สืบค้นเมื่อ 31 ธันวาคม 2558).

¹⁰¹ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, “สันติสนทนาในบริบทของความรุนแรงที่ภาคใต้,” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 8 เมษายน 2555, <http://www.deepsouthwatch.org/node/3107> (สืบค้นเมื่อ 31 ธันวาคม 2558); เมธัส อนุวัตรอุดม, *สันติสนทนา* (กรุงเทพฯ: สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาลสถาบันพระปกเกล้า, 2556) แทนที่จะใช้คำสามัญอย่างการพูดคุยเพื่อสันติภาพหรือคำที่เคยมีการคิดค้นมาอย่าง “สานเสวนาสันติภาพ” เพื่อแปลความจากคำว่า “Peace Dialogue” ชัยวัฒน์กลับเลือกใช้คำที่ทำให้ดูแตกต่างและโดดเด่นออกมา เมธัสที่เขียนงานตามมาหลังจากนั้นก็ดูจะพอใจกับคำหลังมากกว่า

words) ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะรากศัพท์เดิมในภาษากรีกนั้น dia ก็คือ “ผ่าน” (through) หรืออาจหมายถึง “ระหว่าง” (during) หรือ “ช่วงเวลาต่อเนื่อง” (successive intervals) “ในทิศทางที่แตกต่างกัน” (in different directions) หรือ “ผลจากช่วงเวลาที่ยืดหรือพัก” (leaving an interval) กระทั่งความหมายอย่าง “รอยแยกหรือเปิดช่อง” (branch)¹⁰² ส่วนอีกคำที่มาสนธิกันนั้นก็ คือ logos ซึ่งหมายถึง “ถ้อยคำ” หรือ “ความหมายของถ้อยคำ”¹⁰³ ชัยวัฒน์สรุปอย่างกระชับว่า

การสนทนาเป็นวิธีการที่ผู้คน (โดยเฉพาะคนที่เลือกจะเอาตัวเองเข้าไปข้องเกี่ยวกับการพยายามทำสิ่งนี้ในท่ามกลางความขัดแย้งที่ถึงตาย) จะมองเห็นทั้งตัวของพวกเขาเอง และตัวตนคนอื่น อันตอกย้ำยืนยันถึงวิถีทางที่อัตลักษณ์อันแตกต่างกันจะได้เผชิญหน้ากันและกันในกระบวนการสนทนา เมื่อสันติสนทนาก่อตัวขึ้นในท่ามกลางความขัดแย้งที่ถึงตายดังเช่นกรณีชายแดนใต้ของประเทศไทยหรือในภาคใต้ของฟิลิปปินส์ ผู้ที่เข้าร่วมสนทนาเหล่านั้นอาจไม่ได้มาในฐานะเพื่อน หากแต่แรกมาร่วมกระบวนการในฐานะศัตรู¹⁰⁴

หากเป็นเช่นนั้นแล้ว การเจรจาหมายถึงอะไร? เมื่อย้อนกลับพิจารณาคำนิยามที่ทาง ECP ระบุเอาไว้ในรายงานที่กล่าวข้างต้น ก็พบว่า “การเจรจา” ที่ใช้ในฐานะที่เป็นคำนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการของรายงานชิ้นนี้หมายถึง กระบวนการที่ฝ่ายต่าง ๆ ตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไปที่มีส่วนเกี่ยวข้องในความขัดแย้ง (ไม่ว่าจะเป็นตัวแสดงที่เป็นรัฐหรือตัวแสดงอื่น ๆ ภายในรัฐ) ประสงค์ที่จะอภิปรายถึงความแตกต่างของพวกเขาภายใต้กรอบการทำงานที่เห็นพ้องต้องกัน เพื่อที่จะแสวงหาทางออกจากข้อเรียกร้องของแต่ละฝ่ายโดยเป็นที่พอใจ และโดยส่วนใหญ่แล้วการเจรจาที่เป็นทางการมักจะมีขั้นตอนของการสำรวจความเป็นไปได้เริ่มแรกเพื่อจัดทำกรอบการทำงานร่วมกันก่อนที่จะเข้าสู่การเจรจาอย่างจริงจังในอนาคต กระบวนการทั้งหมดนี้เองที่อาจเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการสันติภาพ หรือในอีกแง่หนึ่งการเจรจาสันติภาพก็เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสันติภาพ (Peace

¹⁰² ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, “สันติสนทนาในบริบทของความรุนแรงที่ภาคใต้.”

¹⁰³ เดวิด โบห์ม, *ว่าด้วยสุนทรียสนทนา*, บรรณาธิการโดย พงษ์นา จันทรสันติ, แปลโดย เพชรรัตน์ พงษ์เจริญสุข (กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา, 2554), 50.

¹⁰⁴ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, “สันติสนทนาในบริบทของความรุนแรงที่ภาคใต้.”

Process) นั่นเอง¹⁰⁵ อย่างไรก็ตาม ในแวดวงของนักวิชาการและนักปฏิบัติการสันติภาพยังสามารถจำแนกการเจรจาออกเป็นอีก 2 ประเภทโดยขึ้นอยู่กับบทบาทของผู้ที่ทำหน้าที่เป็นคนกลาง นั่นก็คือ การไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง (Mediation) ซึ่งมีตัวแสดงที่สามซึ่งได้รับการยอมรับจากฝ่ายที่ขัดแย้งให้เป็นคนกลางในการสนับสนุนให้การสื่อสารระหว่างคู่ขัดแย้งสิ้นไหลและนำไปสู่ข้อตกลงได้ในที่สุด ในขณะที่การอำนวยความสะดวก (Facilitation) จะต่างออกไปตรงจุดเน้นที่ไม่ได้อยู่ที่การบรรลุข้อตกลงเหมือนกับการเจรจาไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง หากแต่ให้ความสำคัญเบื้องต้นต่อการเอื้ออำนวยให้มีการปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนาให้ดีขึ้นเพียงเท่านั้น ในหลายกรณีจึงมีการพัฒนาการเจรจาจากขั้นตอนในการอำนวยความสะดวกไปสู่การเจรจาไกล่เกลี่ย ซึ่งความรับผิดชอบต่อกระบวนการของคนกลางจะมีมากขึ้น¹⁰⁶ การอำนวยความสะดวกจึงเป็นกระบวนการที่สัมพันธ์กับบทบาทของผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ในขณะที่การเจรจาไกล่เกลี่ยนั้นต้องการบทบาทของคนกลางที่ต่างออกไปนั่นก็คือคนกลางไกล่เกลี่ย (Mediator) แม้จะมีความพยายามจำแนกแยกแยะข้างต้น แต่ในทางปฏิบัติบทบาทของคนกลางทั้งสองประเภทนี้ส่วนใหญ่แล้วก็จะซ้อนเหลื่อมกัน และบางครั้งก็ก่อปัญหาว่าบทบาทที่ควรจะเป็นของคนกลางนั้นจะเป็นเช่นไรและควรอยู่ในระดับใด ข้อเสนอที่เป็นรูปธรรมในเรื่องนี้ไม่ใช่เพียงแค่พิจารณาจากเป้าหมายของกระบวนการ หากแต่ขึ้นอยู่กับข้อตกลงที่เป็นจริงของคู่ขัดแย้งที่จะร่วมกันกำหนดบทบาทดังกล่าวนั่นเอง¹⁰⁷

หากพิจารณาในความหมายข้างต้นแล้ว กระบวนการสันติภาพจึงดูเหมือนจะจำกัดอยู่เฉพาะผู้ที่อยู่ “บนโต๊ะ” เท่านั้น ทั้ง ๆ ที่ความขัดแย้งทางสังคม โดยเฉพาะความขัดแย้งที่อยู่บนฐานของชาติพันธุ์การเมืองนั้นได้โอบล้อมเอาผู้คนจำนวนมากเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องข้องพัวพัน พัฒนาการขององค์ความรู้ของงานวิจัยสันติภาพได้ก้าวผ่านข้อจำกัดดังกล่าวมาสักระยะแล้วและกำลัง

¹⁰⁵ Escola de Cultura de Pau, *Alert 2014! Report on Conflicts, Human Rights and Peacebuilding*, 183-184.

¹⁰⁶ Berghof Foundation, "Facilitation, Mediation, Negotiation," in *Berghof Glossary on Conflict Transformation: 20 Notions for Theory and Practice*, (Berlin: Berghof Foundation Operations GmbH, 2012), 49-53.

¹⁰⁷ คณะทำงานสร้างพื้นที่สันติภาพจากคนใน, *เราจะทำให้กระบวนการสันติภาพเดินหน้าต่อไปได้อย่างไร?*, (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้าฯ, 2557), 17-19. หรือดูที่ คณะทำงานสร้างพื้นที่สันติภาพจากคนใน, “เราจะทำให้กระบวนการสันติภาพเดินหน้าต่อไปได้อย่างไร?” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2 มีนาคม 2556, <http://www.deepsouthwatch.org/node/5400> (สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2559).

ถกเถียงถึงบทบาทที่หลากหลายของผู้คนในการรับมือกับความขัดแย้งที่ถึงตายด้วยมุมมองใหม่ ผู้วิจัยพบว่า มีบทเรียนอย่างน้อยสองประการที่ชี้ให้เห็นว่าการรับมือกับความขัดแย้งข้างต้นนั้นจะจำกัดแค่เฉพาะคู่ขัดแย้งต่อไปไม่ได้แล้ว กล่าวคือ ประการแรก ธรรมชาติของความขัดแย้งในสังคมหนึ่ง ๆ นั้น ได้ดึงผู้คนจำนวนไม่น้อยให้เข้าไปมีส่วนพัวพันและได้เสียกับเดิมพันของความขัดแย้งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หากผู้คนในสังคมหนึ่ง ๆ จะอยู่ร่วมและรับมือกับความขัดแย้งเหล่านั้นจำเป็นที่จะต้องสร้างพื้นที่ที่เอื้อให้กับผู้คนอันหลากหลายได้มีส่วนร่วมด้วยเช่นกัน หากไม่แล้ว ข้อตกลงจากการเจรจาต่อรองนั้นก็เปราะบางและง่ายต่อการถูกละเมิด และบางครั้งก็ทำให้การแก้ปัญหาด้วยความรุนแรงหวนกลับมาเป็นทิศทางหลักอีกครั้ง¹⁰⁸ ด้วยเหตุนี้ บทบาทของผู้คนและภาคประชาสังคมจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างสันติภาพในระยะยาว¹⁰⁹ ประการที่สอง ความขัดแย้งที่ยืดเยื้อเรื้อรังนั้นมีธรรมชาติของความสลับซับซ้อนอยู่ในตัว การบรรลุข้อตกลงบางอย่างระหว่างคู่ขัดแย้งอาจไม่ได้ช่วยอะไรมากไปกว่าเป็นการตกลงกันของเหล่าบรรดาชนชั้นนำที่อาจละเลยพลวัตที่เปลี่ยนไปของสังคมที่เป็นจริง ความขัดแย้งที่ได้รับการ “คลี่คลาย” กลับอาจสร้างความขัดแย้งชนิดใหม่ขึ้นมา และถึงที่สุดแล้วผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนั้นไม่ได้ผ่านกระบวนการที่เป็นเส้นตรงเสมอไป ในระบบสังคมที่สลับซับซ้อน การกระทำของผู้คนที่พยายามแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ก็ให้กำเนิดประเด็นปัญหาใหม่หรือปัญหาเก่าในรูปแบบใหม่ ลักษณะสังคมที่สิ้นไหลและมีพลวัตเช่นนี้จึงทำให้ความขัดแย้งได้กลายเป็นคุณลักษณะที่หลีกเลี่ยง

¹⁰⁸ Anthony Wanis-St. John and Darren Kew, “Civil Society and Peace Negotiation: Confronting Exclusion,” *International Negotiation* 13 (2008): 11-36.

¹⁰⁹ Catherine Barnes, “Civil Society and Peacebuilding: Mapping Functions in Working for Peace,” *The International Spectator* 44, no. 1 (March 2009): 131-147. นอกจากนี้ แนวคิดที่ได้รับการอ้างอิงอย่างมากของจอห์น ปอล เลอเดอร์ช เกี่ยวกับการชี้ให้เห็นบทบาทการนำของตัวแสดงที่หลากหลายในการสร้างสันติภาพ ซึ่งสัมพันธ์กับแนวทางหรือยุทธศาสตร์ที่แตกต่างกันของผู้คนในสังคม โดยแบ่งแนวทางออกเป็น 3 ลู่ทาง (track) นั่นก็คือแนวทางของผู้กำหนดนโยบายและทิศทางของคู่ขัดแย้งซึ่งจะเน้นไปที่การบรรลุถึงข้อตกลง (track 1) ส่วนแนวทางระดับกลาง กลุ่มคนหรือผู้คนที่ทำหน้าที่เชื่อมต่อและประสานงาน ซึ่งอาจหมายรวมไปถึงกลุ่มภาคประชาสังคม กลุ่มวิชาชีพ หรือกลุ่มที่มีฐานบนชาติพันธุ์ศาสนา เป็นต้น (track 2) และแนวทางสุดท้ายเป็นผู้นำในระดับรากหญ้าหรือชุมชน ซึ่งมีจำนวนประชากรมากที่สุด (track 3) กรุณาดูใน John Paul Lederach, *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies*. (Washington DC: United States Institute of Peace Press, 1997).

ไม่ได้ของชีวิตทางการเมืองและสังคมโดยตัวมันเอง กล่าวอีกแบบก็คือความขัดแย้งได้สร้างสิ่งที่เป็นการเมืองในสังคมนั้น ๆ นั่นเอง¹¹⁰

ด้วยเหตุนี้ นักวิจัยสันติภาพในระยะหลังจึงพยายามพัฒนาแนวคิดของการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง (Conflict Transformation) เพื่อโต้แย้งและทดแทนแนวคิดอย่างการคลี่คลายความขัดแย้ง (Conflict Resolution) รวมถึงยกระดับให้เห็นถึงกระบวนการอันสลับซับซ้อนของการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ ทักษะคติ พฤติกรรม จุดสนใจ และวาทกรรมในพื้นที่ความขัดแย้งที่มีแนวโน้มความรุนแรงให้แปลงเปลี่ยนไปในแนวทางที่สร้างสรรค์¹¹¹ นักทฤษฎีและปฏิบัติในแวดวงการทำงานสันติภาพยังให้ความหมายต่อโมทัศน์ดังกล่าวนี้โดยมีจุดเน้นแตกต่างกันอยู่บ้างตลอดช่วงพัฒนาการในเกือบสามสิบปีที่ผ่านมา คำอธิบายในช่วงแรก ๆ นั้นเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงในระดับมูลฐานของความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ที่ขัดแย้งกัน ซึ่งรวมไปถึงการยอมรับเคารพต่อความปรารถนาในแง่ของชาติพันธุ์และประชาชาติของกันและกัน¹¹² อย่างไรก็ตาม จอห์น ปอล เลอเดอร์คก็ชี้ให้เห็นว่าแนวคิดการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งนั้นเสนอสิ่งที่ไปไกลกว่าความพยายามที่จะสลายหรือควบคุมความขัดแย้ง ดังที่แนวคิดอย่างการคลี่คลายความขัดแย้งหรือการจัดการความขัดแย้ง (Conflict Management) นำเสนอมาก่อน หากแต่กล่าวถึงการแปลงเปลี่ยนในฐานะที่เป็น

¹¹⁰ Adrian Little, “Debating Peace and Conflict in Northern Ireland,” in *Political Discourse and Conflict Resolution: Debating Peace in Northern Ireland*, eds. Katy Hayward and Catherine O’Donnell (New York: Routledge, 2011), 209-223.

¹¹¹ Berghof Foundation, “Conflict Transformation – Theory, Principles, Actors,” *Berghof Glossary on Conflict Transformation: 20 Notions for Theory and Practice*, 22-27.

¹¹² John Kriesberg, Terrell Northrup and Stuart Thorson (eds.), *Intractable Conflicts and Their Transformation* (Syracuse: Syracuse University Press, 1989) quoted in Johannes Botes, “Conflict Transformation: A Debate over Semantics or a Crucial Shift in the Theory and Practice of Peace and Conflict Studies?,” *International Journal of Peace Studies* 8, no. 2 (Autumn/Winter 2003), 3. จุดเน้นของกลุ่มแนวคิดที่ตามมาขยายกว้างมากขึ้น เป็นการเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง โดยเป็นกระบวนการในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างและสถาบันที่ไม่เอื้อต่อความยุติธรรมและกระจายอำนาจให้ผู้คนจากกลุ่มที่มีอำนาจมากให้ถ่ายโอนไปอยู่ในมือของกลุ่มที่มีอยู่น้อย ในขณะที่บางกลุ่มทฤษฎีเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงในระดับจิตสำนึกของผู้คน

กระบวนการที่เป็นวิชาการวิธี เน้นไปที่ความสามารถในการแปลงเปลี่ยนพลวัตของความขัดแย้งและความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายต่าง ๆ และมองความขัดแย้งในแง่บวก นั่นก็คือตัวกระบวนการเหล่านี้เองที่ก่อความขัดแย้งไปด้วยในตัวมันเอง¹¹³ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบรรดาผู้คนที่ขัดแย้งกันจะถือเป็น “ทางเอก” (Primary Way) ที่ความสัมพันธ์จะถูกแปรเปลี่ยนไป ก่อนที่ขยายมุมมองไปสู่การริเริ่มนโยบายที่สร้างประโยชน์ร่วมกันของทุกฝ่ายและก่อกำเนิดจุดเปลี่ยนในความขัดแย้งที่ยืดเยื้อเรื้อรังที่แต่ละฝ่ายเริ่มมองเห็นว่าสถานะของความขัดแย้งที่ชะงักงั้นนั้นไม่นำพาสิ่งใดนอกจากความเจ็บปวดและถึงจุดนี้เองที่การแสวงหาทางเลือกอื่นที่ดีกว่าเริ่มเป็นไปได้¹¹⁴ กล่าวได้ว่าสมมติฐานของแนวคิดการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งนั้นอยู่บนฐานที่ว่าความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายที่ขัดแย้งเองนั้นสามารถที่จะเปลี่ยนไปในแนวทางที่สร้างสรรค์ได้ ซึ่งในแง่หนึ่งก็สะท้อนพลวัตของความขัดแย้งที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน

2.4 สรุป: ทบทวนตัวเอง

หลังการปะทุขึ้นของความรุนแรงในช่วงต้นปี 2547 ผู้วิจัยใช้เวลาหลายปีในการทำงานภาคสนามในพื้นที่ความขัดแย้งแห่งนี้ด้วยบทบาทหลากหลาย เผชิญกับปัญหาเกี่ยวกับความคิดเห็นและมุมมองที่แตกต่างกันของผู้คนหลายมิติและพบว่าการใช้ “ถ้อยคำ” นั้นเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง สิ่งที่บ่งถึงความสำคัญดังกล่าวมาจากข้อสังเกตที่กลายเป็น “สิ่งที่คั่นอยู่ในใจ” ซึ่งยังไม่สามารถคลี่คลายหรือแก้ไขให้หายสบายตัวได้อย่างน้อยสามประการ ดังนี้

2.4.1 ว่าด้วยกรอบการมองปัญหา

วิธีการที่ผู้คนที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งระบุ “ปัญหา” ของความขัดแย้งที่กำลังเผชิญในพื้นที่แห่งนี้มีอยู่มากมายหลายกรอบวิเคราะห์และคำอธิบาย ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าความ

¹¹³ John Paul Lederach, “Conflict Transformation in Protracted Internal Conflict: The Case for a Comprehensive Network,” in *Conflict Transformation*, ed. Kumar Rupesinghe (New York: St. Martin’s Press, 1995) quoted in Johannes Botes, “Conflict Transformation: A Debate over Semantics or a Crucial Shift in the Theory and Practice of Peace and Conflict Studies?,” 5.

¹¹⁴ Louis Kriesberg, “The State of the Art in Conflict Transformation,” in *Advancing Conflict Transformation: The Berghof Handbook II*, 54.

แตกต่างกันดังกล่าวนี้น่าจะส่งผลให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งมีกลยุทธ์และทิศทางในการแสวงหาทางออกจากความขัดแย้งที่เน้นหนักแตกต่างกัน ไม่ว่าจะมองสถานการณ์ที่เป็นอยู่จากจุดยืนใดหรือจากฝ่ายใด ไม่ว่าจะมีความสนใจหรือความต้องการเป็นอย่างไร และไม่ว่าจะตั้งใจหรือไม่ก็ตาม พวกเขาต่างกระโดดเข้าสู่สนามในการต่อสู้ในเรื่องการนิยามปัญหาและการระบุถึงรากเหง้าของความขัดแย้งด้วยมุมมองที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม แม้ในความแตกต่างทางความคิดของผู้คนที่แตกต่างกันจะเป็นสิ่งที่สามารถยอมรับได้ แต่สิ่งที่ผู้วิจัยสนใจก็คือเหตุใดความแตกต่างดังกล่าวนี้ถึงได้ดำรงอยู่มาได้อย่างยาวนานถึงขนาดนี้? ความแตกต่างที่ว่านี้มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างหรือไม่ในห้วงเวลาที่ผ่านมานี้?

2.4.2 ว่าด้วยพลวัตและการเปลี่ยนแปลง

ผู้วิจัยสัมผัสได้ว่ากระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพที่ริเริ่มอย่างเปิดเผยต่อสาธารณชนในช่วงต้นปี 2556 นั้นสร้างแรงเหวี่ยงทางการเมืองมหาศาลอย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน เพราะได้ส่งผลให้มีการขับเคลื่อนทางการเมืองในพื้นที่สาธารณะปรากฏตัวขึ้นอย่างหลากหลาย ทั้งที่ริเริ่มหรือเอื้ออำนวยให้กำเนิดปฏิบัติการทางการเมืองในลักษณะใหม่ ๆ และทั้งต่อยอดหนุนเสริมความพยายามเพื่อสันติภาพที่มีอยู่เดิมให้ขยายตัวเพิ่มมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นอภิปรายกันถึง “รากเหง้าของความขัดแย้ง” และความเป็นไปได้การแสวงหาข้อตกลงทางการเมืองผ่านกระบวนการสันติภาพ ทั้งในพื้นที่สื่อสารมวลชนกระแสหลักและสื่อท้องถิ่นอย่างวิทยุชุมชน ไปจนถึงสื่อสังคมออนไลน์ที่เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนชนิดใหม่ที่ข้ามพื้นที่และเวลา หรือแม้แต่กิจกรรม “ออฟไลน์” ที่นำพาผู้คนมารวมตัวกันถกเถียงอภิปรายผ่านการจัดเวทีเสวนาหรือเวทีปราศรัยหลากหลายหัวข้อทั้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือ “ปาตานี” และในพื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศ ปรากฏการณ์ดังกล่าวยังนำมาซึ่งการผลิตรายงานวิเคราะห์และงานวิจัยในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสันติภาพ การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายที่ขยับจากที่เคยเรียกร้องแต่เพียงฝ่ายรัฐบาลเท่านั้น มาเป็นการเสนอแนะต่อฝ่ายขบวนการเคลื่อนไหวและตัวแสดงอื่น ๆ อีกด้วย

นอกจากนี้ เรายังเห็นบทบาทที่โดดเด่นมากยิ่งขึ้นขององค์กรและเครือข่ายภาคประชาสังคมทั้งในและนอกพื้นที่ในการมีส่วนร่วมหรือมีปฏิสัมพันธ์กับกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพที่ดำเนินอยู่ ชะงักงัน และฟื้นตัวขึ้นในเวลาต่อมา ทั้งที่เป็นท่าทีของการสนับสนุนและผลักดัน ไปจนถึงท่าทีของการเห็นแย้งและตั้งข้อกังขา บรรดาความคิดเห็น ประเด็นที่ถกเถียง และท่าทีของผู้คนกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งเผยตัวในสาธารณะและแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างกันเหล่านี้ได้ทำงานกันอย่างคึกคักชนิดที่ไม่เคยเป็นมาก่อนนับตั้งแต่ที่คลื่นความรุนแรงได้ปะทุขึ้นมาเมื่อกว่าทศวรรษ

ผู้วิจัยและเพื่อนร่วมงานในสนามเห็นพ้องกันว่า ไม่ว่าบนโต๊ะพูดคุยจะมีความคืบหน้าไปมากน้อยเพียงใดก็ตาม แต่ก็ส่งแรงเหวี่ยงอย่างสำคัญในการขยายตัวและเปิด “พื้นที่ทาง

การเมือง” กลับเข้ามาสู่พื้นที่ ซึ่งทำให้ประเด็นที่ไม่เคยเป็นปัญหามาก่อนถูกหยิบยกขึ้นมาถกเถียงพูดถึงอย่างกว้างขวาง กล่าวอีกอย่างก็คือได้ส่งผลให้สถานการณ์เริ่มแปลงเปลี่ยนไปสู่แนวทางการเมืองมากยิ่งขึ้น (Politicization) ในขณะเดียวกันก็ยังทำให้การพูดคุยสันติภาพหรือ “สันติสนทนา” นั้นเป็นไปได้และก่อตัวขึ้นอย่างเข้มข้นจริงจังในทุกระดับ โดยไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่กลุ่มระดับผู้นำหรือผู้กำหนดนโยบายของคู่ขัดแย้งเพียงเท่านั้น

พลวัตที่เปลี่ยนแปลงและการขยายตัวของพื้นที่การเมืองดังกล่าวยังมีส่วนทำให้รัฐบาลที่มาจากการรัฐประหารก็จำต้องผลักดันกระบวนการพูดคุยกับ “ศัตรู” ของตนเองให้เดินหน้าต่อไปอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ขณะเดียวกัน แรงเฉื่อยที่ว่านี้ยังมีส่วนต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการพูดคุยกับ “รัฐบาลทหาร” ของกลุ่มเคลื่อนไหวที่มุ่งปลดปล่อยปาตานี แม้ว่าจะเห็นข้อจำกัดไม่น้อยก็ตาม¹¹⁵ คำถามที่เกิดขึ้นในใจจึงมีอยู่ว่าเหตุใดการทำงานของกระบวนการทางการเมืองดังกล่าว ที่แม้จะดูเหมือนว่าไม่ค่อยมีความคืบหน้ามากนักนั้น จึงสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงต่อความขัดแย้งและทำให้ความขัดแย้งสร้างสรรค์ขึ้นได้ถึงเพียงนี้?

2.4.3 ว่าด้วยความแตกต่าง

พัฒนาการของความขัดแย้งที่คลี่คลายไปในหลายปีให้กำเนิดศัพท์การเมืองที่เป็นปัญหาไม่น้อย แต่ที่น่าสนใจที่สุดเห็นจะเป็นคำว่า “กลุ่มผู้เห็นต่าง” หรือ “กลุ่มบุคคลที่มีความ

¹¹⁵ แม้ว่าความชอบธรรมของรัฐบาลทหารจะยังเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันอยู่ แต่สมาชิกคนสำคัญของกลุ่มมารา ปาตานีที่เข้าร่วมการพูดคุยเพื่อ “สันติสุข” ในครั้งใหม่ก็มองเห็นโอกาสที่จะรักษาความต่อเนื่องของกระบวนการพูดคุย กรณีคุณที่ ทวีพร คุ่มเมธา, “สัมภาษณ์พิเศษ แกนนำขบวนการผู้เห็นต่างจากชายแดนใต้: กระบวนการสันติภาพ ควรเป็นวาระแห่งชาติ,” *ประชาไท*, 31 กรกฎาคม 2558, <http://www.prachatai.com/journal/2015/07/60600> (สืบค้นเมื่อ 1 กันยายน 2558).

เห็นและอุดมการณ์แตกต่างจากรัฐ”¹¹⁶ ถ้อยคำเหล่านี้ถูกใช้กันอย่างกว้างขวางทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ประหนึ่งเป็นถ้อยคำปกติสามัญทั่วไป เพื่อหมายถึง “พวกเขา” ซึ่งเป็นคู่ขัดแย้งหลักกับรัฐไทย การปรากฏของ “ผู้เห็นต่าง” เป็นถ้อยคำใหญ่โตที่สร้างความพว้าเลือนไม่ชัดเจนให้กับองค์ประธานหนึ่งในความขัดแย้งไป ที่น่าสนใจคือความหมายและกระบวนการประกอบสร้างความหมายของสิ่งที่เรียกว่า “เห็นต่าง” หากความเห็นต่างและกระบวนการสร้างความเห็นต่างที่ว่าเป็นคือหน้าตาของความขัดแย้ง คำถามคือจะสามารถทำความเข้าใจ “ความแตกต่าง” ที่ว่านี้ได้อย่างไร? และที่ว่า “ต่าง” นั้น ที่จริงแล้ว “ต่าง” อย่างไร?

การสนใจต่อ “ถ้อยคำ” จึงไม่ใช่เพียงเพราะว่าต้องการค้นหาว่า “ถ้อยคำ” ที่มีการใช้อยู่ในสนามที่ต้องการศึกษานั้นแท้ที่จริงแล้วหมายถึงอะไร มีวิธีการตีความแบบใดที่ถูกต้อง หรือแม้แต่มีถ้อยคำใดที่เหมาะสม หากแต่ปรับเปลี่ยนมุมมองในการวิเคราะห์ว่าถ้อยคำเหล่านั้นถูกประกอบสร้างขึ้นมาอย่างไร และถึงที่สุดแล้วถ้อยคำเหล่านั้นสร้างอะไรขึ้นมาบ้าง กล่าวในอีกแง่หนึ่งก็คืองานศึกษาชิ้นนี้ไม่ได้ต้องการอธิบายว่าแท้ที่จริงแล้ว คำว่า “สันติสุข” หรือ “ปาตานี” นั้นหมายความว่าอย่างไร หากแต่ต้องการให้รายละเอียดว่าถ้อยคำดังกล่าวนั้นถูกประกอบสร้างขึ้นมาอย่างไร และเมื่อสร้างขึ้นมาแล้วมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความเป็นจริงอย่างไร การมองเห็นวิธีการทำงานเหล่านี้ของถ้อยคำน่าจะช่วยให้เข้าใจการเมืองของการสร้างความหมาย (Politics of Signification) นั้นเอง

¹¹⁶ ถ้อยคำเต็ม ๆ นี้ระบุอยู่ในนโยบายการบริหารและพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ. 2555 – 2557) ข้อที่ 8 วงเล็บ 2 ซึ่งเป็นแหล่งอ้างอิงสำคัญสำหรับรัฐบาลไทยในช่วงการริเริ่มการพูดคุยเพื่อสันติภาพที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 เอกสารที่ลงนามในวันดังกล่าวก็ระบุถึงฝ่าย B หรือในที่นี้คือฝ่ายที่ตรงกันข้ามกับรัฐบาล (ฝ่าย A) ว่าเป็น “people who have different opinions and ideologies from the state” โดยไม่ระบุถึงชื่อองค์กรหรือชื่อเฉพาะใด ๆ กรณาคูที่ “เอกสาร "General Consensus on Peace Dialogue Process" (ฉันทามติทั่วไปว่าด้วยกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพ) พร้อมคำแปล,” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 10 มีนาคม 2553, <http://www.deepsouthwatch.org/node/4013> (สืบค้นเมื่อ 1 กันยายน 2558) ควรตั้งข้อสังเกตไว้ด้วยว่ามีความพยายามก่อนหน้านี้ในการระบุด้วยถ้อยคำเก่าอย่าง “ผู้หลงผิด”

บทที่ 3

ทำความเข้าใจสนามศึกษา: การผจญภัยของ “ปาตานี” ใน “ปัตตานี”

3.1 เกริ่นนำ: ป้ายชื่อมัสยิดรายอ

ขณะกำลังเขียนวิทยานิพนธ์อยู่นี้ผู้วิจัยเข้าบ้านอยู่ในย่านเก่าแก่ของเมืองปัตตานีในตำบลจะบังติกอ ซึ่งเป็นชุมชนมุสลิมที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในเมืองปัตตานี ชุมชนแห่งนี้เป็นที่ตั้งของวังเก่าของเจ้าเมืองปัตตานีและเป็นถิ่นพำนักของบรรดาผู้คนในตระกูลเก่าแก่จำนวนมาก ผู้วิจัยมักไปละหมาดที่มัสยิดใกล้บ้านที่เรียกกันสั้น ๆ ว่า “มัสยิดรายอ” จากป้ายหน้ามัสยิดทำให้เรารู้ว่ามัสยิดแห่งนี้น่าจะสร้างขึ้นในปี 2374 ซึ่งอาจจะขัดแย้งกับประวัติที่มีการบันทึกเอาไว้บางแห่ง¹¹⁷ แต่สิ่งที่ป้ายหน้ามัสยิดสร้างความสับสนไม่ใช่แค่เรื่องปีที่ริเริ่มก่อสร้าง หากแต่เป็น “ชื่อเต็ม” ของมัสยิดเอง เพราะปรากฏว่ามีการระบุชื่อที่ดูจะแตกต่างกันแต่ปรากฏอยู่ด้วยกันอย่างน่าฉงน กล่าวคือมีป้ายที่สลักบนปูนอยู่ 2 จุด ป้ายแรกที่หน้ามัสยิดซึ่งระบุชื่อว่า “มัสยิดรายอฟาฏอนี” อีกป้ายตรงประตูหน้ากลับระบุชื่อ “มัสยิดรายอปัตตานี” ผู้วิจัยไม่แน่ใจว่าป้ายใดจัดทำขึ้นมาก่อนหลัง แต่แน่ใจว่าคงไม่ใช่เป็นการเผลอเผลอเขียนผิดติดเอาไว้ ถ้อยคำระหว่าง “ฟาฏอนี” กับ “ปัตตานี” นั้นมีนัยที่แตกต่างกันและเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ที่มาของพื้นที่ “จังหวัดชายแดนภาคใต้” อย่างสำคัญ น่าสนใจว่าความผิดแผกแตกต่างที่วนนี้กลับเผยตัวอยู่ด้วยกันอย่างไม่เคอะเขิน เป็นภาพที่ปรากฏในชีวิตประจำวันของผู้คนจำนวนมากอย่างคุ้นเคย เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้นได้?

ต้นแคน แม็กคาร์โกล เคยกเล่าเปิดนำหนังสือที่ในเวลาต่อมาแปลเป็นไทยว่า “ฉีกแผ่นดิน” ด้วยการกล่าวถึงแผ่นป้ายแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวซึ่งตั้งอยู่หน้ามัสยิดกรือเซะ ซึ่งถือเป็นมัสยิดประวัติศาสตร์ที่เพิ่งผ่านเหตุการณ์ปะทะซึ่งเป็นที่จดจำในวันที่ 28 เมษายน 2547 ร่องรอยของกระสุนที่เชื่อว่าเกิดขึ้นในวันนั้นได้แทงทะลุแผ่นป้ายผ่านตัว t ตัวที่สองของคำว่า “Pattani” และทำให้คำดังกล่าวเปลี่ยนไปเป็น “Patani” โดยทิ้งรูโหว่เอาไว้อยู่ตรงกลาง แม็กคาร์โกลไม่แน่ใจว่าสิ่งนี้เกิดขึ้นด้วยความบังเอิญหรือเป็นความตั้งใจของผู้ใด แต่นัยที่แตกต่างกันระหว่าง “ปัตตานี” และ

¹¹⁷ อธิธิ มหัตถิระ, *ประวัติมัสยิดรายอ ตำบลจะบังติกอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี* (กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., 2540?), 3. อธิธิระบุว่ามัสยิดถูกสร้างขึ้นจากคำริของตนกูปูตะ ผู้เป็นเจ้าเมืองปัตตานีในช่วงระหว่างปี 2399 – 2424 หากเป็นจริงตามนี้ ก็แตกต่างไปจากปีที่ระบุเอาไว้ในป้ายหน้ามัสยิดถึงกว่ายี่สิบปี

“ปาตานี” นั้นสะท้อนความตึงเครียดทางการเมืองที่เป็นอยู่ในขณะนั้นได้เป็นอย่างดี¹¹⁸ เพราะนัยที่แตกต่างกันระหว่างปัตตานี ซึ่งเป็นเขตปกครองระดับจังหวัดในปัจจุบัน กับปาตานีที่เป็นชื่ออาณาจักรซึ่งมีประวัติศาสตร์และมีอาณาบริเวณที่กว้างขวางกว่าขอบเขตจังหวัดในปัจจุบันมากกว่า และบางครั้งผู้คนก็มักจะเรียกขานด้วยสำเนียงจากภาษาอาหรับว่า “ฟาฏอนี” เพื่อแทนถ้อยคำดังกล่าวอย่างภาคภูมิใจ

เนื้อหาในบทนี้จะเป็นการอภิปรายถึงภูมิหลังในทางประวัติศาสตร์ของสนามที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา โดยให้ความสนใจไปที่การเปลี่ยนแปลงของถ้อยคำหรือชื่อเรียกขาน “ดินแดน” ที่เปลี่ยนไปตามช่วงเวลา อันเป็นประเด็นสำคัญที่ก่อรูปความขัดแย้งที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันที่ดำเนินมาตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมา ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่าความคิดเกี่ยวกับดินแดนนั้นเกี่ยวข้องกับอรรถศาสตร์ทางการเมือง (Political Identity) ที่ประชันขันแข่งกันภายใต้ผิวฉาบหน้าของความรุนแรง ทั้งยังเป็นสาระสำคัญของความขัดแย้งที่อ้างอิงกับหลักการสำคัญสองด้านที่ถูกหยิบยกกล่าวถึงตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา นั่นคือ หลักการบูรณภาพแห่งดินแดน (Territorial Integrity) ที่ทางการไทยยึดถือและหลักการสิทธิในการกำหนดชะตากรรมของตนเอง (Right to Self-determination) ที่ขบวนการต่อสู้ปาตานีอ้างอิงถึง คำเรียกขานต่าง ๆ ที่ถูกบันทึกไว้ในตำราประวัติศาสตร์ เอกสารทางราชการ ข้อคำสั่งทางราชการ ตลอดจนเอกสารต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่สะท้อนข้อกล่าวอ้างที่ปะทะขัดแย้งกันมาโดยตลอด ถ้อยคำต่าง ๆ เหล่านี้ยังวางตัวเองอยู่ในบริบทในทางประวัติศาสตร์ที่อาจทำให้เข้าใจปรากฏการณ์ของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม แทนที่ผู้วิจัยจะสนใจเรื่องเล่าหรือคำอธิบายในทางประวัติศาสตร์ที่ต่อเนื่องและอ้างอิงด้วยหลักฐานต่าง ๆ ประดามี ผู้วิจัยกลับจะให้ความสำคัญกับเรื่องเล่าที่บรรจุอยู่ในงานเขียนที่ปรากฏขึ้นมาอีกครั้งหรือนำมาเผยแพร่ซ้ำอีกครั้งในบริบทของความรุนแรงรอบใหม่ เพื่อพิจารณาร่องรอยที่สามารถค้นพบการประชันขันแข่งข้างต้นนั่นเอง

3.2 เรื่องเล่าของความขัดแย้ง

เมื่อ “จังหวัดชายแดนภาคใต้” หรือ “Southern Thailand” กลายเป็นพื้นที่ซึ่งอุดมด้วยความรุนแรง ความพยายามในการศึกษาหาคำอธิบายจึงปรากฏขึ้นมากมายตามมา งานวิจัยที่

¹¹⁸ ดันแคน แม็กคาร์โก, *ฉีกแผ่นดิน: อิสลามและปัญหาความชอบธรรมในภาคใต้ ประเทศไทย*, แปลโดย ญัฐธยาน์ วันอรุณวงศ์, บรรณาธิการแปลโดย รอมฎอน ปันจอร์ (กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2555), 1-2.

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับ “ปัญหา” ดังกล่าวสรุปว่า “เมื่อปริมาณความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ปริมาณงานศึกษาเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็เพิ่มมากขึ้นตามไปอย่างเห็นได้ชัด”¹¹⁹ งานศึกษาเหล่านี้หลากหลายสะท้อนแง่มุมที่แตกต่างด้วยกรอบการมองที่แตกต่างกัน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์เคยเสนอว่า เป็นเรื่องไม่ถนัดนักที่งานเขียนวิชาการที่เกี่ยวกับมลายูมุสลิมในภาคใต้ของประเทศไทยนั้นจะนำเสนอการวิเคราะห์ที่ได้โดยไม่กลายเป็นสิ่งที่มัลักษณะคล้ายเรื่องเล่า (Story) แม้จะมีการเก็บข้อมูลที่รอบด้าน มีการใช้ทฤษฎีมาอ่านปรากฏการณ์อย่างสลับซับซ้อน มีการใช้แนวทางวิเคราะห์ที่หลากหลายแง่มุม และเต็มไปด้วยภาษาทางวิชาการที่เหมาะสมก็ตาม ทว่าน้ำเสียงของงานวิชาการแต่ละชิ้นนั้นสะท้อนวิธีการที่ประเต็นที่ศึกษานั้นถูกหยิบยกกล่าวถึง¹²⁰ ไม่ว่าจะเป็งานคลาสสิกที่ศึกษาแนวคิอิสลามและชาตินิยมในขบวนการเคลื่อนไหวของสุรินทร์ พิศสุวรรณ¹²¹ ที่ถูกวิจารณ์ว่าวางอยู่บนฐานความเข้าใจคุณค่าของอิสลามในแบบหนึ่งเท่านั้น หรืองานของฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ¹²² ที่มุ่งค้นหาจารีตปฏิบัติที่นำไปสู่การบูรณาการทางสังคมนั้นก็สะท้อนการยึดมั่นในแนวทางของรัฐไทย

¹¹⁹ แพรว ศิริศักดิ์ดำเกิง, “องค์ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ท่ามกลางสถานการณ์ความรุนแรง (พ.ศ.2547-2550),” ใน *ศึกษาความรุนแรงภาคใต้: บริบททางนโยบาย ความรู้ การรับรู้ รายงานการศึกษาความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้*, บรรณาธิการโดย ศูนย์ข่าวสารสันติภาพ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), 74-75. วรรณกรรมที่แพรวได้ทบทวนนั้นประกอบไปด้วยรายงานวิจัยวิทยานิพนธ์ และหนังสือ โดยพบว่าสัดส่วนอย่างหลังนั้นมีจำนวนมากที่สุดในสามประเภทงาน

¹²⁰ Chaiwat Satha-Anand, “Pattani in the 1980s: Academic Literature as Political Stories,” *The Life of This World: Negotiated Muslim Lives in Thai Society* (Singapore: Marshall Cavendish Academic, 2005), 58. บทความชิ้นนี้เผยแพร่ครั้งแรกในปี 2535 (1992) กรุณาดูที่ Chaiwat Satha-Anand, “Pattani in the 1980s: Academic Literature as Political Stories,” *Sojourn* 7 no.1 (February 1992): 1-38.

¹²¹ Surin Pitsuwan, *Islam and Malay Nationalism: A Case Study of the Malay Muslims of Southern Thailand* (Bangkok: Thai Khadi Research institute, Thammasat University, 1985).

¹²² Chavivun Prachuabmoh, “The Role of Women in Maintaining Ethnic Identity and Boundaries: A Case of Thai-Muslims (Malay Speaking Group) in Southern Thailand,” (Ph.D. dissertation, Department of Anthropology, University of Hawaii, 1980).

รวมทั้งต้องไม่ลืมงานที่ถือว่าเข้าชั้นคลาสสิกอีกชั้นของวันกาเดร์ เจ๊ะมาน¹²³ ที่ถือเป็นงานชิ้นแรก ๆ ที่พิจารณาขบวนการเคลื่อนไหวติดอาวุธจากมุมมองจากข้างใน เรื่องที่ดูไม่สลักสำคัญซึ่งค้นพบอยู่ในงานเขียนทางวิชาการเหล่านี้จึงมีความหมายสำคัญอย่างยิ่งที่บ่งชี้ให้เห็นความแตกต่างทางความคิดและกรอบการมองที่บรรดานักวิชาการใช้ในการวิเคราะห์ ชัยวัฒน์ชี้ว่า

¹²³ Wan Kadir Che Man, *Muslim Separatism: The Moros of Southern Philippines and the Malays of Southern Thailand* (Singapore: Oxford University Press, 1990).

การสะกดคำว่า “ปัตตานี”/“ปาตานี” (Pattani/Patani) และการใช้ถ้อยคำอย่าง “ไทยมุสลิม”/“มาเลย์มุสลิม”/“มุสลิมมาเลย์” (Thai Muslims/Malay Muslims/Muslim Malays) นั้นดูเหมือนจะเป็นตัวชี้วัดเล็ก ๆ หากแต่สำคัญยิ่ง ความเจ็บปวดของปัตตานีนั้นสามารถบอกเล่าผ่านเรื่องเล่าเกี่ยวกับการต่อสู้ทางชาติพันธุ์ การฟื้นฟูศาสนา รวมไปถึงความสำเร็จและล้มเหลวในการบริหารปกครองก็ได้ทั้งนั้น บางครั้งก็อาจบอกเล่าด้วยการหลอมรวมเรื่องราวในเรื่องเล่าเหล่านี้ให้เป็นหนึ่งเดียวกัน¹²⁴ (เน้นโดยผู้วิจัยและในวงเล็บเป็นถ้อยความที่อิงตามต้นฉบับ)

¹²⁴ Chaiwat Satha-Anand, “Pattani in the 1980s: Academic Literature as Political Stories,” 58. ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับ “ถ้อยคำ” ที่ใช้เรียกขานนั้นมักถูกพูดถึงอยู่บ่อยครั้งในงานเขียนวิชาการหลายชิ้น โดยเฉพาะการอ้างอิงถึง “พื้นที่” ซึ่งในกรณีนี้คือ “ปัตตานี” และ “ปาตานี” หลายชิ้นงานมักกล่าวเพื่อให้เห็นถึงความตระหนักถึงความแตกต่างและมักระบุอยู่ในเชิงอรรถช่วงต้น ๆ ของงานเขียน (ดังที่อยู่ในเชิงอรรถที่ 1 ในกรณีบทความข้างต้น) สำหรับชัยวัฒน์เอง เขาเลือกใช้ “ปัตตานี” เพื่ออธิบายถึงอาณาบริเวณทางการเมืองและวัฒนธรรมเฉพาะในงานหลายชิ้นของเขาเอง ในขณะที่ดันแคน แม็กคาร์โก เลือกใช้คำว่า “ปาตานี” ตามแหล่งข้อมูลของเขา และเพื่อสะท้อนให้เห็นนัยที่แตกต่างกันของคำสองคำนั้น ดูที่ Duncan McCargo, *Tearing Apart the Land: Islam and Legitimacy in Southern Thailand* (Ithaca and London: Cornell University Press, 2008), 1. อย่างไรก็ตาม ทั้งชัยวัฒน์และแม็กคาร์โกต่างก็ใช้คำว่า “มลายูมุสลิม” เพื่อเรียกขานผู้คนส่วนใหญ่ในพื้นที่ดังกล่าว แทนที่จะเป็น “ไทยมุสลิม” ซึ่งเป็นถ้อยคำที่เป็นทางการและมักปรากฏอยู่ในงานเขียนที่ประพันธ์โดยเจ้าหน้าที่หรือนักวิชาการชาวไทยหลายชิ้น กรุณาดูตัวอย่างที่ ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, *ไทยมุสลิม* (กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2519); Nantawan Haemindra, “The Problem of the Thai-Muslims in the Four Southern Provinces of Thailand (Part One),” *Journal of Southeast Asian Studies* 7, no. 2 (September 1976): 197-225; “The Problem of the Thai-Muslims in the Four Southern Provinces of Thailand (Part Two),” *Journal of Southeast Asian Studies* 8, no. 1 (March 1977): 85-105.; ครองชัย หัตถา, *ประวัติศาสตร์ปัตตานี: สมัยอาณาจักรโบราณถึงการปกครอง 7 หัวเมือง* (ปัตตานี: สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2548) ทั้งหมดนี้บ่งชี้ว่าถ้อยคำที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ทางการเมืองซึ่งโยงไปยังความหมายของ “พื้นที่” และ “ผู้คน” ที่ไม่ลงรอยกันนั้นสำคัญและควรให้ความใส่ใจเมื่อต้อง “อ่าน” เรื่องเล่าที่หลากหลายในงานทำนองนี้

งานเขียนวิชาการจึงไม่ต่างกับเรื่องเล่าที่ตรงที่การเลือกใช้ถ้อยคำและทิศทางของการเล่าเรื่อง (Wording and Plot) ซึ่งชัยวัฒน์เสนอว่าอาจพิจารณาข้อเปรียบเทียบดังกล่าวได้จากแง่มุม 2 ด้าน¹²⁵ กล่าวคือ ด้านแรกพิจารณาจากวิธีที่งานเหล่านี้สะกิดคำเรียกขาน “พื้นที่” หรือ “ดินแดน” ซึ่งในกรณีนี้ก็คือตัวเลือกที่ว่าจะระบุด้วยคำใดดีระหว่าง “ปัตตานี” “ปาตานี” หรือแม้แต่ “ฟาฏอนี” และ “จังหวัดชายแดนภาคใต้” ซึ่งโดยตัวมันเองได้สะท้อนสำนักทางการเมืองและประวัติศาสตร์บางอย่างที่อาจไม่ลงรอยกัน และอีกด้านคือประเมินจากวิธีในการเรียกขาน “ผู้คน” หรือ “กลุ่มคน” ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ทั้ง “ไทยมุสลิม” “มาเลย์มุสลิม” (มลายูมุสลิม) “มุสลิมมาเลย์” (มุสลิมมลายู) หรือในบางกรณีก็เป็นถ้อยคำที่ออกจะประหลาดอย่าง “ไทยมลายู” ชุดถ้อยคำเกี่ยวกับผู้คนเหล่านี้จึงสัมพันธ์กับสำนักในทางชาติพันธุ์และศาสนา น่าสนใจว่าตัวบ่งชี้ที่เป็นถ้อยคำระบุ “ดินแดน” และ “ผู้คน” ข้างต้นนี้เองที่ไม่เพียงแต่เป็นองค์ประกอบของการประกอบสร้างอัตลักษณ์ทางการเมืองเท่านั้น หากยังสะท้อนลักษณะร่วมที่เป็นปัญหาของความขัดแย้งที่เกี่ยวกับข้อกล่าวอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมของตนเองอีกด้วย¹²⁶

ในฐานะที่เป็นเรื่องเล่า งานเขียนวิชาการจึงมีลักษณะที่บ่งชี้ให้เห็นตัวเอกและตัวร้ายที่โดดเด่นขึ้น กระบวนการประกอบสร้างดังกล่าวนี้เองที่ทำให้มองเห็นความเป็นไปได้ในการรักษาและเปลี่ยนแปลงระเบียบทางสังคมที่ดำรงอยู่ตามมา เมื่อถึงจุดนี้ การเมือง (Politics) ก็ก่อกำเนิดขึ้น งานเขียนวิชาการที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้จึงมีฐานะเป็น “เรื่องเล่าทางการเมืองของปัตตานี” (Political Stories of Pattani) นั่นเอง¹²⁷ เพราะในขณะที่ “ปัตตานี” บ่งชี้ถึงหน่วยทางการบริหารปกครอง

¹²⁵ Chaiwat Satha-Anand, “Pattani in the 1980s: Academic Literature as Political Stories,” 54.

¹²⁶ Margaret Moore, “Introduction: The Self-Determination Principle and the Ethics of Secession,” in *National Self-Determination and Secession*, ed. Margaret Moore (Oxford and New York: Oxford University Press, 1998), 1.

¹²⁷ Chaiwat Satha-Anand, “Pattani in the 1980s: Academic Literature as Political Stories,” 59.

ชนิดหนึ่ง¹²⁸ และมีนัยที่ชี้ว่าการต่อสู้นั้นได้สิ้นสุดลงไปแล้ว แต่ “ปัตตานี” กลับมีโครงเรื่องที่สะท้อนความรุ่งโรจน์อลังการของอาณาจักรมลายูแห่งนี้ในอดีต แต่กลับปฏิเสธการบริหารปกครองที่เลวร้ายในปัจจุบัน และทำให้เกิดถึงความเป็นไปได้ในการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตตนเอง¹²⁹ ในงานอีกชิ้น ชัยวัฒน์พบว่าวิธีการที่สังคมไทยจัดการกับความจริงเกี่ยวกับ “ปัตตานี” นั้นเป็นวิธีที่ “บอก” บางส่วน โดยในการบอกนั่นเอง ก็ได้ “บัง” บางสิ่งเอาไว้ด้วย จนกระทั่งทำให้ความจริงเกี่ยวกับความรุนแรงนั้นเลื่อนลงไป¹³⁰ ในขณะที่ “เรื่องเล่า” ที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของ “ปัตตานี” นั้นก็มักจะเป็นจุดปะทะกันระหว่างประวัติศาสตร์แห่งชาติกับเรื่องราวจากมุมมองชายขอบอย่าง

¹²⁸ “ปัตตานี” ในฐานะหน่วยในการบริหารราชการชนิดหนึ่งนั้นน่าจะปรากฏขึ้นครั้งแรกในนามของ “มณฑลปัตตานี” ในปี 2449 สิ่งนี้เป็นผลผลิตของกระบวนการปฏิรูปมณฑลเทศาภิบาลอย่างค่อยเป็นค่อยไปในช่วงเวลานั้น น่าสนใจว่าก่อนหน้านั้น กรุงเทพฯ พยายามสรรหาวิธีการอย่างระมัดระวังและแยบคายที่มีให้การจัดการใน “หัวเมืองแขกทั้งเจ็ด” แห่งนี้กลายเป็นเงื่อนไขที่นำพาให้เจ้าอาณานิคมอังกฤษเข้ามาก้าวก่ายแทรกแซงใน “กิจการภายใน” ความลึกลับจึงสะท้อนผ่านเรียกขานชื่อดินแดนแห่งนี้อย่างแปลกประหลาดและไม่ระบุบ่งชี้ในนามที่เฉพาะเจาะจงว่า “บริเวณเจ็ดหัวเมือง” ในปี 2444 ก่อนที่จะค่อย ๆ ปรับการปกครองเป็น “มณฑลปัตตานี” ซึ่งในด้านหนึ่งก็เพื่อ “ลบล้างลักษณะพิเศษที่ยังปรากฏอยู่ในบริเวณเจ็ดหัวเมือง” กรุณาตู่ที่ เดช บุนนาค, “พระยาแขกเจ็ดหัวเมืองคบคิดขบถ ร.ศ.121” ใน *ชบถ ร.ศ.121* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2524), 99; สมโชติ อ่องสกุล, “การปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล: ปัตตานี” ใน *มณฑลเทศาภิบาล: วิเคราะห์เปรียบเทียบ*, บรรณาธิการโดย วุฒิชัย มูลศิลป์ และสมโชติ อ่องสกุล (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2524) 365-376.

¹²⁹ Chaiwat Satha-Anand, “Pattani in the 1980s: Academic Literature as Political Stories,” 55.

¹³⁰ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *ความรุนแรงกับการจัดการ “ความจริง” : ปัตตานีในรอบกึ่งศตวรรษ* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), 311. หนึ่งในข้อค้นพบที่น่าสนใจก็คือโดยเปรียบเทียบแล้ว สถาบันที่ทำหน้าที่บอก “ความจริง” ทั้งสี่ อันได้แก่ อนุสาวรีย์ มูลนิธินวนิยาย และข่าวในหนังสือพิมพ์รายวันนั้น เรื่องแต่งอย่าง “นวนิยาย” ทำหน้าที่บอกความจริงได้อย่างรอบด้านและตรงไปตรงมาที่สุด

“ปัตตานี” เอง¹³¹ การสะท้อนถึงความไม่ลงรอยในการให้ความหมายต่อตัวตนและอัตลักษณ์ของผู้คน กลุ่มต่าง ๆ นั้น ธงชัย วินิจจะกุล เห็นว่าสถานการณ์เช่นนี้จะทำให้ประวัติศาสตร์กลายเป็นเรื่อง “อันตราย” และกลายเป็นอาวุธในการเผชิญหน้ากันในการเมือง เขาเสนอว่าวิธีการรับมือกับ สถานการณ์ดังกล่าวก็คือต้อง “แบ” ให้เห็นสำนวนอันแตกต่างหลากหลายของประวัติศาสตร์ชุดต่าง ๆ เหล่านี้ในที่แจ้งพร้อมกัน เพื่อให้คนได้ใช้วิจารณ์อย่างเต็มที่¹³²

ข้อสรุปของชัยวัฒน์และธงชัยมีคุณูปการต่อการศึกษาครั้งนี้ตรงที่ชี้ให้เห็นถึงการเมือง ของเรื่องเล่าในเอกสารหรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ดูเหมือนเป็นวัตถุวิสัย จริงจัง และเป็นกลาง ทั้งยังตอกย้ำให้ระมัดระวังต่อสิ่งที่ปรากฏให้เห็นด้วยผิวหน้าของความขัดแย้ง ซึ่งในที่นี้ก็คือการ ตระหนักว่าตัวเหตุการณ์ความรุนแรงนั้นเป็นสิ่งที่ถูกจัดการได้ผ่านการ “บอก” บางสิ่งและ “บัง” บางอย่างเอาไว้ การลงน้ำหนักที่ความเป็นจริงในบางแง่และเพิกเฉยต่อความเป็นไปได้ในอีกหลายมุม คือการทำงานของกรอบการคิดวิเคราะห์ ซึ่งมีผลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เมื่อนักวิจัยต้องเผชิญกับสนามที่ ตนเองศึกษา ในขณะเดียวกัน เรื่องเล่าที่แตกต่างกันเหล่านั้นก็มีศักยภาพที่จะก่อความขัดแย้งและ นำพาไปสู่การให้เหตุผลรองรับต่อการใช้กำลังความรุนแรงเช่นกัน การ “บอก” บางสิ่งแต่กลับ “บัง” บางอย่างอาจก่ออันตรายให้กับผู้คนที่เรื่องเล่าเหล่านั้นสัมพันธ์เกี่ยวข้อง ด้วยเหตุนี้ การ “แบ” สิ่ง ที่ขัดแย้งกันในพื้นที่เดียวกันอาจไม่เพียงแต่เป็นการจัดการกับความไม่ลงรอยเพื่อปลดอาวุธให้เรื่องเล่ามี

¹³¹ ธงชัย วินิจจะกุล, “เรื่องเล่าจากชายแดน,” ใน *ประวัติศาสตร์ “ปกปิด” ของ 3 จังหวัด ชายแดนภาคใต้ รัฐปัตตานี ใน “ศรีวิชัย” เก่าแก่กว่ารัฐสุโขทัยในประวัติศาสตร์*, บรรณาธิการโดย สุจิตต์ วงษ์เทศ, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: มติชน, 2548), 2-33.

¹³² ธงชัย วินิจจะกุล, “เมื่อ ‘ประวัติศาสตร์’ เป็น ‘อันตราย’,” ใน *เอกสารถอดความ เมื่อ “ประวัติศาสตร์” เป็น “อันตราย” ปัญหาปัตตานีกับรัฐไทยในยุคหลังสมัยใหม่*, บรรณาธิการโดย โชคชัย วงศ์ธานี และกองบรรณาธิการโรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้, สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่, 2557, 1-31. และกรรณาดู จริงใจ จริงจิตร และมุฮัมมัด ตือราแม, “ธงชัย วินิจจะกุล: ปาตานีกับรัฐไทยในยุคหลังสมัยใหม่ (1),” *โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้*, 9 กรกฎาคม 2554, <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/2103> (สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2558); “ธงชัย วินิจจะกุล: ปาตานีกับรัฐไทยในยุคหลังสมัยใหม่ (2),” *โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้*, 28 กรกฎาคม 2554, <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/2161> (สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2558); “ธงชัย วินิจจะกุล: ปาตานีกับรัฐไทยในยุคหลังสมัยใหม่ (3),” *โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้*, 11 กันยายน 2554, <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/2259> (สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2558)

อันตรายน้อยลงเพียงเท่านั้น หากแต่ยังเพิ่มความเป็นไปได้ในการมองเห็นว่าตกลงความขัดแย้งที่กำลังเผชิญอยู่นั้นมีโฉมหน้าเป็นเช่นไร ระยะเวลาจึงมีนักประวัติศาสตร์บางคนพยายามจะรับมือกับข้อขัดแย้งดังกล่าวด้วยการเผชิญหน้ากับตัวบทที่มีเรื่องเล่าแตกต่างกันสุดขั้วและพยายามจะคลายปมให้เห็นว่ามี “พื้นที่สีเทา” ดำรงอยู่ที่ใดบ้าง พร้อมทั้งอภิปรายโต้แย้งกับข้อค้นพบดังกล่าว¹³³ ถึงจุดนี้สิ่งที่ผู้วิจัยจะทำต่อจากนี้ก็คือการพิจารณาโฉมหน้าของความขัดแย้งผ่านงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์อันตรายเหล่านี้และเฟื่องฟูวิธีที่ตัวบทเหล่านั้นจัดการกับความแตกต่างข้างต้น โดยเฉพาะถ้อยคำสำคัญหรือรูปสัญลักษณ์ที่สัมพันธ์กับความหมายของดินแดนหรืออาณาบริเวณที่เป็นปัญหา

3.3 ถ้อยคำกำเนิด: ปตานี ปาดานี ปัตตานี และฟาฏอนี

เมื่อครั้งที่ความรุนแรงปะทุขึ้นอย่างหนักในต้นปี 2547 ผู้คนสับสนกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น อุตสาหกรรมความรู้เกี่ยวกับความขัดแย้งและบริบทของพื้นที่และผลิต “คำอธิบาย” ขึ้นมา

¹³³ ชุติพร วิรุณหะ, *สยาม-ปาดานีใน “พื้นที่สีเทา”: บทวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ก่อน ค.ศ.1909* (ฉบับร่าง) (กรุงเทพฯ: ศูนย์มุสลิมศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558), 9. ควรต้องบันทึกไว้ด้วยว่าหนังสือเล่มนี้ยังถือเป็น “ฉบับร่าง” ที่ยังไม่ได้เผยแพร่ในวงกว้าง ผู้วิจัยได้รับหนังสือเล่มนี้จากเจ้าหน้าที่ระดับสูงของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) ระหว่างสัมภาษณ์เพื่อประกอบงานวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ข้อมูลที่น่าสนใจก็คืองานวิจัยชิ้นนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก กอ.รมน.เอง โดยเป็นความตั้งใจที่จะคลายปมประวัติศาสตร์ที่ขัดแย้งกันในกรณีปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเหตุที่ยังเป็น “ฉบับร่าง” อยู่นั้น ก็เนื่องจากยังมีความเห็นไม่ลงรอยกันเกี่ยวกับเนื้อหาของงานวิจัยชิ้นนี้ในแวดวงของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม สำหรับเขา ฉบับร่างในขณะนี้ก็ถือว่าเป็นฉบับจริงแล้ว (นักรบ บุญบัวทอง รองผู้อำนวยการศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 5 กอ.รมน., สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กรุงเทพฯ, 5 มกราคม 2559.) ดูรายละเอียดการนำเสนองานนี้ที่ปัตตานี อิมรอน ซาเหาะ, “รศ.ดร. ชุติพร วิรุณหะ’ ทำทนายประวัติศาสตร์ ‘เกิดอะไรกันแน่ที่ปาดานีที่มากกว่าความสัมพันธ์เพียงแค่งกับสยาม’,” *โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้*, 3 พฤศจิกายน 2558, <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/7730> (สืบค้นเมื่อ 25 มิถุนายน 2559).

อย่างขนานใหญ่เคียงคู่กับสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น¹³⁴ โดยเฉพาะงานเขียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ “ปตานี” ที่เคยเป็นสิ่งต้องห้ามซ่อนเร้นในอดีต แต่กลับได้รับการผลิต เผยแพร่ และถกเถียงกันอย่างกว้างขวางชนิดที่ไม่เคยมีมาก่อน¹³⁵ หนึ่งในหนังสือเล่มแรก ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของพื้นที่แห่งนี้ซึ่งได้รับการตีพิมพ์ขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดที่สนใจใคร่รู้ถึงภูมิหลังของสถานการณ์ความรุนแรงในขณะนั้นก็คือ “ประวัติศาสตร์ ‘ปกปิด’ ของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: รัฐปัตตานีใน ‘ศรัวิชัย’ เก่าแก่กว่ารัฐสุโขทัยในประวัติศาสตร์”¹³⁶ ที่ถือเป็น “ประชุมงานค้นคว้าและวิจัยทางวิชาการ” ของนักประวัติศาสตร์ชื่อดังหลายคน โดยรวบรวม “งานเก่า” หลายชิ้นของพวกเขามาปิดฝุ่นมัดรวมอยู่ในเล่มเดียวกัน ในจำนวนนั้นมีงานอยู่ 2 ชิ้นที่นำมาตีพิมพ์ใหม่ ซึ่งบอกเล่าเรื่องราวที่หายไปของ “ปตานี” และ “ปัตตานี” ในฐานะที่เป็นชื่อเรียกขานของจังหวัดชายแดนภาคใต้ในอดีต นั่นก็คืองานของรัตติยา สาและ อาจารย์ประจำสาขาภาษามลายู

¹³⁴ ทวีศักดิ์ เผือกสม และจิรวัดน์ แสงทอง, “คำนำเสนอ เกอราจาอันและความเข้าใจต่อความเป็นมลายูในสังคมไทย,” ใน เอ.ซี มิลเนอร์, *เกอราจาอัน: วัฒนธรรมการเมืองมลายูในยุคก่อนอรุณรุ่งของระบอบอาณานิคม*, แปลโดย ชนิตา พรหมพยัคฆ์ เผือกสม (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2551), 10-11.

¹³⁵ พุทธิพล มงคลวรารณ, “การศึกษาประวัติศาสตร์ปตานี: สถานภาพ อุปสรรค และปัญหา,” ใน *หนังสือรวมบทความศึกษาศถานภาพทางประวัติศาสตร์จังหวัดชายแดนภาคใต้*, บรรณาธิการโดย สุภาสเมต ยุนยะสิทธิ์ (กรุงเทพฯ: สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, 2559), 96.

¹³⁶ สุจิตต์ วงษ์เทศ, บรรณาธิการ, *ประวัติศาสตร์ ‘ปกปิด’ ของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: รัฐปัตตานีใน ‘ศรัวิชัย’ เก่าแก่กว่ารัฐสุโขทัยในประวัติศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: มติชน, 2548) งานชิ้นนี้ได้รับการตีพิมพ์ซ้ำอีก 4 ครั้งภายในเวลาหนึ่งปีครึ่ง โดยสามครั้งแรกตีพิมพ์ภายในปี 2547 นั่นเอง นับได้ว่าเป็นสินค้าที่นำมาจำหน่ายได้สอดคล้องกับความต้องการตลาดอย่างมาก

มหาวิทยาลัยทักษิณ¹³⁷ และประพนธ์ เรื่องณรงค์ อดีตผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี¹³⁸ ในขณะที่รัตติยาใช้คำว่า “ปัตตานี” ประพนธ์เลือกที่จะใช้คำว่า “ปัตตานี” เพื่อหมายถึงดินแดนหรืออาณาบริเวณดังกล่าว แต่ทั้งสองต่างก็มุ่งเน้นการอธิบายถึงความเป็นมาของชื่อเรียกบ้านขานเมือง ซึ่งเป็นประเด็นเกี่ยวพันอย่างลึกซึ้งถึงที่มาที่ไปและประวัติศาสตร์ที่ประกอบสร้างกันเป็นตัวตนในทางการเมือง งานทั้งสองชิ้นนี้สำคัญ เนื่องจากเป็นงานที่มักได้รับการอ้างอิงถึงเสมอในการทบทวนวรรณกรรมของงานวิจัยที่เขียนขึ้นในภาษาไทย การตีพิมพ์ออกมาในช่วงที่ผู้คนกระหายใคร่รู้ว่าเกิดอะไรขึ้นที่ดินแดนตรงปลายสุดขอบชายแดนนั้นจึงมีส่วนในการกำหนดกรอบการคิดถึงสถานการณ์อย่างสำคัญ กระนั้นก็ตาม หากพิจารณาในรายละเอียดแล้ว คำอธิบายข้างต้นก็มีสิ่งที่ขัดกันอยู่ในที่ การแบให้เห็นเรื่องเล่าอันหลากหลายในที่นี้จึงจะทำให้เห็นการประชันขันแข่งได้เป็นอย่างดี

¹³⁷ รัตติยา สาและ, “ปัตตานี ดารุสสะลาม (มลายู-อิสลาม ปัตตานี) สู่ความเป็น ‘จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส’,” ใน *ประวัติศาสตร์ “ปกปิด” ของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: รัฐปัตตานีใน “ศรัวิชัย” เก่าแก่กว่ารัฐสุโขทัยในประวัติศาสตร์*, 235-315. เมื่อพิจารณาจากตัวบทแล้ว ผู้วิจัยพบว่างานชิ้นนี้ได้รับการปรับปรุงมาจากบทที่ 2 ในงานวิจัยของรัตติยาเอง ซึ่งได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกในปี 2544 เป็นบทแรก ๆ และมีการตีพิมพ์ซ้ำอีกหลายครั้งตามมา ผู้วิจัยเข้าใจว่าด้วยความเร่งรีบในการรวบรวมต้นฉบับเพื่อตีพิมพ์ออกมาเป็นหนังสือในต้นปี 2547 แทนที่จะเขียนขึ้นมาใหม่ รัตติยาเลือกที่จะปรับปรุงงานที่มีอยู่เดิม กรุณาดูงานต้นฉบับเดิมที่ รัตติยา สาและ, “จาก ‘ปัตตานี’ สู่ความเป็น ‘จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส’,” ใน *การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส* (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544).

¹³⁸ ประพนธ์ เรื่องณรงค์, “บทผนวกเกียรติยศ,” ใน *ประวัติศาสตร์ “ปกปิด” ของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: รัฐปัตตานีใน “ศรัวิชัย” เก่าแก่กว่ารัฐสุโขทัยในประวัติศาสตร์*, 317-358. งานชิ้นนี้แบ่งออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่ ตำนานเมืองปัตตานี, ปัตตานี, ยะลา, นราธิวาส และสตูล แต่ละส่วนเคยตีพิมพ์มาก่อนแล้วในหนังสือและวารสารก่อนหน้านี้ ผู้วิจัยพบว่าในส่วน “ตำนานเมืองปัตตานี” นั้นตีพิมพ์ครั้งแรกในปี 2524 โดยศูนย์ศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ประพนธ์ระบุว่ารวบรวมมาจากบันทึกของตนมาตั้งแต่ปี 2516 กรุณาดูที่ ประพนธ์ เรื่องณรงค์, *สมบัติไทยมุสลิมภาคใต้* (ปัตตานี: ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้, 2524) หลังจากนั้น ตัวบทดังกล่าวก็ปรากฏอยู่ในอีกหลายเล่ม อาทิเช่น ประพนธ์ เรื่องณรงค์, *บุหงาปัตตานี: คติชนไทยมุสลิมชายแดนภาคใต้* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2540) เป็นต้น

3.3.1 “ปัตตานี” ของรัตติยา

เมื่อพิจารณาอย่างละเอียด ผู้วิจัยพบว่าบทความของรัตติยาในหนังสือ “ประวัติศาสตร์ ‘ปกปิด’” นั้นน่าจะปรับปรุงมาจากบทตอนบางส่วนหนึ่งในงานวิจัยชิ้นสำคัญของเธอเองที่ทำการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนต่างศาสนิกในช่วงเวลาก่อนหน้านั้น โดยเฉพาะในช่วงแรกของบทความที่เกริ่นถึงที่มาของถ้อยคำเรียกขานพื้นที่หรืออาณาบริเวณที่ทำการศึกษา¹³⁹ เธอระบุคำเรียกขานพื้นที่ดังกล่าวในงานทั้งสองชิ้นนี้ว่า “จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส” ซึ่งเป็นการใช้ถ้อยคำแทนที่จะใช้ชื่อที่เป็นทางการอย่าง “จังหวัดชายแดนภาคใต้” บางครั้งการระบุถึงพื้นที่อันเป็นสนามศึกษา รัตติยาก็มักจะเรียกชื่อรวม ๆ ว่า “สามจังหวัดชายแดนภาคใต้” และใช้คำย่อว่า “3 จขต.” หรือ “สามจังหวัด” ตลอดแทบทั้งงานเขียน จะมีก็แต่เมื่อถึงคราวที่ต้องระบุ “ดินแดน” แห่งนี้ในบริบทของช่วงเวลาในอดีต เธอกลับเลือกใช้คำว่า “ปัตตานี” ตามการออกเสียงของชาวมลายู (ออกเสียงสั้นที่พยางค์แรก) รัตติยาค้นคว้าไปถึงคำเรียกขานที่แตกต่างตามสำเนียงของผู้คนและผู้ประพันธ์งานประวัติศาสตร์หรือผู้บันทึกเรื่องราวในอดีตจากหลากหลายภูมิภาคหลัง เธอพบว่าชาวมลายูนั้นออกเสียงเป็น “ปัตตานี” ในขณะที่ชาวอาหรับจะเรียก “ฟาฏอนี” (Fathoni) ส่วนชาวสยามออกเสียงว่า “ปัตตานี” หรือ “ตานี” นอกจากนี้ เธอยังพบว่าชาวอินเดียที่ออกเสียงเป็น “Patanam” หรือ “Patane” ในขณะที่บันทึกของชาวตะวันตกกลับมีตัวเขียนหลายแบบ ได้แก่ ทั้ง “Patani” “Patania” “Patanij” “Pattany” “Pattania” “Pathannani” “Pathane” และอื่น ๆ แต่สำหรับกลุ่มคนที่เธอระบุว่าเป็น “ผู้ที่เป็นเจ้าของภาษามลายูถิ่นปัตตานี” นั้น จะออกเสียงเหมือนกัน “ทุกคน” ว่า “ปัตตานิง”¹⁴⁰ อย่างไรก็ตาม เธอไม่ได้ระบุเอาไว้ว่ามีเงื่อนไขใดบ้างที่ผู้คนอันหลากหลายที่ว่านี้ถึงเรียกขานชื่อแตกต่างกัน แต่สิ่งที่เธอทำคือย้อนกลับไปดู “ที่มา” ของชื่อเรียกขานนามเมืองดังกล่าวโดยประมวลให้เห็นว่ามีอยู่ 4 กระแส¹⁴¹ ซึ่งเนื้อความส่วนใหญ่ตรงจุดนี้ถูกแก้ไขปรับปรุงออกไปในบทความชิ้นใหม่ที่ตีพิมพ์ในปี 2547 ดังนี้คือ

1) มาจากนามของชาวประมง กล่าวคือ มาจากคำว่า “ปะ ตานี” หรือ Pak Tani (ซึ่งน่าจะแปลว่า “พ่อเต๋าตานี”) เป็นหัวหน้าชาวประมงในหมู่บ้านแถบชายทะเลแห่งหนึ่ง ซึ่งรัตติยา

¹³⁹ รัตติยา สาและ, “จาก ‘ปัตตานี’ สู่วิถีความเป็น ‘จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส’,” 25-28.

¹⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, 25; “ปัตตานี ดารุสสะลาม (มลายู-อิสลาม ปัตตานี) สู่วิถีความเป็น ‘จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส’,” 236.

¹⁴¹ รัตติยา สาและ, “จาก ‘ปัตตานี’ สู่วิถีความเป็น ‘จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส’,” 25-26.

ตั้งสมมติฐานว่าน่าจะเป็นบ้านกรือเซะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานีในปัจจุบัน เมืองปัตตานีนำเอาสมญาดังกล่าวมาใช้แต่เริ่มแรก รัตติยาอ้างอิงจากในหนังสือชื่อ *Sejarah Kerajaan Melayu Patani*

2) มาจากตำนานการสร้างบ้านแปลงเมืองใน *Hikayat Patani* ซึ่งกล่าวถึงที่มาของการตั้งเมืองปัตตานีในอดีต จากเรื่องเล่าขานกันว่าสุนัขไล่เนื้อของสุลต่านอิสมาแอล ซัย (ซาฮ์) ได้ไล่ล่ากระจกขามาหยุดอยู่ที่ชายหาดแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นที่มาของคำว่า “ชายหาดแห่งนี้” หรือ “**ปาดานี**” (“ปาดานี” เป็นภาษามลายูแปลว่าชายหาด ส่วน “นี” แปลว่านี่หรือนี่)

3) มาจากนามของเกษตรกร (Petani) คนหนึ่ง โดยมาจากตำนานอีกแหล่งหนึ่งที่ระบุว่ากษัตริย์จากเมืองปาเล็มบังได้เข้ายึดครองอาณาจักรลังกาสุกะและสร้างเมืองใหม่ที่ตั้งชื่อตามเกษตรกรที่ทำมาหากินอยู่ในบริเวณนั้นอยู่ก่อนแล้ว คือ **โตะ ตานี (Tok Tani)** ซึ่งชาวบ้านเรียกขานกันว่า **เปาะ ตานี (Pak Tani)** จึงออกเสียงเป็นปัตตานีในที่สุด กระแสนี้มาจากพงศาวดารอีกเล่มคือ *Tarikh Fathani*

4) มาจากคำในภาษาอาหรับที่ว่า “**ฟาฏอนี**” ซึ่งปรับเปลี่ยนมาจากคำว่า “**ปตานี**” เดิมในภาษามลายู ทศวรรษนี้มาจากประวัติศาสตร์ศาสนาอิสลามในอดีต เนื่องจากเห็นว่าคำว่า “**ปตานี**” เมื่อเขียนในภาษาอาหรับแล้วจะมีความหมายในแง่ลบ กล่าวคือหมายถึง “ประทุษร้ายหรือผู้ก่อความหายนะ” นักปราชญ์ในอดีตจึงปรับเปลี่ยนถ้อยคำไปเป็น “**ฟาฏอนี**” ที่แปลความในภาษาอาหรับว่า “ปราชญ์” รัตติยาได้รับการยืนยันจากแหล่งข้อมูลที่เป็นนักการศาสนาในพื้นที่ด้วยว่านามอย่างหลังนี้เหมาะสมกว่า เนื่องจากสอดคล้องกับสมญา “**ปตานีดารุสสลาม**” หรือ “**ปตานีเมืองแห่งสันติภาพ**” มากกว่า¹⁴² อย่างไรก็ตาม ที่มาในกระแสนี้คงจะถือว่า “**ฟาฏอนี**” เป็นรากที่มาจากคำว่า “**ปตานี**” หรือมาก่อนนั้นคงไม่ได้ เพราะรัตติยาก็ย้อนให้เห็นแล้วว่าถ้อยคำแรกนั้นต่อยอดมาจากคำหลังมากกว่า งานเขียนวิทยานิพนธ์ชิ้นหนึ่งที่ศึกษาบทบาทของชัยควันอะหมัด อัลพะฎอนีย์ ผู้ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นนักปราชญ์ทางศาสนาคนแรก ๆ ที่บันทึกถึงการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำดังกล่าวเอาไว้ ได้อ้างอิงไปยังกวีนิพนธ์ชิ้นหนึ่งที่เขาประพันธ์ขึ้น

¹⁴² รัตติยาพบว่าเหตุผลของปราชญ์ศาสนาที่เธอสอบถามนั้นยังมีอีก 2 เหตุผล ได้แก่ ชื่อเมืองหรือราชอาณาจักรนั้นคงจะยึดเอาตามนามบุคคลหรือชื่อพืชพันธุ์ตามจารีตที่ใช้อย่างทั่วไปคงเป็นไปได้ยาก และต่อให้เป็นนามบุคคลก็น่าจะเป็นนามของกษัตริย์มากกว่าสามัญชนทั่วไป อีกประการก็คือการนำคำในภาษาอาหรับมาใช้ น่าจะสอดคล้องกับความเป็นราชอาณาจักรอิสลามมากกว่า ดังจะเห็นได้ว่าพระนามของกษัตริย์ผู้ปกครองเองก็ปรับเปลี่ยนมาให้เป็นไปตามจารีตของมุสลิม หรือแม้แต่ชื่อตำแหน่งของกษัตริย์ก็ปรับเปลี่ยนจาก “ราชา” มาเป็น “สุลต่าน” ตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

อัลฟะฏอนีย์มีรากศัพท์มาจากคำว่า **พะฏอน** แปลว่า “**ความฉลาด**” (Fathan) ที่มาจากอักษร “**ฏอ**” นั่นก็คืออักษร “**ตา**” เป็นเมือง ๆ หนึ่งในบรรดาเมืองมลายู มีบุตรธิดาที่ดี ฉลาดเฉลียว ในอดีตมีอำนาจอธิปไตยยืนยง เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าหนุ่มสาว **ชาวปัตตานี** มีความเป็นปราชญ์ เขาทั้งหลายสืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษที่เป็นคนดี ที่ได้รับการยกย่อง¹⁴³ (เน้นโดยผู้วิจัย)

น่าสนใจว่าในสี่กระแสธารที่รัตติยาแจกแจงให้เห็นนั้น อ้างอิงจากเอกสารสำคัญในทางประวัติศาสตร์ 3 เล่ม ซึ่งถือเป็นเสาหลักของคำอธิบายเรื่องราวในอดีตจากแง่มุมของชาตินิยมมลายูปัตตานี โดยเฉพาะ *Hikayat Patani* และ *Sejarah Kerajaan Melayu Patani* ในขณะที่อีกหนึ่งคำอธิบายอ้างอิงย้อนกลับไปสู่คำบอกเล่าของบรรดาผู้รู้ศาสนา มีสองกระแสที่อ้างอิงที่มากับชื่อของสามัญชนคนธรรมดา (ชาวประมงและเกษตรกร) ในขณะที่อีกสองกระแสผูกโยงกับตำนานที่เกี่ยวข้องกับการแปลงบ้านสร้างเมืองของ “**กษัตริย์**” และการเปลี่ยนแปลงคำเรียกขานจาก “**อุลามาอ**” (ปราชญ์ศาสนาอิสลาม) ที่มีได้รับการศึกษาจากอาหรับ หรืออาจกล่าวได้ว่าสองสำนวนหลังนั้นสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชนชั้นนำในสังคมมลายูปัตตานีนั่นเอง รัตติยาไม่ได้ลงความเห็นว่ากระแสใดมีน้ำหนักน่าเชื่อถือที่สุด จุดกำเนิดของรัฐที่ใช้ชื่อว่า “**ปัตตานี**” นั้นสัมพันธ์กับชื่อเรียกขานโดยตรงและยังคงเป็นเรื่องที่คลุมเครือและสามารถโต้แย้งได้อยู่ในทางวิชาการ¹⁴⁴ เธอยังชี้ให้เห็นว่ายังมีปัญหาที่ไม่ลงรอยกันเกี่ยวกับช่วงเปลี่ยนผ่านจากชื่อของอาณาจักรในยุคจารีตที่เรียกกันว่า “**ลังกาสุกะ**” มาสู่รัฐที่ชื่อ “**ปัตตานี**” ในอาณาบริเวณเดียวกัน ความไม่ลงตัวดังกล่าวนี้เองได้กลายมาเป็นประเด็นข้อ

¹⁴³ อิสมาอิล เบญจสมิทธิ, “บทบาทด้านการศึกษาและการเมืองของชัยควันอะหมัด อัล-ฟะฏอนีย์ (พ.ศ.2399-2451),” (วิทยานิพนธ์สาขาวิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2551, 40. ข้อความต้นฉบับคือ “Al-Fathani nisbah kepada kata “fathan”, Asal huruf “Tha”nya adalah huruf “Ta”, Adalah suatu negeri daripada negeri-negeri Melayu. Telah nyata sebahagian putera-puteranya baik-baik; cerdas, arif bijaksana. Adalah pada masa dahulu di bawah satu daulah/kekuasaan dari daulah-daulah mereka yang agung.” ต้นฉบับการแปลเป็นของอิสมาอิล และเพิ่มเติมบางส่วนโดยผู้วิจัยเฉพาะตัวเน้น

¹⁴⁴ รัตติยา สาและ, *การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส*, 35; “ปัตตานี ดารุสสะลาม (มลายู-อิสลาม ปัตตานี) สู่ความเป็น ‘จังหวัดปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส’,” 240.

โต้แย้งสำคัญในเรื่องที่มาทางประวัติศาสตร์ที่ถูกใช้ในฐานะ “คำอธิบาย” ในการต่อสู้แย่งชิงความหมายในการตีความประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน นอกจากรัตติยาแล้ว งานเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์เกี่ยวกับปาตานีจากกลุ่มงานที่อยู่บนฐานคิดชาตินิยมมลายูก็กระจายตัวในบรรณพิภพอยู่จำนวนหนึ่ง จุดร่วมประการสำคัญของกลุ่มงานเหล่านี้ก็คือการอ้างอิงย้อนกลับไปยังเอกสารต้นฉบับที่ถือเป็นเสาหลักข้างต้นนั่นเอง¹⁴⁵

3.3.2 “ตานี” ของประพนธ์

งานที่ชื่อว่า “ตำนานเมืองปัตตานี” ของประพนธ์ เรื่องณรงค์ ได้รับการนำเข้ามารวมเล่มอีกครั้งเพื่อปิดท้ายหนังสือเล่มดังกล่าวในฐานะ “บทผนวกเกียดียศ”¹⁴⁶ ซึ่ง “คัดและปรับปรุง” มาจากหนังสืออีกเล่มหนึ่งของเขาที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของผู้คนและดินแดนแถบนี้ รวมไปถึงวิถีชีวิตและคติความเชื่อที่มีอยู่ในสังคมดังกล่าว ประพนธ์เป็นทั้งนักวรรณกรรมและนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ได้รับการอ้างอิงงานอย่างกว้างขวาง ในงานที่ถูกตีพิมพ์ซ้ำหลายชิ้นเกี่ยวกับ “ตำนานปัตตานี”¹⁴⁷ นั้นสะท้อนแง่มุมที่แตกต่างไปจากเอกสารประวัติศาสตร์ชาตินิยมมลายูอย่างเห็นได้ชัดเจน เขามีสมมติฐานจำนวนหนึ่งที่แตกต่างไปจากรัตติยา เมื่อย้อนรอยไปยังต้นฉบับดั้งเดิมของเขาก็พบคำอธิบายที่เล่าเรื่องที่มาของคำว่า “ตานี” หรือ “ปัตตานี” ดังนี้

1) มาจากภาษาสันสกฤต ประพนธ์ตั้งข้อสังเกตโดยอ้างอิงจาก “ผู้รู้หลายท่าน” ว่า “ปัตตานี” หรือ “ตานี” นั้นน่าจะเป็นการกลายเสียงมาจาก “ธานี” ในภาษาสันสกฤตที่หมายถึง “เมืองใหญ่” ที่อยู่ริมฝั่งสมุทรมีแหลมยื่นออกไปในทะเล¹⁴⁸

¹⁴⁵ งานที่ต้องกล่าวถึงในที่นี้ก็คือ อารีฟิน บินจิ, อ.ลออแมน และชูชัยมีย์ อิสมาแอล, *ปาตานี...ประวัติศาสตร์และการเมืองในโลกมลายู* (สงขลา: มูลนิธิวัฒนธรรมอิสลามภาคใต้, 2550). ซึ่งตีพิมพ์ซ้ำถึง 4 ครั้งในรอบเกือบสิบปีที่ผ่านมา (พิมพ์ครั้งที่ 4 ในปี 2559) หนังสือเล่มนี้ปิดฝุ่นและรวบรวมข้อเขียนเก่าเข้ากับงานเขียนที่ประพันธ์ขึ้นมาใหม่เข้าไว้ด้วยกัน ในฉบับตีพิมพ์หลัง ๆ ยังได้เพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับสถานการณ์ร่วมสมัยเข้าไปด้วย สำหรับหนังสือภาษาไทยที่ตีพิมพ์ขึ้นหลัง 2547 หนังสือเล่มนี้เป็นหนึ่งในเล่มที่ชูถ้อยคำ “ปาตานี” เป็นเล่มแรก ๆ และโดดเด่นที่สุดเล่มหนึ่ง

¹⁴⁶ ประพนธ์ เรื่องณรงค์, “ตำนานเมืองปัตตานี,” ใน *ประวัติศาสตร์ “ปกปิด” ของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: รัฐปัตตานีใน “ศรัวิชัย” เก่าแก่กว่ารัฐสุโขทัยในประวัติศาสตร์*, 318-335.

¹⁴⁷ ประพนธ์ เรื่องณรงค์, *สมบัติไทยมุสลิมภาคใต้* (ปัตตานี: ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้, 2524).

¹⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, 41.

2) มาจากภาษามลายูที่แปลว่า “ที่นา” หรือ “ชานา” ตามข้อสังเกตของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของสยาม ซึ่งประพนธ์ระบุว่า เป็น “ผู้รับจ้าง” ที่อธิบายว่าน่าจะมาจากคำว่า “ปัตตานี” ที่หมายถึงชานาหรือที่นา เพราะ “ตานีเป็นอยู่ชั่วอยู่น้ำมานานแสนนาน” ประพนธ์ระบุว่า คำอธิบายนี้ น่าเชื่อถือ เนื่องจากสอดคล้องกับพระนิพนธ์ของสมเด็จพระยาตำราจนาภาพที่ระบุว่า “ตานีแปลว่า นา และปัตตานีแปลว่า ชานา อีกประการหนึ่งที่รัฐเคดาห์หรือไทรบุรี มีแม่น้ำชื่อสุโขงปัตตานี หมายถึงแม่น้ำที่ชานาใช้ในการทำงาน”¹⁴⁹

3) มาจากตำนานการสร้างบ้านแปลงเมือง ซึ่งมีสำนวนที่มีรายละเอียดที่แตกต่างไปจาก *Hikayat Patani* เล็กน้อย กล่าวคือประโยคที่ว่า “หาดนี้แหละ” ในภาษาไทยที่มาจาก “ปัตตานี”¹⁵⁰ นั้นเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับการติดตาม “ข้างเผือก” ของพี่น้องห้าคนที่ทิ้งรอยเท้าเอาไว้ ณ ชายหาดแห่งหนึ่งแทนที่จะเป็นเรื่องราวการติดตาม “กระจงเผือก” แต่ที่ตรงกันก็คือสถานที่แห่งนั้น ต่อมาได้มีการสร้างเมืองขึ้น ประพนธ์บันทึกเรื่องเล่าดังกล่าวนี้จากความทรงจำของหมื่นดำรงพิเทน ข้าราชการคนสำคัญของอำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี¹⁵¹ เรื่องราวเกี่ยวกับ “ข้างเผือก” และ “กระจงเผือก” ที่ว่านี้ แม้จะใกล้เคียงกันแต่ก็มีความต่างอย่างสำคัญ เพราะ “ข้าง” เป็นสัญลักษณ์บ่งบอกความเป็นสยาม ส่วน “กระจง” นั้นเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกความเป็นปาตานีมาแต่อดีต¹⁵²

4) มาจากชื่อกริชศักดิ์สิทธิ์ที่ธิดาของเจ้าเมือง “กะตะฮ์” หรือไทรบุรีได้รับพระราชทานก่อนที่จะเดินทางเสาะหาสถานที่สร้างบ้านแปลงเมืองใหม่ขึ้นในชายทะเลตะวันออกของแหลมมลายู เมืองใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นนำเอาชื่อของกริชที่ลงท้ายด้วยนามว่า “มิซานี” ที่ต่อมากลาย

¹⁴⁹ กรมพระยาตำราจนาภาพ และกรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, *สาส์นสมเด็จพระเจ้า* เล่ม 26 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2506) 101, อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, 41.

¹⁵⁰ เรื่องเดียวกัน, 42.

¹⁵¹ เรื่องเดียวกัน, 42. ประพนธ์ก็ได้บันทึกสำนวนของ *Hikayat Patani* เอาไว้ด้วยเช่นกัน (เรื่องเล่าเกี่ยวกับกระจงขาว) แต่ไม่ได้ระบุแหล่งที่มาอย่างชัดเจน

¹⁵² ดังที่เราจะพบว่า “ข้างเผือก” ได้กลายมาเป็นสัญลักษณ์ในธงชาติไทยมาตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์ ในขณะที่ “กระจงเผือก” นั้นเป็นสัญลักษณ์ที่ขบวนการเคลื่อนไหวชาตินิยมบางกลุ่มนำไปเป็นตราสัญลักษณ์ ดังที่จะเห็นในตราประทับของกลุ่มแนวร่วมปลดปล่อยแห่งชาติปาตานี (Barisan Nasional Pembebasan Patani, BNPP) ก่อนที่จะปรับเป็นสัญลักษณ์ดาวเดือนที่สะท้อนอุดมการณ์อิสลามในกลางทศวรรษ 1980

เสียงมาเป็น “ปัตตานี”¹⁵³ ตำนานดังกล่าวนี้เกี่ยวพันกับตำนานพระเจ้ามโหรีหรือตำนาน ไทรบุรี¹⁵⁴

5) มาจากภาษาบาลีสันสกฤตของคำว่า “ปัตตี” ที่แปลว่าหญิงแม่เรือน ประพจน์ ตั้งสมมติฐานว่าอาจเป็นเพราะเมืองนี้มี “หญิงครองเมืองถึงสี่องค์” ได้แก่ รាយฮีเยา รายาปัฐ รายาอูง และรายากูนิง¹⁵⁵

จะเห็นได้ว่า “การเล่าเรื่อง” เกี่ยวกับที่มาของชื่อเรียกขานเมืองนั้นผูกโยงกับความเป็นจริงในทางประวัติศาสตร์และการสถาปนาตัวตนในทางการเมืองอย่างใกล้ชิด คำอธิบายต่อถ้อยคำอันเป็นแหล่งกำเนิดของชื่อเรียกขานดินแดนทั้ง 4 ชื่อของรัตติยาและอีก 5 ชื่อของประพจน์นั้นมีข้อต่างอย่างสำคัญอยู่ที่แหล่งอ้างอิง กล่าวคือ ในขณะที่รัตติยาย้อนกลับไปดูตัวบทที่ถือได้ว่าเป็นเสาหลักในการให้คำอธิบายเรื่องราวในอดีตจากมุมมองของชาตินิยมมลายูปัตตานี ประพจน์กลับให้ความสำคัญกับแหล่งที่มาซึ่งมีแนวโน้มจะให้น้ำหนักกับเสียงสะท้อนจากกรุงเทพฯ และข้าราชการสยาม/ไทยมากกว่า การอ้างอิงรากที่มาของภาษาก็แตกต่างกันเล็กน้อย ในขณะที่รัตติยาให้ความสำคัญกับรากเสียงในภาษามลายู และบางข้อก็ขยายไปสู่การเปลี่ยนแปลงถ้อยคำโดยยึดความหมายของภาษาอาหรับ ที่ถือเป็นภาษากลางของประชาคมมุสลิมทั่วโลก ส่วนประพจน์นั้นแม้จะกล่าวถึงรากที่มาในภาษามลายูอยู่บ้างในบ้างข้อ แต่ก็หยิบยกแหล่งที่มาซึ่งผูกโยงกับภาษาบาลีสันสกฤต ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้เผยแพร่คำสอนของศาสนาพุทธเข้ามาด้วย

ผู้วิจัยเห็นว่าไม่จำเป็นต้องยืนยันว่าสมมติฐานใดนั้นน่าจะถูกต้องและ “เป็นจริง” ที่สุด เป้าประสงค์ใน “การแบ” ให้เห็นที่มาอันหลากหลายในที่นี้ก็เพียงเพื่อชี้ให้เห็นว่าที่มาของ “คำเรียกขาน” เหล่านี้เองที่อาจทำให้เราสามารถพิจารณาถึงข้อแตกต่างสำคัญของประวัติศาสตร์คู่ขนานระหว่างประวัติศาสตร์ชาตินิยมไทยกับประวัติศาสตร์ชาตินิยมมลายูปัตตานี เรื่องเล่าของทั้งสองนี้สำคัญ เพราะรองรับการให้ความชอบธรรมทั้งต่อการปกครองผู้คนในดินแดนแถบนี้และทั้งให้เหตุผลรองรับการต่อต้านโดยใช้กำลังอาวุธมาตั้งแต่เริ่มต้น ข้อต่างในที่มาของ “ถ้อยคำเรียกขาน” จึงเป็นหนึ่งในประเด็นที่เห็นแย้งแตกต่างกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

¹⁵³ ประพจน์ เรื่องณรงค์, สมบัติไทยมุสลิมภาคใต้, 45.

¹⁵⁴ หลวงครุฑนิพิพิศาล (รวบรวม), ตำนานเมืองไทรบุรีและเมืองปัตตานี (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิตรไทย, 2509) 1-23. อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, 43-44.

¹⁵⁵ ประเด็นนี้ปรากฏในงานเขียนหลังจากนั้น กรุณาตุที่ ประพจน์ เรื่องณรงค์, บุหงาปัตตานี: คติชนไทยมุสลิมชายแดนภาคใต้, 24.

3.4 ปาตานีและปัตตานี: การเมืองของการแปล(ง)ประวัติศาสตร์ชาตินิยมมลายู

ในบทความที่ประเมินสถานภาพของการศึกษาประวัติศาสตร์ “ปาตานี” ตลอดช่วงหนึ่งทศวรรษหลังความรุนแรงปะทุขึ้นในปี 2547 งานเขียนที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของดินแดนแห่งนี้ได้ถูกผลิตขึ้นมาจำนวนมาก และมีไม่น้อยที่งานเหล่านั้นจะถูกเล่าด้วยเรื่องราวที่อยู่ภายใต้เรื่องเล่าแม่บทที่วางโครงเรื่องเอาไว้ใน *Sejarah Kerajaan Melayu Patani* (ซึ่งต่อจากนี้ไปจะใช้คำว่า *SKMP*) ซึ่งประพันธ์ขึ้นโดยผู้ที่ใช้นามปากกาว่าอิบรอฮิม ชุกรี¹⁵⁶ และกลายเป็นตัวบทสำคัญสำหรับการอ้างอิงถึงประวัติศาสตร์การเมืองจากมุมมองชาตินิยมมลายูปาตานีต่อมาในงานอีกหลายชิ้น¹⁵⁷ งานของอิบรอฮิม ชุกรี ชิ้นนี้ยังถือว่ามีลักษณะที่เป็นประวัติศาสตร์ชาติ (National History) มากกว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (Local History) กล่าวคือมีเป้าหมายในการส่งสารทางการเมืองบางอย่าง ไปพร้อม ๆ กับประกอบสร้างอัตลักษณ์ทางการเมืองของชนชาติมลายูปาตานี ผ่านประวัติศาสตร์บาดแผลที่มาจากกรรุกรานของสยาม และกลายเป็นรากฐานสำคัญในการให้เหตุผลรองรับต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองในการปลดปล่อยปาตานีให้เป็นอิสระ¹⁵⁸ และด้วยเหตุนี้เองที่หนังสือที่กลายเป็นแม่บทให้กับประวัติศาสตร์ชาตินิยมมลายูปาตานีเล่มนี้จึงได้โต้แย้งกับประวัติศาสตร์ราชาชาตินิยมของสังคมไทยอย่างถึงราก แตกต่างไปจากงานเขียนประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะเป็นตำนานเล่าขานอย่าง *Hikayat Patani* โดยเฉพาะที่มีเนื้อหาร่วมสมัยมากกว่าเท่านั้น หากแต่ยังมีแนวทางการเขียนที่ผสมผสานกันระหว่างอาศัยคำบอกเล่าในเอกสารตำนานและการอาศัย

¹⁵⁶ พุทธิพล มงคลวรวรรณ, “การศึกษาประวัติศาสตร์ปาตานี: สถานภาพ อุปสรรค และปัญหา,” 99.

¹⁵⁷ กรณีที่มีการอ้างอิงมากที่สุดเห็นจะเป็นงานของ อ.บางนรา ที่รับเอาแม่บทของอิบรอฮิม ชุกรี มาขยายผลและสร้างน้ำหนักของข้อโต้แย้งผ่านเอกสารหลักฐานเพิ่มเติม น่าสนใจว่าตีพิมพ์ครั้งแรกในปี 2519 หลังเหตุการณ์ชุมนุมใหญ่ที่ปัตตานีในช่วงปลายปี 2518 กระทั่งถึงต้นปี 2519 และได้รับการตีพิมพ์อีกครั้งอย่างระมัดระวังในปี 2551 เพื่อเป็นเอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการกรุณาคุณที่ อ.บางนรา, “ปัตตานี: อดีต – ปัจจุบัน” (เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการเรื่อง “โลกของอิสลามและมุสลิมในอุษาคเนย์” ณ โรงแรมทวินโลดส์ จังหวัดนครศรีธรรมราช, 28-29 พฤศจิกายน 2551).

¹⁵⁸ Davisakd Puaksom, “Of a Lesser Brilliance: Patani Historiography in Contention,” in *Thai South and Malay North: Ethic Interaction on a Plural Peninsula*, eds. Michael J. Montesano and Patrick Jory (Singapore: NUS Press, 2008), 87.

การตีความหลักฐานสมัยใหม่มากขึ้นด้วย เนื้อหาที่โล่เรียงตั้งแต่ประวัติความเป็นมาตั้งแต่ยุคกำเนิดรัฐ รายอมลาญปาตานีมาจนถึงสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สองทำให้หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาที่ครอบคลุมห้วง เวลาระยะเวลาอันยาวนานและมีความต่อเนื่องไม่ขาดสาย กระทั่งถึงคราวล่มสลายเมื่อเผชิญกับการรุกราน จากสยามในห้วงศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา

อิบรอฮิม ชุกรี ประพันธ์ *SKMP* และเผยแพร่ครั้งแรกเป็นภาษามลายูญาวี (ตัวเขียน แบบอราบิก) ที่รัฐกลันตัน สหพันธรัฐมลายา ในช่วงทศวรรษที่ 2490 ก่อนที่จะมีการตีพิมพ์เป็นภาษามลายูรูมีตามมา ส่วนการพิมพ์เผยแพร่เหล่านี้จะเป็นปีใดนั้น ผู้ที่ศึกษาตัวบทดังกล่าวนี้ยังมีสมมติฐาน ที่แตกต่างกันออกไป¹⁵⁹ หนังสือเล่มนี้เคยถูกห้ามจำหน่ายแจกทั้งในสหพันธรัฐมลายาและในประเทศไทยมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน และเป็นเวลาเกือบสองชั่วรุ่นที่ได้มีผู้รวบรวมตัวบททั้งสอง อักษรมารวมเอาไว้ในเล่มเดียวกันในปี 2545 (2002)¹⁶⁰ และเป็นหนังสืออีกเล่มที่บรรจุนั้นตราของ ประวัติศาสตร์บาดแผลเอาไว้อย่างเต็มเปี่ยม จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่าหนังสือที่กลายมาเป็น “แม่บท” ของความคิดชาตินิยมมลายูปาตานีดังกล่าวนี้ หากได้เดินทางข้ามพรมแดนภาษาต้นฉบับไปเป็นภาษา อื่น ๆ แล้วจะต้องพบการควบคุม คัดกรอง และแปรรูปด้วยด่านตรวจของโครงสร้างทางภาษาและ

¹⁵⁹ มีการประเมินว่าต้นฉบับน่าจะประพันธ์เสร็จสมบูรณ์ในปี 2492 (1949) จากการ พิจารณาในตัวบทที่อิบรอฮิม ชุกรี กล่าวไว้ในบทที่ 4 ซึ่งเป็นบทสุดท้ายว่าเป็นช่วงเวลาที่ได้ผ่านพ้น การเปลี่ยนแปลงมาสู่การเป็นประชาธิปไตยมาแล้วเป็นเวลา 17 ปี (กรุณาดู Chaiwat Satha-anand, “Pattani in the 1980s: Academic Literature as Political Stories,” 41.) อย่างเร็วที่สุด ต้นฉบับภาษาญาวีคงได้รับการตีพิมพ์ในปีข้างต้น แต่เอกสารโรเนียวที่จัดภัย บุรุษพัฒน์ ใช้ อ้างอิงก็ระบุงานต้นฉบับในภาษามลายูนั้นตีพิมพ์ในปี 2493 (1950) [กรุณาดู ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, *ไทยมุสลิม* (กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2519), 65.] ส่วนบรรณาธิการร่วมที่รวบรวมต้นฉบับภาษามลายู อักษรญาวีและรูมีเอาไว้ในเล่มเดียวกันในการตีพิมพ์ครั้งที่สองในปี 2545 ก็ระบุเอาไว้ในคำนำว่าไม่ แน่ชัดว่าได้มีการตีพิมพ์ไว้เมื่อใด แต่ต้นฉบับที่มีอยู่ในมือของพวกเขา นั้นปรากฏตราประทับเอาไว้ว่า เป็นวันที่ “15 ตุลาคม 1958” ดังนั้นจึงน่าจะมีการพิมพ์และเผยแพร่ (อีกครั้ง) ในปี 2501 (1958) นั้นเอง [กรุณาดู Hasrom bin Haron dan Mohd Zamberi A. Malek, “Prakata Editor,” *Sejarah Kerajaan Melayu Patani*, cetakan Kedua (Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia, 2005) 10.]

¹⁶⁰ Ibrahim Syukri [pseud.], *Sejarah Kerajaan Melayu Patani*, diedit oleh Hasrom Haron dan Mohd Zamberi A. Malek, cetakan kedua (Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia, 2005) ผู้วิจัยอ้างอิงงานชิ้นนี้จากเล่มที่ตีพิมพ์ครั้งที่ 2 ในปี 2005 (2548)

การเมืองในอาณาบริเวณใหม่เช่นไร สิ่งที่ตัวบทเดิมต้องเผชิญตรงพรมแดนภาษาดังกล่าวนั้นจะทำให้เราสามารถเข้าใจความเป็นการเมืองของเรื่องเล่าที่แตกต่างกันได้อย่างไร

ควรต้องกล่าวถึงการข้ามพรมแดนจากภาษามลายูไปสู่ภาษาอังกฤษเป็นเบื้องต้น เพราะน่าจะเผชิญกับการตรวจตราที่น้อยกว่าภาษาไทย SKMP ได้ถูกแปลเป็นภาษาอังกฤษในปี 2528 (1985) โดย คอนเนอร์ ไบลีย์ และจอห์น เอ็น. มิคซิก ที่ได้รับการสนับสนุนการพิมพ์โดย Center for International Studies ของมหาวิทยาลัยโอไฮโอ สหรัฐอเมริกา¹⁶¹ โดยอาศัยต้นฉบับที่ถูกทำสำเนาเก็บไว้ที่ชุดหนังสือสะสม ณ มหาวิทยาลัยคอนเนล สหรัฐอเมริกา ผู้แปลทั้งสองน่าจะตระหนักถึงความตึงเครียดระหว่างรัฐบาลไทยและชุมชนชาวมลายูในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เป็นอย่างดี เพราะพวกเขาเกริ่นนำออกตัวเอาไว้แต่เบื้องต้นว่าเจตนาของการแปลงานชิ้นนี้ก็เพื่อจะฉายภาพให้เห็นแง่มุมและสำนึกที่มีต่ออดีตจากสายตาของชาติพันธุ์มลายูเป็นเรื่องหลัก และถือเป็นเรื่องจำเป็นที่การศึกษาเกี่ยวกับความขัดแย้งในภาคใต้ของประเทศไทยนั้นควรรวบรวมเอามุมมองของชาวมลายูเช่นนี้ให้เข้ามาในฐานะที่เป็นแหล่งข้อมูลด้วย¹⁶² อย่างไรก็ตาม ทั้งสองพบว่า การแปลตัวบทดังกล่าวก็จำเป็นต้องแสวงหาทางสร้างสมดุลระหว่างด้านหนึ่งที่เป็นอรรถรสและน้ำเสียงของผู้ประพันธ์ที่พวกเขายึดถือเป็นหลักกับอีกด้านคือการทำให้ตัวบทเป็นที่เข้าใจได้ในโลกภาษาอังกฤษ ด้วยเหตุนี้ ผู้แปลทั้งสองจึงจับกับการเว้นวรรคตอนที่ดูได้ยากยิ่งในภาษามลายูและเติมเนื้อหาที่สามารถอธิบายภูมิหลังเอาไว้ในเชิงอรรถเพิ่มเติม¹⁶³ หลังจากนั้นเป็นเวลาประมาณ 2 ทศวรรษ หนังสือเล่มนี้ในฉบับพากย์อังกฤษก็ได้รับการพิมพ์ซ้ำอีกครั้งโดยสำนักพิมพ์ Silkworm Books ในปี 2548 (2005)¹⁶⁴ ในสถานการณ์ที่ความรุนแรงปะทุขึ้นอีกครั้งในพื้นที่ การตีพิมพ์ครั้งนี้จึงดูจะเป็นการตอบสนองต่ออุปสงค์ของตลาดความรู้ในขณะนั้นได้เป็นอย่างดี

¹⁶¹ Ibrahim Syukri [pseud.], *History of the Malay Kingdom of Patani*, translated by Conner Bailey and John N. Miksic (Ohio: Ohio University Press, 1985)

¹⁶² Conner Bailey and John N. Miksic, "Translators' Introduction," *History of the Malay Kingdom of Patani*, second edition (Chiang Mai: Silkworm Books, 2005), xvii.

¹⁶³ Ibid., xvii-xviii, บรรดาเชิงอรรถเหล่านี้ยังได้รับการแปลพร้อม ๆ กับสำนวนภาษาไทย บางสำนวนในเวลาต่อมาอีกด้วย แม้ว่าต้นฉบับแปลเดิมนั้นน่าจะเริ่มแปลจากต้นฉบับภาษามลายูก่อนก็ตาม ดังจะได้กล่าวต่อไป

¹⁶⁴ Ibrahim Syukri [pseud.], *History of the Malay Kingdom of Patani*, translated by Conner Bailey and John N. Miksic, Second edition (Chiang Mai: Silkworm Books, 2005) หากไม่กล่าวเป็นอย่างอื่น ผู้วิจัยจะใช้ต้นฉบับแปลในการตีพิมพ์ครั้งนี้สำหรับการอ้างอิง

โดยสรุปแล้วสำนวนแปลเป็นภาษาอังกฤษนั้นมีการพิมพ์อยู่ 2 ครั้ง แต่ผู้วิจัยพบว่าในแวดวงของผู้สนใจตัวบทดังกล่าวน่าจะไม่ตระหนักว่าในสำนวนแปลภาษาไทยนั้นมี “ปัญหา” อยู่พอสมควร เนื่องจากพบที่มีการแปลเป็นภาษาไทยอยู่อย่างน้อย 2 สำนวน โดยที่แต่ละสำนวนมีการตีพิมพ์สำนวนละ 2 ครั้ง กล่าวคือ สำนวนแรกตีพิมพ์ครั้งแรกในชื่อ “ตำนานเมืองปัตตานี” เมื่อปี 2525 โดยศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี¹⁶⁵ และครั้งที่สองในปี 2549 โดยสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา มอ.ปัตตานี¹⁶⁶ ส่วนสำนวนที่สองนั้นให้ชื่อว่า “ประวัติศาสตร์อาณาจักรมลายูปัตตานี” ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี 2541 โดยโครงการจัดตั้งสถาบันสมุทรรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มอ.ปัตตานี¹⁶⁷ และพิมพ์ครั้งที่สองในชื่อ “ประวัติศาสตร์ราชอาณาจักรมลายูปัตตานี” โดยสำนักพิมพ์ซิลค์เวอร์มบุ๊กส์ในปี 2549¹⁶⁸ หรือในปีเดียวกันกับ

¹⁶⁵ อิบรอฮิม ชุกรี [นามแฝง], *ตำนานเมืองปัตตานี*, แปลโดย หะสัน หมัดหมาน, เรียบเรียงโดย ประพนธ์ เรืองณรงค์ (ปัตตานี: ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้, 2525) ควรต้องบันทึกไว้ด้วยว่าที่หน้าปกฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1 นี้ ระบุชื่อต้นฉบับเดิมในภาษามลายูอีกขระรู้มีคำว่า “Sejarah Kerajaan Melayu Pattani” โดยปรับถ้อยคำจาก “Patani” มาเป็น “Pattani”

¹⁶⁶ อิบรอฮิม ชุกรี [นามแฝง], *ตำนานเมืองปัตตานี*, แปลโดย หะสัน หมัดหมาน, เรียบเรียงโดย ประพนธ์ เรืองณรงค์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (ปัตตานี: สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา, 2549) ผู้วิจัยจะใช้ต้นฉบับแปลในการตีพิมพ์ครั้งนี้สำหรับการอ้างอิง

¹⁶⁷ อิบรอฮิม ชุกรี [นามแฝง], *ประวัติศาสตร์อาณาจักรมลายูปัตตานี*, แปลโดย หะสัน หมัดหมาน และมะหามะซาคี เจ๊ะหะ, เรียบเรียงโดย ดลมนรจรณ์ บากา, (ปัตตานี: โครงการจัดตั้งสถาบันสมุทรรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา, 2541) ข้อมูลในหนังสือระบุว่า “พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.2541” โดยมีจำนวนพิมพ์เพียง 200 เล่ม

¹⁶⁸ อิบรอฮิม ชุกรี [นามแฝง], *ประวัติศาสตร์ราชอาณาจักรมลายูปัตตานี*, แปลโดย หะสัน หมัดหมาน และมะหามะซาคี เจ๊ะหะ, เรียบเรียงโดย ดลมนรจรณ์ บากา, (เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์ม บুকส์, 2549) ควรตั้งข้อสังเกตไว้ด้วยว่าชื่อหนังสือเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยจาก “ประวัติฯ” มาเป็น “ประวัติศาสตร์ฯ” ซึ่งในแง่หนึ่งคือการเสริมอำนาจและความน่าเชื่อถือให้กับตัวบทมากขึ้น นอกจากนี้ ข้อมูลเกี่ยวกับหนังสือถูกระบุเอาไว้ในหน้ารองปกว่า “พิมพ์ครั้งแรก 2549” แม้ในความเป็นจริงจะเป็นการตีพิมพ์ครั้งที่ 2 ก็ตาม และเนื่องจากเป็นต้นฉบับใหม่กว่าและมีจำนวนตีพิมพ์ที่มากกว่า หากไม่ระบุเป็นการเฉพาะเจาะจง ผู้วิจัยจะใช้ต้นฉบับแปลในการตีพิมพ์ครั้งนี้สำหรับการอ้างอิงในลำดับต่อไป

การพิมพ์ครั้งที่สองของสำนวนแรก¹⁶⁹ กล่าวอีกอย่างก็คือหลังจากที่ความรุนแรงเริ่มถาโถมหนักขึ้นมาตั้งแต่ต้นปี 2547 หนังสือประวัติศาสตร์ในมุมมองชาตินิยมมลายูปาดานีชิ้นนี้ได้ปรากฏตัวในพากย์ไทยอีกครั้งในอีก 2 ปีต่อมา และเป็นการปรากฏตัวขึ้นของ “สองสำนวนแปล” ในระยะเวลาที่ไล่เลี่ยกัน

อันที่จริงแล้ว คงจะกล่าวว่ามีสองสำนวนแปลนั้นไม่น่าจะถูกต้องเสียทีเดียว เพราะทั้งสองสำนวนต่างมี “ผู้แปลหลัก” เป็นคน ๆ เดียวกัน นั่นก็คือ หะสัน หมัดหมาน อดีตอาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันตกแห่งคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และอดีตผู้อำนวยการวิทยาลัยอิสลามศึกษา มอ.ปัตตานี แต่เมื่อพินิจดูเนื้อความส่วนใหญ่แล้วก็เห็นได้ชัดว่าน่าจะมาจากต้นฉบับเดียวกัน แต่ข้อต่างอย่างสำคัญนอกเหนือไปจากสถาบันทางวิชาการที่ตีพิมพ์งานดังกล่าวแล้ว ก็เห็นจะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ “เรียบเรียง” ต้นฉบับแปล กล่าวคือ ในสำนวนแรกนั้นมี “ประพนธ์ เรืองณรงค์” บรรณาธิการวารสาร*รูสมิแล*ในขณะนั้นเป็นผู้เรียบเรียง¹⁷⁰ ในขณะที่สำนวนหลังนั้น นอกจากจะมีการแปลเพิ่มบทสุดท้ายเข้ามาอีก 1 บท โดยมะหามะซากิ เจ๊ะหะ แล้ว ปรากฏว่าผู้เรียบเรียงได้เปลี่ยนมาเป็น “ดลมนรรัตน์ บากา” อาจารย์ประจำวิทยาลัยอิสลามศึกษาในขณะนั้น ด้วยเหตุนี้ จึงน่าจะเรียกว่ามี “สำนวนการเรียบเรียง” น่าจะถูกต้องกว่า

¹⁶⁹ ผู้วิจัยเชื่อว่าน่าจะมีสำนวนไทยอีกอย่างน้อยหนึ่งสำนวน ซึ่งเป็นเอกสารที่ข้าราชการบางส่วน “แปลและพิมพ์ตีต้นฉบับ” เอาไว้เพื่อการศึกษาในแวดวงจำกัด (กรุณาดูใน อนันต์ วัฒนานิก, “จากผู้รวบรวม,” *ตำนานเมืองปัตตานี*, ก.) นอกจากนี้ ยังพบการอ้างอิงงานชิ้นนี้ฉบับแปลไทยในงานเขียนของเจ้าหน้าที่รัฐบางชิ้น โดยระบุในเชิงอรรถในงานเขียนของขจัดภัย บุรุษพัฒน์ ว่า อิบราฮิม ชักกรี [นามแฝง], *ประวัติเจ้านครมลายูปัตตานี* (รัฐกลันตัน มาเลเซีย: โรงพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการอิสลามแห่งกลันตัน, 2593) โดยระบุเพียงว่ามีการแปลจากภาษาญาวีมาเป็นภาษาไทยและจัดทำเป็นเอกสารโรเนียวเผยแพร่ แต่ไม่แจกแจงว่าใครเป็นผู้แปลและแปลไว้เมื่อใด กรุณาดูที่ ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, *ไทยมุสลิม* (กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2519) 65, n.2. อย่างไรก็ตาม การศึกษาตัวบทในที่นี้ ผู้วิจัยจะพิจารณาเฉพาะตัวบทแปลที่มีการเผยแพร่เป็นหลัก

¹⁷⁰ อนันต์ วัฒนานิก, “จากผู้รวบรวม,” *ตำนานเมืองปัตตานี*, ก-ข. ควรต้องกล่าวด้วยว่า “ผู้เรียบเรียง” ในที่นี้ดูจะมีหน้าที่คล้ายกับ “บรรณาธิการ” แต่จากข้อเขียนเปิดเล่มของอนันต์เอง ก็ทำให้เห็นว่ากระบวนการจัดเตรียมต้นฉบับนั้นมีผู้เกี่ยวข้องจำนวนหนึ่ง อย่างน้อยที่สุดก็มีตัวเขาเองที่อยู่ในฐานะกรรมการที่ปรึกษาศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มอ.ปัตตานี ทำหน้าที่เป็น “ผู้รวบรวม”

นอกจากนี้ หากขุดลึกไปในตัวบทแล้ว ข้อแตกต่างของทั้งสองสำนวนยังอาจถือเป็นร่องรอยที่ชี้ให้เห็นการช่วงชิงความหมายของ “อดีต” ที่แตกต่างกันได้อย่างชัดเจน ที่สำคัญยังเป็นสิ่งยืนยันถึงพลังของถ้อยคำได้เป็นอย่างดีอีกด้วย ผู้วิจัยพบว่าข้อแตกต่างระหว่างสองสำนวนที่เรียบเรียงเป็นภาษาไทยประการแรกที่โดดเด่นที่สุดเห็นจะได้แก่จำนวนบทที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ในสำนวนแรก (*ตำนานเมืองปัตตานี*) มีเนื้อหาเพียง 3 บทแรกจากทั้งหมด 4 บท¹⁷¹ โดยละเว้นบทสุดท้ายหรือ Negeri Patani Zaman Kebangkitan (ปะตานีในยุคฟื้นฟู) เอาไว้ ในขณะที่สำนวนที่สอง (*ประวัติราชอาณาจักรมลายูปัตตานี*) ได้เพิ่มบทดังกล่าวเข้าไปด้วยโดยผู้แปลอีกคน (มะหามะซากี เจ๊ะหะ)¹⁷²

¹⁷¹ จากข้อเขียนของอนันต์ ทำให้เราทราบว่าผู้แปล (หะสัน) ซึ่งขณะนั้นเป็นอาจารย์ประจำคณะภาควิชาภาษาตะวันตกได้รับการทาบทามจากผู้เรียบเรียงให้แปลนาลงวารสาร *รัฐมิแล* “เป็นบางตอน” ก่อนที่จะหยุดชะงักเนื่องจากหะสันต้องเดินทางไปเรียนต่อยังต่างประเทศ ผู้วิจัยพบว่าเนื้อหาเพียงบางส่วนของบทที่ 1 เท่านั้นที่ได้รับการตีพิมพ์ในต้นปี 2518 โดยหะสันใช้นามปากกาว่า “นัจมีย” ซึ่งเป็นชื่อลูกชายของเขา ก่อนที่วารสารดังกล่าวจะเว้นว่างไปจนกระทั่งเปิดดำเนินการอีกครั้งในปี 2522 (น่าสนใจว่าเป็นเลขรหัสวารสารเดียวกันกับที่ตีพิมพ์ในปี 2518 แต่เนื้อหาต่างกัน) นัจมียเกริ่นเอาไว้ว่าเขาได้แปลหนังสือที่ชื่อ “*รัฐมลายูปัตตานี*” จากต้นฉบับเดิมในภาษาญาวี “เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา” แม้ว่าทางรัฐกลันตันซึ่งเป็นที่จัดพิมพ์ครั้งแรกจะไม่อนุญาตให้มีการตีพิมพ์อีก [กรุณาตุที่ นัจมีย [นามแฝง], “เล่าเรื่องเมืองตานี,” *รัฐมิแล* 4, ฉ. 1 (มีนาคม-เมษายน 2518): 40-43.] ผู้วิจัยพิจารณาจากต้นฉบับที่เป็นบทความดังกล่าวนี้กับต้นฉบับที่แปลเป็นเล่มแล้วพบว่ามีสำนวน ถ้อยคำ และเนื้อหาที่ใช้แตกต่างกันอย่างสำคัญ เป็นไปได้ว่านอกเหนือจากการปรับ “ภาษา” ดังกล่าวจะเป็นภาระของบรรณาธิการแล้ว ยังอาจเข้าใจได้ว่าผู้แปลคงมีการสอบทานต้นฉบับกับภาษาอังกฤษซ้ำอีกครั้งหนึ่งด้วย เนื่องจากในสำนวนที่ตีพิมพ์เป็นเล่มได้บรรจุเชิงอรรถบางส่วนที่ใกล้เคียงกับฉบับแปลภาษาอังกฤษ

¹⁷² หะสันซึ่งเป็นผู้แปลหลักได้บันทึกเอาไว้ใน “คำนำของผู้แปล” ในฉบับปี 2541 และ “คำนำผู้แปล” ในฉบับปี 2549 ว่าที่จริงแล้วตนได้แปลบทที่ 4 เอาไว้แล้วเมื่อครั้งที่มีการรวมเล่มในปี 1984 (2527) (อย่างไรก็ตาม เท่าที่ผู้วิจัยค้นคว้าพบว่ามีเพียงการตีพิมพ์ในปี 2525) แต่พบว่า “ทางฝ่ายเกี่ยวข้อง” มิได้นำบทสุดท้ายมาตีพิมพ์ทำให้ “ขาดความสมบูรณ์ไป” หะสันไม่ได้ระบุเหตุผลอื่นใดอย่างชัดเจนในที่นี้ กรุณาตุ หะสัน หมัดหมาน, “คำนำของผู้แปล,” *ประวัติราชอาณาจักรมลายูปัตตานี*, (2541), ไม่มีเลขหน้า; หะสัน หมัดหมาน, “คำนำผู้แปล,” *ประวัติศาสตร์ราชอาณาจักรมลายูปัตตานี*, (2549), ไม่มีเลขหน้า.

เนื้อหาในบทที่ว่านี้เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ของ “ปะตานี”¹⁷³ หลังผนวกรวมเข้าสู่สยามในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 จนถึงช่วงทศวรรษที่ 2450 อันถือได้ว่าเป็นประวัติศาสตร์ที่มีระยะ “ใกล้” มากกว่าเนื้อหาหน้านั้น ทั้งยังมีน้ำเสียงในการวิพากษ์วิจารณ์การปกครองที่เลวร้ายของสยาม/ไทยอย่างตรงไปตรงมา พร้อมทั้งเรียกร้องให้ชาวมลายูปัตตานีเรียกร้องยื่นหยัดในการกำหนดอนาคตของตนเอง

เป็นไปได้อย่างยิ่งว่าเนื้อหาที่ล่อแหลมอ่อนไหวและเต็มไปด้วยโวหารของชาตินิยมมลายูปัตตานีดังกล่าวคงได้รับการกลั่นกรองในปี 2525 ว่ายังไม่พร้อมที่จะข้ามเส้นพรมแดนให้มาปรากฏในรูปโฉมของภาษาไทย จนกระทั่งมาเผยตัวอีกครั้งใน “โครงการแปลและเรียบเรียงตำรา” ของสถาบันสมุทรรัฐในอีก 16 ปีต่อมา ซึ่งผู้อำนวยการสถาบันดังกล่าวระบุเอาไว้ในคำปรารภว่าเป็นเพราะเงื่อนไขที่เปลี่ยนไปในยุคประชาธิปไตยและข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นต้องทำให้ “ผู้ไม่รู้จะได้อ่าน” ทั้งยังตั้งใจที่จะ “ทำให้มัน ‘เป็นปกติ’ แล้วทุกอย่างก็จะดีในตัวของมันเอง”¹⁷⁴ ความเป็นปกตินั้นดำรงอยู่ได้เพียงชั่วระยะหนึ่ง จนกระทั่ง “ความไม่สงบ” ได้กล้ำกรายเข้ามาพร้อมกับความรุนแรงที่ปะทุขึ้นอย่างหนักในต้นปี 2547 คำอธิบายที่มุ่งไปสู่การตีความเรื่องราวในอดีตก็กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง

ถึงกระนั้น สิ่งที่น่าสนใจที่สุดซึ่งเกี่ยวข้องกับ SKMP ก็คือเมื่อมีการพิมพ์ฉบับพหุภาษาทั้งสองสำนวนขึ้นอีกครั้งในปี 2549 แต่กลับพบว่าในสำนวนแรกที่ดีพิมพ์โดยสถาบันวัฒนธรรมศึกษา ซึ่งเป็นสถาบันทางวิชาการที่อยู่ในพื้นที่ความขัดแย้งก็ยังคงไม่รวมเอาบทสุดท้ายมาตีพิมพ์แต่อย่างใด ทั้งยังไม่ได้แจ้งต่อผู้อ่านอย่างตรงไปตรงมาด้วยว่ามีเนื้อหาที่ไม่ครบถ้วนตามต้นฉบับเดิม ในขณะที่สำนักพิมพ์ซิลค์เวอร์มบุ๊กส์ซึ่งมีฐานอยู่เชียงใหม่กลับนำเอาต้นฉบับของโครงการจัดตั้งสถาบันสมุทรรัฐมาปิดฝุ่นใหม่และรวบรวมเนื้อหาเอาไว้อย่างครบถ้วนตามต้นฉบับเดิม อีกทั้งยังตีพิมพ์ออกมาทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทยสำนวนที่สองในเวลาที่ไม่ห่างกันมากนัก แม้จะพบว่าทั้งสองสำนวนจะมี “ผู้แปลหลัก” เป็นคนเดียวกัน แต่กระบวนการประกอบสร้างเป็นหนังสือเล่มเหล่านี้ก็แตกต่างกันผ่านการดำเนินงานของสถาบันทางวิชาการ 2 แห่งของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ซึ่งมีสถานะที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ในขณะที่ “ตำนานเมืองปัตตานี” หรือสำนวนแรกเป็นต้นฉบับที่จัดการโดย “ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้” ที่ริเริ่มก่อตั้งขึ้นมาในปี 2517 ผลิตหนังสือ งานวิจัย และองค์ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม คตินิยมในพื้นที่ “ภาคใต้” และ “จังหวัดชายแดนภาคใต้”

¹⁷³ การอ่านออกเสียงคำ ๆ นี้เป็น “ปะตานี” สอดคล้องกับการออกเสียงสั้นที่พยางค์แรก เหมือนกับรัตติยาที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น กรุณาดูต่อไปข้างหน้า

¹⁷⁴ พริยศ ราธิมมูลา, “คำปรารภจากผู้อำนวยการ,” *ประวัติราชอาณาจักกรมมลายูปัตตานี*, (2541), ไม่มีเลขหน้า.

มาอย่างต่อเนื่อง โดยให้คุณค่ากับจารีตประเพณีและความเชื่อของผู้คนในท้องถิ่น ศูนย์ดังกล่าวพัฒนาต่อยอดและรวมตัวกับหน่วยงานทางวิชาการอื่น ๆ ในสังกัด มอ.ปัตตานี กระทั่งสถาปนาเป็น “สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา” ในปี 2545 หรือในอีกเกือบสามสิบปีต่อมา¹⁷⁵ ส่วนสำนวนหลังหรือ “ประวัติราชอาณาจักมลายูปะตานี” นั้นจัดการโดย “โครงการจัดตั้งสถาบันสมุหราชรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา” ซึ่งริเริ่มจัดตั้งขึ้นมาในฐานะ “โครงการจัดตั้ง” มาตั้งแต่ปี 2536 กระทั่งยังคงสถานะดังกล่าวอยู่จนถึงปัจจุบัน¹⁷⁶ เน้นมิติการทำงานวิชาการที่จัดวาง “ปะตานี” ในฐานะที่เคยเป็นรัฐชายฝั่งซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนทางการเมืองอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือบรรดาประเทศในกลุ่มอาเซียนในปัจจุบัน โครงการจัดตั้งสมุหราชรัฐฯ จึงถือเป็นสถาบันทางวิชาการหนึ่งที่หนุนเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับพลวัตที่เปลี่ยนไปในโลกวัฒนธรรมมลายูมีที่ทางในแวดวงวิชาการ กล่าวโดยรวบรัด ในขณะที่สถาบันของสำนวนแรกนั้นจัดวาง “ปัตตานี” ในฐานะที่เป็นท้องถิ่นภายใต้กรอบโครงของรัฐที่มีศูนย์กลางอยู่กรุงเทพฯ สถาบันของสำนวนหลังมอง “ปะตานี” ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนวัฒนธรรมมลายูซึ่งมีความสัมพันธ์ข้ามเส้นพรมแดนรัฐ ตำแหน่งแห่งที่เหล่านี้ น่าจะสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงต้นฉบับประวัติศาสตร์นิพนธ์ของอิบรอฮิม ชุกรี ให้กลายร่างมาบังเกิดในรูปของภาษาไทยที่แตกต่างกันที่สุดในที่สุด

ความแตกต่างของทั้งสองสำนวนจึงเป็นการเผยให้เห็นการปะทะต่อรองกันของวาทกรรมประวัติศาสตร์ ผ่านอำนาจในการสถาปนาความรู้เกี่ยวกับอดีตที่ไม่ลงรอยกันได้เป็นอย่างดี ไม่เฉพาะเพียงการกลั่นกรอง คัดสรร และจัดการกับเนื้อหาเท่านั้น วาทกรรมดังกล่าวยังกำหนด “ถ้อยคำ” บางคำให้สามารถปรากฏตัวขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ปิดบังซ่อนเร้นบางคำเอาไว้อีกด้วย

¹⁷⁵ สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา, “รายงานประจำปีการประเมินคุณภาพ Self Assessment Report (SAR) ตามแนวทางเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ (TQA) ประจำปีการศึกษา 2553,” สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, [http://culture.pn.psu.ac.th/cu/images/documents/TQA/2553/TQA-53\(รูป เล่ม \) .pdf](http://culture.pn.psu.ac.th/cu/images/documents/TQA/2553/TQA-53(รูป เล่ม) .pdf) (สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2559).

¹⁷⁶ โครงการจัดตั้งสถาบันสมุหราชรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา, “แบบฟอร์มเสนอจัดตั้งหน่วยงานใหม่ โครงการจัดตั้งสถาบันสมุหราชรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา,” (เอกสารนำเสนอการประชุมเพื่อหารือ เรื่อง แผนการผลิตบัณฑิตของโครงการจัดตั้งสถาบันสมุหราชรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ณ ห้องประชุม 1 สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 11 กันยายน 2558).

สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนอีกประการก็คือ “ชื่อหนังสือ” อันบ่งให้เห็นว่า “ถ้อยคำ” นั้นทรงพลังเช่นไร ในฉบับแปลไทยนั้นแตกต่างกันและนี่อาจกลายเป็นประเด็นหัวใจที่ทำให้ทั้งสองสำนวนนั้นมีความหมายที่แตกต่างกันอย่างสำคัญ กล่าวคือ ในขณะที่สำนวนแรกระบุว่า เป็นตำนานของ “เมืองปัตตานี” สำนวนหลังดูจะมีความคงเส้นคงวากับต้นฉบับเดิมมากกว่าคือการบอกกล่าวอย่างชัดเจนว่าเป็นประวัติของ “ราชอาณาจักรปัตตานี”¹⁷⁷ ความแตกต่างที่ว่านี้ยังปรากฏอยู่ทั่วทั้งดัวบทแปลทั้งสองสำนวน (เฉพาะ 3 บทแรกที่มีร่วมกัน) ทั้งในชื่อบทตอน การอ้างอิงถึงชื่อของปีนใหญ่ และการกล่าวถึงชื่อ “เมือง” อย่างเป็นการทั่วไป กล่าวได้ว่าการปรากฏของทั้ง “ปัตตานี” และ “ปะตานี” ในสองสำนวนดังกล่าวนี้เองที่เป็นประเด็นของความเห็นที่แตกต่างกัน เนื่องจากทั้งสองถ้อยคำนั้นเป็นรูปสัทญะที่นำพาความหมายซึ่งตีความอดีตแตกต่างกัน กล่าวคือในขณะที่สำนวนแรกพยายามจะรักษาความต่อเนื่องของ “ปัตตานี” ให้มีความเป็นมาอย่างยาวนานมานับแต่อดีตเมื่อครั้งตั้งเมืองมาจนถึงยุคสมัยที่ตกเป็นเมืองขึ้นของสยามและพัฒนาเป็น “มณฑล” และ “จังหวัด” ในภาคใต้ของประเทศไทย สำนวนหลังจะชี้ให้เห็นพัฒนาการของ “ปะตานี” ที่มีความเจริญรุ่งเรืองและเป็นอิสระในตัวเอง ก่อนที่จะค่อย ๆ เปลี่ยนมาเป็น “จังหวัดปัตตานี” ในสมัยหลัง¹⁷⁸ ข้อแตกต่าง

¹⁷⁷ ที่แปลมาจาก “Kerajaan Patani” ในต้นฉบับภาษามลายู หรือที่พากย์อังกฤษแปลว่า “The Malay Kingdom of Patani”

¹⁷⁸ ในสำนวนหลัง คำว่า “ปัตตานี” ปรากฏขึ้นครั้งแรกใน “บทที่ 4” ในเนื้อหาส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการปกครองส่วนภูมิภาคจาก “มณฑล” มาเป็น “จังหวัด” ซึ่งสอดคล้องกับต้นฉบับภาษามลายูมากกว่า (กรุณาดู อิบรอฮิม ชุกรี [นามแฝง], *ประวัติศาสตร์ราชอาณาจักรมลายูปัตตานี*, 76.). ที่น่าสนใจก็คือแม้จะปรากฏหลักฐานว่าในการปฏิรูประบบราชการในช่วงทศวรรษ 2440 จะเปลี่ยนชื่อเป็น “มณฑลปัตตานี” แล้วก็ตาม แต่อิบรอฮิม ชุกรี ก็ตั้งใจใช้คำว่า “มณฑลปะตานี” (Monthon Patani) อยู่ในต้นฉบับเดิม

ดังกล่าวนี้ยังสามารถพิจารณาอย่างละเอียดลึกซึ้งจากตัวบทที่ว่าด้วยที่มาที่ไปและพัฒนาการของ “ชื่อเมือง” และการเรียกขาน¹⁷⁹ ดังที่จะพิจารณาจากสำนวนแรกดังนี้

สถานที่ตั้งพระราชวังใหม่ยังไม่มีนามเป็นที่รู้จักกัน ราชาศรีวังสาทรงเห็นว่าที่แห่งนี้ตั้งอยู่ใกล้กับหมู่บ้าน**ปะตานิ** จึงได้ขนานนามว่าเมือง ‘**ปะตานิ**’ ตั้งแต่บัดนั้น ต่อมาเพื่อความสะดวกในการเรียกจึงเปลี่ยนเป็น ‘**ปัตตานิ**’ ชาวอาหรับที่เดินทางมาค้าขาย ณ เมืองแห่งนี้ เรียกตามสำเนียงของตนว่า ‘**ฟาตอร์นี**’ นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา **เมืองปัตตานิ**ก็เริ่มรู้จักกันทั่วโลกตะวันออกและตะวันตก พร้อมกับมีเรื่องราวที่แปลกพิศดารอันเป็นที่ชวนฟังตั้งแต่อดีตราบเท่าปัจจุบัน”¹⁸⁰ (เน้นโดยผู้วิจัย)

ในขณะที่สำนวนหลังระบุไว้ว่า

สถานที่ตั้งพระราชวังใหม่ยังไม่มีนามเป็นที่รู้จักกัน ราชาศรีวังสาทรงเห็นว่าที่แห่งนี้ตั้งอยู่ใกล้กับหมู่บ้าน**ปะตานิ** จึงได้ขนานนามว่า**อาณาจักรปะตานิ** ตั้งแต่บัดนั้น ต่อมาเพื่อความสะดวกในการเรียกจึงเปลี่ยนเป็น ‘**ปะตานิ**’ ชาวอาหรับที่เดินทางมาค้าขาย ณ เมืองแห่งนี้เรียกตามสำเนียงของตนว่า ‘**พะฎอนี**’ นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

¹⁷⁹ ต้นฉบับในภาษามลายูรูมี ซึ่งปริวรรตมาจากภาษามลายูญาวีมิดั้งนี้ (เน้นโดยผู้วิจัย)

“Pada masa itu tempat yang didirikan kota istana oleh Raja Seri Wangsa itu belum lah ada mempunyai nama lagi, tetapi dengan keranauduknya berhampiran dengan kampong **Pak Tani** itu maka oleh orang ramai digelar dengan nama **negeri Pak Tani** sahaja. Semenjak itu mulai terkenallah ia dengan gelaran nama negeri **Pak Tani** tetapi dengan lama kelamaan kerana hendak menyenangkan panggilannya maka akhirnya disebutkan sahaja ‘**negeri Patani**’ iaitu diringkaskan dari perkataan ‘**Pak Tani**’. Begitu juga bagi pihak orang-orang Arab yang datang berniaga di Patani selalu menyebutnya dengan ‘**Fathoni**’ mengikut kesenangan lidah mereka. Semenjak itu **negeri Patani** pun mulalah terkenal ke seluruh di dunia timur dan barat hingga tetap mempunyai beberapa riwayat yang aneh dan ganjil dari dahulu hingga sampai di hari ini” (กรุณาดูใน Ibrahim Syukri [pseud.], *Sejarah Kerajaan Melayu Patani*, 31-32.)

¹⁸⁰ อิบรอฮีม ชุกรี [นามแฝง], *ตำนานเมืองปัตตานิ*, 12-13.

อาณาจักรปัตตานีก็เริ่มรู้จักกันทั่วโลกตะวันออกและตะวันตก พร้อมกับมีเรื่องราวที่แปลกพิศดารอันเป็นที่ชวนฟังตั้งแต่อดีตราบเท่าปัจจุบัน¹⁸¹ (เน้นโดยผู้วิจัย)

เห็นได้ชัดว่าสำนวนการแปลส่วนใหญ่ในย่อหน้านี้จะใกล้เคียงกัน ต่างตรงที่ “ถ้อยคำ” สำคัญที่สร้างความหมายที่ไม่ลงรอยกัน ชื่อหมู่บ้านที่มีผู้อาวุโสที่ชื่อ “ตานี” นั้นกลายเป็นแหล่งอ้างอิงในการตั้งชื่อเมืองใหม่ คำว่า “เปาะ” หรือ “ปะ” ถอดเสียงมาจากคำว่า “Pak” ในต้นฉบับภาษามลายูอักษรโรมัน หรือ “โปก” ในภาษามลายูอักษรขรรค์วิ มีความหมายว่า “พ่อ” หรือในบริบทนี้คือคำเรียกขานผู้อาวุโสอย่าง “พ่อเฒ่า” ซึ่งเป็นชาวประมงอยู่ในหมู่บ้านที่กษัตริย์หรือรายอหมายมั่นจะปลูกสร้างพระราชวังใหม่ขึ้นมา แต่เพื่อ “ความสะดวก” เสียงของถ้อยคำดังกล่าวก็เปลี่ยนออกมาเป็น 2 คำที่แตกต่างกันในสำนวนการแปลทั้งสอง คือ ในสำนวนแรกเปล่งเสียงออกเป็น “ปัตตานี” ในขณะที่สำนวนหลังออกเป็น “ปะตานี” นี่คือการร้อยที่แยกแตกต่างกันของถ้อยคำที่เป็นปัญหาในเวลาต่อมา

การจะเข้าใจความต่างตรงจุดนี้ควรต้องพิจารณาความแตกต่างในสำนวนการแปลอีกจุดหนึ่ง นั่นคือ การระบุถึง “เมือง” และ “อาณาจักร” ในสำนวนแรกและสำนวนหลังตามลำดับ ทั้งสองคำนี้แปลมาจากคำว่า “Negeri” หรือ نَكْرِي แต่จะเห็นได้ว่าถ้อยคำทั้งสองเป็นรูปสัญลักษณ์ที่สัมพันธ์กับความหมายสัญลักษณ์ที่ต่างระดับกัน ความเป็น “อาณาจักร” ย่อมมีความหมายที่ยิ่งใหญ่และสะท้อนความเป็นตัวของตัวเองมากกว่า ในขณะที่สถานะของ “เมือง” นั้นเป็นเพียงหน่วยทางการเมืองที่ธรรมดาสามัญกว่า เพราะเป็นชุมชนทางการเมืองที่อาจมีอยู่ทั่วไป กระทั่งอาจเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรเท่านั้น¹⁸² การประชันขันแข่งระหว่าง “เมืองปัตตานี” และ “อาณาจักรปัตตานี” จึงปรากฏขึ้นเมื่อนำทั้งสองสำนวนมา “แบ” หรือเทียบเคียงกัน

แม้จะมีความแตกต่างในสองสำนวนข้างต้น แต่ผู้วิจัยก็พบว่า “เพดาน” ในการรับมือกับภาษาที่ข้ามพรมแดนดังกล่าวยังปรากฏในจุดที่ตัวบทดั้งเดิมไม่ได้รับอนุญาตให้ถูกแปลความและ

¹⁸¹ อิบรอฮิม ชุกรี [นามแฝง], *ประวัติศาสตร์อาณาจักรมลายูปัตตานี*, 15-16.

¹⁸² ธงชัยเห็นว่า “เมือง” เป็นคำในภาษาไทยที่สื่อความถึงหน่วยทางการเมืองในความสัมพันธ์แบบลำดับชั้นระหว่างชุมชนการเมืองที่เป็นศูนย์กลางและบรรดาหัวเมืองต่าง ๆ ในภูมิภาค เป็นคำเรียกขานที่ไม่แยกแยะถึงบริเวณที่มีอำนาจปกครองบางอย่างอยู่ กรุณา ดู ธงชัย วินิจจะกูล, *กำเนิดสยามจากแผนที่: ประวัติศาสตร์ภูมิภคยาของชาติ*, แปลโดย พวงทอง ภวัครพันธุ์, ไอตา อรุณวงศ์ และพงษ์เลิศ พงษ์วานานต์ (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คปไฟและสำนักพิมพ์อ่าน, 2556) 139-140.

แปลงเปลี่ยนมามีตำแหน่งแห่งที่อยู่ในภาษาไทยได้ ในขณะที่ถ้อยความเหล่านั้นได้ปรากฏตัวอยู่ในโลกของภาษาอังกฤษอย่างไม่เคอะเขิน ดังเช่นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมรับมือของรายอและราชกรรในปะตานี/ปัตตานีต่อกองทัพสยามในช่วงต้นรัชกาลที่ 1 แห่งรัตนโกสินทร์ อันนำมาซึ่งการยึดครองปะตานี/ปัตตานีเพื่อกระชับอำนาจเป็นผลสำเร็จในเวลาต่อมา ตัวบทที่ขาดหายไปในพากย์ไทยทั้งสองสำนวนก็คือ

พวกเขาทั้งหมดปรารถนาที่จะต่อต้านความชั่วร้ายของสยาม-ไทย ไม่ว่าจะพวกเขาจะต้องถูกบังคับให้เสียสละตัวเองหรือสูญเสียแขนขาและร่างกายของพวกเขาไปก็มากน้อยก็ตาม เป็นเรื่องที่ดียิ่งกว่าหากพวกเขาเสียสละในสงครามเพื่อ**ปกป้องอิสรภาพ** แทนที่จะมีชีวิตอยู่ใต้**การยึดครองและการพิชิต**โดยชาวสยาม-ไทย”¹⁸³ (เน้นโดยผู้วิจัย)

อีกบริบทหนึ่งกล่าวถึงช่วงหลังจากที่กรุงเทพฯ ได้แบ่งแยกหัวเมืองมลายูออกเป็น 7 หัวเมืองเพื่อทอนกำลังและให้ง่ายต่อการปกครอง ตัวบทที่ทั้งสองสำนวนได้ละไว้คือ

¹⁸³ ต้นฉบับภาษามลายูรุมิที่ปริวรรตมาจากญาวีมีดังนี้ “Sekalipun terpaksa mereka berkorban jiwa dan hancur luluh badan anggota hanya lebih baik mereka terkorban di medan perang kerana **mempertahankan kemerdekaan** itu daripada hidup **dijajah dan ditakluk** oleh orang-orang Siam-Thai” กรุณาดูต้นฉบับภาษามลายูรุมิที่ Ibrahim Syukri [pseud.], *Sejarah Kerajaan Melayu Patani*, 71. ดูต้นฉบับแปลภาษาอังกฤษที่ Ibrahim Syukri [pseud.], *History of the Malay Kingdom of Patani*, 56. เนื้อความดังกล่าวนี้ถูกเว้นว่างไว้ทั้งในสำนวนแรก (อิบรอฮิม ชุกกรี [นามแฝง], *ตำนานเมืองปัตตานี*, 38.) และสำนวนหลัง (อิบรอฮิม ชุกกรี [นามแฝง], *ประวัติศาสตร์ราชอาณาจักรมลายูปัตตานี*, 49.)

ด้วยเหตุนี้ รัฐปัตตานีที่ก่อนหน้านี้เคยปกครองโดยราชวงศ์เดียวและไม่เคยถูกแบ่งแยกก็กลับต้องถูกตัดแบ่งออกเป็นเขตย่อย ๆ ในเวลานั้น การตัดแบ่งดังกล่าวกระทำโดยกษัตริย์แห่งสยาม ด้วยหมายว่าจะบั่นทอนความแข็งแกร่งของชาวมลายู เพื่อให้ง่ายต่อการที่พระองค์จะปกครองและกดชาวมลายูลงเป็นทาสตามหลักการของ **การล่าอาณานิคม (imperialisme)** ซึ่งก็คือ “การแบ่งแยกแล้วปกครอง” นั่นเอง”¹⁸⁴ (เน้นโดยผู้วิจัย)

เมื่อถึงช่วงเวลาเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการถอดอำนาจเจ้าเมืองทั้งเจ็ดของกรุงเทพฯ และตั้งข้าหลวงมาประจำ จุดเปลี่ยนนี้เกิดขึ้นในห้วงทศวรรษที่ 2440 โดยทางการกรุงเทพฯ ส่งผู้แทนมาบีบบรรดาเจ้าเมืองทั้งเจ็ด มีเพียงเจ้าเมือง “ปัตตานี” เท่านั้นที่ไม่ยินยอมลงนามจนต้องถูกควบคุมตัว อิบรอฮิม ชุกรี บันทึกทัศนคติและเหตุผลของเขาเอาไว้ว่า “เพราะเห็นว่าเป็นการแย่งยึดสิทธิของชาวปัตตานี”¹⁸⁵ อย่างสิ้นเชิง” โดยต้นฉบับได้ให้รายละเอียดต่อไป แต่ไม่ปรากฏในพากษ์ไทยทั้งสองสำนวนก็คือ

¹⁸⁴ ต้นฉบับภาษามลายูที่มีที่ปริวรรตมาจากญาวีมี่ดังนี้ “Yang demikian negeri Patani yang dahulu hanya diperintah oleh seorang raja sahaja dan tidak pernah pula dipecah-pecahkan, sekarang telah terbahagi kepada beberapa buah kawasan. Dibahagi oleh Raja Siam dengang maksudnya hendak melemahkan kekuatan orang-orang Melayu supaya senang dia memerintah dan mudah memperhambakan orang-orang Melayu itu mengikut dasar **penjajah (imperialism)** iaitu ‘pecah-pecahkan kemudian perintah’” กรุณาดูต้นฉบับภาษามลายูที่มีที่ Ibrahim Syukri [pseud.], *Sejarah Kerajaan Melayu Patani*, 80. ดูต้นฉบับแปลภาษาอังกฤษที่ Ibrahim Syukri [pseud.], *History of the Malay Kingdom of Patani*, 64. เนื้อความถูกเว้นว่างไว้ทั้งในสำนวนแรก (อิบรอฮิม ชุกรี [นามแฝง], *ตำนานเมืองปัตตานี*, 42.) และสำนวนหลัง (อิบรอฮิม ชุกรี [นามแฝง], *ประวัติศาสตร์ราชอาณาจักรมลายูปัตตานี*, 55-56.)

¹⁸⁵ ในขณะที่สำนวนแรกของศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ใช้คำว่า “ชาวปัตตานี”

...ซึ่งรวมไปถึงสิทธิความเป็นเจ้าของ¹⁸⁶ เหนือรัฐปัตตานี และสุดท้ายแล้ว ชาวมลายูก็ต้องตกอยู่ภายใต้แอกของการยึดครองโดยสยาม-ไทย ซึ่งทำให้พวกเขาต้องสูญเสียทั้งสิทธิเสรีภาพและอิสรภาพไป¹⁸⁷ (เน้นโดยผู้วิจัย)

ในประโยคที่ถูกตัดไปเหล่านี้มีถ้อยคำสำคัญอยู่หลายคำที่จะปรากฏขึ้นอีกครั้งอย่างน่าประหลาดใจในห้วงของความรุนแรงรอบใหม่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้อยคำอย่าง **อิสรภาพ (Kemerdekaan)** การยึดครอง (**Dijajah**) หรือแม้แต่ถ้อยคำที่สร้างข้อถกเถียงมากมายอย่าง **การล่าอาณานิคม (Penjajah)** และสิทธิความเป็นเจ้าของ/ความเป็นใหญ่ (**Hak Pertuanan**) ซึ่งเป็นชุดของถ้อยคำที่ดำรงอยู่ภายใต้วาทกรรมชาตินิยมมลายูปัตตานีมาโดยตลอด แต่เมื่อไหลล้นข้ามพรมแดนทางการเมืองและวัฒนธรรมมาปรากฏอยู่ในภาษาไทยกลับสร้างผลสะท้อนตามมาหลายประการในปัจจุบัน เพราะถ้อยคำเหล่านี้จะปรากฏตัวขึ้นอีกครั้งเมื่อการพูดคุยเพื่อสันติภาพเผยตัวสู่สาธารณะ และข้อความทางการเมืองของขบวนการปลดปล่อยได้ปรากฏตัวและข้ามพรมแดนอีกครั้งมายังภาษาไทย ถ้อยคำที่ไหลเวียนอยู่ในแวดวงและโลกของภาษามลายูจึงได้สร้างข้อถกเถียงเกี่ยวกับความเป็นจริงของอดีตในเวลาต่อมา

ถ้อยคำเพียงไม่กี่คำเหล่านี้ได้นำพาโลกทัศน์และให้ความหมายต่อความเป็นไปของโลกที่แตกต่างโดดเด่นและไม่ใคร่จะเป็นที่คุ้นเคยมากนักภายในพรมแดนภาษาไทย ถ้อยคำที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในภาษาไทยอย่าง “**สิทธิความเป็นเจ้าของ**” ซึ่งมาแปล(ง)มาจากคำว่า “**Hak Pertuanan**”

¹⁸⁶ คำว่า “Hak Pertuanan” นี้จะกลายมาเป็นปัญหาสำคัญในเวลาต่อมา เนื่องจากปรากฏอยู่ในเนื้อหาของหนึ่งในข้อเรียกร้องของปีอาร์เอ็นในต้นปี 2556 ผู้วิจัยแปลคำ ๆ นี้จากสำนวนแปลของฮารา ซินทาโร ดังที่จะได้กล่าวต่อไปในบทที่ 5 อย่างไรก็ตาม สำหรับสำนวนแปลภาษาอังกฤษแปล ๆ คำ ๆ นี้ว่า “Right of Suzerainty” (79)

¹⁸⁷ ต้นฉบับภาษามลายูที่มีที่ปริวรรตมาจากญาวีมีดังนี้ “...yang mempunyai hak pertuanan di atas negeri Patani. Dan akhirnya orang-orang Melayu juga akan jatuh terkongkong di bawah penaklukan Siam-Thai bersama-sama dengan hak kebebasan dan kemerdekaan mereka.” กรุณาดูต้นฉบับภาษามลายูที่มีที่ Ibrahim Syukri [pseud.], *Sejarah Kerajaan Melayu Patani*, 97. ดูต้นฉบับแปลภาษาอังกฤษที่ Ibrahim Syukri [pseud.], *History of the Malay Kingdom of Patani*, 79. ซึ่งถูกเว้นว่างไว้ทั้งในสำนวนแรก (อิบรอฮิม ชุกรี [นามแฝง], *ตำนานเมืองปัตตานี*, 53.) และสำนวนหลัง (อิบรอฮิม ชุกรี [นามแฝง], *ประวัติศาสตร์ราชอาณาจักรมลายูปัตตานี*, 69.)

หรือแม้แต่ “นักล่าอาณานิคมสยาม” ที่แปล(ง) มาจาก “Penjajah Siam” ถ้อยคำทั้งสองเป็นส่วนหนึ่งของชุดถ้อยคำที่ไม่เพียงแต่ยากจะหาคำแปลเป็นไทยที่เห็นพ้องต้องกันเท่านั้น หากแต่ยังสร้างข้อถกเถียงมากมายตามมาอีกด้วย¹⁸⁸ ความตระหนักต่องถ้อยคำเหล่านี้เมื่อปรากฏกายขึ้นอีกครั้งหลังจากที่แนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปาตานีหรือ “ปีอาร์เอ็น” เริ่มส่งเสียงอย่างเป็นทางการในระหว่างที่มีการพูดคุยสันติภาพหลังปี 2556 ได้ยืนยันถึงความเป็นจริงที่ว่าสังคมไทยขาดแคลนยากไร้ ถ้อยคำในโลกของภาษาไทยเพื่ออธิบายหรือสะท้อนตัวตนทางการเมืองในอีกด้านหนึ่งที่แตกต่างไปจากโครงเรื่องหลักของประวัติศาสตร์ชาตินิยมไทย ดังความประหลาดใจของเจ้าของกระทู้คนหนึ่งในกระดานสนทนาออนไลน์ที่ระบุว่า

ไปอ่านข่าว แกนนำ BRN โพสต์คลิป ประกาศ 5 เงื่อนไข เจรจาฝ่ายไทย ชี้ผู้เพื่ออิสรภาพ มา ผมตกใจมากเลย ที่เขาหาว่าเราคือชาติที่ล่าอาณานิคม ทำไมผมไม่เคยรู้เรื่องนี้มาก่อนในชีวิต ในหนังสือเรียนตอนประถมไม่เห็นมีเลยที่เราไปยึดบ้านเมืองใคร เรามีแต่โดนรังแกจากชาติตะวันตกโดนยึดดินแดน สยามนี่ต่างยังไงกับไทย เราไม่ได้มีแผ่นดินนี้ตั้งแต่สมัยสุโขทัยหรือ เราไปทำอะไรอย่างที่เขาคิดจริงรีเปลา ผมเชื่อมาตลอดเลยว่าชาติเราเป็นชาติรักสันติ ใครช่วยบอกผมทีครับว่าเราไปทำอะไรเขาเมื่อไรยังงี้ ทำไมผมรู้สึกเหมือนถูกตีหัว ปัตตานีนี่เคยเป็นชาติมาก่อนหรือครับ แล้วที่ผมอยู่ทุกวันนี้มันคืออะไร หมายถึงไทยจริง ๆ มีเนื้อที่แคไหน แล้วจริง ๆ แล้วคนไทยเป็นยังไง ผมกลัวว่าผมอาจจะเชื่อสายชาติอื่น¹⁸⁹ (เน้นโดยผู้วิจัย)

ไม่ต่างกับการสืบเสาะย้อนรอยให้เห็นในข้างต้นว่า เมื่อ “Patani” ต้องฝ่าด่านตรวจสอบสกัดทางภาษาวัฒนธรรมและการเมืองมาอวดตายเป็นรูปสัญลักษณ์ในภาษาไทยนั้น จะต้องเผชิญกับการต่อรองกับอำนาจของสถาบันต่าง ๆ อย่างไร ในขณะที่ถ้อยคำอย่าง “ปัตตานี” หรือ “ปาตานี” นั้น เมื่อนำมา “แบ” ให้เห็นเทียบเคียงไปกับ “ปัตตานี” ก็จะทำให้พบถึงความแตกต่างของทั้งสองถ้อยคำนี้ไม่ได้เป็นเรื่องเพียงแค่ตัวสะกดที่ไม่เหมือนกันเท่านั้น หากแต่ยังมีความหมายที่แตกต่างกันระหว่างการยอมรับสิทธิอำนาจของรัฐสมัยใหม่ที่รวมศูนย์อำนาจเอาไว้ที่กรุงเทพฯ ดังในกรณีของ “ปัตตานี” กับความหมายที่อ้างอิงไปถึงสำนักในทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความเจริญรุ่งเรืองในอดีตของ “ปาตานี” พร้อม ๆ กับ

¹⁸⁸ กรุณาตุการอภิปรายอย่างละเอียดในประเด็นเหล่านี้ในบทที่ 5

¹⁸⁹ สมาชิกหมายเลข 788112, “สยามเคยล่าอาณานิคมด้วยหรือ,” Pantip, นำข้อมูลขึ้นเมื่อ 28 เมษายน 2556, <http://pantip.com/topic/30421513> (สืบค้นเมื่อ 18 กรกฎาคม 2559).

ปฏิเสธและต่อต้านสภาพการณ์ปัจจุบันที่ตกอยู่ใต้การยึดครองอันเลวร้ายโดยเจ้าอาณานิคม ซึ่งทำให้การคิดถึงความเป็นไปได้ต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคตนั้นยังคงมีชีวิตชีวาอยู่เสมอ

ความหมายที่ปะทะต่อรองกันเช่นนี้เริ่มก่อให้เกิดการถกเถียงอภิปรายกันขึ้นอย่างขนานใหญ่ กระทั่งยังผลให้การพูดคุยเพื่อสันติภาพระหว่างผู้แทนรัฐบาลไทยกับสภาชูรอแห่งปาตานีหรือ “มาราปาตานี” ต้องตกอยู่ในสภาวะที่ยากลำบาก เมื่อพวกเขากำลังหารือกันในการยกร่าง “ข้อกำหนดการพูดคุย” หรือ “ทีโออาร์” เพื่อใช้เป็นหลักอ้างอิงกติการะหว่างพวกเขาด้วยตนเอง แต่ก็ต้องประสบกับข้อขัดแย้งสำคัญในประเด็นที่ว่าจะระบุชื่อเรียกขาน “พื้นที่ในทางภูมิศาสตร์” อันเป็นปัญหาอย่างไร และจะยอมรับและเรียกขาน “มาราปาตานี” ในฐานะที่เป็นคู่สนทนากับรัฐบาลไทยอย่างตรงไปตรงมาหรือไม่¹⁹⁰ สิ่งนี้สะท้อนความท้าทายสำคัญประการหนึ่งของกระบวนการสันติภาพในบริบทของความขัดแย้งชาติพันธุ์การเมือง ซึ่งมีประเด็นเกี่ยวโยงสัมพันธ์กับการอ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองของชนกลุ่มน้อยในรัฐหนึ่ง ๆ กับหลักการบูรณภาพแห่งดินแดนที่รัฐนั้น ๆ ยึดถือ เพราะการเอ่ยชื่อ เรียกขาน หรือการปรากฏของบางถ้อยคำนั้นไม่ได้ทำหน้าที่เพื่อสื่อสารข้อมูลอย่างเชื่อง ๆ แก่ผู้รับสารเท่านั้น หากแต่ยังเป็นการกระทำทางการเมืองที่สำแดงออกถึงการเคารพ

¹⁹⁰ ในขณะที่ทางการไทยยืนยันหนักแน่นว่าควรใช้คำว่า “Southern Border Provinces of Thailand” ซึ่งเป็นถ้อยคำทางการของราชการไทย ในขณะที่มาราปาตานีนั้นเห็นว่าควรระบุคำว่า “Patani” เพื่อแทนดินแดนที่ครอบคลุมทั้ง 5 จังหวัด (ซึ่งต่อมาเห็นพ้องในเบื้องต้นว่าจะจำกัดอยู่เพียง 3 จังหวัด อันได้แก่ ยะลา นราธิวาส ปัตตานี และรวมกับอีกสี่อำเภอของสงขลา) นอกจากนี้ การเรียกขานกลุ่มขบวนการเหล่านี้ในฐานะที่เป็นคู่สนทนาก็เป็นปัญหา เนื่องจากทางการไทยนั้นพอใจที่จะเรียกขานอีกฝ่ายหนึ่งอย่างไม่จำเพาะเจาะจงว่า “People With Different Views From The State” แต่สำหรับมาราปาตานีเองกลับเห็นว่ารัฐบาลควรเรียกชื่อพวกเขา “Patani Consultative Council (PCC/MARA Patani)” อย่างที่พวกเขาเรียกตัวเอง แม้ว่าคณะทำงานเชิงเทคนิคควรจะหาข้อสรุปได้ โดยมีทางออกให้บรรจุดัชนีที่แตกต่างกันเหล่านี้เอาไว้ในเชิงอรรถ แต่เรื่องชื่อนั้นเป็นเรื่องจริงจังและสำคัญมากจนกระทั่งรัฐบาลไทยปฏิเสธที่จะให้การรับรองเอกสารดังกล่าวในเวลาต่อมา [กรุณาดูรายละเอียดในบทที่ 5 และ Abu Hafez Al-Hakim [pseud.], “Dissecting the T-O-R,” Abu Hafez Al-Hakim, entry posted May 19, 2016, <http://www.deepsouthwatch.org/node/8733> (accessed May 20, 2016); ทีมข่าวอิศรา, “เปิด 3 ประเด็นไทยรับไม่ได้ในร่างทีโออาร์ นายกาพูดขัดไม่คุยกับองค์กรผิดกฎหมาย,” *สำนักข่าวอิศรา*, 29 เมษายน 2556, http://www.isranews.org/south-news/scoop/item/46609-tor_46609.html (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).]

ยอมรับต่ออัตลักษณ์ทางการเมืองบางอย่างและให้ความชอบธรรมทางการเมืองแก่หน่วยทางการเมืองหนึ่ง ๆ ถ้อยคำเรียกขานในความขัดแย้งทางการเมืองลักษณะนี้จึงเป็นที่ซึ่งเราจะสามารถมองเห็นสาระของความขัดแย้งได้เป็นอย่างดี เมื่อกรอบการมองปัญหาที่บ่งชี้ว่าเรากำลังเผชิญกับความขัดแย้งลักษณะใด กรอบที่ว่านั้นจะมีผลต่อการจัดกลาแนวทางในการเผชิญกับความขัดแย้ง หรือในที่นี้ก็คือการกำหนดลักษณะพื้นฐานบางอย่างของกระบวนการสันติภาพนั่นเอง เพราะถึงที่สุดแล้ว ไม่เฉพาะในโต๊ะพูดคุยสันติภาพที่กรุงกัวลาลัมเปอร์เท่านั้น หากแต่บทสนทนาเกี่ยวกับ “ถ้อยคำ” เหล่านี้ยังปรากฏอยู่ในหนังสือมวลชนทั้งที่เป็นหนังสือพิมพ์ รายงานข่าวทางโทรทัศน์ และสื่อสังคมออนไลน์ รวมไปถึงการสนทนาในชีวิตประจำวันตามร้านน้ำชาและวงเสวนาทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ถ้อยคำเหล่านี้ก่อร่างสร้างปัญหาให้ผู้คนขบคิดและถกเถียง ปรากฏเป็นบทสนทนาของความเห็นที่ไม่ลงรอยกัน ด้วยเหตุนี้ ความเป็นการเมืองของเรื่องเล่าจึงทำงานขึ้นอีกครั้ง

บทที่ 4

ถ้อยคำของปัญหา: การปะทะต่อรอง ในการให้ความหมายความขัดแย้ง

4.1 เกริ่นนำ: จะคิดถึงความขัดแย้งอย่างไรดี?

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ความรุนแรงทางการเมืองได้ปะทุขึ้นหลายจุดทั่วโลก หนึ่งในนั้นคือสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในอัลจีเรียในช่วงปี 2497-2505 ซึ่งเป็นเวลาถึง 45 ปีที่รัฐบาลฝรั่งเศสในฐานะที่เป็นเจ้าอาณานิคมเดิมของอัลจีเรียจะยอมรับอย่างเป็นทางการว่าความขัดแย้งที่ปะทุขึ้นเมื่อหลายสิบปีก่อนนั้นที่จริงแล้วคือ “สงคราม” (War)¹⁹¹ นักประวัติศาสตร์บางคนถึงกับเรียกขานสิ่งที่เกิดขึ้นนี้ว่าเป็น “สงครามที่ไร้นาม” (The War Without a Name)¹⁹² ก่อนหน้าปี 2542 นั้น รัฐบาลฝรั่งเศสอธิบายสถานการณ์ดังกล่าวว่าเป็นเพียง “Opérations de Maintien de l’Ordre en Afrique du Nord” (ปฏิบัติการรักษาความสงบเรียบร้อยในแอฟริกาเหนือ) และนับตั้งแต่แรกเริ่มปะทุขึ้นในปี 2497 รัฐบาลที่ปารีสก็ยืนยันมาโดยตลอดว่าเหตุการณ์ทั้งหมดนั้นเป็นกิจการภายในที่สามารถจัดการได้ด้วยกฎหมายภายในประเทศ หากได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกฎหมายระหว่างประเทศแต่อย่างใดไม่ เพราะสำหรับฝรั่งเศสแล้ว อัลจีเรียถือเป็นดินแดนที่เป็นส่วนหนึ่งของฝรั่งเศส ไม่ได้มีสถานภาพที่เหมือนกับดินแดนอาณานิคมหรือดินแดนในอารักขาอื่น ๆ¹⁹³ การเรียกขานปรากฏการณ์และตัวแสดงต่าง ๆ ในความขัดแย้งจึงสะท้อนความคิดดังกล่าวนี้ไปด้วย ศัพท์ทางการมักจะเน้นย้ำไปที่ “Évènements d’Algérie” (เหตุการณ์ในอัลจีเรีย) “Les Troubles d’Algérie” (ปัญหาในอัลจีเรีย) หรือ “Le Conflit Algérien” (ความขัดแย้งในอัลจีเรีย) ทางกายภาพจะปฏิเสธสถานะทางการเมืองของกองทัพปลดปล่อยแห่งชาติ (ALN) ผ่านถ้อยคำอย่าง “Hors-la-loi” (พวกนอกกฎหมาย) “Fallaghas” (โจรข้างถนน) “Rebelles” (กบฏ) หรือแม้แต่

¹⁹¹ Katherine Draper, “Why a War Without a Name May Need One: Policy-Based Application of International Humanitarian Law in the Algerian War,” *Texas International Law Journal* 48, Issue 3 (2013), 575.

¹⁹² John Talbott, *The War Without a Name: France in Algeria, 1954-1962* (New York: Knopf, 1980).

¹⁹³ Draper, “Why a War Without a Name May Need One: Policy-Based Application of International Humanitarian Law in the Algerian War,” 585.

“Terroristes” (ผู้ก่อการร้าย) ในขณะที่ให้ความหมายต่อปฏิบัติการทางทหารในฐานะที่เป็นการรณรงค์สร้างสันติ (Pacification) เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยเท่านั้น ھاใช้การก่อสงครามแต่อย่างใด ปารีস্যังใช้กลยุทธ์อันหลากหลายที่จะหลีกเลี่ยงการให้ความหมายต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นว่าเป็นการขัดกันทางอาวุธ (Armed Conflict) การไม่ยอมรับสถานการณ์ดังกล่าวยังคงดำเนินอย่างต่อเนื่องมาเกือบสี่ทศวรรษ แม้ว่าในระหว่างนั้นอัลจีเรียจะปลดปล่อยเป็นอิสระจากเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสแล้วก็ตาม

ในช่วงเวลาที่ซ้อนเหลื่อมกันคือระหว่างปี 2491 - 2503 เจ้าอาณานิคมอังกฤษก็ต้องเผชิญกับการต่อต้านอย่างหนักของกองโจรคอมมิวนิสต์ในมลายา หนึ่งในดินแดนอาณานิคมที่สำคัญแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งกลายมาเป็น “ตัวแบบ” สำคัญของเอาชนะการก่อความไม่สงบของคอมมิวนิสต์¹⁹⁴ นอกเหนือจากการเน้นไปที่การวางหลักคิดเกี่ยวกับการผสมผสานระหว่างมาตรการทางการเมืองและการทหารเพื่อมุ่งเอาชนะจิตใจประชาชนแล้ว ยุทธศาสตร์ที่ทางการอังกฤษให้ความสำคัญอย่างยิ่งคือ “สงครามน้ำลาย” (War of Words)¹⁹⁵ เช่นเดียวกับฝรั่งเศสในกรณีอัลจีเรีย รัฐบาลที่ลอนดอนเลือกที่จะใช้คำว่า “ภาวะฉุกเฉินในมลายา” (The Malayan Emergency) เพื่อให้ความหมายต่อสถานการณ์และสิ่งที่ทางการอังกฤษกำลังทำในมลายา แทนที่จะเป็น “สงคราม” เนื่องจากประเมินว่าการตีตราว่าเป็นสงครามนั้นจะส่งผลกระทบต่อสถานะของรัฐบาลเอง ในขณะที่เดียวกันก็อาจกระทบต่อสถานะเศรษฐกิจที่ยากจะรับมือ เนื่องจากความคุ้มครองจากบริษัทประกันภัยจะไม่ครอบคลุมความเสียหายที่เกิดขึ้นในห้วงของสงคราม¹⁹⁶

¹⁹⁴ Robert Thompson, *Defeating Communist Insurgency: Experiences of Malaya and Vietnam* (London: Chatto & Windus, 1966) หนังสือเล่มนี้ได้รับการแปลและเรียบเรียงเป็นภาษาไทยภายใต้การสนับสนุนขององค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ SEATO กรุณาดูที่ รอเบิร์ต ทอมป์สัน, *ปราบกบฏคอมมิวนิสต์* (พระนคร: องค์กร สปอ., ม.ป.ป.).

¹⁹⁵ สุรชาติ บำรุงสุข, *การต่อต้านการก่อความไม่สงบในมลายา: ยุทธศาสตร์และยุทธวิธี*, *จุลสารความมั่นคงศึกษา* ฉบับที่ 90 (กรุงเทพฯ: โครงการความมั่นคงศึกษา, 2554) 27-32. การใช้คำว่า “สงครามน้ำลาย” เป็นของสุรชาติ ซึ่งเห็นว่าแนวคิดเรื่องนี้อาจไม่ต่างไปจากปฏิบัติการจิตวิทยา (ปจว.) หรือปฏิบัติการข่าวสารที่มักใช้กันทั่วไปในสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบในเวลาต่อมา

¹⁹⁶ เรื่องเดียวกัน, 28. รัฐบาลอังกฤษยังคงจริงจังกับการใช้ถ้อยคำเรียกขานสถานการณ์เช่นนี้เมื่อความขัดแย้งในไอร์แลนด์เหนือปะทุขึ้นและยืดเยื้อเป็นเวลาหลายปี ลอนดอนก็ยังยืนยันกรานที่จะเรียกสิ่งที่เกิดขึ้นว่าสถานการณ์ความวุ่นวาย (Trouble)

ความขัดแย้งระหว่างชาวพื้นเมืองกับเจ้าอาณานิคมในกรณีอัลจีเรียนั้นให้บทเรียนกับการต่อต้านใน “ปาตานี” อยู่ไม่น้อย¹⁹⁷ ประเทศอัลจีเรียที่ปลดปล่อยแล้วนั้นใกล้ชิดกับขบวนการต่อสู้ของชาวมุสลิมในหลายที่ คำบอกเล่าของสมาชิกอาวุโสบางคนของแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปาตานี หรือ ปีอาร์เอ็น ระบุว่ารัฐบาลอัลจีเรียเป็นหนึ่งในรัฐบาลโลกที่สามไม่กี่แห่งที่รับรองสถานภาพทางการเมืองของพีอาร์เอ็นในห้วงทศวรรษที่ 1970¹⁹⁸ กรณีของอัลจีเรียหรือ “ญาซาเออร์”¹⁹⁹ นี้เองที่สร้างข้อถกเถียงภายในแวดวงนักเคลื่อนไหวมลายูปาตานีในทศวรรษ 1980 กล่าวคือเมื่อต้องพิจารณาถึงราคาที่ต้องจ่ายไปในการทำสงครามเพื่อการปลดปล่อยจากฝรั่งเศส ซึ่งเป็นเจ้าอาณานิคมที่มีดินแดนของประเทศแม่อยู่ใกล้ชิดติดกับดินแดน “อาณานิคม” ข้อเท็จจริงประเด็นนี้นำมาสู่ข้อเปรียบเทียบระหว่างรัฐสยามไทยกับ “ปาตานี” และการใคร่ครวญถึงชีวิตผู้คนที่สุดสูญเสียจำนวนมหาศาลระหว่างการสู้รบเพื่อการปลดปล่อย ปัญญาชนบางส่วนเห็นว่าแนวทางการต่อสู้ที่มีอยู่ในตอนนั้นควรต้องทบทวนทั้งวิธีการที่ใช้กำลังและเป้าหมายที่นำไปสู่การเป็นเอกราช รวมไปถึงการสร้าง

¹⁹⁷ ประเทศอัลจีเรียที่ปลดปล่อยแล้วนั้นใกล้ชิดกับขบวนการต่อสู้ของชาวมุสลิมในหลายที่ คำบอกเล่าของสมาชิกอาวุโสบางคนของพีอาร์เอ็นระบุว่ารัฐบาลอัลจีเรียเป็นหนึ่งในรัฐบาลโลกที่สามไม่กี่แห่งที่รับรองสถานภาพทางการเมืองของพีอาร์เอ็นในห้วงทศวรรษที่ 1970 (อาวัง ญาบะ ประธานมาราปาตานี, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กัวลาลัมเปอร์, 12 มกราคม 2559). กรณีของอัลจีเรียนี้เองที่สร้างข้อถกเถียงภายในแวดวงนักเคลื่อนไหวมลายูปาตานีในทศวรรษ 1980 กล่าวคือเมื่อต้องพิจารณาถึงราคาที่ต้องจ่ายไปในการทำสงครามเพื่อการปลดปล่อยจากฝรั่งเศส ซึ่งเป็นเจ้าอาณานิคมที่มีดินแดนของประเทศแม่อยู่ใกล้ชิดติดกับดินแดน “อาณานิคม” ข้อเท็จจริงประเด็นนี้นำมาสู่ข้อเปรียบเทียบระหว่างรัฐสยามไทยกับ “ปาตานี” และการใคร่ครวญถึงชีวิตผู้คนที่สุดสูญเสียจำนวนมหาศาลระหว่างการสู้รบเพื่อการปลดปล่อย ปัญญาชนบางส่วนเห็นว่าแนวทางการต่อสู้ควรต้องทบทวนทั้งวิธีการที่ใช้กำลังและเป้าหมายที่นำไปสู่การเป็นเอกราช [ฮารูน (นามสมมติ) อุลามาร์คนหนึ่ง, สนทนากับผู้วิจัย และคณะทำงานศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, ปัตตานี, 15 ธันวาคม 2557].

¹⁹⁸ มะสุกรี ฮารี หัวหน้าคณะพูดคุยมาราปาตานี, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กัวลาลัมเปอร์, 10 มกราคม 2559; อาวัง ญาบะ ประธานมาราปาตานี, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กัวลาลัมเปอร์, 12 มกราคม 2559.

¹⁹⁹ ญาซาเออร์ หรือกล่าวให้เต็มกว่านั้นคือ “อัลญาซาเออร์” (Al-Jaza'ir) เป็นชื่อของอัลจีเรียในภาษาอาหรับ ผู้วิจัยพบว่าชาวมลายูใน “ปาตานี” มักจะเรียกขานด้วยถ้อยคำ ๆ นี้มากกว่า

ทางเลือกอื่น ๆ ในการต่อสู้ให้กับคนปาตานีอีกด้วย²⁰⁰ ในขณะที่การรับมือกับกองโจรคอมมิวนิสต์ในมลายูนั้นก็สร้างตัวแบบและบทเรียนให้กับหน่วยงานความมั่นคงของไทยในการรับมือกับ “การก่อความไม่สงบ” ในจังหวัดชายแดนภาคใต้²⁰¹ กรณีตัวอย่างข้างต้นชี้ให้เห็นว่าการเรียกขานสถานการณ์ความขัดแย้ง ตลอดจนองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งนั้นสำคัญ และชี้ให้เห็นพลังอำนาจของ “ถ้อยคำ” ซึ่งในด้านหนึ่งก็สะท้อนความเป็นจริงของความขัดแย้ง แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ให้ความหมายหรือสรรสร้างความเป็นจริงของความขัดแย้งไปด้วยในเวลาเดียวกัน เนื้อหาในบทนี้จะเป็นการพิจารณากระบวนการที่ถ้อยคำและความคิดเกี่ยวกับถ้อยคำเหล่านั้นทำงานภายใต้บริบทของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในกรณีของ “จังหวัดชายแดนภาคใต้” หรือ “ปาตานี” ในช่วงนับตั้งแต่ที่ปฏิบัติการทางทหารของฝ่ายต่อต้านรัฐเริ่มปรากฏขึ้นในปี 2544 กระทั่งถึงปี 2556 ซึ่งกระบวนการพูดคุยสันติภาพเริ่มเผยตัวสู่สาธารณะ โดยพยายามจะชี้ให้เห็นว่าในห้วงเวลาเหล่านั้น พลวัตของความขัดแย้งเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้างผ่านกระบวนการต่อรองในการให้ความหมายกับบรรดาถ้อยคำสำคัญ

4.2 คำอธิบายและปัญหาของการระบุขี้ปัญหา

ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยหรือ “ปาตานี” ปะทุอีกครั้งในต้นคริสต์ศตวรรษนี้ ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงมากมายรอบนอก จากเหตุการณ์ความรุนแรงจะเพิ่มความเข้มข้นมากขึ้นทั้งในแง่จำนวนและแบบแผนของการใช้กำลังความรุนแรงที่เปลี่ยนไป สังคมไทยและบรรดานักวิเคราะห์ก็ที่ต้องเผชิญกับปัญหาในการแสวงหาคำอธิบายต่อความขัดแย้งและความรุนแรงดังกล่าวที่ลงตัวและสอดคล้องความเป็นจริงที่เปลี่ยนไป นี่อาจเป็นผลมาจากความเข้าใจที่จำกัดต่อตัวแสดงสำคัญที่ใช้กำลังต่อต้านรัฐ เนื่องจากไม่มีการอ้างความรับผิดชอบหรือสื่อสารด้วยถ้อยแถลงทางการเมืองอย่างตรงไปตรงมาดังเช่นอดีต ความรุนแรงที่เกิดขึ้นยังคงกลายเป็นวิธี

²⁰⁰ ฮารูน (นามสมมติ) อุลามาร์คนหนึ่ง, สนทนากับผู้วิจัยและคณะทำงานศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, ปัตตานี, 15 ธันวาคม 2557.

²⁰¹ กรุณาดู สุรชาติ บำรุงสุข, *บทเรียนจากมลายู*, จุลสารความมั่นคง ฉบับที่ 33 (กรุงเทพฯ: โครงการความมั่นคงศึกษา, 2551); สุรชาติ บำรุงสุข, *การต่อต้านการก่อความไม่สงบในมลายู: ยุทธศาสตร์และยุทธวิธี*; ศูนย์การทหารราบ, *หลักนิยมและยุทธศาสตร์ศึกษา 2013: คู่มือการปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้* (กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหลักนิยมและยุทธศาสตร์กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2556) 20-22.

ที่พวกเขาจะสื่อสารต่อสังคมไปด้วย²⁰² นักวิเคราะห์หลายคนถึงกับเปรียบเทียบพวกเขาเป็นดัง “ผี”²⁰³ เมื่อมองเห็นตัวแสดงไม่ชัด การวิเคราะห์ภูมิหลังของความขัดแย้งจึงเป็นที่ ๆ ความขัดแย้งเกี่ยวกับคำอธิบายปรากฏขึ้น และในแต่ละชุดคำอธิบายเหล่านั้นก็มักปรากฏ “ถ้อยคำหลัก” (Keywords) ที่โดดเด่นเห็นชัดและกลายเป็นตัวบ่งชี้ความแตกต่างระหว่างชุดคำอธิบายต่าง ๆ เนื่องจากเป็นรูปสัญลักษณ์ที่สื่อความไปถึงมโนทัศน์สำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องเรื่องที่ว่าเราจะสามารถเข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในแง่มุมไหนนั้นเป็นข้อถกเถียงสำคัญในงานหลายชิ้นตลอดทศวรรษที่ผ่านมา เมื่อประมวลจากคำอธิบายชุดต่าง ๆ แล้ว พบว่ามีการปะทะแข่งขันของชุดคำอธิบายดังต่อไปนี้²⁰⁴

1) คำอธิบายเกี่ยวกับการสร้างสถานการณ์เพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากเครือข่ายอาชญากร เจ้าหน้าที่รัฐและนักการเมืองที่ฉ้อฉล แม้จะมีความเป็นจริงที่ยืนยันในคำอธิบายนี้อยู่บ้าง แต่ก็เพียงสะท้อนความสลับซับซ้อนของความรุนแรงทางการเมืองที่เกิดขึ้นตรงชายแดนแห่งนี้²⁰⁵ ทว่าก็ไม่อาจอธิบายความรุนแรงที่สร้างความเสียหายยืดเยื้อเรื้อรังมานานนับสิบปี นับวันพลังของคำอธิบายในแนวทางนี้เริ่มลดน้ำหนักลงไป เพราะการปรากฏตัวในทางการเมืองของขบวนการปลดปล่อยปาตานี แต่ “เรื่องเล่า” ที่ว่านี่ก็ยังคงสามารถประชันขันแข่งในหน้าสื่อมวลชนไทย

²⁰² ศึกษาดูการวิเคราะห์แง่มุมในประเด็นนี้ที่ Sascha Helbardt, “Deciphering Southern Thailand’s Violence: Organisation and Insurgent Practices of BRN-Coordinate,” (Ph.D diss., University of Passau, 2011), 138-177.

²⁰³ ดูความพยายามอธิบายถึง “ตัวแสดง” ดังกล่าวในลักษณะนี้ที่ Marc Askew, “Fighting with Ghost: Querying Thailand’s ‘Southern Fire’,” *Contemporary Southeast Asia* 32, no. 2 (2010), 117-55; Joseph Chinyong Liow and Don Pathan, *Confronting Ghosts: Thailand’s Shapeless Southern Insurgency* (Sydney: Lowy Institute for International Policy, 2010).

²⁰⁴ บรรดาคำอธิบายเหล่านี้ประมวลมาจากงานบางชิ้น ศึกษาดู Duncan McCargo, *Tearing Apart the Land: Islam and Legitimacy in Southern Thailand* (Ithaca and London: Cornell University Press, 2008), 5-7; Marte Nilsen, *Negotiating Thainess: Religious and National Identities in Thailand’s Southern Conflict* (Lund: Media-Tryck, Lund University, 2012), 15-17; 66-71.

²⁰⁵ ดูคำอธิบายที่โต้แย้งในแนวทางนี้ที่ Marc Askew, *Conspiracy, Politics, and a Disorderly Border: The Struggle to Comprehend Insurgency in Thailand’s Deep South* (Washington DC: East-West Center, Policy Studies 29, 2007).

อยู่บ้าง²⁰⁶ ระยะเวลาหลังหน่วยงานความมั่นคงไทยก็จัดการกับปรากฏการณ์นี้ในฐานะที่เป็น “ภัยแทรกซ้อน” ซึ่งรวมถึงผู้กระทำที่เกี่ยวข้อกับ “ยาเสพติด น้ำมันเถื่อน ผู้มีอิทธิพล” เพื่อมุ่งลดการสนับสนุนต่อกลุ่มผู้ก่อความรุนแรง²⁰⁷ คำสำคัญที่ร้อยเรียงอยู่ในคำอธิบายชุดนี้ก็คือ “การสร้างสถานการณ์” ที่มีความหมายแฝงไปถึงการแสวงหาประโยชน์จากผู้ก่อการ รวมไปถึงบรรดาคำเรียกขานที่พยายามจะลดค่าอย่าง “โจรกระจอก” และ “โจรห้าร้อย” ซึ่งเคยมีอิทธิพลอย่างมากต่อการประเมินสถานการณ์ของหน่วยงานอยู่ช่วงเวลาหนึ่ง ดังที่จะได้กล่าวต่อไป

2) คำอธิบายเกี่ยวกับความคับข้องหมองใจของผู้คน ซึ่งสัมพันธ์กับการถูกกีดกันสิทธิอันพึงมีพึงได้และเป็นผลมาจากการถูกกีดกันออกจากสังคม โดยร้อยเรียงประเด็นปัญหาความแตกต่างทางอัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ภาษา และศาสนาให้เข้ากับปัญหาในเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม และบ่อยครั้งก็เชื่อมโยงอย่างแยกไม่ออกกับปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร²⁰⁸ ความโดดเด่นของชุดคำอธิบายดังกล่าวนี้คือการยืนยันหนักแน่นโดยรายงานของคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ หรือ กอส. ที่ให้ความสำคัญกับปัญหาความรุนแรงเชิงโครงสร้างและความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม²⁰⁹ ชุดคำอธิบายนี้ทรงพลังอย่างมากในแวดวงวงวิชาการไทยและนักกิจกรรมเคลื่อนไหว โดยเฉพาะในประเด็นการปกป้องสิทธิมนุษยชนและการช่วยเหลือทางกฎหมายที่มองความไม่เป็นธรรมที่ประชาชนต้องประสบกับการใช้อำนาจรัฐที่เกินเลย และพอจะกล่าวได้ว่า

²⁰⁶ กรุณาดูตัวอย่างข่าวพาดหัวเต็มหน้าหนึ่งในหนังสือพิมพ์ที่ “แฉเครือข่ายยา-อาวุธปนได้,” *คมชัดลึก*, 12 มีนาคม 2555, 1.

²⁰⁷ ศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 5 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (ศปป.5 กอ.รมน.), *คู่มือยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาในพื้นที่ จชต. - กอ.รมน.* (กรุงเทพฯ: ไชเบอร์พริ้นท์, 2555), 18-23.

²⁰⁸ Duncan McCargo, *Tearing Apart the Land: Islam and Legitimacy in Southern Thailand*, 6.

²⁰⁹ คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ, *รายงานคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.): เอาชนะความรุนแรงด้วยพลังสมานฉันท์* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2549).

กลายเป็นกรอบวิเคราะห์หลักในการมองปัญหาที่ยังคงส่งผลต่อนโยบายและปฏิบัติการทางสังคมของ
ตัวแสดงต่าง ๆ ตามมา²¹⁰

3) คำอธิบายเกี่ยวกับการเชื่อมโยงกับพัฒนาการของ “การเมืองระดับชาติ” ระหว่าง
รัฐบาลทักษิณและรัฐบาลต่อเนื่องกับ “กลุ่มอำนาจที่จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์”²¹¹
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงก่อนการรัฐประหารในปี 2549 คำอธิบายดังกล่าวนี้ทรงพลังเมื่อพิจารณา
จากท่าทีอันแข็งกร้าวของผู้นำรัฐบาลอย่างทักษิณในการรับมือกับเหตุการณ์ความรุนแรงใน
ชายแดนใต้²¹² เรื่องเล่าในท้องเรื่องนี้นูนเด่นขึ้นเมื่อเปรียบเทียบความล้มเหลวของทักษิณในการยุบ
เลิกหน่วยงานที่ถูกสถาปนาขึ้นในช่วงปลายสงครามเย็นอย่างศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดน
ภาคใต้ (ศอ.บต.) และกองบัญชาการผสมพลเรือน ตำรวจ ทหารที่ 43 (พตท.43) และความพยายาม
จะรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ในรัฐบาลหลังการรัฐประหาร กระนั้นก็ตาม คำอธิบายเหล่านี้อ่อนแรงลงไปเมื่อ

²¹⁰ การรื้อฟื้นหน่วยงานรัฐอย่างศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) หลัง
การรัฐประหารในปี 2549 วางอยู่ในกรอบคิดในเรื่อง “การพัฒนา” เพื่อลดเงื่อนไขความขัดแย้ง
ในขณะที่ตัวแสดงระหว่างประเทศก็เข้าหาปัญหาผ่านกรอบคิดดังกล่าวในช่วงแรกเริ่มของคลื่นความ
รุนแรง โดยเฉพาะองค์กรที่ให้การสนับสนุนเงินทุนดำเนินการต่อองค์กรประชาสังคมในพื้นที่ กรุณาดู
รายละเอียดที่ คณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธี, *ตัวแสดงระหว่างประเทศในความขัดแย้งที่ถึงตายใน
ชายแดนใต้, ประเทศไทย: การสำรวจเบื้องต้น, กรกฎาคม 2554*, (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย, กำลังจัดพิมพ์) คำอธิบายเหล่านี้ยังมีผลต่อทิศทางการทำงานของกลุ่มประชาสังคม
หลากหลายในพื้นที่ นอกจากประเด็นสิทธิมนุษยชนแล้ว ยังมีการเชื่อมโยงอย่างกว้างไกล ทั้งในเรื่อง
การพัฒนา การศึกษา และวิถีวัฒนธรรม เป็นต้น แต่จุดร่วมประการสำคัญในชุดคำอธิบายดังกล่าวนี้
คือการให้น้ำหนักที่ไม่มากนักกับกับองค์ประธานที่เป็นตัวแสดงหลักของความขัดแย้ง นั่นก็คือ
ขบวนการเคลื่อนไหวที่ติดอาวุธ

²¹¹ กรุณาดู Duncan McCargo, *Tearing Apart the Land: Islam and Legitimacy in
Southern Thailand*, 6; fn. 26.

²¹² เช่นงานของ ภูวดล ทรงประเสริฐ, “ความขัดแย้งเรื้อรังใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้,” ใน
ความรู้กับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง: กรณีวิกฤติการณ์ชายแดนภาคใต้, บรรณาธิการโดย อุทัย
ดุลยเกษม และเลิศชาย ศิริชัย, (กรุงเทพฯ: สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 2548),
131-210; Ukrist Pathmanand, “Thaksin’s Achilles’ Heel: The Failure of Hawkish
Approaches in the Thai South,” in *Rethinking Thailand’s Southern Violence*, ed.
Duncan McCargo (Singapore: NUS Press, 2007), 69-88.

พบว่าทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยก็เผชิญกับ “ปัญหา” ไม่ต่างกัน แม้จะสลับปรับเปลี่ยนรัฐบาลที่มา จากทั้งสองขั้วไปแล้วหลายต่อหลายชุดก็ตาม

4) คำอธิบายเกี่ยวกับปัจจัยภายนอกที่เชื่อมโยง “เครือข่ายนิฮาดสากล” และการ ช่วยเหลือจากต่างประเทศ โดยเฉพาะการแทรกแซงของมหาอำนาจสหรัฐอเมริกาในการรับมือกับ ขบวนการมุสลิมติดอาวุธข้ามชาติ เรื่องเล่านี้มีสองแง่มุมที่ดูเหมือนสุดขั้ว แต่ก็ดูจะมีน้ำหนักอย่างยิ่งใน บริบทหลังเหตุการณ์วินาศกรรม “11 กันยายน” และตามด้วยการประกาศสงครามกับการก่อการร้ายทั่ว โลกของมหาอำนาจและพันธมิตร คำอธิบายนี้ได้รับการตอบรับอย่างแข็งขันในช่วงแรก ๆ²¹³ แต่ก็ คลายมนต์สะกดไป เมื่อไม่ปรากฏหลักฐานการเชื่อมโยงที่หนักแน่นพอ²¹⁴ อีกทั้งก็พบว่าจุดร่วม ระหว่างเครือข่ายในระดับสากลกับขบวนการเคลื่อนไหวติดอาวุธหรือ “กลุ่มก่อการร้าย” (Terrorists) ในระดับท้องถิ่นนั้นมีน้อยกว่าข้อต่าง²¹⁵ อย่างไรก็ตาม นักวิชาการในแนวทางนี้ยังพยายามดิ้นรน

²¹³ งานชิ้นสำคัญ ได้แก่ Rohan Gunaratna, *Conflict and Terrorism in Southern Thailand* (Singapore: Marshall Cavendish Academic, 2005) ซึ่งถือเป็นหนังสือเล่ม ๆ แรกใน ภาษาอังกฤษที่อธิบายเกี่ยวกับความรุนแรงใน “ภาคใต้ของประเทศไทย” ซึ่งต่อมาในปี 2553 ทาง กรมยุทธศึกษาทหารบกถึงกับแปลออกมาเป็นภาษาไทย คู่มือที่ ธนพรพร เดชสุภา, ผู้แปล, *ความขัดแย้ง และการก่อการร้ายทางภาคใต้ของไทย* (กรุงเทพฯ: กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2553) ดูคำวิจารณ์ที่ น่าสนใจใน Michael K. Connors, “War on Error and the Southern Fire: How Terrorism Analysts Get It Wrong,” in *Rethinking Thailand’s Southern Violence*, ed. Duncan McCargo, (Singapore: NUS Press, 2007), 145-164.

²¹⁴ Duncan McCargo, *Tearing Apart the Land: Islam and Legitimacy in Southern Thailand*, 7.; Liow and Pathan, *Confronting Ghosts: Thailand’s Shapeless Southern Insurgency*, 70.; แมตธิว วีเลอร์, “สหรัฐอเมริกา สงครามต่อต้านการก่อการร้าย และ ความรุนแรงในชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย,” ใน *แผ่นดินจินตนาการ: รัฐและการแก้ไขปัญหา ความรุนแรงในภาคใต้*, บรรณาธิการโดย ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (กรุงเทพฯ: มติชน, 2551), 502 วีเลอร์ยังตั้งข้อสังเกตว่าในขณะที่สหรัฐอเมริกาเน้นดูจะวางจุดยืนของการจำกัดกระบวนการทำให้เป็น สุดขั้ว (Deradicalization) ของมุสลิมในชายแดนใต้ของประเทศไทยและป้องกันการคุกคามที่จะมุ่ง ตรงไปที่สหรัฐอเมริกาโดยตรง (521-522).

²¹⁵ Marte Nilsen, *Negotiating Thainess: Religious and National Identities in Thailand’s Southern Conflict*, 16.

พัฒนาคำอธิบายอย่างต่อเนื่องเพื่อสรรหาคำอธิบายที่ทำให้พอฟังขึ้น โดยตีความการก่อความไม่สงบในพื้นที่แห่งนี้ว่าเป็น “กลุ่มญิฮาดใหม่” ที่เชื่อมโลกกับท้องถิ่น (Glocalized Jihad)²¹⁶

และ 5) คำอธิบายที่เชื่อมโยงกับความปรารถนาของ “กลุ่มแบ่งแยกดินแดน” (Separatists) หรือในอีกแง่หนึ่งก็คือขบวนการเคลื่อนไหวปลดปล่อยปาตานีให้เป็นอิสระจากรัฐไทย จุดเน้นหนักในคำอธิบายนี้สัมพันธ์กับบทบาทของตัวแสดงที่เป็นที่ถกเถียงกันอย่างมาก นั่นก็คือตัวขบวนการเคลื่อนไหวเอง โดยที่ตลอดหลายปีที่ผ่านมาพวกเขาแฝงเร้นตัวเองอยู่ใน “เงามืด” ไร้ถ้อยแถลงที่เป็นทางการใด ๆ ต่อสาธารณชน อาศัยความคลุมเครือและลักษณะการทำงานที่ปิดลับดำรงตนแทรกตัวอยู่ในสังคมมลายูในชายแดนใต้ได้อย่างยาวนาน ความไม่ชัดเจนข้างต้นนี้เองที่ส่งผลให้การทำความเข้าใจสถานการณ์ความขัดแย้งนั้นเต็มไปด้วยความสับสนและขาดข้อมูลเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของพวกเขาที่มากพอต่อการสร้างคำอธิบายในแนวทางนี้ในช่วงแรก ๆ ปัจจุบันที่ว่านี้ยังได้ส่งผลทำให้คำอธิบายชุดต่าง ๆ ข้างต้นครอบครองที่ทางในการฉายภาพของความเป็นจริงที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ผลต่อเนื่องอีกประการก็คือเกิดการศึกษามุ่งเน้นความสนใจไปยังบทบาทของ “รัฐไทย” ซึ่งตัวแสดงหลักในความขัดแย้งที่อยู่ใน “ที่แจ้ง” มากกว่า²¹⁷ ดังเช่นชุดงานวิจัยสำคัญอย่าง “สันติวิธี ความรุนแรง และสังคมไทย” ซึ่งต่อมาผลิตออกมาเป็นหนังสือที่ชื่อว่า “แผ่นดินจินตนาการ: รัฐและการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในภาคใต้”²¹⁸ ที่ตั้งโจทย์เพื่อทบทวนความอ่อนด้อยหรืออาการพยาธิสภาพของรัฐในการ “แก้” ปัญหาความรุนแรงในภาคใต้ว่ามีลักษณะเช่นไร โดยพิจารณาจากนโยบาย

²¹⁶ Verginie Andre, “The Janus Face of New Media Propaganda: The Case of Patani Neojihadist YouTube Warfare and Its Islamophobic Effect on Cyber-Actors,” Special Issue, *Islam and Christian-Muslim Relations* 25, no. 3, (2014): 335-356.

²¹⁷ การระบุว่า “รัฐ” อยู่ในที่แจ้งนั้นเป็นไปในลักษณะเชิงเปรียบเทียบ เพราะแน่นอนว่ายังมีข้อกังขาอีกไม่น้อยถึงนโยบายและการแปรผลไปในทางปฏิบัติที่ไม่ได้เปิดเผยอย่างชัดเจน เช่นการจัดตั้งกองกำลังกึ่งพลเรือนติดอาวุธ ข้อกังขาเกี่ยวกับการสังหารนอกกฎหมายอย่างเป็นทางการซ้อมทรมานผู้ต้องสงสัย หรือแม้แต่การบังคับให้สูญหาย ซึ่งล้วนแต่เป็นความรุนแรงโดยรัฐที่ยังเป็นที่กังขาอยู่ตลอดเวลา กระนั้น ตัวแทนอำนาจรัฐก็เป็นที่พบเห็นได้ชัดเจนกว่าเมื่อเทียบกับ “ฝ่ายตรงกันข้าม” ที่เน้นยุทธวิธีปกปิดความลับและมุ่งก่อสงครามกองโจรที่อาศัยความสามารถในเชิงยุทธวิธีของฝ่ายที่มีกำลังน้อยกว่าเข้าต่อกรกับกองกำลังของรัฐ

²¹⁸ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (บก.), *แผ่นดินจินตนาการ: รัฐและการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในภาคใต้* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2551).

ความรู้ และการปฏิบัติเพื่อเอาชนะความรุนแรงที่เกิดขึ้นใน “พื้นที่พิเศษ” ที่รัฐได้จินตนาการขึ้น²¹⁹ สถานการณ์ที่ขาดแคลนข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับพลวัตของขบวนการเคลื่อนไหวนี้เองที่อาจตั้งข้อสังเกตได้ว่าส่งผลให้อุตสาหกรรมความรู้มีแนวโน้มที่จะทำการวิเคราะห์ความขัดแย้งนั้นไม่สมดุลง และรอบด้านมากพอ แม้จะปรากฏพบว่ามีงานศึกษาหลายชิ้นที่มีข้อเสนออันมีน้ำหนักน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะงานศึกษาเกี่ยวกับนโยบายความมั่นคงต่อ “จังหวัดชายแดนภาคใต้” ซึ่งแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของนโยบายและปัญหาของการแปรไปสู่การปฏิบัติ²²⁰ แต่ก็แทบจะไม่พบว่าปฏิสัมพันธ์ระหว่าง “คู่ขัดแย้ง” ผ่านทิศทางหรือนโยบายของแต่ละฝ่ายจะได้รับการวิเคราะห์ที่ไปพร้อม ๆ กัน²²¹ งานในทิศทางนี้ส่วนใหญ่จะเน้นย้ำความต่อเนื่องของนโยบายภาครัฐในห้วงเวลาหลายสิบปี หากแต่ขาดแคลนการประเมินปฏิกิริยาจากชุมชนมลายูมุสลิมในพื้นที่ โดยเฉพาะข้อจำกัดในคำอธิบายเกี่ยวกับพลวัตของกลุ่มการเมืองและขบวนการเคลื่อนไหวทั้งที่ใช้กำลังและกลยุทธ์ทางการเมือง ซึ่งน่าจะมีผลอยู่บ้างต่อการก่อรูปนโยบายความมั่นคงของรัฐไทยเอง²²²

²¹⁹ เรื่องเดียวกัน, 22-23.

²²⁰ งานที่ควรกล่าวถึงก็คือ ปิยนาด บุนนาค, *นโยบายการปกครองของรัฐบาลต่อชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้* (พ.ศ. 2475 - 2516), (กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546) ส่วนงานที่ให้ภาพรวมพัฒนาการของนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่องานศึกษาชิ้นนี้ คือ มารค ตามไท และสมเกียรติ บุญชู, “นโยบายความมั่นคงแห่งชาติจังหวัดชายแดนภาคใต้: เปรียบเทียบในรอบ 30 ปี,” ใน *แผ่นดินจินตนาการ: รัฐและการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในภาคใต้*, 53-107.

²²¹ จะมีอยู่บ้างบางงานที่พยายามจะเติมเต็มแง่มุมอย่างรอบด้าน แต่ภายใต้ข้อมูลอันจำกัดในห้วงเวลานั้น กรุณาดูตัวอย่างใน Duncan McCargo, *Tearing Apart the Land: Islam and Legitimacy in Southern Thailand*.

²²² ในงานของมารคและสมเกียรติข้างต้น (103) สรุปลงในตอนท้ายว่าปัจจัยที่ทำให้ “สถานการณ์ในภาคใต้” ปะทุขึ้นมาอีกในช่วงท้ายและหลังนโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2542-2546 มีอยู่สองประการ คือ 1) เจ้าหน้าที่ในระดับปฏิบัติเข้าใจความหมายของ “ความมั่นคง” แตกต่างไปจากนโยบาย จึงปฏิบัติสวนทาง และ 2) ปัญหาอยู่ที่ “ทัศนคติของรัฐ” ซึ่งมองว่าวิธีการใดก็ตามที่สามารถบรรลุสู่เป้าหมายได้นั้นมีความชอบธรรมเพียงพอ ซึ่งวิธีการเหล่านั้นกลับส่งผลด้านลบกลับมา การวิเคราะห์ปัจจัยทั้งสองประการนี้จึงเป็นมุมมองที่จำกัดเฉพาะมุมมองของภาครัฐ หากแต่ขาดแคลนแง่มุมของพลวัตในฝ่ายต่อต้านอย่างชัดเจน

การระบุงซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวที่ต่อต้านอำนาจรัฐในฐานะที่เป็น “ตัวแสดงหลัก” ในความขัดแย้ง (Main Actor) จึงเป็นสิ่งสำคัญพื้นฐานสำหรับแนวทางการวิเคราะห์ความขัดแย้ง ซึ่งรวมไปถึงการวิเคราะห์การให้ความหมายต่อความขัดแย้งจากฝ่ายต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน²²³ ล่วงเข้ากลางปี 2548 ทางกองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กอ.สสส.จชต.) หน่วยงานความมั่นคงที่ถูกมอบหมายให้รับผิดชอบในการรับมือวิกฤตการณ์นี้เพิ่งเริ่มยอมรับอย่างเปิดเผยว่ารัฐกำลังเผชิญหน้ากับ “กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ” ที่มี “ปีอาร์เอ็น โคออดิเนต” อยู่ตรงส่วนยอดสุดของโครงสร้างการบังคับบัญชาในรูปแบบปิรามิด²²⁴ แม้ว่าข้อมูลข่าวสารในช่วงดังกล่าวจะค่อนข้างจำกัดและสับสนอยู่มากก็ตาม²²⁵ ในขณะที่แวดวงนักการทูตก็เริ่มตระหนักถึงความสำคัญของตัวแสดงดังกล่าวนี้ซึ่ตมมากขึ้นในช่วงปลายปี 2548 โดยสังเกตเห็นว่ามีฉันทมติค่อย ๆ ก่อตัวขึ้นในหมู่นักวิเคราะห์ว่าผู้ที่อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์รุนแรงนั้นที่แท้แล้วไม่ใช่กลุ่มอื่น หากคือปีอาร์เอ็น

²²³ พื้นที่กลางสร้างสันติภาพจากคนใน, "รายงานสนทนาชายแดนใต้/ปาตานี: บทสังเคราะห์การสัมมนาเชิงปฏิบัติการวิเคราะห์ความขัดแย้ง (ครั้งที่ 1-5)," ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 12 ธันวาคม 2555, http://www.deepsouthwatch.org/sites/default/files/ipp_conflict_analysis_final2.pdf (สืบค้นเมื่อ 11 พฤษภาคม 2559).

²²⁴ “6 เดือน – 65 ครั้ง ปีอาร์เอ็นฯ ชักใยป่วนใต้?”, *มติชน*, 17 พฤษภาคม 2548, 2. รายงานชิ้นนี้เป็นการนำเสนอรายงานสรุปผลการดำเนินงานของ กอ.สสส.จชต. ในรอบ 6 เดือนนับตั้งแต่เดือนตุลาคม 2547 - มีนาคม 2548 เจ้าหน้าที่ด้านการข่าวและฝ่ายนโยบายของกองทัพบกยืนยันในเวลาต่อมาถึงข้อสรุปดังกล่าว [คชา (นามสมมติ) เจ้าหน้าที่ด้านการข่าว กอ.รมน., สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, นราธิวาส, 23 ธันวาคม 2558; นักรบ บุญบัวทอง รองผู้อำนวยการศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 5 กอ.รมน., สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กรุงเทพฯ, 5 มกราคม 2559.]

²²⁵ แม้จะให้หน้าหน้กับ “ปีอาร์เอ็นฯ” มากกว่าขบวนการอื่น ๆ แต่เอกสารของประชาคมข่าวกรองในช่วงนี้ยังคงสับสนในเรื่องตัวตนและการจัดโครงสร้างองค์กรของฝ่ายตรงกันข้าม โดยเฉพาะการนำข้อมูลเก่าของกลุ่ม BERSATU มาวิเคราะห์อย่างสับสนและซ้อนทับกับสภาองค์กรนำของปีอาร์เอ็น (DPP) พวกเขาเต็มใจที่จะเรียกขานฝ่ายตรงข้ามโดยภาพรวมว่า “องค์กรกู่ชาติปัตตานี” ซึ่งมาจากภาษามลายูที่ว่า “Pejuangagan Merdeka Patani” (ซึ่งเป็นอีกตัวอย่างสำคัญในการแปลงคำ Patani มาเป็นปัตตานี) กรุณาดูใน ประชาคมข่าวกรอง กอ.สสส.จชต., *สถานภาพกลุ่มก่อความไม่สงบในปัจจุบัน*, เอกสารลับมาก, (ม.ป.ท.: กองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2548).

โคออดิเนต²²⁶ นักวิชาการบางคนสังเกตว่านับตั้งแต่กลางปี 2549 เป็นต้นมา ผู้ให้ข้อมูลชาวมลายูมุสลิมในพื้นที่เริ่มที่จะยอมรับการดำรงอยู่ของขบวนการเคลื่อนไหวที่มีการใช้ความรุนแรงอย่างโหดเหี้ยมและมีการจัดตั้งเป็นอย่างดี หลังจากที่เกิดความสับสนในคำอธิบายชุดอื่น ๆ มา นับตั้งแต่ปี 2547²²⁷ สอดคล้องกับประสบการณ์ของผู้วิจัย²²⁸ ขณะทำหน้าที่สื่อมวลชนที่พบว่าในช่วงแรก ๆ แหล่งข่าวจากหลากหลายภูมิหลังนั้นกังขาต่อความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่มาจากเจ้าหน้าที่ทางการ และการยอมรับความจริงที่ว่า “ตัวตน” ของขบวนการต่อสู้ชาวมลายูมุสลิมซึ่งจัดตั้งกันอย่างเป็นทางการและเป็นเรื่องเป็นราวนั้นเป็นเรื่องที่น่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง²²⁹ อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบในช่วงแรก ๆ ของคลื่นความรุนแรงในปี 2547 ดูจะให้น้ำหนักที่น้อยลงไปกับขบวนการแบ่งแยกดินแดนในแบบแผนเก่าแก่ที่เคยดำรงอยู่มายาวนานหลายทศวรรษก่อนหน้านี้ หากแต่มุ่งสนใจไปที่นักกรบรุ่นใหม่ที่ใช้แบบแผนของการใช้กำลังชนิดใหม่ ที่อาจไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับขบวนการหลากหลายชื่อที่เคยเป็นที่รู้จักมาก่อน งานที่ถือเป็นหมุดหมายในช่วงแรก ๆ ที่พยายามอธิบายตัวตนของขบวนการหลังปี

²²⁶ Ralph L. Boyce, “Southern Violence: Labeling the Militants ‘BRN-C,’” WikiLeaks, December 9, 2005, http://wikileaks.org/plusd/cables/05BANGKOK7573_a.html (accessed February 1, 2016).

²²⁷ Duncan McCargo, *Tearing Apart the Land: Islam and Legitimacy in Southern Thailand*. 7.

²²⁸ ผู้วิจัยเป็นผู้สื่อข่าวโต๊ะข่าวพิเศษ หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวันตั้งแต่กลางปี 2547 จนถึงปลายปี 2551 ระหว่างช่วงเวลานั้นได้ร่วมงานกับศูนย์ข่าวอิสรา สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยไปเปิด “โต๊ะข่าวภาคใต้” ที่มีปัดตานีในห้วงปี 2548-2549 ก่อนที่จะร่วมงานกับศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้มาตั้งแต่กลางปี 2549 เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน

²²⁹ เมื่อต้องสัมภาษณ์และบางครั้งก็ถกเถียงในประเด็นเหล่านี้กับแหล่งข่าวที่เป็นนักกิจกรรมด้านสิทธิมนุษยชนหลายคนในห้วงปี 2547-2550 ผู้วิจัยพบว่าพวกเขามีกรอบวิเคราะห์ที่เน้นหนักไปที่ความไม่เป็นธรรมที่รัฐไม่สามารถเอื้ออำนวยให้กับประชาชนในพื้นที่เป็นด้านหลัก ปฏิกิริยาของการใช้กำลังรุนแรงอย่างที่มีการจัดตั้งจึงถูกจัดวางน้ำหนักให้ลดน้อยลงไป แต่ก็สร้างสิ่งที่เรียกความสภาวะระหว่างเขาควายให้กับกลุ่มมรดงค์สิทธิมนุษยชนในขณะนั้นไม่น้อย กรุณาดูรายงานพิเศษที่เขียนโดยผู้วิจัยที่ ทีมข่าวพิเศษ, “ชะตากรรมนักสิทธิฯ ระหว่างเขาควาย สิทธิมนุษยชนในสถานการณ์สงคราม,” รายงานพิเศษชุดสิทธิมนุษยชนกับไฟใต้, *ผู้จัดการออนไลน์*, 26 มีนาคม 2551, <http://www.manager.co.th/Home/ViewNews.aspx?NewsID=9510000036185> (สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2559)

2547 ก็คืองานเขียนในภาษาไทยของสุภลักษณ์ กาญจนขุนดี และดอน ปาทาน สองนักวิเคราะห์จากสำนักเดอะเนชั่น²³⁰ หรืองานของอัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว อาจารย์ประจำคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต²³¹ ในขณะที่งานเขียนในภาษาอังกฤษนั้นคงต้องกล่าวอ้างถึงโรฮัน กุณรัตน์ “ผู้เชี่ยวชาญ” ด้านการก่อการร้ายศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานครแห่งสิงคโปร์²³² ซึ่งไม่มากก็น้อยต่างได้รับอิทธิพลของวาทกรรมการก่อการร้ายสากลในยุคหลังเหตุการณ์ 911 เพื่อตีความการปรากฏตัวของกองกำลังติดอาวุธมุสลิมที่เชื่อมโยงกับ “ขบวนการก่อการร้าย” ที่มีลักษณะข้ามชาติและพรมแดนของรัฐ โดยให้น้ำหนักที่น้อยลงไปกับบรรดาขบวนการที่มุ่งปลดปล่อยหรือแบ่งแยกดินแดนในอดีต สำหรับงานของโรฮันนั้น ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างถึงรากว่ามีข้ออ่อนด้อยทั้งในแง่ข้อเท็จจริงและการตีความที่ดูจะเกินเลยจากความเป็นจริงในระดับท้องถิ่น²³³ งานวิเคราะห์ที่ครอบคลุมของ International Crisis Group ก็พยายามถกเถียงถึงตัวตนของกลุ่มขบวนการเหล่านี้และโต้แย้งว่าการตีตราว่าพวกเขาเป็นนักรบญิฮาดข้ามชาตินั้นน่าจะเป็นข้อสรุปที่ไม่มีน้ำหนักเท่ากับเป็นการ “ลูกฮือ” ที่มีลักษณะท้องถิ่นมากกว่า²³⁴

งานวิชาการในเวลาต่อมาจึงพยายามอภิปรายและโต้แย้งความรู้เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหว โดยเฉพาะ “ปีอาร์เอ็น โคออดิเนต” (BRN Coordinate) เพื่อชี้ให้เห็นร่องรอยของการ

²³⁰ สุภลักษณ์ กาญจนขุนดี, ดอน ปาทาน และทีมข่าวภาคสนามเครือข่ายเนชั่น, *สันติภาพในเปลวเพลิง* (กรุงเทพฯ: เนชั่นบุ๊คส์, 2547).

²³¹ อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว, *อัลกออิดะห์ ญิฮาด เจไอ และขบวนการก่อการร้ายภาคใต้* (กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊คส์, 2548).

²³² Rohan Gunaratna, *Conflict and Terrorism in Southern Thailand*.

²³³ Michael K. Connors, “War on Error and the Southern Fire: How Terrorism Analysts Get It Wrong,” 169-171.

²³⁴ International Crisis Group, “Southern Thailand: Insurgency, Not Jihad,” *Asia Report*, No. 98 (Jakarta and Brussel: International Crisis Group, 2005). น่าสนใจว่ารายงานของ ICG ฉบับนี้ในฉบับภาษาไทยนั้นแปลคำว่า Insurgency ว่า “การลูกฮือ” แทนที่จะเป็นศัพท์เฉพาะอย่าง “การก่อความไม่สงบ” กรุณาดูที่ อินเตอร์เนชั่นแนลโครซิงกรุป, “ปัญหาภาคใต้ของไทย: การลูกฮือไม่ใช่สงครามศาสนา,” *รายงานภาคพื้นเอเชีย*, ฉบับที่ 98, 18 พฤษภาคม 2005, http://www.crisisgroup.org/~media/Files/asia/south-east-asia/thailand/Thai%20translations/098_southern_thailand_insurgency_not_jihad_thai_.pdf (สืบค้นเมื่อ 11 มิถุนายน 2559).

เชื่อมต่อและพัฒนาการที่คลี่คลายมาสู่การเคลื่อนไหวในรูปแบบใหม่ โดยพิจารณาจากทั้งเป้าหมาย แรงจูงใจ ยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีและเทคนิคในการปฏิบัติการ ตลอดจนวิถีชีวิตและความคิดของพวกเขา ทั้งในแง่ขบวนการที่เป็นองค์กรและในระดับปัจเจกบุคคล ความพยายามดังกล่าวดูได้จากงานบางชิ้นที่เป็นทั้งวิทยานิพนธ์ งานวิจัย หนังสือเล่ม บทความ และรายงานวิเคราะห์ อาทิเช่น งานวิจัยของ พล.ต.สำเร็จ ศรีหรั่ง (ยศในขณะนั้น) นายทหารรบพิเศษที่ปฏิบัติการกิจในพื้นที่ ซึ่งถือเป็นงานชิ้นแรกที่เขียนขึ้นโดยนายทหารไทยเพื่อตอบคำถามสำคัญว่าพวกเขากำลังสู้รบอยู่กับใคร คำตอบของเขา คือ บีอาร์เอ็น โคออดิเนต²³⁵ นายทหารรุ่นน้องของเขาต่อยอดจากงานชิ้นดังกล่าวเพื่อศึกษากระบวนการรับเป็นสมาชิก เพื่อมุ่งหวังจะศึกษาวิธีการตัดตอนกระบวนการดังกล่าว²³⁶ สำหรับ นักวิชาการต่างชาติ งานที่กลายมาเป็นเสาหลักในการศึกษาสถานการณ์ความรุนแรงในภาคใต้ของ ประเทศไทย (Southern Thailand) และศึกษาเกี่ยวกับตัวตนของขบวนการติดอาวุธ (Militant) ในลักษณะที่เปลี่ยนไปจากในอดีต รวมไปถึงโต้แย้งกับงานหลายชิ้นก่อนหน้านี้ ก็คืองานของดันแคน แม็กคาร์โก ซึ่งตีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษและต่อมาได้รับการแปลเป็นภาษาไทยในเวลาต่อมา²³⁷ นอกจากนี้ ควรต้องกล่าวถึงหนังสือที่ตีพิมพ์มาจากวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของซาชา เฮลบาร์ต (Sascha Helbardt) นักวิชาการเยอรมัน ก็พยายามจะวิเคราะห์การทำงานที่ปิดลับของขบวนการนี้

²³⁵ ดูที่ สำเร็จ ศรีหรั่ง, “ขบวนการ BRN-Coordinate กับภารกิจความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลาในช่วงปี 2547-ปัจจุบัน (2550) และ แนวความคิดในการยุติสถานการณ์,” (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2551).

²³⁶ ชินวัฒน์ แม้นเดช, “กระบวนการเข้าสู่การเป็นสมาชิกองค์กรการต่อสู้ของขบวนการก่อความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และแนวทางในการหยุดยั้ง” (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2555)

²³⁷ Duncan McCargo, *Tearing Apart the Land: Islam and Legitimacy in Southern Thailand*. ส่วนภาษาไทย ดูที่ ดันแคน แม็กคาร์โก, *ฉีกแผ่นดิน: อิสลามและปัญหาความชอบธรรมในภาคใต้ ประเทศไทย*, แปลโดย ญัฐยานัน วันอรุณวงศ์, บรรณาธิการโดย รอมฎอน ปันจอร์ (กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2555) แทนที่จะอธิบายการจัดองค์กรในลักษณะขบวนการปฏิวัติที่มีโครงสร้างชัดเจน แม็กคาร์โกเสนอมุมมองใหม่โดยการพิจารณาขบวนการติดอาวุธที่เป็น “ลูกหลานบีอาร์เอ็น” ในฐานะที่เป็นโครงข่ายแห่งการเปลี่ยนผ่าน (Laminal Lattice)

อย่างรอบด้านและพยายามจะชี้ให้เห็นบทบาทของความรุนแรงในการสื่อสารทางการเมือง²³⁸ เฮลบาร์ตยังทำงานร่วมกับนักมานุษยวิทยาชาวออสเตรเลียเพื่อศึกษาชีวิตของนักรบเหล่านี้อีกชิ้นหนึ่ง²³⁹ และงานวิเคราะห์ความคิดของขบวนการเคลื่อนไหวที่สรุปรวบยอดได้อย่างกระชับโดยนักวิเคราะห์ของโรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้²⁴⁰ นอกจากนี้ ยังมีงานสำคัญของเจ้าหน้าที่สำนักข่าวกรองแห่งชาติที่ศึกษาเป้าหมายสุดท้ายของขบวนการปีอาร์เอ็น ซึ่งเป็นหนึ่งในงานวิจัยภายใต้ชุดโครงการวิจัยมาเลเซียของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)²⁴¹ และงานของนักมานุษยวิทยาชาวไทยที่พยายามศึกษามุมมองของผู้นิยามว่าตนเองว่าเป็น “นักต่อสู้” ซึ่งเลือกใช้การเคลื่อนไหวที่ไม่ใช้ความรุนแรง²⁴²

ความสำคัญของการทำความเข้าใจตัวแสดงดังกล่าวยังโดดเด่นขึ้นเมื่อกระบวนการพูดคุยสันติภาพดำเนินการอย่างเปิดเผยต่อสาธารณชนในต้นปี 2556 เป็นต้นมา เนื่องจากการจะเข้าใจและเห็นถึงความสำคัญของการพูดคุยเพื่อสันติภาพและการเจรจาเพื่อสันติภาพนั้นสัมพันธ์อย่างยิ่งกับความสามารถในการมองเห็นและเข้าใจ “ตัวแสดง” อีกฝ่ายที่มีฐานะทั้งที่เป็น “ฝ่ายตรงกันข้าม” และ “คู่สนทนา” กับรัฐบาลไทย การระบุซึ่งตัวแสดงในความขัดแย้งจึงไม่เพียงแต่จะทำให้เข้าใจกระจ่างต่อความขัดแย้งที่เรากำลังเผชิญอยู่เท่านั้น หากแต่ยังกลายมาเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการให้

²³⁸ Sascha Helbardt, “Deciphering Southern Thailand’s Violence: Organisation and Insurgent Practice of BRN-Coordinate,” งานชิ้นนี้เพิ่งได้รับการตีพิมพ์เป็นหนังสือแล้ว โปรดดูที่ Sascha Helbardt, *Deciphering Southern Thailand's Violence: Organization and Insurgent Practice of BRN-Coordinate* (Singapore: ISEAS-Yosof Ishak Institute, 2015).

²³⁹ Marc Askew and Sascha Helbardt, “Becoming Patani Warriors: Individuals and the Insurgent Collective in Southern Thailand,” *Studies in Conflict & Terrorism* 35 (2012), 779-809.

²⁴⁰ รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช และกองบรรณาธิการโรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้, *ถอดความคิด ขบวนการเอกราชปาตานี* (ปัตตานี: โครงการจัดพิมพ์ดีพบุ๊กส์ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2556).

²⁴¹ จิราพร งามเลิศศุภกร, “เข้าใจเป้าหมายสุดท้ายการต่อสู้ของ BRN เส้นทางสู่สันติภาพที่ยั่งยืน,” *ประชาคมวิจัย* 19, ฉบับที่ 112 (พฤศจิกายน-ธันวาคม 2556): 7.

²⁴² แพรว ศิริศักดิ์ดำเกิง, “ขบวนการต่อสู้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: นักต่อสู้ที่ไม่ใช้ความรุนแรง,” (รายงานวิจัย, โครงการวิจัยมุสลิมชายแดนใต้กับประเทศไทย: ความ “ไม่มั่นคง” และความเปลี่ยนแปลงจากมุมมองการเมืองเรื่องเขตแดนและการเมืองวัฒนธรรม [ชาตินิยม], 2554).

ความชอบธรรมกับกระบวนการทางการเมืองดังกล่าวไปด้วย โดยไม่เน้นเฉพาะการระบุอย่างจำเพาะเจาะจงในฐานะที่เป็น “ข้าศึก” ที่ต้องเอาชนะให้ได้ดังปรากฏในงานศึกษาของเจ้าหน้าที่ก่อนหน้านี้ ถึงจุดนี้ ถ้อยคำที่ใช้เรียกขานพวกเขาเหล่านั้นจึงกลายเป็นเรื่องที่เผยให้เห็นความขัดแย้งได้ด้วยเช่นกัน

งานที่กล่าวข้างต้นนี้ถือเป็นงานร่วมสมัยที่พยายามแกะปมศึกษาองค์ประธาน (Subject) หนึ่งในความขัดแย้ง แต่เมื่อย้อนกลับไปศึกษางานเขียนในยุคก่อนหน้านี้ ตลอดจนการรายงานข่าวที่อาจจะย้อนหลังกลับไปเพียงไม่กี่ปีก่อน 2547 เราจะพบถ้อยคำซ้ำ ๆ ที่ใช้ระบุบ่งชี้ตัวตนของขบวนการเคลื่อนไหวเหล่านี้ที่แตกต่างไป แต่จะน้อยครั้งลงที่จะพบเจอในงานเขียนร่วมสมัย คำสำคัญอย่าง “ขบวนการแบ่งแยกดินแดน” (ขบด.) “ขบวนการโจรก่อการร้าย” (ขจก.) หรือแม้แต่ “โจรก่อการร้าย” (จกร.) ก็ปรากฏอยู่ดาษดื่นในงานภาษาไทย แต่ช่วงกลางทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา ถ้อยคำที่มักจะมาเรียกขานแทนที่คือคำว่า “กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ” ขณะที่ในปัจจุบัน เรากลับมีถ้อยคำที่เรียกขานทดแทนอย่าง “กลุ่มผู้ใช้ความรุนแรง” หรือ “ผกร.” ผู้วิจัยพบว่าคำบ่งชี้ตัวแสดงที่ถือเป็นองค์ประธานหลักองค์หนึ่งในความขัดแย้งนี้เริ่มมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการให้ความหมายต่อ “สถานการณ์” ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรากฏขึ้นและการเปลี่ยนแปลงของถ้อยคำที่เป็นทางการในบรรดาเอกสารนโยบาย คำสั่งทางราชการ หรือคู่มือสำหรับผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่อาจถือได้ว่าเป็นถ้อยแถลงที่เป็นทางการของภาครัฐ โดยตัวของถ้อยคำเหล่านี้เองที่สะท้อนพลวัตของความขัดแย้ง ในขณะเดียวกันก็ทำให้สามารถพิเคราะห์กระบวนการประกอบสร้างความหมายของความขัดแย้งไปด้วย อย่างไรก็ตาม ควรต้องกล่าวว่าในห้วงเวลาที่นับตั้งแต่ความรุนแรงได้เริ่มปะทุขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปในช่วงปี 2544 เป็นต้นมา ถ้อยแถลงที่เป็นทางการจาก

ฝ่ายที่ปฏิบัติต่ออำนาจรัฐนั้นปรากฏอย่างค่อนข้างจำกัด²⁴³ แต่สถานะเช่นนี้จะเปลี่ยนไป หลังจากมีการเปิดเผยกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพระหว่างรัฐบาลไทยกับกลุ่มบีอาร์เอ็นในต้นปี 2556 ซึ่งจะทำให้ถ้อยแถลงที่เป็นทางการของพวกเขาปรากฏขึ้นมาท้าทายความหมายที่เคยมีอยู่เดิมอย่างน่าสนใจ ดังที่จะได้อภิปรายในบทที่ 5 ต่อไป

4.3 “สถานะปกติ” ที่มี “โจร”: ถ้อยคำและการประเมินสถานการณ์ก่อนปี 2547

ก่อนหน้าเหตุการณ์ปล้นปืนที่ค่ายกองพันพัฒนาที่ 4 ที่นราธิวาสในปี 2547 เอกสารนโยบายเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ประเมินสถานการณ์

²⁴³ แม้ว่าในระหว่างห้วงเวลาดังกล่าวนี้จะมี “ถ้อยแถลงที่เป็นทางการ” จากบรรดากลุ่มขบวนการต่อสู้ปัตตานีบางกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มพูโล (PULO) ที่มักเผยแพร่แถลงการณ์ผ่านเว็บไซต์ของพวกเขาอยู่บ่อยครั้ง อีกทั้งยังมีคำให้สัมภาษณ์ของสมาชิกคนสำคัญต่อสื่อมวลชนอยู่บ้าง แต่วิทยานิพนธ์นี้จะมุ่งสนใจไปที่ตัวแสดงที่หลายฝ่ายเชื่อว่ามิบบทบาทนำ ซึ่งในกรณีนี้คือ “บีอาร์เอ็น” เป็นหลัก ซึ่งก็พบว่านับตั้งแต่ปี 2544 – 2556 ไม่พบสิ่งที่จะเรียกได้ว่าเป็น “ถ้อยแถลงที่เป็นทางการ” จากพวกเขาเลย จะมีก็แต่คำให้สัมภาษณ์ของสมาชิก อดีตสมาชิก และผู้ปฏิบัติทางทหารอยู่บ้าง แต่ก็ยากที่จะยืนยันว่าเป็นเสียงทางการเมืองที่ส่งออกมาจากองค์กรที่ปิดลับเช่นบีอาร์เอ็นอย่างเป็นทางการ ในขณะที่เดียวกันก็ปรากฏว่ามีป้ายผ้า หนังสือ และใบปลิวอยู่จำนวนหนึ่งตลอดระยะเวลาเหล่านั้น แต่ก็ไม่มีพบว่ามีกรลงนามกำกับว่าเป็นการจัดทำขึ้นโดยองค์กรที่ชื่อบีอาร์เอ็น ซึ่งแตกต่างไปจากแบบแผนการสื่อสารทางการเมืองนับตั้งแต่ปี 2556 เป็นต้นมา ถึงกระนั้นก็มีควมพยายามที่จะศึกษา “ข้อความ” เหล่านี้อยู่บ้างแล้ว กรุณาดูตัวอย่างที่ Wattana Sugansil, “Islam, Radicalism, and Violence in Southern Thailand: Berjihad di Patani and the 28 April 2004 Attacks,” in *Rethinking Thailand’s Southern Violence*, ed. Duncan McCargo (Singapore: NUS Press, 2007) 112-136; Duncan McCargo, “Patani Militant Leaflets and the Uses of History,” in *Ghosts of the Past in Southern Thailand: Essays on the History and Historiography of Patani*, ed. Patrick Jory (Singapore: NUS Press, 2013), 277-297.

“ความไม่สงบ” ในพื้นที่ที่กำลังกลับเข้าสู่ “สภาวะปกติ” อย่างค่อยเป็นค่อยไป²⁴⁴ แม้ว่าในช่วงระหว่างปี 2544 ถึง 2546 จะมีเหตุการณ์ที่เป็นสัญญาณบ่งบอกว่าความตึงเครียดระหว่างอำนาจรัฐกับประชาชนในพื้นที่จะยังคงดำรงอยู่บ้าง แต่จากสายตาของผู้กำหนดนโยบายที่กรุงเทพฯ ปรากฏการณ์เหล่านั้นก็ไม่อาจถือได้ว่าเป็นความขัดแย้งแบบเดิมที่เคยมีอยู่ในพื้นที่แห่งนี้ จะมีก็แต่กลุ่มอาชญากรที่ต้องการ “สร้างสถานการณ์” เพื่อมุ่งหวังผลประโยชน์บางอย่างแก่กลุ่มตน ในช่วงเวลานั้นดูเหมือนว่าทัศนคติของชนชั้นนำไทยจำนวนไม่น้อยที่ถือว่าการต่อสู้ที่ติดอาวุธโดยมีเป้าหมายทางการเมืองในอดีต ไม่ว่าจะอิงอยู่กับแนวคิดชาตินิยมหรือสังคมนิยมนั้นต่างก็ได้สลายตัวไปนานแล้วที่ยังหลงเหลืออยู่ก็ไม่มี การเคลื่อนไหวเหมือนก่อน²⁴⁵ กระทั่งต้นปี 2545 รัฐบาลสั่งยุบกลไกพิเศษอย่างศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) และกองบัญชาการผสมพลเรือนตำรวจทหารที่ 43 (พตท.43) เพราะเห็นว่าสถานการณ์ได้ “เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหากเปรียบเทียบกับ

²⁴⁴ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, *นโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ. 2542-2546)* (กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, มปป.), 3. แม้จะมีเนื้อหาและกระบวนการยกร่างที่ก้าวหน้าและมองความมั่นคงในมิติใหม่ที่สำคัญกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม แต่นโยบายฉบับนี้ก็ไม่ได้ถูกตอบรับจากรัฐบาลทักษิณมากนัก อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ดีจะเหมือนกันก็คือการประเมินสถานการณ์ที่กำลังเข้าสู่สิ่งที่เรียกกันว่า “สภาวะปกติ” [กรุณาดู “รายงานพิเศษ: ‘นายกฯ ทักษิณคุยกับประชาชน’,” *สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์*, 4 พฤษภาคม 2545, ฐานข้อมูลนิวส์เซ็นเตอร์ (NewsCenter), (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).]

²⁴⁵ ในขณะที่นายกรัฐมนตรีหน้าใหม่ไฟแรงในขณะนั้นอย่าง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นั้นเชื่อว่ากลุ่มคนที่ใช้กำลังความรุนแรงในช่วงดังกล่าวนี้ไม่มีราคาแพงไปกว่ากลุ่มอาชญากรที่ต้องการทำเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง นี่เป็นที่มาของวาทะเผด็จร่อนที่เรียกขานกลุ่มก่อการว่า “โจรห้าร้อย” ที่ไม่ต่างอะไรกับกลุ่มผิดกฎหมายทั่วไป ทัศนคติเช่นนี้สอดคล้องกับ พลเอก สุวรรณรัฐ ผู้อำนวยการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เห็นว่าคนที่มีแนวคิดแบ่งแยกดินแดนนั้นมีจำนวนน้อยลง การกระทำของกลุ่มที่ทางการเรียกว่า “โจรก่อการร้าย” (จกร.) ก็มีอยู่เพียงร้อยละ 20-30 [กรุณาดู “ทักษิณล่องใต้สั่งลุยเฉียบล่ำมือบีมเบตง” *เดลินิวส์*, 9 เมษายน 2544, ฐานข้อมูลนิวส์เซ็นเตอร์ (NewsCenter), (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559); “สัมภาษณ์พิเศษ นายพลเอก สุวรรณรัฐ ผอ.ศอ.บต.,” *สยามรัฐ*, 6 เมษายน 2544, ฐานข้อมูลนิวส์เซ็นเตอร์ (NewsCenter), (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).] ควรต้องบันทึกไว้ด้วยว่าหลังจากมีข่าวว่ามีข้อขัดแย้งกับนายกรัฐมนตรี พลเอกก็ลาออกจากตำแหน่ง ศอ.บต. ในกลางปีเดียวกันนั้น เขาได้รับการโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งองคมนตรี จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

เหตุการณ์เมื่อสี่ปีก่อน”²⁴⁶ ที่น่าสนใจก็คือการเรียกขาน “สถานการณ์” ที่พยายามจะทำให้ปลอดการเมือง (Apoliticization) ไปพร้อม ๆ กับการให้ความหมายต่อผู้ก่อการที่เปลี่ยนไป ดังที่ระบุในคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องว่า

เหตุการณ์ในระยะหลังมิใช่การก่อความไม่สงบเพื่อหวังผลทางการเมืองดังในอดีต หากแต่เป็นการกระทำของกลุ่มโจรมิจฉาชีพ กลุ่มผลประโยชน์ ตลอดจนกลุ่มธุรกิจ ผิดกฎหมายเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจำเป็นต้องแก้ปัญหาคือ การกำจัดอบายมุขสิ่ง ผิดกฎหมาย รวมทั้งอิทธิพล อำนาจมืดทุกรูปแบบ อย่างจริงจังและเด็ดขาด โดยใช้เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมปกติ ขณะเดียวกัน ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม จะต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น โดยยังคง ดำรงความหลากหลายทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นไว้ได้ เพราะจังหวัดชายแดนภาคใต้มี ศักยภาพที่จะพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าได้อีกมาก²⁴⁷ (เน้นโดยผู้วิจัย)

ด้วยเหตุนี้ ภารกิจในการรักษาความสงบเรียบร้อยในบ้านเมืองถูกดึงออกจากมือของ หน่วยงานพิเศษที่จัดตั้งมาว่าสองทศวรรษ และถ่ายโอนเข้าสู่ “หน่วยงานปกติ” ทั้งที่เป็นฝ่าย ปกครองและตำรวจให้รับผิดชอบต่อการกิจการบังคับใช้กฎหมายตามปกติ ความหมายของ “โจร” จึง ไม่ได้เป็นเพียงแค่ผู้กระทำผิดกฎหมายเท่านั้น หากแต่ยังสัมพันธ์กับการค่อย ๆ เปลี่ยนแปลง ความหมายของสถานการณ์ที่เริ่มเข้าสู่ “สภาวะปกติ” อีกด้วย สิ่งเหล่านี้สะท้อนว่าในทัศนะของ ผู้กำหนดนโยบายในขณะนั้นเริ่มมองเห็นภัยคุกคามจากผู้ที่มีความรุนแรงเหล่านี้ลดน้อยลง พวกเขาเหล่านั้นจึงเป็นได้เพียงแค่ “โจรมิจฉาชีพ” ไม่ใช่ “โจรก่อการร้าย” หรือ “จกร.” เหมือนใน อดีตอีกต่อไป แม้ว่าศัพท์ที่เป็นทางการอย่างโจรก่อการร้าย (จกร.) จะยังคงมีอยู่ใช้อย่างกว้างขวาง โดยเจ้าหน้าที่เองและในแวดวงต่าง ๆ แต่ความหมายที่มียุทธศาสตร์ทางการเมืองก็พยายามถูกทำให้ลดน้อยลง ไป หลักฐานจากรายงานของประชาคมข่าวกรองบางชิ้นชี้ให้เห็นจุดเปลี่ยนสำคัญในช่วงเวลานี้ว่า นับตั้งแต่ 10 ธันวาคม 2544 เป็นต้นมา “นโยบายรัฐได้กำหนดให้แปรสภาพกลุ่มโจรขบวนการ

²⁴⁶ ศูนย์ประสานงานปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้, “คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 123/2545 เรื่อง การปรับปรุงการบริหารราชการในจังหวัดชายแดนภาคใต้” ใน *คู่มือการปฏิบัติ ราชการในจังหวัดชายแดนภาคใต้* (กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, มปป.), 5.

²⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, 5.

ต่าง ๆ เป็น**อาชญากรทั่วไป**²⁴⁸ แต่ถึงอย่างนั้นก็ไม่มีคำเฉพาะที่ใช้เรียกขานมาทดแทน ชกจ. ดังเช่น การเปลี่ยนแปลงหลายครั้งในอดีต สถานภาพของการเป็นโจรมิจฉาชีพนั้นอาจไม่พิเศษหรือแตกต่างไปจากพื้นที่อื่น ๆ มากพอที่จะมีคำเฉพาะเรียกขานอีกต่อไปแล้ว การไม่มีคำเรียกขานอย่างเฉพาะเจาะจงนี้เองที่เป็นหนึ่งในวิธีการสถาปนาคำอธิบายเกี่ยวกับ “สภาวะปกติ” ไปด้วยในเวลาเดียวกัน

ทางการไทยนั้นจริงจังกับคำเรียกขานที่เป็นทางการต่อ “ผู้คน” และ “ดินแดน/พื้นที่” ที่มีปัญหาความมั่นคงมาโดยตลอด ในกรณีเช่นนี้รวมไปถึงการแขวนป้ายเรียกขาน “ข้าศึก” ของตนเองในพื้นที่ชายแดนใต้ด้วยเช่นกัน การกำหนดถ้อยคำเหล่านี้นอกจากจะเป็นการตีกรอบของปัญหาที่ตนเองกำลังเผชิญอยู่แล้ว การลดระดับทางการเมืองของฝ่ายตรงกันข้ามยังเท่ากับเป็นการเสริมเหตุผลที่จะใช้กำลังในการปราบปรามอีกด้วย เพราะเป็นถ้อยคำที่อยู่บนตรรกะและวาทกรรมเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐ ดังที่เราจะสามารถย้อนรอยกลับไปดูพัฒนาการของคำเฉพาะเหล่านี้ คำดั้งเดิมอย่าง “**ขบวนการแบ่งแยกดินแดน**” หรือ “**ขบด.**” เกิดขึ้นในช่วงรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งในขณะนั้นเริ่มพบข้อมูลข่าวสารยืนยันว่ามีความเคลื่อนไหวทางการเมืองบางอย่างที่มุ่งปลดปล่อยดินแดนเหล่านี้ให้เป็นอิสระจากรัฐไทย²⁴⁹ กลุ่มที่เคลื่อนไหวเหล่านี้แตกหน่อต่อ ยอดมาจากความพยายามในช่วงแรก ๆ หลังสงครามโลกครั้งที่สองของบรรดาผู้นำชาวมลายูที่หากไม่เรียกร้องการผนวกรวมปาดานี้ให้เข้ากับสหพันธรัฐมลายู ก็เคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเอง

²⁴⁸ ประชาคมข่าวกรอง กอ.สสส.จชต., “องค์กรกู้ชาติปัตตานี,” ใน *สถานภาพกลุ่มก่อความไม่สงบในปัจจุบัน*, เอกสารลับมาก, (ม.ป.ท.: กองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2548), 16. การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ไม่ได้มีคำเฉพาะคำใหม่ที่ใช้เรียกขานและในเอกสารที่เท่าที่ใช้อ้างอิงก็ไม่ได้ระบุเหตุผลในการ “แปรสภาพ” ดังกล่าวมากนัก เป็นไปได้ว่าการประเมินสถานการณ์ของหน่วยงานที่รับผิดชอบในขณะนั้นจะเห็นพ้องต้องกันว่าสถานการณ์ได้เข้าสู่ “สภาวะปกติ” แล้ว ซึ่งน่าจะมีผลต่อการตัดสินใจในระดับนโยบายอยู่ไม่น้อย

²⁴⁹ กรมการปกครอง, กองประสานราชการ, *เรื่องเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, 2510), 11.

ของชาวมลายูมุสลิมในเขต “สี่จังหวัดภาคใต้”²⁵⁰ หลังจากนั้น ในวันที่ 27 มกราคม 2515 ถ้อยคำทางการดังกล่าวก็เปลี่ยนไปเป็น “ขบวนการโจรก่อการร้าย” ที่ใช้ชื่อย่อว่า “ขจก.”²⁵¹ แต่ยังคงคำว่า “Separatist” ในภาษาอังกฤษเช่นเดิม²⁵² เหตุผลในการเปลี่ยนแปลงนั้นก็เนื่องมาจากการที่ผู้กำหนดนโยบายในรัฐบาลไทยเห็นว่าถ้อยคำว่า “ขบวนการแบ่งแยกดินแดน” (ขบด.) จะทำให้

²⁵⁰ ก่อนหน้าปี 2506 คำว่า “สี่จังหวัดภาคใต้” เป็นคำเรียกขานที่เป็นทางการของทางราชการ กระทั่งในเดือนเมษายน 2506 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้มีการใช้คำว่า “จังหวัดชายแดนภาคใต้” อย่างเป็นทางการ โดยรวม 4 จังหวัดเข้าด้วยกัน ได้แก่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล เหตุผลข้ออ้างในเวลานั้นก็คือ คำเรียกเดิม (สี่จังหวัดภาคใต้) เป็น “คำเรียกที่ไม่เหมาะสม กระทบกระเทือนจิตใจประชาชน” [กรุณาดูที่ กระทรวงมหาดไทย, กรมการปกครอง, หนังสือด่วนมากที่ 6528/2506 ลงวันที่ 23 เมษายน 2506, *เรื่องการเรียกชื่อจังหวัดปัตตานี ถึงผู้ว่าราชการทุกจังหวัด* อ้างถึงใน ขจัดภัย บुरุษพัฒนา, *ไทยมุสลิม* (กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2519), 1.] อย่างไรก็ตาม ความหมายของ “จังหวัดชายแดนภาคใต้” ก็เปลี่ยนแปลงอีกครั้งโดยการรวมเอาสงขลาเข้ามาด้วย เมื่อครั้งที่มีการสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 8/2524 ผลคือการจัดตั้งศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ขึ้นเป็นครั้งแรก สงขลาจึงถูกผนวกรวมเข้าไปนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

²⁵¹ ประชาคมข่าวกรอง กอ.สสส.จชต., “องค์กรกู้ชาติปัตตานี,” *สถานภาพกลุ่มก่อความไม่สงบในปัจจุบัน*. 15.

²⁵² สุภลักษณ์ กาญจนขุนดี, ดอน ปาทาน และทีมข่าวภาคสนามเครือเนชั่น, *สันติภาพในเปลวเพลิง*, 146-147. ผู้เขียนทั้งสองคนเป็นผู้สื่อข่าว *The Nation* ซึ่งน่าจะต้องใคร่ครวญถึงถ้อยคำที่เลือกใช้ในภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี ถึงกระนั้นผู้วิจัยก็พบว่าในห้วงระยะเวลาดังกล่าวก็มีการแปลถ้อยคำที่ว่านี้ในเอกสารทางการที่ต่างออกไป นั่นคือ “Insurgent-Terrorist Organization” กรุณาดูที่ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน จังหวัดปัตตานี, *ขบวนการโจรก่อการร้ายในจังหวัดปัตตานี* (มปท: กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน จังหวัดปัตตานี, ม.ป.ป.), 1. เอกสารชิ้นนี้น่าจะจัดพิมพ์ขึ้นมาในช่วงปี 2527 เพื่อสรุปผลการดำเนินงานของ กอ.รมน. ในเขตปัตตานี มีรายละเอียดของการเข้ามอบัติของ “สมาชิก ขจก.” ตลอดจนรายละเอียดกิจกรรมและถ้อยแถลงใน “พิธีรับขวัญผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย ณ มัสยิดกลางจังหวัดปัตตานี” ในวันที่ 15 ตุลาคม 2527. ที่สำคัญ มีเนื้อหาที่ตีพิมพ์ทั้งในภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษามลายูเฉพาะอักขระญาวีอีกด้วย

“ชาวมุสลิมที่ไม่เกี่ยวกับขบวนการดังกล่าวเกิดความรู้สึกไม่ดี”²⁵³ “ขบวนการโจรก่อการร้าย” (ขจก.) ถูกใช้ต่อเนื่องอย่างกว้างขวางเป็นเวลาหลายปี ก่อนที่รัฐบาลจะตัดสินใจเปลี่ยนแปลงและลดทอนความหมายอีกครั้งเป็น “โจรก่อการร้าย” หรือ “จกร.” ในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2538²⁵⁴ ซึ่งเห็นได้ชัดว่าเพียงแต่ตัดคำว่า “ขบวนการ” ออกไป มีเหตุผลอย่างน้อยสองประการสำหรับการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ ก็คือ ประการแรก “ต้องการที่จะลดระดับความสำคัญของขบวนการโจรก่อการร้ายมาเป็นเพียงการก่อการร้ายในระดับท้องถิ่นเท่านั้น”²⁵⁵ และประการที่สอง พิจารณาว่าถ้อยคำอย่าง “ขบวนการโจรก่อการร้าย” ในภาษาไทยกับความหมายในภาษาอังกฤษไม่ตรงกัน (Separatist) จึงเปลี่ยนแปลงคำศัพท์ในภาษาอังกฤษเสียใหม่ให้ตรงกับภาษาไทย แล้ว “ดัดแปลง” คำในภาษาไทยเสียใหม่มาเป็น “โจรก่อการร้าย” โดยใช้คำในภาษาอังกฤษว่า “Bandit Terrorist”²⁵⁶ สถานการณ์ดูจะเบาบางลงไปกระทั่งรัฐบาลมั่นใจพอที่จะลดระดับของสถานการณ์เข้าสู่ภาวะปกติในอีกไม่กี่ปีต่อมา นี่คือการมาของ “การแปรสภาพ” บรรดากลุ่มต่าง ๆ ที่เคยต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธเหล่านี้ให้กลายมาเป็นเพียง “อาชญากรทั่วไป” ในปลายปี 2544 ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น²⁵⁷

พัฒนาการข้างต้นนี้บอกอะไรหลายอย่าง การตัดคำว่า “แบ่งแยกดินแดน” ออกไปในกลางทศวรรษ 2510 นั้นเป็นการบังมิให้เห็นเป้าประสงค์ทางการเมืองของกลุ่มกองโจรติดอาวุธ

²⁵³ กรุณาตูใน ซิตชนก ราฮิมมูลา, “วิกฤตการณ์ชายแดนใต้”, 5. ซิตชนกอ้างถึงการให้เหตุผลดังกล่าวนี้เป็นของผู้บัญชาการกองข่าว กองบัญชาการผสมพลเรือน ตำรวจ ทหาร ที่ 43 ในรายการวิทยุหนึ่งของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2544 เหตุผลทำนองเดียวกันนี้สอดคล้องกับเอกสารของหน่วยงานด้านความมั่นคง กรุณาตู ประชาคมข่าวกรอง กอ.สสส.จชต., “องค์กรกู่ชาติปัตตานี,” *สถานภาพกลุ่มก่อความไม่สงบในปัจจุบัน*. 15. โดยระบุเพิ่มเติมอย่างไม่มีรายละเอียดมากนักว่า “เพื่อผลทางการเมืองและจิตวิทยา” ซึ่งจะว่าไปแล้วก็ดูคลุมเครือและกำกวมอยู่ไม่น้อย

²⁵⁴ ประชาคมข่าวกรอง กอ.สสส.จชต., “องค์กรกู่ชาติปัตตานี,” *สถานภาพกลุ่มก่อความไม่สงบในปัจจุบัน*. 15.

²⁵⁵ ซิตชนก ราฮิมมูลา, “วิกฤตการณ์ชายแดนใต้”, 5.

²⁵⁶ สุกลักษณ์ กาญจนขุนดี, ดอน ปาทาน และทีมข่าวภาคสนามเครือเนชั่น, *สันติภาพในเปลวเพลิง*, 146-147.

²⁵⁷ ประชาคมข่าวกรอง กอ.สสส.จชต., “องค์กรกู่ชาติปัตตานี”, 16.

เหล่านั้นที่กำลังพุ่มพุกก่อตัวขึ้นในช่วงเวลานั้น²⁵⁸ การเปลี่ยนถ้อยคำให้เหลือเพียง “ขบวนการโจรก่อการร้าย” (จกร.) จึงไม่เพียงแต่พยายามแยกแยะให้แตกต่างจาก “โจรจีนคอมมิวนิสต์” (จคม.) และ “ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์” (ผกค.) ที่กำลังเคลื่อนไหวด้วยกำลังอาวุธในเขตป่าเขาพร้อมห้วงเวลาเดียวกันเพียงเท่านั้น หากแต่ยังลดทอนนัยทางการเมืองของการเคลื่อนไหวอีกด้วย ทิศทางดังกล่าวนี้ยังมีผลดำรงอยู่กระทั่งในอีกสองทศวรรษถัดมา ทางการก็ตัดคำว่า “ขบวนการ” ออกไปให้คงเหลือเพียง “โจรก่อการร้าย” (จกร.) และสุดท้ายในกลางทศวรรษ 2540 ก็ไม่มีคำเรียกขานอย่างเฉพาะเจาะจงเพื่อชวนป้ายให้กับกลุ่มคนเหล่านี้อีกต่อไป ข้าศึกที่รัฐเผชิญหน้ามาเป็นระยะเวลาหลายปีนั้นถูกทำให้เชื่องด้วยถ้อยคำดังกล่าวอย่างเบ็ดเสร็จ ทิศทางที่เปลี่ยนไปของถ้อยคำเหล่านี้ก็คือการที่ค่อย ๆ เลื่อนไปสู่ความหมายที่ถูกทำให้ลดระดับความสำคัญและทอนอำนาจต่อรองในทางการเมืองอย่างค่อยเป็นค่อยไปตลอดห้วง 4 ทศวรรษที่ผ่านมา พร้อมกับความพยายามจัดวางให้ “ถ้อยคำ” ในฐานะที่เป็นรูปสัญลักษณ์ทางการเมืองเหล่านั้นถอยออกห่างไปจากความเป็นไปได้ที่จะรบกวนระบบระเบียบของรัฐรวมศูนย์มากที่สุดเท่าที่ทำได้ หากสิ่งนี้จะสร้างผลสะท้อนอยู่บ้าง ก็เป็นเพียงผลกระทบต่อระเบียบที่อยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายอาญาปกติที่จะจัดการกับ “มิฉฉาชีพ” โดยที่ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องต่อรองทางการเมืองใด ๆ ถ้อยคำที่ไม่เป็นทางการอย่าง “โจรใต้” หรือ

²⁵⁸ ปีอาร์เอ็นจัดตั้งขึ้นในปี 2503 และจัดตั้งกองกำลังปฏิวัติปัตตานี (Angkatan Bersenjata Revolusi Patani, ABREP) ในปี 2511 ซึ่งถอดแบบโครงสร้างและชื่อเรียกขานมาจากกองทัพปฏิวัติอินโดนีเซีย (ABRI) ในปีเดียวกันพุทธโลกก็ประกาศจัดตั้งขึ้นที่ซาอุดีอารเบียในปี 2511 และเริ่มเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องในเวลาต่อมา ในขณะที่บีเอ็นพีนั้นเริ่มประกาศสถานภาพของตนเองอย่างเปิดเผยในปี 2515 และมีกองกำลังของตนเอง (Angkatan Datu) และเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างเป็นระบบในเวลาต่อมา นอกจากสามพรรคนี้แล้วยังมีกลุ่มย่อยอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนมีเป้าหมายในการปลดปล่อยปัตตานีเป็นอิสระ

“โจรกระจอก”²⁵⁹ จึงเป็นถ้อยคำที่เป็นไปได้ในบทสนทนาขณะนั้น กระทั่งฝ่ายที่กำหนดนโยบายมั่นใจว่าสถานการณ์นั้นควบคุมได้และกลับสู่สภาวะปกติแล้ว แต่การประเมินที่ว่านี้ก็สวนทางกับความเป็นจริง เมื่อเหตุการณ์ปล้นปืนที่ค่ายทหารในจังหวัดนราธิวาสปรากฏขึ้นในต้นปี 2547

4.4 ภาพหลอนของการก่อการร้าย: ความอลหม่านในสถานการณ์ความรุนแรงพาด 2547-2549

เหตุการณ์ปล้นปืนที่ค่ายกองพันพัฒนาที่ 4 อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาสในต้นปี 2547 ได้สร้างความปละหลายใจและตั้งปริศนาให้กับผู้คนในวงกว้างว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร ความรุนแรงที่แทรกเข้ามาระลอกใหม่และดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องก็ทำให้แนวทางการประเมินสถานการณ์ที่กำลังเข้าสู่ “สภาวะปกติ” ที่มีอยู่ก่อนหน้านั้นคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงไปไกล ในห้วงเวลาสองสามปีแรกนั้นมีเหตุการณ์ความรุนแรงซึ่งเป็นที่จดจำหลายเหตุการณ์ อีกทั้งยังมีแบบแผนของความรุนแรงที่แตกต่างไปจากก่อนหน้านั้นอย่างน่าตกใจ เป้าสังหารที่เป็นพลเรือนนั้นพุ่งสูงขึ้น ความรุนแรงมีความหมายทางสัญลักษณ์ที่บ่อนเซาะความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนต่างวัฒนธรรม²⁶⁰ ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นท่ามกลางความสับสนอลหม่านของสถานการณ์และไร้ถ้อยแถลงที่เป็นทางการของฝ่ายต่อต้านที่จับ

²⁵⁹ น่าสนใจว่าคำว่า “โจรกระจอก” นั้นมักถูกกล่าวอ้างเสมอว่าเป็นคำพูดของ พ.ต.ท.ทักษิณ ที่สะท้อนการประเมินสถานการณ์ที่ผิดพลาด แต่จากการค้นคว้าไปยังแหล่งข้อมูลเริ่มแรก ผู้วิจัยไม่พบถ้อยแถลงตรง ๆ ของ พ.ต.ท.ทักษิณ ว่าได้เคยกล่าวคำนี้ต่อสาธารณะ จะพบก็แต่คำว่า “โจรห้าร้อย” ที่เขาเคยกล่าวถึงอยู่บ้างในช่วงแรกที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ส่วนการอ้างถึง “โจรกระจอก” ของเขานั้นมักถูกผลิตซ้ำอย่างสับสน และบางครั้งก็มีการระบุอย่างผิดช่วงเวลาว่าเป็นการมรสุวาทของเขาหลังเหตุการณ์ปล้นปืนในปี 2547 หาก พ.ต.ท.ทักษิณกล่าวถ้อยคำนี้จริง ก็เป็นไปได้อย่างยิ่งว่าเขาอาจหลุดปากออกมาระหว่างอยู่ในที่ประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งถูกนำมาขยายความต่อในเวลาต่อมา

²⁶⁰ นอกจากการปล้นปืนในค่ายทหารแล้ว ยังพบว่ามีการสังหารพระสงฆ์และโจมตีเป้าหมายสัญลักษณ์ทางศาสนาอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน การซ้อมทรมานและบังคับให้สูญหายเกิดขึ้นหลายกรณีในช่วงเวลานี้ เหตุการณ์สำคัญอย่างการปะทะหลายจุดในวันที่ 28 เมษายน 2547 การสลายและจัดการกับการชุมนุมที่ตากใบในวันที่ 25 ตุลาคมปีเดียวกันก็ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก การเผชิญหน้าที่ตั้งเครียดระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชุมชนและระหว่างชุมชนด้วยกันเองส่งผลให้มีผู้คนต้องอพยพย้ายถิ่นฐานจำนวนหนึ่ง เหตุการณ์รุนแรงที่แทบจะเกิดขึ้นรายวันยังส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนต่างชุมชนทางวัฒนธรรมอยู่ในขั้นประะบางไม่ไว้วางใจ

อาวุธขึ้นต่อกรกับรัฐเพื่ออธิบายเหตุผลในการใช้กำลังอย่างกระจ่างชัด การเจ็บเสียงที่ว่านี้ทำให้ความรุนแรงได้กลายมาเป็นวิธีในการสื่อสารทางการเมืองโดยตัวมันเอง ในขณะที่รัฐบาลภายใต้การนำของ พ.ต.ท.ทักษิณ ในขณะที่นั่นเองก็รับมือด้วยวิธีการอันหลากหลาย ทั้งมาตรการที่แข็งกร้าวเพื่อตอบโต้กับความรุนแรงและท่าทีที่ผ่อนปรนดังเช่นการเปิดโอกาสให้จัดตั้งคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ แต่ทั้งหมดนี้ล้วนสะท้อนความสับสนในการประเมินสถานการณ์และกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างชัดเจน

สถานการณ์เป็น “พื้นที่พิเศษ” ยังหวนกลับมาอีกครั้งผ่านการมีนโยบายเฉพาะเจาะจงต่อพื้นที่ปัญหาดังกล่าว หลังจากที่เว้นว่างไประยะเวลาหนึ่งซึ่งเป็นผลมาจากการประเมินสถานการณ์ว่าความตึงเครียดได้คลี่คลายไปแล้ว²⁶¹ การมีสิ่งทีเรียกว่า “นโยบายแห่งชาติ” ที่กำหนดเอาไว้เป็นการเฉพาะเช่นนี้สะท้อนว่ารัฐบาลเริ่มมองเห็นทั้งความสำคัญเร่งด่วนและความเป็นไปได้ของสถานการณ์ที่จะมีความยืดเยื้อ แนวนโยบายดังกล่าวนี้ปรากฏออกมาในรูปของคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี 3 ฉบับ อันได้แก่ ได้แก่ (1) คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 68/2547 เรื่อง นโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ลงวันที่ 24 มีนาคม 2547 (2) คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 260/2547 เรื่อง นโยบายและแนวทางการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ลงวันที่ 4 ตุลาคม 2547 และ (3) คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 200/2548 เรื่อง นโยบายและการพัฒนาระบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ลงวันที่ 31 พฤษภาคม 2548 ทั้งหมดนี้เป็นความพยายามจะสร้างและปรับปรุงกลไกในการรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นของภาครัฐเอง สิ่งที่มีตามมาก็คือการสถาปนา “กองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้” (กอ.สสจ.ชต.) แต่สิ่งที่น่าคิดก็คือการมีนโยบายที่ปรากฏอยู่หลายฉบับในเวลาเพียงไม่กี่ปีเหล่านี้สะท้อนให้เห็นความสับสนทั้งในแง่ของการประเมินสถานการณ์และการวางกรอบนโยบายได้เป็นอย่างดี ถ้อยแถลงดังกล่าวนี้ยังอาจสะท้อนได้จากวิธีในการเลือกใช้ถ้อยคำสำคัญในตัวบทดังกล่าวอีกด้วย

²⁶¹ ในทางนิตินัย จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ลดสถานะพิเศษตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 123/2545 ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อที่แล้ว คำสั่งดังกล่าวไม่ได้มีผลต่อการบังคับใช้ “*นโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ. 2542-2546)*” แต่ในทางปฏิบัติ นโยบายดังกล่าวก็ไม่มี ความหมายใดมากนัก จนกระทั่งหมดวาระไปในปลายปี 2546 ซึ่งไม่กี่วันหลังจากนั้นก็เกิดเหตุการณ์ปล้นปืนขึ้น เป็นเวลาเกือบสามเดือนก่อนที่รัฐบาลจะมีแนวนโยบายฉบับใหม่ประกาศใช้ในเดือนมีนาคม 2547 (สมเกียรติ บุญชู อดีตรองเลขาธิการสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กรุงเทพฯ, 16 มกราคม 2559).

ผู้วิจัยพบว่ามี การเปลี่ยนแปลงถ้อยคำบางอย่างที่ส่งผลต่อการกำหนดสถานการณ์ที่จะ ตามมาหลังจากนั้น ทั้งจากถ้อยคำที่ให้ความหมายต่อปรากฏการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น ซึ่งสัมพันธ์ กับการอธิบายว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นคืออะไร ซึ่งจะเป็นการระบุงชี้ “ตัวแสดง” ที่เป็นฝ่าย ตรงกันข้ามกับรัฐไปด้วยในเวลาเดียวกัน ทั้งหมดนี้ สะท้อนความพยายามที่จะ “จำกัดความ” สถานการณ์ที่รัฐกำลังเผชิญ ในห้วงที่ข้อความจากอีกฝ่ายหนึ่งนั้นยังไม่ชัดเจนและเปิดเผย ถ้อยคำ เหล่านี้จึงเป็นการสนทนาฝ่ายเดียว และพยายามช่วงชิงความหมายที่จะส่งผลต่อความได้เปรียบใน การรับมือกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นบนความเชื่อที่ว่าในความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนี้ รัฐยังสามารถที่จะ รับมือและ “เอาชนะ” อีกฝ่ายหนึ่งได้

ในคำสั่งฯ 68/2547 ระบุปัญหาว่าเป็น “ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่” ที่วางอยู่ใน บริบทของโลกหลังสงครามเย็นที่สถานการณ์ได้เปลี่ยนไปเป็นการเผชิญหน้ากันของ “อภิมหาอำนาจของโลก” กับ “กลุ่มต่อต้าน” ซึ่งได้ใช้ความเชื่อ ศรัทธา ความแตกต่างทางด้านเชื้อ ชาติ เผ่าพันธุ์ และความไม่เท่าเทียมกันในสังคมเป็นเงื่อนไขทำสงครามกันในรูปแบบ “สงครามก่อ การร้าย”²⁶² อันมีผลกระทบกว้างไกลในหลายภูมิภาค ซึ่งแน่นอนว่ารวมไปถึงพื้นที่ “3 จังหวัด ชายแดนภาคใต้”²⁶³ โดยมีปัจจัยที่เป็นทั้ง “จุดอ่อนและเงื่อนไข” อันเกิดมาจากความแตกต่าง ทางด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่เกื้อกูลให้ “กลุ่มขบวนการต่าง ๆ” ใช้ประโยชน์จาก สิ่งนี้เพื่อก่อความไม่สงบขึ้นในพื้นที่และเป็นไปได้ที่จะดึงให้ “กลุ่มก่อการร้าย” ให้เข้ามาแสวงหา ประโยชน์จากสถานการณ์²⁶⁴ แม้จะให้ความสำคัญกับเงื่อนไขภายในประเทศ แต่การตีความ สถานการณ์ในตัวบทข้างต้นก็ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของวาทกรรมการก่อการร้ายสากลอย่างชัดเจน เพราะได้ลากเส้นให้ “กลุ่มก่อการร้าย” จากภายนอกให้ทั้งกลายเป็นอื่นและทั้งสามารถจะคุกคาม

²⁶² คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 68/2547 เรื่อง นโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่ 3 จังหวัด ชายแดนภาคใต้, ลงวันที่ 24 มีนาคม 2547; “นโยบายสร้างสันติสุขในพื้นที่ 3 จว.ชายแดนใต้,” *มติชน*, 5 พฤษภาคม 2547, 2.

²⁶³ คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 68/2547 เรื่อง นโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่ 3 จังหวัด ชายแดนภาคใต้, 1. นี่เป็นครั้งแรกที่เอกสารนโยบายพยายามจำกัดกรอบของสถานการณ์โดยการตีวง “พื้นที่พิเศษ” ให้เหลือเพียง “สามจังหวัดชายแดนภาคใต้” นโยบายที่ตามมาหลังจากนี้จะจำกัดอยู่ ในกรอบดังกล่าว จนกระทั่งความหมายเริ่มเคลื่อนโดยรวมเอา 4 อำเภอของจังหวัดสงขลาเข้ามา ด้วย เหตุที่ยังมีสถานการณ์ความรุนแรงและการบังคับใช้กฎหมายความมั่นคง ในขณะที่ “จังหวัดชายแดน ภาคใต้” ก็กลับมารวมเป็น 5 จังหวัดเช่นดังเก่าเมื่อมีการรื้อฟื้น คอ.บต.ขึ้นมาอีกครั้งในช่วงปี 2551

²⁶⁴ เรื่องเดียวกัน. 2.

ความมั่นคงของรัฐไทยได้ กล่าวอีกอย่างก็คือ รัฐบาลไทยกำลังอ่านสถานการณ์ในตรรกะการสร้างมิตร และศัตรูตามกรอบคิดของ “สงครามต่อต้านการก่อการร้าย” ซึ่งกำลังครอบงำชุมชนระหว่างประเทศ อยู่ในขณะนั้น แต่ถึงอย่างนั้น ก็ไม่ได้ไปไกลถึงขั้นระบุบ่งชี้ตัวแสดงฝ่ายต่อต้านที่เคลื่อนไหวอยู่ภายในประเทศด้วยป้ายชื่อ “กลุ่มก่อการร้าย” แต่กลับใช้ถ้อยคำที่ดูคลุมเครือว่า “กลุ่มขบวนการต่าง ๆ” โดยไม่ปรากฏถ้อยคำเก่าที่เคยใช้ในนโยบายเกี่ยวกับชายแดนใต้ก่อนหน้านี้อย่าง “โจรก่อการร้าย” (ขจก.) ควรตั้งข้อสังเกตในที่นี้ว่า “กลุ่มก่อการร้าย” นั้นน่าจะต่างไปจาก “โจรก่อการร้าย” หรือแม้แต่ “ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์” อย่างสำคัญ เพราะแม้ว่าจะมีถ้อยคำ “ก่อการร้าย” เหมือนกัน แต่ความหมายก็ได้เคลื่อนออกไปจากเดิมมากมาย จุดร่วมอาจเป็นเรื่องการลดทอนความชอบธรรมทางการเมืองของผู้ที่ถูกเรียกขาน แต่ข้อต่างสำคัญก็คือคำ ๆ นี้ได้สถาปนาความเป็นไปได้ของความสัมพันธ์ที่แยกพันธมิตรออกจากศัตรูท่ามกลางตัวแสดงทางการเมืองในเวทีระหว่างประเทศที่หลากหลาย การแขวนป้ายว่าใครจะเป็น “ผู้ก่อการร้าย” นั้นอาจไม่ยาก แต่การรับมือต่อผลของการเรียกขานเหล่านั้นอาจเป็นเรื่องลำบากมากกว่า

รูปการณ์เช่นนี้มีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยในคำสั่งฯ 260/2547 ที่ลงนามประกาศใช้ในปีต่อๆ มา คำสั่งดังกล่าวยังคงเน้นความสำคัญของถ้อยคำ “การก่อการร้าย” ในการอธิบายปรากฏการณ์ และเริ่มใช้สลับกับคำว่า “สถานการณ์ความไม่สงบ” อยู่บ้างเช่นเดิม²⁶⁵ ที่ต่างออกไปก็คือการเน้นประเมินสถานการณ์ให้ความสำคัญกับรายละเอียดที่เป็นเงื่อนไขความขัดแย้งในระดับท้องถิ่นมากขึ้น แต่ก็ยังเป็นนโยบายที่อยู่ในอิทธิพลของกรอบคิดการรับมือกับภัยคุกคามก่อการร้าย จุดเปลี่ยนสำคัญอยู่ที่ตัวบทของแนวนโยบายฉบับต่อมาที่ประกาศใช้ในกลางปี 2548 นั่นก็คือ คำสั่งฯ ที่ 200/2548 ที่ถ้อยคำอย่าง “การก่อการร้าย” และ “ผู้ก่อการร้าย” เริ่มหายไป แต่เริ่มปรากฏถ้อยคำ “การก่อความไม่สงบ” และ “ผู้ก่อความไม่สงบ” อย่างคงเส้นคงวามากขึ้น²⁶⁶ สอดคล้องกับข้อถกเถียงสำคัญภายในแวดวงของหน่วยงานความมั่นคงในขณะนั้นว่า การเรียกขานด้วยคำถ้อยคำแรกนั้นเท่ากับเป็นการยกระดับปัญหาให้ลุ่่มเสี่ยงต่อการแทรกแซงจากต่างชาติ ซึ่งมีแง่มุมสองด้าน กล่าวคือ การนิยามความหมายให้เป็น “การก่อการร้าย” ผ่านการระบุบ่งชี้ตัวแสดงสำคัญอาจเอื้อให้ประเทศสหรัฐอเมริกาและพันธมิตรจัดวางความสำคัญของสถานการณ์ในประเทศไทยให้อยู่ในแผนที่

²⁶⁵ คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 260/2547 เรื่อง นโยบายและแนวทางการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้, ลงวันที่ 4 ตุลาคม 2547; “ยกเครื่องอีกรอบ ‘เสริมสร้างสันติสุข’ ‘ทักษิณ’ โดดคุมเอง ‘ดับไฟใต้’,” *มติชน*, 6 ตุลาคม 2547, 2.

²⁶⁶ คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 200/2548 เรื่อง นโยบายและการพัฒนาระบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้, ลงวันที่ 31 พฤษภาคม 2548.

ยุทธศาสตร์ที่ต้องเข้าแทรกแซง ในขณะที่อีกด้านหนึ่งซึ่งจะยังผลตามมาก็คือการดึงดูดให้เครือข่ายนิสิตสากลเข้ามาพัวพันกับความขัดแย้งภายในมากขึ้น แม้ว่าในทางปฏิบัติแล้ว เจ้าหน้าที่ซึ่งรับผิดชอบเองก็มักจะเรียกขานด้วยถ้อยคำ “การก่อการร้าย” อย่างไม่เป็นทางการ เพราะเป็น “คำแรง” ที่น่าจะสอดคล้องกับสถานการณ์ที่ดูจะ “รุนแรง” มากกว่าที่คาดคิดไว้²⁶⁷ แต่แล้วถ้อยคำ ๆ นี้ก็ไม่เคยปรากฏในเอกสารนโยบายต่อจากนั้นอีกเลย เจ้าหน้าที่ที่ทางการพอใจที่จะเรียกขานด้วยคำว่า “การก่อความไม่สงบ” และ “ผู้ก่อความไม่สงบ” มากกว่า เพราะอย่างน้อยก็เป็น “เรื่องภายใน” ที่ตีกรอบการรับมือได้อย่างถนัดถนี่มากกว่า

4.5 สะกดถ้อยคำ กำหนดสถานการณ์: การปรับตัว การเผชิญหน้า และการแสวงหาทางเลือก ในช่วง 2549-2556

4.5.1 ภาพรวมสถานการณ์

เมื่อเริ่มเข้าสู่ปลายปี 2549 สถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่ชายแดนใต้หรือ “ปาตานี” ได้ก้าวเข้าสู่การเปลี่ยนผ่านในหลายด้าน ความขัดแย้งทางการเมืองที่ปรากฏเป็นการชุมนุมบนท้องถนนอย่างยืดเยื้อได้เปิดโอกาสให้กองทัพยึดอำนาจจากรัฐบาลทักษิณในวันที่ 19 กันยายน 2549 อำนาจอธิปไตยถูกส่งมอบให้แก่คณะรัฐประหารที่ต่อมาได้แต่งตั้งรัฐบาลใหม่ขึ้นมาบริหารประเทศ จัดการให้มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ แต่ความตึงเครียดทางการเมืองยังคงดำรงอยู่อีกหลายปีต่อจากนั้น การชุมนุมกดดันทางการเมืองปรากฏขึ้นทั่วประเทศ สถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ถูกทำให้แบ่งขั้วข้างทางการเมือง ยังผลให้ในช่วงเวลานี้มีรัฐบาลที่เปลี่ยนชั่วคราวประเทศบ่อยครั้ง ทิศทางของประเทศก็ปรับเปลี่ยนไปตามความไม่แน่นอนดังกล่าว ในสภาวะวุ่นวายดังกล่าว รัฐบาลไทยมอบหมายภารกิจ “ดับไฟใต้” เอาไว้ให้อยู่ในมือของกองทัพบก ซึ่งในที่สุดก็สถาปนาองค์กรอย่าง กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรให้มีอำนาจที่ลงหลักปักฐานมากขึ้นกว่าเดิมในปี 2551 จะมีช่วงเวลาของการคั่งงำกันในแง่ทิศทางอยู่บ้างก็เมื่อรัฐบาลที่นำโดยประชาธิปไตยขึ้นครองอำนาจในปลายปี 2551 พร้อมทั้งสถาปนาสถาบันของหน่วยงานราชการพลเรือนอย่าง ศอ.บต. ที่มีพระราชบัญญัติรองรับขึ้นมาถ่วงดุลกับ กอ.รมน. แต่โดยรวมแล้ว ฝ่ายความมั่นคงและกองทัพก็ยังคงเป็นผู้กำหนดทิศทางหลักของการแก้ปัญหา “ความไม่สงบ” ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ กระทั่งข้อขัดแย้งในเรื่องทิศทางปรากฏขึ้นอีกครั้งหลังจากที่พรรคเพื่อไทยคุมเสียงข้างมากและได้กลายมาเป็น

²⁶⁷ นักรบ บุญบัวทอง รองผู้อำนวยการศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 5 กอ.รมน., สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กรุงเทพฯ, 5 มกราคม 2559.

รัฐบาลในปี 2554 การปรับตัวขนานใหญ่จึงเกิดขึ้นอีกครั้งผ่านนโยบายอย่างน้อยที่สุดสองประเด็น ยุทธศาสตร์หลัก นั่นคือ การพิจารณาทางเลือกในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการเมืองการปกครองแบบพิเศษในพื้นที่ดังกล่าว และที่สำคัญที่สุดก็คือการยอมรับและผลักดันกระบวนการพูดคุยสันติภาพอย่างเป็นทางการ

ในด้านตรงกันข้าม ขบวนการต่อสู้เพื่อปลดปล่อยปาตานี ซึ่งนำโดย “แนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปาตานี” หรือ “บีอาร์เอ็น” ก็เริ่มมีการปรับตัวอย่างเงียบ ๆ แม้จะยังอยู่ในเงามืด และยังไม่มีการส่งเสียงด้วยถ้อยแถลงที่เป็นทางการใด ๆ แต่พวกเขาก็กำลังอยู่ในสถานะที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออก เพราะระยะเวลาที่เคยคาดหวังว่าจะสามารถปลดปล่อย “ปาตานี” ออกเป็นอิสระจากรัฐไทยนั้นกำลังเลยผ่านไป²⁶⁸ พวกเขาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแนวทางการต่อสู้เสียใหม่ ทั้งเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นใน “ฝ่ายตรงกันข้าม” และอีกด้านหนึ่งคือพยายามรักษาระยะเวลาต่อสู้ให้สร้างความเป็นไปได้ในการบรรลุเป้าหมายทางการเมืองของตนให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะ

²⁶⁸ ข้อเท็จจริงที่ว่าระยะเวลาเป้าหมายที่จะบรรลุซึ่งเอกราชหรือการปลดปล่อยปาตานีเป็นเอกราชของ “ขบวนการบีอาร์เอ็น” นั้นมี “ความจริง” ในเรื่องนี้อยู่หลายชุด อาทิเช่น 1) เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงอ้างอิงจากหลักฐานที่พวกเขาพบว่ามีเป้าหมายที่จะปลดปล่อยให้ได้ภายใน **1,000 วัน** หลังจาก “วันเสียงปืนแตก” ในวันที่ 4 มกราคม 2547 ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นจริงวันที่ครบรอบก็น่าจะตกอยู่ราวต้นเดือนตุลาคม 2549 [กรุณาดู สำเร็จ ศรีทราย, *ศึกใต้ไม่ลับดวงพรางภาค 1* (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ม.ป.ป.), 347.] 2) นายทหารสำนักแผนและนโยบายของ กอ.รมน.ภาค 4 ส่วนหน้าบรรยายสรุปในเดือนเมษายน 2559 ให้เห็นพัฒนาการของความมุ่งมั่นที่ล้มเหลวของ “ฝ่ายตรงกันข้าม” ในการจะบรรลุเป้าหมายเอกราชในปี **2550** [“กอ.รมน.ชี้ 3 ปัจจัยเร่งสถานการณ์แรงขึ้น ขอประชาชนช่วยบีบทุกกลุ่มเข้าร่วมพูดคุย,” *โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้*, 14 เมษายน 2559, <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/8484> (สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2559).] และ 3) เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยได้รับจากการสนทนาทวนความทรงจำกับอดีตนักรบบีอาร์เอ็นในระหว่างที่พวกเขายัง “รับราชการ” อยู่ โดยเป้าหมายในการปลดปล่อยจะอยู่ที่ราว **ต้นปี 2548** หรือใช้เวลาเพียงประมาณ 1 ปี หลังวันจุด “บุงออาปี” (ดอกไม้ไฟ) หรือเหตุการณ์ปล้นปืนที่ค่ายปีเหล็ง [ไต่ะยี (นามสมมติ) สมาชิกบีอาร์เอ็น, สนทนากับผู้วิจัย, ปัตตานี, 27 ตุลาคม 2558.] เป็นไปได้ว่าข้อเท็จจริงทั้งสามชุดนี้เป็นเพียงการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อเป้าหมายบางอย่างของฝ่ายต่าง ๆ เท่านั้น ผู้วิจัยไม่มีเอกสารยืนยันความหนักแน่นต่อทัศนะเหล่านี้เพียงพอ แต่ก็ถือว่า “ข้อมูล” ที่ฝ่ายต่าง ๆ มีอยู่ก็ทำให้มีน้ำหนักพอที่จะบันทึกเอาไว้ได้บ้าง

เป็นไปได้²⁶⁹ ในขณะที่ ยุทธศาสตร์สำคัญในการรักษาความลับขององค์กรกำลังถูกทำลาย เพราะพวกเขา กำลัง “ถูกเปิดเผย” มากขึ้นจากฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐ โครงสร้างทางการเมืองในทุกระดับกำลังถูกสลายอย่างค่อยเป็นค่อยไป ช่วงเวลานี้เองที่ปรากฏในเวลาต่อมาว่าพวกเขาเองก็เริ่มถกเถียงกันในเรื่องการเปิดช่องทางสำหรับการเจรจาต่อรองกับรัฐบาลไทย ไปพร้อม ๆ กับการเน้นหนักไปที่งานการเมืองที่ไม่ใช่กำลังมากขึ้นกว่าก่อนหน้านี้

สถานการณ์หลังจากช่วงเวลานี้เป็นเรื่องของความท้าทายของทั้งสองฝ่าย สิ่งที่ปรากฏขึ้นตามมาก็บ่งชี้ให้เห็นพลวัตของความขัดแย้งที่เปลี่ยนไป ภาพที่ปรากฏต่อสาธารณชนก็คือ ความรุนแรงที่พุ่งสูงขึ้นในช่วงแรกและเริ่มลดระดับลงในระยะหลัง แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งการแกว่งขึ้น ๆ ลง ๆ ของเหตุการณ์ความรุนแรง²⁷⁰ ช่วงเวลานี้ยังปรากฏการเคลื่อนไหวในลักษณะเผชิญหน้าผ่านการชุมนุมขนาดย่อม ๆ หลายครั้งกระจายไปทั่วทั้งพื้นที่ ฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐก็เริ่มใช้ช่องทางที่กฎหมายพิเศษเปิดเอื้อให้เปิดปฏิบัติการปิดล้อมตรวจค้นขนานใหญ่ เพื่อมุ่งหมายสลายโครงสร้างทางการเมืองใน

²⁶⁹ ผู้วิจัยไม่มีเอกสารยืนยันถึงการปรับตัวของปีอาร์เอ็นอย่างเป็นทางการในช่วงเวลานี้ แต่จากการสัมภาษณ์ผู้นำของกลุ่มมาราปาตานี ซึ่งเป็น “สมาชิก” กลุ่มปีอาร์เอ็นในต้นปี 2559 ระบุว่าผู้นำในองค์กรได้พยายามรื้อฟื้นฝ่ายการเมืองระหว่างประเทศขึ้นในปี 2550 หรือในเวลาเดียวกับรัฐบาลสุรยุทธ์ ซึ่งเรียกว่า “Dewan Hubungan Luar Negeri” (น่าจะแปลเป็นภาษาไทยได้ว่า “สภาการประสานงานต่างประเทศ”) ซึ่งแยกมาจากสภาการเมืองที่มีอยู่เดิม โดยพิจารณาว่าเมื่อสถานการณ์สู้รบและการเมืองในพื้นที่เริ่มมีข้อจำกัดบางอย่าง จึงจำเป็นต้องปรับปรุงงานด้านนี้ ปักงานนี้ทำภารกิจพื้นฐานสำหรับการปูแนวทางไปสู่การพูดคุยสันติภาพกับรัฐบาลไทยในเวลาต่อมา (อาวัง ญาบะ, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กัวลาลัมเปอร์, 8 มกราคม 2559). นอกจากนี้ บันทึกของ พล.อ. สำเร็จ ศรีหรัย ยังได้ให้รายละเอียดถึงข้อค้นพบของฝ่ายเจ้าหน้าที่ว่าปีอาร์เอ็นกำลังปรับตัวอย่างสำคัญในปี 2554 จากเอกสารที่ยึดได้หลังจากการปะทะในเขตป่าเขาของอำเภอเรือเสาะ โดยมีการปรับให้ฝ่ายทหารเข้ามาควบคุมงานการเมืองในระดับหมู่บ้านหรืออาเจะมากขึ้น สำเร็จเชื่อว่าการปรับตัวเป็นผลมาจากปีอาร์เอ็นประสบปัญหาในงานมวลชนหลังการถูกกดดันอย่างหนักจากฝ่ายรัฐบาล ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการรักษาฐานเพื่อรับมือกับแรงกดดันของมาเลเซียที่ต้องการบีบให้เข้าสู่การพูดคุยกับฝ่ายไทย (กรุณาตุ สำเร็จ ศรีหรัย, *ศึกใต้ไม่ลับลวงพราง ภาค 1*, 379.).

²⁷⁰ ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี, “ความจริงที่คุณไม่อาจฟัง: ความขัดแย้งที่รุนแรงในชายแดนใต้/ปาตานีกับทศวรรษของความเป็นจริงที่สับสนกดดันและการหาทางออกอันไม่แน่นอน,” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 25 กรกฎาคม 2557, <http://www.deepsouthwatch.org/node/5974> (สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2559).

ระดับหมู่บ้านของ “ฝ่ายตรงกันข้าม” ในขณะที่เหตุการณ์สะท้อนขวัญหลายกรณี ด้านหนึ่งก็ทำให้สายสัมพันธ์ระหว่างผู้คนต่างศาสนิกถูกบ่อนเซาะทำลายลงไป บางเหตุการณ์ผลักดันให้ผู้คนจำนวนหนึ่งต้องอพยพออกจากถิ่นพำนัก²⁷¹ อีกหลายกรณีก็ผลักดันให้ผู้คนในพื้นที่รวมตัวกันขับเคลื่อนเพื่อวิพากษ์วิจารณ์นโยบายภาครัฐอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน เครือข่ายองค์กรภาคประชาสังคมเริ่มปรากฏตัวมากขึ้นตั้งแต่หลังปี 2550 เป็นต้นมา พวกเขาเรียกร้องวาระทางการเมืองหลากหลาย ตั้งแต่การวิพากษ์การบังคับใช้กฎหมายพิเศษไปจนถึงการเรียกร้องให้รัฐบาลพิจารณาทางเลือกในการออกแบบเขตปกครองพิเศษ ช่วงเวลานี้มีการอภิปรายถึงทางเลือกดังกล่าวอย่างคึกคัก ซึ่งทำให้พื้นที่ทางการเมืองขยายตัวอย่างมาก จนกระทั่งถึงช่วงที่มีการเปิดเผยว่ามีการพูดคุยเพื่อสันติภาพอย่างเป็นทางการในตอนต้นปี 2556 ซึ่งทำให้สถานการณ์ความขัดแย้งเปลี่ยนแปลงลักษณะบางอย่างอีกครั้ง โดยเฉพาะวิธีที่คู่ขัดแย้งหลักทั้งสองฝ่ายสัมพันธ์กัน และการเติบโตขึ้นของกลุ่มพลังต่าง ๆ ในสังคมที่นอกเหนือไปจากทั้งสองฝ่าย

4.5.2 ปัญหาของ “การก่อความไม่สงบ” และตัวตบปีอาร์เอ็นในสายตารัฐ

รัฐบาลที่นำโดย พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ องคมนตรี ได้พยายามสร้างการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างในการบริหารจัดการกับวิกฤตการณ์ที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ หนึ่งในนั้นคือการรื้อฟื้นหน่วยงานที่เคยมีบทบาทสำคัญในอดีตอย่างศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้และกองบัญชาการร่วมพลเรือน ตำรวจ ทหาร ผ่าน “คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 206/2549 เรื่อง นโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้”²⁷² โดยยกเลิกคำสั่งที่เป็น “นโยบาย” ก่อนหน้านี้ทั้งหมด ยังเป็นครั้งแรกที่รัฐบาลปลุกชีพแนวคิดเก่าที่เคยประสบความสำเร็จในยุคสงครามเย็นอย่าง “การเมืองนำการทหาร” กลับมาปิดฝุ่นเสียใหม่และประกาศเดินหน้าหาทางออกจากความขัดแย้งที่เป็นมรดกซึ่งรัฐบาลเก่าทิ้งเอาไว้ “การเมืองนำการทหาร” ยังเป็นคาถาที่ทรงพลังที่พร้อมจะถูกกล่าวอ้างขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีก ทั้ง ๆ ที่ความหมายยังคงสับสนอยู่ระหว่างผู้ป่าวประกาศกับผู้ที่แปรไปสู่ภาคปฏิบัติจริง ๆ²⁷³

²⁷¹ กองบรรณาธิการ, “สัญญาณอันตราย...สงครามกลางเมือง,” Cover Story, *DeepSouth Bookazine*, ฉบับที่ 1 (พฤษภาคม 2550), 20-23.

²⁷² สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, *คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 206/2549 เรื่อง นโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้*, (กรุงเทพฯ: สำนักความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2549).

²⁷³ สำเร็จ ศรีหรั่ง, *ศึกใต้ไม่ลับลวงพราง ภาค 1*, 186-191.

ในห้วงเวลานั้น รัฐนาวาไทยถูกกุมหางเสือโดยนายทหารที่มีภูมิหลังมาจากหน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ หรือ “รบพิเศษ” โดยที่คนแรกเป็นหัวหน้าคณะรัฐประหารที่ควบตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ในขณะที่คนหลังนั่งแท่นเป็นนายกรัฐมนตรี หลักคิดในการรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็คือการป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบ (ปปส.) ซึ่งกลายเป็นแนวคิดหลักหรือ “หลักนิยม” ที่ครอบงำทิศทางของรัฐบาลไทยในขณะนั้น คำว่า “การก่อความไม่สงบ” ถูกใช้ในการอธิบายสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและลงหลักปักฐานอย่างมั่นคงในนโยบายภาครัฐ ดังจะเห็นได้ว่าถ้อยคำทำนองนี้ปรากฏเป็นคำสำคัญที่อยู่ในคำสั่งที่ 206/2549 ดังถ้อยแถลงเกริ่นนำในตอนต้นว่า

สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนและมีความเชื่อมโยงกันหลายมิติ พื้นฐานปัญหาแท้จริงเกิดจากความต้องการมีส่วนร่วมการดำรงอยู่ในสังคมไทยบนพื้นฐานของความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะ ในขณะที่มีบุคคลกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นคนจำนวนน้อยเท่านั้น ได้ใช้เงื่อนไขในอัตลักษณ์เฉพาะดังกล่าวมาขยายผลในการก่อความไม่สงบ ทำให้บรรยากาศความกลัว ความไม่ไว้วางใจระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่จนทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ตกอยู่ในสภาพของความหวาดกลัว เป็นอุปสรรคในการเข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่²⁷⁴ (เน้นโดยผู้วิจัย)

คำจำกัดความของ “การก่อความไม่สงบ” นั้นมีอยู่หลากหลาย แต่ที่ถือเป็น “หลักนิยม” สำหรับหน่วยงานความมั่นคงไทย โดยเฉพาะกองทัพบกนั้นอยู่บนพื้นฐานของคู่มือราชการสนามที่ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบที่เคยมีการจัดทำในปี 2540 โดยเป็น “แปล(ง)” มาจากคู่มือราชการสนามของสหรัฐอเมริกาที่ใช้ในการต่อกรกับสงครามกองโจรใน

²⁷⁴ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 206/2549 เรื่องนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้, 3.

เวียดนามเมื่อกลางทศวรรษที่ 1970²⁷⁵ และพยายามปรับปรุงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในประเทศไทย การก่อความไม่สงบ หรือ Insurgency ในความหมายของกองทัพไทย หมายถึง

การเคลื่อนไหวของขบวนการที่มุ่งประสงค์จะล้มล้างอำนาจรัฐที่มีอยู่เดิม เป้าหมายอาจจำกัดเพียงต้องการแยกตัวออกจากการควบคุมของรัฐบาล จนถึงการเข้ายึดอำนาจรัฐและเข้าแทนที่รัฐบาลปัจจุบัน โดยการใช้การบ่อนทำลายและการต่อสู้ด้วยอาวุธ ซึ่งมีระดับความรุนแรงที่ยังไม่ถึงขั้นสงครามกลางเมือง²⁷⁶ (เน้นโดยผู้วิจัย)

ในขณะที่ “ร่างคู่มือราชการสนาม” ฉบับใหม่แปลมาจากต้นฉบับในภาษาอังกฤษของกองทัพสหรัฐฯ ซึ่งเป็นการสรุปบทเรียนจากการรบกับกองโจรในอิรักและอัฟกานิสถาน²⁷⁷ ที่โรงเรียนเสนาธิการทหารบกแปลขึ้นมาและจัดทำร่างขึ้นมา โดยคาดหวังว่าจะ

²⁷⁵ น่าสนใจว่าคู่มือราชการสนาม หรือ Filed Manual ของกองทัพกองอเมริกันชิ้นนี้จัดทำขึ้นในปี 1974 เดิมทีมุ่งหมายจะนำไปปรับใช้ในสงครามเวียดนาม แต่เวียดนามกลับแตกเสียก่อนในต้นปี 1975 กองทัพไทยยังได้นำมาศึกษา โดยมีการแปลเพื่อใช้เป็น “แนวสอน” ในโรงเรียนเสนาธิการทหารบกมาตั้งแต่ปี 2531 และมีการปรับปรุงเรื่อยมากระทั่งประกาศใช้อย่างเป็นทางการในปี 2540 ซึ่งเป็นเหตุให้มีความพยายามในการพัฒนาหลักนิยมใหม่ โดยการพยายามศึกษาคู่มือราชการสนามฉบับใหม่ของกองทัพสหรัฐฯ [กรุณาดู กรมยุทธศึกษาทหารบก, *ร่างหลักนิยม รส.3-24 การป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบ พ.ศ.2551 (เพื่อพลาง)* (กรุงเทพฯ: ส่วนวิชาสงครามพิเศษ, โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2551)] และการทบทวนบทเรียนจากในสนามชายแดนใต้ [กรุณาดู บุญรอด ศรีสมบัติ, “ก้าวไปข้างหน้ากับหลักนิยม ปปส.ใหม่” ใน *ก้าวไปข้างหน้ากับการป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบ*, บรรณาธิการโดย บุญรอด ศรีสมบัติ, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2552), 127-131.

²⁷⁶ กองทัพบก, *คู่มือราชการสนามว่าด้วย การป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบ (รส.100-20)* (ม.ป.ท.: ม.ป.ท., 2540), 2. อ้างถึงใน ภาณุมาต สีวะระ, “หลักการสงครามกับการก่อความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้,” (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2549), 26.

²⁷⁷ Department of the Army, *FM 3-24/MCWP 3-33.5 Insurgencies and Countering Insurgencies*, Federation of American Scientists, 15 December 2006, <http://fas.org/irp/doddir/army/fm3-24.pdf> (accessed May 10, 2016).

สามารถปรับประยุกต์เพื่อรับมือกับสถานการณ์ในชายแดนภาคใต้ในปี 2551 ให้ความหมายของ “การก่อความไม่สงบ” ไว้ว่า

การเคลื่อนไหวขององค์กรที่มุ่งล้มล้างรัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยการโค่นล้มด้วยการต่อสู้ติดอาวุธ ในสถานะอื่นการก่อความไม่สงบ คือ **ขบวนการที่ต่อสู้ทางการทหารและการต่อสู้ทางการเมืองที่ยืดเยื้อ** มีวัตถุประสงค์ที่ทำให้การบังคับใช้กฎหมายของรัฐบาลมีความอ่อนแอ, การเข้าไปควบคุมอำนาจหรือควบคุมเจ้าหน้าที่ทางการเมืองเมื่อขบวนการสามารถเพิ่มการควบคุมพื้นที่ได้²⁷⁸ (เน้นโดยผู้วิจัย)

จะเห็นได้ว่าความหมายที่เป็นทางการของ “การก่อความไม่สงบ” ซึ่งนำเข้ามาจากความรู้ของกองทัพบกสหรัฐอเมริกาเน้นไปที่เป้าประสงค์ทางการเมืองบางชนิดขององค์กรหรือขบวนการหนึ่ง ๆ ซึ่งในที่นี้คือการบ่อนทำลายอำนาจรัฐและการพยายามล้มล้างหรือแยกตัวไปจากอำนาจควบคุมของรัฐ²⁷⁹ แต่ถึงอย่างนั้นทัศนะเช่นนี้ถือเป็นกรอบคิดพื้นฐานในการพิจารณาฝ่ายต่อต้านในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ที่ค่อย ๆ ชัดเจนขึ้น ดังที่จะเห็นได้จาก “คู่มือปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ตามนโยบายผู้บัญชาการทหารบก”²⁸⁰ ที่จัดทำขึ้นโดยคณะทำงานของศูนย์ปฏิบัติการกองทัพบก และเผยแพร่โดยปิดตรา “ลับ” ในยุคที่ พล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน ผู้นำคณะรัฐประหารดำรงหน้าที่เป็น ผบ.ทบ. เนื้อหาหลักเป็นการปูพื้นฐานเกี่ยวมูลเหตุของปัญหาในมุมมองของผู้จัดการให้ภาพของ “กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ” และย่อยเนื้อหาของยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหา

²⁷⁸ กรมยุทธศึกษาทหารบก, ร่างหลักนิยม รส.3-24 การป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบ พ.ศ.2551 (เพื่อพลา), 8.

²⁷⁹ เรื่องที่ดูจะย้อนแย้งอย่างมากสำหรับ “การนำเข้า” องค์ความรู้ของกองทัพมหาอำนาจโลกอย่างสหรัฐอเมริกาก็คือ นอกจากทั้ง “เวียตนาม” และ “อิรัก/อัฟกานิสถาน” จะทำให้กองทัพสหรัฐฯ ต้องติดหล่มในดินแดนต่างชาติแล้ว หลักนิยมข้างต้นยังเขียนขึ้นมาบนฐานคิดที่มองว่าประเทศเหล่านี้ในฐานะที่เป็น “Host Country” หรือ “เจ้าของประเทศ” ซึ่งในด้านหนึ่งก็จัดวางตำแหน่งแห่งที่ของกองทัพตนเองให้มาจากที่อื่นเป็นพื้นฐาน ในขณะที่กองทัพและรัฐบาลไทยพิจารณาปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ในฐานะปัญหาภายใน (กรุณาดู บุญรอด ศรีสมบัติ, “ก้าวไปข้างหน้ากับหลักนิยม ปปส.ใหม่,” 130.

²⁸⁰ กองทัพบก, คู่มือปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ตามนโยบายผู้บัญชาการทหารบก, เอกสารลับ, (ม.ป.ท.: ศูนย์ปฏิบัติการกองทัพบก, 2550?).

สถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้²⁸¹ อีกทั้งยังมีข้อเสนอแนะหรือแนวทางปฏิบัติในการปฏิบัติงานด้านการข่าว ด้านยุทธการ และด้านกิจการพลเรือน เอกสารชิ้นนี้ยังตีความสถานการณ์ในกรอบของ “การก่อความไม่สงบ” แต่ดูเหมือนว่าการอธิบายถึง “ข้าศึก” ในฐานะที่เป็นกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบนั้น ใจไม่ระบุชัดเจนถึง “กลุ่มปีอาร์เอ็น” หากแต่เป็นการให้รายละเอียดว่ามีกลุ่มคนชนิดใดบ้างที่ทำหน้าที่ภายใต้โครงสร้างเหล่านั้น เช่น กลุ่มผู้ซึ้นนำ กลุ่มเศรษฐกิจ หรือกลุ่มปฏิบัติการทหารที่รู้จักกันในชื่อ RKK หรือ Runda Kumpulan Kecil) เป็นต้น โดยระบุเอาไว้ว่าเป้าหมายของการก่อความไม่สงบของเครือข่ายเหล่านี้ก็คือ “เพื่อรักษาธุรกิจผลประโยชน์ และอุดมการณ์ในการแบ่งแยกดินแดนรัฐปัตตานี สถาปนา ‘ปัตตานีดารุสลาม’ หรือรัฐอิสระปกครองตนเอง”²⁸² จะมีการระบุถึง “ปีอาร์เอ็น” อยู่เพียงบางส่วนเมื่ออ้างอิงถึงถึง “หลักฐานบางอย่างที่ตรวจยึดได้” เช่น โครงสร้างองค์กรและโครงสร้างการปกครองที่ซ้อนทับกับโครงสร้างที่เป็นทางการของรัฐ โดยเฉพาะโครงสร้างการปกครองในระดับหมู่บ้านเท่านั้น

บันทึกของนายทหารที่รับผิดชอบฝ่ายยุทธการในช่วงเวลาดังกล่าวยืนยันว่า “ความรู้” เกี่ยวกับ “ข้าศึก” นั้นสะสมผ่านการพูดคุยกับผู้ปฏิบัติงานของ “กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ” หลายครั้งที่มีการจับกุมตัวได้ตามอำนาจกฎหมายพิเศษ ประกอบกับเอกสารหลักฐานที่ค้นพบจากที่เกิดเหตุ พล.ต.สำเร็จ ศรีหรัาย (ยศในขณะนั้น) ผู้บัญชาการกองพลพัฒนาและพิทักษ์ทรัพยากรอธิบายไว้ว่า ในช่วงแรกของสถานการณ์ความรุนแรงนั้น เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงเรียกขานฝ่ายตรงกันข้ามว่า “ผู้ก่อความไม่สงบ” แต่ยังไม่แน่ชัดว่าเป็นกลุ่มไหนกันแน่ สมมติฐานเบื้องต้นก็คือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความตั้งใจของฝ่ายตรงกันข้ามที่จะสร้างสิ่งที่เรียกว่า “สงครามประชาชน” ขึ้นมา แต่ก็เป็น “สงครามประชาชน” ที่เป็นไปในลักษณะที่แตกต่างจากพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในอดีต²⁸³ คำถามสำคัญที่ว่า “ข้าศึกคือใคร?” นั้นยังเป็นปัญหาอย่างหนักในช่วงแรก และได้กำหนดแนวทางให้นายทหารกลุ่มหนึ่งที่น่าโดยทหารรบพิเศษอย่างเขาและ

²⁸¹ เนื้อหาเกี่ยวกับ “ยุทธศาสตร์” นี้มาจาก “แผนยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความมั่นคงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ. 2550-2554)” ที่ยกร่างขึ้นโดยกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน และถือเป็นทิศทางหลักที่บูรณาการงานความมั่นคงและงานพัฒนาเอาไว้ให้สอดคล้องต้องกัน และน่าจะถือเป็นความพยายามควบคุมทิศทางการแก้ไขปัญหาของหน่วยงานฝ่ายความมั่นคงอย่างชัดเจนที่สุดหลังยุครัฐบาลทักษิณ

²⁸² กองทัพบก, *คู่มือปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ตามนโยบายผู้บัญชาการทหารบก*, 9-10.

²⁸³ สำเร็จ ศรีหรัาย, *ศึกใต้ไม่ลับลวงพราง ภาค 1*, 52-53.

คณะให้พยายามต่อภาพจากข้อมูลที่มีอยู่ หลักคิดนี้เป็นเรื่องพื้นฐานของการทำการสืบตามหลักวิชา ทหาร²⁸⁴ นั่นก็คือการวิเคราะห์สิ่งที่เรียกว่า “สถานการณ์ข้าศึก” โดยเริ่มประเมินว่าเมื่อข้อมูลของฝ่าย ตรงกันข้ามนั้นมืออยู่อย่างจำกัด จำเป็นที่จะต้องตั้งสมมติฐานเอาไว้ตามที่มีข้อมูล ซึ่งเรียกว่า “สมมติฐานข้าศึก” จากนั้นจึงปะติดปะต่อให้ได้ภาพที่สมบูรณ์เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ในการรับมือ และรายละเอียดเกี่ยวกับยุทธวิธีในแต่ละด้าน กระทั่งภาพของ “ปีอาร์เอ็น” เริ่มปรากฏชัดขึ้นในราว ประมาณปี 2549²⁸⁵ ผ่านปากคำของสมาชิกคนสำคัญที่ควบคุมตัวไว้ได้ ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนในการทำ ความเข้าใจฝ่ายตรงกันข้ามของทหารกลุ่มนี้ โดยเฉพาะการจัดวางโครงสร้างการปกครองที่ซ่อนรัฐใน ระดับหมู่บ้าน หรือ “อาเง้าะ” และไล่ระดับขึ้นตั้งแต่แลการัน แดอาเราะ วิลายะห์ และกัส ที่เป็น ชื่อเรียกขานชนิดของ “เขต” ในโครงสร้างของปีอาร์เอ็น²⁸⁶ ขณะที่ในแง่การทหาร ทางกรมไทย รู้จักพวกกองกำลังของฝ่ายตรงกันข้ามในชื่อที่เรียกต่อ ๆ กันมาว่า RKK ซึ่งเป็นคำย่อที่มาจาก

²⁸⁴ เรื่องเดียวกัน, 146.

²⁸⁵ สำเร็จไม่ได้ระบุช่วงเวลาว่า “ภาพชัดขึ้น” อย่างตรง ๆ การให้ช่วงเวลาดังกล่าวนี้เป็น การประเมินจาก “ตัวบท” ที่เขาบันทึกเอาไว้ อย่างไรก็ตาม เขาอ้างว่าในช่วง “2-3 ปีแรก” ซึ่งน่าจะ หมายถึงหลังปี 2547 เป็นต้นมา สิ่งที่ทางการรับรู้เกี่ยวกับ “ฝ่ายตรงกันข้าม” นั้นนอกจากจะสืบสน แล้ว ยังรู้เพียงภาพของ “ชุดปฏิบัติการขนาดเล็ก” หรือ RKK เท่านั้น แต่ระบบการอำนวยความสะดวกและ ภาพรวมของโครงสร้างทางการเมืองและโครงสร้างองค์กร ตลอดจนข้อสรุปที่ชัดเจนว่ารัฐบาลและ กองทัพไทยกำลังเผชิญกับ “ปีอาร์เอ็น” นั้นก็เมื่อล่วงเข้าสู่ปี 2549 แล้ว (กรุณาดูรายละเอียดที่ สำเร็จ ศรีหรัาย, *ศึกใต้ไม่ลับลวงพราง ภาค 1*, 166.).

²⁸⁶ สำเร็จ ศรีหรัาย, *ศึกใต้ไม่ลับลวงพราง ภาค 1*, 52-53. สำเร็จอ้างว่าผู้ให้ข้อมูลคนดัง กล่าวคืออดีตผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่งในตำบลปะลูลู อำเภอสู่ไหงปาตี จังหวัดนราธิวาส

Runda Kampulan Kecil ซึ่งเป็นชื่อหลักสูตรการฝึกหน่วยทหารขนาดเล็กเพื่อทำการสู้รบแบบกองโจร สำหรับพวกเขาแล้ว RKK ในที่นี้ก็คือทหารของปีอาร์เอ็นนั่นเอง²⁸⁷

พล.ต.สำเร็จและกลุ่มนายทหารจำนวนหนึ่งเชื่อว่าการประกอบข้อมูลอันหลากหลายคล้าย ๆ กับการต่อจิ๊กซอว์ที่ว่าเป็นวิธีการพัฒนาจาก “สมมติฐานข่าวศึก” ไปสู่การกำหนดสภาพของ “สถานการณ์ข่าวศึก” ให้ชัดเจนขึ้น ภาพที่พวกเขาพบก็คือองค์กรลับที่มีฐานมวลชนสนับสนุน มีกองกำลังที่มีระเบียบวินัยในการรักษาความลับและขีดความสามารถในการปฏิบัติการทางการทหารแบบกองโจร และที่สำคัญ มีเป้าประสงค์ทางการเมืองในการปลดปล่อยให้ “ปาตานี” แยกตัวออกเป็นอิสระ ความรู้ที่ประสมประสานกันขึ้นมาจากสมมติฐานตั้งต้นและก่อรูปจากข้อมูลที่ประกอบกันขึ้นมานี้เองที่ได้สร้างโฉมหน้าของ “ข่าวศึก” ที่ต้องเอาชนะขึ้นมาในที่สุด วิธีสร้างความรู้เกี่ยวกับข่าวศึกดังกล่าวข้างต้นจึงทั้งมีส่วนกำหนดและสอดคล้องกับความหมายของ “การก่อความไม่สงบ” ไปด้วยในเวลาเดียวกัน หากยืนอยู่ตามกรอบคิดที่ว่านี้ วิธีในการรับมือก็เลี่ยงไม่พ้น “การป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบ” ซึ่งกองทัพไทยเชื่อว่าตนนั้นก็พอจะมีองค์ความรู้และประสบการณ์อยู่บ้าง แต่แล้วความหมายที่เคยเกาะเกี่ยวยึดกุมกับรัฐสัจจะอย่าง “การก่อความไม่สงบ” ที่พยายามอธิบายสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและถ้อยคำอย่าง “กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ” ซึ่งเป็นคำเรียกขานตัวแสดงฝ่ายศัตรูก็ล้นแล้วแต่ต้องสั่นคลอน เมื่อความหมายสัจจะของถ้อยคำเหล่านี้ค่อย ๆ เลื่อนเคลื่อนย้ายไปยังจุดที่มีนัยสำคัญมากไปกว่าการอธิบายสถานการณ์ในพื้นที่ นั่นก็

²⁸⁷ เรื่องเดียวกัน, 242-243. สำเร็จระบุในบันทึกความทรงจำว่าเขาเป็นผู้กำหนดให้เรียกขานด้วยคำว่า RKK ขึ้นมาเพื่อระบุตัวกองกำลังที่พวกเขาเผชิญหน้าอยู่ แม้ว่าสำหรับพวกเขาเหล่านั้นจะเรียกขานตัวเองด้วยถ้อยคำที่ไม่ระบุอย่างจำเพาะเจาะจงว่า “นักรบฟาตอนี” ซึ่งพบว่าถ้อยคำที่ว่านี้ถูกใช้และผลิตซ้ำต่อมาโดยสื่อมวลชนอย่างกว้างขวาง โดยเริ่มปรากฏขึ้นในช่วงปลายปี 2548 เป็นต้นมา (กรุณาดูรายงานข่าวชิ้นแรกที่ “แกะรอยหน่วยรบ ‘อาร์เคเค’ ตัวแสบป่วนภาคใต้,” ตะลุยข่าว, *คมชัดลึก*, 6 ตุลาคม 2548, 1, 3.). อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นสมาชิกปีอาร์เอ็นยืนยันกับผู้วิจัยในเวลาต่อมาว่ากองกำลังของพวกเขาไม่มีชื่อที่เป็นทางการว่า Tentera Jihad Revolusi Islam Melayu Patani Darussalam (กองทัพญิฮาดเพื่อการปฏิวัติอิสลามมลายูปาตานีดารุสลาม) โดยมีชื่อย่อว่า TAJRI (ตัจรี) ส่วน “ทหาร” ที่ผ่านหลักสูตรการฝึกนั้นจะเรียกขานกันภายในว่า Jundullah (ญุนดุลเลาะห์) หรือพอจะแปลได้ว่าทหารของพระเจ้า [โตะยะยี (นามสมมติ) สมาชิกปีอาร์เอ็น, สนทนากับผู้วิจัย, ปัตตานี, 27 ตุลาคม 2558.; มะสุกรี ฮารี หัวหน้าคณะพูดคุยมาราปาตานี, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กัวลาลัมเปอร์, 10 มกราคม 2559.; ฆูอริก (นามสมมติ) สมาชิกปีอาร์เอ็น, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กัวลาลัมเปอร์, 12 มกราคม 2559.]

คือการเผชิญหน้ากับมโนทัศน์สำคัญในแวดวงการเมืองและกฎหมายระหว่างประเทศที่ทำให้รัฐไทยอาจต้องเผชิญกับความยุ่งยากใจมากขึ้น

4.5.3 เมื่อ “ผู้ก่อเหตุรุนแรง” บังเกิด: ปัญหาที่ขัดกันของการขัดกันทางอาวูร์กับการยกระดับทางการเมือง

จุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ความเป็นการเมืองของการรับมือสถานการณ์ในชายแดนภาคใต้ปรากฏขึ้นอย่างจริงจังและจะมีผลต่อเนื่องในอีกหลายปีต่อมาเกิดขึ้นหลังจากที่มีการปรับเปลี่ยนผู้บัญชาการกองทัพบก ซึ่งนำไปสู่การปรับ “กรอบคิด” หลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ถ้อยคำ” สำคัญในการเรียกขานสถานการณ์และ “ฝ่ายตรงกันข้าม” ตลอดจนกลยุทธ์และการจัดวางกำลังต่าง ๆ ของฝ่ายรัฐบาลไทย จุดเปลี่ยนที่ว่านี้อยู่ในช่วงรอยต่อระหว่างรัฐบาลที่มีการสับเปลี่ยนกันถี่ที่สุด นั่นก็คือในยุคปลายรัฐบาลสุรยุทธ์ซึ่งมาจากการรัฐประหาร รัฐบาลของพรรคพลังประชาชน (มีนายกรัฐมนตรี 2 คนในเวลาไม่ถึงหนึ่งปี) และช่วงต้นของรัฐบาลที่นำโดยพรรคประชาธิปัตย์ หรือในระหว่างปลายปี 2550 จนถึงปี 2552 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เปิดโอกาสให้บทบาทหลักในการแก้ไขปัญหในจังหวัดชายแดนภาคใต้ถูกถ่ายโอนจากมือของรัฐบาลไปสู่กองทัพบก ซึ่งในอีกร่างหนึ่งก็คือกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน²⁸⁸ พล.อ.อนุพงษ์ เผ่าจินดา ผู้บัญชาการทหารบก ในช่วงเวลานี้ได้ปรับเปลี่ยนแนวทางใหม่ โดยการยุบเลิกกองกำลังพิเศษที่ถูกจัดตั้งมารับมือในช่วง 3 ปีก่อนหน้านั้น และโยกกำลังจากกองทัพภาคทั้ง 3 กองทัพจากต่างภูมิภาคเข้าไปหนุนช่วยกองทัพภาคที่ 4 พร้อมทั้งผลักดัน พ.ร.บ.การรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 และพยายามจะบูรณาการงานความมั่นคงและงานพัฒนา ตลอดจนภารกิจของหน่วยงานรัฐภาคส่วนต่าง ๆ ให้เป็นเนื้อเดียวกัน โดยอ้างอิงทิศทางหลักจากแผนยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความมั่นคงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ.2550-2554) นี่ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้แนวคิดของ “ทหารหลัก” ซึ่งถนัดการสู้รบตามแบบมาครอบงำทิศทางที่เดิมเคยอยู่ในมือของ “ทหารรบพิเศษ” ที่ภารกิจพื้นฐานคือการสู้รบนอกแบบ ครอบงำมองปัญหาของกลุ่มทหารสองกลุ่มนี้แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

²⁸⁸ รัฐบาลสุรยุทธ์ถ่ายโอนภารกิจของ กอ.สสส.จชต. ในรัฐบาลทักษิณไปยังกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) ในการดูแลงานความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในขณะที่พื้นที่ คอ.บต. ขึ้นมาในเวลาเดียวกัน แต่ต่อมาก็มีการยกร่างกฎหมายฉบับใหม่เพื่อรองรับ “โฉมหน้าใหม่” ของ กอ.รมน. นั่นคือ พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 โดยเปลี่ยนชื่อหน่วยงานไปเป็นกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร โดยใช้ชื่อย่อเหมือนเดิม

4.5.3.1 “ผู้ก่อความไม่สงบ” ปะทะ “ผู้ก่อความรุนแรง”

สิ่งที่ควรกล่าวถึงในที่นี่คือความพยายามอย่างค่อยเป็นค่อยไปในการลดและกดระดับความสำคัญทางการเมืองของสถานการณ์การก่อความไม่สงบและตัวตนของ “ข้าศึก” โดยมีการสั่งห้ามทุกหน่วยงานให้ระมัดระวังในการกล่าวอ้างถึงสถานการณ์ในพื้นที่ ด้วยการเปลี่ยนมุมมองต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นว่า “ไม่ใช่สงคราม”²⁸⁹ และเป็นคำสั่งยืนยันที่จะ “ไม่ยอมรับว่าขบวนการที่ต่อสู้กับรัฐไทยนั้นเป็นขบวนการ BRN ซึ่งเป็นองค์กรปฏิวัติและซ้ำร้ายยังสั่งการไม่ให้พูดถึงเรื่องขบวนการปฏิวัติ BRN โดยเด็ดขาด”²⁹⁰ บันทึกของนายทหารฝ่ายยุทธการซึ่งมีภูมิหลังมาจากหน่วยรบพิเศษอย่าง พล.ต.สำเร็จ ซึ่งในขณะนั้นทำหน้าที่เป็นผู้บัญชาการกองพลพัฒนาและพิทักษ์ทรัพยากร สะท้อนแง่มุมที่เป็นปฏิกิริยาต่อคำสั่งดังกล่าว ซึ่งทำให้เขาถึงกับ “ช็อค” เพราะ

ผมไม่เข้าใจว่าทำไม เราไม่รู้ข้าศึก เราไม่สนใจข้าศึก เราปกปิดข้าศึกเอาไว้เพื่ออะไร ทำไมเราไม่บอก เราไม่แจ้ง ไม่เล่าให้ลูกน้อง หรือผู้ใต้บังคับบัญชาหรือนักรบที่เสียสละเพื่ออุดมการณ์ รบอยู่ในพื้นที่ และขณะอยู่ในพื้นที่เองก็ยังไม่รู้ว่าข้าศึกเป็นใครอย่างไร แต่ยังคงผู้บังคับบัญชาโดยตรงมาปิดหูปิดตาอีกอย่างนี้²⁹¹

ไม่เฉพาะการกล่าวอ้างถึง “ชื่อองค์กร” เท่านั้น ในเวลาต่อมา เจ้าหน้าที่ระดับสูงในฝ่ายความมั่นคงก็พยายามวางกรอบการมองปัญหาด้วยการกำหนด “ถ้อยคำ” ในการเรียกขานสถานการณ์และตัวแสดงฝ่ายตรงกันข้าม ในปลายปี 2552 หัวหน้าศูนย์ประชาสัมพันธ์ กอ.รมน. ภาค 4 สน. เปิดแถลงขอความร่วมมือกับสื่อมวลชนทุกแขนงในพื้นที่ให้เปลี่ยนถ้อยคำในการรายงานข่าวจาก “เหตุการณ์ความไม่สงบ” “กลุ่มก่อความไม่สงบ” และ “ผู้ก่อความไม่สงบ” ไปเป็น “เหตุรุนแรง” “กลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรง” หรือ “ผู้ก่อเหตุรุนแรง” เหตุผลก็คือบรรดาศัพท์คำเดิมนั้นจะทำให้สามารถมองไปได้ว่าเป็น “เหตุความขัดแย้งระหว่างประชาชนในชาติ”²⁹² ในขณะที่ พล.อ.อนุพงษ์ ผบ.ทบ.ในขณะนั้น กล่าวอธิบายระหว่างการประชุมมอบนโยบายให้กับกำลังพลที่ กอ.รมน. ภาค 4 สน. ว่าการกำหนดให้ “ผู้ก่อความรุนแรง” เป็น “ศัพท์มาตรฐาน” นั้นก็เนื่องจากการที่ฝ่าย

²⁸⁹ สำเร็จ ศรีทราย, *ศึกใต้ไม่ลับลวงพราง ภาค 1*, 145.

²⁹⁰ เรื่องเดียวกัน, 168

²⁹¹ เรื่องเดียวกัน, 168

²⁹² “ปัดตานีเดือด! ยิงรถ นร.เจ็บ 3,” *ข่าวสดออนไลน์*, 17 พฤศจิกายน 2552, ฐานข้อมูลนิวส์เซ็นเตอร์ (NewsCenter), (สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2559).

ตรงกันข้ามใช้ยุทธวิธีแบบกองโจร ด้วยเหตุนี้รัฐจึงต้องเน้นการเข้าถึงประชาชน เขาอุปมาเกี่ยวกับการเปลี่ยนถ้อยคำว่า “เปรียบไปก็เหมือนกับคนจับผู้หญิง เราต้องใช้คำหวานจึงจะชนะใจเขาได้ ไม่ใช่ไปทุบเขา เท่ากับต้องใช้เวลาที่ไม่แน่นอนในการเข้าถึงประชาชน”²⁹³ ข้อเปรียบเทียบดังกล่าวนี้น่าสนใจอย่างยิ่ง เพราะเปรียบ “ข้าศึก” จากสัมพันธภาพทางเพศระหว่างความเป็นชายและความเป็นหญิง ในแง่นี้ ความสัมพันธ์ทางอำนาจในสังคมที่ชายเป็นใหญ่สะท้อนการเพ่งพิจารณาตนเองว่ามีระดับของอำนาจที่เหนือกว่า และด้วยความได้เปรียบจุดนี้เองที่ควรต้องมีกลวิธีในการเกี่ยวพาราสิทธิหญิงที่หมายปอง หนึ่งในนั้นก็คือใช้ “คำหวาน” โอลิมให้สามารถ “เอาชนะจิตใจ” ของอีกฝ่ายได้ แทนที่จะใช้กำลังหรือ “ทุบ” เพียงอย่างเดียว ปัญหาที่ควรต้องพิจารณาต่อไปก็คือการใช้ถ้อยคำอย่าง “**ผู้ก่อความรุนแรง**” เรียกขานข้าศึกเช่นนี้จะเกี่ยวกับการเอาชนะจิตใจอย่างไร ดังจะได้อภิปรายต่อไป

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ทำยืนยันว่าความเป็นทางการของอำนาจรัฐนั้นสร้างข้อได้เปรียบให้กับฝ่ายรัฐบาลในการต่อสู้ครั้งนี้คือการตอบรับการใช้ถ้อยคำเหล่านี้จากสื่อมวลชน ดูเหมือนว่าการขอความร่วมมือของ “รัฐ” จะได้รับการยอมรับในที่สุด ในช่วงนี้เองที่ถ้อยคำเรียกขานในสื่อมวลชนก็ค่อย ๆ เปลี่ยนไปในทิศทางดังกล่าว แม้ว่าจะยังปรากฏถ้อยคำเดิมที่ใช้สลับหรือคู่ขนานไปกับคำศัพท์ใหม่อยู่บ้าง²⁹⁴ แต่ก็อาจถือได้ว่าถ้อยคำใหม่ที่ทางการปรับเปลี่ยนนั้นก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากสื่อมวลชนจนถึงปัจจุบัน

อันที่จริงแล้ว การปรับเปลี่ยนถ้อยคำนี้มีคำสั่งอย่างเป็นทางการลงมาสู่หน่วยปฏิบัติในพื้นที่ก่อนหน้านั้นแล้ว โดยทำเป็นหนังสือเวียนที่มีชั้นความลับ²⁹⁵ คู่มือปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงชั้นหนึ่ง²⁹⁶ ระบุว่า กองทัพได้เปลี่ยนการใช้คำศัพท์เรียก “**ผู้ก่อความไม่สงบ**

²⁹³ “สั่งเตรียมรับมือแนวร่วมป่วนใต้ตอบโต้เจ้าหน้าที่หลังโดนเช็กบิล,” *เดลินิวส์*, (20 พฤศจิกายน 2552), ฐานข้อมูลนิวส์เซ็นเตอร์ (NewsCenter), (สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2559).

²⁹⁴ “ได้เข้มป้องกันเหตุร้ายป่วนรับปีใหม่,” *เดลินิวส์*, 21 ธันวาคม 2552, 14. ข้อความตรงไปตรงมาหาข่าวระบุว่าไว้ว่า “หน่วยข่าวแจ้งเตือนให้ระวัง**กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ** เตรียมป่วนต้อนรับปีใหม่ ด้าน ‘แม่ทัพภาค 4’ สั่งตรวจสอบ กลุ่ม ‘มุสลิมมีนตาลอวิทยา’ ที่ทิ้งระเบิดลิวบีมปลัด อ.บาเจาะ นราธิวาส ชี้**กลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรง**ต้องการดึงมวลชนกลับคืน หลังไม่ได้รับความร่วมมือ” (เน้นโดยผู้วิจัย)

²⁹⁵ ผู้วิจัยไม่สามารถเข้าถึงเอกสารต้นฉบับดังกล่าวได้

²⁹⁶ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, “นิยามศัพท์ด้านสิทธิมนุษยชน” ใน *สิทธิมนุษยชนและกฎหมายที่ควรทราบสำหรับผู้ปฏิบัติงานด้านความมั่นคง* (กรุงเทพฯ: กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, มปป.).

ในจังหวัดชายแดนภาคใต้” ตามข้อเสนอของกระทรวงการต่างประเทศ ดังนี้คือ เปลี่ยนจาก “ผู้ก่อความไม่สงบ” เป็น “ผู้ก่อเหตุรุนแรง” และเปลี่ยนจาก “กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ” ไปเป็น “กลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรง” โดยใช้เฉพาะกรณีและทั่วไป คู่มือเล่มดังกล่าวยังระบุถึงการพิจารณาแนวทางการใช้คำศัพท์ที่ศูนย์ปฏิบัติการกองทัพบกได้อนุมัติหลักการแนวทางการพิจารณาใช้คำศัพท์ต่าง ๆ ในหนังสือที่ลงวันที่ 28 ตุลาคม 2552 ตามที่ทาง “ฝ่ายข่าว” นำเสนอมาให้พิจารณาในวันที่ 14 ตุลาคม 2552 หรือสองสัปดาห์ก่อนหน้านั้น โดยแบ่งเป็น 2 หัวข้อใหญ่ กล่าวคือ หัวข้อแรกว่าด้วยการพิจารณาใช้คำศัพท์เรียก “ผู้ก่อเหตุรุนแรง” โดยให้มีการยึดแนวทางสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) ให้มีความเหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ 2) ให้หลีกเลี่ยงการใช้คำศัพท์ที่มีความหมายตายตัวเกินไป หรือขาดความยืดหยุ่น/อ่อนตัว และสุดท้าย 3) ให้ใช้ถ้อยคำที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และนโยบายรัฐ อีกหัวข้อหนึ่งคือการระบุถึง “ระดับ” การใช้ถ้อยคำตามบริบท ซึ่งมีอยู่ 2 ประการ ได้แก่ 1) ใช้คำว่า “คนร้าย” เมื่อกล่าวถึงผู้ก่อเหตุหรือผู้กระทำความผิดในเหตุทั่วไป เช่น การลอบยิงและเหตุลอบทำร้ายระหว่างบุคคล 2) ใช้คำว่า “ผู้ก่อเหตุ...” หรือ “ผู้ก่อเหตุร้าย” เมื่อกล่าวถึงการก่อเหตุที่มีลักษณะรุนแรงและส่งผลกระทบต่อคนข้างมาก เช่น กรณีเหตุระเบิดในชุมชนหรือกรณีเหตุรุนแรงที่กระทำต่อเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นต้น²⁹⁷ ซึ่งในภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า “Perpetrator of Violence” ในกรณีที่เหมาะสมถึง “ผู้ก่อเหตุรุนแรง” และใช้คำว่า “Perpetrator” ในกรณีที่เป็น “ผู้ก่อเหตุ” ทั่วไป²⁹⁸ ด้วยเหตุนี้ หลังจากที่ใช้เวลาในการรับมืออย่างจริงจังเป็นเวลาเกือบ 7 ปี นับตั้งแต่เหตุการณ์ปล้นปืนที่ค่ายกึ่งพัฒนาที่ 4 เป็นต้นมา ทางกรมไทยจึงได้มีการเปลี่ยนถ้อยคำเรียกขาน “ฝ่ายตรงกันข้าม” อย่างเป็นทางการครั้งแรก และถือเป็นความพยายามที่จะแยกแยะและจำกัดผลสะท้อนของการใช้ “ถ้อยคำ” อย่างเป็นทางการเป็นราวหลังจากที่มีคำสั่งจากกองทัพบกให้ห้ามเรียกขานชื่อ “บีอาร์เอ็น” อย่างตรงไปตรงมาก่อนหน้านี้

รายงานศึกษาของเอกอัครราชทูตคนหนึ่งระบุถึงนัยของการเปลี่ยนแปลงคำเรียกขานดังกล่าวไว้ว่า รัฐบาลพยายามจะหลีกเลี่ยงการดำเนินการที่จะก่อให้เกิดความเข้าใจสถานะของ “ฝ่ายที่เคลื่อนไหวต่อต้านในจังหวัดชายแดนภาคใต้” ที่ “ผิดไปจากความเป็นจริง” โดยการแยกแยะกันตามระดับของเหตุที่เกิดขึ้น ไม่เหมารวมเป็น “ขบวนการก่อความไม่สงบ” ซึ่ง

²⁹⁷ เรื่องเดียวกัน, 69-71.

²⁹⁸ ปัญญา (นามสมมติ) นายทหารกองทัพบก, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, สนทนาทางโทรศัพท์, 18 ธันวาคม 2558.

ผลกระทบสำคัญก็คือจะทำให้ “ต่างประเทศ” เกิดความเข้าใจสถานการณ์ที่คลาดเคลื่อนไป²⁹⁹ เขากล่าวถึงต้นสายปลายเหตุไว้ว่า

มีประเด็นใหม่ที่หน่วยงานสหประชาชาติให้ความสนใจ ได้แก่ เรื่อง ‘ความขัดกันด้วยอาวุธ (armed conflict)’ ซึ่งหมายถึงการใช้กำลังระหว่างรัฐต่อรัฐ หรือรัฐกับกองกำลังติดอาวุธที่มีลักษณะเป็นองค์กรจัดตั้ง มีสายการบังคับบัญชาหรือมีการปฏิบัติการเพื่อใช้กำลังอย่างเป็นทางการจะลักษณะ ซึ่งหากมีการพิจารณาว่าพื้นที่ใดเป็นการขัดกันด้วยอาวุธ ก็กำหนดให้ฝ่ายที่มีส่วนรวมในความขัดแย้งต้องปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง อาทิ กฎหมายมนุษยธรรม หรือกฎหมายสงคราม ซึ่งจะวางกฎเกณฑ์โดยมุ่งคุ้มครองพลเรือนผู้บริสุทธิ์ที่มีได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำสงครามหรือการปฏิบัติการทางทหารให้รอดพ้นจากการถูกโจมตีโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติไม่ว่าพลเรือนผู้นั้นจะมีเชื้อชาติ สีผิว ศาสนา ความเชื่อ เพศ กำเนิดใดก็ตาม โดยคู่กรณีความขัดแย้งจะต้องไม่นำพลเรือนผู้บริสุทธิ์มาเป็นเป้าในการทำลายนั่นเอง อีกทั้งมีข้อปฏิบัติเกี่ยวกับเชลย การใช้ อาวุธ และการรักษาพยาบาลผู้บาดเจ็บ เป็นต้น ซึ่งในด้านหนึ่งก็เป็นช่องทางที่จะคุ้มครองพลเรือน แต่ในอีกด้านหนึ่งก็เป็นช่องทางให้ฝ่ายภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมจัดการความขัดแย้งด้วย ซึ่งรวมทั้งคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติหรือองค์การกาชาดสากล/เสี้ยววงเดือนแดงนานาชาติ อีกทั้งยังมีนัยเป็นการยอมรับสถานะและยกระดับฝ่ายที่ก่อความรุนแรงด้วย ซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและเสี่ยงต่อการชกโยกสถานการณ์ความขัดแย้งให้เป็นประเด็นระหว่างประเทศฯ อันจะทำให้การแก้ไขปัญหายุ่งยากขึ้น³⁰⁰

เหตุผลข้างต้นนั้นสัมพันธ์เกี่ยวโยงกับมโนทัศน์ที่มีปัญหาให้ถกเถียงอย่างมากในแวดวงการเมืองระหว่างประเทศ นั่นก็คือ **ความขัดกันด้วยอาวุธ** หรือ **Armed Conflict** ซึ่งเป็นศัพท์ที่มักใช้กันในความขัดแย้งระหว่างรัฐกับรัฐ และโดยตัวมันเองก็มีความหมายที่แนบสนิทกับ

²⁹⁹ พีรศักดิ์ จันทวรินทร์, “การดำเนินงานในมิติต่างประเทศเพื่อส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้,” (รายงานในการฝึกอบรมหลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย, วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2556), 14.

³⁰⁰ เรื่องเดียวกัน, 14.

คำว่า **War** หรือ **สงคราม**³⁰¹ ในแวดวงกฎหมายระหว่างประเทศ ถ้อยคำ ๆ นี้ยังผูกโยงสัมพันธ์กับกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ (International Humanitarian Law, IHL) ซึ่งในตัวของอนุสัญญาเจนีวาได้มีการพยายามจะแยกแยะระหว่างความขัดกันด้วยอาวุธระหว่างประเทศ ซึ่งหมายถึงความขัดแย้งในลักษณะที่รัฐกับรัฐเป็นคู่กรณี กับความขัดกันด้วยอาวุธที่มีใช้ลักษณะระหว่างประเทศ (Non International Armed Conflict, NIAC) เพื่อบ่งชี้ว่าอย่างหลังนั้นมีตัวแสดงที่เป็นฝ่ายที่ขัดแย้งอย่างน้อยหนึ่งฝ่ายที่ไม่ได้มีสถานะเป็นรัฐ ฝ่ายที่ขัดแย้งเหล่านี้มีหน้าที่ที่จะต้องให้การคุ้มครองพลเรือนและพลรบที่สูญเสียความสามารถในการสู้รบอย่างเสมอหน้า³⁰² การให้ความหมายว่าความขัดแย้งใด ๆ ที่เป็น Armed Conflict นั้นได้มอบภาระหน้าที่ให้กับฝ่ายต่าง ๆ ที่มีส่วนในความขัดแย้งนั้น ๆ ซึ่งในแง่นี้ก็เป็นการให้สถานภาพทางการเมืองต่อฝ่ายที่ว่าด้วย เรื่องนี้น่าจะเป็นผลกระทบที่ทางการไทยจะกังวลมากที่สุด นอกเหนือจากการพยายามจำกัดการแทรกแซงจากตัวแสดงต่าง ๆ ในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ ดังที่จะได้อภิปรายในลำดับถัดไป

การพยายามจำกัดกรอบการมองและการระบุข้อปัญหาให้สถานการณ์ในพื้นที่ “จังหวัดชายแดนภาคใต้” ว่าไม่ได้เป็นเรื่อง “ความขัดแย้งระหว่างคนในชาติ” และปิดช่องทางที่เอื้อต่อ “การแทรกแซงจากต่างประเทศ” รวมไปถึงเหตุผลในการจำกัดการยอมรับสถานะและยกระดับฝ่ายตรงกันข้ามเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้อัตลักษณ์ทางการเมืองของ “ข้าศึก” ถูกดัดแปลง ปรับแต่ง และให้ค่าผ่านถ้อยคำที่ทางการไทยเลือกใช้อย่างระมัดระวัง นี้อาจถือเป็นหนึ่งในกลยุทธ์ทางการเมืองที่รัฐบาลไทยพยายามรับมือกับสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยปรากฏออกมาผ่านการใช้ (หรือไม่ใช้) บรรดาถ้อยคำสำคัญเหล่านั้น และด้วยเหตุนี้เองที่ความหมายของ “การก่อความไม่สงบ” หรือแม้แต่ “สงคราม” ซึ่งมีความหมายที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายทางการเมือง

³⁰¹ น่าสนใจว่าเมื่อค้นหา “Armed Conflict” ในฐานะข้อมูลที่เป็นแหล่งความรู้สาธารณะออนไลน์ที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในโลกอย่างเว็บไซต์ *Wikipedia* ระบบจะชี้ไปยังหน้าที่ให้ความหมายของ “War” โดยอัตโนมัติ [กรุณาดู Wikipedia contributors, "War," *Wikipedia, The Free Encyclopedia*, <https://en.wikipedia.org/wiki/War> (accessed March 10, 2016).] ความหมายที่ดูจะทับกันอย่างสนิทชิดใกล้กันเช่นนี้จะมีผลต่อการกำหนดถ้อยคำที่สร้างปัญหาอย่าง “Peace” ในเวลาต่อมาเมื่อมีการพูดคุยเพื่อสันติภาพปรากฏขึ้นต่อสาธารณะหลังปี 2556 กรุณาดูรายละเอียดในบทที่ 5

³⁰² กรุณาดู “มาตรา 3 ร่วม” ใน สภากาชาดไทย และคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ, *อนุสัญญาเจนีวา ลงวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ.1949* (กรุงเทพฯ: สภากาชาดไทยและคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ, 2542), 12-13; 49-50; 79-80; 177-178.

บางอย่างซึ่งมุ่งกระทำต่อการบ่อนทำลายอำนาจรัฐและ/หรือสถาปนาอำนาจรัฐใหม่จึงเป็นสิ่งที่ไม่ได้
 รับผิดชอบต่อผู้มีที่มิทางในกรอบการวิเคราะห์สถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น “การก่อความไม่สงบ”
 จึงค่อย ๆ ถูกรัฐเบียดขับออกไปและแทนที่ด้วย “การก่อเหตุรุนแรง” ซึ่งเป็นคำที่มีพิษของความหมาย
 กว้างขวางและไม่มีลักษณะจำเพาะเจาะจง การใช้ถ้อยคำเหล่านี้จึงไม่เพียงแต่เป็นการบอกว่ารัฐเผชิญ
 กับอะไรที่คลุมเครือแล้ว แต่ยังเป็นการบังไม่ให้เห็นเป้าหมายทางการเมืองบางอย่างที่ “ศัตรู” ตนเอง
 มีอยู่เช่นกัน กล่าวในแง่หนึ่งก็คือการลดระดับความหมายทางการเมืองของการกระทำในฝ่ายตรงกันข้าม
 และค่อย ๆ จำแนกแยกแยะและลดระดับให้การกระทำบางส่วนไปอยู่ใน “คำจำกัดความ” ให้ใกล้กับ
 อาชญากรรมปกติ ทำให้เรื่องเหล่านี้กลายมาเป็นประเด็นทางการเมืองที่แหลมคมที่สุด

แต่คำถามที่ควรใคร่ครวญในที่นี้ก็คือเหตุใดผู้กำหนดนโยบายไทยจึงเลือก
 ที่จะตัดสินใจทำในสิ่งที่ดูเหมือนจะเล็กน้อยอย่างการปรับเปลี่ยนถ้อยคำเช่นนั้น? และผลของการ
 เปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้สร้างสิ่งใดขึ้นมาบ้าง? นายทหารกองทัพบกที่เคยรับผิดชอบภารกิจในการ
 ประสานงานข้ามหน่วยงานและนำไปสู่การตัดสินใจครั้งนั้น³⁰³ ให้รายละเอียดกับผู้วิจัยว่า การริเริ่มใน
 เรื่องนี้อยู่ในช่วงประมาณปี 2551-2552 โดยมีที่มาจากความคิดเห็นของเอกอัครราชทูตท่านหนึ่ง

³⁰³ ปัญญา (นามสมมติ) นายทหารกองทัพบก, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, สนทนาทางโทรศัพท์, 18
 ธันวาคม 2558.

ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญกฎหมายระหว่างประเทศ³⁰⁴ ได้ทำการท้วงติงว่าเวลารัฐบาลหรือกองทัพบอกกล่าวถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นมีถ้อยคำที่เป็นปัญหาอยู่จำนวนหนึ่ง โดยเฉพาะ “การก่อความไม่สงบ” และ “การก่อการร้าย” ซึ่งจะมีผลต่อนัยความหมายที่ต่างประเทศจะจัดวางท่าทีต่อประเด็นปัญหาเหล่านี้ ด้วยเหตุนี้จึงทักท้วงว่าควรใช้คำที่เหมาะสมและสอดคล้องกับกฎหมายเพื่อป้องกันไม่ให้เป็นประเด็นในแง่ของกฎหมายระหว่างประเทศ “ถ้าเราใช้คำไม่สอดคล้อง ไม่ถูกต้อง เราอาจจะตกอยู่ในสถานการณ์ที่ยุ่งยากในการชี้แจง (ต่อต่างประเทศ)”³⁰⁵ ข้อท้วงติงดังกล่าวอ้างอิงไปถึงโมโนทัศน์ “การขัดกันทางอาวุธ” หรือ “Armed Conflict” ที่ถูกขยายความจากการพิจารณาคดีในศาลอาญาระหว่างประเทศกรณีผู้นำของยูโกสลาเวียในข้อหาอาชญากรรมสงครามและอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ ด้วยความกังวลว่าหากมีการขยายสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยให้เข้าสู่การตัดสินในคดีอาญาระหว่างประเทศ ก็จะมีโอกาสที่จะใช้การพิจารณาในลักษณะเดียวกัน ปัญหาประการหนึ่งของกฎหมายระหว่างประเทศในลักษณะเช่นนี้ก็ คือไม่มีข้อบัญญัติที่ตายตัว แต่จะเทียบเคียงกับกรณีการตัดสินในคดีก่อนหน้า ข้อคิดในกรณีของยูโกสลาเวียนั้นก็คือการให้นิยามต่อสถานการณ์ที่เรียกว่า “การขัดกันทางอาวุธ” ขยายความไปถึงความขัดแย้งระหว่างรัฐกับกลุ่มกองกำลังที่ไม่ใช่รัฐ โดยพิจารณาเงื่อนไขและองค์ประกอบของฝ่าย

³⁰⁴ เอกอัครราชทูตเกรียงศักดิ์ กิตติชัยเสรี สำเร็จการศึกษาด้านกฎหมายจากประเทศอังกฤษ โดยทุนรัฐบาลไทย ดำรงหน้าที่ชื่อ *International Criminal Law* ได้รับการตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ดในปี 2544 และใช้ประกอบการเรียนการสอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมสงคราม อาชญากรรมต่อมนุษยชาติ และการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ในมหาวิทยาลัยชั้นนำหลายแห่งในโลกตะวันตก เกรียงศักดิ์เคยดำรงตำแหน่งเป็นเอกอัครราชทูตประจำกระทรวงที่ดูแลประเด็นกฎหมายระหว่างประเทศและการต่อต้านการก่อการร้ายสากลในช่วงปี 2547-2549 ซึ่งในช่วงเวลานี้เขายังทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานคณะทำงานความร่วมมือทางกฎหมายเพื่อต่อต้านกระแสการก่อการร้ายในประเด็นทางกฎหมาย ซึ่งเป็นความร่วมมือของหลายประเทศที่เป็นปฏิริยาต่อเหตุการณ์ระเบิดครั้งใหญ่ที่บาหลีในปี 2548 เกรียงศักดิ์ยังเคยดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมองค์การระหว่างประเทศในช่วงปี 2549-2550 และดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตในหลายประเทศ ได้แก่ อิหร่าน ออสเตรเลีย, รัสเซีย [ดูรายละเอียดที่ “Ambassador Kriangsak Kittichaisaree, LL.B., LL.M., Ph.D.,” UNISA, <http://w3.unisa.edu.au/hawkecentre/events/2011events/Ambassador's%20CV-full.pdf> (accessed May 3, 2016).]

³⁰⁵ ปัญญา (นามสมมติ) นายทหารกองทัพบก, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, สนทนาทางโทรศัพท์, 18 ธันวาคม 2558.

ต่อต้านรัฐ 4-5 ประการ ได้แก่ การจัดตั้งองค์กรที่ชัดเจน การมีสายบังคับบัญชาที่ชัดเจน มีการโจมตีในลักษณะที่ต่อเนื่องยืดเยื้อ (Protracted) และพร้อมเพรียงประสานกัน (Organized Attack) และมีการควบคุมพื้นที่³⁰⁶ ด้วยเหตุนี้ คำเรียกขานเดิมที่ทางการใช้อย่าง “การก่อความไม่สงบ” นั้นก็จะสัมพันธ์กับ “ผู้ก่อความไม่สงบ” หรือในที่นี้ก็คือมี “โอกาส” ที่จะเชื่อมโยงให้สอดคล้องกับลักษณะของ “คู่กรณีในความขัดแย้ง” (Parties to Conflict) ข้อเสนอแนะเบื้องต้นจากผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายของกระทรวงการต่างประเทศก็คือควรหลีกเลี่ยงการใช้ถ้อยคำอย่าง “การก่อความไม่สงบ” และ “ผู้ก่อความไม่สงบ” ในภาษาไทย และควรละ “Insurgency” และ “Insurgent” ในภาษาอังกฤษตามลำดับ นอกจากนี้ ควรต้องหลีกเลี่ยงถ้อยคำอย่าง “Terrorism/Terrorist” และ “Militant” ที่จะสื่อความหมายใกล้เคียงกันข้างต้นไปด้วย³⁰⁷

ข้อท้วงติงจากกระทรวงการต่างประเทศนั้นส่งผลให้หน่วยงานในกองทัพบกที่ทำหน้าที่ประมวลสถานการณ์เริ่มให้ความสนใจและจัดประชุมเพื่อพิจารณาประเด็นเหล่านี้อย่างจริงจัง คำถามที่พวกเขาขบคิดกันต่อก็คือจะใช้ถ้อยคำใดที่เหมาะสม หน่วยงานในกองทัพบกเชิญผู้แทนจากกระทรวงการต่างประเทศและ กอ.รมน.ภาค 4 สน. เข้าร่วมหารือ มีการประชุมกันหลายครั้งทั้งที่กรุงเทพฯ และในพื้นที่ กระทั่งได้ข้อสรุปเบื้องต้นร่วมกันว่าคำเรียกขานที่เหมาะสมน่าจะเป็น “ผู้ก่อเหตุรุนแรง” หรือที่ใช้ในภาษาอังกฤษว่า “Perpetrator of Violence” ก่อนที่การหารือจะขยายวงกว้างโดยมีกระทรวงการต่างประเทศรับเป็นเจ้าภาพอย่างจริงจัง และเชิญหน่วยงานความมั่นคงเกือบทุกหน่วยงานเข้าประชุมหารือ มีการถกเถียงกันอย่างหลากหลายแต่ข้อสรุปก็ยืนยันคำเรียกขานข้างต้นเหมือนเดิม หลังจากนั้น ทางกองทัพบกก็ได้มีหนังสือเวียนไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ให้ “รับทราบ” พร้อมทั้งพยายามจะสื่อสารเพื่อขอความร่วมมือกับสื่อมวลชน แต่ก็เป็นไปอย่างระมัดระวัง เพราะข้อกังวลในเวลานั้นก็คือไม่ต้องการให้การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้เป็นประเด็นสาธารณะมากนัก “เพราะยังเป็นประเด็นที่ล่อแหลมและอ่อนไหว...คนรู้จริงมีอยู่ไม่มาก”³⁰⁸ การปรับเปลี่ยนถ้อยคำดังกล่าวจึงเป็นไปอย่างเงียบเชียบและจำกัดการถกเถียงในพื้นที่สาธารณะเอาไว้

³⁰⁶ องค์กรประกอบดังกล่าวนี้เป็นยังคงเป็นที่ถกเถียงกันในเรื่องของการให้คำจำกัดความการอภิปรายในประเด็นความหมายเหล่านี้ในบริบทของ “จังหวัดชายแดนภาคใต้” จะอยู่ในลำดับถัดไป

³⁰⁷ ปัญญา (นามสมมติ) นายทหารกองทัพบก, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, สนทนาทางโทรศัพท์, 18 ธันวาคม 2558.

³⁰⁸ เรื่องเดียวกัน.

สำหรับเหตุผลที่รองรับการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้มีอยู่ 2 ประการด้วยกัน³⁰⁹ ได้แก่ ประการแรก คือ ความสอดคล้องต้องกันกับกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ภายในประเทศ การใช้คำว่า “ผู้ก่อเหตุ” หรือ “Perpetrator” นั้นเป็นคำที่สอดคล้องกับกฎหมายภายในประเทศที่มีอยู่แต่เดิม โดยถือว่าการกระทำบางอย่างเช่นการฆ่าคนตายนั้นถือเป็นผู้ที่กระทำความผิดตามกฎหมายอาญา ซึ่งใช้เทียบเคียงกับคำอย่าง “Offender” หรือ “ผู้กระทำความผิด” ในประมวลกฎหมายอาญานั้นเอง ส่วนเหตุที่เดิมคำว่า “รุนแรง” เข้าไปนั้นก็เข้าไปเฉพาะในบางกรณี เพื่อให้ผู้คนสามารถมองเห็นถึงนัยของความรุนแรงที่สอดคล้องกับระดับของการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่ที่จะตามมาได้ หรือกล่าวอย่างง่ายก็คือเป็นการให้เหตุผลรองรับกับการบังคับใช้กฎหมายความมั่นคงชนิดพิเศษนั่นเอง แต่ถึงอย่างนั้น ผู้ให้ข้อมูลยังระบุด้วยว่าคำว่า “ผู้ก่อเหตุรุนแรง” นั้นก็หาได้ใช้ทุกสถานการณ์ไม่ เนื่องจากก็มีการก่อเหตุอาชญากรรมทั่วไปในพื้นที่ด้วยเช่นกัน ในกรณีหลังนี้จึงเรียกขานเป็นปกติว่าการก่อเหตุอาชญากรรม ส่วนผู้กระทำก็เป็นเพียง “ผู้ก่อเหตุ” เท่านั้น นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอแนะด้วยว่าพึงหลีกเลี่ยงการเติมคำว่า “รุนแรง” ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ จะใช้ก็ต่อเมื่อที่ผลของเหตุการณ์เหล่านั้นมีผู้เสียชีวิตหลายคนหรือไม่ก็ “รุนแรงตามสถานการณ์ในความรู้สึกของผู้คน”

โดยเจตนาารมณ์ของคำเรียกเหล่านี้ ก็เพียงเพื่อจะให้เห็นว่ามีการกระทำผิดกฎหมาย เขาเป็นผู้กระทำความผิดกฎหมาย แต่ว่ามันมีนัยของการก่อเหตุรุนแรงในบางเหตุการณ์ที่การใช้กฎหมายมากกว่าปกติ มันจะได้สอดคล้องกัน คนจะได้เข้าใจกันว่า อ้อ มันมีความรุนแรง เพราะฉะนั้น การใช้กฎหมายพิเศษในพื้นที่จึงมีความเหมาะสมและเห็นว่าการสอดคล้องกัน นี้คือคอนเซ็ปต์ที่คิดกันในตอนนั้น³¹⁰

ประการที่สอง เพื่อหลีกเลี่ยงเงื่อนไขที่จะทำให้องค์ประกอบของสถานการณ์ไปเข้าข่ายสถานะเป็นการขัดกันทางอาวุธที่ไม่ใช่ลักษณะระหว่างประเทศ (Non-international Armed Conflict, NIAC) โดยพิจารณาว่าการใช้ถ้อยคำอย่าง “ผู้ก่อความไม่สงบ” หรือ “การก่อความไม่สงบ” (Insurgent หรือ Insurgency) นั้นจะเป็นการยืนยันว่ามีสถานการณ์ที่มี “คู่ขัดแย้ง” หรือตามศัพท์ในกฎหมายระหว่างประเทศก็คือ “Parties to Conflict” ซึ่งความหมายแฝงที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับในสถานภาพและรายละเอียดของ “กลุ่มคน” ที่ใช้กำลังเข้าต่อสู้กับเจ้าหน้าที่ทางการ ซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบหลักอย่างการระบุว่ามี

³⁰⁹ เรื่องเดียวกัน.

³¹⁰ เรื่องเดียวกัน.

การจัดตั้งองค์กร มีการบังคับบัญชา มีการปฏิบัติการโจมตีอย่างต่อเนื่องและพร้อมเพรียง และมีการควบคุมพื้นที่ ในขณะที่เดียวกันก็มีองค์ประกอบย่อยที่พิจารณาว่ามีสายการบังคับบัญชา มีความสามารถที่จะปฏิบัติการได้อย่างเป็นระบบและมีการจัดตั้ง มีการส่งกำลังบำรุงและมีข้อกำหนดในเรื่องระเบียบวินัยระดับหนึ่ง อีกทั้งยังมีความสามารถที่จะปฏิบัติตามพันธกรณีพื้นฐานตามกฎหมายสงครามหรือกฎหมายมนุษยธรรมสากล เช่น การมีเครื่องแบบ ถืออาวุธโจมตีโดยเปิดเผย มีกฎเกณฑ์บางอย่างที่กำหนดให้ไม่โจมตีทำลายเป้าหมายพลเรือนที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง นอกจากนี้ยังสามารถพิจารณาได้จากระดับความรุนแรงในการต่อสู้ได้อีกด้วย รายละเอียดดังกล่าวนี้เป็นเนื้อหาที่ทางหน่วยงานที่รับผิดชอบพยายามจะสร้างความเข้าใจกับกำลังพลในพื้นที่ตลอดมานับตั้งแต่มีการปรับเปลี่ยนถ้อยคำข้างต้น³¹¹ และในระยะหลังก็เริ่มหยิบยกมาเผยแพร่ในพื้นที่ที่เปิดเพื่อโต้แย้งกับข้อสังเกตของกลุ่มประชาสังคมในพื้นที่³¹²

อย่างไรก็ตาม แม้จะได้รับการยืนยันจากกระทรวงการต่างประเทศว่า สถานการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นไม่อยู่ในเงื่อนไขของการขัดกันทางอาวุธที่ไม่ใช่ระหว่างประเทศ แต่ถึงอย่างนั้นก็เป็นสิ่งที่พึงหลีกเลี่ยง หรืออย่างน้อยก็ทำให้ความเสี่ยงที่เงื่อนไขเหล่านั้นจะ

³¹¹ เรื่องเดียวกัน. หลังจากการปรับเปลี่ยนถ้อยคำดังกล่าว ข้อพึงระวังในการดำเนินมาตรการต่าง ๆ ที่อาจจะส่งผลสะท้อนที่ทำให้กลายเป็นวาระทางการเมืองระหว่างประเทศก็กลายมาเป็นประเด็นร่วมที่หน่วยงานความมั่นคงให้ความสนใจมากขึ้น นี่เป็นที่มาของความร่วมมือระหว่างกองทัพบกและกระทรวงการต่างประเทศในการจัดคณะทำงานเดินสายบรรยายและชี้แจงทำความเข้าใจกับกำลังพลของ กอ.รมน.ภาค 4 ส่วนหน้า ในประเด็นข้อกฎหมายด้านสิทธิมนุษยชน การปฏิบัติตามหลักการใช้อาวุธ ข้อพึงระวังที่ไม่ให้เข้าข่ายสถานการณ์ขัดกันทางอาวุธ เป็นต้น กรุณาดูเนื้อหาการบรรยายในการอบรมด้วยเนื้อหาทำนองนี้ที่ สำนักกฎหมาย สิทธิมนุษยชน และเยียวยา กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า, “หลักสิทธิมนุษยชน และกฎหมายที่ควรทราบสำหรับผู้ปฏิบัติงานด้านความมั่นคงในพื้นที่ จชต.” ศูนย์ปฏิบัติการตำรวจจังหวัดชายแดนภาคใต้, <http://sochotopolice.com/sochoto/index.php/download/category/79-ประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนและกฎหมายด้านความมั่นคง.html> (สืบค้นเมื่อ 28 เมษายน 2559).

³¹² แบดิง โกตาบารู, “ส่องปัญหาไฟใต้...ตอน เปิดปมกฎหมายพิเศษต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน,” Thailand South Situation ความจริงจากจังหวัดชายแดนใต้, นำข้อมูลขึ้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2558, <http://pulony.blogspot.com/2015/09/blog-post.html> (สืบค้นเมื่อ 28 เมษายน 2559). เว็บไซต์นี้จัดทำขึ้นโดยสำนักปฏิบัติการข่าวสารและประชาสัมพันธ์ของ กอ.รมน.ภาค 4 สน. เพื่อเป็นเครื่องมือหนึ่งในการปฏิบัติการข่าวสาร

ปรากฏชัดให้ได้มากที่สุด³¹³ เจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศคนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยน ถ้อยคำดังกล่าวบอกกับผู้วิจัยว่าถึงที่สุดแล้วการที่จะบอกว่าสถานการณ์ในประเทศไทยจะเข้าข่าย การขัดกันทางอาชญากรรมดังกล่าวหรือไม่อย่างไรนั้นไม่มีใครสามารถระบุได้อย่างชัดเจน เว้นแต่จะอยู่ใน ชั้นพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องในศาลอาญาระหว่างประเทศเท่านั้น ซึ่งว่ากันตามจริงแล้ว ที่ผ่านมาก็มีไม่ กี่กรณีเท่านั้นที่ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็น “คดี” ในศาลดังกล่าวได้ และต่อให้สามารถผลักดันให้มีการ พิจารณาคดีได้ก็จำเป็นที่จะต้องได้รับการยินยอมจากรัฐเจ้าบ้านเดิมด้วยเช่นกัน ดังในกรณีของ ยูโกสลาเวีย อย่างไรก็ตาม สิ่งที่รัฐบาลไทยยืนยันมาโดยตลอดก็คือประเด็นปัญหาดังกล่าวเป็นเรื่อง ภายในประเทศ ซึ่งก็มีกฎหมายไทยครอบคลุมอยู่แล้ว อีกทั้งยังยอมรับและดำเนินการตามกฎหมาย สิทธิมนุษยชนสากล (International Human Rights Law, IHRL) ซึ่งให้การคุ้มครองประชาชนใน สถานการณ์ที่มีการใช้ความรุนแรงแบบนี้อยู่แล้ว ด้วยเหตุนี้ ผู้ที่กระทำความผิดและละเมิดกฎหมายก็ต้อง ถูกดำเนินคดีในฐานะอาชญากรอยู่ดี โดยไม่มีการละเว้น³¹⁴ กล่าวได้ว่ามาตรการที่ป้องกันความเสี่ยงที่ จะผลักดันให้ประเด็นความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยกลายเป็นประเด็น ระหว่างประเทศนั้นถือเป็นมาตรการที่ต้องการ “ตัดไฟแต่ต้นลม” และถือคติ “ปลอดภัยไว้ก่อน” อย่างเคร่งครัด

เจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศคนดังกล่าวยังยอมรับว่าการเรียกขาน ว่า “การก่อความไม่สงบ” นั้นมีนัยความหมายที่เป็น “กึ่ง ๆ การเมืองซ่อนอยู่” ข้อเสนอในเรื่อง ถ้อยคำที่จัดทำขึ้นเพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ พิจารณานั้นก็ต้องเลือก “คำกลาง ๆ ที่ไม่กระทบทั้ง ‘ตัวเรา’ และ ‘ตัวเขา’...เราต้องระวังการใช้คำพูดแบบนี้ของเราเอง ภาษาไทยนั้นพอใช้แล้ว บางคำก็ มีความหมายกำกวม”³¹⁵ หลักการที่ยึดถือก็คือรัฐบาลนั้น ๆ มีสิทธิอันชอบธรรมที่จะเรียกขานสิ่งที่ เกิดขึ้น และด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจึงต้องมีการสร้างถ้อยคำที่ฟังเผิน ๆ แล้วจะไม่ทำให้รู้สึกไปในทางลบ และเพื่อรับมือกับถ้อยคำที่ถูกใช้โดยสื่อมวลชนหรือฝ่ายต่าง ๆ ที่ทำให้รู้สึกว่ามีแต่ความรุนแรง ทั้งนี้ก็ เพื่อยืนยันว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นประเด็นภายในประเทศ แนวทางการแก้ไขก็เป็นเรื่องที่ “คนในประเทศ” จะต้องปรึกษาหารือกัน

³¹³ ปัญญา (นามสมมติ) นายทหารกองทัพบก, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, สนทนาทางโทรศัพท์, 18 ธันวาคม 2558.

³¹⁴ วิเทศ (นามสมมติ) เจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศ, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กรุงเทพฯ, 28 ธันวาคม 2558.

³¹⁵ เรื่องเดียวกัน.

แม้ว่าบรรดาถ้อยคำใหม่เหล่านี้จะมีความคลุมเครือและอยู่ในสถานการณ์ที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออกระหว่างด้านหนึ่งคือการยอมรับว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการขัดกันทางอาวุธและอีกด้านหนึ่งคือการปกปิดไม่ให้เรื่องนี้กลายเป็นประเด็นขึ้นมา แต่สำหรับเขาแล้ววิธีการแก้ปัญหาในแต่ละที่นั่นล้วนแล้วแต่ไม่มีสูตรที่ตายตัวและเชื่อว่าฝ่ายต่าง ๆ จะปรับตัวเพื่อหาจุดลงตัวให้ได้ในที่สุด เพราะแม้แต่ความหมายที่ศาลโลกให้ไว้ก็ขึ้นอยู่กับบริบทในการตีความกรณีใดกรณีหนึ่ง ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้ในอนาคต ตัวเขาเองก็ได้เรียนรู้บทเรียนจากเจ้าหน้าที่ของมิตรประเทศในอาเซียน “เป็นการส่วนตัว” เกี่ยวกับการรับมือต่อสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกันในลักษณะนี้ ดังในกรณีของติมอร์เลสเต และมินดาเนาในภาคใต้ของฟิลิปปินส์ ผู้ให้ข้อมูลคนนี้ก็กล่าวว่า

มันเป็นความผิดพลาดของอินโดนีเซียเองที่มั่นใจในตัวเองมากเกินไป โดยไปยอมรับว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนการลงประชามตินั้นเป็น Armed Conflict และเปิดโอกาสให้สหประชาชาติเข้ามามีบทบาทในการจัดทำประชามติเพื่อเลือกว่าจะอยู่กับอินโดนีเซียหรือจะแยกตัวเป็นเอกราช ซึ่งท้ายที่สุด ติมอร์ฯ ก็ประกาศเป็นเอกราชในที่สุด เจ้าหน้าที่ฟิลิปปินส์ก็ยอมรับว่าพวกเขาไม่ควรยอมรับสถานะภาพ Armed Conflict ในพื้นที่ภาคใต้ของพวกเขาเอง เพราะมันจะส่งเสริมให้ตัวแสดงระหว่างประเทศต่าง ๆ เข้ามามะรุมมะตุ้มกับปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ แม้ว่าในตอนนี้อาจมีกระบวนการสันติภาพอยู่ แต่อะไรก็เกิดขึ้นได้ในภาคใต้ของฟิลิปปินส์ในอนาคต...เพราะฉะนั้น **เราก็ต้องคุยกับคนไทยด้วยกันเอง เรามีวิธีการของเรา และหวังว่าสักวัน เราจะแก้ปัญหาได้**³¹⁶ (เน้นโดยผู้วิจัย)

ถึงจุดนี้ รูปสัญญะอย่าง “การก่อความไม่สงบ/ผู้ก่อความไม่สงบ” จะถูกเคลื่อนย้ายขยายความไปยังความหมายสัญญะที่ไม่เคยมีมาก่อน ดูเหมือนว่าวิธีการจัดการคือทำให้ประเด็นปัญหาในชายแดนใต้ห่างไกลจากความเป็นการเมืองให้มากที่สุด โดยผลักให้ความหมายของถ้อยคำเรียกขานสถานการณ์และตัวแสดงจากเดิมที่มีนัยของการเคลื่อนไหวเพื่อเป้าหมายทางการเมืองไปสู่อาณาบริเวณของ “**อาชญากรรม**” ที่ต้องถูกดำเนินคดีตามกฎหมายภายในประเทศ แต่เรื่องนี้ก็มีความเป็นการเมืองอย่างยิ่ง เนื่องจากในแง่หนึ่งก็เป็นการให้เหตุผลรองรับต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงให้ชอบธรรมตามกฎหมายพิเศษ ในขณะที่อีกด้านหนึ่งก็เพื่อที่กด

³¹⁶ เรื่องเดียวกัน.

ระดับความสำคัญของประเด็นปัญหาและข้อเรียกร้องทางการเมืองของขบวนการเคลื่อนไหวที่พยายามผลักดันให้ “ความขัดแย้ง” ที่เกิดขึ้นนี้กลายเป็นวาระทางการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งจะนำไปสู่การแทรกแซงของตัวแสดงอื่น ๆ ที่จะสร้างสมดุลใหม่ในการหาข้อยุติทางการเมืองในอนาคต

4.5.3.2 ปฏิกริยาและข้อโต้แย้ง

จนกระทั่งปลายปี 2552 ถ้อยคำใหม่อย่าง “ผู้ก่อความรุนแรง” ก็ได้แทรกตัวอยู่ในรายงานข่าวสถานการณ์จากชายแดนใต้ของสื่อมวลชนอย่างค่อยเป็นค่อยไป แม้ในโลกภาษาอังกฤษนั้น ถ้อยคำว่า “Perpetrator of Violence” จะไม่มีใครถูกขานรับจากสื่อมวลชนฉบับภาษาอังกฤษมากนัก ผู้สื่อข่าวคุ้นเคยกับถ้อยคำเดิม ๆ อย่าง “Insurgent” หรือ “Militant” มากกว่า³¹⁷ แต่ถึงอย่างนั้น เจ้าหน้าที่พยายามจะแปรเปลี่ยนความหมายของความรุนแรงให้เน้นหนักไปที่อาชญากรรมและความขัดแย้งส่วนตัวมากยิ่งขึ้น แทนที่จะแขวนป้ายหว่านนี่คือปรากฏการณ์ของการก่อความไม่สงบที่มีนัยทางการเมืองซึ่งทำลายความชอบธรรมของรัฐ³¹⁸ กอ.รมน.ภาค 4 ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักของรัฐบาลในตอนนั้นก็เริ่มปรับวิธีการใหม่ โดยให้ความสำคัญกับ “กลุ่มขบวนการ” น้อยลง แต่กลับพิจารณาตัวแสดงที่ก่ออาชญากรรมอื่น ๆ ในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น วิธีการที่เดิมเน้นหนักในแนวทางป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบอย่างการแยกน้ำออกจากปลาหรือกวนน้ำให้ขุ่น ถูกทบทวนแก้ไข และแทนที่ด้วยวิธีการแยกแยะ “เรื่องง่าย ๆ” อย่างปัญหายาเสพติด ผู้มีอิทธิพลสินค้าผิดกฎหมายออกมามีการจัดการเสียก่อน แล้วจะสามารถจัดการกับ “ปัญหาความมั่นคงของชาติ” ในวิกฤตที่มีความซับซ้อนได้³¹⁹ นี่คือช่วงเวลาสำคัญที่สถาปนาความสำคัญของสิ่งทีในเวลาต่อมาทางการเรียกขานว่า “ภัยแทรกซ้อน” ที่กลายมาเป็นหนึ่งในทฤษฎีศาสตร์การแก้ไขปัญหาของ กอ.รมน.ในอีกไม่กี่ปีหลังจากนั้น ผลของสิ่งนี้ก็ไม่ต่างจากการตีกรอบด้วยการใช้หรือไม่ใช้ถ้อยคำบางอย่าง นั่นก็คือ การพยายามกดระดับทางการเมืองของสถานการณ์ความขัดแย้งและทอนค่าของข้อเรียกร้องของขบวนการต่อสู้ปาดานี้นั่นเอง

³¹⁷ ผู้วิจัยสำรวจผ่านการค้นหาในฐานข้อมูลข่าวในสื่อมวลชนทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษผ่านฐานข้อมูลนิวส์เซ็นเตอร์ (NewsCenter)

³¹⁸ Srisompob Jitpiromsri and Duncan McCargo, “The Southern Thai Conflict Six Years On: Insurgency, Not Crime,” *Contemporary Southeast Asia: A Journal of International and Strategic Affairs* 32, no. 2, (August 2010): 156-183.

³¹⁹ บก.ส่วนกลาง, “ทหารหนุนใช้ทฤษฎีใหม่ดับไฟใต้-แยกคดียุทธศาสตร์ออกจากอาชญากรรม” ผู้จัดการออนไลน์, 8 มิถุนายน 2552, <http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9520000062974> (สืบค้นเมื่อ 3 พฤษภาคม 2559).

แต่การปรับเปลี่ยนถ้อยคำเช่นนี้ต้องสู้กันในทางความคิดอย่างหนักภายใน กองทัพเอง บันทึกลงของนายทหารยุทธการในเวลาต่อมาชี้ให้เห็นถึงความผิดหวังต่อนโยบาย ดังกล่าวอย่างเห็นได้ชัด เขาเห็นว่ารัฐบาลและกองทัพกำลังสูญเสียความสามารถในการประเมิน “สถานการณ์ข้าศึก” และทำให้แนวทางการแก้ปัญหาย้อนกลับไปเหมือนกับในช่วงแรกหลังจากที่มีการปล้นปืนในปี 2547 ใหม่ ๆ นั่นก็คือการไม่รู้หรือถึงขั้นไม่สนใจในตัวตนของข้าศึกที่ตนเองกำลัง เผชิญหน้าอยู่ อาจเรียกได้ว่าเกิดอาการ “ตาบอดคลำช้าง” ขึ้นอีกครั้ง³²⁰ และเนื่องจากเป็นข้อกำชับ จากผู้บังคับบัญชาาระดับสูง สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือแทบจะไม่มีใครที่พูดถึงหรือนำเสนอข้อมูลข่าวสาร เกี่ยวกับสถานการณ์ข้าศึกโดยตรงไปตรงมา เกิดสภาวะที่ “คิดได้ปฏิบัติไม่ได้ คิดได้เสนอแนะ ไม่ได้”³²¹ เขาเห็นว่าในสถานการณ์อึมครึมเช่นนี้เป็นอุปสรรคสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของ เจ้าหน้าที่ในสนามอย่างชัดเจน ผลที่ตามมาก็คือความยากลำบากในการเขียน “แผนยุทธการ” หรือ “คำสั่งยุทธการ” ได้อย่างครอบคลุมและสอดคล้องตามหลักวิชาการรบ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นคือการเขียน “แผนโครงการ” ให้สอดคล้องกับการใช้งบประมาณ โดยที่ไม่จำเป็นที่จะต้องประเมิน “สถานการณ์ ข้าศึก” แต่อย่างใด³²² นี่เป็นที่มาของปฏิกิริยาที่น่าสนใจของกลุ่มนายทหารกลุ่มนี้ ซึ่งรู้จักกันในแวดวง กองทัพและผู้นำชุมชนในพื้นที่ว่า

³²⁰ สำเร็จ ศรีหรัย, *ศึกใต้ไม่ลับลวงพราง ภาค 1*, 170.

³²¹ สำเร็จบันทึกสถานการณ์ในช่วงเวลานี้อย่างค่อนข้างหวัหวัเสีย ในบรรดาตัวอย่างที่เขาหยิบ ยกขึ้นมาบันทึกก็คือ การบรรยายสรุปครั้งหนึ่งของนายทหารยุทธการในพื้นที่ต่อหน้าผู้บังคับบัญชา ระดับสูง โดยไล่รายละเอียดของการจัดตั้งโครงสร้างซ้อนรัฐของปีอาร์เอ็น ตั้งแต่ระดับภูมิภาคไปจนถึง ระดับหมู่บ้าน หรือที่เรียกกันว่า “อาเจ๊ะ” (AJAK – มาจากคำว่า Ahli Jawatan Kampung หรือ แปลได้ว่า คณะกรรมการหมู่บ้าน) แต่ผู้บังคับบัญชาที่นั่งอยู่หัวโต๊ะพูดสวนให้เลิกบรรยายในทันที สำเร็จบันทึกถ้อยคำสบประมาทเอาไว้ว่า “อาเยาะอาเยะอะไรของมึง ไม่รู้เรื่อง ไอ้หน้าแหลม” (เรื่องเดียวกัน, 175.) หรือในอีกกรณีที่มีการส่งย้ายหัวหน้าฝ่ายข่าวกรองของ กอ.รมน.ภาค 4 สน. เพราะรายงานยืนยันว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นฝีมือของกลุ่มปีอาร์เอ็น จนทำให้วงการข่าวกรองเกิด อาการที่เขาเรียกว่า “สับสนปนเปอลเวงจนถึงปัจจุบัน (2556)” กล่าวคือเมื่อถึงคราวต้องบรรยายสรุป สถานการณ์ข้าศึกก็ต้องอธิบายรายละเอียดทำนอง “ซีม้าเลียบคาย” ด้วยวิธีการอ้างอิงเนื้อหาต่าง ๆ โดยไม่พยายามจะอ้างอิงว่าตัวตนในภาพรวมของข้าศึกนั้นคือปีอาร์เอ็น (เรื่องเดียวกัน, 241)

³²² สำเร็จ ศรีหรัย, *ศึกใต้ไม่ลับลวงพราง ภาค 1*, 145-146.

“กลุ่มบ้านกรงนก”³²³ ที่พยายามจะทำความเข้าใจตัวตนและพลวัตที่เปลี่ยนไปของ “ข้าศึก” อย่างปีอาร์เอ็น สำเร็จบันทึกไว้ว่านโยบายของหน่วยเหนือที่ลงมาเช่นนี้เป็นแรงผลักดันให้เขาทำงานวิจัยเกี่ยวกับ “ปีอาร์เอ็น โคออดิเนต” ในเวลาต่อมา³²⁴ เพื่อเปิดเผยสิ่งที่เจ้าหน้าที่รู้เกี่ยวกับองค์กรลับใต้ดินองค์กรนี้ เพราะเชื่อว่าการรับมือกับองค์กรลับเช่นนี้ก็คือการเปิดเผยให้เป็นที่รับรู้ในวงกว้างมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ไม่นานหลังจากนั้น พวกเขาตีพิมพ์หนังสือที่ “ไม่เป็นทางการ” ขึ้นมารวม 4 เล่ม ที่เป็นการอธิบาย “ตัวตน” ของข้าศึกที่ทางกองทัพกำลังเผชิญอยู่ในชายแดนภาคใต้ ได้แก่ 1) *สงครามประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้*³²⁵ 2) *ทิ้งกูมาเข้าหามวลชน*³²⁶ 3) *อาร์เคเคเป็นใคร ทำไมต้องเป็น RKK*³²⁷ และ 4) *องค์กรปฏิวัติปัตตานีคือใคร*³²⁸ โดยเล่มแรกเขียนโดย พล.ต.สำเร็จ เอง

³²³ บ้านกรงนกเป็นชื่อเรียกขานบ้านพักหลังหนึ่งที่อยู่ในค่ายสิรินธร เป็นสถานที่พบปะหารือระหว่างนายทหารกับผู้ที่ถูกเชิญตัวตามหมาย พ.ร.ก. ในช่วงแรกแบบสบาย เริ่มต้นครั้งแรกในปลายปี 2550 เมื่อครั้งที่ พล.ต.สำเร็จ เป็น ผบ.กองกำลังศรีสุนทร และ ผบ.กองกำลังผสมพลเรือนตำรวจทหาร (พตท.) เดิมทีนั้นตั้งอยู่ที่ค่ายอิงคยุทธฯ และย้ายมาที่สิรินธรในเวลาต่อมา ใช้เวลาหลายปีในการเปิดให้มีการพบปะของผู้คนจำนวนมาก แต่หลายปีไม่เคยได้รับการบรรจุให้เป็นหน่วยงานที่จัดอยู่ในอัตราของ กอ.รมน. จนกระทั่งปีงบประมาณ 2557 นี้เองที่บ้านกรงนกได้บรรจุในอัตราของ กอ.รมน. ภาค 4 สน. เป็นครั้งแรก แต่ตลอดระยะเวลา 5 ปีที่สำเร็จดูแลบ้านกรงนกนั้น “หน่วยเหนือไม่ยอมให้มีการทำงานในลักษณะแบบนี้โดยเจตนา...แถมยังถูกกล่าวหาว่าผมเลี้ยวใจ” (กรุณาตุ เรื่องเดียวกัน, 294-298.)

³²⁴ สำเร็จ ศรีหรัาย, “ขบวนการ BRN-Coordinate กับการก่อความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลาในช่วงปี 2547-ปัจจุบัน (2550) และแนวความคิดในการยุติสถานการณ์.” ควรต้องบันทึกไว้ด้วยว่างานชิ้นนี้ได้รับการวิจารณ์อย่างร้อนแรงจากผู้สื่อข่าวอาวุโสสำนักเดอะเนชั่นว่าเป็นความพยายามที่จะ “จินตนาการ” ถึงตัวตนของขบวนการปีอาร์เอ็นฯ ด้วยกรอบการวิเคราะห์ที่เก่าแก่ในยุคสงครามเย็น อีกทั้งยังมีข้อสงสัยและจุดบกพร่องในเรื่องวิธีวิหยามากมาย กรุณาตุ สุกลักษณ์ กาญจนขุนดี, “ขุมโจรในจินตนาการ: ว่าด้วยภูมิรัฐของทหารไทยเกี่ยวกับผู้ก่อความไม่สงบในภาคใต้,” *ฟ้าเดียวกัน* 7, ฉ.1 (มกราคม-มีนาคม 2552): 56-71.

³²⁵ สำเร็จ ศรีหรัาย, *สงครามประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้* (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2553?).

³²⁶ บุหงา ปัตตานี, *ทิ้งกูมา เข้าหามวลชน* (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2554?).

³²⁷ มะนิง ปัตตานี, *อาร์เคเคเป็นใคร ทำไมต้องเป็น RKK* (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2554?).

³²⁸ บินหลา ปัตตานี, *องค์กรปฏิวัติปัตตานีคือใคร* (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2555?).

มีบางส่วนของเนื้อหาที่แปลความมาจากเอกสารสำคัญของปีอาร์เอ็น³²⁹ ในขณะที่สามเล่มหลังระบุว่าเขียนโดย “นามปากกา”³³⁰ แม้บางเล่มจะมีการเขียน “คำนิยม” โดยแม่ทัพภาคที่ 4 แต่อาจเป็นเพราะข้อจำกัดในเรื่องนโยบายและคำสั่งการจากหน่วยเหนือข้างต้น การจัดพิมพ์หนังสือเหล่านี้จึงต้องดำเนินการด้วยงบประมาณส่วนตัวในช่วงแรก โดยไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเปิดเผยจากหน่วยงานอย่าง กอ.รมน.ภาค 4 สน. หรือหน่วยงานความมั่นคงใด ๆ จะมีพิมพ์ซ้ำบ้างก็ด้วยงบประมาณส่วนตัวหรือหัวหน้าหน่วยงานนั้น ๆ ที่อาจใช้เป็นเอกสารประกอบในการอบรมปฐมนิเทศกำลังพล แต่ทั้งนี้ก็ไม่ได้เป็นการดำเนินการที่เป็นทางการแต่อย่างใด³³¹ หนังสือทั้งสี่เล่มใช้ถ้อยคำในวาทกรรมการป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบอย่างกว้างขวาง และเต็มไปด้วยชุดคำศัพท์ที่มาจากมุมมองของ “ข้าศึก” เอง³³² กล่าวได้ว่าหนังสือทั้งสี่เล่มนี้เป็นความพยายามที่จะเผยแพร่โฆษณาของ “ฝ่ายตรงกันข้าม” ของรัฐอย่างตรงไปตรงมา โดยเปิดเผยโครงสร้างการบังคับบัญชาขององค์กร กงูเหล็กและระเบียบวินัยขององค์กร กระบวนการจัดตั้งและการฝึกผู้คนขึ้นเป็นนักรบ RKK ตลอดจนทัศนคติที่ในทางการเมืองจากมุมมองของปีอาร์เอ็นเอง

³²⁹ เมื่อตรวจสอบแล้ว ผู้วิจัยพบว่า มีเอกสารสำคัญอย่างธรรมเนียมขององค์กรปีอาร์เอ็น ซึ่งจัดทำขึ้นในปี 2518 (1975) (กรุณาดูหน้า 17-31) และเอกสารที่ชื่อว่า “*Falsafah Jihad*” หรือ “ปรัชญาญihad” ที่ทางสภาองค์กรนำร่างขึ้นในปี 2531 (1988) ซึ่งเป็นเอกสารสำคัญในแง่ของการกำหนดทิศทางต่อสู้ ซึ่งปรับปรุงมาจากธรรมเนียมก่อนหน้านั้น (กรุณาดูหน้า 173-182) ในขณะที่การวิเคราะห์ขั้นตอนของการปฏิวัติใน “แผนบันไดเจ็ดขั้น” ถูกบรรจุเอาไว้ในอีกเล่มหนึ่ง (กรุณาดูบุหงา ปัตตานี, *ทิ้งฎมา เข้าหามวลชน*, 105-135.

³³⁰ ในขณะที่ *ทิ้งฎมา* นั้นเขียนโดย “บุหงา ปัตตานี” ซึ่งน่ามีลักษณะเป็น “คณะทำงาน” ที่รวบรวมข้อมูลข่าวสารที่บ่งชี้ให้เห็นว่าเหตุใดปีอาร์เอ็นจึงตัดสินใจเปลี่ยนยุทธศาสตร์การสู้รบจากในป่าเขามาอยู่ในเมืองและชุมชน สองเล่มหลังเขียนขึ้นโดย “อาร์เคเค” เอง แม้จะใช้นามแฝงแตกต่างกันแต่ผู้วิจัยก็ได้รับการยืนยันว่าทั้ง “มะนิง ปัตตานี” และ “บินหลา ปัตตานี” คือผู้เขียนคนเดียวกัน เขายังคงเป็นที่ปรึกษาให้กับคณะนายทหารที่ทำงานการเมืองอยู่จนถึงปัจจุบัน [นภา (นามสมมติ) นายทหาร กอ.รมน.ภาค 4 สน., สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, ยะลา, 17 ธันวาคม 2558]

³³¹ นภา (นามสมมติ) นายทหาร กอ.รมน.ภาค 4 สน., สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, ยะลา, 17 ธันวาคม 2558.

³³² ชุดคำศัพท์เหล่านี้ได้แก่ ขบวนการปฏิวัติ สงครามประชาชน เป็นต้น แม้ว่าบางถ้อยคำที่ปรับเปลี่ยนไปเพียงเล็กน้อย แต่สำคัญสำหรับวิเคราะห์ถ้อยคำดังกล่าว ดังเช่นคำอย่าง Patani ก็ปรากฏมาในรูปของ “ปัตตานี” อย่างแนบเนียน

แม้จะต้องดำเนินการอย่างไม่เป็นทางการ แต่ความรู้เกี่ยวกับข้าศึกเช่นนี้ก็มีที่ทางอยู่บ้าง นายทหารกลุ่มหนึ่งยืนยันว่าแม้จะไม่ได้รับการยอมรับอย่างเปิดเผย แต่ความรู้เหล่านี้ก็ถูกยอมรับเป็นการภายใน พิจารณาได้จากเอกสาร “ทำเนียบกำลังรบ” ของ “กลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรง” ที่ปิดตราลับมากซึ่งหน่วยงานจะระดมข้อมูลจัดทำขึ้นมาและปรับปรุงใหม่ทุกปีก็เริ่มยอมรับว่าขบวนการที่พวกเขากำลังเผชิญอยู่นั้นคือปีอาร์เอ็น³³³ ความรู้ใหม่เหล่านี้ต้องปะทะกับองค์ความรู้เดิมใน “ยุค พตท.43” ที่สะสมผ่านประสบการณ์การสู้รบในยุคป่าเขาของบรรดานายทหารในกองทัพภาคที่ 4 ซึ่งเคยเชื่อว่าข้าศึกเหล่านี้กำลังอ่อนแรงลง ผู้นำนักของข้อมูลใหม่เริ่มได้รับการยอมรับจากอำนาจที่ได้รับมอบหมายซึ่งผ่องถ่ายมายังนายทหารรบพิเศษจากต่างพื้นที่ ซึ่งเริ่มตั้งต้นแสวงหาข้อมูลข่าวสารด้วยวิธีการใหม่ ๆ อย่างไรก็ตาม สภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกในการใช้หรือไม่ใช้ถ้อยคำดังกล่าวยังส่งผลต่อ “งานความรู้” ในกองทัพโดยรวมอีกด้วย สถาบันทางวิชาการอย่างโรงเรียนเสนาธิการทหารบกเองก็ต้องประสบกับปัญหาในการอธิบายต่อนักศึกษาว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในภาคใต้ นั้นอาจอาศัยกรอบคิดในเรื่องการป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบ (ปปส.) หรือ Counterinsurgency (COIN) ได้หรือไม่ อาจารย์โรงเรียนเสนาธิการทหารบกคนหนึ่งกล่าวยอมรับว่า เขาไม่เห็นด้วยการปรับเปลี่ยนถ้อยคำดังกล่าว เพราะความหมายของ “การก่อความรุนแรง” นั้นไม่มีนัยสำคัญอะไรในหลักวิชาการทางทหาร การเรียนการสอนในโรงเรียนการทหารเหล่านี้พยายามอธิบายสถานการณ์ใน

³³³ ผู้วิจัยไม่สามารถเข้าถึงเอกสารข้างต้นได้ “*ทำเนียบกำลังรบ*” เป็นเอกสารพื้นฐานที่หน่วยงานของกองทัพจะต้องจัดทำขึ้นมาตามแบบแผนพื้นฐานการสู้ จาก การสนทนาและสัมภาษณ์ ทำให้ได้ข้อสรุปว่า ในช่วงปีแรก ๆ นั้น การระบุงบชี้ตัวตนของข้าศึกยังคงค่อนข้างสับสน กระทั่งเริ่มประกอบข้อมูลเป็นภาพรวมขององค์กรปีอาร์เอ็นได้ครั้งแรกในช่วงประมาณปี 2548 และปะติดปะต่อขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีข้อมูลตัวบุคคลตั้งแต่ระดับสภาองค์กรนำของพรรคปีอาร์เอ็นหรือ DPP (Dewan Pimpinan Parti) เรื่อยมาจนถึงรายละเอียดในระดับหมู่บ้าน ทำเนียบกำลังรบเล่มล่าสุดจัดทำขึ้นในเดือนตุลาคม 2558 ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งนำมาแสดงให้ผู้วิจัยดูระหว่างการทำสัมภาษณ์ครั้งหนึ่งในต้นปี 2559 โดยนอกจากจะเผยให้เห็นรายละเอียดของตัวบุคคลในโครงสร้างระดับต่าง ๆ ของกลุ่มปีอาร์เอ็นแล้ว ยังมีรายละเอียดของกลุ่ม MARA Patani ที่เป็นองค์กรร่วมของขบวนการต่อสู้ ซึ่งมีฐานะเป็นคู่สนทนาในกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขในปัจจุบันอีกด้วย [นภา (นามสมมติ) นายทหาร กอ.รมน.ภาค 4 สน.สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, ยะลา, 17 ธันวาคม 2558; นักรบ บุญบัวทอง เลขานุการ คณะพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กรุงเทพฯ, 5 มกราคม 2559; จารุณี (นามสมมติ) นักวิเคราะห์สำนักข่าวกรองแห่งชาติ, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กรุงเทพฯ, 7 มีนาคม 2559]

ภาคใต้ด้วยสองมโนทัศน์สำคัญ นั่นก็คือ การก่อความไม่สงบและการก่อการร้าย โดยพิจารณาจาก เป้าหมายทางการเมืองของผู้กระทำการเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม การหาทางออกของสถาบันทาง วิชาการเหล่านี้ก็ได้แต่เน้นย้ำนักศึกษาว่าตามหลักวิชาอาจจะว่าอีกอย่าง แต่เมื่อนำไปปฏิบัติจริงก็อาจ ต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับนโยบายของผู้บังคับบัญชา³³⁴ อย่างไรก็ตาม สถาบันการศึกษา ดังกล่าวก็ไม่หยุดที่จะเผยแพร่และตีพิมพ์เพื่อทำความเข้าใจองค์ความรู้เกี่ยวกับการก่อความไม่สงบ พวกเขายังพยายามจะพัฒนาองค์ความรู้ผ่านการแปลเอกสารสำคัญอย่างคู่มือราชการสนามที่ เกี่ยวข้องกับ ปปส.ฉบับล่าสุดมาเป็นภาษาไทย เพื่อหวังว่าจะสามารถปรับประยุกต์หลักนิยมใหม่ ๆ ให้กับกองกำลังของทางการไทยเพื่อรับมือกับสถานการณ์ในชายแดนใต้³³⁵ ในขณะที่นักวิชาการ พลเรือนที่เชี่ยวชาญความมั่นคงศึกษารายอื่น ๆ ก็มีกรเขียนตำราและอภิปรายเกี่ยวกับสถานการณ์ ในชายแดนใต้ในฐานะที่เป็นรูปแบบหนึ่งของการก่อความไม่สงบอย่างต่อเนื่อง³³⁶ อาจกล่าวได้ว่า อาณาบริเวณของความรู้และงานวิจัยยังเป็นพื้นที่ซึ่งอำนาจรัฐไม่สามารถย่างกรายเข้ามาแทรกแซง และกำหนด “ถ้อยคำ” ได้อย่างที่ทำได้ในเอกสารนโยบายและบรรดาแผนงานโครงการต่าง ๆ ที่ลงสู่ ภาควิปฏิบัติ แต่แล้วข้อโต้แย้งจริง ๆ จัง ๆ จะปรากฏออกมาในโลกของภาษาอังกฤษ คือ ถ้อยแถลง

³³⁴ ชวิน (นามสมมติ) อาจารย์ประจำโรงเรียนเสนาธิการทหารบก, สัมภาษณ์โดยนักวิจัย, กรุงเทพฯ, 4 มกราคม 2559. น่าสนใจว่าแม้จะยอมรับข้อระมัดระวังไม่ให้มีการยกระดับสถานการณ์ ความขัดแย้งในชายแดนใต้ให้เป็นวาระระหว่างประเทศ แต่ผู้ให้ข้อมูลคนนี้นี้ยืนยันว่าควรต้องอธิบาย ต่อกำลังพลให้เข้าใจสถานการณ์ตามกรอบคิดที่ควรจะเป็น เขาเคยปฏิเสธที่จะตอบรับคำเชิญให้ไป บรรยายสรุปต่อนักวิชาการทางทหารชาวต่างชาติที่มาเป็นแขกให้กับกองทัพบกในครั้งหนึ่ง เนื่องจาก เงื่อนไขหนึ่งที่ได้รับการร้องขอก็คือให้อธิบายด้วยกรอบคิดของ “การก่อเหตุรุนแรง” แทนที่จะใช้ กรอบอธิบายตามหลักวิชา ปปส. ซึ่งเป็นที่ยอมรับในแวดวงวิชาการด้านการทหารในระดับสากล

³³⁵ กรมยุทธศึกษาทหารบก, *ร่างหลักนิยม รส.3-24 การป้องกันและปราบปรามการก่อความ ไม่สงบ พ.ศ.2551 (เพื่อพลาง)*. งานที่ควรกล่าวถึงในที่นี้คือ บุญรอด ศรีสมบัติ (บก.), *ก้าวไปข้างหน้า กับการป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบ*.

³³⁶ งานที่ควรกล่าวถึงในที่นี้ก็คือบรรดาจุลสารในชุดงานวิจัยของโครงการความมั่นคงของ สำนักงานสนับสนุนกองทุนวิจัย ซึ่งดูแลโดย สุรชาติ บำรุงสุข ในขณะที่หนังสือของเขาเองหลายเล่มก็ ถือเป็นประมวลองค์ความรู้สำคัญนั้นมีอยู่หลายเล่ม อาทิเช่น สุรชาติ บำรุงสุข, *ความมั่นคงศึกษา: การก่อการร้ายและการก่อความไม่สงบร่วมสมัย* (กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551); *การก่อความไม่สงบในภาคใต้ของไทย* (กรุงเทพฯ: โครงการความมั่นคงศึกษา, 2551). เป็นต้น

ของกระทรวงการต่างประเทศต่อประเด็นปัญหาดังกล่าว ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นการจำกัดพรมแดนของการถกเถียงให้อยู่ใน “ที่อื่น” มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

4.5.3.3 เมื่อคำใหม่ข้ามพรมแดนภาษา

ในอดีต ปัญญาชนสยามไทยเคยใช้ความมุ่งมั่นพยายามอย่างมากในการแปล/แปลงถ้อยคำในภาษาอังกฤษที่นำเข้ามาในสังคมไทยให้เชื่อมโยงที่จะไม่ขัดฝืนกับระบบระเบียบหรือกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมของสังคมไทย ตรรกะที่ทรงพลังอย่าง “คุณคำ คุณความหมาย คุณความคิด คุณคน” ของเกษียร เตชะพีระ ให้ความคิดรวบยอดของปฏิบัติการดังกล่าวได้เป็นอย่างดี³³⁷ ผลงานของ “พระองค์วรณ” หรือ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรวงศ์ไวยากร กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ซึ่งเคยเป็นทั้งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศและนายกราชบัณฑิตยสภา และปัญญาชนไทยคนอื่น ๆ ก็ยืนยันความสำเร็จในการควบคุมดังกล่าวได้เป็นอย่างดี แม้จะมีการประชันขันแข่งกันอยู่บ้างระหว่างปัญญาชนอนุรักษนิยมและฝ่ายก้าวหน้า³³⁸ แต่ในกรณีถ้อยคำการเมืองในความขัดแย้งที่ชายแดนใต้มีมิติที่น่าสนใจที่กลับด้านกัน กล่าวคือ แทนที่จะเป็นการควบคุมพรมแดนทางวัฒนธรรมและการเมืองจาก “ที่อื่น” ซึ่งนำเข้ามาในสังคมไทย โดยการตั้งด่านตรวจ “คำ” เข้าเมืองที่ปรับเปลี่ยนให้ถ้อยคำเหล่านั้นเหมาะสมกับสังคมไทย ในกรณีชายแดนใต้ กระทรวงการต่างประเทศและหน่วยงานความมั่นคงกลับให้ความสำคัญกับ “การส่งออก” ถ้อยคำที่จะอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นภายในประเทศอย่างเคร่งครัดและกังวลใจ ทางกรมไทยทูมเทออย่างหนักในการควบคุมถ้อยคำเหล่านั้นให้ปรากฏต่อสังคมโลกในลักษณะที่จะไม่ทำให้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชายแดนใต้บานปลายขยายความไปยังจุดที่ไม่พึงประสงค์ นั่นก็คือการเข้ามาแทรกแซงจากนานาชาติในนามของการช่วยเหลือทุกรูปแบบ

³³⁷ ดูรายละเอียดที่ “เกษียร เตชะพีระ: ธรรมาภิบาล VS ประชาธิปไตย สังคมไทยต้องเลือก”, *ประชาไท*, 7 พฤษภาคม 2554, <http://prachatai.com/journal/2011/05/34426> (สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2558); เกษียร เตชะพีระ, “ประวัติศาสตร์การเปลี่ยนคำ "กรรมกร" เป็น "แรงงาน" วิธีสะกด "ปีศาจวาทกรรม" ในสังคมไทย,” *มติชนออนไลน์*, 3 พฤษภาคม 2555, http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1336048202 (สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2558).

³³⁸ ดูรายละเอียดใน Kasian Tejapira, “Thammarat/Good Governance,” in *Words in Motion: Toward a Global Lexicon*, eds. Carol Gluck and Anna Lowenhaupt Tsing (Durham and London: Duke University Press, 2009), 309-313.

อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าอำนาจในการควบคุมดังกล่าวไม่มีใครจะสัมฤทธิ์ผลเท่าใดนัก เพราะเมื่อสำรวจจากฐานข้อมูลข่าวและบทความที่เขียนในภาษาอังกฤษจากหนังสือสองฉบับในประเทศไทย ถ้อยคำอย่าง **Insurgency/Insurgent** และชุดคำอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ยังคงถูกใช้อย่างสม่ำเสมอ แทบจะไม่เจอถ้อยคำใหม่ที่เป็นทางการอย่าง **Perpetrator of Violence** ในการรายงานข่าวแต่อย่างใด ไม่พ้องต้องพิจารณาการรายงานข่าวของสำนักข่าวต่างประเทศ ในขณะที่บรรดารายงานที่ติดตามสถานการณ์ใน “Southern Thailand” ของบรรดาองค์กรนอกภาครัฐ และกลุ่มประชาสังคมก็ไม่พบเจอถ้อยคำที่นำเสนอโดยทางการไทย³³⁹ แต่ถึงอย่างนั้น ทางการไทยก็พยายามที่จะ “ขาย” ถ้อยคำเหล่านี้อยู่เสมอ ผู้วิจัยพบว่าถ้อยคำที่ถูกควบคุมดังกล่าวได้ปรากฏอยู่ในถ้อยแถลงที่เป็นทางการของรัฐบาลไทย อาทิเช่น คำว่า **Perpetrator of Violence** เริ่มปรากฏอยู่ในรายงานทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนของประเทศไทย (Universal Periodic Review, UPR) ในปี 2554 โดยที่ไม่มีคำอย่าง **Insurgent** หรือ **Insurgency** ปรากฏเลยแม้แต่จุดเดียว³⁴⁰ สอดคล้องกับถ้อยแถลงในการกล่าวเปิดการพิจารณารายงาน UPR ของเอกอัครราชทูตและผู้แทนถาวรไทยประจำสหประชาชาติที่ยืนยันว่าประเทศไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายเกี่ยวกับ

สถานการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (the situation in the Southern Border Provinces) ซึ่งไม่ใช่การขัดกันทางอาวุธ แต่เป็นสถานการณ์ความรุนแรงที่ยืดเยื้อเรื้อรังซึ่งจำเป็นต้องหยิบยกปัญหาหากหน้าขึ้นมาพิจารณา ภูมิภาคชายแดนใต้ซึ่งมีผู้คนที่มียุทธลักษณะเฉพาะ ‘ไทยมาเลย์มุสลิม’ (Thai Malay Muslim) แห่งนี้ได้ถูกคุกคาม

³³⁹ พิจารณาตัวอย่างบางส่วนจากรายงานสิทธิมนุษยชนที่บรรดากลุ่มเอ็นจีโอและกลุ่มประชาสังคมส่งให้กับสภาสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติเพื่อทบทวนสถานการณ์สิทธิมนุษยชนตามกลไกของ Universal Periodical Reviews เมื่อปี 2554 ที่แทบจะไม่พบถ้อยคำทางการใด ๆ เลย ซ้ำร้ายบางองค์กรยังใช้ถ้อยคำที่รัฐบาลไทยเห็นเป็นปัญหาอีกด้วย ดังจะได้กล่าวต่อไป กรุณาดูรายละเอียดที่ “Civil Society and Other Submissions,” Review on 05 October 2011, UPR Info, <http://www.upr-info.org/en/review/Thailand/Session-12---October-2011/Civil-society-and-other-submissions#top> (accessed March 3, 2016).

³⁴⁰ “National Report Submitted in Accordance with Paragraph 15 (a) of the Annex to Human Rights Council Resolution 5/1, Thailand,” Human Rights Documents, July 19, 2011, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G11/165/37/PDF/G1116537.pdf> (accessed April 28, 2016).

จาก**ผู้ก่อเหตุรุนแรง (Perpetrators of Violence)** ซึ่งได้ใช้ความแตกต่างทางวัฒนธรรมอ้างความชอบธรรมให้กับการใช้ความรุนแรงเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายของพวกเขา³⁴¹ (เน้นในต้นฉบับ ส่วนในวงเล็บคือต้นฉบับภาษาอังกฤษ)

เห็นได้ชัดว่าผู้แทนรัฐบาลไทยนั้นไม่แม้แต่จะใช้คำว่า **“ความขัดแย้ง”** หรือ **“Conflict”** ทั้งยังยืนยันชัดเจนว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ได้เป็นการขัดกันทางอาวุธที่ประชาชนชาว **“ไทยมาเลย์มุสลิม”** ซึ่งเป็นชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ถูกคุกคามโดย **“ผู้ก่อเหตุรุนแรง”** ดูเหมือนว่าถ้อยคำที่ปรากฏเหล่านี้จะแตกต่างไปจากในรายงานคู่ขนานขององค์กรเอกชนระหว่างประเทศอย่าง Human Rights Watch และ Amnesty International เพราะเมื่อรายงานสถานการณ์สิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในชายแดนใต้ พวกเขายังพอใจที่จะใช้คำอย่าง **Insurgent/Insurgency** เช่นเดิม³⁴² คำเหล่านี้ถูกใช้อย่างสม่ำเสมอในการรายงานสถานการณ์สิทธิมนุษยชนขององค์กรเอกชนระหว่างประเทศเหล่านี้

ในท้วงตั้งแต่ปลาย 2549 จนถึงต้นปี 2556 ถือเป็นช่วงเวลาแห่งความตึงเครียดและเผชิญหน้า เหตุการณ์ความรุนแรงพุ่งสูงสุด แต่ก็มีมีการปรับตัวจากคู่ขัดแย้งและผู้คนจำนวน

³⁴¹ Sihasak Phuangketkeow, “Opening Statement by H.E. Mr. Sihasak Phuangketkeow, Ambassador and Permanent Representative of Thailand and Special Envoy of the Royal Thai Government at the Universal Periodic Review of Thailand, 12th Session of the UPR Working Group of the Human Rights Council,” Ministry of Foreign Affairs, October 5, 2011, <http://mfa.go.th/humanrights/upr/statement-during-upr-process/156-opening-statement-at-the-universal-periodic-review-of-thailand-12th-session-of-the-upr-working-group-of-the-human-rights-council-5-october-2011> (accessed April 28, 2016).

³⁴² กรุณาดูที่ Human Rights Watch, “Thailand UPR Submission,” UPR Info, March 2011, http://www.upr-info.org/sites/default/files/document/thailand/session_12_-_october_2011/hrw-humanrightswatch-eng.pdf (accessed May, 2 2016); Amnesty International, “Thailand: Amnesty International submission to the UN Universal Periodic Review 12th session of the UPR Working Group,” UPR Info, October 2011, http://www.upr-info.org/sites/default/files/document/thailand/session_12_-_october_2011/ai-amnestyinternational-eng.pdf (accessed May 2, 2016).

มาก สถิติในช่วงเวลานี้นับยืนยันข้อเท็จจริงที่ว่า “พลเรือน” ได้ตกเป็นเป้าหมายโจมตีมากกว่า “พลรบ” และในช่วงเวลานี้นี้เองที่มีรายงานขององค์กรเอกชนนอกภาครัฐหลายชิ้นรายงานสถานการณ์ที่ดำเนินอยู่ในขณะนั้น ในจำนวนรายงานเหล่านั้นมีอยู่ 2 ชิ้นที่เรียกได้ว่าแตกต่างไปจากรายงานฉบับอื่น ๆ ก่อนหน้านี้ ด้วยการพิจารณาสถานการณ์ความรุนแรงในกรอบของกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ หรือ IHL และเตือนกองกำลังกำลังอาวุธของทั้งสองฝ่ายให้ระมัดระวังไม่นำพาให้ความขัดแย้งนั้นเลยเถิดบานปลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฝ่ายขบวนการต่อสู้ปาตานี ผู้ที่ถูกมองเห็นได้ยากยิ่งในขณะนั้น แต่การพิจารณาด้วยกรอบการมองดังกล่าวได้สร้างข้อถกเถียงที่ตามมาเกี่ยวกับความหมายของสถานะการความขัดแย้งที่ใช้กำลังความรุนแรง ตลอดไปจนถึงสถานภาพทางการเมืองของกลุ่มขบวนการต่อสู้ เพราะการยอมรับสถานภาพของกลุ่มดังกล่าวในฐานะผู้กระทำการในการใช้กำลังนั้น นอกจากจะเรียกร้องความรับผิดชอบและภาวะในปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกติกาสากลแล้ว สิ่งที่ดีพันมาด้วยก็คือการยอมรับสถานภาพทางการเมือง ซึ่งเป็นสิ่งที่แทบจะไม่เคยมีรายงานขึ้นใต้อะไรจนถึงก่อนหน้านี้

รายงานชิ้นแรกเผยแพร่ในกลางปี 2550 โดยองค์กรฮิวแมนไรท์วอตช์ (Human Rights Watch, HRW) ในรายงาน "No One is Safe"³⁴³ นอกจากวิพากษ์วิจารณ์การรับมือที่ล้มเหลวของรัฐบาลไทยในตอนนั้น รายงานยังได้แจกแจงรายละเอียดเกี่ยวกับแบบแผนของการใช้กำลังโจมตีพลเรือนได้ถึง 8 รูปแบบของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ (Insurgent) ที่ HRW เรียกขานว่า "Pejuang Kemerdekaan Patani" หรือนักต่อสู้เพื่อเอกราชปาตานีตามคำที่พวกเขาเรียกตัวเองหรือเรียกสั้น ๆ ตามคำของชาวบ้านในพื้นที่ว่า “ญูแ่ว” นี้เป็นรายงานชิ้นแรก ๆ หลังปี 2547 ที่ใช้กรอบ IHL หรือที่รายงานระบุว่า เป็นกฎหมายสงคราม (Law of War) หรือกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ (IHL) มาพิจารณากรณีศึกษาต่าง ๆ ข้อค้นพบประการสำคัญก็คือการสรุปว่าการโจมตีพลเรือนของนักต่อสู้เอกราชปาตานีนั้นเป็นไปอย่างที่มีการคาดการณ์ผลได้เสียแล้ว กล่าวอีกอย่างก็คือเป็นความตั้งใจที่จะโจมตีในลักษณะดังกล่าว เพื่อมุ่งหวังผลสำเร็จในทางยุทธศาสตร์ รายงานฉบับนี้และแถลงการณ์ของ HRW ในอีกหลายฉบับในช่วงเวลานี้จึงมุ่งวิพากษ์วิจารณ์วางกลยุทธ์ซึ่งขัดกับหลักกฎหมายสากลเช่นนี้อย่างจงใจ

รายงานดังกล่าวยังมีข้อเสนอต่อ 3 ฝ่ายที่เกี่ยวข้องในความขัดแย้งอย่างครอบคลุม นั่นคือ ข้อเสนอต่อกลุ่มแบ่งแยกดินแดน, ต่อรัฐบาลไทย และต่อประชาคมนานาชาติ การมีข้อเสนอในลักษณะเช่นนี้ถือเป็นการยอมรับสถานภาพของฝ่ายต่อต้านรัฐด้วยกำลังอาวุธในฐานะที่

³⁴³ Human Rights Watch, “No One is Safe: Insurgent Attack on Civilians in Thailand’s Southern Border Province,” 19, no. 13 (March 2007).

เป็นตัวแสดงสำคัญที่ควรต้องรับผิดชอบต่อสถานการณ์ที่กำลังเลวร้ายลงไปด้วย³⁴⁴ ควรต้องบันทึกไว้ด้วยว่า HRW เป็นองค์กรสิทธิมนุษยชนกลุ่มแรก ๆ ที่วิพากษ์วิจารณ์ความล้มเหลวในการรับมือสถานการณ์ของรัฐที่ใช้แนวทางที่แข็งกร้าวและส่งผลให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามมา³⁴⁵ ซึ่งสอดคล้องกับองค์กรนอกภาครัฐในประเทศไทยหลายองค์กร แต่ทำที่ในการวิพากษ์กลุ่มขบวนการต่อสู้ฯ เป็นสิ่งทำให้ HRW แตกต่างออกไป การมองเห็น “ตัวแสดง” สำคัญอีกตัวหนึ่ง นอกเหนือไปจากตัวแสดงภาครัฐ ในฐานะที่เป็น “คู่กรณีในความขัดแย้ง” (Parties of Conflict) ได้ทำให้รายงานและถ้อยแถลงของ HRW ในห้วงเวลานั้นแตกต่างไปจากองค์กรสิทธิมนุษยชนในประเทศอย่างเห็นได้ชัด

การมองเห็นตัวตนของ “คู่กรณี” เช่นนี้ทำให้ความหมายที่ดีความสถานการณ์แตกต่างอย่างสำคัญด้วยเช่นกัน ผู้เขียนรายงานขึ้นดังกล่าวบอกกับผู้วิจัยในเวลาต่อมาว่า HRW ให้ความสนใจทั้งในการป้องกันไม่ให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนไปพร้อม ๆ กับการจัดการกับเงื่อนไขที่ทำให้ความขัดแย้งยังดำรงอยู่ การวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้นจึงขึ้นอยู่กับคำถามที่ว่า “ปัญหาสำคัญก็คือว่าคุณจะเรียกสถานการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ว่าอย่างไร?”³⁴⁶ สำหรับ HRW แล้ว พวกเขาพยายามจะเสนอว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นคือการสู้รบหรือการขัดกันทางอาวุธภายในประเทศ (Internal Armed Conflict) อย่างชัดเจน เพราะมีทั้งคู่ขัดแย้งที่มีการใช้กำลังทั้งสองฝ่าย มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่ผลักดันขับเคลื่อน รัฐเป็นคู่ขัดแย้งข้างหนึ่ง ในขณะที่ฝ่ายขบวนการฯ นั้นก็อยู่อีกข้างหนึ่ง โดยมีทั้งความเป็นองค์กรและสายบังคับบัญชาที่ชัดเจน เพียงแต่ยังไม่ปรากฏตัว นี่จึงมีข้อวิจารณ์อยู่บ้างว่า HRW พยายามจะ “ปั้น” ตัวตนของปีอาร์เอ็นโคออดิเนตขึ้นมาหรือไม่ คล้ายกับเป็นการตัดเท้าเข้ารองเท้า ทั้ง ๆ ที่ขนาดของเท่านั้นอาจจะใหญ่เกินกว่าที่จะรองรับได้ หรือในอีกแง่ก็คือเป็นการเสกสรรปั้นแต่งตัวตนของขบวนการต่อสู้ให้ดูเป็นรูปเป็นร่าง ในขณะที่ความเป็นจริงแล้วอาจไม่ได้เป็นเช่นนั้นเลย³⁴⁷ ผู้เขียนรายงานโต้แย้งว่า การที่เรามองไม่เห็นตัวตนนั้นไม่ใช่แค่เพียงที่ไม่มี

³⁴⁴ Ibid., 100-101.

³⁴⁵ รายงานของ HRW ที่เผยแพร่ก่อนหน้านั้นไม่กี่เดือนวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลไทยที่ล้มเหลวต่อการตอบสนองปัญหาการบังคับให้สูญหายในพื้นที่ชายแดนใต้ ดูที่ Human Rights Watch, “It Was Like Suddenly My Son No Longer Existed: Enforced Disappearances in Thailand’s Southern Border Provinces” 19, no. 5 (August 2007).

³⁴⁶ สุนัย ภาสขุ ที่ปรึกษา HRW ประจำประเทศไทย, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กรุงเทพฯ, 7 มีนาคม 2559.

³⁴⁷ สุนัยระบุว่าข้อวิจารณ์นี้เป็นของตันแคน แม็กคาร์โก

การประกาศตัว หากแต่ปีอาร์เอ็น โคออดิเนต ได้วางยุทธศาสตร์การต่อสู้ในแบบการปฏิวัติมวลชน ตัวตนของสมาชิกที่เคลื่อนไหวจึงมีหลายแบบในคน ๆ เดียวกัน พวกเขาเป็นได้ทั้งนักรบและคนธรรมดาสามัญที่หาเลี้ยงชีพตามปกติ ในขณะที่สมาชิกบางคนก็เป็นข้าราชการ มีลักษณะที่หลอมกับอำนาจรัฐอยู่ด้วย เราจึงเห็นภาพไม่ชัดเจน แต่ถึงอย่างนั้นก็มีความเป็นองค์กรที่เป็นเรื่องเป็นราวอยู่

จุดยืนสำคัญของ HRW ก็คือการพิจารณาว่าการสู้รบด้วยกำลังอาวุธนั้น จำเป็นต้องมีกติการะหว่างผู้ที่ใช้กำลังทุกฝ่าย ด้วยเหตุนี้ เมื่อกล่าวถึงกฎหมายมนุษยธรรมสากล รายงานของ HRW มักอ้างอิงถึงในฐานะที่เป็น “กฎกติกาของสงคราม” (Law of War) ในรายงานชิ้นนี้ก็สะท้อนออกมาในข้อเสนอแนะต่อกลุ่มขบวนการก็คือต้องเคารพกฎเกณฑ์ดังกล่าว กล่าวคือต้องละเว้นการโจมตีพลเรือนและบรรณาการให้มีการเคารพหลักมนุษยธรรมสากล เพราะถือว่าทั้งรัฐไทยและขบวนการฯ นั้นเป็น “คู่กรณีในสงคราม” ปัญหาก็คือข้อเสนอดังกล่าวจะไม่มีน้ำหนักในสายตาของนักเคลื่อนไหวของกลุ่มขบวนการ โดยเฉพาะในผู้ที่ตัดสินใจระดับยุทธศาสตร์ที่ HRW ได้สนทนาด้วย เขาระบุว่า

พวกเขาก็ยอมรับตามตรงว่าการยอมรับหลักการดังกล่าว (หมายถึง IHL – ผู้วิจัย) จะปิด Option (ทางเลือก) ในการดำเนินตามกลยุทธ์การต่อสู้ของพวกเขา และจะทำให้เสียเปรียบ ซึ่งนี่เป็นสิ่งที่เรารณรงค์มาโดยตลอด เพราะเห็นว่าการต่อสู้ด้วยกลยุทธ์การก่อความไม่สงบอย่างนั้นมันต้องการสร้างความหวาดกลัวให้กับผู้คน แม้จะเป็นจุดเด่นของ Insurgency (การก่อความไม่สงบ) แต่ก็ส่งผลเสียหายต่อชีวิตผู้คนอย่างมากด้วยเช่นกัน³⁴⁸

แม้โดยนัยแล้ว รายงานของ HRW จะเป็นการยกระดับสถานะทางการเมืองให้กับกลุ่มขบวนการต่อสู้ในฐานะที่เป็นหน่วยทางการเมืองหนึ่ง อันเป็นข้อกังวลที่เริ่มก่อตัวขึ้นในแวดวงหน่วยงานความมั่นคงในขณะนั้น แต่ก็มีปฏิกิริยาต่อรายงานชิ้นนี้จากรัฐบาลไทยอยู่น้อยมาก ผู้เขียนรายงานบอกกับผู้วิจัยว่ามีเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงบางส่วนพยายามจะติดต่อโดยส่วนตัวและวิพากษ์วิจารณ์เนื้อหาในแง่ที่อยู่บ้าง ในขณะที่มีบางส่วนที่เตือนเอาไว้ว่า HRW จะทำสิ่งที่เรียกว่า “ซักศึกเข้าบ้าน” โดยสร้างเงื่อนไขให้มีการแทรกแซงจากต่างชาติให้เข้ามาช่วยยามในกรณีปัญหาชายแดนใต้³⁴⁹ แต่ปฏิกิริยาดังกล่าวต่อรายงานของ “เอ็นจีโอต่างชาติ” ในครั้งนี้จะต่างไปจากรายงาน

³⁴⁸ เรื่องเดียวกัน.

³⁴⁹ เรื่องเดียวกัน.

อีกชิ้นหนึ่งของอีกองค์กรหนึ่งไปอีก 4 ปีถัดมา เมื่อความตระหนักถึงความอ่อนไหวเปราะบางของ “ถ้อยคำ” ที่ให้ความหมายต่อสถานการณ์และตัวแสดงนั้นสามารถตีความได้กว้างไกลออกไป โดยเฉพาะความจริงจังที่เกิดขึ้นในแวดวงของผู้กำหนดนโยบาย

กลางปี 2554 องค์การนิรโทษกรรมสากล (Amnesty International, AI) เผยแพร่รายงานวิเคราะห์อีกชิ้นหนึ่งต่อสาธารณะ โดยมุ่งศึกษาแบบแผนของการสังหารนอกกฎหมายที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนใต้ของประเทศไทย³⁵⁰ รายงานชิ้นนี้อธิบายแนวโน้มและรูปแบบของความรุนแรงที่เป้าโจมตีส่วนใหญ่ตกอยู่กับพลเรือน (Civilian) หรือ “เป้าหมายอ่อนแอ” (Soft Targets) จากกรณีศึกษาที่เป็นพลเรือน 82 ราย ซึ่งถูกสังหารโดย “กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ” (Insurgents) ในรายงานชิ้นนี้ก็นำหนักกับกลุ่มบีอาร์เอ็นโคออดิเนตว่าเป็นองค์กรที่เข้มแข็งที่สุด AI ตีความว่า สถานการณ์ที่ชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยมีสถานะเป็นการขัดกันทางกำลังอาวุธภายในประเทศ หรือที่ “ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศ” (Internal or “Non-international” Conflict) โดยพิจารณาจากความเข้มข้นและห้วงเวลาที่สภาวะความเป็นปรปักษ์ดำรงอยู่ รวมไปถึงลักษณะของกลุ่มที่มีการจัดตั้งของผู้ก่อความไม่สงบ³⁵¹ ในความขัดแย้งลักษณะเช่นนี้ พลเรือนควรได้รับการคุ้มครองจากการกระทำหรือข่มขู่จากความรุนแรงเป็นลำดับต้น³⁵² ในขณะที่การโจมตีพลเรือนหรือ “บุคคลผู้ไม่ได้มีส่วนในการเป็นปรปักษ์” (Hostilities) ในลักษณะดังกล่าวก็ถือเป็นการขัดตั้งต่อหลักการสำคัญในกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ (IHL)³⁵³ และกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ (International Human Rights Law, IHRL) ที่พลเรือนเหล่านั้นควรได้รับการคุ้มครองจากทุกฝ่ายในทุกห้วงเวลา³⁵⁴

แม้จะตีความและตั้งสมมติฐานเหมือนกันว่าสถานการณ์ในชายแดนใต้เป็น “การขัดกันทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศ” แต่สิ่งที่รายงานชิ้นนี้ก้าวไปไกลกว่า HRW

³⁵⁰ Amnesty International, *They Took Nothing But His Life: Unlawful Killings in Thailand's Southern Insurgency*, (London: Amnesty International, 2011)

³⁵¹ Ibid., 44.

³⁵² Ibid., 6.

³⁵³ รายงานอ้างอิงมาตรา 3 ร่วมในอนุสัญญาเจนีวาทั้งสี่ฉบับ กรณาคูที่ สภากาชาดไทย และ คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ, *อนุสัญญาเจนีวา ลงวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ.1949*, 12-13; 49-50; 79-80; 177-178.

³⁵⁴ Amnesty International, *They Took Nothing But His Life: Unlawful Killings in Thailand's Southern Insurgency*, 9.

เมื่อ 4 ปีก่อนหน้าก็คือ การกล่าวเตือนว่าการสังหารพลเรือนอย่างกว้างขวางของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบนั้น นอกจากจะเป็นการละเมิดมาตรา 3 ร่วมแห่งอนุสัญญาเจนีวาทั้งสี่ฉบับแล้ว การสร้างความสะพรึงกลัวดังกล่าวยังอาจจะเข้าข่ายการกระทำที่เป็น “อาชญากรรมสงคราม” (War Crime) ได้อีกด้วย และด้วยฐานะที่เป็น “ฝ่าย” ที่มีส่วนในการขัดกันทางอาวุธที่มีลักษณะระหว่างประเทศในชายแดนใต้ของประเทศไทย (Party to Thailand’s Non-international Armed Conflict in the Deep South) พวกเขาก็ควรที่จะยุติการกระทำดังกล่าวโดยทันที อีกทั้งยังต้องประกาศต่อสาธารณะว่าจะเคารพหลักการของกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศดังกล่าว เพื่อให้แน่ใจว่าบรรดาผู้นำระดับสูงของขบวนการต่อสู้จะทำทุกอย่างเพื่อหลีกเลี่ยงการโจมตีในลักษณะดังกล่าวต่อไป³⁵⁵

เป็นที่แน่นอนว่าผลการศึกษาและข้อเสนอแนะดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงต่อขบวนการต่อสู้ น้อยมาก เพราะความรุนแรงที่มุ่งโจมตีเป้าหมายพลเรือนในแบบแผนเดิมจะยังไม่เปลี่ยนไปมากนักหลังจากนั้น ในห้วงเวลานั้นพวกเขายังคงอยู่ในเงามืดและไม่ได้มีปฏิกิริยาใด ๆ ต่อความคิดเห็นของ “เอ็นจีโอต่างชาติ” แต่ข้อเสนอแนะที่ยกระดับประเด็นเช่นนี้ได้ยังผลให้มีข้อถกเถียงตามมา ในงานเปิดตัวรายงานที่จัดขึ้นที่สโมสรผู้สื่อข่าวต่างประเทศกลางกรุงเทพฯ ในวันที่ 27 กันยายน 2554 ผู้เข้าร่วมที่เป็นนักศึกษาจากในพื้นที่ได้แย้งว่าข้อกล่าวหาที่มีต่อกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบในพื้นที่ว่าเป็น “อาชญากร” นั้นไม่ได้ต่างไปจากภาษาของเจ้าหน้าที่มากนัก ในขณะที่นักบรรณคดีสิทธิมนุษยชนที่ตั้งแง่ว่ากลุ่มผู้ก่อความไม่สงบจะมีสถานะทางกฎหมายไปได้อย่างไร ในเมื่อไม่มีกลุ่มใดในขณะนั้นกล่าวอ้างแสดงความรับผิดชอบ ในขณะที่ข้อโต้แย้งสำคัญก็คือการให้ความหมายต่อความรุนแรงด้วยมโนทัศน์ “การก่อความไม่สงบ” เพราะเอาเข้าจริง ๆ แล้วมีข้อมูลจากหลายแหล่งที่ยืนยันว่าไม่ใช่เหตุการณ์ความรุนแรงทั้งหมดที่เกี่ยวข้องหรือเป็นฝีมือของ “กลุ่มก่อความไม่สงบ”³⁵⁶ แต่ปฏิกิริยาที่น่าสนใจในที่นี่ก็คือท่าทีและความพยายามในการโต้แย้งของกระทรวงการต่างประเทศของไทย

³⁵⁵ Ibid., 44.

³⁵⁶ Marc Askew, “Politics of Proclamations in South Thailand,” *Asia Times Online*, 25 October 2011, http://www.atimes.com/atimes/Southeast_Asia/MJ25Ae02.html (accessed August 20, 2015). แอสคิวตั้งข้อสังเกตว่าทั้งตัวแสดงภาครัฐและองค์กรนอกภาครัฐ (NGOs) ต่างเข้าไปมีส่วนร่วมใน “การเมืองของการให้ชื่อ” (Politics of Naming) เพื่อดึงความสนใจในประเด็นต่าง ๆ ของสาธารณะ กระทั่งพยายามควบคุมทิศทางของคำสาธยายเกี่ยวกับเกมต่าง ๆ ที่กำลังดำเนินไปอยู่ในพื้นที่ความขัดแย้ง ดังที่ AI กำลังทำอยู่ในรายงานขึ้นดังกล่าว

กระทรวงการต่างประเทศของไทยส่งความคิดเห็นต่อร่างรายงานของ AI โดยโต้แย้งในสิบประเด็นสำคัญที่ถูกเอ่ยอ้างในรายงาน ซึ่ง AI ก็ได้นำมาตีพิมพ์เผยแพร่เป็นภาคผนวกแนบท้ายรายงานฉบับสมบูรณ์ไปด้วย นีถือเป็นเอกสารทางการอีกชิ้นหนึ่งที่ยืนยัน “ทัศนคติที่เป็นทางการ” ของรัฐบาลไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้อยคำและศัพท์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชายแดนใต้ กระทรวงการต่างประเทศยืนยันว่า “สถานการณ์”³⁵⁷ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นไม่ได้เข้าเกณฑ์การขัดกันทางอาวุธภายในประเทศแต่อย่างใด โดยยก 4 เหตุผลหลัก นั่นคือ 1) ไม่มีกลุ่มหรือองค์กรใดประกาศความรับผิดชอบต่อการโจมตีใด ๆ ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ ยังไม่มีการกล่าวอ้างที่จำเพาะเจาะจงใด ๆ เกี่ยวกับการดำรงอยู่ของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ (Organized Insurgent Group) ที่มีการจัดตั้งหรือมุ่งต่อต้านรัฐบาล 2) ผู้ก่อเหตุรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (The Perpetrator of Violence in SBPs) กระทำการอย่างปิดลับ และไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับปฏิบัติการและโครงสร้างที่สะท้อนว่าเป็นสายบังคับบัญชาใด ๆ 3) ไม่มีเขตหรือพื้นที่ใดที่ตกอยู่ภายใต้การควบคุมโดยกลุ่มต่าง ๆ รัฐบาลไทยจึงขอปฏิเสธอย่างสิ้นเชิงว่ารัฐบาลได้สูญเสียการควบคุมพื้นที่ซึ่งไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างทั่วถึง ข้อกล่าวอ้างเหล่านี้ขัดแย้งกับความเป็นจริงในพื้นที่อย่างมาก และ 4) การโจมตีของ “ผู้ก่อเหตุรุนแรง” นั้นค่อนข้างจำกัดและมีลักษณะกระจัดกระจาย อีกทั้งยังมีข้อมูลยืนยันด้วยว่าสัดส่วนของเหตุรุนแรงโดยมากนั้นเป็นเพียงอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมืองท้องถิ่น ยาเสพติดและธุรกิจผิดกฎหมาย หรือความขัดแย้งส่วนตัวเท่านั้น³⁵⁸

แน่นอนว่าประเด็นที่ทางกระทรวงการต่างประเทศโต้แย้งนั้นเป็นเรื่องที่ยังคงถกเถียงกันได้หลายประเด็น ทั้งในแง่การตีความตัวบทกฎหมายและการตีความ “ข้อเท็จจริง”

³⁵⁷ เห็นได้ชัดว่าถ้อยแถลงเหล่านี้ต้องการใช้คำว่า “Situation” อย่างจงใจ เนื่องจากปรากฏอยู่หลายจุด การเผยคำนี้เท่ากับบังคำอื่น ๆ ที่เป็น “คู่แข่ง” ไปด้วยในตัว อาทิเช่น ความรุนแรง ความไม่สงบ หรือแม้แต่การก่อความไม่สงบเอง เป็นต้น คำแถลงของเจ้าหน้าที่ผู้แทนทางการไทยก็ยืนยันถึงความจงใจข้างต้น กรณาคูที่ Sihasak Phuangketkeow, “Opening Statement by H.E.Mr. Sihasak Phuangketkeow, Ambassador and Permanent Representative of Thailand and Special Envoy of the Royal Thai Government at the Universal Periodic Review of Thailand, 12th Session of the UPR Working Group of the Human Rights Council.”

³⁵⁸ Department of International Organization, Ministry of Foreign Affairs, “Thailand’s Information and Clarifications on the Draft Amnesty International Report on the Situation in the Southern Border Provinces of Thailand” in *They Took Nothing but His Life: Unlawful Killings in Thailand’s Southern Insurgency*, 53-59.

ที่อยู่ในสนาม ดังที่นายทหารที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่เห็นว่าประเด็นข้างต้นนั้นอาจมีข้อเท็จจริงที่แตกต่างไปจากคำอธิบาย เพราะปีอาร์เอ็นนั้นมิได้มีโครงสร้างทางการเมืองที่ชัดเจน และเป็นสิ่งที่หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องทราบดี ประเด็นก็คือเหตุผลในทางการเมืองที่ต้องการจำกัดการบานปลายของสถานการณ์ที่ทำให้กระทรวงการต่างประเทศจำเป็นต้องยืนยันด้วยคำอธิบายดังกล่าว ดูเหมือนว่าข้อเท็จจริงนี้จะมีน้ำหนักอยู่บ้าง เพราะผู้เขียนรายงาน AI เองก็นำประเด็นโต้แย้งหลายข้อ ทั้งในแง่ของคำนิยามเกี่ยวกับการขัดกันทางอาวุธและแง่มุมของข้อเท็จจริงด้านอื่นเขียนโต้แย้งคำอธิบายของกระทรวงการต่างประเทศในอีกที่หนึ่ง เขายืนยันว่าเมื่อพิจารณาคำจำกัดความอันหลากหลายทั้งจากตัวบทของกฎหมายระหว่างประเทศและคำพิพากษาของศาลอาญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง สถานการณ์ก่อความไม่สงบในชายแดนภาคใต้ของไทยนั้นเข้าข่ายการขัดกันทางอาวุธในลักษณะที่ไม่ใช่ระหว่างประเทศ (NIAC) อย่างไม่ต้องสงสัย แต่ความจริงข้อนี้อาจจะสร้างความยุ่งยากใจทางการเมืองให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องเท่านั้นเอง³⁵⁹

อย่างไรก็ตาม ประเด็นเหล่านี้ยังคงอยู่ในพรมแดนของภาษาอังกฤษ ไม่ได้ก้าวข้ามพรมแดนมาปรากฏเป็นข้อถกเถียงในภาษาไทยมากนัก ถึงที่สุดแล้ว การปิดตัวเป็นองค์กรลับที่ไร้เสียงไร้การประกาศความรับผิดชอบทางการเมืองใด ๆ นั้นกลับไปสอดคล้องกับความปรารถนาของกระทรวงการต่างประเทศและหน่วยงานความมั่นคงของไทยอย่างน่าประหลาดใจ เพราะเป็นการจำกัดขอบเขตของความยุ่งยากทางการเมืองที่จะตามมา ในสถานการณ์ที่ความรุนแรงซึ่งมีเป้าหมายทางการเมืองสองอย่างปะทะกันนั้น การปิดลับตัวตนฝ่ายต่อต้านรัฐกลับกลายเป็นเรื่องสมประโยชน์เชิงวิธีการของคู่ขัดแย้งทั้งสองฝ่าย เพราะสำหรับรัฐไทยแล้ว การพยายามดึงความเป็นการเมืองออกจากขบวนการเคลื่อนไหวและเติมความหมายของอาชญากรรมเข้าไปดูจะเป็นยุทธศาสตร์ทางการเมืองที่รับมือกับการบานปลายของความขัดแย้งได้ง่ายกว่า รูปสัญลักษณ์ใหม่อย่าง “**ผู้ก่อความรุนแรง**” และความหมายที่รัฐพยายามหมายถึงนั้นยืนยันสิ่งนี้ได้เป็นอย่างดี ในขณะที่ยุทธศาสตร์ปิดลับของปีอาร์เอ็นเองก็ยังสามารถคงแนวทางการต่อสู้ในแบบกองโจรไว้รูปได้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังปลอดภัยต่อการถูกตรวจสอบ ความสับสนอลหม่านยังเป็นเรื่องที่พอรับได้อยู่แน่นอน แต่สิ่งเหล่านี้จะเปลี่ยนไปเมื่อมีการพูดคุยสันติภาพที่เป็นทางการได้เปิดเผยต่อสาธารณะในต้นปี 2556 เพราะคำถามที่ต้องการคำตอบว่า “รัฐไทยสู้อยู่กับใคร?” จะเริ่มสำคัญพอ ๆ กับคำถามที่ว่า “รัฐไทยจะคุยกับใคร?” เมื่อนั้น

³⁵⁹ Benjamin Zawacki, “Politically Inconvenient, Legally Correct: A Non-international Armed Conflict in Southern Thailand,” *Journal of Conflict and Security Law*, (2012): 1-29.

การปรากฏตัวของ “คู่สนทนา” ผ่านการรับรองเห็นชอบโดยหลายฝ่ายจะเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของความขัดแย้งที่ปรากฏเป็นความรุนแรงมาเกือบหนึ่งทศวรรษ

4.5.4 เมื่อ “จังหวัดชายแดนภาคใต้” เริ่มสั่นคลอน: ความท้าทายของ “อโตโนมี่” และ “ปาตานี”

ในขณะที่พยายามจะควบคุมความหมายของ “สถานการณ์” ไม่ให้ตื่นพรวดข้ามพรมแดนไปยังเวทีการเมืองระหว่างประเทศ ความสามารถในการบังคับวิธีการตีความในประเด็นสำคัญก็ถูกท้าทายจากพลวัตที่เปลี่ยนไปของความขัดแย้ง ในห้วงเวลานี้ ความเป็นการเมืองของความขัดแย้งจากภายในพื้นที่ที่กำลังเข้าสู่ระยะสำคัญ เนื่องจากเมื่อความขัดแย้งที่มีการใช้กำลังความรุนแรงเริ่มก่อตัวเป็นสภาวะที่ยืดเยื้อเรื้อรังได้ส่งผลให้ผู้คนในพื้นที่เริ่มปรับตัวและมองหาทางเลือกที่ก้าวไปไกลกว่าความรุนแรงที่กำลังเผชิญอยู่รายวัน นี่คือการพยายามแสวงหาทางเลือกทางการเมืองในการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางอำนาจใหม่ระหว่างศูนย์กลางอำนาจของประเทศไทยกับพื้นที่ชายขอบอย่าง “จังหวัดชายแดนภาคใต้” เสียใหม่ ผ่านการถกเถียงกันในเรื่อง “โครงสร้างการเมืองการปกครองเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่” บนฐานคิดสำคัญที่ว่าปัญหาความรุนแรงที่กำลังเผชิญอยู่นั้นสะท้อนสภาวะความชอบธรรมบกร่องที่รัฐจำไทยจำเป็นต้องรื้อฟื้นคืนมา กล่าวอีกแง่ก็คือปัญหาในทางการเมืองก็จำเป็นต้องหาทางออกทางการเมืองด้วยเช่นกัน³⁶⁰ หนทางที่วุ่นๆ ก็คือการอภิปรายกันในเรื่องวิธีการที่จะสามารถจัดสรรอำนาจให้ลงตัวและสอดคล้องกับจุดสนใจที่หลากหลายอยู่ภายใต้กรอบรัฐธรรมนูญของไทยที่เปิดเอื้อให้มากพอ และมีน้ำหนักที่มากพอจะทำให้เหตุผลรองรับในการบังคับใช้กฎหมายเข้าปราบปรามและใช้กำลังเข้าต่อต้านลดน้อยลง ผู้วิจัยพบว่าในช่วงหลังปี 2552 เป็นต้นมา ข้อเสนอทางการเมืองเพื่อมุ่งหมายการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างที่วุ่นๆ ก็ปรากฏอยู่หลากหลายตัวแบบด้วยกัน ในจำนวนข้อเสนอเหล่านี้ บ้างก็มาจากงานวิจัย บ้างก็พัฒนาต่อยอดมาจากเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกลุ่มประชาสังคมในพื้นที่ บ้างก็ปรากฏมาเป็นข้อเสนอทาง

³⁶⁰ Duncan McCargo, "Autonomy for Southern Thailand: Thinking the Unthinkable?," *Pacific Affairs* 83, no. 2 (June 2010): 261-281; เครือข่ายประชาชนเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และคณะ, “ปัตตานีมหานครภายใต้รัฐธรรมนูญไทย: ความพยายามในการแสวงหาแนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านการปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ,” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 15 เมษายน 2554, <http://www.deepsouthwatch.org/sites/default/files/PattaniCityReport7%20-%20Thai%20Version.pdf> (สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2559).

การเมืองของกลุ่มการเมือง บางข้อเสนอเชื่อมโยงบริบทของตนเองให้เข้ากับแนวร่วมทางการเมืองระดับชาติกำลังเคลื่อนไหวในประเด็น “จังหวัดจัดการตนเอง” ในลักษณะที่ข้ามท้องถิ่น ฯลฯ³⁶¹ การดำรงอยู่ เผยแพร่ และอภิปรายถึงข้อเสนอเหล่านี้ได้อย่างเปิดเผยได้ทำให้บทสนทนาเกี่ยวกับการกระจายอำนาจแบบ “พิเศษ” ก้าวข้ามพ้นสถานะที่เคยกลายเป็น “ประเด็นต้องห้าม” มาสู่อาณานิคมของการทำให้กลายเป็นเรื่องปกติธรรมดา กล่าวอีกอย่างก็คือ การถกเถียงทั้งที่มีส่วนสนับสนุนและคัดค้านในประเด็นเหล่านี้ได้สร้างเวทีที่เปิดกว้างต่อการแสดงทั้งความเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยอย่างเปิดเผย และสิ่งนี้ก็เป็นการทำให้พื้นที่ทางการเมืองขยายตัวอย่างมาก³⁶² จนสามารถสร้างความมั่นใจให้กับผู้กำหนดนโยบายเปิดเอื้อให้การแสวงหาทางเลือกเหล่านี้ถูกบรรจุอยู่ในนโยบายที่เป็นทางการของรัฐบาลไทยในที่สุด ดังจะเห็นได้ว่าการสถาปนา “เขตปกครองพิเศษ” ได้กลายมาเป็นประเด็นที่ใช้ในการหาเสียงและถูกบรรจุอยู่ในคำแถลงของรัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้งในปี 2554³⁶³ อีกทั้งยังถูกเลือกสรรบรรจุอยู่ใน “นโยบายชาติ” ที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังที่ระบุเอาไว้ในเนื้อหาของวัตถุประสงค์ข้อที่ 8 ของนโยบายการบริหารและพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555-2557 ไว้ว่า

³⁶¹ ดูสรุปตัวแบบและทางเลือกต่าง ๆ ที่ Duncan McCargo, "Autonomy for Southern Thailand: Thinking the Unthinkable?"; ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี และคณะ, *ทางเลือกกลางไฟใต้: เราจะอยู่ร่วมกันอย่างไร?* (กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูป, 2555).

³⁶² การอภิปรายในเรื่องนี้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางทั้งในสื่อมวลชนและเวทีสาธารณะที่ค่อย ๆ ขยายวงมากขึ้นเรื่อย ๆ นับตั้งแต่ปี 2552 เป็นต้นมา กรุณาดูบทสังเคราะห์จากโครงการเวทีสาธารณะ 124 ครั้งในพื้นที่เฉพาะหวังปี 2555-2556 ที่ รอมฎอน ปันจอร์, *เลือกอนาคต: บทสังเคราะห์การพิจารณาทางเลือกเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในเวทีนโยบายสาธารณะ “ชายแดนใต้จัดการตนเอง”* (นนทบุรี: สำนักงานประสานการพัฒนาสังคมสุขภาวะและสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2556).

³⁶³ การแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ถูกจัดลำดับความสำคัญอยู่ในนโยบายเร่งด่วนที่จะเริ่มดำเนินการในปีแรก นอกเหนือจากมาตรการต่าง ๆ แล้ว คำแถลงนโยบายยังระบุไว้ว่า “ส่งเสริมการกระจายอำนาจการปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบที่สอดคล้องกับลักษณะพื้นที่โดยไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญ” ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่ถูกระบุเอาไว้ในลักษณะนี้ กรุณาดูที่ “คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี,” รัฐบาลไทย, 23 สิงหาคม 2554. <http://www.thaigov.go.th/index.php/th/government-policies/item/download/387> (สืบค้นเมื่อ 13 กุมภาพันธ์ 2559).

1) ส่งเสริมการพูดคุยระหว่างกลุ่มคนที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในเรื่องหลักการ เป้าหมาย และรูปแบบของการกระจายอำนาจที่เหมาะสมบนพื้นฐานความเป็นพหุสังคมของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่อยู่ภายใต้เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และเป็นหลักสากลที่ได้รับการยอมรับ ไม่ใช่เงื่อนไขนำไปสู่การแบ่งแยกดินแดน โดยเปิดพื้นที่และสร้างสภาวะแวดล้อมที่มีความเชื่อมั่น และเป็นหลักประกันความปลอดภัยในเสรีภาพต่อการแสดงความคิดเห็นและพูดคุยของทุกกลุ่มอย่างรอบด้าน สะท้อนถึงข้อกังวลของประชาชน ทุกชาติพันธุ์และศาสนา³⁶⁴ (เน้นโดยผู้วิจัย)

บรรดาข้อเสนอในการปฏิรูปโครงสร้างการปกครองท้องถิ่นที่มีปรากฏขึ้นในช่วงนี้ หลากหลายตัวแบบนั้นกำลังทำทลายความหมายของ “จังหวัดชายแดนภาคใต้” ที่เคยดำรงอยู่ก่อนหน้านี้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะความหมายอันลึกลับย้อนแย้งที่รัฐพยายามควบคุมเอาไว้ด้วยสิทธิอำนาจที่มีอยู่ในมือ ในขณะที่เดียวกันการเคลื่อนไหวเพื่อกระจายอำนาจดังกล่าวข้างต้นก็กำลังจะสถาปนา “ความเป็นพิเศษ” ให้พื้นที่ความขัดแย้งแห่งนี้ด้วยความหมายที่แตกต่างไปจากเดิม ความหมายใหม่ดังกล่าวยังกระตุ้นให้เกิดการแข่งขันเพื่อประชันขันแข่งกันไม่เฉพาะในแง่ของการพิจารณาว่า “ตัวแบบ” หรือ “ทางเลือก” ใดที่เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่และสอดคล้องกับที่ผู้คนในพื้นที่ต้องการเท่านั้น หากยังสร้างแรงผลักดันให้มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มประชาสังคมบางส่วนที่เห็นออกเห็นใจต่อแนวทางการปลดปล่อย “ปัตตานี” ให้เป็นอิสระจากรัฐไทยปรากฏขึ้นอีกด้วย สิ่งนี้ได้เข้ามาพยายามแย้งชิงความหมายของ “ความเป็นพิเศษ” ที่แตกต่างไปจากบรรดาทางเลือกที่อยู่ในกรอบรัฐธรรมนูญข้างต้น แม้ว่าเขตแดนทางการเมืองยังไม่อนุญาตให้สามารถเคลื่อนไหวเรียกร้องในข้อเสนออย่างหลังหรือ “เอกราช” ได้อย่างเปิดเผย แต่ปฏิบัติการที่มีต่อการเคลื่อนไหวในประเด็นกระจายอำนาจนั้นสามารถพิจารณาได้จากการใช้ภาษาและท่วงท่าองในการเคลื่อนไหว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรากฏขึ้นของ “รูปสัญลักษณ์” ใหม่ ๆ อย่าง “ปัตตานี” ในพื้นที่สาธารณะ เมื่อถึงจุดนี้ เราสามารถพิจารณาการแข่งขันขันแข่งทางความคิดดังกล่าวได้จากการพิจารณา “ถ้อยคำ” เรียกขานพื้นที่หรืออาณานิคมที่เป็นประเด็นปัญหาซึ่งค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงและแข่งขันกันอยู่

³⁶⁴ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและนโยบายต่างประเทศ, สำนักยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ และชนต่างวัฒนธรรม, นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555-2557, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, 2555), 16.

การเปลี่ยนแปลงตรงจุดนี้คือแนวปะทะสำคัญระหว่างชุดของถ้อยคำที่เกี่ยวข้องกับความเป็นการเมืองกับวาทกรรมของความมั่นคงที่พยายามให้ความหมายต่อ “พื้นที่พิเศษ” แห่งนี้ นับตั้งแต่การค่อย ๆ เปลี่ยนความหมายจาก “**สี่จังหวัดภาคใต้**” ที่มีอยู่เดิมมาเป็นเรียกขานใหม่ในชื่อ “**จังหวัดชายแดนภาคใต้**” ในปี 2506 ซึ่งอยู่ในยุครัฐบาลสฤษดิ์ แต่ก็ยังคงองค์ประกอบจำกัดอยู่ที่ 4 จังหวัดที่เคยเป็นอดีตหัวเมือง “ประเทศราช” นั่นก็คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล³⁶⁵ “**จังหวัดชายแดนภาคใต้**” จึงถูกสถาปนาขึ้นในฐานะที่เป็นรูปสัญลักษณ์ของพื้นที่ทางการเมืองสำคัญที่รัฐไทยจำเป็นต้องปกครอง “เทศะ” แห่งนี้ด้วยวิธีการพิเศษผิดแผกจากพื้นที่อื่น ให้อยู่ในความสงบเรียบร้อย ไร้การต่อต้านแข็งขืน และเป็นส่วนหนึ่งของรัฐเดี่ยวที่น่าภาคภูมิใจในความเป็นเนื้อเดียวกัน กระทั่งสถาปนาความแข็งแกร่งของถ้อยคำเรียกขานนี้ผ่านการจัดตั้ง “ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้” หรือ ศอ.บต. ในปี 2524 ซึ่งความหมายของ “พื้นที่พิเศษ” หรือในที่นี้คือ “**จังหวัดชายแดนภาคใต้**” ก็ค่อย ๆ เคลื่อนเลื่อนไปครอบคลุมเอาสงขลามารวมอยู่ด้วย³⁶⁶ ชัยชนะของแนวทาง “การเมืองนำการทหาร” ในยุคสงครามเย็นได้สถาปนาการปกครอง “พื้นที่รวม” แห่งนี้ ต่อเนื่องมาถึง 2 ทศวรรษ ก่อนที่จะถูกทำให้กลายเป็น “พื้นที่ปกติ” ในยุครัฐบาลทักษิณที่กรุงเทพฯ จะจัดการด้วยวิธีการที่ไม่ได้แตกต่างจาก “จังหวัด” อื่น ๆ ทั่วไป แต่ดังที่อภิปรายไปแล้วข้างต้น การประเมินสถานการณ์ในขณะนั้นก็ได้รับการยืนยันว่าผิดพลาด เนื่องจากความรุนแรงที่ค่อย ๆ ปะทุขึ้น นับตั้งแต่ปี 2544 ต่อเนื่องจนถึงต้นปี 2547 ก็ทำให้สถานะของ “พื้นที่พิเศษ” หวนคืนกลับมา แต่ในความหมายที่จำกัดอยู่เฉพาะ “**สามจังหวัดชายแดนภาคใต้**” หรือปัตตานี ยะลา และนราธิวาส โดยถูกระบุเอาไว้ในนโยบายหลายฉบับของรัฐบาลในช่วงเวลานั้น แต่แล้วก็ขยายมาครอบคลุม 5 จังหวัดเหมือนเดิมเมื่อรัฐฟื้น ศอ.บต. ขึ้นมาอีกครั้งในช่วงปี 2550 และจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการตามกรอบของกฎหมายรองรับในอีกสามปีต่อมา แต่หากพิจารณาจากการประกาศพื้นที่บังคับใช้กฎหมายพิเศษที่ซ้อนเหลื่อมกันอยู่ทั้ง 3 ฉบับ อันได้แก่ กฎอัยการศึก พ.ร.ก.การบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 และ พ.ร.บ.การรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 ความหมายของพื้นที่พิเศษก็ถูกปกคลุมด้วยวาทกรรมความมั่นคงที่จำกัดอยู่เฉพาะ 3 จังหวัดกับอีก 4 อำเภอของ

³⁶⁵ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, หนังสือด่วนมากที่ 6528/2506 ลงวันที่ 23 เมษายน 2506, *เรื่องการเรียกชื่อจังหวัดปัตตานี* ถึงผู้ว่าราชการทุกจังหวัด.

³⁶⁶ คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 8/2524 เรื่อง การแก้ไขปัญหาการบริหารราชการในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ลงวันที่ 20 มกราคม 2524; กรมการปกครอง, กองประสานราชการ “โฉมหน้าของจังหวัดชายแดนภาคใต้,” ใน *แผ่นดินไทย: จังหวัดชายแดนภาคใต้* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.).

สงขลา นั่นก็คือจะนะ เทพา นาทวี และสะบ้าย้อย ซึ่งแม้จะมีเหตุการณ์ความรุนแรงน้อยกว่าโดยเปรียบเทียบ แต่ลักษณะประชากรก็คล้ายคลึงกับพื้นที่ 3 จังหวัดข้างต้น ไม่พักต้องพูดถึงจังหวัดสตูล ที่ดูจะไร้เหตุการณ์ความรุนแรงที่มีนัยทางการเมืองใด ๆ เลยตลอดหลายปีที่ผ่านมา ความหมายที่ไม่เสถียรที่ว่านี้ทำให้เมื่อกล่าวถึง “จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในถ้อยคำที่เป็นทางการนั้นก็ต้องขึ้นอยู่กับบริบทที่กล่าวอ้างถึง แต่ก็พอจะกล่าวได้ว่าความหมายที่เคยมีมาก่อนปี 2547 นั้นก็ได้เคลื่อนเลื่อนไปจากเดิมอยู่ไม่น้อยทีเดียว

แต่ถึงอย่างนั้น ความหมายหลักและไม่มีเสถียรภาพดังกล่าวก็เริ่มถูกท้าทายเมื่อข้อเสนอทางการเมืองอย่าง “นครปัตตานี” หรือ “ปัตตานีมหานคร” ปรากฏขึ้นในฐานะที่เป็นข้อเสนอในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้างการปกครองส่วนภูมิภาค โดยปรับเป็น “เขตปกครองพิเศษ” ที่มีภารกิจตั้งโดยตรงจากประชาชนในพื้นที่ ที่จริงแล้วข้อเสนอนี้ปรากฏขึ้นมาตั้งแต่ปีแรก ๆ ของความรุนแรงระลอกใหม่นี้³⁶⁷ แต่ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักมาโดยตลอด อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอดังกล่าวเป็นร่องรอยสำคัญที่ชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงความหมายของ “จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในฐานะหน่วยทางการเมืองหน่วยเดียวที่ถูกท้าทายโดย “ปัตตานี” ในความหมายที่ไม่ได้จำกัดอยู่ที่ “จังหวัดปัตตานี” หากแต่หมายรวมไปถึง “กลุ่มจังหวัด” ที่มีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ร่วมกันอันยาวนาน แนวคิดดังกล่าวนำมาซึ่งการเปิดกว้างให้จินตนาการถึงรูปแบบการปกครองพื้นที่แห่งนี้ด้วยโครงสร้างใหม่ ๆ ทั้ง “ทบวงชายแดนใต้” ที่ถูกนำเสนอจากฐานของงานวิจัย³⁶⁸ ข้อเสนอที่เทียบเคียงกับการกระจายอำนาจในรูปแบบพิเศษอย่าง “กรุงเทพมหานคร”³⁶⁹ หรือการเลือกตั้งผู้ว่า

³⁶⁷ บุญกรม ดงบังสถาน, *การต่อสู้ครั้งสุดท้ายของ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ*, (นนทบุรี: ออฟเซ็ทเพรส, 2548), 340-9. น่าสนใจว่าข้อเสนอทำนองนี้ปรากฏมาจากผู้นำระดับสูงในรัฐบาลทักษิณเอง นั่นก็คือข้อเสนอ “นครปัตตานี” ของ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ในช่วงหลังเหตุการณ์ 28 เมษายน ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ถอยคนละสามก้าวหรือที่รู้จักกันในชื่อ “ดอกไม้หลากสี” แม้ว่าในตอนนั้นเขาจะเป็นผู้บริหารที่ทรงอิทธิพลคนหนึ่ง แต่เสียงคัดค้านที่ตามมาอย่างหนักหน่วงก็ทำให้ข้อเสนอทำนองนี้ดูไร้น้ำหนักไป

³⁶⁸ “รายงานวิจัย ‘การปกครองท้องถิ่นแบบพิเศษในจังหวัดชายแดนภาคใต้’ โดยศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรีและสุกรี หลังปูเต๊ะ,” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 3 มีนาคม 2552, <http://www.deepsouthwatch.org/node/496> (สืบค้นเมื่อ 13 มีนาคม 2559).

³⁶⁹ กรุณาตุตตัวอย่างข้อเสนอในที่ อัครชชา พรหมสูตร, *ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบบริหารราชการปัตตานีมหานคร พ.ศ. ...* (ม.ป.ท.: โครงการการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อการปกครองของภาคประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2552).

ราชการรายจังหวัด³⁷⁰ หรือแม้แต่ “ปัตตานีมหานคร” ที่ผลักดันโดยเครือข่ายประชาสังคมในพื้นที่³⁷¹ การเคลื่อนไหวทางความคิดและการขับเคลื่อนในการจัดเวทีเสวนาและอภิปรายในเรื่องนี้เกิดขึ้นอย่างหนาแน่นทั้งในกรุงเทพฯ และในพื้นที่ กระทั่งส่งผลย้อนกลับไปสู่ข้อเสนอความหมายที่เป็นทางการของ “จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในที่สุด

แต่การเคลื่อนไหวที่เกี่ยวกับ “ทางเลือก” ในการกระจายอำนาจไม่ได้ทำทลายต่อกรอบคิดของ “รัฐเดี่ยว” ที่แข็งทื่อของ “รัฐไทย” เพียงเท่านั้น ในทางกลับกัน การเคลื่อนไหวดังกล่าวส่งแรงเหวี่ยงที่ทำให้ความคิดเห็นที่แตกต่างปรากฏขึ้นเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในพื้นที่ด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะการลุกขึ้นมาของเครือข่ายเยาวชนและนักศึกษา “มลายู” ที่เริ่มมีบทบาทอย่างจริงจังนับตั้งแต่ปี 2550³⁷² พวกเขากังวลว่าข้อเสนออย่าง “เขตปกครองพิเศษ” จะได้รับการตอบรับอย่างจริงจังจากทั้งรัฐบาลและผู้คนในพื้นที่ และทำให้ความปรารถนาทางการเมืองในการปลดปล่อย “ปัตตานี” เป็นเอกราชถูกลดความสำคัญลงไป พวกเขาจึงเริ่มปรับแนวทางเคลื่อนไหวจากเดิมที่มุ่งเน้นไปที่การตรวจสอบกรณีความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับชาวมลายูมุสลิมและการคัดค้านต่อต้านการบังคับใช้กฎหมายพิเศษในพื้นที่ มาสู่การรณรงค์ในประเด็นการเรียกร้องให้เคารพในสิทธิในการกำหนดชะตากรรมของตนเอง หรือ Rights to Self-determination (RSD) และพยายามจะเสนอถ้อยคำอย่าง “ปัตตานี” ในการรณรงค์ทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง “ปัตตานี” ในความหมายนี้คือ

³⁷⁰ กรุณาดูตัวอย่างข้อเสนอในที่ อำนาจ ศรีพูนสุข, *ตัวแบบทางกฎหมายสำหรับการปกครองท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้*, จุลสารความมั่นคงศึกษา ฉบับที่ 69 (กรุงเทพฯ: โครงการความมั่นคงศึกษา, 2552).

³⁷¹ เครือข่ายประชาชนเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองปกครองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และคณะ, “ปัตตานีมหานคร: รูปแบบการปกครองท้องถิ่นพิเศษภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ แนวทางแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี,” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 6 สิงหาคม 2555, <http://www.deepsouthwatch.org/node/3444> (สืบค้นเมื่อ 13 มีนาคม 2559).

³⁷² หมายเหตุสำคัญหรือจุดเปลี่ยนทางการเมืองที่พวกเขามักอ้างอิงไปถึงคือการชุมนุมประท้วงใหญ่ที่มีสยิดกลางจังหวัดปัตตานีเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม – 4 มิถุนายน 2550 อันมีมูลเหตุมาจากกรณีที่เชื่อว่าการสังหารพลเรือนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐ กรุณาดูรายละเอียดที่ จันจิรา สมบัติพูนศิริ, “‘เขาสันติวิธีมา เราก็สันติวิธีกลับ’: การเมืองของปฏิสัมพันธ์สันติวิธีระหว่างผู้ชุมนุมกับเจ้าหน้าที่รัฐ ศึกษากรณีการประท้วง ณ มีสยิดกลางจังหวัดปัตตานี วันที่ 31 พฤษภาคม ถึง 4 มิถุนายน 2550” ใน *พื้นที่สันติวิธี/หนทางสังคมไทย: ความรู้ ความลับ ความทรงจำ*, บรรณาธิการโดย ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ของเรา, 2559), 189-245.

พื้นที่ซึ่งเคยดำรงตนเป็นรัฐที่มีอิสระและมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนการเมืองอื่น ๆ ในภูมิภาค และเพิ่งถูกยึดครองและผนวกรวมเข้าสู่รัฐสยาม/ไทยในเวลาต่อมา ความหมายเช่นนี้สั้นคลอนความหมายของ “จังหวัดชายแดนภาคใต้” อย่างถึงราก และกลายเป็นสัญลักษณ์ของการปะทะกันระหว่างแนวความคิดชาตินิยมทางการกับชาตินิยมชนกลุ่มน้อยอย่างชัดเจน การรณรงค์เพื่อทำให้ถ้อยคำอย่าง “ปัตตานี” มีที่ทางในทางการเมืองและกลายเป็นคำศัพท์ปกติธรรมดาในชีวิตประจำวันนั้นถือเป็นกลยุทธ์สำคัญของพวกเขา³⁷³ และถือได้ว่าบังเกิดขึ้นมาโดยเป็นปฏิกิริยาต่อการขับเคลื่อนในประเด็นกระจายอำนาจาระยะหนึ่งก่อนหน้านั้น ผู้นำในเครือข่ายนี้บางคนยืนยันกับผู้วิจัยว่าการเลือกรณรงค์ด้วยศัพท์เฉพาะอย่าง RSD เป็นกลยุทธ์หนึ่งที่จะทำให้สามารถพูดถึง “ข้อเสนอเอกราช” ได้โดยที่ไม่จำเป็นต้องพูดถึงโดยตรงไปตรงมา³⁷⁴ เนื่องจากข้อจำกัดที่การพูดเรื่องนี้ยังเปิดเผยยังถือเป็น “เรื่องอันตราย” อยู่มากในสังคมไทย ซึ่งแตกต่างไปจาก “อโตโนมี่”³⁷⁵ หรือข้อเสนอว่าด้วยการ

³⁷³ กรุณาดูข้อเสนอทำนองนี้ในหนังสือที่เขียนโดยนักเคลื่อนไหวคนสำคัญในเครือข่ายดังกล่าว ตูแวนดาเนีย ตูแวนแมง, *Patani Merdeka บนท้องถนน*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (ปัตตานี: สำนักปาตานีรายาเพื่อสันติภาพและการพัฒนา, 2557). อย่างไรก็ตาม หนังสือที่มีอิทธิพลร่วมสมัยต่อบรรดาเยาวชนนักเคลื่อนไหวเหล่านี้ยังรวมไปถึงหนังสือประวัติศาสตร์ “ปัตตานี” ที่เขียนใน “ภาษาไทย” อย่าง อารีฟิน บินจิ, อ.ลอมแมน และซูฮัยมีย์ อีสมาแอล, *ปัตตานี...ประวัติศาสตร์และการเมืองในโลกมลายู* (สงขลา: มูลนิธิวัฒนธรรมอิสลามภาคใต้, 2550). ทั้ง ๆ ที่ผู้เขียนบางคนก็เป็นหัวแรงหลักในการผลักดันวาระการกระจายอำนาจอย่างแข็งขัน

³⁷⁴ น่าสนใจว่าข้อเสนอแนะที่นำไปสู่กลยุทธ์ทำนองนี้เป็นผลมาจากการการเรียนรู้ข้ามเครือข่ายกับกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองในพื้นที่ความขัดแย้งหลายแห่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประสบการณ์ร่วมประการหนึ่งที่พวกเขาพบก็คือรัฐในแถบนี้ยังไม่อนุญาตให้ข้อเสนอในการแยกตัวเป็นอิสระเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่สามารถอภิปรายได้อย่างกว้างขวาง และด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีกลวิธีในการพูดถึงอย่างชาญฉลาด [มะฮ์ยิดดีน (นามสมมติ) นักกิจกรรมเคลื่อนไหวชาวมลายูปัตตานี, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, ปัตตานี, 11 ธันวาคม 2558.]

³⁷⁵ “อโตโนมี่” เป็นคำศัพท์เรียกขานโดยทั่วไปในแวดวงการศึกษาในเรื่องนี้ โดยที่ไม่ระบุอย่างเฉพาะเจาะจงว่าหมายถึง “ตัวแบบ” ไต ผู้วิจัยพบว่าข้อถกเถียงระหว่าง “Otonomi” กับ “Merdeka” (เอกราช) นั้นดำรงอยู่ยาวนานในแวดวงของนักเคลื่อนไหว [กรุณาดูที่ กองบรรณาธิการ, “‘อิสลาม’ สู้อาณัตินิยม” ปากคำหมอดิง อติตกบฏแห่งรัฐไทย,” สัมภาษณ์พิเศษ, *DeepSouth Bookazine*, 4 (มิถุนายน 2552), 17-18; ฮารูน (นามสมมติ) อุลามาร์คคนหนึ่ง, สนทนากับผู้วิจัยและคณะทำงานศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, ปัตตานี, 15 ธันวาคม 2557.]

กระจายอำนาจ” ที่แม้จะมีการคัดค้านต่อต้านจากชนชั้นนำไทยบางกลุ่ม แต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยก็เปิดช่องรองรับเป็นหลักจึง จะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม “จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในฐานะที่เป็นรูปสัญลักษณ์ที่หมายถึงพื้นที่พิเศษที่ต้องจัดการรักษาระเบียบและ “ความสงบเรียบร้อย” เอาไว้ด้วยวิธีการแบบพิเศษกำลังถูกสั่นคลอนด้วยบรรดาข้อเสนอทางการเมืองว่าด้วยเรื่องการกระจายอำนาจด้านหนึ่ง กับอีกด้านหนึ่งการพยายามรื้อฟื้นความเชื่อมโยงไปยังเรื่องเล่าอันขัดแย้งกับประวัติศาสตร์ชาติไทย ความตึงเครียดของความหมายที่ว่านี้จะปะทุขึ้นและส่งนัยสำคัญต่อความหมายทางการเมืองอีกครั้ง หลังจากกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพเผยตัวต่อสาธารณะในต้นปี 2556

4.6 สรุป: วงเล็บของ Pa(t)tani

กลางปี 2554 มีการสัมมนาครั้งหนึ่งที่ต้องการชักชวนผู้คนมาร่วมกันถกเถียงถึงแนวคิดและการประเมินสถานการณ์เกี่ยวกับกระบวนการสันติภาพทั้งที่เป็นอยู่และควรจะเป็น คณะทำงานซึ่งรวมผู้วิจัยได้ขบคิดถึงช่องทางเพื่อที่จะบ่งชี้ให้เห็นนัยสำคัญของความขัดแย้งที่จำเป็นต้องมีการหาทางออกด้วยวิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรง ซึ่งในที่นี้ก็คือการพูดคุยหรือเจรจาสันติภาพ ปัญหาที่เราเจอประการแรกเลยก็คือว่าจะเรียกขาน “พื้นที่” อันเป็นปัญหาของความขัดแย้งนี้อย่างไร ซึ่งในทางกลับกันก็เป็นการให้ความหมายต่อกระบวนการสันติภาพไปด้วยในตัว ท้ายสุดแล้วเราก็ได้ข้อสรุปว่าควรจะเรียกขานว่า Pa(t)tani Peace Process หรือที่อาจจะเรียกขานในภาษาไทยได้ว่ากระบวนการสันติภาพชายแดนใต้/ปาตานี คำว่า **Pa(t)tani** ที่มีวงเล็บนั้นดูโดดเด่นสะดุดตาและชวนให้ค้นหาจากรูปสัญลักษณ์ที่ดูผิดแผกแตกต่างไปจากปกติวิสัยทั่วไป วงเล็บที่ว่านี้ถูกนำเข้ามาบรรจุไว้เพื่อบ่งชี้ให้เห็นว่าถ้อยคำ ๆ นี้มีปัญหาที่ยังไม่ลงรอยบางอย่างและยังมีเรื่องที่ยังไม่แล้วเสร็จ ยังเป็นเรื่องที่ต้องถกเถียงกันอยู่ การใส่วงเล็บจึงเป็นการเน้นย้ำว่าประเด็นปัญหาที่เรากำลังเผชิญอยู่ก็คือจะยังคงรักษา t เอาไว้ที่จุดเดิมในฐานะที่เป็นหน่วยทางการเมืองหนึ่งที่มีสถานะเท่าเทียมกับจังหวัดอื่น ๆ ภายใต้อำนาจอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดนของรัฐไทย หรือจะดึงเอา t ออกเพื่อสถาปนาหน่วยการเมืองใหม่ที่เป็นอิสระ มีความหมายแฝงถึงความภาคภูมิใจในฐานะชุมชนการเมืองหนึ่งซึ่งมีที่มาอันยาวนาน ข้อขัดแย้งเห็นต่างกันในเรื่องตัว t นี้เองที่จำเป็นต้องเน้นย้ำให้ชัดเจน เพื่อจะชี้ให้เห็นว่ากระบวนการสันติภาพที่กำลังแปรเปลี่ยนความขัดแย้งที่ว่าอยู่นั้นเป็นไปได้หรือไม่ และจะต้องรับมือกับปัญหาชนิดใด กล่าวอีกอย่างก็คือหากเราไม่สามารถระบุบ่งชี้ให้ได้ว่าความขัดแย้งที่กำลังเผชิญอยู่นี้คือเรื่องอะไรแล้ว ก็ยากที่จะรับมือหรือเปลี่ยนแปลงมันนั่นเอง

เนื้อหาของบทนี้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับพลวัตของความขัดแย้ง ผ่านการพิจารณา ถ้อยคำเรียกขานที่เปลี่ยนไปก่อนหน้าที่จะมีการเปิดเผยการพูดคุยเพื่อสันติภาพในปี 2556 ถ้อยคำเหล่านี้สัมพันธ์กันระหว่างการให้ความหมายต่อ “สถานการณ์” ที่เกิดขึ้นกับความหมายของ “องค์กรประสาน” หนึ่งในของความขัดแย้งที่ถูกประกอบกันขึ้นเพื่อเป้าหมายบางอย่าง ซึ่งในที่นี้ก็คือ ผู้คนกลุ่มหนึ่งที่จับปืนลุกขึ้นต่อกรกับรัฐในพื้นที่ชายแดนแห่งนี้ การประเมินสถานการณ์ว่าได้ลดลงอยู่ในระดับ “สภาวะปกติ” ก่อนปี 2547 โฉมหน้าของ “ฝ่ายตรงกันข้าม” ที่รัฐขึ้นโครงให้จึงอยู่ภายใต้ชุดถ้อยคำที่สร้างความเป็นอาชญากรให้ ความสำเร็จในการค่อย ๆ ลดระดับความสำคัญและนัยทางการเมืองที่ดำเนินมากกว่าสี่ทศวรรษก็ดำเนินสู่ผลสำเร็จ ถ้อยคำที่ดูดูร้ายและคุกคามระเบียบของรัฐอย่าง “ขบวนการแบ่งแยกดินแดน” ก็ค่อย ๆ คลายตัวมาเป็น “โจรก่อการร้าย” และ “โจรห้าร้อย” ที่ไม่ได้มีเป้าประสงค์ทางการเมืองใด ๆ กระบวนการทำให้กลายเป็นอาชญากรรมปกติเดินมาสู่จุดสูงสุดที่ลดทอนความเป็นการเมืองของ “ข้าศึก” ลงอย่างเบ็ดเสร็จ

แต่สถานการณ์ความรุนแรงในแบบแผนใหม่ตั้งแต่ 2547 เป็นต้นมาทำให้กระบวนการดังกล่าวหยุดชะงัก นอกจากความสับสนอลหม่านของสถานการณ์แล้ว การตีความที่ดูสับสนก็ปรากฏอยู่ในถ้อยแถลงเชิงนโยบายของภาครัฐ เมื่อรู้จักข้าศึกมากขึ้น การตีความว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นก็ลงตัวมาเป็น “การก่อความไม่สงบ” ที่ “กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ” พยายามจะบ่อนทำลายอำนาจรัฐ ซึ่งเดิมทีนั้นได้กลายมาเป็นคำทางการที่ชี้ให้เห็นความหมายทางการเมืองบางอย่างจากปฏิบัติการของความรุนแรง แต่แล้วการเปลี่ยนแปลงหลังปี 2549 เป็นต้นมา คำเหล่านี้ก็ถูกสะกดด้วยรูปสัญลักษณ์ใหม่ไปเป็น “เหตุการณ์ความรุนแรง” และ “กลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรง” เพื่อสะกดความหมายไม่ให้มีนัยทางการเมืองที่จะสามารถยกระดับไปสู่เวทีการเมืองระหว่างประเทศ ถึงจุดนี้ ไม่เฉพาะการพิทักษ์ไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนที่เป็นปัญหาเท่านั้น หากแต่รัฐยังต้องปกป้องความหมายของสิ่งที่เกิดขึ้นเหนือดินแดนดังกล่าวด้วยเช่นกัน การกดระดับทางการเมืองดังกล่าวเป็นกลยุทธ์ในการวาดโฉมหน้าของความขัดแย้งและฝ่ายตรงกันข้ามที่รัฐกำลังเผชิญอยู่ และทำให้ความหมายเหล่านี้เชื่องพอนที่จะสามารถรับมือได้ในขอบเขตที่รัฐสามารถตีกรอบเอาไว้ การจะยอมรับการตีความว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นการขัดกันด้วยกำลังอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศจึงเป็นสิ่งที่รับไม่ได้โดยสิ้นเชิง ด้วยเหตุนี้ ถ้อยคำที่จะส่งออกข้ามพรมแดนภาษาและวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่รัฐไทยจำต้องกังวลสนใจ และพยายามแทบจะทุกวิถีทางในการคงความหมายที่ไม่ดูร้ายและสุ่มเสี่ยงต่อการกลับมาที่มั่งคั่งและสร้างความลำบากยากเย็นในการแก้ปัญหา

แต่แล้วความพยายามดังกล่าวก็สิ้นคลอนและถูกทำลายจากการตีความอื่น ๆ แม้แต่ภายในแวดวงของผู้ถืออำนาจรัฐเอง ดังที่สะท้อนผ่านข้อถกเถียงว่าการให้โฉมหน้าของสถานการณ์และข้าศึกที่บิดเบือนไปจากความเป็นจริงจะส่งผลอย่างสำคัญต่อการแก้ปัญหาโดยตัวมันเอง ในขณะที่

สถานการณ์ความรุนแรงที่เกินควบคุมได้นำมาซึ่งความจำเป็นในการเผยโฉมหน้าของ **“กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ”** โดยองค์กรสิทธิมนุษยชน ซึ่งท้าทายให้กลุ่มติดอาวุธเหล่านี้ต้องแสดงความรับผิดชอบทางการเมืองมากขึ้นผ่านการเคารพต่อกฎหมายสงครามหรือกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ แต่ในด้านหนึ่งก็เท่ากับเป็นการยอมรับสถานะทางการเมืองของกลุ่มกบฏเหล่านี้ไปด้วยในตัว แน่นนอนว่าการยอมรับความเป็นจริงที่ว่านี่จะต้องถูกสะกัดกั้นและสะกดเอาไว้อย่างเป็นทางการโดยรัฐบาลไทยอย่างไม่ต้องสงสัย เป็นเรื่องที่โชคดีสำหรับรัฐบาลไทยที่บทสนทนาอันเกี่ยวเนื่องเหล่านี้ยังไม่ได้ถูกขยายความและถกเถียงกันมากนักภายในพรมแดนของภาษาไทย แต่เรื่องท้าทายใหญ่หลวงกลับดำเนินผ่านการเคลื่อนไหวเพื่อผลักดันการกระจายอำนาจและรูปแบบการบริหารปกครองตนเอง ที่แม้จะอยู่ภายใต้กรอบของรัฐธรรมนูญไทย แต่เสียงเรียกร้องที่ส่งมาจาก **“จังหวัดชายแดนภาคใต้”** ซึ่งกำลังเกิดวิกฤตการณ์เหล่านี้ก็ยิ่งสะท้อนว่าการควบคุมความหมายให้แน่นิ่งและไม่รบกวนระบบระเบียบของอำนาจรัฐส่วนกลางกำลังเปลี่ยนไป ในขณะที่อีกด้านหนึ่ง สิ่งนี้ก็รบกวนความมุ่งหมายทางการเมืองที่เคยปกปิดไม่ปรากฏ กระทั่งจำเป็นต้องเผย **“ปาตานี”** ออกมาโลดแล่นในบทสนทนาสาธารณะมากขึ้น แม้จะอุดมไปด้วยความรุนแรงทางกายภาพ แต่พื้นที่ทางการเมืองก็กำลังขยายตัว การถกเถียงเกี่ยวกับอนาคตของผู้คนและพื้นที่แห่งนี้กำลังท้าทายอำนาจในการควบคุมถ้อยคำของรัฐอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน สถานการณ์จะยิ่งเปลี่ยนไปมากขึ้น เมื่อเสียงของ **“คู่ขัดแย้ง”** ของรัฐปรากฏขึ้นในปี 2556 การปะทะต่อรองจะเข้มข้นขึ้นและเผยให้เห็นว่าเมื่อต้องหาทางออกโดยที่ไม่ใช่กำลังแล้ว ผู้คนที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งต้องเผชิญกับความแตกต่างทางความคิดอย่างไร ดังที่จะได้อภิปรายต่อในบทที่ 5 ต่อไป

บทที่ 5

ถ้อยคำของทางออก: การเดินทางของ “สันติภาพ”

5.1 เกริ่นนำ: สันติภาพของเราอยู่ตรงไหน?

หน้าเว็บไซต์ United Nations Peacemaker³⁷⁶ จัดทำโดยหน่วยสนับสนุนการไกล่เกลี่ย (Mediation Support Unit, MSU) ของสหประชาชาติได้แสดงฐานข้อมูลเกี่ยวกับข้อตกลงสันติภาพที่มีอยู่ทั่วโลกกว่า 750 ฉบับ ซึ่งเริ่มดำเนินการรวบรวมและเผยแพร่มาตั้งแต่ปี 2555 โดยมุ่งหวังว่าฐานข้อมูลดังกล่าวจะเป็นเครื่องมือในการให้คำแนะนำและหนุนเสริมบทบาทในการคลี่คลายความขัดแย้งของเลขาธิการสหประชาชาติ หน่วยงานของสหประชาชาติ บรรดารัฐสมาชิก องค์กรในระดับภูมิภาค ภาคประชาสังคม องค์กรเอกชนนอกภาครัฐ ตลอดจนผู้ไกล่เกลี่ยในระดับชาติที่อยู่ในที่ต่าง ๆ ฐานข้อมูลเกี่ยวกับข้อตกลงสันติภาพนั้นครอบคลุมแทบจะทุกประเทศที่มีความขัดแย้งตั้งแต่ช่วงเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ในจำนวนนั้นบรรจุข้อตกลงสันติภาพของประเทศอิสราเอลไว้ถึง 33 ฉบับ³⁷⁷ แอฟริกาใต้มี 12 ฉบับ โคลัมเบียมี 32 ฉบับ สหราชอาณาจักรมี 15 ฉบับ อัฟกานิสถานมี 20 ฉบับ ส่วนประเทศในกลุ่มประเทศอาเซียนนั้นพบว่าฟิลิปปินส์มีมากที่สุดถึง 55 ฉบับ อินโดนีเซียมี 6 ฉบับ ในขณะที่เมียนมามีอยู่ 10 ฉบับ ซึ่งรวมถึงข้อตกลงปางหลวงอันโด่งดังด้วย แน่่อนว่าสิ่งที่น่าสนใจก็คือข้อมูลเกี่ยวกับประเทศไทย ผู้วิจัยพบว่ามีอยู่เพียง 1 รายการเท่านั้น นั่นก็คือเอกสารที่ชื่อว่า “General Consensus on Peace Dialogue Process”³⁷⁸ (ฉันทามติทั่วไปว่าด้วยการระงับการพูดคุยเพื่อสันติภาพ) ซึ่งเป็นเอกสารที่ลงนามในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ระหว่างผู้แทนรัฐบาลไทย (สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ) กับผู้แทนแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติติมลายูปาตานี (บีอาร์เอ็น) เอกสารชิ้นนี้ไม่ได้เป็นข้อตกลงที่ฝ่ายซึ่งลงนามเห็นพ้องใน “ข้อยุติ” ต่อความรุนแรงที่กำลังดำเนินมาเกือบทศวรรษ หากแต่มีเนื้อหาที่ตกลงกันว่าจะ “พูดคุยสันติภาพ” (Peace Dialogue) กันเพียงเท่านั้น

³⁷⁶ Peacemaker.un.org

³⁷⁷ น่าสนใจว่าดินแดน “ปาเลสไตน์” นั้นถูกแยกออกมาจากอิสราเอลในแผนที่ดังกล่าว แต่ก็ไม่มีข้อมูลของข้อตกลงสันติภาพปรากฏในบัญชี

³⁷⁸ “General Consensus on Peace Dialogue Process,” United Nation Peacemaker, http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/TH_130228_GeneralConsensusPeaceProcess.pdf (accessed December 15, 2015).

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าในประวัติศาสตร์การเมืองระยะใกล้ที่นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา รัฐบาลไทยไม่เคยมีการลงนามในลักษณะเช่นนี้กับกลุ่มหรือองค์กรใดที่มีระดับต่ำกว่ารัฐมาก่อน แม้แต่การเผชิญหน้ากับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเมื่อหลายปีก่อนหน้านี้ สังคมไทยก็ไม่ได้คลี่คลายความขัดแย้งผ่านการทำข้อตกลงที่มีการยอมรับสถานภาพเช่นนี้ จึงไม่แปลกอะไรที่ผู้คนจำนวนหนึ่งจะคาดหวังอย่างเกินจริงว่าเมื่อมีการพูดคุยระหว่าง “คู่ขัดแย้ง” แล้ว เหตุการณ์ความรุนแรงจากทุกฝ่ายจะต้องยุติลงทันที ในขณะที่เดียวกันก็บังเกิดสภาวะที่สร้างความอึดอัดใจให้กับผู้คนที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งตามมา เมื่อกระบวนการดังกล่าวได้เผยโฉมหน้าของประเด็นที่เป็นข้อขัดแย้งอย่างเปิดเผย ซึ่งมีผลให้ความกังขาต่อ “กระบวนการ” หาทางออกในลักษณะเช่นนี้มีน้ำหนักมากขึ้น อีกทั้งยังไม่ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างที่ควรจะเป็น หากแต่ผู้วิจัยเห็นไปในทางกลับกัน เพราะหลังจากการพูดคุยเพื่อสันติภาพได้เผยต่อต่อสาธารณะ ผู้วิจัยกลับพบว่าความขัดแย้งกลับมีพลวัตที่น่าสนใจอย่างยิ่ง

เนื้อหาในบทนี้จึงพยายามจะแจกแจงให้เห็นผ่านการอภิปรายเกี่ยวกับการไหวตัวของถ้อยคำและการเมืองของการเรียกขานในบริบทที่มีกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพอย่างเปิดเผยและเป็นทางการหลังวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 เป็นต้นมา ทั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการเสนอว่าการมีเวทีพูดคุยสันติภาพดังกล่าวได้ส่งผลสะท้อนและสร้างการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างชนิดที่ไม่เคยมีมาก่อนในความขัดแย้งที่กำลังเผชิญอยู่ “การพูดคุยสันติภาพ” ได้ส่งผลให้พลวัตของความขัดแย้งเปลี่ยนรูปโฉมไป พื้นที่ทางการเมืองได้ถูกเปิดออก ประเด็นที่เป็นข้อขัดแย้ง โดยเฉพาะการอภิปรายถึงรากเหง้าของความขัดแย้ง สถานภาพของเรื่องราวใน “อดีต” ได้เผยตัวอย่างตรงไปตรงมาพร้อม ๆ กับการที่ผู้คนเข้าสู่การถกเถียงเกี่ยวกับ “อนาคต” อย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน ลักษณะโฉมหน้าที่เปลี่ยนไปนี้เองที่อาจพิจารณาได้จากวิธีที่ผู้คนใช้ “ถ้อยคำ” ที่แตกต่างกัน

5.2 การริเริ่มสันติภาพ 28 กุมภาพันธ์และกระบวนการพูดคุยเพื่อ “สันติภาพ” ทั้งสองรอบ

ผู้เกาะติดสถานการณ์ความขัดแย้งในชายแดนใต้ของประเทศไทยหรือ “ปาตานี” ต้องตกตะลึงกับภาพที่ปรากฏในรายงานข่าวทางโทรทัศน์ในเย็นวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 และในหน้าหนังสือพิมพ์หลายฉบับในวันรุ่งขึ้น ภาพที่ชายสองคนในชุดสูทสากลจับมือกันโดยมีชายอีกคนยืนอยู่ตรงกลางระหว่างพวกเขา ขณะที่ฉากหลังปูพื้นสีน้ำเงินเข้มปรากฏตัวอักษรสีขาวร้อยเรียงกันยาวเป็นพืด ภาพดังกล่าวนี้ได้ถูกเผยแพร่ซ้ำในเวลาต่อมาตามวาระและโอกาสต่าง ๆ นี่อาจเป็นครั้งแรก ๆ ที่หลายคนได้ “เห็น” ชายที่สวมหมวก “ซอเกาะ” สีดำที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้นำระดับสูงคนหนึ่งของกลุ่มติดอาวุธที่ก่อปฏิบัติการมาตลอดหลายปีที่ผ่านมา จับมือกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงระดับสูงของ

ทางการไทยอย่างกระชับแน่น แทบดูไม่ออกเลยว่าทั้งสองจะเป็น “ตัวแทน” ของฝ่ายที่ห้าพันกันในสนามรบมาอย่างยาวนานเกือบสิบปีคงมีคนคาดการณ์ไว้อยู่บ้างว่าจะมีการเปิดตัวการพูดคุยเพื่อสันติภาพในช่วงเวลานี้ แต่ก็คงนึกไม่ถึงว่าจะเป็นไปในรูปนี้

ภาพที่ 5.1 พิธีลงนามในเอกสารฉันทามติว่าด้วยกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 โดยมี พล.ท.ภราดร พัฒนถาบุตร เลขาธิการสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ เป็นผู้แทนรัฐบาลไทย (ซ้าย) กำลังจับมือกับอูซตาสฮัซซัน ตอยิบ ผู้แทนกลุ่มแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติติมลายุปาตานี หรือ ปีอาร์เอ็น (ขวา) โดยมีดาโต๊ะโมฮาเหม็ด ตาญุดดีน บิน อับดุลวาฮับ เลขาธิการสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติของรัฐบาลมาเลเซีย (กลาง) เป็นสักขีพยาน (ภาพโดย Lai Seng Sin/AP Photo)³⁷⁹

ปฏิกิริยาของผู้คนต่อ “ภาพ” เหตุการณ์วันนั้นมีหลากหลายในหัวงแรก ผู้วิจัยซึ่งเฝ้าติดตามข่าวสารอยู่ที่ปัตตานีในช่วงเวลานั้นได้พบเจอกับผู้คนที่รู้สึกโกรธและผิดหวังกับการต่อสู้ของกลุ่มคนที่ถือว่าเป็นขบวนการปฏิวัติ การพูดคุยสันติภาพกับรัฐบาลไทยถือเป็นการยอมจำนนอย่างไม่น่าให้อภัยในสายตาของพวกเขา บางคนซาบซึ้งและมีความหวังว่าการหาทางออกจากความรุนแรงเริ่ม

³⁷⁹ Association Press, “Thailand, Muslim Militants Agree to Peace Talks,” *INQUIRER*, February 28, 2013, <http://newsinfo.inquirer.net/366487/thailand-muslim-militants-agree-to-peace-talks#ixzz4C18rXQnd> (accessed February 28, 2016).

เป็นรูปเป็นร่างแล้วจริง ๆ ในจำนวนนั้นมีบางคนถึงกับหลั่งน้ำตาด้วยความปลื้มปิติ กระนั้นก็ตามยังมีผู้คนอื่นไม่น้อยที่รู้สึกกังขาและสงสัยว่าการจับมือของตัวแทนคู่ขัดแย้งในครั้งนี้อาจไม่ต่างกับความพยายามครั้งที่แล้ว ๆ มาที่ล้มเหลวไม่เป็นท่า เป็นเพียงการจัดฉากให้เห็นว่ารัฐบาลได้บรรลุความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งลงแล้ว อารมณ์ความรู้สึกอันหลากหลายของผู้คนที่ผู้วิจัยสังเกตเห็นในพื้นที่ความขัดแย้งเหล่านี้ดูจะยืนยันให้เห็นว่าเหตุการณ์มีผลสะท้อนอย่างมากต่อผู้คนที่เกี่ยวข้อง นักประวัติศาสตร์บางคนถึงกับตีความพัฒนาการทางการเมืองนี้ว่าเป็นการสร้าง “ประวัติศาสตร์ใหม่” ของ “รัฐสยาม” ในพื้นที่ความขัดแย้งรุนแรงใน “ภาคใต้” เป็นครั้งที่ 2 นับแต่สมัยรัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ในปี 2490 เป็นต้นมา³⁸⁰ ในขณะที่คณะทำงานสร้างสันติภาพจากคนใน มองว่าการลงนามดังกล่าวเป็นการส่งสัญญาณเชิงบวกต่อการแสวงหาทางออกจากความขัดแย้งที่เคยใช้ความรุนแรงและวิถีทางการทหารมาเป็นวิธีการขับเคลื่อนผ่านกระบวนการสันติภาพอย่างเป็นทางการและอย่างเปิดเผย จุดเปลี่ยนที่ว่่านี้สำคัญ เพราะนอกจากจะเป็นการเปิดเผยต่อสาธารณะและยอมรับให้มาเลเซียเข้ามามีบทบาทบางอย่างในการแก้ปัญหาแล้ว ยังเป็นการยอมรับการดำรงอยู่ของปีอาร์เอ็นอย่างเป็นทางการอีกด้วย นี่คือการกระโดดครั้งสำคัญของการรับมือความขัดแย้ง แม้จะยังไม่มีความแน่ชัดใด ๆ ในเรื่องขั้นตอนหรือกระบวนการหลังจากนั้น รวมไปถึงการดึงฝ่ายต่าง ๆ ที่มีส่วนได้ส่วนเสียให้เข้ามีส่วนร่วม ตลอดจนการทำความเข้าใจต่อสังคมไทยว่ากระบวนการสันติภาพที่กำลังจะดำเนินอยู่นั้นมีธรรมชาติอย่างไรและควรคาดหวังอย่างไร³⁸¹

อย่างไรก็ตาม ในห้วงแรกหลังปรากฏข่าวดังกล่าว ผู้สังเกตการณ์จำนวนหนึ่งก็ไม่ได้มองโลกในแง่ดีเสมอไป บางคนในนั้นมองว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ใช่อะไรอื่นนอกจากเป็นละครอีกฉากหนึ่งเท่านั้นเอง ไม่ได้แตกต่างกับความพยายามในอดีตที่ล้มเหลว ในครั้งนี้ก็ถูกให้ค่าว่าเป็นเพียง

³⁸⁰ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, “คำนำ,” *ประวัติศาสตร์วิพากษ์: สยามไทยกับปาตานี*, (กรุงเทพฯ: มติชน, 2556), (12). อย่างไรก็ตาม ธเนศไม่ได้ขยายความให้กระจ่างว่า “ประวัติศาสตร์ใหม่” ที่ถูกสร้างขึ้นนั้นเป็นเช่นไร?

³⁸¹ คณะทำงานพื้นที่กลางสร้างสันติภาพจากคนใน, “ริเริ่มพูดคุย: บทประเมินกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้/ปาตานีหลังการลงนามในฉันทามติทั่วไป” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 10 มีนาคม 2556, <http://www.deepsouthwatch.org/node/4014> (สืบค้นเมื่อ 31 ธันวาคม 2558). คณะทำงานข้างต้นเป็นกลุ่มคนทำงานที่รวมตัวอย่างหลวม ๆ จากสถาบันทางวิชาการและองค์กรประชาสังคมเพื่อขับเคลื่อนในการสร้างพื้นที่กลางและขยายพื้นที่ทางการเมืองให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในความขัดแย้ง ผู้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของคณะทำงานชุดนี้ตั้งแต่ริเริ่มจัดทำการประชุมเชิงปฏิบัติการพื้นที่กลางสร้างสันติภาพจากคนในเมื่อปี 2554 เป็นต้นมา

กิจกรรมที่หวังผลในทางการเมืองของบรรดานักการเมืองเสียมากกว่า บทบาทของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่พยายามเชื่อมต่อกับสมาชิกอาวุโสของกลุ่มขบวนการฯ ก่อนหน้าจึงถูกขับเน้นอย่างโดดเด่น ในบทวิเคราะห์เหล่านี้³⁸² ในขณะที่อีกด้านหนึ่งก็ชี้ให้เห็นว่า “ญวน” หรือบรรดานักรบในสนามนั้นก็ไม่ได้สนใจว่าการพูดคุยจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอะไร เพราะพวกเขายังไม่คิดว่าจะถึงวาระที่ สุกงอมพอที่จะพูดคุยกับรัฐบาลไทยในเวลานี้ ความรุนแรงยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อน ปัญหาความเป็น “ตัวจริง” ของตัวแทนฝ่ายขบวนการต่อสู้³⁸³ ประเด็นอย่าง “ปัจจัยทักษิณ” และ ปัญหาความเป็นตัวแทนมักถูกนำเสนอทั้งถึงตลอดช่วงเวลาที่การพูดคุยสันติภาพกำลังดำเนินอยู่ ผู้สังเกตการณ์บางคนเคลือบแคลงต่อท่าทีของรัฐบาลมาเลเซียที่อาจมุ่งหวังผลได้ทางการเมืองมากกว่า จะเป็นการช่วยแก้ปัญหาให้กับประเทศเพื่อนบ้าน³⁸⁴ นอกจากนี้ ยังชี้ให้เห็นว่าการพูดคุยที่กำลังเดิน อยู่ นั้นจะไร้ความหมายหากพบว่าในฝ่ายขบวนการฯ ยังไม่มีความเป็นเอกภาพ การพูดคุยจึงควรมี สถานะเพียงแค่ “กลไก” หนึ่งในบรรดาเครื่องมืออันหลากหลายในการแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลดเงื่อนไขที่ทำให้ผู้คนใช้กำลังต่อสู้กับรัฐที่ควรให้น้ำหนักมากกว่า³⁸⁵ การพูดคุยเพื่อสันติภาพ จึงไม่ได้เป็นอะไรไปมากกว่าแผนยุทธศาสตร์ที่เดินเกมปิดล้อมฝ่ายตรงกันข้ามของทางการไทยเพื่อตัด

³⁸² กรุณาตุใน ดอน ปาทาน, “ปริศนาหลังฉาก: ภาพ-เงาของการพูดคุยเพื่อสันติภาพ,” *ปาตานีฟอรัม*, 18 มีนาคม 2556, <http://www.pataniforum.com/single.php?id=141> (สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2559). Don Pathan, “It's unclear who speaks for who in Thailand's deep South,” *The Nation*, March 13, 2013, <http://www.nationmultimedia.com/opinion/Its-unclear-who-speaks-for-who-in-Thailands-deep-S-30201777.html> (accessed March 15, 2016).

³⁸³ ดอน ปาทาน, “ปริศนาหลังฉาก: ภาพ-เงาของการพูดคุยเพื่อสันติภาพ,” น่าสนใจว่า ดอนยังคงมีทัศนคติและมุมมองเช่นนี้อย่างคงเส้นคงวาตลอดระยะเวลาที่มีการพูดคุยเพื่อสันติภาพอย่างเป็นทางการทั้งสองรอบ

³⁸⁴ ปกรณ์ พิงเนตร, “มาเลเซียจะช่วยไทยดับไฟได้จริงหรือ?,” *สำนักข่าวอิศรา*, 12 มีนาคม 2556, <http://www.isranews.org/south-news/talk-with-director/item/19911-มาเลเซียจะช่วยเหลือไทยดับไฟได้จริงหรือ-sp-948567096.html> (สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2559).

³⁸⁵ ปกรณ์ พิงเนตร, “อย่าฝากความหวังไว้แค่... ‘โต๊ะเจรจา’,” *สำนักข่าวอิศรา*, 25 มีนาคม 2556, <http://www.isranews.org/south-news/talk-with-director/item/20199-อย่าฝากความหวังไว้แค่-โต๊ะเจรจา.html> (สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2556).

ความสนับสนุนจาก “ข้างนอก” และเปิดช่องทางสำหรับการกลับมาใช้ชีวิตอันปกติสุขจาก “ข้างใน” ซึ่งเคยเป็นยุทธศาสตร์ที่เคยประสบความสำเร็จในสงครามปราบคอมมิวนิสต์ในอดีต³⁸⁶

คงจะมีส่วนจริงอยู่ไม่น้อยที่บทเรียนในการรับมือในอดีตนั้นมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในทางการเมืองของผู้นำทางการเมืองและกองทัพฝ่ายไทย ทั้งในแง่กรอบการมองปัญหาและทางเลือกในทางนโยบาย³⁸⁷ นี่อาจจะเป็นข้อยืนยันที่ชัดเจนว่ารัฐไทยไม่เคยมีประสบการณ์ในการนั่งลงและเจรจาต่อรองกับ “ข้าศึก” หรือฝ่ายตรงข้ามที่ทั้งใช้กำลังเข้าต่อกรกับอำนาจรัฐและ “เป็นอื่น” จากความเป็นไทยในลักษณะเช่นนี้มาก่อน ไม่เคยมีการพบปะพูดคุยที่มีการยอมรับบทบาทของรัฐบาลต่างชาติให้เข้ามาอยู่ในฐานะ “ฝ่ายที่สาม” อย่างเปิดเผยดังเช่นที่มาเลเซียกำลังทำอยู่³⁸⁸ ในขณะที่สังคมไทยเองก็ไม่เคยเป็นประจักษ์พยานของการแสวงหาทางออกจากความขัดแย้งโดยผ่านกระบวนการอย่างเป็นขั้นเป็นตอนในการเผชิญหน้ากับความขัดแย้งทางการเมืองในลักษณะเช่นนี้ ไม่ว่าจะความขัดแย้งเหล่านั้นจะมีพื้นฐานจากอุดมการณ์ทางการเมืองหรือมีลักษณะที่เป็นชาติพันธุ์การเมืองใด ๆ เลยก็ตาม จะมีก็แต่การปิดล้อมในทางยุทธศาสตร์เพื่อตัดแรงสนับสนุนจากต่างประเทศ

³⁸⁶ ปกรณ์ พึ่งเนตร, “อ่านเกมรัฐ ‘เจรจาดับไฟใต้’,” *สำนักข่าวอิศรา*, 26 กุมภาพันธ์ 2556, <http://www.isranews.org/south-news/talk-with-director/item/19634-อ่านเกมรัฐ-เจรจาดับไฟใต้.html> (สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2556). ปกรณ์อ้างถึงทัศนะเช่นนี้ว่ามาจากแหล่งข่าวของเขาที่เป็น “คนใน” หน่วยงานความมั่นคง ผู้วิจัยเองมักได้ยินทัศนะเช่นนี้อยู่ตลอดเวลาจากเจ้าหน้าที่ทหารที่ทำงานในพื้นที่

³⁸⁷ กรุณาดูรายละเอียดในบทที่ 4

³⁸⁸ ควรต้องบันทึกไว้ด้วยว่าในช่วงปี 2538 มีความพยายามจะเปิดช่องพูดคุยระหว่างผู้แทนรัฐบาลไทยกับกลุ่มขบวนการฯ ที่รวมตัวกันเป็น “องค์กรร่ม” ซึ่งเชื่อว่าจะจะเป็นกลุ่มเบอร์ซาตู (BERSATU) แต่ไม่มีการเปิดเผยกระบวนการดังกล่าวและการยอมรับบทบาทของมาเลเซียอย่างตรงไปตรงมาต่อสาธารณะ จากงานวิจัยของเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงไทยซึ่งบันทึกไว้ว่า การริเริ่มในครั้งนั้นผลักดันโดยทางการมาเลเซีย มีการจัดตั้งคณะทำงานร่วมระหว่างทางการไทยกับมาเลเซีย แต่แล้วก็ต้องล้มเลิกไปเนื่องจากเห็นแย้งกันในเรื่ององค์ประกอบของ “คู่สนทนา” ในฝ่ายขบวนการ ในขณะที่ทางการมาเลเซียสนับสนุนให้มีพูดคุยระหว่างรัฐบาลไทยกับกลุ่มของขบวนการฯ ที่รวมกันเป็นกลุ่มเดียวกัน ฝ่ายนโยบายของทางการไทยกลับเห็นว่าควรพบปะพูดคุยแยกกลุ่มกัน (กรุณาดู ดนัย มุสา, “การแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีการพูดคุยเพื่อสันติสุข (Peace Dialogue),” (รายงานการศึกษาส่วนบุคคล, วิทยาลัยนักบริหาร สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2558), 14.

และเปิดแขนอ้ารับบรรดา “ผู้หลงผิด” ให้กลับคืนสู่สังคมในฐานะ “ผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย” โดยพยายามทิ้งและลืมความขัดแย้งที่เคยตึงเครียดมานานหลายสิบปีเอาไว้ข้างหลัง ผู้นำเหล่านั้นคุ้นเคยกับสิ่งนี้ในฐานะที่เป็นแนวทาง “การเมืองนำการทหาร” ที่รัฐอยู่ในสถานภาพที่เหนือกว่าและพยายามควบคุมทิศทางทุกอย่างเอาไว้ให้อยู่ในร่องในรอยที่จัดการได้ การพูดคุยหรือเจรจาที่พอจะมีอยู่บ้างทั้งในยุคสงครามเย็นและหลังจากนั้นเล็กน้อย ในเอกสารนโยบายชิ้นสำคัญบางชิ้นสรุปบทเรียนอย่างกระชับว่าการพูดคุยกับ “กลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรง” ในอดีตนั้น หากไม่มุ่งเป้าไปที่การสลายกำลังรบของฝ่ายตรงกันข้ามที่นำไปสู่การวางอาวุธและการยอมแพ้ ก็แสวงหาข่าวสารเพื่อดำเนินการในทางยุทธวิธี ช่องทางพูดคุยที่เคยเปิดไว้ก็ไม่มีทั้งความเอกภาพและความต่อเนื่อง ในขณะที่ฝ่ายตรงกันข้ามกับรัฐไทยเองก็แสวงประโยชน์จากรัฐในเรื่องสิ่งตอบแทนต่าง ๆ และที่สำคัญที่สุดในมุมมองของหน่วยงานความมั่นคงก็คือการใช้การพูดคุยในการยกระดับและสถานะของขบวนการเอง³⁸⁹ กล่าวอีกอย่างก็คือแทบจะไม่มีสักครั้งในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาที่รัฐบาลไทยจะมีท่าทีโอนอ่อนผ่อนตามเพื่อมุ่งบรรลุข้อตกลงที่เห็นพ้องต้องกันเพื่อคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องนานหลายทศวรรษ จะมีก็แต่ยืนยงถึงระเบียบของรัฐที่ไม่อนุญาตให้ละเมิด ทั้ง ๆ ที่นี่คือจุดเปลี่ยนที่จะทำให้กระบวนการสันติภาพเดินหน้าได้อย่างมีความหมายจริงจัง

ในอีกด้านหนึ่ง ฝ่ายขบวนการปลดปล่อยปาตานีเองก็ไม่เคยมีประสบการณ์ในลักษณะเช่นนี้มาก่อน จริงอยู่ที่มีการเจรจาต่อรองอยู่บ้างซึ่งดำเนินการโดยบางกลุ่ม โดยเฉพาะกับกลุ่มพูโล บิฮาร์เอ็นบางปีก และความพยายามของกลุ่มเบอร์ซาตู แต่ก็ไม่มีครั้งใดเลยที่ได้รับการเปิดเผยเช่นครั้งนี้ อีกทั้งความร่วมมือระหว่างทางการไทยและหน่วยงานด้านความมั่นคงบางหน่วยของรัฐบาลมาเลเซียในช่วงปี 2541 ซึ่งยังผลให้มีการกวาดจับผู้นำระดับสูงของกลุ่มพูโลในมาเลเซียและส่งตัวกลับมาดำเนินคดีในประเทศไทยก็เป็นประสบการณ์อันเลวร้ายที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่าง

³⁸⁹ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, “แผนขับเคลื่อนกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้,” เอกสารลับมาก, (2557?), 1. เอกสารชิ้นนี้ลงนามโดย พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี และตีตราลับมาก ผู้วิจัยได้รับการยืนยันว่าเป็นเอกสารที่อนุมัติพร้อมกับคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 230/2557 เรื่อง การจัดตั้งกลไกขับเคลื่อนกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน 2557 การยกร่างแผนขับเคลื่อนข้างต้นเป็นไปตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 98/2557 เรื่อง การแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้, ลงวันที่ 21 กรกฎาคม 2557.

พวกเขา กับ “หลังพิง” ในประเทศมาเลเซียต้องประสบปัญหา³⁹⁰ วิกฤตการณ์ครั้งนั้นนำมาซึ่งการลี้ภัย ขนานใหญ่ของบรรดาผู้นำและสมาชิกคนสำคัญของหลายกลุ่มจากมาเลเซียไปยังประเทศในยุโรป ความไว้วางใจที่เคยมีต่อมาเลเซียถือว่าถึงขีดขั้นต่ำสุด³⁹¹ ในด้านหนึ่ง ไม่แปลกอะไรเลยที่สำหรับกองกำลังรุ่นใหม่ que เริ่มเคลื่อนไหวนในรอบคลื่นความรุนแรงนี้จะถือว่าการเจรจาต่อรองกับรัฐบาลไทยนั้น เป็นเรื่องต้องห้าม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการที่มีมาเลเซียเข้ามามีส่วนร่วมด้วย อย่างไรก็ตาม กระบวนการพูดคุยที่ “ปิดลับ” หลังปี 2547 เป็นต้นมาก็ทำให้ทั้งสองฝ่ายไม่จำเป็นต้องเผชิญกับแรงกดดันมหาศาลจากมวลชนสนับสนุนในฝ่ายตน แต่ในขณะที่เดียวกันเงื่อนไขที่ว่านี้ก็สร้างการเปลี่ยนแปลงได้ไม่มากนัก³⁹²

กระบวนการพูดคุยและบทเรียนที่กล่าวมาข้างต้นแตกต่างอย่างลิบลับกับการพูดคุยสันติภาพที่ “เปิดเผย” ต่อสาธารณะในต้นปี 2556 เป็นต้นมากระทั่งถึงปัจจุบัน กระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพบนโต๊ะที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ดำเนินการอยู่ 2 รอบ โดยในรอบแรกนั้นริเริ่มขึ้นหลังวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 จนกระทั่งถึงจุดที่หยุดชะงักกลางคันในปลายปีเดียวกันนั้น คู่สนทนาในฝ่ายไทยหรือ “ฝ่ายเอ” นำโดย พล.ท.ภราดร พัฒนถาบุตร เลขาธิการสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) และคณะพูดคุยที่มาจากหน่วยงานราชการและภาคประชาสังคม ในขณะที่คณะพูดคุยฝ่ายปีอาร์เอ็นหรือ “ฝ่ายบี” นำโดยอุซตาสฮัซซัน ตอยิบ ผู้นำระดับสูงของปีอาร์เอ็นและคณะทำงานที่ส่วนใหญ่แล้วเป็นสมาชิกของปีอาร์เอ็นปีกต่าง ๆ ในขณะที่ทางการมาเลเซียได้มอบหมาย

³⁹⁰ กรณีดังกล่าวได้แก่การจับกุม 4 ผู้นำคนสำคัญของขบวนการพูโลและดำเนินคดี กระทั่งปัจจุบัน 3 ใน 4 ได้รับการพักโทษแล้วในปี 2558 หลังถูกจำคุกนาน 17 ปี ได้แก่ หะยีปือโด เบตง หะยีดาอ๊ะ ทำน้ำ และหะยีสะมะแอ ทำน้ำ

³⁹¹ ซากีย์ พิทักษ์คุมพล และคณะ, *การต่อสู้ที่ป่าตานีของ ‘วันกาเดร์’*, บรรณาธิการโดย รอมฎอน ปันจอร์ (ปัตตานี: ดีพิบลิคส์ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2558), 101-103; อาบูฮาฟิซ อัลฮากิม [นามแฝง], สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กลันตัน, 25 ธันวาคม 2558.

³⁹² ควรต้องบันทึกเกี่ยวกับกระบวนการพูดคุยก่อนหน้านี้หลายรอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพูดคุยที่ลังกาวิในช่วงปี 2548-2549 กระบวนการเงินิวาในช่วงปี 2549-2554 และการริเริ่มโดยตัวแสดงที่หลากหลายระหว่างห้วงเวลานั้น ทั้งฝ่ายรัฐบาลไทยและบรรดาคนกลางที่พยายามเชื่อมต่อช่องทางพูดคุย ไม่ว่าจะเป็นองค์กรนอกภาครัฐอย่างกลุ่ม Pernada Global Peace Organization (PGPO) ในมาเลเซีย Center for Humanitarian Dialogue (HD) ที่มีฐานอยู่เงินิวา กลุ่ม PACTA จากประเทศฟินแลนด์ หรือรัฐบาลต่างชาติอย่างมาเลเซียและอินโดนีเซีย รวมไปถึง “ความช่วยเหลือ” จากองค์กรระหว่างประเทศอย่างองค์การความร่วมมือโลกอิสลามที่ริเริ่มงานการพูดคุยในช่วงปี 2554

ให้ดาโต๊ะอะหมัด ซัมซามิน ฮาซิม อดีตผู้อำนวยการข่าวกรองทำหน้าที่ผู้อำนวยการความสะดวก พร้อมจัดตั้งคณะทำงานสนับสนุนที่มาจากหน่วยงานความมั่นคงสำคัญ ๆ ในมาเลเซีย³⁹³ ส่วนการพูดคุยรอบที่สองนั้นเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการในวันที่ 1 ธันวาคม 2557 หรือประมาณหนึ่งปีหลังจากโต๊ะพูดคุยประสบกับสภาวะชะงักงัน ซึ่งเป็นวันที่ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีไทยเดินทางไปพบปะและหารือเกี่ยวกับการเดินทางพูดคุยกับนาจิบ ราซัค นายกรัฐมนตรีมาเลเซียอย่างเป็นทางการ³⁹⁴ ความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเมื่อตัวแสดงของแต่ละฝ่ายเปลี่ยนไป ในขณะที่ฝ่ายเอานั้น รัฐบาลหลังการรัฐประหารแต่งตั้ง พล.อ.อักษรา เกิดผล ขึ้นเป็นหัวหน้าคณะพูดคุย ส่วนฝ่ายบีนั้นเปลี่ยนจากบิอาร์เอ็นไปเป็นองค์กรใหม่ที่ชื่อมาราปาตานี (MARA Patani) ที่รวมขบวนการปลดปล่อยหลายกลุ่มอยู่ในนั้น และมีหัวหน้าคณะพูดคุยคนใหม่ที่มาจากองค์กรบิอาร์เอ็น นั่นก็คือ มะสุกรี ฮารี จำเลยในคดีความมั่นคงที่พำนักอยู่ในมาเลเซียในขณะนั้น

สิ่งที่การพูดคุยเพื่อสันติภาพมอบไว้ให้ก็คือได้สร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญต่อภาพรวมของความขัดแย้งทั้งหมด นอกจากจะเป็นการยอมรับอย่างเป็นทางการของรัฐบาลไทยและทำให้การกล่าวถึงแนวทางการพูดคุยหรือเจรจาสันติภาพได้กลายเป็นประเด็นสาธารณะแล้ว การพูดคุยสันติภาพที่ว่านี้ยังได้เป็นเงื่อนไขที่ทำให้บิอาร์เอ็นจำเป็นต้องสื่อสารต่อสาธารณะออกอย่างเป็นทางการครั้งแรก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเผยแพร่คลิปวิดีโอในเว็บไซต์ยูทูบที่มีอยู่เป็นระยะ และด้วยภาษาหลักที่ใช้สื่อสารผ่านคลิปวิดีโอเหล่านั้นยังคงยึดภาษามลายูเป็นหลัก การผลิตซ้ำเนื้อหาดังกล่าวจึงปรากฏอยู่ในโลกออนไลน์ผ่านงานแปลของบล็อกเกอร์หลายคน ข้อความของคู่ขัดแย้งฝ่ายหนึ่งจากอีกภาษาจึงข้ามพรมแดนมาปรากฏอยู่ในภาษาไทยและเปิดทางให้มีการตีความ ถกเถียง และอภิปรายถึงตัวบทเหล่านั้นอย่างกว้างขวาง ในขณะเดียวกันบทแปลเหล่านี้ก็ได้รับการตอบรับจากบรรดาสื่อมวลชนไทยจำนวนหนึ่งนำไปเผยแพร่ต่อ ถ้อยความที่แข็งกร้าวและถ้อยคำที่แปลกประหลาดบางคำก็ปรากฏขึ้นในพื้นที่สื่อสารและขยายวงของการถกเถียงและวิพากษ์วิจารณ์ต่อไปอีกไม่รู้จบ

³⁹³ คณะทำงานของทางการมาเลเซียมีชื่อที่เป็นทางการว่า Joint Working Group of Peace Dialogue Process (JWG-PDP) ประกอบด้วยบุคลากรจากสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม และตำรวจสันติบาล

³⁹⁴ Abu Hafez Al-Hakim [pseud.], “One Year of Peace Dialogue: Where are We?,” Abu Hafez Al-Hakim, entry posted December 12, 2015, <http://www.deepsouthwatch.org/node/7833> (accessed March 15, 2016). กรุณาดูบทแปลเป็นภาษาไทยที่ “อาบูฮาฟิซ อัลฮาकिม: หนึ่งปีการพูดคุยสันติภาพ เราอยู่ตรงจุดไหน?,” *โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้*, แปลโดย สระอนี ตือเระ, 3 มกราคม 2559, <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/7940> (สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2559).

ในช่วงเวลาไม่กี่เดือนนั้นปรากฏบทความและข้อเขียนจำนวนมากที่เชื่อมโยงกับกระบวนการพูดคุยสันติภาพที่ดำเนินอยู่³⁹⁵ น่าสนใจว่าปรากฏการณ์นี้ไม่เพียงแต่อุบัติขึ้นเฉพาะในโลกออนไลน์เท่านั้น หากแต่ยังสามารถสัมผัสถึงปฏิกริยาของผู้คนในสังคมที่ส่งเสียงทั้งสนับสนุนและคัดค้านกระบวนการสันติภาพอย่างเปิดเผย ด้วยบทสนทนาผ่านวงเสวนา เวทีปราศรัยทางการเมือง การถกเถียงในที่ประชุมและร้านน้ำชา ความขัดแย้งทางความคิดได้ปรากฏขึ้นในที่แจ้งอย่างตรงไปตรงมาชนิดที่ไม่เคยเป็นมาก่อน

ในบรรดาความเคลื่อนไหวเหล่านั้น มีการพยายามผลักดันวาระทางการเมืองของเครือข่ายภาคประชาสังคมทั้งที่เห็นด้วยและกังขาต่อกระบวนการพูดคุยสันติภาพ ดังที่จะสามารถพิจารณาได้จากบทบาทของสภาประชาสังคมชายแดนใต้ที่พยายามผลักดันวาระการกระจายอำนาจรูปแบบพิเศษให้กลายเป็นประเด็นที่คู่ขัดแย้งต้องพิจารณา³⁹⁶ พร้อมทั้งจัดทำข้อเสนอให้มีแผนที่เดินทางเพื่อสันติภาพเสนอต่อทั้งสองฝ่าย³⁹⁷ ในขณะที่เครือข่ายกลุ่มผู้หญิงก็ผลักดันวาระสร้างพื้นที่ปลอดภัยและเสนอให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในกระบวนการมากขึ้น น่าสนใจว่าแรงกระเพื่อมของการพูดคุยที่อาจนำไปสู่ข้อตกลงในอนาคตนั้นเร่งเร้าให้ชาวไทยพุทธซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยในพื้นที่จำเป็นต้องจัดตั้งเครือข่ายขึ้นมาผลักดันวาระของตน³⁹⁸ โครงการจัดการศึกษาให้กับคนในพื้นที่ก็ปรากฏขึ้นในระหว่างนี้ ทั้งที่มุ่งหวังให้มีการทำความเข้าใจต่อกระบวนการสันติภาพซึ่งถือเป็นสิ่งใหม่ในบริบทความขัดแย้ง

³⁹⁵ กรุณาดุงานศึกษาเกี่ยวกับวาทกรรมสันติภาพในสื่อออนไลน์เหล่านี้ที่ สมัชชา นิลปัทม์, “วาทกรรมสื่อมวลชนในกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้/ปาตานี,” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 24 กุมภาพันธ์ 2558, <http://www.deepsouthwatch.org/node/6869> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).

³⁹⁶ “3 ปฏิญญา 28 เม.ย. เพื่อสันติภาพชายแดนใต้ยั่งยืน,” *โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้*, 29 เมษายน 2556, <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/4207> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).

³⁹⁷ “เปิดร่าง ‘โรดแมปสันติภาพ’ ฉบับประชาสังคมชายแดนใต้,” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 13 มิถุนายน 2556, <http://www.deepsouthwatch.org/node/4352> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).

³⁹⁸ โขเรตา หะยีมะสาและ, “ก่อรูปเครือข่ายคนพุทธชายแดนใต้ เริ่มก่อร่างสันติภาพกลางดงไฟ,” *โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้*, 22 มกราคม 2557, <http://deepsouthwatch.org/dsj/5216> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).

แห่งนี้และทั้งที่เตรียมความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น³⁹⁹ ส่วนในแวดวงงานวิชาการก็ปรากฏว่ามีกิจกรรมที่เกี่ยวกับสถานการณ์สันติภาพอย่างต่อเนื่อง พร้อม ๆ กับการจัดทำสำรวจความคิดเห็นเพื่อประเมินทัศนคติของประชาชนต่อกระบวนการที่กำลังดำเนินอยู่⁴⁰⁰ ในทางตรงกันข้ามเวทีปราศรัยทางการเมืองก็ปรากฏขึ้นเป็นปฏิกิริยาต่อความคืบหน้าของการพูดคุย กรณีที่น่าจะต้องกล่าวถึงอย่างที่สุดก็คือ “เวทีบิจารอปัตตานี” (Bicara Patani) ที่จัดขึ้นโดยเครือข่ายภาคประชาสังคมที่นำโดยเยาวชนและนักศึกษา พวกเขาจัดเวทีขึ้นมาเพื่อทำความเข้าใจต่อประชาชนในระดับหมู่บ้านอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับทิศทางที่กระบวนการสันติภาพควรจะเป็นและยังถือเป็นเวทีในการวิพากษ์วิจารณ์กระบวนการพูดคุยที่กำลังดำเนินอยู่อย่างเผ็ดร้อน⁴⁰¹ ความคึกคักทางการเมืองเช่นนี้ถือเป็นหมุดหมายที่สร้างความแตกต่างกับกระบวนการพูดคุยก่อนหน้านี้อย่างมาก แม้จะยังคงมีเหตุการณ์ความรุนแรงปรากฏอยู่อย่างไม่ขาดสาย อีกทั้งยังมีความตึงเครียดในระหว่างการพูดคุยของคู่ขัดแย้งในแตรีกหนึ่ง กระทั่งถึงสภาวะตึงตันและชะงักงันในที่สุด แต่การทำงานของสิ่งที่เรียกว่าเครือข่ายหนุนเสริมกระบวนการสันติภาพเหล่านี้ก็ช่วยพยุงกระบวนการสันติภาพให้พอจะขับเคลื่อนต่อไปได้ ไม่ว่าจะพวกเขาเหล่านี้จะคิดเห็นอย่างไรต่อกระบวนการก็ตาม

³⁹⁹ กรุณาดูหลักสูตรของวิทยาลัยประชาชนที่ “หลักสูตรวิทยาลัยประชาชน,” วิทยาลัยประชาชน, <http://www.peoplecollegeofpatani.org/web/th/curriculum> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).

⁴⁰⁰ ดูตัวอย่างงานสำรวจเหล่านี้ที่ ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี, “มุมมองของประชาชนชายแดนใต้: ‘ความหวัง’ ในสถานการณ์ความรุนแรงอันยืดเยื้อได้ร่มเงาแห่ง ‘สันติภาพ’,” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 16 เมษายน 2556, <http://www.deepsouthwatch.org/node/4147> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559) และกรุณาดูผลสำรวจครั้งล่าสุดในเดือนพฤษภาคม 2559 ที่ผ่านมาจากสถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ และคณะ, “บทสรุปผู้บริหาร: การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งที่ 1 (Peace Survey),” (เอกสารประกอบการแถลงผลสำรวจความคิดเห็น, ณ คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 17 พฤษภาคม 2559).

⁴⁰¹ ตูแวตานียา ตูแวแมแง, “เวที Bicara Patani กับภารกิจเปิดพื้นที่ทางการเมือง,” Nasib PATANI, นำข้อมูลขึ้นเมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557, <http://www.deepsouthwatch.org/node/6153> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).

5.3 ถ้อยคำขัดแย้งแตกต่าง

5.3.1 ถ้อยคำในกำกับรัฐกับสามโฉมหน้าของฝ่ายตรงกันข้าม

หากมองจากจุดยืนและสายตาของเจ้าหน้าที่รัฐ หน้าตาของ “ฝ่ายตรงกันข้าม” ในความขัดแย้งครั้งนี้เป็นเช่นไร? โฉมหน้าเหล่านั้นมีการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างในรอบหลายปีที่ผ่านมา? การเปลี่ยนแปลงข้างต้นสัมพันธ์ต่อพลวัตของความขัดแย้งหรือไม่และอย่างไร? เราสามารถขบคิดเกี่ยวกับคำถามเหล่านี้ได้จากการพิจารณาคำเรียกขานที่เป็นทางการที่มีต่อ “กลุ่มบุคคล” กลุ่มนี้ ซึ่งไม่หยุดนิ่งตายตัว หากแต่เปลี่ยนแปลงผ่านระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา ผู้วิจัยอยากจะเสนอว่าการเปลี่ยนแปลงที่ว่านี้อาจเกิดขึ้นด้วยหลายเงื่อนไข ทั้งการสรรหาเหตุผลรองรับให้กับการใช้กำลังเข้ากดปราบและการบังคับใช้ “กฎหมาย” เพื่อพยายามหลีกเลี่ยงความสับสนที่จะถูกยกระดับประเด็นปัญหาใน “จังหวัดชายแดนภาคใต้” ของประเทศไทยไปสู่วาระทางการเมืองในเวทีระหว่างประเทศ ด้วยเหตุนี้ “ผู้ก่อเหตุรุนแรง” จึงต้องเข้ามาแทนที่ถ้อยคำเรียกขานเดิมที่มีอยู่อย่างเป็นทางการ การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอีกครั้งเมื่อต้องเผชิญกับบริบทใหม่ ๆ ของความขัดแย้ง การพูดคุยเพื่อสันติภาพได้กลายเป็นเงื่อนไขให้ถ้อยคำสำคัญที่ใช้เรียกขานสถานการณ์และตัวแสดงในความขัดแย้งนั้นจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไป ถ้อยคำใหม่ ๆ ในบริบทใหม่ ๆ เหล่านี้ยังได้ย้อนกลับมาสร้างหรือขัดเกลาความเป็นจริงที่ดำรงอยู่ในความขัดแย้ง เนื่องจากการกำหนดถ้อยคำเหล่านี้ไม่ได้อยู่ในมือของรัฐแต่ฝ่ายเดียว หากแต่ต้องปะทะต่อรองกับถ้อยคำและความหมายที่ถูกผลิตโดยผู้เล่นฝ่ายต่าง ๆ ในสนามของความขัดแย้งอีกด้วย เมื่อความไม่ลงรอยเหล่านี้ปรากฏ ความเป็นการเมืองของความขัดแย้งก็ถูกมองเห็น

ถ้อยคำที่เรียกขานกลุ่มติดอาวุธที่เคลื่อนไหวในพื้นที่ “จังหวัดชายแดนภาคใต้” ถูกปรับเปลี่ยนอย่างเป็นทางการมาเป็น “ผู้ก่อเหตุรุนแรง” ในช่วงปลายปี 2552 สิ่งนี้เป็นผลต่อเนื่องของพัฒนาการของการเรียกขานตัวแสดงอันเป็นภัยคุกคามของรัฐในพื้นที่แถบนี้มาเป็นเวลาหลายปี การทบทวนของผู้วิจัยก่อนหน้านี้ได้ชี้ให้เห็นว่า การเดินทางจากคำเรียกขานอย่าง “ขบวนการแบ่งแยกดินแดน” หรือ “ขบด.” ในทศวรรษที่ 2500 ได้คลี่คลายตัวผ่านการลดระดับความสำคัญและกระดับอำนาจต่อรองของกลุ่มดังกล่าวลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป ผ่านเส้นทางการเปลี่ยนแปลงสู่ “ขบวนการโจรก่อการร้าย” หรือ “ขจก.” ในปี 2515 และลดทอน “ความเป็นขบวนการ” ออกไปเป็น “โจรก่อการร้าย” หรือ “จกร.” ในช่วงปี 2537 ก่อนที่จะเผชิญกับ “ผู้ก่อการร้าย” และ “ผู้ก่อความไม่สงบ” อยู่พักใหญ่ในช่วงแรกหลังเหตุการณ์ปล้นปืนที่นราธิวาส ถ้อยคำเรียกขาน “ฝ่ายตรงข้าม” ที่ใช้ในแวดวงราชการก็ล่วงมาถึงคำที่ดูไม่มีนัยทางการเมืองอย่าง “ผู้ก่อเหตุรุนแรง” ในอีกหลายปีต่อมา คำสั่งตรงจากหน่วยเหนือในกรุงเทพฯ สู่หน่วยในพื้นที่ส่งผลให้เอกสารทางราชการเริ่มปรับเปลี่ยนถ้อยคำดังกล่าว นับตั้งแต่รายงานข่าวประจำวันจากหน่วยงานขนาดเล็กที่สุด

ในพื้นที่ ไปจนถึงคำแถลงของรัฐบาล แต่การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ก็ไม่ได้มีผลอย่างครอบคลุมในทันที ยังคงปรากฏ “คำเก่า” อย่าง “**ผู้ก่อความไม่สงบ**” ปรากฏอยู่บ้างประปราย แต่เมื่อเวลาผ่านไป เอกสารของทางราชการก็ปรับเปลี่ยนตามคำสั่งดังกล่าวอย่างค่อนข้างเบ็ดเสร็จ⁴⁰²

ปัญหาเกิดขึ้นเมื่อรัฐบาลไทยได้เพิ่มน้ำหนักให้กับแนวทางเอาชนะด้วยแนวทางเก่าแก่ที่คุ้นเคยกันเป็นอย่างดีในยุคสงครามเย็นอย่าง “การเมืองนำการทหาร” ซึ่งค่อย ๆ ก่อตัวขึ้นใน แวดวงของผู้นำรัฐบาลไทยนับตั้งแต่รัฐบาลที่มาจากการรัฐประหารในปี 2549 กล่าวอย่าง เฉพาะเจาะจงแล้ว แนวคิดดังกล่าวนี้แทรกตัวอยู่ในหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงอยู่เดิม แล้ว กลุ่มคนจำนวนไม่มากเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการทำงานยุทธศาสตร์ที่ไม่ค่อยได้เปิดเผยต่อ สาธารณะ คนทำงานใน สมช. และ กอ.รมน. บางส่วนเป็นทั้งผู้ที่มีบทบาทในการยกร่างแผน ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความมั่นคงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และนโยบายบริหารและพัฒนา จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในฐานะที่เป็น “เครื่องมือ” ในการสร้างเอกภาพทางความคิด⁴⁰³ ใน ขณะเดียวกันพวกเขาก็มีประสบการณ์ในการเข้าสู่กระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพกับกลุ่มขบวนการ ต่อสู้มาเป็นเวลาระยะหลายปี โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ระดับสูงใน สมช. เน้นองงานอย่างหลังนี้ไม่ได้เป็น ที่เปิดเผยมากนัก แต่ประสบการณ์และบทบาทหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบเหล่านี้เองที่ทำให้การพัฒนา “ถ้อยคำ” ใหม่ ๆ ในการเรียกขานกลุ่มบุคคลที่พวกเขา “สนทนา” ด้วยนั้นเป็นไปได้ อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่หน่วยงานความมั่นคงที่มีบทบาทในพื้นที่อย่างกองทัพภาคที่ 4 และกองทัพภาคต่าง ๆ ที่ลง มาหนุนช่วยในช่วงปลายปี 2550 ตามคำสั่งของรัฐบาลก็คุ้นเคยกับแนวคิด “การเมืองนำการทหาร” ในแบบที่ตนตีความ จึงไม่เป็นเรื่องแปลกอะไรที่การตีความเหล่านี้จะปะทะกันภายในหน่วยงานภาครัฐ เอง

ในเอกสารฉันทามติทั่วไปว่าด้วยการพูดคุยเพื่อสันติภาพที่ลงนามกันเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 ระบุว่ารัฐบาลไทยนั้นเห็นพ้องที่จะเข้าสู่กระบวนการพูดคุยกับ “**people who have different opinions and ideologies from the state**” หรือที่พอจะแปลเป็นภาษาไทย ได้ว่า “(กลุ่ม)บุคคลที่มีความเห็นและอุดมการณ์แตกต่างจากรัฐ” ในฐานะที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สำคัญในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งร่วมกับรัฐบาลไทย การอ้างอิงในเอกสารที่มีการลงนามหลาย ฝ่ายในลักษณะเช่นนี้บ่งบอกถึงการที่รัฐบาลไทยยอมรับถึงการมีตัวตนของ “ฝ่ายตรงกันข้าม” ซึ่ง กำลังจะกลายเป็น “คู่สนทนา” เพื่อหาทางออกร่วมกัน แต่แทนที่จะระบุว่าเป็น “**ขบวนการแบ่งแยก**

⁴⁰² ดูการอภิปรายในรายละเอียดเกี่ยวกับพัฒนาการของถ้อยคำเรียกขานดังกล่าวในบทที่ 4

⁴⁰³ สมเกียรติ บุญชู อติตรองเลขาธิการ สมช., สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กรุงเทพฯ, 16 มกราคม 2559.

ดินแดน” “ขบวนการก่อความไม่สงบ” หรือแม้แต่ “กลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรง” หรือ “Perpetrator of Violence” ซึ่งถือเป็นถ้อยคำทางการที่มีการประกาศให้ใช้ในหน่วยงานราชการก่อนหน้านี้⁴⁰⁴ เอกสารสำคัญชิ้นนี้กลับใช้ถ้อยคำที่ออกจะคลุมเครือ กำกวม และไม่บ่งชี้ลักษณะเฉพาะดังที่กล่าวข้างต้น

ที่จริงแล้ว ถ้อยคำที่ระบุถึงกลุ่มบุคคลดังกล่าวนี้เป็นคำที่ไม่ใครใหม่สัก แต่ก็เพิ่งปรากฏในเอกสารนโยบายของทางการไทยไม่นานก่อนหน้านั้น หากสืบย้อนกลับไป ถ้อยคำที่ใกล้เคียงปรากฏอยู่ในเอกสารนโยบายหลักที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหายาเสพติดชายแดนภาคใต้อยู่อย่างน้อย 2 ชิ้น คือ คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 206/2549 เรื่อง นโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ลงนามในยุครัฐบาลสุรยุทธ์เมื่อปลายปี 2549 และนโยบายการบริหารและพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2555 - 2557 ซึ่งจัดทำขึ้นตามกรอบของ พ.ร.บ.การบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2553 กฎหมายฉบับนี้ตั้งต้นยกร่างขึ้นในรัฐบาลอภิสิทธิ์ แต่มีผลบังคับใช้จริงจึงในช่วงรัฐบาลยิ่งลักษณ์

ในเอกสารนโยบายชิ้นแรกหรือที่เรียกขานกันอย่างสั้น ๆ ว่า “คำสั่ง 206” ปรากฏถ้อยคำ “กลุ่มที่มีความเห็นแตกต่างและเลือกใช้ความรุนแรง” และ “ผู้มีความเห็นต่าง” ในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับแนวทางปฏิบัติตามนโยบาย โดยในข้อที่ 3.5 ระบุเอาไว้ว่า “ส่งเสริมให้มีช่องทางสร้างความเข้าใจกับกลุ่มที่มีความเห็นแตกต่างและเลือกใช้ความรุนแรง ด้วยการปรับความเข้าใจกับบุคคลกลุ่มเป้าหมายในทุกระดับอย่างเป็นเอกภาพ”⁴⁰⁵ (เน้นโดยผู้วิจัย) ในขณะที่ข้อที่ 3.7 กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาคนและสังคมบนพื้นฐานความหลากหลายของวิถีชีวิตและวัฒนธรรม หนึ่งในวิธีการเหล่านั้นคือ “การเปิดโอกาสให้ผู้มีความเห็นต่างเข้ามาร่วมสร้างสันติสุขในสังคม”⁴⁰⁶ (เน้นโดยผู้วิจัย) พิจารณาตามตัวบทแล้ว กลุ่มคนดังกล่าวคงมีความเข้าใจบางอย่างที่รัฐเห็นเป็นปัญหา จึงต้อง “สร้าง” และ “ปรับ” ความเข้าใจบางอย่าง ทั้งนี้ ก็เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้พวกเขาเหล่านั้นได้เข้ามา “ร่วมสร้างสันติสุข” ในสังคม

ควรต้องกล่าวด้วยว่าการกล่าวถึง “กลุ่มเป้าหมาย” ที่ว่านี้มีระบุอยู่เพียง 2 ข้อ จากบรรดาแนวทางการปฏิบัติรวมทั้งสิ้น 12 ข้อ อีกทั้งเมื่อพิจารณาตัวบทอย่างละเอียด เอกสาร “คำสั่ง 206” ให้น้ำหนักของขบวนการปลดปล่อยปาตานีไม่มากนัก ในช่วงเกริ่นนำที่บ่งชี้ถึงการ

⁴⁰⁴ คู่มือพัฒนาการของการใช้ถ้อยคำเรียกขาน “ฝ่ายตรงกันข้าม” ได้ในบทที่ 4

⁴⁰⁵ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 206/2549 เรื่อง นโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (กรุงเทพฯ: สำนักความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ (สชต.), 2555, 5.

⁴⁰⁶ เรื่องเดียวกัน, 5.

ประเมินสถานการณ์ในขณะนั้นอย่างย่อกระชับเพียงว่ามี “บุคคลกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นคนจำนวนน้อยเท่านั้นได้ใช้เงื่อนไขในอัตลักษณ์เฉพาะดังกล่าวมาขยายผลในการก่อความไม่สงบ”⁴⁰⁷ (เน้นโดยผู้วิจัย) น่าสนใจว่าแม้จะระบุว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นคือการก่อความไม่สงบที่ส่งผลให้เกิด “บรรยากาศความกลัว” “ความไม่ไว้วางใจระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ” แต่ก็ยังเป็นเพียง “อุปสรรคในการเข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่” เท่านั้น โดยไม่ได้บ่งชี้ว่าเป้าหมายของกลุ่มคนจำนวนน้อยเหล่านั้นคืออะไร ในขณะเดียวกัน เอกสารชิ้นนี้เลือกใช้ถ้อยคำอย่าง “การสร้างความเข้าใจ” แทนที่จะกล่าวถึงถ้อยคำอื่น ๆ ที่สะท้อนถึง “การพูดคุย” ที่มุ่งหวังให้บรรลุถึงการสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจระหว่างกัน (Dialogue) หรือระดับของ “การต่อรอง” ที่มุ่งให้บรรลุถึงข้อตกลงที่เห็นพ้องต้องกัน (Negotiation) แนวโน้มดังกล่าวนี้เปลี่ยนไปในเอกสารนโยบายหลังจากนั้นเล็กน้อย

เอกสารนโยบายชิ้นที่สองซึ่งระบุถ้อยคำเรียกขาน “ฝ่ายตรงกันข้าม” ที่ใกล้เคียงกับเอกสารฉันทามติทั่วไปก็คือ นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555-2557 ซึ่งเป็นนโยบายที่ร่างขึ้นตามอำนาจในมาตรา 4 แห่ง พ.ร.บ.การบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553 และถือเป็นกรอบในทางนโยบายต่อเนื่องจากคำสั่งฯ 206/2549 ความสำคัญของนโยบายชิ้นนี้อยู่ที่ว่าถือเป็นทิศทางหลักของการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่สามารถสะท้อน “เอกภาพทางความคิด” ภายในหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบอย่างไม่เคยมีมาก่อน⁴⁰⁸ เนื่องจากว่าเอกสารชิ้นนี้ถูกกำหนดให้เป็นแหล่งอ้างอิงสำคัญที่สุดสำหรับการดำเนินการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ครอบคลุมทั้งมิติด้านการพัฒนาและด้านความมั่นคง อีกทั้งยังมีความชอบธรรมสูงกว่าแนวนโยบายที่ผ่านมา เพราะกระบวนการจัดทำนโยบายนั้นถูกกำหนดให้มีการนำความคิดเห็นของประชาชน “ทุกภาคส่วน” มาพิจารณาถ่วงและปรับปรุงอีกด้วย⁴⁰⁹ นอกจากนี้ หน่วยงานอื่น ๆ โดยเฉพาะ กอ.รมน. ก็ถูกกำหนดให้มีการปรับปรุงแผนและแนวทางในการปฏิบัติที่จัดทำขึ้นตาม พ.ร.บ.การรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 ให้สอดคล้องต้องกันกับนโยบายฉบับ

⁴⁰⁷ เรื่องเดียวกัน, 3.

⁴⁰⁸ นักรบ บุญบัวทอง, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กรุงเทพฯ, 5 มกราคม 2559; สมเกียรติ บุญชู, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กรุงเทพฯ, 16 มกราคม 2559.

⁴⁰⁹ พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553, มาตรา 4, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 127 ตอนที่ 80 ก (29 ธันวาคม 2553): 2. กรุณาตุนัย มุสา และคณะ, "การจัดทำนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และการแปลงไปสู่การปฏิบัติ," (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2555).

นี้⁴¹⁰ เป็นไปได้อย่างยิ่งว่า “เอกภาพ” ในแง่ของทิศทางดังกล่าวนั้นเป็นความปรารถนาของหน่วยงานความมั่นคงมาระยะหนึ่งก่อนหน้านั้น แต่บรรลุผลได้ก็เนื่องจากการรัฐประหารในเดือนกันยายน 2549 ซึ่งยังผลให้ทั้งรัฐบาลและกองทัพหลอมรวมเป็นเนื้อเดียวกัน ในขณะที่บทบาทหลักในการรับมือกับปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ถูกถ่ายโอนมายังกองทัพเป็นเวลาหลายปีต่อจากนั้น

ในเอกสารนโยบายการบริหารและพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555 – 2557 ที่มีการประกาศใช้เผยให้เห็นถ้อยคำเรียกขาน “ฝ่ายตรงกันข้าม” ที่แตกต่างกันในหลายจุดตามแต่บริบทที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ เมื่อพิจารณา “ร่าง” เอกสารนโยบายฯ ก่อนหน้าที่จะได้รับ ความพิจารณาเห็นชอบก็ยิ่งพบว่ามีการพัฒนาการในการปรับปรุงแก้ไขที่น่าสนใจ กล่าวคือ เมื่อพิจารณาจากตัวบทของเอกสารนโยบายดังกล่าวจำนวน 6 ชิ้น โดยที่สามชิ้นแรกเป็นเอกสารยกร่างที่ใช้ในการหารือเพื่อปรับปรุงร่างเอกสารในที่ประชุมของคณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธี (คยส.) กับเจ้าหน้าที่ของสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ⁴¹¹ เอกสารชิ้นที่สี่เป็นเอกสารประกอบการสัมมนากับผู้มีส่วนได้

⁴¹⁰ พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553, มาตรา 5, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 127 ตอนที่ 80 ก (29 ธันวาคม 2553): 3.

⁴¹¹ ร่างเอกสารทั้งสามชิ้น ได้แก่ 1) สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, กลุ่มงานความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้, “ร่างแรก นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2554 – 2557 (9 มิถุนายน 2554)” (เอกสารประกอบการถกแถลงกับคณะทำงานสันติวิธี สกว., โรงแรมตริ่ง กรุงเทพฯ, 10 มิถุนายน 2554). ร่างเอกสารชิ้นนี้ถือเป็น “ร่างฉบับแรก” ที่หน่วยงานที่รับผิดชอบในสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ ได้นำมาร่วมอภิปรายและรับฟังความคิดเห็นกับคณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธี (คยส.) ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

2) สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, สำนักงานความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้และชนต่างวัฒนธรรม, “ร่างที่สอง นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2554 – 2557 (12 กรกฎาคม 2554)” (เอกสารประกอบการประชุมคณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธี, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์, 12 กรกฎาคม 2554).

และ 3) สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, สำนักยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้และชนต่างวัฒนธรรม, “ร่างนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2554 – 2557 (1 กันยายน 2554)” (เอกสารประกอบการประชุมคณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธี, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์, 14 กันยายน 2554).

ส่วนเสียกับนโยบาย⁴¹² และสองชิ้นหลังเป็นเอกสารนโยบายที่มีการตีพิมพ์เป็นเล่มภายหลังจากที่ผ่านความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีและสภาผู้แทนราษฎรตามลำดับ⁴¹³ เมื่อประมวลแล้วพบชุดของถ้อยคำที่ควรอภิปรายดังต่อไปนี้

(1) “กลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรงที่มีอุดมการณ์ต่างจากรัฐ” ถูกระบุไว้ในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการประเมินสถานการณ์ในภาพรวมในช่วงต้น ซึ่งเป็นการให้ภาพของสถานการณ์ในห้วงที่มีการร่างนโยบาย ตลอดจนคาดการณ์แนวโน้มที่กำลังจะเกิดขึ้น ทั้งนี้ ในเนื้อหาที่เป็นการให้ภาพของสถานการณ์ความรุนแรงนั้น นโยบายระบุว่าแม้ความรุนแรงจะยังดำรงอยู่ แต่ก็พบว่าแนวโน้มที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะในแง่ของ “แรงจูงใจ” ของการใช้ความรุนแรงและผู้อยู่เบื้องหลังความรุนแรง ที่เดิมนั้นส่วนใหญ่เป็นการกระทำของ “กลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรงที่มีอุดมการณ์ต่างจากรัฐ” มา

⁴¹² สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, สำนักยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ และชนต่างวัฒนธรรม, “ร่างนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2554 – 2557” (เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2554-2557, โรงแรมทีเคพาเลส, กรุงเทพฯ, 28 กันยายน 2554).

⁴¹³ เอกสารชิ้นแรกตีพิมพ์ “เป็นเล่ม” ครั้งแรกในเดือนกุมภาพันธ์ 2555 โดยเนื้อหาภายในเป็นร่างนโยบายที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีในวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2555 [กรุณา ดูสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, สำนักยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้และชนต่างวัฒนธรรม, *นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555-2557*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, 2555)] ส่วนเอกสารชิ้นหลังได้รับการตีพิมพ์ในเดือนพฤษภาคม 2555 ภายหลังจากที่สภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติพิจารณารับทราบในวันที่ 28 มีนาคม 2555 ร่างฉบับนี้ถือเป็นฉบับที่สมบูรณ์และประกาศใช้ในเวลาต่อมา โดยมีเนื้อหาบางส่วนที่ได้รับการปรับแก้จากการตีพิมพ์ครั้งแรก (กุมภาพันธ์) โดยเฉพาะบาง “ถ้อยคำ” ที่สำคัญ หากไม่ระบุอย่างเฉพาะเจาะจง ผู้วิจัยจะใช้เพียงเอกสารชิ้นนี้ในการวิเคราะห์ “ถ้อยคำ” ของนโยบายฉบับนี้ในความหมายทั่วไป เนื่องจากเป็นนโยบายที่เป็นมีการประกาศใช้และอ้างอิงถึงอย่างเป็นทางการ [กรุณา ดูสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, สำนักยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้และชนต่างวัฒนธรรม, *นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555-2557*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, 2555)]

เป็นแรงจูงใจอื่น ๆ ในสัดส่วนที่มากขึ้น⁴¹⁴ นอกจากนี้ ถ้อยคำที่สั้นและกระชับมากกว่าอย่าง “กลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรง” ก็ได้ถูกระบุไว้กระจายอยู่ทั่วทั้งเอกสาร ทั้งที่เป็นการระบุถึงอย่างเป็นทางการทั่วไปและเฉพาะเจาะจงในบางบริบท การระบุถึงในบางจุดเป็นการขยายความถ้อยคำหลักที่ใช้อย่างกระชับและมีนัยความหมายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นด้านความมั่นคง⁴¹⁵ แต่ดังที่เคยแจกแจงแล้วก่อนหน้านี้ คำ ๆ นี้เป็น “ถ้อยคำทางการ” ที่ใช้กันอย่างกว้างขวางอยู่แล้ว การระบุไว้ในเอกสารชิ้นนี้จึงไม่ได้มีความหมายที่นอกเหนือไปกว่ามุมมองที่เน้นย้ำไปที่ “การกระทำ” ของตัวแสดงนี้เป็นสำคัญ มากกว่าจะพิจารณา “เป้าหมายทางการเมือง”

ที่น่าสนใจก็คือหากพิจารณาเปรียบเทียบพัฒนาการของการปรับเปลี่ยนถ้อยคำตลอดการร่างเอกสารนโยบายชิ้นสำคัญนี้ ผู้วิจัยยังพบว่าถ้อยคำที่ระบุในที่นี้มีการเปลี่ยนแปลงจาก “ร่างเอกสาร” ในร่างแรก ๆ ก่อนหน้านี้อย่างมีนัยสำคัญ อาทิเช่น ในร่างเอกสารตั้งแต่ร่างที่ 1 และร่างที่ 2 ยังคงใช้ถ้อยคำอย่าง “ขบวนการก่อความไม่สงบ”⁴¹⁶ ในเนื้อหาเกี่ยวกับการประเมินสถานการณ์ ขณะที่ร่างเอกสารชุดที่ 3 และ 4 เริ่มปรับเป็น “กลุ่มก่อความไม่สงบที่มีอุดมการณ์ต่าง

⁴¹⁴ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, *นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555-2557*, พิมพ์ครั้งที่ 2, 3.

⁴¹⁵ อาทิเช่น การขยายความต่อเนื่องของคำว่า “กลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรงที่มีอุดมการณ์ต่างจากรัฐ” ในบริบทของการประเมินสถานการณ์ ที่ยังคงมีปัจจัยเสริมของ “แรงผลักดันให้ปัญหาความรุนแรงที่เกิดจากกลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรงมีความเข้มข้นมากขึ้น ที่สำคัญคือ กระแสจากภายนอก...” (3) หรือการอธิบายเงื่อนไขที่ทำให้การใช้ความรุนแรงยังคงดำรงอยู่ใน “เงื่อนไขระดับวัฒนธรรม” ซึ่งวิเคราะห์ว่า “กลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรง” นั้นมักหยิบใช้เงื่อนไขของความรู้สึกแปลกแยก การถูกกดทับในทางอัตลักษณ์ การไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมใหญ่ มาเป็นข้ออ้างให้ความชอบธรรมกับการใช้ความรุนแรงในการต่อสู้เพื่อเป้าหมายของตน (5) นอกจากนี้ “กลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรง” ยังได้ถูกกล่าวอ้างอีกครั้งในประเด็นนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานข่าวเชิงรุก เพื่อให้มีการสกัดกั้นและทำลายปัจจัยสนับสนุนการก่อเหตุรุนแรง (8)

⁴¹⁶ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, “ร่างแรก นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2554 – 2557 (9 มิถุนายน 2554), 6; สภาความมั่นคงแห่งชาติ, “ร่างที่สอง นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2554 – 2557 (12 กรกฎาคม 2554), 5.

จากรัฐ”⁴¹⁷ ในบริบทที่สัมพันธ์กับการวิเคราะห์แรงจูงใจในการก่อเหตุรุนแรง การมีคำเก่าอย่าง “ขบวนการก่อความไม่สงบ” หรือ “กลุ่มก่อความไม่สงบ” และคำใหม่ที่เพิ่มเติมต่อท้ายอย่าง “...ที่มีอุดมการณ์ต่างจากรัฐ” ก่อนที่จะนำถ้อยคำทางการที่ใหม่กว่าอย่าง “ผู้ก่อเหตุรุนแรง” มาผนวกรวมจนคลี่คลายมาเป็น “กลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรงที่มีอุดมการณ์ต่างจากรัฐ” ในฉบับสมบูรณ์นั้นชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและการต่อรองในเรื่อง “ถ้อยคำ” ได้เป็นอย่างดี เป็นไปได้อย่างยิ่งว่าคงมีการทักท้วงถึงความหมายที่ “การก่อความไม่สงบ” จะนำไปสู่การยกระดับประเด็นปัญหาไปสู่วาระทางการเมืองระหว่างประเทศ และเป็นการบ่งชี้ขั้วทางการเมืองที่ยกระดับสถานภาพของกลุ่มบุคคลซึ่งใช้อาวุธต่อต้านรัฐอยู่ในสนาม ทั้งหมดเป็นความกังวลใจของหน่วยงานความมั่นคงบางส่วนที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนถ้อยคำเรียกขานในร่างเอกสารนโยบายในที่สุด

(2) “กลุ่มบุคคลที่มีความเห็นและอุดมการณ์แตกต่างจากรัฐที่เลือกใช้ความรุนแรงต่อสู้กับรัฐ” ถือเป็นถ้อยคำหลักที่ถูกระบุเอาไว้ในประเด็นนโยบายที่เกี่ยวข้องกับ “การพูดคุยเพื่อสันติภาพ” ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการสันติภาพ โดยในวัตถุประสงค์ของนโยบายข้อที่ 8⁴¹⁸ ว่าด้วยเรื่องการสร้างสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสมและเอื้อต่อการแสวงหาทางออกจากความขัดแย้งและการให้หลักประกันในการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการเสริมสร้างสันติภาพ ในวัตถุประสงค์ข้อนี้มีสาระสำคัญ 2 ประเด็นด้วยกัน คือ เรื่องแรก เป็นการส่งเสริมให้มีการเปิดพื้นที่และสร้างสภาวะแวดล้อมที่มีความเชื่อมั่นให้เกิดการพูดคุยระหว่างกลุ่มคนที่ เป็น “ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย” ทุกกลุ่มต่อ “ปัญหา” ที่เกิดขึ้นในเรื่อง “หลักการ เป้าหมาย และรูปแบบ” ของการกระจายอำนาจที่เหมาะสมซึ่งอยู่ “ภายใต้เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย” โดยที่จะต้องยึดเอาหลักสากลที่ได้รับการยอมรับ และที่สำคัญ “ไม่ใช่เป็นเงื่อนไขไปสู่การแบ่งแยกดินแดน” ในแง่นี้ หนึ่งใน “ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย” ข้างต้นนั้นได้ถูกขยายความต่อเนื่องว่าหมายถึง “กลุ่มบุคคลที่มีความเห็นและอุดมการณ์แตกต่างจากรัฐที่เลือกใช้ความรุนแรงต่อสู้กับรัฐ” ที่รัฐจะต้องส่งเสริมความต่อเนื่องของการพูดคุยเพื่อสันติภาพกับพวกเขา โดยระบุอย่างชัดเจนว่าต้องดำเนินไป

⁴¹⁷ สภาความมั่นคงแห่งชาติ, “ร่างนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2554 – 2557 (1 กันยายน 2554), 3.; สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, “ร่างนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2554 – 2557” (การประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2554-2557, 28 กันยายน 2554), 3.

⁴¹⁸ สำนักยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้และชนต่างวัฒนธรรม, *นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555-2557*, พิมพ์ครั้งที่ 2, 17-18.

อย่างเป็นทางการ “เอกภาพ” และเพิ่มความร่วมมือกับ “ต่างประเทศ” หรือ “องค์กรที่ไม่ใช่รัฐ” ในการสนับสนุนกระบวนการพูดคุยดังกล่าว

เนื้อหาในวัตถุประสงค์นโยบายข้อนี้บ่งบอกผลลัพธ์ของการต่อรองในเรื่อง “ทางเลือกเชิงนโยบาย” ก่อนหน้านี้อยู่ 2 ประการสำคัญ กล่าวคือ ประการแรก เป็นการสถาปนาการยอมรับข้อเสนออย่าง “การกระจายอำนาจ” ที่สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของพื้นที่อย่างเป็นทางการเป็นเรื่องเป็นราว หลังจากที่มีการผลักดันและข้อถกเถียงอยู่ก่อนหน้านี้มาแล้วระยะหนึ่ง⁴¹⁹ แต่ในขณะเดียวกัน ทางออกที่วันนี้ก็เป็นทั้งทิศทางและเพดานในการกำกับกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพ นี่ถือเป็นครั้งแรกที่เอกสารนโยบายสำคัญจะระบุข้อเสนอทางการเมืองเช่นนี้เอาไว้อย่างชัดเจน ประการที่สอง การปรากฏขึ้นของคำสำคัญอย่าง “กลุ่มบุคคล” ซึ่งต่อท้ายด้วยคำขยายอย่างยืดเยื้อเป็นผลมาจากการปะทะต่อรองระหว่างคำเก่าและคำใหม่ที่ผนวกรวมให้ครอบคลุมลงตัวกับความหมายที่พึงประสงค์มากที่สุด จะแตกต่างกับคำแรกก็ตรงที่ว่าแทนที่จะเน้นที่ตัว “การกระทำ” ก่อน (“ก่อเหตุรุนแรง”) คำชุดหลังนี้กลับให้ความสำคัญกับ “ความคิด” ผ่านถ้อยคำขยายของกลุ่มบุคคลที่มี “ความเห็นและอุดมการณ์” ซึ่ง “แตกต่างจากรัฐ” จุดที่ชี้ชัดอย่างโดดเด่นก็คือการจัดวางคำนามที่ถือเป็นคำหลักแตกต่างกัน นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาโดยเปรียบเทียบกับคำสั่ง 206/2549 แล้ว อาจพอจะสังเกตได้ว่าถ้อยคำดังกล่าวนั้นมี “รูปโฉม” ของคำที่ใกล้เคียงกับ “กลุ่มที่มีความเห็นแตกต่างและเลือกใช้ความรุนแรง” เพียงแต่ใช้ถ้อยคำที่ขยายความมากขึ้น จะมีข้อแตกต่างที่สำคัญก็เป็นเพียงการปรากฏขึ้นของคำว่า “อุดมการณ์” ในฐานะที่เป็นสิ่งที่แตกต่างไปจากที่รัฐมีเพิ่มเข้ามาอีกถ้อยคำหนึ่ง

ข้อที่น่าพิจารณาก็คือว่า อัตลักษณ์ทางการเมืองของ “ฝ่ายตรงข้าม” ในสายตาของรัฐนั้นจำเป็นต้องถูกดัดแปลงผ่านการใช้ถ้อยคำสำคัญในเอกสารนโยบายข้างต้น กล่าวคือ เมื่อรัฐต้องจัดการกับผู้ที่จะเมิดกฎหมายและใช้กำลังความรุนแรง รัฐจะไม่ถึงเลที่จะแขวนป้ายพวกเขาในนามของ “ผู้ก่อเหตุรุนแรง” เพื่อรองรับการบังคับใช้กฎหมาย แต่เมื่อต้องจัดการกับ “ฝ่ายตรงข้าม” เหล่านี้ด้วยแนวทางการพูดคุยเพื่อสันติภาพ รัฐจำเป็นต้องดัดแปลงโฉมหน้าของพวกเขาให้กลายมาเป็น “กลุ่มบุคคลผู้เห็นต่าง” เพื่อจะมีความชอบธรรมมากพอที่จะนั่งลงและพูดคุยด้วย แต่กระนั้น การปรับปรุงโฉมหน้าของอีกฝ่ายนั้นก็อาจจะยังไม่เพียงพอ เพราะอย่างน้อยพวกเขาก็ต้องไม่เฉพาะมี “ความเห็น” ที่แตกต่างออกไปเท่านั้น หากแต่ยังต้องเป็นผู้ที่มี “อุดมการณ์” แตกต่างออกไปด้วย เพราะสิ่งนี้จะเท่ากับเป็นการยอมรับสถานะที่เป็น “คู่ปรับทางการเมือง” ที่ไม่ได้มุ่งหวังเพียงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพียงเล็กน้อยเท่านั้น หากแต่ยังมีนัยที่มุ่งหวังการเปลี่ยนแปลงเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ผู้ที่มีอุดมการณ์นั้นถึงจะมีสถานะที่อาจไม่เท่าเทียมกัน แต่ก็ดีพอที่จะสามารถ

⁴¹⁹ ดูรายละเอียดและปัญหาของถ้อยคำอย่าง “กระจายอำนาจ” ในบทที่ 4

พูดคุยหรือต่อรองอย่างมีเหตุมีผลได้มากกว่ากลุ่มมิชชันนารีที่ดูเหมือนจะไร้ซึ่งอุดมการณ์ใด ๆ กล่าวจากอีกแง่มุมหนึ่งก็คือ ภาษาที่ใช้เรียกขานอีกฝ่ายหนึ่งนั้นจึงเป็นการพยายามเปลี่ยนสถานะจาก “ข้าศึก” ที่ต้องห้ามนั้นกันไปให้สิ้นซากมาสู่ “คู่ปรับ” ที่พอจะต่อรองและรับมือได้ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการให้ความชอบธรรมต่อการดำเนินนโยบายการพูดคุยของรัฐบาลเองด้วย แต่ถึงจะเป็นเช่นนั้น การมี “ความคิดเห็น” และ “อุดมการณ์” ที่ต่างไปจากรัฐเองก็อาจจะยังไม่เพียงพอ เพราะคุณสมบัติของกลุ่มคนดังกล่าวยังต้องการขยายความต่อด้วยว่าต้องเป็นกลุ่มที่ตัดสินใจ “เลือกใช้ความรุนแรงต่อสู้กับรัฐ” ข้อสังเกตนี้ยืนยันโดยถ้อยแถลงในวัตถุประสงค์ของนโยบายประการที่ 1 ซึ่งระบุเอาไว้ว่าให้รัฐ “ดำรงนโยบายการเมืองนำการทหาร” โดยการมุ่งปรับทัศนคติ วิธีคิดของ “ทุกฝ่าย” จากการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาสู่การยึดมั่นใน “แนวทางสันติวิธี” โดย

ไม่มองกลุ่มผู้เห็นต่างเป็นศัตรู และมุ่งปรับเปลี่ยนแนวทางการต่อสู้ของกลุ่มที่เลือกใช้ความรุนแรงมาเลือกใช้การต่อสู้ด้วยแนวทางสันติ แทนที่การมุ่งปรับความคิดความเชื่อในเชิงอุดมการณ์เพียงอย่างเดียว⁴²⁰

ในที่สุด นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555-2557 ก็ได้กลายเป็นหลังพิงรองรับการพูดคุยเพื่อสันติภาพที่ทำให้รัฐบาลไทยสามารถเดินหน้าสานต่อไปได้ ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งหรือรัฐบาลที่มาจากการก่อการรัฐประหารในเวลาต่อมา สิ่งที่ยืนยันก็คือการปรากฏขึ้นของถ้อยคำทำนองนี้ในเอกสารที่มีการลงนามร่วมกันในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 สำหรับรัฐไทยแล้วแม้เดิมทีการนั่งลงพูดคุยกับ “ผู้ก่อเหตุรุนแรง” ในฐานะที่เป็น “ข้าศึก” นั้นเป็นเรื่องต้องห้ามและยากที่จะได้รับการยอมรับ แต่ด้วยการจัดการกับ “ถ้อยคำ” ที่รัฐจำเป็นต้องลงทุนพอกตัว “คู่สนทนา” ของตนเองให้ดูดีมีฐานะ โดยการแต่งหน้าทาปากให้กลายมาเป็น “กลุ่มผู้เห็นต่าง” นั้นเอง

ถึงจุดนี้ ถ้อยคำที่ยืดยาวและเต็มไปด้วยคำขยายอย่าง “กลุ่มบุคคลที่มีความเห็นและอุดมการณ์แตกต่างจากรัฐที่เลือกใช้ความรุนแรงต่อสู้กับรัฐ” จึงมีความหมายที่ใกล้เคียงกับถ้อยคำที่สั้นและกระชับมากกว่านั้น นั่นคือ “กลุ่มผู้เห็นต่าง” พิจารณาอย่างผิวเผิน นี่อาจเป็นเพียง

⁴²⁰ สำนักยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้และชนต่างวัฒนธรรม, *นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555-2557*, พิมพ์ครั้งที่ 2, 8. เน้นโดยผู้วิจัย อย่างไรก็ตาม เนื้อหาในถ้อยแถลงนโยบายทำนองนี้อาจย้อนพิจารณากลับไปยังนโยบายความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2542 – 2546

การตัดทอนจากถ้อยคำที่ทรงพลังให้ใช้เรียกขานได้ง่ายกว่า แต่ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้ถ้อยคำได้ไหลตัวไปกว้างไกลในบทสนทนาที่เป็นข้อขัดแย้งตามมา กล่าวคือ การปรากฏถ้อยคำเรียกขานอีกคำหนึ่งที่เคยตัวไปพร้อม ๆ กันในห้วงเวลาเดียวกันนี้ นั่นก็คือคำว่า “ผู้หลงผิด” ซึ่งไม่ค่อยจะปรากฏอยู่ในเอกสารนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาของภาครัฐ หากแต่เป็นคำที่ใช้เรียกขานที่มุ่งสอดรับกับบางมาตรการของหน่วยงานความมั่นคงในระดับปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้โครงการที่เป็นที่ถกเถียงกันอย่างมาอย่าง “โครงการพาคนกลับบ้าน” ที่เชื่อเชิญให้บุคคลบางกลุ่มได้แสดงตัวต่อเจ้าหน้าที่เพื่อแลกกับการปลดรายชื่อของตนเองออกจากบัญชีที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความมั่นคง ในการดำเนินมาตรการดังกล่าวนี้ เจ้าหน้าที่ในระดับปฏิบัติแทบจะแยกไม่ออกระหว่าง “ผู้หลงผิด” กับ “ผู้เห็นต่าง” ถ้อยคำทั้งสองปรากฏอยู่คู่ขนานกันไป ดังจะเห็นได้จากเอกสารบันทึกข้อความภายใน กอ.รมน. ภาค 4 สน. ที่รายงานผลการดำเนินการของ “โครงการพาคนกลับบ้าน” โดยระบุบุคคลเป้าหมายด้วยคำว่า “ผู้หลงผิด/เห็นต่าง”⁴²¹

ในขณะที่ กอ.รมน.ภาค 4 สน. ซึ่งเป็นหน่วยปฏิบัติในพื้นที่เองก็จัดวางกิจกรรมดังกล่าวนี้ในฐานะที่เป็นหนึ่งในงาน “สันติวิธี” ซึ่งเปิดทางถอยให้กับ “กลุ่มผู้เห็นต่างจากรัฐที่ต้องการยุติการต่อสู้ด้วยวิธีรุนแรง ที่ไม่สามารถทำให้บรรลุถึงเป้าหมายได้”⁴²² ตั้งแต่ตุลาคม 2558 เป็นต้นมาภารกิจในโครงการพาคนกลับบ้านจึงได้เข้ามารวมอยู่ในภายใต้หน่วยงานใหม่ที่เพิ่งจัดตั้งขึ้น คือ “ศูนย์สันติวิธี” ของ กอ.รมน.ภาค 4 สน. ซึ่งตามโครงสร้างแล้วจะเป็นหน่วยงานที่เป็นสำนักเลขานุการคณะประสานงานระดับพื้นที่ในการพูดคุยเพื่อสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 230/2557 การเปิดทางถอยให้ “ฝ่ายตรงกันข้าม” กลับบ้านได้จึงมีสถานะเป็นหนึ่งในภารกิจงานพูดคุยเพื่อสันติสุขในระดับพื้นที่ ซึ่งทำคู่ขนานไปกับภารกิจของคณะพูดคุยเพื่อสันติสุขกับกลุ่มมาราปาตานี จนกระทั่งถึงเดือนเมษายน 2559 ทาง กอ.รมน.ภาค 4 สน. ก็

⁴²¹ สำนักนโยบายและแผน กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ภาค 4 ส่วนหน้า, บันทึกข้อความที่ นร. 5119.1(สนผ.)678 เรื่อง การดำเนินการตามโครงการพาคนกลับบ้าน อย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรมของ ฉก.ทพ.47 ในพื้นที่ อ.ยะหา และ อ.กาบัง จว.ย.ล., 14 กุมภาพันธ์ 2558; ศูนย์สันติวิธี, แผนกพาคนกลับบ้าน, “โครงการพาคนกลับบ้าน,” (มปท., มปป.) (แผ่นพับ).

⁴²² ศูนย์สันติวิธี, แผนกพาคนกลับบ้าน, “ความเป็นมาโครงการพาคนกลับบ้าน,” โครงการพาคนกลับบ้าน, <http://www.klubkumpong.com/history.html> (สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2559).

ประกาศผลสำเร็จในการตั้งคน “กลับบ้าน” ได้มากถึง 3,837 ราย⁴²³ และดูเหมือนว่า “ความสำเร็จ” ในทัศนะของ กอ.รมน.ภาค 4 สน. เช่นนี้จะทำให้การพูดคุยกับกลุ่มมาราปาตานีนั้นมีความจำเป็นน้อยลง เพราะหากคิดใคร่ครวญไปตามเหตุผลเหล่านี้ เมื่อจำนวนของ “ผู้หลงผิด” ซึ่งในที่นี้อาจเป็นไปได้ทั้งที่เป็น “ผู้ก่อเหตุรุนแรง” หรือ “ผู้เห็นต่าง” นั้นลดน้อยลง ความสามารถในการปฏิบัติการอันก่อให้เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงก็น่าจะลดน้อยลงตามไปด้วย นี่คือจุดสนใจสำคัญของรัฐบาลและกองทัพมาตั้งแต่ต้น เมื่อนั้นการต่อรองทางการเมืองที่ในมุมมองของพวกเขาเห็นว่าสุ่มเสี่ยงต่อการถูกยกระดับไปเป็นประเด็นระหว่างประเทศก็อาจไม่มีน้ำหนักอีกต่อไป

คำว่า “ผู้หลงผิด” นั้นเป็นคำเก่าซึ่งมีที่มาอันยาวนาน ตั้งแต่เมื่อครั้งที่รัฐเผชิญหน้ากับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในยุคสงครามเย็น เป็นถ้อยคำที่บ่งชี้ไปถึงบรรดานักเคลื่อนไหวฝ่ายซ้ายและแนวร่วมให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้ภายใต้มาตรการที่ดำเนินตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี 66/2523 อันเนื่องชื่อภายใต้การชูงการเมืองนำการทหาร เป็นไปได้ว่าประสบการณ์และความสำเร็จในอดีตต่อการจัดการกับการสู้รบในขงสงครามเย็นเหล่านี้จะให้ทั้งแรงบันดาลใจและทางเลือกในการรับมือกับกองโจรในชายแดนใต้ในห้วงปัจจุบัน ดังที่เคยปรากฏเป็นหนึ่งในมาตรการสำคัญที่เปิดช่องเอาไว้ในมาตรา 21 แห่ง พ.ร.บ.การรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 ที่เปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาในคดีความมั่นคงหรือที่เกี่ยวข้องได้ยอมรับว่าตนเป็น “ผู้หลงผิด” หรือ “รู้เท่าไม่ถึงการณ์” เพื่อแลกกับการเข้ารับการอบรมเป็นเวลาไม่เกิน 6 เดือน แทนที่จะถูกดำเนินคดีอาญาตามความผิดที่เคยทำไว้ได้⁴²⁴ ซึ่งแม้ว่าจะสามารถดำเนินการได้เพียงไม่กี่กรณี แต่หลักคิดดังกล่าวนี้ก็ได้นำมาพัฒนามาตรการใหม่ที่ครอบคลุมมากขึ้นในโครงการพาคนกลับบ้าน ด้วยเหตุนี้ “ผู้เห็นต่าง” จึงเป็นถ้อยคำที่สัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับ “ผู้หลงผิด” จะต่างก็ตรงที่สำหรับ “ผู้หลงผิด” แล้ว คงต้องยอมรับว่าที่ตนเห็นต่างไปนั้นผิดพลาดไป ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลอันใดก็ตาม ด้วยเหตุนี้อำนาจต่อรองในทางการเมืองและศีลธรรมของพวกเขาจึงแทบจะมียุ่่น้อยมาก ในด้านกลับกัน กลายเป็นรัฐต่างหากที่มีความกรุณาพอที่จะ “ให้อภัย” และ “เปิดโอกาส” ให้พวกเขาสามารถกลับบ้านหรือกลับคืนสู่สังคมที่มีระบบระเบียบที่รัฐจัดเตรียมเอาไว้ เป็นความเมตตากรุณาจากผู้ที่มีสถานะเหนือกว่า ผลในที่สุดแล้วก็เท่ากับเป็นการลดขีดความสามารถในการใช้กำลังของ “ข้าศึก” ของรัฐไป

⁴²³ ศุภย์สันติวิธี, แผนกพาคนกลับบ้าน, “สรุปยอดผู้ออกมารายงานตัวแสดงตนเข้าร่วมโครงการพาคนกลับบ้านตั้งแต่ 11 กันยายน 2555 - 6 เมษายน 2559,” โครงการพาคนกลับบ้าน, <http://www.klubkumpong.com/Summary%20party.html> (สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2559).

⁴²⁴ ศักรินทร์ เข้มทอง, “เปิดพื้นที่ ‘ผู้เห็นต่าง-หลงผิด’ กลับคืนสู่สังคม,” *กรุงเทพธุรกิจ*, 11 มกราคม 2559, 14.

ด้วยในเวลาเดียวกัน อันที่จริงหลักคิดดังกล่าวนี้อาจอาศัยกรอบการมองในทางศาสนาอธิบายได้ไม่ยากนัก ดังที่นายทหารคนหนึ่งเคยกล่าวเอาไว้ว่า

ผมพร้อมที่จะให้อภัยกับคนที่เข้าใจผิด...พวกที่เข้าใจผิดและมาต่อสู้กับรัฐ...เปรียบเทียบเหมือนกับองค์คุลีมาลในศาสนาพุทธ เมื่อเข้าใจผิดก็พร้อมที่จะฆ่าทุกคนเพื่อที่ต้องการวิชาความรู้จากอาจารย์ แต่เมื่อพบพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าได้เทศน์สอนให้ฟัง องค์คุลีมาลกลับใจได้ ก็พร้อมเป็นคนดี และสุดท้ายก็เป็นพระอรหันต์ นั่นเป็นแนวทางที่ผมมองคนเหล่านี้ที่เข้าใจและหลงผิด เราต้องให้อภัย⁴²⁵

เมื่อถึงจุดนี้ มีโฉมหน้าของ “ข้าศึก” ที่ปรากฏต่อหน้าของประเทศไทยอยู่ 3 ใบหน้านั้นก็คือ ผู้ก่อเหตุรุนแรง ผู้เห็นต่าง และผู้หลงผิด แต่ละโฉมหน้ารองรับจุดเน้นในวิถีที่รัฐจะรับมือกับพวกเขาแตกต่างกัน ในขณะที่ “ผู้ก่อเหตุรุนแรง” นั้น รัฐจะให้ความสนใจต่อ “การกระทำ” ของพวกเขาเป็นหลัก กล่าวคือเมื่อกลุ่มบุคคลจำนวนหนึ่งลุกขึ้นใช้ความรุนแรงและละเมิดกฎหมาย พวกเขาจึงควรต้องถูกจัดการด้วยการกดปราบและการบังคับใช้กฎหมายในฐานะที่เป็นอาชญากร หากใช้การเจรจาต่อรองหรือยอมอ่อนข้อใด ๆ กองกำลังของรัฐจึงไม่ได้เป็นเพียงการแสดงอำนาจในการผูกขาดความรุนแรงที่ “ชอบธรรม” เหนืออาณาเขตของประเทศไทยเท่านั้น หากแต่จำต้องรักษาความสงบเรียบร้อยและทำให้กฎหมายอาญานั้นศักดิ์สิทธิ์อีกด้วย ในขณะที่สองคำหลัง ทั้ง “ผู้เห็นต่าง” และ “ผู้หลงผิด” นั้นแตกต่างออกไป เพราะดูจะให้จุดเน้นกับความคิดที่ “ผิดแผกแตกต่าง” ไปจากสิ่งที่รัฐต้องการและคาดหวัง ด้วยเหตุนี้ ความคิดที่แตกต่างไปจากรัฐจึงอาจกลายเป็นสิ่งที่ผิดในทัศนะของรัฐอีกด้วย แต่ด้วยความที่เป็นเรื่องของ “ความคิด” นี้เองที่รัฐพอจะ “สร้างความเข้าใจ” กับพวกเขาให้สามารถ “เห็นตรง” หรือ “รู้ผิดชอบชั่วดี” ได้ในที่สุด การพูดคุยกับกลุ่มบุคคลเหล่านี้จึงไม่ใช่อะไรอื่น นอกไปจากการหยิบยื่นความกรุณาปราณีให้กับผู้ที่ยังไม่เข้าใจความเป็นจริงที่รัฐสถาปนาขึ้นนั่นเอง

สิ่งที่จะยืนยันถึงภารกิจในการสร้างความเข้าใจข้างต้นสะท้อนออกมาจากความลำบากใจของรัฐที่จะยอมรับอัตลักษณ์ทางการเมืองที่ประกอบสร้างขึ้นมาจากมุมมองของ “พวกเขา” ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความแตกต่างและความโดดเด่นในทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต อัตลักษณ์เหล่านั้นถูกทำให้กลายเป็นประเด็นทางการเมืองในความขัดแย้งเชิงชาติพันธุ์การเมืองผ่านการขีดเส้นแบ่งความเป็นเขาและเป็นเราโดยอิงอยู่กับความคิดในการจัดจำแนกบางอย่าง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจึงมี

⁴²⁵ สี่เสร็จ ศรีหะราย, *ศึกใต้ไม่ลับลวงพราง ภาค 1* (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ม.ป.ป.), 295.

คำถามสำคัญที่ว่าเราเป็นใครและคุณเป็นใคร แต่ด้วยเหตุนี้เอง แทนที่จะให้ความสำคัญกับคำถามที่ว่า “คุณเป็นใคร?” ดูเหมือนว่ารัฐไทยจะมุ่งสนใจต่อคำถามที่ว่า “คุณคิดอะไร?” มากกว่า เพราะอย่างน้อยความคิดที่แตกต่างหรือหลงผิดไปนั้นก็อาจจะรับมือได้ง่ายกว่าการพยายามจะเปลี่ยนผู้คนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้แห่งนี้ให้กลายเป็น “เป็น” อะไรสักอย่าง ความล้มเหลวของแนวทางการผสมกลมกลืนในหลายสิบปีที่ผ่านมาเป็นข้อพิสูจน์ถึงความเป็นจริงข้อนี้ รัฐจึงต้องสถาปนาอัตลักษณ์ทางการเมืองของฝ่ายตรงกันข้ามให้เชื่องพ้อที่จะจัดการได้นั่นเอง

5.3.2 ถ้อยคำในการต่อรองกับการเผยแพร่หน้าของขบวนการปลดปล่อยปาตานี

ก่อนหน้าการพูดคุยเพื่อสันติภาพจะปรากฏต่อสาธารณะ ข้อความทางการเมืองที่เผยแพร่ในที่สาธารณะที่เชื่อมโยงต่อ “คู่ขัดแย้ง” กับรัฐบาลไทยพบร่องรอยอยู่ไม่กี่ที่ หนึ่งในนั้นก็คือใบปลิวที่พบเจอในที่ต่าง ๆ ซึ่งมีผู้สนใจวิเคราะห์ที่อยู่ก่อนแล้ว⁴²⁶ หรือไม่ก็เป็นงานศึกษาจากปากคำของพวกเขา⁴²⁷ ประเด็นที่ว่าพวกเขาเรียกขานตัวเองว่าอย่างไรนั้นมีผู้บันทึกเอาไว้อยู่มากมาย โดยอ้างอิงมาจากใบปลิวของพวกเขาเอง เช่น นักรบปาตานี, นักรบแห่งปาตานี, มูญาฮิดีนปาตานี, ขบวนการปลดปล่อยรัฐปาตานี, เหล่านักสู้ เป็นต้น⁴²⁸ แน่แน่นอนว่าแทบจะไม่เคยมีใบปลิวหรือแถลงการณ์ใด ๆ ที่ลงชื่อเป็นนามองค์กรอย่างเฉพาะเจาะจง เช่น “บีอาร์เอ็น” หรือ “บีอาร์เอ็น โคออดิเนต” ยกเว้นก็เพียงกลุ่มพูโล⁴²⁹ ในขณะที่คำเรียกขานโดยทั่วไปของผู้คนในพื้นที่ ซึ่งดูจะเป็นการให้เกียรติอยู่บ้างก็

⁴²⁶ อาทิเช่น Duncan McCargo, “Patani Militant Leaflets and the Use of History,” in *Ghosts of the Past in Southern Thailand: Essays on the History and Historiography of Patani*, ed. Patrick Jory (Singapore: NUS Press, 2013), 277-297. เป็นต้น

⁴²⁷ อาทิเช่น Marc Askew and Sascha Helbardt, “Becoming Patani Warriors: Individuals and the Insurgent Collective in Southern Thailand,” *Studies in Conflict & Terrorism* 35 (2012): 779-809. เป็นต้น

⁴²⁸ ดันแคน แม็กคาร์โก, *ฉีกแผ่นดิน*, 270.

⁴²⁹ พูโลเป็นเพียงกลุ่มเดียวที่มีช่องทางการสื่อสารที่เป็นทางการและมีถ้อยแถลงออกมาอย่างสม่ำเสมอ เว็บไซต์ของพวกเขาที่ชื่อ www.pulo.org ซึ่งถูกกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารประสานงานเพื่อปิดเว็บไซต์ไปเมื่อมิถุนายน 2548 ก่อนที่พวกเขาจะเปิดใหม่อีกครั้งในชื่อโดเมน www.puloinfo.net ซึ่งดำเนินการมาจนถึงปัจจุบัน [กรรณาคู ญาณพล ยั่งยืน, “ข้อเท็จจริงสรุปผลการสืบสวนกรณีเว็บไซต์ Pulo.org และ Manusaya.com,” 30 มีนาคม 2549, <http://tnews.teenee.com/politic/1081.html> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559)]

คือ “ออแซญแฉว”⁴³⁰ ซึ่งมาจากคำว่า Orang Perjuangan ที่อาจแปลได้ง่าย ๆ ว่า “นักต่อสู้” ถ้อยคำเหล่านี้มีอาจมีความหมายกว้างไกลไปยังผู้ที่ดิ้นรนต่อสู้ด้วยวิธีการอันหลากหลาย ทั้งเพื่อเป้าหมายที่อิงอุดมคติชาตินิยมมลายูที่ต้องการปลดปล่อยด้วยหนทางที่ใช้กำลังเข้าต่อรองกับรัฐ ไปจนถึงนักต่อสู้ที่กินความในเรื่องการปฏิรูปสังคมมุสลิมในชายแดนใต้ด้วยวิธีการอันสันติ แต่ความหมายอย่างแคบซึ่งเป็นที่รับรู้กันก็คือเป็นผู้ที่ถืออาวุธเข้าโรมรันกับรัฐด้วยความรุนแรง

อย่างไรก็ตาม เราอาจถือว่าคำกล่าวของตัวแทนขบวนการปีอาร์เอ็นและองค์กรมาราปาตานีในฐานะที่เป็นคู่สนทนากับรัฐบาลไทยตลอดกว่า 3 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่ริเริ่มพูดคุยสันติภาพอย่างเป็นทางการนั้นได้กลายมาเป็นถ้อยแถลงที่เป็นทางการของ “ออแซญแฉว” หรือ “กลุ่มผู้มีความเห็นต่าง” ในสายตาของคู่สนทนาของพวกเขา ถ้อยแถลงที่ว่านี้ปรากฏอยู่ในหลายที่ ทั้งที่เป็นแถลงการณ์ที่เป็นทางการ คำกล่าวในคลิปวิดีโอซึ่งเผยแพร่อยู่ในเว็บไซต์ยูทูบ (ซึ่งสลับเปลี่ยนหมุนเวียนชื่อบัญชีไป) เว็บไซต์ที่ทั้งเปิดใช้งานเป็นการเฉพาะ⁴³¹ และที่เริ่มพัฒนามาเป็นเว็บไซต์ที่เป็นทางการ⁴³² ตลอดไปจนถึงคำกล่าวปาฐกถา คำกล่าวในระหว่างแถลงข่าว และบทสัมภาษณ์ที่มีอยู่เริ่มปรากฏอยู่บ้างในระยะหลัง ทั้งที่เปิดเผยชื่อเสียงเรียงนามของผู้ให้สัมภาษณ์โดยตรงไปตรงมาและปกปิดชื่อเอาไว้แต่ระบุตนเองว่าเป็นปีอาร์เอ็นหรือมาราปาตานี ทั้งหมดนี้ถือเป็นการปรากฏตัวในลักษณะที่แตกต่างจากที่ผ่านมา⁴³³ ของกลุ่มบุคคลที่หลายฝ่ายเชื่อว่าอยู่เบื้องหลังเหตุการณ์การก่อความไม่สงบ หลังจากที่พวกเขาอยู่ในเงามืดมานานหลายปี ข้อความที่ส่งผ่านช่องทางเหล่านี้เปิดเผยสิ่งสำคัญที่สุดประการหนึ่งก็คือ การระบุบ่งชี้ว่าตัวตนของพวกเขาเองว่าเป็นใครหรือเป็นอะไร ในขณะที่เดียวกันก็ให้ความหมายต่อ “คู่ปรับ” ของพวกเขา หรือในที่นี้ก็คือ “รัฐไทย” ไปด้วยในเวลาเดียวกัน ข้อความหลายนี้ยังมีผลทำให้เราสามารถรับรู้แง่มุมและการตีความสถานการณ์จากสายตา

⁴³⁰ หรือที่กล่าวอย่างสั้นกระชับกว่านั้นก็คือ “ญแฉว”

⁴³¹ เช่น เว็บไซต์ที่เปิดใช้ฟรีเพื่อเผยแพร่เฉพาะแถลงการณ์ของสำนักประชาสัมพันธ์ของปีอาร์เอ็นในวันที่ 12 ตุลาคม 2558 กรุณาดูที่ <http://berita-patani.ghost.io> เป็นต้น

⁴³² กรุณาดูเว็บไซต์ทางการของกลุ่มมาราปาตานีที่ <http://www.suaramarapatani.org>

⁴³³ ตลอดหลายปีที่ผ่านมา นอกจากกลุ่มพุลโที่มีช่องทางที่เป็นทางการและเข้าร่วมการพูดคุยเพื่อสันติภาพกับรัฐบาลไทยมาก่อนหน้านี้ แต่ก็เป็นกระบวนการที่ปิดลับ ในขณะเดียวกันก็พบว่ามี “แหล่งข่าว” ที่มีก้ำกึ่งอ้างว่าเป็นสมาชิกปีอาร์เอ็น (หรือในบางกรณีคือ “อาร์เคเค”) ให้สัมภาษณ์ต่อสื่อสาธารณะอยู่บ้าง แต่ความสำคัญที่ควรต้องยืนยันเช่นนี้ก็เนื่องจากการมีบทบาทสำคัญในฐานะ “หุ่นส่วน” สันติภาพกับรัฐบาลไทยในกระบวนการพูดคุยสันติภาพอย่างเป็นทางการ

ของพวกเขา ตลอดจนการให้ความหมายต่อพวกเขาเองและสิ่งที่พวกเขากำลังทำอยู่ได้ น่าสนใจว่าเมื่อข้ามเส้นเผยแพร่สู่พื้นที่ทางการเมืองในที่สว่าง ความหมายเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไปด้วยหรือไม่อย่างไร

5.3.2.1 สถานภาพทางการเมืองของ “ปีอาร์เอ็น”

การอธิบายตัวตนและสถานะของปีอาร์เอ็นปรากฏครั้งแรกในคลิปวิดีโอ ยูทูบที่ปีอาร์เอ็นเผยแพร่ในวันที่ 26 เมษายน 2556 ที่ชื่อว่า “Pengistiharan Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani”⁴³⁴ หรือแปลได้ว่า “คำแถลงของแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปาตานี” วิดีโอคลิปความยาว 3.44 นาทีนี้เป็นการเปิดเผยคำพูดและใบหน้าของสมาชิกปีอาร์เอ็นคนสำคัญ 2 คน คือ ฮัซซัน ตอยิบ หัวหน้าคณะพูดคุยฝ่ายปีอาร์เอ็น และอับดุลกาติม คอลิบ หนึ่งในคณะพูดคุย ถือเป็นการเผยแพร่ก่อนหน้าที่จะมีการพบปะกันครั้งที่สองในวันที่ 29 เมษายน หรืออีกสามวันหลังจากนั้น โดยที่ทั้งฝ่ายไทยและมาเลเซียไม่เคยทราบมาก่อน นอกจากนี้ ยังถือเป็นการเผยแพร่ครั้งแรกในชุดคลิปวิดีโอที่จะมีอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาหลายเดือนต่อจากนั้น⁴³⁵

เนื้อหาหลักของคลิปลดกล่าวมีอยู่ 2 ส่วนด้วยกัน ส่วนแรกเป็นเนื้อหาที่ ฮัซซันกล่าวเกริ่นนำเกี่ยวกับปีอาร์เอ็นและภารกิจขององค์กร ตลอดจนหลักการพื้นฐานบางอย่าง ตลอดจนระบุถึงเป้าหมายทางการเมืองของปีอาร์เอ็น มีเนื้อความที่สั้นกระชับ แต่ทว่าสำคัญมาก เพราะเป็นครั้งแรกที่ “ผู้แทนปีอาร์เอ็น” (Wakil BRN) จะเผยแพร่และกล่าวถ้อยความในลักษณะเช่นนี้ ต่อสาธารณะ ฮัซซันระบุถึงแนวทางของปีอาร์เอ็นว่ามุ่งสร้างความเป็นหนึ่งให้กับชนชาติมลายูปาตานี (Bangsa Melayu Patani) ภายใต้ขบวนการเดียวกัน (Satu Barisan) หลังจากนั้นคือการบรรลุซึ่งอิสรภาพ (Kebebasan) และสถาปนาการปกครองที่ยุติธรรม (Adil) ซึ่งทั้งหมดนี้ก็คือการมุ่งไปสู่การก่อตั้งรัฐ ๆ หนึ่ง (Sebuah Negara) ที่มีลักษณะบางอย่างซึ่งอธิบายด้วยการหยิบยกถ้อยความ

⁴³⁴ Muhammad Abdullah, “Pengistiharan Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani,” *Youtube*, April 26, 2013, <https://www.youtube.com/watch?v=3XzxHyvRu1U> (accessed March 1, 2016) กรุณาดูเนื้อหาที่ถอดความเป็นภาษามลายูอักษรโรมันและแปลเป็นภาษาไทยที่ ฮาร่า ซินทาโร, “บทแปลคำแถลงการณ์ของ ‘ปีอาร์เอ็น’ (ฉบับชั่วคราว),” *Shintaro*, นำข้อมูลขึ้นเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2556 <http://www.deepsouthwatch.org/node/4197> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).

⁴³⁵ ในปี 2556 ซึ่งอยู่ระหว่างการพูดคุยสันติภาพรอบแรก สมาชิกปีอาร์เอ็นเผยแพร่คลิปวิดีโอรวมทั้งสิ้น 6 ชิ้น โดยเผยแพร่คลิปครั้งแรกในวันที่ 26 เมษายน 2556 และตามมาด้วยวันที่ 24 พฤษภาคม, 28 พฤษภาคม, 24 มิถุนายน, 6 สิงหาคม และ 1 ธันวาคม

จากอัลกุรอานที่แปลความได้ว่า “อันเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์และมีพระเจ้าผู้ทรงอภิ”⁴³⁶ คำแถลงในส่วนนี้ของฮัจซันนั้นน่าสนใจ เนื่องจากสอดคล้องกับหลักการ แนวทาง และเป้าหมายที่อยู่ในเอกสารสำคัญของพรรคปีอาร์เอ็น⁴³⁷ ยังพยายามให้ความหมายต่อ “ประชาชนปาตานี” ที่ครอบคลุมผู้คนหลายเชื้อชาติที่อยู่ในแผ่นดินปาตานี (Bumi Patani) เป็นไปได้อย่างยิ่งว่าเนื้อหาที่มีต่อสาธารณะครั้งแรกเหล่านี้มุ่งสื่อสารอย่างจำเพาะเจาะจงต่อสมาชิกภายใต้การจัดตั้งของปีอาร์เอ็นไปด้วยในเวลาเดียวกัน เพราะข้อความที่สั้นกระชับดังกล่าวเป็นเหมือน “รหัส” ที่เป็นที่รับรู้กันภายในอยู่แล้ว ในอีกด้านหนึ่งก็เพื่อแสวงหาแรงสนับสนุนทั้งจากผู้คนในแวดวงของปีอาร์เอ็นและ “คนอื่น ๆ” อีกด้วย เห็นได้ชัดว่าเป็นการสถาปนาความชอบธรรมให้กับการเผยตัวในที่สาธารณะของพวกเขาด้วยเช่นกัน

เนื้อหาส่วนที่สองนำเสนอโดยอับดุลการิม ซึ่งเผยให้เห็นจุดยืนและท่าทีของปีอาร์เอ็นต่อแนวทางการพูดคุยเพื่อสันติภาพกำลังดำเนินอยู่ ด้วยการนำเสนอเงื่อนไขที่เป็นข้อ

⁴³⁶ ถ้อยความดังกล่าวเป็นอายะห์ที่ 15 ในซูเราะห์สะบะอ (34: 15) [ผู้วิจัยใช้สำนวนการแปลไทยจาก พระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน พร้อมความหมายภาษาไทย, แปลโดย สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย (มาตินะห์, ซาอูดิอาราเบีย : ศูนย์กษัตริย์พะฮัดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน, 2553), 1071.] ฆูกริก (นามสมมติ) สมาชิกปีอาร์เอ็นคนหนึ่งบอกกับผู้วิจัยว่าอายะห์ดังกล่าวเป็นจุดอ้างอิงสำหรับอธิบายความหมายของตัวอักษร N ที่ย่อมาจาก Nasional (ชาติ) ของปีอาร์เอ็น โดยที่ถ้อยคำอย่าง “ตอยยิบะฮ์” นั้นมีความหมายกล่าวถึงความดีงาม ความเจริญรุ่งเรือง อุดมสมบูรณ์ มีความสันติและความยุติธรรม ในขณะที่ B ที่มาจากคำว่า Barisan (แนวร่วม, ขบวนการ) นั้นมาจากอายะห์ที่ความว่า “แท้จริง อัลลอฮ์ทรงรักบรรดาผู้ที่ต่อสู้ในทางของพระองค์เป็นแถวเดียวกัน ประหนึ่งพวกเขาเป็นอาคารที่ยึดมั่นแข็งแรง” (อัศศ็อฟ 61: 4; เรื่องเดียวกัน, 1489) ส่วน R ซึ่งมาจากคำว่า Revolusi (ปฏิวัติ) นั้นอ้างอิงถึงอายะห์ที่ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์จะมิทรงเปลี่ยนแปลงสภาพของชนกลุ่มใดจนกว่าพวกเขาจะเปลี่ยนแปลงสภาพของพวกเขาเอง” (อิรเราะฮุด 11; เรื่องเดียวกัน, 585) เขายังตั้งข้อสังเกตว่าแนวทางที่เน้นไปในทางอิสลามมากขึ้นในกลางทศวรรษ 1980s ของปีอาร์เอ็นนั้นเป็นผลมาจากการถกเถียงภายในเกี่ยวกับแนวทางการต่อสู้เมื่อหลายปีก่อนหน้านั้น [ฆูกริก (นามสมมติ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กัวลาลัมเปอร์, 12 มกราคม 2559]

⁴³⁷ การสร้างความเป็นหนึ่ง อีสรภาพ และความยุติธรรมเป็นเนื้อหาของ “แนวทาง” (Dasar) ที่ถูกระบุเอาไว้ในเอกสารสำคัญของปีอาร์เอ็น นั่นก็คือ *Falsafah Jihad* (ปรัชญาญิฮาด) ซึ่งเผยแพร่ครั้งแรกในปี 2531 ดังจะได้กล่าวต่อไป (DPP [Dewan Pimpinan Parti], *Falsafah Jihad* (July 9, 1988). [in Jawi].)

เรียกร้องเบื้องต้นต่อรัฐบาลไทยจำนวน 5 ข้อ⁴³⁸ อันได้แก่ 1) การพยายามเพิ่มบทบาทของมาเลเซียให้มากขึ้น 2) การยืนยันบทบาทหลักของปีอาร์เอ็นในกระบวนการพูดคุย 3) เรียกร้องให้มีสักขีพยานจากประชาคมนานาชาติ 4) การวางเงื่อนไขให้ปล่อยตัวนักโทษการเมืองอย่างปราศจากเงื่อนไข และ 5) ปิดท้ายด้วยข้อเรียกร้องประการสุดท้ายที่ควรต้องให้ความสนใจในที่นี่ก็คือ “นักล่าอาณานิคมสยามต้องยอมรับว่าองค์กรปีอาร์เอ็นเป็นขบวนการปลดปล่อยชาวปาตานี ไม่ใช่กลุ่มแบ่งแยกดินแดน”⁴³⁹ จะเห็นได้ว่า เนื้อหาส่วนใหญ่มุ่งไปที่การปรับปรุงกระบวนการให้อยู่ในทิศทางที่ปีอาร์เอ็นเห็นควรอย่างเป็นรูปธรรม แต่ข้อสุดท้ายที่ว่านี้ดูจะเป็นเรื่องนามธรรมและเกี่ยวพันการให้คุณค่าและโลกทัศน์บางอย่างที่แตกต่างกัน

ควรต้องหมายเหตุเอาไว้ด้วยว่า “ตัวบท” ของข้อเรียกร้องเบื้องต้นนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญอยู่บ้างในเนื้อความและการเรียงลำดับเนื้อหาบางข้อ ซึ่งจะส่งผลต่อการสร้างความหมายทางการเมืองสำคัญบางประการ ดังจะได้อภิปรายในลำดับต่อไป อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ต้องพิจารณาในที่นี่ก็คือสถานะของถ้อยแถลงครั้งนี้ที่ถือเป็นการสื่อสารข้อความทางการเมืองครั้งแรกของปีอาร์เอ็น ที่สำคัญก็ถือเป็นครั้งแรกที่เผยแพร่และการสื่อสารต่อสาธารณะด้วยเสียงของพวกเขาเอง หลังจากที่ถูกให้ความหมายเกี่ยวกับพวกเขาอย่างหลากหลาย นี่เป็นครั้งแรกที่จะยืนยันว่าพวกเขาเป็นอะไรและไม่ใช่อะไรจากสายตาของพวกเขาเอง

การพิจารณาการทำงานของถ้อยแถลงที่เป็นทางการเช่นนี้และบรรดาชุดของ “ถ้อยคำ” ที่บรรจุอยู่ในนั้นน่าจะช่วยให้เราสามารถวิเคราะห์พลังของภาษาในกระบวนการสันติภาพได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม คงไม่อาจพิจารณาถึง “ถ้อยคำ” และ “ความคิด” เกี่ยวกับสถานภาพของตนเองเฉพาะตัวบทที่ยกมาอ้างดังกล่าวได้เท่านั้น หากยังสามารถพิจารณาจากตัวบทอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึง “ชุดของถ้อยคำ” ที่กระจัดกระจายอยู่ในถ้อยแถลงของทั้งปีอาร์เอ็นและที่เกิดจากการสนทนาหรือถกเถียงของผู้อื่นไปพร้อมกันด้วย เวทีหรือพื้นที่ซึ่งเปิดกว้างในการ

⁴³⁸ Muhammad Abdullah, “Pengistiharan Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani,” *Youtube*, April 26, 2013, <https://www.youtube.com/watch?v=3XzxHyvRu1U> (accessed March 1, 2016).

⁴³⁹ ถ้อยแถลงนี้กล่าวโดยอับดุลการิม คาลิบ หนึ่งในคณะพูดคุยฝ่ายปีอาร์เอ็น เขากล่าวในภาษามลายูซึ่งถอดเป็นอักษรและแปลโดย ฮารา ซินทาโร อาจารย์ชาวญี่ปุ่นประจำภาควิชาภาษามลายูแห่งมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ต้นฉบับเดิมคือ “Penjajah Siam mesti mengakui bahawa BRN adalah gerakan pembebasan bangsa Patani, bukan pemisah” กรุณาดูที่ ฮารา ซินทาโร, “บทแปลคำแถลงการณ์ของ ‘ปีอาร์เอ็น’ (ฉบับชั่วคราว).”

นำเสนอและอภิปรายถึงถ้อยแถลงดังกล่าวนี้เองที่เปิดโอกาสให้ความหมายของ “เรา” และ “เขา” เคลื่อนย้ายถ่ายเทไปมา กระทั่งสร้างบทสนทนาใหม่ ๆ ที่ทำให้สามารถพิจารณาถึงความเป็นการเมืองของความขัดแย้งได้เป็นอย่างดี

ควรต้องเริ่มต้นที่การพิจารณาตัวบทเหล่านี้ในฐานะที่เป็นถ้อยแถลงที่เป็นทางการ ผู้วิจัยพบว่า “ตัวบท” เกี่ยวกับข้อเรียกร้องเบื้องต้นทั้ง 5 ข้อนั้นมีอยู่อย่างน้อย 6 ชุด มีการเผยแพร่ทั้งผ่านช่องทางออนไลน์อย่างเว็บไซต์ยูทูปและเฟซบุ๊ก ในบางกรณีก็เป็นอีเมลส่วนบุคคล มีบางชิ้นที่มีการนำเสนอบนโต๊ะพูดคุยและมีการแปลออกมาสู่สาธารณะในเวลาต่อมา⁴⁴⁰ เอกสารหรือถ้อยแถลงเหล่านี้ส่วนใหญ่มีต้นฉบับเป็นภาษามลายู (อักขระรูมี) จะมีเพียงบางชิ้นที่แปลเป็นภาษาอังกฤษโดยปีอาร์เอ็นเอง ส่วนการแปลเอกสารเหล่านี้เป็นภาษาไทยนั้นก็ปรากฏต่อสาธารณะอยู่ไม่น้อย ผู้วิจัยเชื่อว่าเอกสารเหล่านี้น่าจะได้รับการแปลเป็นภาษาไทยโดยเจ้าหน้าที่รัฐอยู่เช่นกัน แต่ “คำแปลที่เป็นทางการ” เหล่านี้ผู้วิจัยไม่สามารถเข้าถึงได้และไม่อาจมาพิจารณาได้ว่ามีความแตกต่างอย่างไรเมื่อเปรียบเทียบกับสำนวนแปลอื่น ๆ แต่กระนั้นในบรรดาถ้อยแถลงที่ใช้ในการศึกษาเหล่านี้ ผู้วิจัยก็นับรวมเอา “ต้นฉบับที่เป็นปัญหา” รวมเข้ามาด้วย กล่าวคือมีเอกสารบางชิ้นที่มีประเด็นปัญหาว่าถูกผลิตโดยปีอาร์เอ็นหรือไม่ เอกสารที่ว่านี้เป็นคำอธิบายขยายความเกี่ยวกับ

⁴⁴⁰ กรุณาตูในภาคผนวก ก.

ข้อเรียกร้องเหล่านี้ หรือที่รู้จักกันในชื่อที่เรียกขานกันทั่วไปว่า “เอกสาร 38 หน้า”⁴⁴¹ ซึ่งมีที่มาจาก การที่ฝ่ายไทยต้องการให้มีการอธิบายขยายความข้อเรียกร้องข้างต้นในรายละเอียด

เอกสารแต่ละชุดที่กล่าวข้างต้นได้รับการนำเสนอต่อสาธารณะด้วยวิธีการ ช่องทาง น้ำเสียง และท่วงทำนองที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ ยังมีการถอดความและแปลความออกมา เป็นภาษาไทยหลากหลายสำนวน แต่ละสำนวนสร้างข้อถกเถียงที่ตามมาอย่างน่าสนใจ ผู้วิจัยพบว่า

⁴⁴¹ เอกสารที่ว่าคือ “Penjelasan Tuntutan Awal Lima (5) Perkara oleh Panel Barisan Revolusi Nasional” หรือคำอธิบายเกี่ยวกับข้อเรียกร้อง 5 ประการโดยคณะพูดคุยแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติ ซึ่ง เอกสารต้นฉบับในภาษามลายูมีจำนวน 25 หน้า ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษโดยคณะทำงานของผู้อำนวยความสะดวกเหลือจำนวน 24 หน้า ก่อนที่จะจัดทำเอกสารสรุปย่อในรูปแบบไฟล์นำเสนอด้วยโปรแกรมพาวเวอร์พอยต์จำนวน 31 หน้าในภาษาอังกฤษและจำนวน 38 หน้าในภาษาไทย ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางด้วยคำเรียกที่ว่า “เอกสาร 38 หน้า” ปัญหาคือว่ามีผู้กังขาว่าเอกสารต้นฉบับนั้นยกร่างขึ้นโดยปีอาร์เอ็นจริงหรือว่าเป็นการดำเนินการโดยผู้อำนวยความสะดวกตั้งแต่แรก ความสับสนดังกล่าวได้รับการยืนยันจากอุซตาสฮัซซัน ตอยิบ ผ่านการให้สัมภาษณ์ในวิทยุท้องถิ่นว่าปีอาร์เอ็นเป็นผู้จัดทำเอกสารต้นฉบับดังกล่าวเป็นภาษามลายู ก่อนที่จะส่งต่อให้ผู้อำนวยความสะดวกแปลความและส่งให้ทางการไทยตามขั้นตอนที่ตกลงกันไว้ [กรุณาดูที่ ฮารา ซินทาโร, “ข้อสังเกตเกี่ยวกับบทสัมภาษณ์อุซตาสฮัซซัน ตอยิบครั้งที่ 2,” Shintaro, นำข้อมูลขึ้นเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2556, <http://www.deepsouthwatch.org/node/4824> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559)] ในขณะที่ตาโตะซัมซามินเองก็ยืนยันตามข้อเท็จจริงดังกล่าวในการแถลงข่าววาระครบรอบ 1 ปีการพูดคุยที่กลันตัน ประเทศมาเลเซีย [กรุณาดูที่ รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช, *เส้นทางกระบวนการสันติภาพปาตานี* (สงขลา: สถาบันสันติศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมในภาคใต้ของประเทศไทย (STEP), 2558), 80.] อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้รับการยืนยันที่แตกต่างจากทั้งจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยและสมาชิกของฝ่ายขบวนการฯ ในภายหลังว่าเอกสาร “คำอธิบาย” นั้นจัดทำขึ้นโดยทางการมาเลเซียตั้งแต่แรก ในฐานะผู้อำนวยความสะดวกในช่วงประมาณเดือนสิงหาคม 2556 เพื่อคลี่คลายความตึงเครียดของทั้งสองฝ่ายและเอื้ออำนวยให้การพูดคุยสามารถเดินหน้าต่อไปได้ แต่กระนั้นก็สร้างความอึดอัดใจให้กับคู่สนทนาไม่น้อย กล่าวได้ว่าเราไม่สามารถนับรวมเอกสารดังกล่าวนี้ว่าจัดทำขึ้นโดยปีอาร์เอ็น แต่เนื่องจากเป็นเอกสารที่เผยแพร่อยู่บ้างแล้วและสร้างการถกเถียงอย่างสำคัญ ผู้วิจัยจึงจัดรวมไว้ด้วยในบรรดาชุดเอกสารที่เกี่ยวข้อง แต่จะให้ตัวบทอื่นที่มีความแน่ชัดว่ามาจากปีอาร์เอ็นมากกว่า (กรุณาดูรายละเอียดในเอกสารชุดที่ 5 และ 6 ในภาคผนวก ก.)

นอกจากเนื้อความของตัวบทบางส่วนที่ไม่เหมือนกันแล้ว บางชุดยังมีการจัดการเรียงลำดับข้อต่าง ๆ ที่แตกต่างกันด้วย นอกจากนี้ ยังพบว่าตัวบทที่ถือเป็น “ต้นฉบับ” หรือมาจากแหล่งที่เชื่อว่ามาจากปีอาร์เอ็นโดยตรงนั้นก็ปรากฏทั้งที่เป็นภาษามลายูอักษรธรรมและภาษาอังกฤษ เพื่อที่จะศึกษาเกี่ยวกับการประกอบสร้างความหมายของการเป็นตัวตนของ “ปีอาร์เอ็น” ในระหว่างที่มีการพูดคุยเพื่อสันติภาพ ผู้วิจัยสนใจจะศึกษาอยู่ที่การพิจารณาลงลึกไปในบรรดาตัวบทเหล่านี้ และอีกที่คือการทำงานของการแปลและการแปลงเนื้อหาจากภาษาที่ต่างตัวและต่างทางความคิดมาโลดแล่นอยู่ในโลกภาษาไทย

“ตัวละคร” ที่ปรากฏตัวเหล่านี้เป็น “ตัวจริง” หรือในความหมายนี้คือเป็นผู้ที่ได้รับมอบหมายจากองค์กรปฏิบัติให้แสดงตัวและถ้อยแถลง ตลอดจนเข้าสู่การพูดคุยเพื่อสันติภาพกับรัฐบาลไทยหรือไม่นั้นเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันอย่างกว้างขวางในขณะนั้น แต่น้ำเสียงและท่วงทำนอง ตลอดจน “คำศัพท์” เฉพาะที่เรียงรายอยู่ในคำแถลงเหล่านี้เป็นสิ่งที่สร้างความแตกต่างให้กับคำแถลงของกลุ่มที่เคยอ้างว่าตนเองพูดในนามของกลุ่มหรือขบวนการต่อสู้ในอดีตหลายครั้ง น้ำเสียงและท่าทีที่แข็งกร้าวในบางครั้งและลดท่วงทำนองของเนื้อหาให้ดูประหนึ่งต้องการสร้างความเห็นอกเห็นใจและความร่วมมือในบางครา ตลอดจนศัพท์แสงที่มีความเฉพาะเจาะจงและสะท้อนความคิดทางการเมืองที่โดดเด่นเป็นข้อยืนยันให้เห็นความจริงจังของผู้กล่าวถ้อยแถลงเหล่านั้น นอกจากนี้ ความอึดอัดใจที่ตามมาของผู้คนจำนวนไม่น้อยที่ได้อ่านหรือได้ฟังถ้อยแถลงเหล่านี้ก็ยืนยันถึงความเป็น “ตัวจริง” ของพวกเขาได้เป็นอย่างดี โดยที่อาจไม่จำเป็นต้องมีการแสดงหนังสือรับรองอำนาจที่ได้รับมอบหมายอย่างเป็นทางการเป็นเรื่องราว แต่กระนั้น ข้อพิสูจน์จริง ๆ ว่าพวกเขาพกพาอำนาจที่ได้รับมอบหมายหรือไม่นั้นก็อยู่ที่มาตรการต่าง ๆ ซึ่งคู่สนทนาจะตกลงเห็นพ้องกัน เพื่อที่จะวัดใจวัดความสามารถ และความมุ่งมั่นในการเข้าร่วมกระบวนการพูดคุย เช่น มาตรการหยุดยิงเฉพาะพื้นที่และเวลา เป็นต้น อันเป็นมาตรการพื้นฐานของกระบวนการพูดคุยหรือเจรจาสันติภาพโดยทั่วไป

การศึกษาเกี่ยวกับข้อเรียกร้องปีอาร์เอ็นที่พอจะมีอยู่บ้างก่อนหน้านี้ ละเลยประเด็นสำคัญของบรรดาตัวบทเหล่านี้ไปเล็กน้อย นั่นก็คือ ความไม่คงเส้นคงวาและการเปลี่ยนแปลงของเนื้อความและลำดับข้อตั้งแต่ที่ถูกนำเสนอตั้งแต่ในการเผยแพร่ผ่านยูทูบครั้งแรกไปจนถึงเอกสารที่เป็นทางการ ในการแถลงครั้งแรก อับดุลการิม คอลิบ หนึ่งในคณะพูดคุยฝ่ายปีอาร์เอ็น กล่าวถึง 5 ข้อเรียกร้องอย่างกระชับ โดยเฉพาะข้อที่ 5 (ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว) เรียกร้องอย่างตรงไปตรงมาว่าให้ฝ่ายไทยต้องยอมรับว่าปีอาร์เอ็น “เป็นขบวนการปลดปล่อยชาวปาตานี ไม่ใช่กลุ่มแบ่งแยกดินแดน” แต่เนื้อความที่ว่านี้ได้เคลื่อนย้ายตำแหน่งและเปลี่ยนสถานะจากการเป็นหนึ่งใน

ในห้าของข้อเรียกร้อง ไปเป็นส่วนหนึ่งของคำอธิบายเพื่อสนับสนุนประเด็นของ “ข้อใหญ่” อื่น ๆ⁴⁴² กล่าวคือ แทนที่จะเรียกร้องให้ฝ่ายไทยต้องยอมรับ (mesti mengakui) สถานภาพข้างต้น ประเด็นดังกล่าวนี้ได้กลายมาเป็นหนึ่งใน “ข้อย่อย” ที่ให้เหตุผลรองรับและยืนยันว่ามีเหตุผลใดบ้างที่ปีอาร์เอ็นจึงมีความชอบธรรมเพียงพอที่จะมีสถานะนำในการพูดคุย/เจรจากับฝ่ายไทย ซึ่งเป็นสาระสำคัญของข้อเรียกร้องประการแรกที่เป็นทางการ เหตุผลในประเด็นอื่น ๆ ยังเป็นการให้คำจำกัดความต่อ “ปีอาร์เอ็น” จากสายตาของพวกเขาเอง นั่นคือเป็นเพราะปีอาร์เอ็นเป็นทั้งผู้พิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์ ตลอดจนเป็นผู้ดูแลพันธกิจและความปรารถนาของประชาชาติมลายูปาตานี⁴⁴³ ซึ่งก็เป็นข้อกล่าวอ้างที่เน้นย้ำถึง “ความชอบธรรม” จากฐานองค์กรปฏิบัติที่มีเป้าหมายทางการเมืองบางอย่างและยืนยันถึง “ความเป็นตัวแทน” ของประชาชาติมลายูปาตานี ปัญหาก็คือ ไม่เพียงแต่เป็นเรื่องยากลำบากที่ “รัฐ” ใด ๆ จะยอมรับคำกล่าวอ้างลักษณะเช่นนี้ของ “กลุ่มคน” ได้โดยง่าย โดยเฉพาะ “รัฐไทย” ที่มีพัฒนาการของการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางมาอย่างยาวนาน แต่การจะยอมรับว่าปีอาร์เอ็นนั้น “พูดแทน” เสียงของผู้คนในพื้นที่ “ปาตานี” นั้นน่าจะสร้างความอิทธิพลเหลืออยู่ไม่น้อย กระทั่งอาจสร้างความเห็นที่แตกต่างกันภายในสังคมที่ถูกหีบยกกล่าวอ้างถึงนั่นเอง ใครจะมีความชอบธรรมที่จะพูดในนาม “ประชาชน” เป็นปัญหาสำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในโลกสมัยใหม่ โดยเฉพาะขบวนการชาตินิยมที่พยายามสถาปนาตัวตนทางการเมืองให้กับ “กลุ่มคน” (a People) หนึ่ง ๆ ที่มีรากเหง้าแหล่งกำเนิด ภาษา วัฒนธรรม หรือ ศาสนาร่วมกันนั่นเอง

⁴⁴² ในถ้อยแถลงครั้งแรกในวันที่ 26 เมษายนผ่านยูทูบ ข้อเรียกร้องประการแรกเป็นประเด็นให้ทางการไทยยอมรับประเทศมาเลเซียเป็นผู้ไกล่เกลี่ย (Mediator) ไม่ใช่เพียงแค่ผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ซึ่งถูกปรับมาเป็นข้อ 2 ในต้นฉบับชุดหลัง ๆ โดยสลัที่กับข้อเรียกร้องที่ต้องการให้ยอมรับปีอาร์เอ็นในฐานะที่เป็นผู้แทนของ “ชนชาติมลายูปาตานี” และมีความชอบธรรมในการเป็นองค์กรนำการพูดคุยในฐานะตัวแทนข้างต้น เดิมข้อนี้เรียงลำดับเป็นข้อเรียกร้องประการที่ 2 ซึ่งถูกปรับมาเป็นข้อแรกสุดในต้นฉบับชุดหลัง ๆ (กรุณาดูรายละเอียดในตาราง 5.1)

⁴⁴³ Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani, “Preliminary Demands by Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani Delegation in the Peace Dialogue with the Kingdom of Thailand 29th April 2013,” April 29, 2013.

ตารางที่ 5.1 เปรียบเทียบเนื้อหาของข้อเสนอเบื้องต้น 5 ของปีอาร์เอ็นในคลิปวิดีโอวันที่ 26 เมษายน 2556 กับเอกสารข้อเรียกร้องลงวันที่ 29 เมษายน 2556

ข้อ	คลิปวิดีโอ วันที่ 26 เมษายน 2556	เอกสารข้อเรียกร้อง วันที่ 29 เมษายน 2556
1	นักล่าอาณานิคมสยามต้องยอมรับให้ประเทศมาเลเซียเป็นคนกลางไกล่เกลี่ย (Mediator) ไม่ใช่แค่ผู้ให้ความสะดวก (Facilitator)	การพูดคุยเพื่อสันติภาพมีขึ้นระหว่างผู้แทนของนักต่อสู้เพื่อเสรีภาพปาตานีซึ่งนำโดยแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติติมลายูปาตานี (ปีอาร์เอ็น) กับราชอาณาจักรไทย
2	การพูดคุยเกิดขึ้นระหว่างชาวปาตานีที่นำโดยปีอาร์เอ็นกับนักล่าอาณานิคมสยาม	แนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติติมลายูปาตานีเห็นพ้องที่จะแต่งตั้งให้รัฐบาลมาเลเซียทำหน้าที่คนกลางไกล่เกลี่ย ซึ่งจะเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพูดคุยเพื่อสันติภาพดังกล่าว
3	ในการพูดคุยจำเป็นต้องมีสักขีพยานจากประเทศอาเซียน องค์กรโอไอซี และเอ็นจีโอ	กระบวนการพูดคุยต้องมีสักขีพยานจากตัวแทนของประเทศในอาเซียน โอไอซี และเอ็นจีโอ ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากทั้งฝ่ายปีอาร์เอ็นและรัฐบาลไทย
4	นักล่าอาณานิคมสยามต้องปล่อยผู้ที่ถูกควบคุมตัวทุกคนและยกเลิกหมายจับทั้งหมดที่เกี่ยวกับคดีความมั่นคง โดยไม่มีเงื่อนไข	รัฐบาลไทยจะต้องยอมรับการดำรงอยู่และอำนาจอธิปไตยของชนชาติติมลายูปาตานีในดินแดนมาตุภูมิปาตานี ⁴⁴⁴
5	นักล่าอาณานิคมสยามต้องยอมรับว่าปีอาร์เอ็นเป็นขบวนการปลดปล่อยชาวปาตานี ไม่ใช่กลุ่มแบ่งแยกดินแดน ⁴⁴⁵	แนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติติมลายูปาตานี (ปีอาร์เอ็น) ขอเรียกร้องให้รัฐบาลไทยปล่อยตัวผู้ที่ทางการไทยคุมขังไว้ด้วยเหตุผลทางการเมืองทั้งหมดและยกเลิกหมายจับของบรรดานักต่อสู้ปาตานีทั้งหมด

ที่มา: เนื้อหาในคลิปวิดีโอต้นฉบับจาก ผู้วิจัยใช้สำนวนการของฮารา ซินทาโร ใน “บทแปลคำแถลงการณ์ของ ‘ปีอาร์เอ็น’ (ฉบับชั่วคราว).” ส่วนเนื้อหาของเอกสารข้อเรียกร้องนั้น ผู้วิจัยเป็นผู้

⁴⁴⁴ เนื้อหาในข้อนี้จะเพิ่มเข้ามา การแปลตัวบทดังกล่าวนี้ยึดเอาตามต้นฉบับที่เป็นภาษาอังกฤษ ควรต้องบันทึกไว้ด้วยว่าคำแปลที่ระบุไว้ว่า “อำนาจอธิปไตย” นั้นมาจากคำว่า “Sovereignty” จากต้นฉบับในภาษาอังกฤษ ในขณะที่ต้นฉบับอื่น ๆ ที่เป็นภาษามลายู จะใช้คำว่า “Hak Pertuanan” การอภิปรายในเรื่องความหมายที่สลับไหลของคำแปลเหล่านี้จะอยู่ในหัวข้อถัดไป

⁴⁴⁵ เนื้อหาในหัวข้อนี้จะเปลี่ยนไปโดยข้อความเดิมจะไปเป็นส่วนหนึ่งของคำอธิบายในข้อหลักอื่น ๆ

แปลเองจากเอกสารต้นฉบับ กรุณาดูที่ Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani, “Preliminary Demands by Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani Delegation in the Peace Dialogue with the Kingdom of Thailand 29th April 2013,” April 29, 2013. หรือดูฉบับที่เผยแพร่ออนไลน์ที่ “ข้อเรียกร้องเบื้องต้น 5 ประการของ BRN: ต้นฉบับและบทแปลหลากหลายสำนวนหลายภาษา.” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 19 สิงหาคม 2556. <http://www.deepsouthwatch.org/node/4635> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559). การเรียงลำดับในข้อเรียกร้องทั้งห้าข้อในเอกสารชิ้นนี้ถือเป็นสำนวนที่มีความคงเส้นคงวามากที่สุด เนื่องจากเป็นลำดับที่ถูกร้อยเรียงถึงอีกหลายครั้งต่อจากนี้ ไม่ว่าจะเป็นการอธิบายรายละเอียดเพิ่มเติมในคลิปวิดีโอและในเอกสารคำอธิบายเพิ่มเติม อนึ่ง เนื้อหาในแต่ละข้อระบุเหตุผลรองรับอย่างน้อย 3 ข้อย่อย (นอกจากสำนวนแปลของผู้วิจัยแล้ว กรุณาดูอีกสำนวนที่ รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช ใน *เส้นทางกระบวนการสันติภาพปาตานี*, 144-146.)

นอกเหนือจาก “ปีอาร์เอ็น” จะถูกให้ความหมายผ่านมุมมองของพวกเขาเองข้างต้นแล้ว ในถ้อยแถลงชุดต่อ ๆ มาปรากฏถึงการสร้าง “ตัวตน” ของ “นักต่อสู้ปาตานี” อีกด้วยในการให้เหตุผลยืนยันถึงข้อเรียกร้องให้มีการปล่อยตัวนักโทษที่เกี่ยวข้องกับคดีการเมืองนั้น ถ้อยแถลงชุดหลัง ๆ แจกแจงรายละเอียดถึงเหตุผลที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะว่า นักต่อสู้ปาตานีเหล่านี้เป็นผู้พิทักษ์ประชาชน “ไม่ใช่ผู้ก่อการร้ายหรือผู้แบ่งแยกดินแดน” พวกเขาเหล่านี้ยังเป็นผู้ที่ยึดมั่นในความยุติธรรม “ไม่ใช่ผู้กดขี่ข่มเหง ทหารราช หรือผู้ที่ทรยศต่อประชาชน” เป็นผู้ที่รักสันติ “ไม่ใช่ผู้สร้างความวุ่นวายและเป็นพวกสุดโต่ง”⁴⁴⁶ จะเห็นได้ว่าการยืนยันว่าทั้ง “ปีอาร์เอ็น” และ “นักต่อสู้ปาตานี” (ซึ่งอาจไม่ใช่ปีอาร์เอ็นเสมอไป) เป็นอะไรบ้างและไม่เป็นอะไรบ้างนั้น ดูเผิน ๆ ก็เป็นเพียงการแก้อีกกล่าวหาที่เคยปรากฏอยู่ก่อนหน้านี้มากมาย ทั้งผู้ก่อการร้าย พวกสุดโต่ง พวกชอบก่อความวุ่นวาย หรือแม้แต่โจร แต่หากพิจารณาจากสิ่งที่ฝ่ายไทยกังวลใจมาโดยตลอดหลายปีที่ผ่านมา ข้อความของปีอาร์เอ็นอาจถูกตีความได้ว่ากำลังทำลายไปยังจุดที่ฝ่ายไทยไม่ปรารถนาจะให้ไปถึง นั่นก็คือ สถานภาพของปีอาร์เอ็นและบรรดานักต่อสู้ปาตานีเหล่านี้กำลังจะถูกให้ความหมายที่เข้าใจสิ่งที่กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศจำกัดความเอาไว้ นั่นก็คือ “ฝ่ายที่ขัดแย้ง” หรือ “Parties to Conflict” ซึ่งในด้านหนึ่งก็จะมีสถานะทางการเมืองที่ต้องมีความรับผิดชอบในการเคารพและ

⁴⁴⁶ Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani, “Preliminary Demands by Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani Delegation in the Peace Dialogue with the Kingdom of Thailand 29th April 2013,” 2.

ทำตามกฎหมายมนุษยธรรมสากล เช่น การงดเว้นจากการโจมตีพลเรือนอย่างเด็ดขาด เป็นต้น แต่อีกด้านหนึ่งก็จะได้รับความคุ้มครองในฐานะที่เป็น “พลเรือน” ความหมายในแง่นี้ก็คือการละเว้นจากการดำเนินคดีจาก “กฎหมายอาญาภายในประเทศ” พวกเขาเป็นสมาชิกของฝ่ายที่กำลังขัดกันด้วยกำลังอาวุธกับรัฐบาล จึงมีสิทธิชอบธรรมที่จะอ้างว่าควรได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างไปจากอาชญากรปกติ แม้เป็นเรื่องที่เข้าใจได้ไม่ยากว่าการยอมรับให้มีผลในทางปฏิบัติในพื้นที่นั้นจะเป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณา สำหรับกระบวนการพูดคุยสันติภาพที่กำลังอยู่ในช่วงเวลาของการตั้งไข่เช่นนี้ แต่การเสนอแนะในทำนองดังกล่าวก็สะท้อนแนวความคิดและทิศทางที่เป็นกรอบดำเนินการของปีอาร์เอ็นได้เป็นอย่างดี ประเด็นที่ข้องเกี่ยวกับสิทธิและความรับผิดชอบที่เป็นข้อเปรียบเทียบระหว่างกฎหมายอาญาภายในประเทศกับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เป็นเรื่องระหว่างประเทศเช่นนี้จะเป็นสิ่งที่สร้างกังวลและอึดอัดใจให้กับทางการไทยอย่างยิ่ง

ด้วยเหตุนี้ ทางการไทยจึงให้ความจริงจังกับการเรียกขาน “ฝ่ายตรงกันข้าม” ในจังหวัดชายแดนภาคใต้มาโดยตลอด อันที่จริงถ้อยคำอย่าง “**ขบวนการแบ่งแยกดินแดน**” นั้นทางการไทยยกเลิกการเรียกขานมานานแล้ว เพราะการมีทั้งลักษณะเป็น “ขบวนการ” และมีเป้าหมายมุ่ง “แยกดินแดน” อันเป็นสิ่งที่รัฐไทยไม่ต้องการให้ปรากฏหรือเผยแพร่ในฐานะที่เป็นถ้อยคำที่เป็นทางการ จะมีบ้างก็ในถ้อยแถลงที่เป็นส่วนบุคคลหรือคำเรียกขานอย่างทั่วไปของบรรดาสื่อมวลชนและนักวิเคราะห์ นี้อาจเป็นเพียงประการเดียวที่รัฐบาลไทยจะเห็นพ้องกับข้อเรียกร้องของปีอาร์เอ็นมากที่สุด แต่คนละเหตุผล กล่าวคือในขณะที่ปีอาร์เอ็นต้องการให้ระบอบขึ้นต้นเองในฐานะ “ขบวนการปลดปล่อย” ซึ่งแน่นอน การเรียกขานเช่นนี้เป็นการเสริมความชอบธรรมทางการเมืองให้กับพวกเขาไปด้วย แต่ในความเป็นจริง ฝ่ายรัฐไทยกลับลดทอนความเป็นการเมืองให้มีสถานะที่ต่ำกว่านั้น กล่าวคือในสายตาของรัฐ หากไม่เป็น “**ผู้ก่อเหตุรุนแรง**” ที่บกพร่องทั้งด้านศีลธรรมและความชอบธรรมทางการเมือง ก็เป็นเพียง “**ผู้มีความเห็นต่าง**” ซึ่งมีความหมายที่ออกจะคลุมเครือไม่ชัดเจนว่าความเห็นที่แตกต่างนั้น เอาเข้าจริงแล้วต่างกันเรื่องอะไร ความจริงจังของผู้นำทหารไทยบางคนยังไปไกลถึงขั้นกำหนดแนวนโยบายให้ “ไม่ต้องเอ่ยชื่อองค์กรหรือขบวนการใด...โดยเด็ดขาด เพราะไม่ต้องการสร้างเครดิตให้กลุ่มใดหรือสร้างสถานะ ‘ความขัดแย้งด้วยอาวุธ’ (Armed Conflict) ที่อาจนำไปสู่การแทรกแซงจากต่างประเทศ”⁴⁴⁷ ดูเหมือนว่าในทัศนะของผู้นำกองทัพนั้น ชื่อกลุ่มหรือองค์กรนั้นทรงพลังและสร้างความหมายเกินกว่าที่จะเอ่ยถึง ในขณะที่พยายามจะลดทอน

⁴⁴⁷ พร พิเศษ, “แนวทางแก้ไขปัญหา: แนวความคิดในการแก้ปัญหา จต. ตามนโยบาย ผบ.ทบ./รอง ผอ.รมน. (พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา),” ใน *คู่มือแนะนำเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้* (กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหลักนิยมและยุทธศาสตร์ กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2558), 71.

ความเป็นการเมืองโดยการบังคับไม่ให้มีการกล่าวถึงบางถ้อยคำ สถานการณ์เช่นนี้กลับจะยิ่งขยายความเป็นการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อรัฐบาลที่นำโดยผู้นำกองทัพซึ่งก่อการรัฐประหารประกาศสานต่อ “การพูดคุยเพื่อสันติสุข” ในกลางปี 2557 การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นทั้งภายใน “ฝ่ายเอ” และ “ฝ่ายบี” แต่ดูเหมือนว่าประเด็นปัญหาเกี่ยวกับถ้อยคำจะยิ่งหนักหน่วงน่าสนใจมากขึ้น

5.3.2.2 สิทธิความเป็นเจ้าของและนักล่าอาณานิคม: คำปิดที่ถูกเปิดกับการเมืองของการแปล(ง)

เมื่อย้อนกลับไปพิจารณาคำแถลงเกี่ยวกับข้อเรียกร้อง 5 ประการในครั้งแรก ประเด็นปัญหาไม่ได้จำกัดอยู่ที่ความแตกต่างระหว่าง “ขบวนการปลดปล่อย” (Gerakan Pembebasan) กับ “กลุ่มแบ่งแยกดินแดน” (Pemisah) ตามที่แถลงมาในข้อสุดท้ายเพียงเท่านั้น เพราะในขณะที่ระบุบ่งชี้ตนเองว่าใช่หรือไม่ใช่อะไร พวกเขาก็ให้ความหมายต่อ “คู่สนทนา” ด้วยถ้อยคำที่เป็นที่ถกเถียงตามมา นั่นก็คือ “Penjajah Siam” หรือที่อาจารย์สอนภาษามลายูชาวญี่ปุ่นแปลด้วยคำว่า “นักล่าอาณานิคมสยาม” ในวินาทีที่พยายามจำกัดความตัวตนของตนเอง โครงสร้างของประโยคก็ทำให้พวกเขาต้องสะท้อนความคิดผ่านถ้อยคำเรียกขานฝ่ายตรงกันข้ามไปในตัว นี่คือที่มาของวิวาทะสำคัญที่สะท้อนนัยทางการเมืองของการถ้อยคำที่ “รูปสัญญาะ” ในภาษาหนึ่งถูกนำพาข้ามพรมแดนทางภาษามาอวดตายเป็น “รูปสัญญาะ” ของอีกภาษาหนึ่ง ซึ่งในวินาทีเดียวกันนั้นก็ข้ามเส้นแบ่งที่แยกอยู่ระหว่างคู่ขัดแย้งหลักไปด้วยในเวลาเดียวกัน สิ่งที่เกิดขึ้นคือการเปิดที่ทางให้การถกเถียงว่าถ้อยคำใดที่จะได้รับอนุญาตให้ทั้ง “แปล” และ “แปลง” มาสู่ภาษาไทย และเมื่อแปรรูปปรับร่างมาแล้วนั้น สามารถที่จะสื่อความตามเป้าประสงค์ของผู้ที่ต้องการสื่อสารได้มากน้อยเพียงใด หรือในอีกแง่หนึ่งก็คือได้สร้างความหมายใหม่ขึ้นมาอย่างไร ข้อถกเถียงยังพัวพันกับการประเมินผลสะท้อนของการปรากฏในรูปภาษาไทยของ “กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ” หรือ “กลุ่มผู้เห็นต่าง” เหล่านี้ว่าจะรบกวนระบบระเบียบที่เคยกำกับอยู่ในสังคมไทยมากน้อยเพียงใด ข้อเห็นแย้งที่แตกต่างกันในประเด็นนี้หล่อเลี้ยงความเป็นการเมืองให้กับข้อเสนอบีอาร์เอ็นในที่สุด

หลังจากอาจารย์ภาษามลายูชาวญี่ปุ่นแปลถ้อยแถลงของบีอาร์เอ็นแพร่กระจายในหน้าเฟซบุ๊กส่วนตัวและนำมาเผยแพร่ซ้ำในบล็อกของเขา⁴⁴⁸ ยอดการเข้าชมและ “การแชร์” ก็สูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด สะท้อนว่าผู้คนสนใจใคร่รู้สำนวนแปลของเขาถึงกับได้รับการหยิบใช้

⁴⁴⁸ สารา ชินทาโร, “บทแปลคำแถลงการณ์ของ ‘บีอาร์เอ็น’ (ฉบับชั่วคราว)”

ไปรายงานข่าวในสื่อกระแสหลัก⁴⁴⁹ นี่ถือเป็นการทำหน้าที่ครั้งสำคัญในฐานะนักแปลสาธารณะของ ฮารา ซินทาโร ต่อถ้อยความที่เป็นการเมืองเช่นนี้ บทบาทดังกล่าวเข้าแทนที่แหล่งข้อมูลที่เป็นทางการของเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ แต่นี่ไม่ใช่ครั้งแรกสำหรับเขา เนื่องจากก่อนหน้านี้ไม่กี่วัน เหตุการณ์แขวนป้ายผ้ากว่าร้อยจุดในวันที่ 22 เมษายน 2556 ทั่วทั้งจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ปรากฏข้อความที่สร้างปัญหาให้กับอาจารย์สอนภาษาเช่นเขา ข้อความที่ระบุเอาไว้ในภาษามลายูอักษรโรมันว่า “Kedamaian Tak Akin Lahir Selama Hak Pertuanan Tidak Diakui” ที่อยู่บนป้ายผ้าที่ถูกผูกไว้ 154 จุด ถูกแปลไปอย่างหลกสำนวน⁴⁵⁰ ซึ่งในความเห็นของเขา คำแปลที่สื่อมวลชนไทยจำนวนมากเผยแพร่ นั้น นอกจากจะไม่เข้าใจภาษามลายูและแปลผิดความแล้ว ยังตีความอย่างต่วนสรุปว่าเป็นการต่อต้านการพูดคุยที่กำลังดำเนินอยู่ เขาแปลด้วยสำนวนของเขาว่า “สันติภาพจะไม่เกิดขึ้น トラบไตความเป็นเจ้าของไม่ได้รับการยอมรับ” โดยที่ยังกังขาว่าความหมายของคำว่า

⁴⁴⁹ นี่เป็นข้อสังเกตของโชคชัย วงศ์ธานี ผู้วิเคราะห์ “วิวาทะ” อันเกิดจากการแปลความที่แตกต่างกันในงานริเริ่มตั้งต้นที่น่าสนใจ กรุณาดูที่ โชคชัย วงศ์ธานี, “‘Penjajah Siam’ กับ ‘แปลให้ทะเลาะกัน’: อันเนื่องมาจากการแปลชื่อเรียกร่อง 5 ประการ B.R.N.,” *รัฐมิแล* 34, ฉ. 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2556): 21-32.

⁴⁵⁰ เท่าที่สำรวจอย่างคร่าว ๆ คำแปลถ้อยแถลงดังกล่าวในหน้าสื่อมวลชนปรากฏดังต่อไปนี้ เช่น สันติภาพจะไม่เกิดขึ้น トラบไตที่เจ้าของไม่รับรอง...หยุดการเจรจา, การเจรจาจะไม่เกิดขึ้น ในเมื่อเจ้าของพื้นที่นั้นไม่ยอมรับ, สันติภาพจะไม่เกิดขึ้น トラบไตที่เจ้าของไม่รับรองให้หยุดการเจรจา, ความสันติภาพจะไม่เกิดขึ้น トラบไตที่ผู้นำไม่ยอมรับ, สันติภาพจะไม่เกิดขึ้น トラบไตความเป็นเจ้าของไม่ได้รับการยอมรับ, สันติภาพจะไม่เกิดขึ้น トラบไตที่เจ้าของไม่รับรอง ให้หยุดการเจรจา เป็นต้น ในขณะที่หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษอย่าง *Bangkok Post* แปลความได้ว่า “Peace will not occur if talks are not held with the real owners” (กรุณาดู “Anti-peace Talks Banners Put Up in Deep South, Casualties Followed,” *Bangkok Post*, April 22, 2013, <http://www.bangkokpost.com/print/346473/> (accessed May 1, 2016).

“Pertuanan” (ความเป็นเจ้าของ) ซึ่งป้ายผ้าบางแห่งจงใจทำให้เด่นกว่าถ้อยคำอื่นนั้นหมายถึงอะไรกันแน่⁴⁵¹ ส่วนของเขามีสื่อบางสำนักนำไปใช้ในเวลาต่อมา⁴⁵² คำสำคัญดังกล่าวนี้ยังไม่ปรากฏในการแถลงครั้งแรกผ่านคลิปปิดิโอของปีอาร์เอ็นในอีกสามวันต่อมา แต่จะปรากฏในตัวบทที่เป็นเอกสารชุดของเหตุการณ์แขวนแผ่นป้ายผ้าดังกล่าวนี้จะสัมพันธ์กับข้อเรียกร้อง 5 ข้อของปีอาร์เอ็นอย่างสำคัญ ดังที่จะกล่าวต่อไป

เมื่อปีอาร์เอ็นเผยแพร่ข้อความผ่านคลิปปในวันที่ 26 เมษายน ฮารา ชินทาโร จึงเร่งแปลถ้อยแถลงและเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์อย่างไม่ลังเล เพราะคาดการณ์ว่าการแปลความจากสื่อมวลชนอาจจะผิดเพี้ยนไปจากที่ควรจะเป็น อีกทั้งยังมุ่งหมายให้ความเข้าใจทั้งต่อเจ้าหน้าที่รัฐและสังคมไทยอีกด้วย⁴⁵³ ผลปรากฏว่าสำนวนแปลของเขาได้กลายมาเป็นทั้งต้นฉบับที่ถูกเผยแพร่ซ้ำและทั้งถูกวิจารณ์อย่างหนักหน่วง น่าสนใจว่าในบรรดาประเด็นต่าง ๆ ที่มีการอภิปรายกัน

⁴⁵¹ ดูบทความสะท้อนปัญหาในการแปลถ้อยความในป้ายผ้าของเขาที่ Hara Shintaro, “‘Malay’ is Still Misunderstood,” Shintaro, entry posted April 23, 2013, <http://www.deepsouthwatch.org/node/4173> (accessed May 1, 2016). ดูการแปลสำนวนของเขาเองที่ Hara Shintaro, “ขอโทษด้วยครับ โปสต์ภาพเดียวกันอีกครั้ง ผมขอแนะนำเสนอคำแปลของป้ายผ้านี้ของผมเองครับ,” Facebook, นำข้อมูลขึ้นเมื่อ 22 เมษายน 2556, <https://www.facebook.com/shintaro.hara.75/posts/3137871821663> (สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2559).

⁴⁵² อาทิเช่น “ชายแดนใต้: ขึ้นป้ายผ้า 119 ผืนระบุ ‘สันติภาพไม่เกิด ถ้าไม่ยอมรับความเป็นเจ้าของ,” *ประชาไท*, 22 เมษายน 2556, <http://prachatai.com/journal/2013/04/46345> (สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2556). เป็นต้น และดูการวิเคราะห์ป้ายผ้าดังกล่าวตามสำนวนของชินทาโรที่ ปกรณ์ พึ่งเนตร, “นัยแห่งป้ายผ้า...ลึกกว่าค่านเจรจา แต่ถามหาการยอมรับ ‘ปาตานี,’” *สำนักข่าวอิศรา*, 23 เมษายน 2556, <http://isranews.org/south-news/talk-with-director/item/20736--นัยแห่งป้ายผ้า-ลึกกว่าค่านเจรจา-แต่ถามหาการยอมรับ-ปาตานี.html> (สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2559).

⁴⁵³ ฮารา ชินทาโร, สัมภาษณ์โดยนักวิจัย, ปัตตานี, 21 ธันวาคม 2558.

ถ้อยคำอย่าง “Penjajah Siam” สร้างข้อถกเถียงมากที่สุด⁴⁵⁴ มีบางสำนักข่าวถึงกับต้องดัดแปลงบทแปลดังกล่าวก่อนการตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ เพื่อให้ถ้อยความดังกล่าวดูเชื่อถือขึ้นกว่าต้นฉบับเดิม อย่างเช่นการปรับคำว่า “นักล่าอาณานิคมสยาม” ออกไปและเปลี่ยนเป็น “ผู้ปกครองชาวสยาม” โดยอ้างอิงว่ามาจากสำนวนการแปลของเขา แต่แล้วก็ได้รับการทักท้วงจากผู้แปลเองจนต้องมีการเปลี่ยนกลับมายึดตามต้นฉบับเดิม⁴⁵⁵

กระทั่งผ่านไปประมาณ 1 เดือน หนังสือพิมพ์ข่าวสดได้ตีพิมพ์บทแปลอีกหนึ่งสำนวนขึ้นมา โดยเป็นบทสัมภาษณ์ชนิดถอดเทปแปลของ รัตติยา สาและ อาจารย์มหาวิทยาลัยและผู้เชี่ยวชาญภาษามลายูคนสำคัญ⁴⁵⁶ โดยข่าวสดจั่วหัวไว้ว่า “ฉบับแปลถูกต้อง-สมบูรณ์” ซึ่งดูเหมือนจะโต้แย้งกับสำนวนของฮารา ซินทาโร ที่พาดหัวเอาไว้ในต้นฉบับแปลว่า “ฉบับชั่วคราว”⁴⁵⁷ โดยตรง แน่แน่นอนว่าการเป็นฉบับชั่วคราวนั้นสะท้อนความถ่อมตนและปลอดภัยกว่า ในขณะที่สำนวนของรัตติยาที่ข่าวสดพาดหัวให้มันดูจะเป็นสำนวนที่ “น่ากลัว คุบิดกั้น เป็นสำนวนสุดท้าย ทำทนายและ

⁴⁵⁴ นี่เป็นการตั้งข้อสังเกตจากผู้วิจัยเอง โดยเฉพาะจากการเข้าร่วมสนทนาในรายการ “คมชัด ลึก” เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2556 ประเด็นสำคัญในวันนั้นคือการตีความถ้อยคำที่แปลกแปร่งจากคลิปปิดิโอข้างต้น นอกจากนี้ ยังพบว่ามีการวิจารณ์การแปลถ้อยคำดังกล่าวอย่างเผ็ดร้อนตามมา กรุณา ดูที่ รายการคมชัดลึก, “ยกระดับขบวนการ...ยกระดับสันติภาพ?”, Youtube, 29 เมษายน 2556, <https://www.youtube.com/watch?v=qWFLVKi2CBO> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).

⁴⁵⁵ กรณีที่ว่านี้เกิดขึ้นกับหนังสือพิมพ์และเว็บไซต์ไทยรัฐ กรุณาดูคำทักท้วงและเปรียบเทียบสำนวนแปลที่ Hara Shintaro, “เรียนทุกท่านที่เคารพ บทแปลคำแถลงการณ์จาก บี.อาร์.เอ็น. ของผมในเว็บไซต์นสพ. ไทยรัฐ,” Facebook, 28 เมษายน 2556, <https://www.facebook.com/shintaro.hara.75/posts/3153683536946> (สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2559). และดูเนื้อหาที่แก้ไขและนำเสนอในเว็บไซต์ของไทยรัฐออนไลน์ที่ “บีอาร์เอ็นเสนอเงื่อนไขผ่านยูทูปก่อนสนทนา 29 เม.ย.,” ไทยรัฐออนไลน์, 28 เมษายน 2556, <http://www.thairath.co.th/content/oversea/341430> (สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2559).

⁴⁵⁶ “คำต่อคำแถลงบีอาร์เอ็น ฉบับแปลถูกต้อง-สมบูรณ์,” รายงานพิเศษ, ข่าวสด, 6 มิถุนายน 2556, 3.

⁴⁵⁷ ฮารา ซินทาโร ใน “บทแปลคำแถลงการณ์ของ ‘บีอาร์เอ็น’ (ฉบับชั่วคราว).”

ต้องพร้อมถูกตรวจสอบความไม่ถูกต้อง และความไม่สมบูรณ์”⁴⁵⁸ รัตติยาให้สัมภาษณ์ถึงหลักคิดในการแปลงานที่ดูเหมือนเป็นการวิจารณ์สำนวนของชินทาโรไปด้วยในตัวว่า

ตัวเองสอนงานแปล งานแปลบางอย่างต้องเก็บคำอย่างละเอียดเพราะคำบางคำมีนัยยะ ไม่ใช่แค่ตัวอักษรแต่ต้องฟังเสียงด้วย เพราะน้ำเสียงคนพูด คำเดียวกัน วลีเดียวกัน ถ้า น้ำเสียงต่างกันก็มีนัยยะของมันอยู่ ดังนั้น งานแปลซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อนก็ต้อง ระมัดระวังอย่างที่สุด เพราะลุ่มทำให้คนทะเลาะกันได้ และทำให้คนตีกันได้ด้วย เช่น คำว่า“เป็นฉมาธิ” ที่มีการใช้คำว่า “นักล่าอาณานิคมสยาม” เห็นแล้วตกใจ ความหมายจริง ๆ คือ “ผู้ยึดครอง” ซึ่งต่างจากนักล่าอาณานิคม ระดับคำศัพท์ก็จำเป็นต้องจริงจัง ละเอียด ยกตัวอย่างเช่นคำพูด “กิน” กับ “เสวย” ให้ความรู้สึกต่างกัน บางทีการแปลทำให้เกิดความรุนแรงได้ ทั้งที่บางทีรุนแรงเพราะการแปล หรือการใช้คำ แต่น้ำเสียงไม่ได้รุนแรงไปด้วย บางครั้งใช้คำแรงแต่น้ำเสียงช่วยลดความรุนแรงได้ หรือเวลาพูดเสียงอาจ ดูแรง แต่ใช้คำที่อ่อนลง ดังนั้นต้องฟังเสียงและฟังคำ ถึงจะได้ความหมายที่สื่อได้ตรง เพราะเสียงบอกอารมณ์ผู้พูด...คน 2 คนพูด คนหนึ่งเราฟังได้ แต่อีกคนพูดเรื่องเดียวกัน เราฟังไม่ได้ เหมือนดิฉันอ่านคำแปลของอีกคนยังรู้สึกกำกวม เพราะข้อจำกัดของการใช้ ภาษาปลายทาง ผู้แปลบางคนฟังภาษาต้นทางรู้แต่อ่อนภาษาปลายทาง หรือเข้าถึง ภาษาต้นทางแต่เวลาถ่ายทอดคำศัพท์ของภาษาปลายทางจำกัด บางคำต้องยอมทับ ศัพท์แล้วใช้วิธีขยายความ สมมติดิฉันเป็นคนเจรจา ให้คนแปลคำตอบจากคู่เจรจา คนที่ หนึ่งแปลอย่าง คนที่สองแปลอย่าง อ่านงานแปลของคนทีหนึ่งอาจรู้สึกไม่คุยด้วยแล้ว อ่านของคนที่สองอาจเห็นว่า ยังมีช่องทางพูดคุยกันได้⁴⁵⁹

น่าสนใจว่าบทสัมภาษณ์ดังกล่าวให้ภาพความเชื่อมโยงระหว่าง “การแปล” กับ “ความรุนแรง” ได้อย่างน่าอัศจรรย์ รัตติยาพยายามจะชี้ให้เห็นว่าทั้งน้ำเสียงของผู้พูด ระดับ คำศัพท์ การเลือกคำ โดยเฉพาะคำแปลที่อยู่ “ปลายทาง” ล้วนแล้วแต่มีส่วนในการสร้างความหมาย เมื่อข้ามพรมแดนภาษามา ซึ่งหากไม่ละเอียดมากพอก็อาจส่งผลต่อการจะเดินหน้าพูดคุยสันติภาพ

⁴⁵⁸ โชคชัย วงศ์ธานี, “‘Penjajah Siam’ กับ ‘แปลให้ทะเลาะกัน’: อันเนื่องมาจากการแปล ข้อเรียกร้อง 5 ประการ B.R.N.,” 26.

⁴⁵⁹ “คำต่อคำแถลงปีอาร์เอ็น ฉบับแปลถูกต้อง-สมบูรณ์,” 3.

ก็เป็นได้ บทความใน*ข่าวสด*ซึ่งตีพิมพ์ในวันเดียวกันย้ำเตือนในประเด็นเดียวกัน⁴⁶⁰ เพื่อชี้ให้เห็นว่า โอกาสที่จะสามารถสานต่อการพูดคุยนั้นพอมืออยู่ข้างหากได้อ่านสำนวนแปลที่ “ถูกต้อง-สมบูรณ์” กว่า วงศ์ ตาวัน คอลัมนิสต์ผู้เขียนบทความดังกล่าวตีความว่าถ้อยแถลงในสำนวนแปลใหม่นั้นบ่งชี้ว่า ทั้งปีอาร์เอ็นและตัวแทนรัฐบาลนั้น “คิดเหมือน” กันอยู่ “คือทำให้ 3 จังหวัดได้สงบ มีระบบระเบียบ สังคมใหม่ที่เป็นธรรมกว่าเดิม และอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างได้ ออย่าหวาดระแวงคิดแยกไทย พุทธ-มุสลิม อีกต่อไป!” และด้วยเหตุนี้ เขาจึงชักชวนให้ผู้อ่าน “ทำใจให้กว้าง” เพื่อจะอ่านสำนวนดังกล่าว ไม่หลงติดกับดักของนักการเมืองที่มุ่งฆ่าแหละการเจรจา โดยไม่หาข้อมูลให้ถูกต้อง⁴⁶¹ ชินทาโรได้แย้งตามมาในบทความของเขาหลังจากนั้น แม้จะน้อมรับถึงข้อจำกัดของตนเอง รวมไปถึงความอ่อนด้อยใน “ภาษาปลายทาง” อย่างตรงไปตรงมา แต่ก็เห็นความจำเป็นที่จะต้องแปลความที่ สอดคล้องกับบริบทและเจตนารมณ์ของผู้สื่อสาร โดยไม่ต้องกังวลว่าสังคมไทยจะตกใจหรือไม่เพียงใด เขายังตั้งข้อสังเกตไว้ด้วยว่าการไม่ปรากฏถ้อยคำสำคัญอย่าง “Merdeka” (เอกราช) หรือแม้แต่ “Memisahkan Tanah” (แบ่งแยกดินแดน) ในคำแถลงดังกล่าวนี้กลับเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า ปีอาร์เอ็นนั้นพร้อมสำหรับการเข้าสู่ “การเจรจา” ด้วยเช่นกัน⁴⁶² อย่างไรก็ตาม ภาษาที่แข็งกร้าวและตรงไปตรงมาในคลิปวิดีโอ ตลอดจนการปรากฏถ้อยคำสำคัญที่เป็นคำปิดหรือเป็นที่รับรู้ความหมายกันภายในแวดวงนั้นก็เป็นไปได้ว่าปีอาร์เอ็นเองก็ต้องการรับการสนับสนุนจากมวลชนและความมั่นใจ ในการเข้าสู่การพูดคุยและเจรจาทันทีกับรัฐบาลได้ด้วยเช่นกัน

คำอธิบายของฮารา ชินทาโร ยืนยันว่าการแปลของเขานั้นอาศัย ประสบการณ์และความเข้าใจในธรรมชาติของ “ภาษามลายูถิ่นปาตานี” หรือภาษามลายูถิ่นที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับ “ภาษามลายูกลาง” เนื่องจากภาษาถิ่นเป็นภาษาที่มีการยึดโยงกับบริบท แวดล้อมค่อนข้างสูง (Contextualization) ผู้คนไม่ได้ใช้ภาษาตามโครงสร้างประโยคที่ครบถ้วน สมบูรณ์ หากแต่อาศัยความเข้าใจร่วมกันต่อสภาพแวดล้อมบางอย่างที่ทำให้การสื่อสาร ระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารเป็นไปได้ นี่คือลักษณะของภาษาถิ่นที่พบได้ใน “ปาตานี” เขากล่าวว่า

⁴⁶⁰ วงศ์ ตาวัน [นามแฝง], “แปลให้ทะเลาะกัน,” ชกไม่มีมุม, *ข่าวสด*, 6 มิถุนายน 2556, 2.

⁴⁶¹ เรื่องเดียวกัน, 2.

⁴⁶² ฮารา ชินทาโร, “การแปลคำแถลงการณ์ทาง youtube จากขบวนการ BRN,” Shintaro, นำข้อมูลขึ้นเมื่อ 9 มิถุนายน 2556, <http://www.deepsouthwatch.org/node/4340> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559) บทความชิ้นนี้ทางหนังสือพิมพ์*ข่าวสด*ได้นำไปตีพิมพ์อีกครั้งใน “‘ชินทาโร’ แจงแปล คำ ‘ปีอาร์เอ็น’,” รายงานพิเศษ, *ข่าวสด*, 11 มิถุนายน 2556, 2.

การเล่าเรื่องของพวกเขาไม่ได้อาศัยระบบที่เป็นโครงสร้างประโยค เวลาเราเรียนภาษาไทยหรือภาษาอื่น ๆ จะมีคำอย่าง “เนื่องจากว่า” “ด้วยเหตุนี้” หรืออะไรทำนองนี้ที่ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมเพื่อช่วยให้โครงสร้างชัดเจนขึ้น แต่ภาษามลายูถิ่นปาตานีไม่ได้เป็นอย่างนี้ ไม่มีโครงสร้างที่ชัดเจน แต่เขาสามารถถ่ายทอดได้โดยใช้วิธีการอื่น ที่อยู่ในตัวภาษาเองนั่นแหละ อย่างเช่น juxtaposition คือวางไว้ใกล้ ๆ กันแล้วทำให้เราเข้าใจ เช่น เราเป็นคนยากจน เราเป็นชาวบ้านทั่วไปนะ เราทำงานนะ ซึ่งก็ทำให้เราเข้าใจแล้ว แสดงว่าเมื่อเราเป็นคนยากจนก็ทำให้เราเสียโอกาสในการทำงานที่ดี ๆ ทำนองนั้น เป็นภาษาที่อาศัย contextualized (ขึ้นอยู่กับบริบท) อย่างมาก... นอกจากนี้ ยังมีความเป็น subjective (อัตวิสัย) สูงมาก และต้องอาศัยความเข้าใจซึ่งกันและกันในการสื่อสารสูง เช่น จะไม่มีคำถามว่า ‘คุณรู้จักแบมมะ ซึ่งเป็นประธานของมีเดียสลัดัน ที่เป็นวิทยุชุมชนซึ่งถูกปิดไปแล้วหรือไม่?’ แต่เขาจะเริ่มที่ว่าคุณชื่อแบมมะ, คนทำงานที่มีเดียฯ นั้น, ที่เป็นคนอย่างนั้น, วิทยุที่ถูกปิดนั้น, รู้จักหรือไม่? ก็เป็นที่เข้าใจกันและจะเริ่มเข้าเรื่องอื่นเลย ตรง ๆ แบบนั้น แต่พอมารวม ๆ กัน เราก็จะเข้าใจในภาพใหญ่ จะไม่มีคำเชื่อมอย่าง ‘ซึ่ง’ ‘ที่’ อยู่เลย หากเราเข้าใจผิด ก็จะสื่อสารกับคนมลายูไม่ได้ เขาไม่ชินกับโครงสร้างแบบมลายูกกลาง⁴⁶³

ชินทาโรประเมินว่าปีอาร์เอ็นเคงเข้าใจธรรมชาติของการสื่อสารในลักษณะเช่นนี้ของคนมลายูเป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้ การที่เขาเลือกแปลถ้อยคำสำคัญในป้ายผ้าที่ปรากฏขึ้นอย่าง Hak Pertuanan ด้วยคำว่า “สิทธิความเป็นเจ้าของ” จึงสัมพันธ์กับการแปลคำว่า Penjajah Siam ไปเป็น “นักล่าอาณานิคมสยาม” ในคลิปวิดีโอที่มีตามมาหลังจากนั้นไม่กี่วัน เขาเห็นว่าทั้งสองคำนี้เชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวิธีการมองโลกของปีอาร์เอ็นเคงที่ให้ความสำคัญกับรากเหง้าในทางประวัติศาสตร์ แม้ว่าในขณะนั้นจะไม่แน่ใจว่าผู้ที่ก่อการแขวนป้ายผ้านั้นจะเป็นกลุ่มใดก็ตาม การแปล Hak Pertuanan เป็น “สิทธิความเป็นเจ้าของ” นั้นถือว่าเป็นถ้อยคำที่

⁴⁶³ ชินทาโร, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, ปัตตานี, 21 ธันวาคม 2558.

สอดคล้องกับวิถีคิดของพวกเขาและหากกล่าวอย่างถึงที่สุดก็เป็นถ้อยคำที่พอจะต่อรองได้อยู่บ้าง⁴⁶⁴ ประเด็นต่อมาก็คือว่า **Penjajah** ในแง่นี้มุ่งสื่อความไปยังสิ่งใด ชินทาโรเห็นว่าจำเป็นจะต้องใช้คำที่มีระดับของความแข็งแกร่งสูงสุด เพื่อให้สอดคล้องกับน้ำเสียงของอับดุลการิมในคลิปวิดีโอ ดังที่เขาตีความว่าคำที่ว่านี้หมายถึง

คนนอก คนต่างชาติ หรือคนต่างพื้นที่ซึ่งยึดดินแดนโดยที่ไม่มีความชอบธรรม และเป็นศัตรูที่จำเป็นต้องขับไล่ออกจากพื้นที่ **Pejajah** นั้นอาจจะมีอำนาจ แต่สิทธิที่จริงนั้นอยู่กับคนในพื้นที่ซึ่งมี **Hak Petuanan** มากกว่า **Penjajah** อาจจะมีอำนาจ แต่ไม่มีความชอบธรรมในสายตาของพวกเขา เวลาอ้าง **Hak Petuanan** ผู้อ้างก็จะอ้างว่าตนเองมีสิทธินี้ แต่ในเวลาเดียวกันก็เป็นการทำให้เห็นว่า **Pejajah** ไม่มีความชอบธรรมไปด้วย⁴⁶⁵ (เน้นโดยผู้วิจัย)

อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าปีอาร์เอ็นก็รู้ดีว่าอำนาจของถ้อยคำนั้นจะส่งผลในทางการเมืองอย่างไรได้บ้าง ด้วยเหตุนี้ เราจึงได้เห็นวิธีที่ “ถ้อยคำ” เหล่านี้ปรากฏในถ้อยแถลงของพวกเขาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ เมื่อพวกเขาสื่อสารต่อสาธารณะผ่านคลิปวิดีโอ ถ้อยคำที่แข็งแกร่งก็ปรากฏ ในแง่หนึ่งนี่คือการแสดงตนในทางการเมืองเพื่อเก็บรับแรงสนับสนุนจากบรรดามวลชนและผู้ที่เกี่ยวข้องที่เห็นอกเห็นใจ แต่เมื่อต้องสื่อสารอย่างเป็นทางการกับทางการไทย ปีอาร์เอ็นกลับปรับท่วงทำนองลงให้การประนีประนอมและการรับฟังจากอีกฝ่ายนั้นเป็นไปได้ จึงไม่แปลกที่ในคลิปวิดีโออันนั้นจะเต็มไปด้วยถ้อยคำเรียกขานรัฐบาลไทยด้วยคำว่า “**Penjajah Siam**” แต่ตำแหน่งแห่งที่เดียวกันนี้ก็ปรากฏ

⁴⁶⁴ ชินทาโรเปิดเผยว่าขณะกำลังตั้งใจแปลอยู่นั้น ตัวเลือกของคำนี้มีอยู่จำนวนหนึ่ง อาทิเช่น “**อำนาจอธิปไตย**” แต่เขาเห็นว่าหากผู้ส่งสารประสงค์จะสื่อสารด้วยคำ ๆ นั้นจริงก็น่าจะใช้คำว่า “**Kedaulatan**” ในต้นฉบับเดิมแล้ว แต่ก็ไม่พบว่ามีการใช้คำดังกล่าว เช่นเดียวกับคำว่า “**Merdeka**” หรือ “**เอกราช/อิสรภาพ**” ที่พบเจออยู่บ่อยครั้งในใบปลิวและข้อความที่ปรากฏอยู่ในที่สาธารณะทั่วไปหลายแห่ง การละเว้นถ้อยคำทำนองนี้ทำให้เขาเห็นว่าปีอาร์เอ็นน่าจะมีความพร้อมในการเข้าสู่กระบวนการพูดคุย ในขณะที่คำว่า **Hak Pertuanan** จึงดูจะเป็นศัพท์ที่เป็นที่รู้จักกันเป็นการเฉพาะและยังพอเป็นไปได้ที่จะต่อรอง

⁴⁶⁵ ฮารา ชินทาโร, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, ปัตตานี, 21 ธันวาคม 2558.

อยู่ในเอกสารทางการเป็น “Government of Thailand”⁴⁶⁶ กล่าวในแง่ก็คือเมื่อต้องนั่งลงและเผชิญหน้ากับผู้แทนฝ่ายทางการไทย บิอาร์เอ็นก็พิจารณาอีกฝ่ายหนึ่งในฐานะที่เป็น “คู่ปรับ” หาใช่ “คนนอก” ที่ต้องขับไล่ไสส่งออกไปจากอาบริเวณทางการเมืองของตนเอง หากแต่มุ่งหวังจะต่อรองอย่างจริงจังนั่นเองผู้วิจัยไม่ทราบว่าบทแปลที่เป็นทางการของเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงที่รับผิดชอบในการติดตามความเคลื่อนไหวเหล่านี้มีหน้าตาเป็นอย่างไร แต่จากสำนวนแปลอย่างน้อย 2 สำนวนข้างต้นก็ชี้ให้เห็นความไม่ลงรอยในการตีความรูปสัญลักษณ์ที่เคยอยู่อีกฟากฝั่งหนึ่งของภาษา เมื่ออวตารลงมายังภาษาไทย ถ้อยคำใหม่ก็แตกกระจายออกเป็นสองทางและฉวยยึดเอาโมทัศน์ที่แตกต่างกันเข้ามาอยู่เป็นส่วนหนึ่งของความหมาย ในขณะที่การใช้คำว่า “นักล่า” นำหน้านั้นยังนำพาความหมายในแง่ลบที่สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมที่ชั่วช้าและทำอยู่บ่อยครั้งของสยาม จนทำให้สำนวนแปลของชินทาโรนั้นค่อนข้างไปทางนิยมบิอาร์เอ็นและคงเป็นที่ถูกใจผู้คนที่ในพื้นที่จำนวนมาก แต่ในทางกลับกันก็ทำให้สำนวนแปลด้วยคำว่า “ผู้ยึดครอง” ของรัตติยาถูกแยกขั้วไปเป็นสำนวนที่เข้าข้างรัฐและดูเหมือนเป็นการบิดเบือนความหมายที่บิอาร์เอ็นต้องการสื่อสาร⁴⁶⁷ การแปลจึงกลายเป็นพื้นที่ของการปะทะต่อรองในทางการเมืองเพื่อพยายามยึดกุมและควบคุมความหมายของข้อความทางการเมือง อันจะส่งผลต่ออำนาจต่อรองของแต่ละฝ่ายตามมานั่นเอง

ความแตกต่างในการแปลคำและแปลงความนั้นดูจะเป็นการเผชิญกับความขัดแย้งอย่างซึ่ง ๆ หน้าระหว่างประวัติศาสตร์ชาตินิยมสองกระแส เรื่องเล่าในทางประวัติศาสตร์ชาตินิยมไทยตามแบบฉบับที่เต็มไปด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับการสูญเสียดินแดนให้กับ “เจ้าอาณานิคมตะวันตก” นั้นคงยากที่จะยอมรับตัวตนของ “สยาม” ในฐานะที่เป็นผู้กดขี่ข่มเหงชนชาติอื่น ๆ เสียเอง ข้อโต้แย้งเหล่านี้ไม่ได้ยืนยันสิ่งอื่นใดเลย นอกจากสถานะที่ไม่ลงรอยและเป็นปัญหาของ “ประวัติศาสตร์อันตราย” ที่รัฐประชาชาติในแถบอุษาคเนย์มักพบเจอ เรื่องยากลำบากก็คือผู้คนจะอยู่ร่วมกันในประวัติศาสตร์ที่เต็มไปด้วยบาดแผลและอันตรายเป็นนี่ยังอย่างไร และสำหรับกระบวนการหาทางออกในทางการเมืองแล้ว คำถามที่ว่า จะจัดการกับข้อขัดแย้งเหล่านี้ได้อย่างไรเพื่อบรรลุให้ถึงข้อตกลงที่จะมีร่วมกันยังเป็นเรื่องสำคัญ คำถามเหล่านี้ยังต้องอาศัยการขบคิดร่วมกันของหลาย

⁴⁶⁶ กรุณาดูเปรียบเทียบระหว่างสำนวน “คลิปลิวตีโอ” กับสำนวนใน “เอกสาร” ที่ “ข้อเรียกร้องเบื้องต้น 5 ประการของ BRN: ต้นฉบับและบทแปลหลากหลายภาษา,” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 19 สิงหาคม 2556, <http://www.deepsouthwatch.org/node/4635> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).

⁴⁶⁷ โชคชัย วงศ์ธานี, “‘Penjajah Siam’ กับ ‘แปลให้ทะเลาะกัน’: อันเนื่องมาจากการแปลข้อเรียกร้อง 5 ประการ B.R.N.” 25.

ฝ่ายก็จริง แต่ข้อเสนอให้มี “การแบ” ประวัติศาสตร์ที่ถูกเก็บกดปิดกั้นอย่างตรงไปตรงมานั้นน่าจะ เป็นวิธีการหนึ่งในการลดพิษสงของของประวัติศาสตร์อันตรายเหล่านั้นได้ด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ จึง น่าจะย้อนกลับไปพิจารณาความหมายที่อยู่ในตัวบทเหล่านั้นอย่างใกล้ชิดอีกครั้ง โดยเฉพาะจาก สายตาของ “พวกเขา” เอง

การจะพิจารณาความหมายดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ตัวบทที่เกี่ยวข้องกับ ข้อเรียกร้อง 5 ข้อของปีอาร์เอ็นนั้นมีความไม่คงเส้นคงวาอยู่เล็กน้อย เมื่อตัวบทที่ปรากฏหลังจากคลิปลิ แดลงครั้งแรกเปลี่ยนไป โดยเฉพาะในเอกสารที่ยื่นต่อผู้อำนวยการความสะดวกและคณะพูดคุยฯ ฝ่ายรัฐบาลไทยในคราวที่มีการพบปะกันอย่างเป็นทางการในวันที่ 29 เมษายน 2556 และใน คำอธิบายเพิ่มเติมในรายละเอียดซึ่งเผยแพร่ในคลิปวิดีโอถัดมาในวันที่ 24 พฤษภาคม 2556 ผู้วิจัย พบว่าข้อความที่เคยเรียกร้องให้ยอมรับปีอาร์เอ็นในฐานะที่เป็นขบวนการปลดปล่อยถูกลดระดับไป เป็น “ข้อย่อย” ที่เสริมน้ำหนักให้กับความเป็นตัวแทนของปีอาร์เอ็นในการพูดคุยฯ ครั้งนี้ แต่กลับ ปรากฏว่ามี “ข้อใหญ่” อีกข้อปรากฏเข้ามาแทนที่ในลำดับที่ปรับใหม่ให้อยู่ในตำแหน่งของข้อ เรียกร้องประการที่ 4⁴⁶⁸ ซึ่งถือเป็นทั้ง “ประเด็นใหม่” และยังสร้างปัญหาและข้อถกเถียงมากที่สุดใ นบรรดาข้อเรียกร้องทั้ง 5 ข้อ เพราะถือได้ว่าเป็นประเด็นใจกลางของความขัดแย้งที่ปะทะกัน ซึ่งหน้ากับคดีของรัฐและสังคมไทย นั่นก็คือ ข้อเรียกร้องที่ต้องการให้ฝ่ายไทยยอมรับถึง

⁴⁶⁸ โดยปรับให้ข้อเรียกร้องเกี่ยวกับนักโทษการเมืองซึ่งเดิมอยู่ที่ข้อ 4 ไปอยู่ที่ข้อสุดท้ายหรือ ข้อ 5 แทน

“การดำรงอยู่” (Existence) ของประชาชาติมลายูปัตตานีและยอมรับสิ่งที่เรียกว่า “**Hak Pertuanan**”⁴⁶⁹ ของประชาชาติมลายูปัตตานีในดินแดนมาตุภูมิปัตตานีของพวกเขา คำเจ้าปัญหาดังกล่าวนี้อปรากฏใน “ต้นฉบับ” ภาษาอังกฤษในเวลาต่อมาว่า “**Sovereignty**”⁴⁷⁰ ประเด็นนี้เป็นเรื่องที่ใหญ่มากพอจะ ผลักให้ประเด็นสถานภาพของปีอาร์เอ็นถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นคำอธิบายสนับสนุนประเด็นอื่น ๆ ได้ เพราะการเรียกร้องในประเด็นที่ว่านี่เป็นการยืนยันกลับไปยังความชอบธรรมของปีอาร์เอ็นเองในฐานะที่เป็นขบวนการปลดปล่อย อีกทั้งยังสัมพันธ์เชื่อมโยงกับถ้อยคำที่ปีอาร์เอ็นเรียกขานฝ่ายไทยเอาไว้ในคำแถลงครั้งแรก ๆ ว่า “**Penjajah Siam**” หรือที่มีการแปลเป็นไทยด้วยถ้อยคำที่ สร้างข้อถกเถียงตามมาอย่าง “**นักล่าอาณานิคมสยาม**” หรือ “**ผู้ยึดครองแห่งสยาม**” ตามสำนวนแปลของฮาร่า ซินทาโร และรัตติยา สาและ ตามลำดับ การที่กระบวนการสันติภาพต้อง

⁴⁶⁹ ข้อความที่ว่านี่ถูกกล่าวเป็นภาษามลายูว่า “*Kerajaan Thai mesti mengakui wujudnya hak pertuanan bangsa Melayu Patani, atas bumi Patani kerana: a. Hakikat konflik yang berlaku di bumi Patani adalah masalah perampasan hak pertuanan bangsa Melayu Patani; b. Masalah Hak Asasi Manusia dan Hak penentuan nasib sendiri; c. Masalah konvenan hak politik, ekonomi, pendidikan, social budaya dan sebagainya*” [ดูรายละเอียดที่ Flyer Cryer, “*Penjelasan 5 Tuntutan Awal : BRN 29.04.2013,*” *Youtube*, 24 พฤษภาคม 2556, <https://www.youtube.com/watch?v=x6r5WxFLBY> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559) และดูการถอดความที่ ฮาร่า ซินทาโร, “*บทแปล ‘คำอธิบายต่อข้อเรียกร้องขั้นแรก 5 ข้อ ของ BRN’*,” *Shintaro*, นำข้อมูลขึ้นเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2556, <http://www.deepsouthwatch.org/node/4301> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2556) เป็นไปได้ว่าถ้อยคำดังกล่าวนี้จะบรรจุอยู่ในเอกสารทางการที่ทางคณะทูตคุยฝ่ายปีอาร์เอ็นอ่านในที่ประชุมฟัง ระหว่างการพบปะกันครั้งที่สองในวันที่ 29 เมษายน 2556 พวกเขายังได้มอบเอาไว้ให้ผู้อำนวยความสะดวกบนโต๊ะพูดคุย เพื่อส่งต่อให้กับคณะทูตคุยฝ่ายไทยในดังกล่าวด้วย แต่สำหรับการเผยแพร่ต่อสาธารณชนนั้น ถ้อยคำ ๆ นี้ปรากฏขึ้นผ่านวิดีโอยูทูปที่ขยายความข้อเรียกร้องดังกล่าวด้วยภาษาที่ นุ่มนวลและเป็นการทูตมากกว่าในวันที่ 24 พฤษภาคม 2556 หรืออีกประมาณ 1 เดือนให้หลัง ควรต้องบันทึกไว้ว่า ถ้อยคำ ๆ นี้ถูกแปลโดยฮาร่า ซินทาโรว่า “*สิทธิความเป็นเจ้าของ*”

⁴⁷⁰ *Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani, “Preliminary Demands by Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani Delegation in the Peace Dialogue with the Kingdom of Thailand 29th April 2013,” April 29, 2013.*

จัดการกับพรมแดนทั้งทางการเมืองและวัฒนธรรมเช่นนี้เพิ่มความสลับซับซ้อนให้กับความขัดแย้งไปด้วยในตัว

ปัญหาก็คือว่าเอาเข้าจริงแล้ว “สิทธิความเป็นเจ้าของ” และ “อำนาจอธิปไตย” มีความหมายอย่างไรในมุมมองของปีอาร์เอ็น? ความหมายที่ว่านี้สัมพันธ์กับถ้อยคำที่เรียกขานตนเองและ “นักล่าอาณานิคมสยาม” ที่ใช้เรียกขาน “รัฐไทย” อย่างไร? ความหมายเหล่านี้สร้างสิ่งใดขึ้นมาบ้าง? คำถามเหล่านี้คือประเด็นที่ถกเถียงกันตั้งแต่โต๊ะพูดคุยที่กัวลาลัมเปอร์ ในหนังสือมวลชนกระแสหลัก และบทสนทนาทั้งที่ต่างวาระและโอกาส และทั้งในโลกออนไลน์และพื้นที่ออฟไลน์ในพื้นที่ตลอดช่วงระยะเวลาหลายเดือนต่อจากนั้น การค้นหาร่องรอยของความหมายดังกล่าวจะเริ่มตั้งต้นจากเอกสารหรือถ้อยแถลงที่เป็นทางการของปีอาร์เอ็นเองและการพิจารณาข้อถกเถียงร่วมสมัยเกี่ยวกับประเด็นปัญหาข้างต้น เพื่อพิจารณาถึงความหมายที่เปลี่ยนไปในชุดของถ้อยคำเหล่านี้

ผู้วิจัยย้อนกลับไปสำรวจตรวจสอบกับเอกสารของปีอาร์เอ็นเองเท่าที่จะสามารถเข้าถึงได้และค้นพบว่าถ้อยคำดังกล่าวนี้ น่าจะปรากฏอยู่ในธรรมนูญขององค์กรปีอาร์เอ็นมาตั้งแต่ปี 1975 เป็นอย่างน้อย โดยระบุเอาไว้ในโครงการระยะเริ่มต้นในแนวทางการต่อสู้ของพรรคปีอาร์เอ็น เจ้าหน้าที่ทางการไทยแปลถ้อยคำในประเด็นดังกล่าวไว้ว่า

แสดงความเป็นเจ้าของสิทธิโดยคนเชื้อชาติมลายูผู้มีสิทธิโดยชอบธรรมเหนือแผ่นดินปัตตานี (ซึ่งจังหวัดรวมบางส่วนของจังหวัดสงขลา) ทั้งนี้เพื่อการสถาปนารัฐเอกราชมาลายูปัตตานีที่เป็นเอกราช มีอิสรภาพและเป็นที่ยอมรับ หลังจากที่เคยถูกทำลายทิ้งโดยผู้ยึดครองและได้พยายามทำให้เป็นส่วนหนึ่งของประเทศนี้ (สยาม)⁴⁷¹

“ธรรมนูญ 1975”⁴⁷² ดังกล่าวถือเป็นฉบับที่ 2 นับตั้งแต่การก่อตั้งองค์กรในปี 1960 เป็นต้นมา และเป็นเอกสารที่ยืนยันแนวคิดสำคัญที่เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก

⁴⁷¹ แนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปัตตานี, “ธรรมนูญ 1975 แนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปัตตานี (B.R.N.),” (เอกสารแปลจากต้นฉบับภาษามลายูญาวี, ผู้วิจัยได้รับจากเจ้าหน้าที่สำนักข่าวกรองแห่งชาติ) ควรตั้งข้อสังเกตว่าการแปลเอกสารชิ้นนี้มีแบบแผนเหมือนกับเอกสารหลายชิ้นที่ทางการไทยแปลจากเอกสารทำนองนี้ กล่าวคือเป็นการแปลง “Patani” ให้กลายเป็น “ปัตตานี” นั่นเอง

⁴⁷² เรื่องเดียวกัน.

ในแวดวงขององค์กรเคลื่อนไหวเพื่อปลดปล่อยปาตานีในยุคสมัยนั้น นั่นก็คือแนวคิด NASOSI ซึ่งเป็นคำย่อที่ผสมกันระหว่างถ้อยคำ 2 คำ ซึ่งถือเป็นแนวทางของ “พรรค” ได้แก่ Nasional Melayu หรือชาตินิยมมลายู และ Sosialis Islam หรือสังคมนิยมอิสลาม แต่นอกเหนือจากนี้ “สิทธิความเป็นเจ้าของ” ยังปรากฏอยู่ในเอกสารประวัติศาสตร์ชิ้นสำคัญ โดยเฉพาะงานของอิบรอฮิม ชุกรี ที่น่าสนใจก็คือถ้อยคำดังกล่าวนี้ไม่เคยได้รับการแปลออกมาเป็นภาษาไทย ไม่ว่าจะเป็นสำนวนเรียบเรียงการแปลใดก็ตาม⁴⁷³ คำ ๆ นี้จึงมีสถานะเป็น “คำปิด”⁴⁷⁴ ที่ถูกเปิดออกมามีชีวิตโลดแล่นในโลกภาษาไทยผ่านกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพนั่นเอง กล่าวได้ว่าการถกเถียงเกี่ยวกับตัวบทดังกล่าวได้เปิดพื้นที่แห่งการแสดงความไม่เห็นด้วยอย่างตรงไปตรงมา ทำให้เนื้อความที่เกี่ยวข้องกับทั้งกระบวนการและเนื้อหาของกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพเป็นประเด็นทางการเมือง เปิดพื้นที่ให้กับการถกเถียงอย่างชนิดที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

5.3.2.3 สถานภาพทางการเมืองของ “มาราปาตานี”

หลังการยึดอำนาจและประกาศสานต่อการพูดคุยเพื่อ “สันติสุข” รัฐบาลประยุทธ์ก็พยายามจัดวางโครงสร้างของการพูดคุยให้มีระบบระเบียบมากขึ้นกว่าเดิม⁴⁷⁵ ก่อนที่จะเดินทางไปเยือนมาเลเซียในวันที่ 1 ธันวาคม 2557 เพื่อส่งสัญญาณเดินทางหน้ากระบวนการไปพร้อม ๆ กับการยอมรับบทบาทของประเทศเพื่อนบ้านแห่งนี้ในฐานะผู้อำนวยความสะดวก ผู้นำทั้งสองประเทศเห็นพ้องในหลักการเบื้องต้น 3 ประการ ที่น่าสนใจในที่นี้คือหลักการที่จะต้องดึง “ทุกฝ่าย” (All Parties) ให้เข้าร่วมกระบวนการสันติภาพ (Peace Process) ไม่ใช่เพียงกลุ่มหรือสองกลุ่มเท่านั้น และอีกประการที่สำคัญก็คือการย้ำหลักการที่ว่าข้อเรียกร้องของฝ่ายขบวนการนั้นจะต้องรวมมาเป็นข้อเรียกร้องหนึ่งเดียวที่มีเอกภาพ (One United Demand) เพื่อจะยื่นต่อรัฐบาลไทย เนื้อหาของ

⁴⁷³ กรณาดูรายละเอียดในบทที่ 3

⁴⁷⁴ การเปรียบเปรยเช่นนี้เป็นของผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่ง [มะฮ์ยิดดีน (นามสมมติ), นักกิจกรรมเคลื่อนไหวชาวมลายูปาตานี, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, ปัตตานี, 11 ธันวาคม 2558.]

⁴⁷⁵ นี่คือการมาของคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 230/2557 เรื่อง การจัดตั้งกลไกขับเคลื่อนกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, ลงนามวันที่ 26 พฤศจิกายน 2557 และเอกสารสำคัญที่ชื่อ “แผนขับเคลื่อนกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้,” ที่ยกร่างขึ้นโดยสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ ในฐานะที่เป็น “พิมพ์เขียว” หรือแผนที่เดินทางของกระบวนการพูดคุยภายใต้รัฐบาลประยุทธ์

ข้อเรียกร้องเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานสำหรับการเจรจา (Negotiation) ในลำดับต่อไป⁴⁷⁶ ทั้งการรวม “ทุกฝ่าย” และข้อเรียกร้องที่เป็น “เอกภาพ” นั้นอาจมองได้ว่าเป็นการพยายามจะลดการผูกขาดการนำในทางการเมืองของบีอาร์เอ็น แต่ในอีกด้านหนึ่งก็วางอยู่บนหลักการกระบวนการสันติภาพที่จำเป็นต้องมีลักษณะครอบคลุมทุกฝ่าย (Inclusivity) อย่างไรก็ตาม หลักการดังกล่าวยังมีที่มาจาก การสรุปบทเรียนสำคัญของการพูดคุยรอบแรกและกลายเป็นแนวนโยบายหนึ่งที่นายกรัฐมนตรีไทยให้ความใส่ใจ⁴⁷⁷

ดูเหมือนว่าสิ่งที่ผู้นำทั้งสองรัฐบาลเห็นพ้องต้องกันนั้นจะสอดคล้องต่อแนวทางที่ทางกลุ่มเคลื่อนไหวบางส่วนคิดอยู่ก่อนแล้ว โดยเฉพาะสมาชิกในกลุ่มบีอาร์เอ็นที่มีบทบาทเคลื่อนไหวใน “ปึกการเมือง” และผลักดันการพูดคุยสันติภาพในนามของ “บีอาร์เอ็น” ในการพูดคุยสันติภาพรอบแรกเมื่อปี 2556⁴⁷⁸ หลังจากที่การพูดคุยหยุดชะงักเป็นเวลานานหลายเดือน สมาชิกของบีอาร์เอ็นกลุ่มนี้จำนวน 10 คน ในนามของ Jawatan Kuasa Koordinasi Perundingan BRN (คณะกรรมการประสานงานการเจรจาสันติภาพบีอาร์เอ็น) ได้รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มที่ชื่อว่า Majelis Amanah Rakyat Patani (สภาอะมานะฮ์ประชาชนแห่งปาตานี) โดยใช้ชื่อย่อว่า MARA Patani (มาราปาตานี)

⁴⁷⁶ กรุณาดูรายละเอียดที่สำนักข่าวแห่งชาติของมาเลเซียรายงานไว้ “Thailand Recognises Malaysia's Role In Southern Thailand Peace Process – Najib,” *Bernama*, December 1, 2014, <http://www.bernama.com/bernama/v8/newsindex.php?id=1089807> (accessed December 2, 2014); และดูบทแปลที่ “นาจิบและหลักการพื้นฐานสามข้อ: ประเทศไทยยอมรับบทบาทของมาเลเซียในกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้,” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2 ธันวาคม 2557, <http://www.deepsouthwatch.org/node/6475> (สืบค้นเมื่อ 28 เมษายน 2559).

⁴⁷⁷ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, “แผนขับเคลื่อนกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้,” 4.

⁴⁷⁸ อวัง ญาบะ ประธานมาราปาตานี, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กัวลาลัมเปอร์, 12 มกราคม 2559. อันที่จริงแล้ว แนวทางการพูดคุยสันติภาพนั้นได้รับการกล่าวถึงภายในแวดวงของขบวนการเคลื่อนไหวมาเป็นเวลาหลายปีก่อนหน้านั้น บีอาร์เอ็นเองก็มีการเตรียมความพร้อมสำหรับงานด้านนี้อยู่บ้างแล้ว ซึ่งเป็นผลมาจากการประเมินสถานการณ์ที่ว่าเป้าหมายของการทำ “สงครามประชาชนอย่างทั่วด้าน” (Perang Rakyat Semasa) ที่เดิมเคยวางไว้ว่าในช่วงสองสามปีแรกหลังเหตุการณ์ปล้นปืนนั้นไม่สามารถบรรลุผลได้ นั่นก็คือสามารถ “ปลดปล่อย” ได้ตามกำหนดเวลาที่วางไว้ ผู้นำของบีอาร์เอ็นบางส่วนก็ถึงแนวทางการเจรจาต่อรองในช่วงปี 2550 ซึ่งเป็นปีแรก ๆ ที่เริ่มรู้เรื่องการติดต่อต่างประเทศ (Hubugnan Luar Negari)

เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2557 ด้วยหวังจะเป็นฐานสำคัญในการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เป็นเอกภาพ มุ่งหวังให้ทำหน้าที่เป็น “สภาชูรอ” หรือพื้นที่สำหรับการปรึกษาหารือซึ่งรวบรวมเสียงต่าง ๆ ในสังคม ปาตานีมาไว้ด้วยกัน ในอีกด้านหนึ่งก็ถือเป็นการเตรียมพร้อมสำหรับการพูดคุยสันติภาพกับรัฐบาล ไทย⁴⁷⁹ การริเริ่มโดยสมาชิกของปีอาร์เอ็นข้างต้นได้นำมาสู่การต่อยอดเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่าง “พรรค” ต่าง ๆ อีก 5 กลุ่ม และได้ร่วมจัดตั้ง Majlis Syura Patani (สภาชูรอแห่งปาตานี) ขึ้นมาใน ฐานะที่เป็น “องค์กรร่วม”⁴⁸⁰ ที่รวมกลุ่มต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกันเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2558 โดยยังคงชื่อ ย่อเป็น MARA Patani เพื่อเป็นการให้เกียรติต่อการริเริ่มของปีอาร์เอ็นในตอนแรก⁴⁸¹ กล่าวโดยสรุป แล้ว การจัดตั้ง “องค์กรร่วม” ที่ว่านี้ริเริ่มขึ้นโดยสมาชิกบางส่วนของปีอาร์เอ็นก่อนหน้าที่จะมีการหารือ กันระหว่างนายกรัฐมนตรีทั้งสองประเทศ เป็นไปได้อย่างยิ่งว่าหลักการพื้นฐานทั้งสามประการดังที่ กล่าวข้างต้นได้กลายมาเป็น “เงื่อนไข” ที่ทำให้การรวมตัวของ “พรรค” ต่าง ๆ ของขบวนการ ต่อสู้ปาตานีนั้นงายขึ้น นี่คือการจัดตั้งขึ้นใหม่อีกครั้งของ MARA Patani ก่อนที่ทางมาเลเซีย จะจัดให้มีการพบปะกันครั้งแรกในเดือนเมษายน 2558

⁴⁷⁹ Jawatan Kuasa Koordinasi Perundingan BRN, “Majelis Amanah Rakyat Patani (MARA PATANI),” (เอกสารรายละเอียดเกี่ยวกับ MARA Patani, ลงนามวันที่ 25 ตุลาคม 2557 ณ ตรังกานู ประเทศมาเลเซีย).

⁴⁸⁰ Abu Hafez Al-Hakim, “What is MARA Patani?,” Abu Hafez Al-Hakim, entry posted May 26, 2015, <http://www.deepsouthwatch.org/ms/node/7211> (accessed June 1, 2016).

⁴⁸¹ “Majlis Syura Patani (MARA PATANI) atau Patani Consultative Council (PCC),” (เอกสารรายละเอียดเกี่ยวกับ MARA Patani, วันที่ 15 มีนาคม 2558 ณ กัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย). นอกเหนือจากปีอาร์เอ็นที่ร่วมจัดตั้งในนามของ “Kumpulan Bertindak BRN” (กลุ่มก่อการในปีอาร์เอ็น) ยังมีพรรคอื่นอีก 5 กลุ่มเข้าร่วมจัดตั้ง อันได้แก่ แนวร่วมปลดปล่อยอิสลาม ปาตานี (Barisan Islam Pembebasan Patani, BIPP) ขบวนการมุญาฮิดีนอิสลามปาตานี (Gerakan Mujahidin Islam Patani, GMIP) และองค์การปลดปล่อยสหปาตานีทั้ง 3 กลุ่มย่อย นั่นก็คือ Pertubuhan Pembebasan Patani Bersatu (PULO-dspp), Pertubuhan Pembebasan Patani Bersatu (PULO-mkp) และ Pertubuhan Persatuan Pembebasan Patani (PULO-P4) ควรบันทึกไว้ด้วยว่าแม้จะริเริ่มก่อตั้งมาด้วยกัน แต่กลุ่มสุดท้ายซึ่งผู้นำมีฐานอยู่ในยุโรปจะทิ้งระยะห่าง ไปในช่วงหลัง

ที่จริงแล้ว การรวมตัวกันในลักษณะนี้ไม่ได้เป็นไปอย่างเห็นพ้องต้องกัน “ทุกกลุ่ม” เสียทีเดียว เพราะยังพบว่ามีสมาชิกของปีอาร์เอ็นอีกบางส่วนที่ยังไม่เห็นพ้องกับแนวทางการพูดคุยกับรัฐบาลไทยในจังหวะเวลาเช่นนี้ ในขณะที่กลุ่มพูโลซึ่งเดิมก็แตกย่อยออกเป็น 3 กลุ่มอยู่ก่อนแล้วนั้น ก็มีเพียงสองในสามกลุ่มเท่านั้นที่เข้าร่วมกับมาราปาตานี⁴⁸² ความจริงพลวัตของการรวมกลุ่มของบรรดาขบวนการต่อสู้นั้นมีประวัติที่มายาวนานและยังคงเป็นความปรารถนาทางการเมืองที่มักกลายเป็นที่ถกเถียงอยู่เสมอ⁴⁸³ ในกรณีมาราปาตานีก็ไม่ต่างกัน ความขัดแย้งและการเมืองภายในดังกล่าวนี้มีส่วนขัดเกลาหน้าตาของกระบวนการที่ “คู่ขัดแย้ง” พยายามหาทางออกด้วยวิถีทางการเมืองเสมอมา ในบางกรณีการรวมตัวที่คาดหวังว่าจะสร้างอำนาจต่อรองเช่นนี้ก็กลับเป็นการนำมาซึ่งการแยกตัวของบรรดากลุ่มย่อย ๆ ตามมา ดังที่เกิดขึ้นในไอร์แลนด์เหนือและฟิลิปปินส์⁴⁸⁴ จุดที่เปราะบางเหล่านี้เป็นช่องทางที่อาจทำให้กระบวนการต้องหยุดชะงักไปเลยทีเดียว

อย่างไรก็ตาม มาราปาตานีนั่นก็ได้รับการยืนยันรับรองจากทางการมาเลเซียก็ได้กลายเป็นสถานะเป็น “ฝ่ายบี” (Party B) ในกระบวนการพูดคุย ในขณะที่ในสายตาของคู่สนทนาอย่างรัฐบาลไทย พวกเขายังคงเป็น “กลุ่มผู้มีความคิดเห็นแตกต่างกับรัฐ” ซึ่งเป็นถ้อยคำเรียกขานในทางนโยบาย แต่ดูเหมือนว่าถ้อยคำ ๆ นี้ น่าจะสร้างปัญหาให้กับฝ่ายมาราปาตานีเอง

⁴⁸² Abu Hafez Al-Hakim [pseud.], “What is MARA Patani?.”

⁴⁸³ ควรต้องย้อนความอย่างกระชับไปยังช่วงแรก ๆ ของการจัดตั้งขบวนการเคลื่อนไหวที่ติดอาวุธเหล่านี้ ความปรารถนาดังกล่าวสะท้อนได้จาก “ชื่อเรียกขาน” กลุ่มเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็น “Barisan” ในกรณีของปีอาร์เอ็นและปีเอ็นพีพีในทศวรรษ 1960 ซึ่งแปลว่า “แนวร่วม” ที่มีความหมายต่อการผนึกกำลังกันต่อต้านอำนาจการปกครองของรัฐบาลไทย ในขณะที่ฟูโลนั้นก็ยังมีความหมายที่ต้องการรวบรวมนักต่อสู้ทั้งในและต่างประเทศให้ร่วมกันต่อสู้ในนามของพูโล “องค์กรร่วม” ที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวกันมากกว่านั้นก็คือกลุ่มเบอร์ซาตู (Bersatu ที่แปลว่าเอกภาพในภาษามลายู) ซึ่งเป็นการริเริ่มรวมตัวกันในกลางทศวรรษ 1990 จากบรรดา “พรรค” ต่าง ๆ ที่กำลังเริ่มอ่อนแรงลงในขณะนั้น แต่ก็ไม่อาจยืนระยะอยู่ได้ยาวนานนัก

⁴⁸⁴ กรณีภาคใต้ของฟิลิปปินส์น่าจะให้ภาพพัฒนาการและพลวัตต่อเรื่องนี้ได้ดีกรณีหนึ่ง เพราะหลังจากที่ MNLF (Moro National Liberation Front) ได้เข้าสู่กระบวนการเจรจาต่อรองกับรัฐบาลในทศวรรษ 1990 สมาชิกบางส่วนก็แยกตัวออกมามีการจัดตั้ง MILF (Moro Islamic Liberation Front) และริเริ่มดำเนินการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธอีกครั้ง กระทั่งนำไปสู่การพูดคุยและเจรจาสันติภาพอย่างยาวนานอีกครั้งกับรัฐบาลฟิลิปปินส์ในกลางทศวรรษ 2000 แต่เงื่อนไขเหล่านี้ก็ให้กำเนิดกลุ่มที่แตกตัวอีกครั้งเป็น BIFF (Bangsamoro Islamic Freedom Fighters) ในปัจจุบัน

เพราะหลังจากที่มีการพบปะไปสักระยะหนึ่งแล้ว พวกเขา ก็เสนอให้รัฐบาลไทยยอมรับ “มาราปาตานี” ในฐานะที่เป็น “ฝ่ายบี” อย่างตรงไปตรงมา ไม่ใช่เพียงแต่ระบุว่า เป็น “กลุ่มผู้มีความคิดเห็นแตกต่างกับรัฐ” ข้างต้น ข้อเสนอแนะดังกล่าวนี้เป็น 1 ใน 3 ข้อที่ทางมาราปาตานียื่นต่อรัฐบาลไทย ในการประชุมเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2558⁴⁸⁵ ก่อนที่จะแถลงเนื้อหาดังกล่าวต่อสาธารณชนในอีก 2 วันต่อมา พร้อม ๆ กับการเปิดตัวพวกเขาอย่างเป็นทางการที่กัวลาลัมเปอร์ อีกสองข้อที่เหลือเป็น ข้อเสนอที่ที่ต้องการให้รัฐบาลไทยประกาศให้การพูดคุยเป็น “วาระแห่งชาติ” และเอื้อให้มีการคุ้มกันทางกฎหมาย (Immunity) แก่สมาชิกของมาราปาตานีในการเดินทางเข้าออกประเทศไทยได้โดยที่ไม่มีการจับกุมหรือดำเนินคดี⁴⁸⁶ เนื้อหาและสถานะที่เป็นข้อเสนอ (Proposal) นั้นดูจะแตกต่างไปจากข้อเรียกร้อง (Demand) ที่บีอาร์เอ็นเคยนำเสนออย่างสำคัญ เนื้อหาหลักยังเป็นเรื่องปรับปรุงกระบวนการให้ดีขึ้นและการเป็นเพียง “ข้อเสนอ” นั้นก็มีแรงกดดันต่อผู้รับข้อเสนอน้อยกว่าข้อเรียกร้อง กระนั้นก็ตามแบบแผนของการนำเสนอ “เงื่อนไข” เช่นนี้ก็คล้ายคลึงกัน ในฐานะกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐ พวกเขาจำเป็นต้องสร้างความได้เปรียบในการสนทนาให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งในกรณีนี้ก็คือสถานะทางการเมืองที่มาจากการยอมรับโดย “ศัตรู” ของตนเองผ่านการเรียกขานที่เป็นทางการนั่นเอง

ปัญหาก็คือแต่ละฝ่ายจะเรียกขานอีกฝ่ายหนึ่งด้วยถ้อยคำที่ “ฝ่ายเรา” ใช้ หรือด้วยถ้อยคำที่ “ศัตรู” หรือ “ฝ่ายเขา” ใช้เรียกตัวพวกเขาเอง และมีความเป็นไปได้เพียงใดที่ถ้อยคำของ “ฝ่ายเรา” จะได้รับการยอมรับจาก “ฝ่ายเขา” เมื่อถึงจุดนี้ ประเด็นเรื่องการยอมรับสถานะ (Recognition) กับถ้อยคำจึงกลายเป็นสาระสำคัญที่ทำให้การเมืองของการเรียกขานโดดเด่นขึ้น ประเด็นพื้นฐานน่าจะเริ่มต้นที่ว่า “มาราปาตานี” ให้ความหมายกับตัวเองอย่างไร? เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งองค์กรนั้นตั้งใจจะใช้ถ้อยคำ “**Pejuang Patani**”⁴⁸⁷ หรือที่พอจะแปลได้ว่า “**นักต่อสู้ปาตานี**” เพื่อหมายถึงยังขบวนการเคลื่อนไหวกลุ่มต่าง ๆ อย่างเป็นทางการทั่วไปและในฐานะที่

⁴⁸⁵ Abu Hafez Al-Hakim [pseud.], “One Year of Peace Dialogue – Where are We?,” Abu Hafez Al-Hakim, entry posted December 1, 2015, <http://www.deepsouthwatch.org/node/7833> (accessed June 1, 2016)

⁴⁸⁶ Ibid.; ทวีพร คุ่มเมธา, “มารา ปาตานี’ องค์กรร่วมของผู้เห็นต่าง 3 จังหวัดได้ แถลงสื่อเป็นทางการครั้งแรก,” ประชาไท, 27 สิงหาคม 2558, <http://prachatai.com/journal/2015/08/61069> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559)

⁴⁸⁷ อ่านออกเสียงได้ว่า “เปอญูวัง ปาตานี” หรือที่เรียกขานด้วยสำเนียงท้องถิ่นว่า “เปอญูแหว ปาตานี” หรือสั้นกว่านั้นก็คือ “ญูแหว” อันเป็นคำสามัญที่ใช้ในภาษาพูดของผู้คนในพื้นที่

เป็นคู่ขัดแย้งกับ “Kerajaan Thai” หรือ “**รัฐบาลไทย**”⁴⁸⁸ ที่น่าสนใจก็คือในเนื้อหา “เกริ่นนำ” (Pendahuluan) ของเอกสารจัดตั้งองค์กรทั้งสองรอบ⁴⁸⁹ ปรากฏเนื้อหาที่พยายามสร้างความต่อเนื่องและอ้างอิงหลักการย้อนกลับไปยังปีอาร์เอ็น โดยระบุถึงหลักการชี้หน้าที่ระบุเอาไว้ในเอกสาร “*Falsafat Jihad*”⁴⁹⁰ (ปรัชญาญิฮาด) ของปีอาร์เอ็นอย่างจงใจ ทั้งในแง่ของหลักการ แนวทาง และ

⁴⁸⁸ “Majlis Syura Patani (MARA PATANI) atau Patani Consultative Council (PCC), 1. จุดตรงระบุถ้อยคำดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญระหว่างเอกสารชิ้นแรกกับชิ้นที่สอง กล่าวคือ ในเอกสารชิ้นแรกระบุอย่างเฉพาะเจาะจงว่าเป็น “BRN” แต่เมื่อ MARA Patani ได้ยกระดับเป็นองค์กรร่วม ถ้อยคำตรงจุดนี้จึงเปลี่ยนไปเป็นคำทั่วไปอย่าง “**Pejuang Patani**”

⁴⁸⁹ ดังที่กล่าวไปแล้วเบื้องต้น การจัดตั้ง MARA Patani ครั้งแรกโดยสมาชิกกลุ่มปีอาร์เอ็นในเดือนตุลาคม 2558 และต่อ ยอดมารวมกับกลุ่มอื่น ๆ อีกครั้งในเดือนมีนาคม 2559 [Jawatan Kuasa Koordinasi Perundingan BRN, “Majelis Amanah Rakyat Patani (MARA PATANI),” 1; “Majlis Syura Patani (MARA PATANI) atau Patani Consultative Council (PCC),” 1.]

⁴⁹⁰ เอกสารชิ้นนี้สำคัญ จากข้อมูลในการสัมภาษณ์และการพิจารณาเอกสารขั้นต้นที่ชื่อ *Jihad Falsafah* หรือ “**ปรัชญาญิฮาด**” ซึ่งเป็นฉบับย่อที่เขียนเป็นภาษามลายูอักษรเงาะวีจำนวน 24 หน้า ผู้วิจัยพบว่าเอกสารชิ้นนี้ระบุว่าประพันธ์ขึ้นและเผยแพร่ในวันที่ 9 กรกฎาคม 2531 (1988) โดย *دي. في. في* หรือ “ดีพีพี” ซึ่งที่นี้ก็คือสภาองค์กรนำของปีอาร์เอ็น (Dewan Pimpinan Parti, DPP) ที่น่าสนใจก็คือเอกสารแนวความคิดที่พยายามจะปรับปรุงแนวทางการต่อสู้ใหม่ของปีอาร์เอ็นในขณะนั้น หลังจากประสบวิกฤตการณ์ความขัดแย้งภายในเมื่อปลายทศวรรษ 1970 ซึ่งดำเนินต่อเนื่องเป็นระยะเวลาหลายปี โดยพยายามจะมุ่งเน้นไปในแนวทางที่เป็น “อิสลาม” มากขึ้น ซึ่งในด้านหนึ่งก็เป็นการโต้แย้งกับแนวความคิดเก่าที่พยายามจะประนีประนอมระหว่างแนวคิดชาตินิยมอิสลาม และสังคมนิยม ซึ่งถือเป็นหลักการพื้นฐานของธรรมนูญของพรรคในปี 2518 (1975) การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้เกิดขึ้นแทบจะทุกพรรคของขบวนการปาตานี แนวทางใหม่ของปีอาร์เอ็นได้นำมาสู่การปรับปรุงกองกำลังติดอาวุธแบบใหม่เมื่อปี 2536 ในนาม Tentera Jihad Revolusi Islam Melayu Patani Darussalam หรือ TAJRI (ตัจรี) ซึ่งเป็นชื่อที่พวกเขาเรียกตัวเอง ไม่ใช่ RKK ที่เป็นชื่อที่เรียกขานโดยทางการไทยตามหลักสูตรการฝึก (มะสุกรี ฮารี หัวหน้าคณะทูตคุยมาราราปาตานี, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กัวลาลัมเปอร์, 10 มกราคม 2559; อาวัง ญาบะ ประธานมาราราปาตานี, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กัวลาลัมเปอร์, 12 มกราคม 2559.)

เป้าหมาย (Asas, Dasar dan Tujuan)⁴⁹¹ การอ้างอิงไปยังเอกสารสำคัญและระบุถึงถ้อยคำเช่นนี้ อย่างจงใจเป็นความพยายามจะสร้างความชอบธรรมให้กับ “มาราปาตานี” ในแง่ที่มีส่วนเชื่อมต่อกับโดยตรงกับปีอาร์เอ็น ซึ่งส่งผลต่อการเปิดรับแรงสนับสนุนจากบรรดาสมาชิกของปีอาร์เอ็นในสนาม และบรรดามวลชนสนับสนุนต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังพยายามสร้างความต่อเนื่องให้กับกระบวนการพูดคุยสันติภาพในรอบที่แล้วมาสู่การริเริ่มหรือฟื้นฟูการพูดคุยรอบใหม่อย่างตั้งใจ ประเด็นนี้ยืนยันจากคำแถลงของสมาชิกของมาราปาตานีเองที่ชี้พยายามชี้ให้เห็นว่ากระบวนการพูดคุยรอบใหม่นั้นเป็นการน้อมรับเอา “เจตนารมณ์” หรือ “จิตวิญญาณ” (Semangat) ของเอกสารฉันทามติที่เคยลงนามระหว่างรัฐบาลไทยกับปีอาร์เอ็นในปี 2556 เป็นแนวทาง⁴⁹²

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างปีอาร์เอ็นกับมาราปาตานีนั้นยังคงเป็นที่ถกเถียงกัน นักวิเคราะห์บางคนไม่เชื่อว่าการดำเนินการของมาราปาตานีนั้นจะได้รับความเห็นชอบ

⁴⁹¹ “หลักการ” ในที่นี้เกี่ยวข้องกับรากฐานของการปฏิบัติในทัศนะของปีอาร์เอ็น ซึ่งมีอยู่ 2 ประเด็นคือ อิสลามและการศรัทธา (Iman) ส่วน “แนวทาง” นั้นมี 3 หัวข้อ ได้แก่ ความเป็นหนึ่งเดียวกัน (Kesatuan) เสรีภาพ (Kebebasan) และความยุติธรรม (Keadilan) และ “เป้าหมาย” มี 3 หัวข้อ ได้แก่ การปลดปล่อยปาตานีออกจากกรยึดครอง จัดการความยุติธรรมและความเจริญรุ่งเรืองของสังคม และสุดท้ายคือสถาปนาและบังคับใช้กฎหมายของพระเจ้าในรัฐปาตานี (DPP [Dewan Pimpinan Parti], *Falsafah Jihad* (July 9, 1988). [in Jawi].

⁴⁹² อาวัง ญาบะ, “ถ้อยแถลงในวาระครบรอบกระบวนการสันติภาพปาตานีปีที่ 3,” (เอกสารประกอบการกล่าวปาฐกถาในกิจกรรม ‘ตุลยปาฐก’ ภายในงานวันสื่อสันติภาพชายแดนใต้/ปาตานี ครั้งที่ 3 และสมัชชาสันติภาพ 2016 “สันติภาพเดินหน้า” ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 28 กุมภาพันธ์ 2559). กรุณาดูต้นฉบับภาษามลายูที่ Awang Jabat, “Ucapan Sempena Ulang Tahun Proses Damai Patani Kali ke 3,” Deep South Watch, February 28, 2016, http://www.deepsouthwatch.org/sites/default/files/awangjabat_text_peacemovingforward_ml.pdf (accessed June 1, 2016).

จากบรรดาผู้นำของปีอาร์เอ็น⁴⁹³ ในขณะที่หัวหน้าคณะพูดคุยของปีอาร์เอ็นเองก็ไม่ยืนยันหรือตอบรับในเรื่องนี้อย่างตรงไปตรงมา เขาเพียงแต่ระบุว่าการทำงานของปีอาร์เอ็นนั้นเป็นความลับ รวมไปถึงการตัดสินใจในเรื่องนี้ด้วย⁴⁹⁴ สมาชิกปีอาร์เอ็นบางส่วนให้สัมภาษณ์พิเศษกับผู้สื่อข่าวต่างชาติว่าพวกเขาไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับ “กระบวนการสันติภาพ” ในครั้งนี้โดยเด็ดขาด⁴⁹⁵ ซึ่งสอดคล้องกับแถลงการณ์ที่อ้างว่าเผยแพร่โดยสำนักประชาสัมพันธ์ของปีอาร์เอ็นตามมา⁴⁹⁶ อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากเอกสารจัดตั้งมาราปาตานีที่เอ่ยถึงข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยยังได้รับการยืนยันว่าข้อขัดแย้งภายในปีอาร์เอ็นในเรื่องการพูดคุยสันติภาพยังคงเป็นประเด็นที่ยังหาข้อยุติไม่ได้โดยง่าย หลักคิดสำหรับการริเริ่มทางการเมืองในลักษณะเช่นนี้วางอยู่บนทิศทางที่ว่า การปฏิบัติเดินหน้าให้เห็นผลไปก่อนของมาราปาตานีจะมีส่วนสำคัญต่อการพิสูจน์ว่าทิศทางการหาทางออกจากความขัดแย้งด้วยวิธีการเช่นนี้นั้นถูกต้องหรือไม่เพียงใด เมื่อผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรมบางอย่างปรากฏ การโน้มน้าวต่อฝ่ายที่ยังคลงแคลงใจอยู่ก็ง่ายขึ้น ทั้งยังยืนยันว่าแนวทางการพูดคุยหรือเจรจานั้นเป็นหนึ่งในวิธีการต่อสู้ของปีอาร์เอ็นอยู่แล้วแต่เดิม หนึ่งในวินัยอันเคร่งครัดของพรรคก็ถูกตีความว่าเปิดช่องให้สามารถ

⁴⁹³ Don Pathan, “MARA Patani and the Question of Legitimacy,” *The Nation*, September 4, 2015, <http://www.nationmultimedia.com/opinion/MARA-Patani-and-the-question-of-legitimacy-30268066.html> (accessed June 1, 2016). ตอนเป็นหนึ่งในผู้ผลักดันแนวทางวิเคราะห์ที่ตั้งแง่สงสัยต่อกระบวนการพูดคุยสันติภาพมาตั้งแต่การพูดคุยในรอบแรก บทวิเคราะห์ที่อ้างอิง “แหล่งข่าวปีอาร์เอ็น” ของเขายังมีความคงเส้นคงวาในการตั้งคำถามเกี่ยวกับความชอบธรรมของคณะพูดคุยใน “ฝ่ายบี” เสมอมา

⁴⁹⁴ ทวีพร คุ่มเมธา และมุฮัมมัด ตือราแม, “ถาม-ตอบ คำต่อคำ เมื่อ MARA PATANI พบสื่อมวลชนไทยครั้งแรก,” *ประชาไท*, 30 สิงหาคม 2558, <http://prachatai.com/journal/2015/08/61137> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).

⁴⁹⁵ Anthony Davis, “Southern Thai Insurgents Stake Out Peace Terms,” *Nikkei Asian Review*, October 11, 2015, <http://asia.nikkei.com/Politics-Economy/Policy-Politics/Southern-Thai-insurgents-stake-out-peace-terms> (accessed June 1, 2016).

⁴⁹⁶ ทวีพร คุ่มเมธา, “ปีอาร์เอ็นประกาศไม่ยุ่งเกี่ยวมาราและการเจรจากับรัฐไทย,” *ประชาไท*, 12 ตุลาคม 2558, <http://prachatai.com/journal/2015/10/61891> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).

ริเริ่มทางการเมืองในลักษณะนี้ได้ トラบไตที่ยังไม่สร้างความเสียหายให้กับการต่อสู้ทั้งหมด⁴⁹⁷ แต่ กระนั้น สัญญาที่พอจะเป็นข่าวดีอยู่บ้างก็คือทั้งปีอาร์เอ็นที่อยู่และไม่อยู่ในมาราปาตานีต่างเห็น ตรงกันที่ไม่ปฏิเสธแนวทางการพูดคุยหรือเจรจาเสมอไป⁴⁹⁸ แต่อาจจะเห็นแตกต่างกันในรายละเอียด ของการดำเนินกระบวนการต่าง ๆ แน่นนอนว่านี่คือพัฒนาการที่น่าสนใจอย่างยิ่งสำหรับองค์กรปฏิวัติที่ ถูกรับรู้มาโดยตลอดว่าเน้นหนักไปที่การใช้กำลังโดยที่ไม่ประนีประนอมเช่นปีอาร์เอ็น

ปฏิกริยาของฝ่ายทางการไทยต่อข้อเสนอข้างต้นยิ่งน่าสนใจมากไปกว่านั้น เพราะได้ทำให้ความหมายของการเรียกขานมาราปาตานีเคลื่อนเลื่อนไปสัมพันธ์กับความสามารถใน การลดเหตุการณ์ความรุนแรง สำหรับทางการไทยแล้ว การยอมรับ “ชื่อ” ยังเป็นเรื่องที่ไม่สำคัญ เร่งด่วน ดังความเห็นเพิ่มเติมของนายกรัฐมนตรีไทย ซึ่งถือเป็นการกำหนดท่าทีของรัฐบาลไทยต่อ ประเด็นปัญหาดังกล่าว

การยอมรับชื่อกลุ่มยังเป็นลำดับความเร่งด่วนรอง/ จนกว่าจะสร้างความไว้วางใจให้ เชื่อใจ เหตุการณ์รุนแรงยุติลง หรือลดลงในเกณฑ์ที่น่าพอใจ โดยเฉพาะไม่เป็นการยกระดับ เป็นขบวนการก่อการร้ายหรือผิดกฎหมาย ซึ่งไม่เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ/กฎหมายไทย เนื่องจาก มีการกระทำผิดคดีอาญา/ต่อต้านรัฐ⁴⁹⁹

หลังจากนั้นเพียงสองวัน หนังสือจากหัวหน้าคณะพูดคุยเพื่อสันติสุขของ รัฐบาลไทยที่นำเรียนผู้อำนวยการความสวดกและเพื่อนำเสนอต่อให้กับ “ฝ่ายบี” ลงวันที่ 9 ตุลาคม 2558 ระบุถึงใน “ข้อคิดเห็น” (Consideration) สำหรับประเด็นการยอมรับสถานะของมาราปาตานี ไว้ว่า

⁴⁹⁷ มะสุกรี ฮารี หัวหน้าคณะพูดคุยมาราปาตานี, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กัวลาลัมเปอร์, 10 มกราคม 2559.

⁴⁹⁸ สำหรับทัศนะของปีอาร์เอ็นในปีที่คัดค้านการพูดคุยสันติภาพใน “รอบนี้” กรุณาดูที่ Anthony Davis, “Southern Thai Insurgents Stake Out Peace Terms.” เจื่อนไขสำคัญก็คือ กระบวนการพูดคุยและกระบวนการสันติภาพต้องวางอยู่บน “มาตรฐานสากล” มากกว่านี้

⁴⁹⁹ ทวีป เนตรนิยม, ถึง อักษรา เกิดผล หัวหน้าคณะพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดน ภาคใต้, ลับที่สุด ด่วนที่สุด, ที่ นร 0807/2176, เรื่อง การตอบข้อเสนอของ Part B, ลงวันที่ 7 ตุลาคม 2558.

คณะผู้พิทักษ์ฯ เคารพความคิดเห็นของ Party B ที่จะใช้ชื่อนี้ (หมายถึง MARA Patani – ผู้วิจัย) ตามที่ได้ชี้แจงให้ทราบในการประชุม แต่คณะผู้พิทักษ์ฯ มีความห่วงใยต่อประเด็นดังกล่าวในเรื่องของการสร้างหลักประกันความปลอดภัย เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่สามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข ดังนั้น หาก Party B สามารถทำให้พื้นที่ที่มีความปลอดภัยและปลอดภัยจากเหตุรุนแรงในทุกรูปแบบได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากคณะผู้พิทักษ์ฯ เพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้จะให้การยอมรับแล้ว ประชาชนในพื้นที่รวมทั้งนานาชาติ ก็จะมีการยอมรับด้วย⁵⁰⁰ (เน้นตามต้นฉบับ)

การเชื่อมโยงระหว่างสถานภาพทางการเมืองของมาราปาตานีกับความสามารถในการทำให้พื้นที่ปลอดภัยจากความรุนแรงนั้นจะสะท้อนให้เห็นประเด็นปัญหาเกี่ยวกับความสามารถในการควบคุมและบังคับบัญชากองกำลังติดอาวุธในพื้นที่ของพวกเขา ซึ่งในด้านหนึ่งก็พุ่งเจตนาไปที่ความเป็นตัวแทนและความชอบธรรมของมาราปาตานีในมุมมองของฝ่ายรัฐไทยนั่นเอง แม้ว่าคณะผู้พิทักษ์ฯ ฝ่ายไทยจะมั่นใจในข้อมูลข่าวกรองที่ตนเองมีว่าผู้คนที่ตนสนทนาลูกด้วยนั้นเป็น “ตัวจริง” เพียงใด แต่ปัญหาเหล่านี้ก็มักจะถูกหยิบยกขึ้นมาให้ถกเถียงอยู่เสมอ⁵⁰¹

⁵⁰⁰ Aksra Kerdphol, to Ahmad Zamzamin bin Hashim, No. 5114/361, *Consideration on Party B's Proposals*, October 9, 2015; อักษรา เกิดผล, ถึง Ahmad Zamzamin bin Hashim, ที่ นร 5114(สล.คณะผู้พิทักษ์ฯ)/362, เรื่อง *ข้อคิดเห็นต่อประเด็นที่เป็นข้อเสนอของ Party B*, ลงวันที่ 9 ตุลาคม 2558. หนังสือฉบับนี้มีต้นฉบับ 2 ภาษา ก่อนที่คณะทำงานของผู้อำนวยความสะดวกจะแปลเป็นภาษามลายู (โดยอิงจากภาษาอังกฤษ) เพื่อส่งให้กับฝ่ายมาราปาตานีในเวลาต่อมา น่าสนใจว่านอกจากประเด็นข้างต้นแล้ว คำตอบของคณะผู้พิทักษ์ฯ ฝ่ายรัฐบาลไทยยังเห็นว่าในประเด็นการกำหนดให้การพิทักษ์ฯ เป็น “วาระแห่งชาติ” นั้น (ข้อ 2) ได้ยืนยันผ่านเอกสารทางนโยบายหลายชิ้น รวมไปถึงคำสั่ง สร.ที่ 230/2557 ดังที่กล่าวข้างต้นด้วย แต่ที่สำคัญคือการเชื่อมโยงประเด็นนี้เข้ากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับคนในพื้นที่ ส่วนประเด็น “มาตรการคุ้มครองความปลอดภัย (immunity)” คำตอบจากฝ่ายไทยนั้นยืนยันว่าสามารถรับรองได้โดยใช้มาตรการทางการบริหารและกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ซึ่งต้องพิจารณาเป็นรายบุคคล และวางอยู่บนเงื่อนไขของการอยู่ภายใต้กระบวนการยุติธรรมที่ทุกคนต้องได้รับสิทธิเท่าเทียมกัน กรุณาดูสิ่งที่ทางการไทยเน้นย้ำใน อักษรา เกิดผล, *การพิทักษ์ฯ เพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้* (กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคณะผู้พิทักษ์ฯ เพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2559?), 16-18.

⁵⁰¹ นักรบ บุญบัวทอง, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กรุงเทพฯ, 5 มกราคม 2559.

นอกจากนี้ อาจพิจารณาข้อโต้แย้งดังกล่าวที่สะท้อนให้เห็นความไม่ลงรอยกันระหว่างความหมายของ “สันติภาพ” ที่มีจุดเน้นแตกต่างกันในความขัดแย้งที่มีลักษณะอสมมาตรเช่นนี้ กล่าวคือเป็นการต่อรองกันระหว่างสันติภาพเชิงลบ (Negative Peace) ซึ่งหมายถึงสภาวะที่ไร้ความรุนแรงทางกายภาพ และ “ฝ่ายรัฐบาล” มักจะให้ความสำคัญก่อนเป็นหลัก กับสันติภาพเชิงบวก (Positive Peace) ซึ่งอาจหมายรวมไปถึงการยอมรับถึงประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ทางการเมืองบางอย่าง เพื่อนำไปสู่การสถาปนาสังคมที่มีความสันติและยุติธรรม ความหมายในแง่นี้มักได้รับการเน้นย้ำจากบรรดาขบวนการเคลื่อนไหวที่ติดอาวุธต่าง ๆ หรือฝ่ายต่อต้านรัฐเสมอ บทเรียนจากความขัดแย้งในหลายกรณีชี้ไปที่การออกแบบแผนขับเคลื่อนกระบวนการที่เห็นพ้องต้องกันระหว่างคู่ขัดแย้งเพื่อเชื่อมต่อและลดช่องว่างที่มีอยู่อย่างค่อยเป็นค่อยไปและเป็นขั้นเป็นตอน⁵⁰² สิ่งที่ว่านี้จะเป็นไปได้ก็เมื่อแต่ละฝ่ายนั่งลงและพูดคุยกันนั่นเอง

ดูเหมือนว่าความขัดแย้งในแง่ของ “ถ้อยคำ” จะไม่ได้รับการคลี่คลาย แต่กลับจะทำให้เห็นการเมืองในข้อโต้แย้งเหล่านี้ชัดเจนขึ้น แม้จะได้รับคำตอบจากฝ่ายทางการไทยดังที่ได้กล่าวไปแล้ว แต่ฝ่ายมาราปาตานีก็ยังยืนกรานให้ทางการไทยยอมรับข้อเสนอแนะดังกล่าว เมื่อกระบวนการเข้าสู่ขั้นของการจัดทำ “ข้อกำหนดการพูดคุย” หรือ “Terms of Reference” (TOR)⁵⁰³ ซึ่งเป็นเอกสารที่ต้องเห็นพ้องกันทุกฝ่ายสำหรับเป็นกติกาในการดำเนินการพูดคุย ประกอบไปด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับคำนิยามและมาตรการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การเห็นชอบในเอกสารชิ้นนี้เป็นขั้นตอนที่จะเปลี่ยนสถานะภาพของการพบปะจาก “ไม่เป็นทางการ” ก่อนหน้านั้นไปสู่การประชุม “อย่างเป็นทางการ” ปัญหาเรื่องถ้อยคำและเนื้อหาที่จะระบุในทีโออาร์ก็ดำเนินต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลาหลายเดือน

สิ่งที่ควรพิจารณาก็คือกระบวนการยกร่าง “ทีโออาร์” ในการพูดคุยรอบที่สองนั้นได้สร้างข้อถกเถียงในทางการเมืองอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาถึงการเมืองของ

⁵⁰² แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของ “สันติภาพ” ที่มีจุดเน้นต่างกันนี้ริเริ่มโดยโยฮัน กัลตุง ส่วนการประยุกต์ในการมองความขัดแย้งที่ใช้ความรุนแรงในลักษณะอสมมาตรระหว่างรัฐกับกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐและถือเป็นบทเรียนสำคัญของกระบวนการสันติภาพ กรูณาตุ นอร์เบิร์ต โรเปอร์ส, “ปาฐกถา IPP ในบริบทของ PPP: พื้นที่กลางสร้างสันติภาพจาก ‘คนใน’ ภายใต้บริบทของกระบวนการสันติภาพปาตานี,” ใน *กระบวนการสันติภาพปาตานีในบริบทอาเซียน*, บรรณาธิการโดยฟารีดา ปันจอร์ (ปัตตานี: ดิพบุ๊คส์ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2556), 67-68.

⁵⁰³ ตามคำเรียกขานที่เป็นทางการของฝ่ายรัฐบาลไทยก็คือ “บันทึกข้อตกลงร่วมด้านธุรการและการสนับสนุน”

ถ้อยคำที่เป็นที่โต้แย้งเหล่านั้น น่าสนใจว่าเมื่อทบทวนกลับไปยังกระบวนการร่างทีโออาร์ในการพูดคุยรอบแรก กลับพบว่าทั้งสองฝ่ายสามารถบรรลุข้อตกลงได้ตั้งแต่ภายในสัปดาห์แรกหลังการลงนามริเริ่มพูดคุยในปลายกุมภาพันธ์ 2556⁵⁰⁴ แต่ในการพูดคุยรอบที่สองกลับต้องใช้เวลายาวนานถึง 5 เดือน⁵⁰⁵ จากการศึกษา “ร่างเอกสารทีโออาร์” ที่ตั้งต้นยกร่างขึ้นโดยผู้อำนวยการความสะดว⁵⁰⁶ และนำเสนอให้คู่สนทนาทั้งสองฝ่ายพิจารณาตั้งต้นในปลายเดือนสิงหาคม 2558 โดยผู้วิจัยได้นำมาเปรียบเทียบกับ “ร่างเอกสารทีโออาร์” ที่จัดทำขึ้นโดยมาราปาตานิ⁵⁰⁷ ที่นำเสนอในที่ประชุมของคณะกรรมการเชิงเทคนิคเมื่อกลางเดือนพฤศจิกายนปีเดียวกัน ร่างเอกสารของมาราปาตานินี้ได้รับการ

⁵⁰⁴ คณะทำงานของทั้งสองฝ่ายมีการประชุมและได้ข้อสรุปในวันที่ 5 มีนาคม 2556 หรือไม่ถึงสัปดาห์หลังวันลงนามในเอกสารฉันทามติว่าด้วยกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพในวันที่ 28 กุมภาพันธ์

⁵⁰⁵ มีการประชุมของคณะกรรมการเชิงเทคนิครวม 3 ครั้ง ก่อนที่จะได้ข้อสรุปที่เห็นพ้องในร่างเอกสาร เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2559 [กรุณาตุ Abu Hafez Al-Hakim [pseud.], “Dissecting the T-O-R,” Abu Hafez Al-Hakim, entry posted May 19, 2016, <http://www.deepsouthwatch.org/node/8733> (Accessed May 20, 2016)]

⁵⁰⁶ Facilitator, “Terms of Reference: Joint Working Group – Peace Dialogue Process (JWG-PDP) Southern Thailand Border Provinces,” (Facilitator’s First Draft Document [Version 1.0, August 24, 2015] for Second Informal Meeting of Joint Working Group – Peace Dialogue Process Held in Kuala Lumpur, Malaysia, August 25, 2015) เอกสารฉบับนี้เป็นร่าง “ตุ๊กตา” ที่ทางผู้อำนวยการความสะดวยกยกร่างขึ้นมาเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายพิจารณาปรับปรุง เนื่องจากไม่มีเอกสารทีโออาร์ในการพูดคุยรอบแรก จึงไม่อาจยืนยันได้ว่าเนื้อหาของเอกสารชิ้นนี้จะเหมือนหรือถอดแบบมาจากฉบับนั้นหรือไม่ เนื้อหาในร่างเอกสารนั้นหลากหลาย อาทิเช่น ที่มาและหลักการ คำนิยามที่เกี่ยวข้องกับฝ่ายต่าง ๆ ในการพูดคุย คำนิยามเกี่ยวกับพื้นที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหา มาตรการคุ้มกันและรักษาความปลอดภัย ขั้นตอนในการพูดคุย ภาษาที่ใช้การจดบันทึกและการสื่อสาร ตลอดจนการนัดหมายและสถานที่ในการจัดประชุม เป็นต้น

⁵⁰⁷ MARA Patani, “Terms of Reference: Joint Working Group – Peace Dialogue Process (JWG-PDP) Patani,” (MARA Patani’s First Draft Document [Version 1.0, November 11, 2015] for First Technical Team Meeting of Joint Working Group – Peace Dialogue Process Held in Malaysia, November 11-12, 2015).

ทั่วทั้งหลายจุดจากคณะทำงานในฝ่ายทางการไทย⁵⁰⁸ ผู้วิจัยพบประเด็นปัญหาของ “ถ้อยคำ” ที่น่าสนใจ ซึ่งสะท้อนมุมมองของฝ่ายมาราปาตานีได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ

ประการแรก เป็นถ้อยคำเกี่ยวกับการเรียกขาน “พื้นที่” หรือ “ดินแดน” ซึ่งดูจะโดดเด่นที่สุด เนื่องจากปรากฏตั้งแต่ในชื่อร่างเอกสาร ทางมาราปาตานีนั้นได้ปรับเอาคำว่า “Southern Thailand Border Province” ออกไป โดยนำเอาคำว่า “Patani” มาแทนที่ในชื่อเอกสาร แน่นอนรวมไปถึงเนื้อหาภายในด้วยเช่นกัน บางถ้อยคำที่เป็นคำของทางราชการไทยอย่าง “Southern Border Provinces” ก็ถูกปรับเปลี่ยนออกไปในทุกจุด ที่น่าสนใจที่สุดเห็นจะได้แก่ การให้คำนิยามต่อ “พื้นที่ทางภูมิศาสตร์” ในขณะที่ต้นฉบับของผู้อำนวยความสะดวกใช้คำที่ “เป็นทางการ” มากกว่าว่า “คำจำกัดความจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย...จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยคืออาณาเขตของราชอาณาจักรไทย อันได้แก่...”⁵⁰⁹ ส่วนต้นฉบับของมาราปาตานีเปลี่ยนเป็น “คำจำกัดความของอาณาเขตปาตานี...ปาตานีคือบรรดาจังหวัดต่าง ๆ

⁵⁰⁸ อาบูฮาฟิซ อัลฮาгим [นามแฝง] คณะพูดคุยมาราปาตานี, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กลันตัน, 23 ธันวาคม 2558. จากข้อมูลของอาบูฮาฟิซที่อยู่ในที่ประชุมดังกล่าวระบุว่า เดิมทีที่ประชุมคณะใหญ่เมื่อวันที่ 25 สิงหาคมมีมติว่าจะให้จัดตั้งคณะทำงานเชิงเทคนิคร่วมเพื่อให้มีการพิจารณาร่างทีโออาร์ในรายละเอียด การประชุมในครั้งนั้นผู้อำนวยความสะดวกได้นำร่างเอกสารที่ฝ่ายตนยกย่องขึ้นมาเพื่อเป็น “ตุ๊กตา” ให้กับคู่สนทนาทั้งสองฝ่ายนำไปปรับแก้ การประชุมของคณะทำงานเชิงเทคนิคในวันที่ 11-12 พฤศจิกายน หรือในอีก 3 เดือนต่อมา มีเพียงฝ่ายมาราปาตานีเท่านั้นที่นำเสนอร่างเอกสารของฝ่ายตนที่ปรับแก้จากร่างของผู้อำนวยความสะดวกในฐานะที่เป็น “ข้อเสนอโต้แย้ง” (Counter Proposal) ในขณะที่ฝ่ายรัฐบาลไทยได้นำเสนอเอกสารอีกชิ้นหนึ่งมีความยาว 2 หน้า ซึ่งระบุในที่ประชุมว่าได้นำเสนอต่อผู้อำนวยความสะดวกไว้ก่อนหน้านั้นสักระยะแล้ว นั่นก็คือ “Administration and Support Summary Discussion for Dialogue Process for Harmony in the Southern Border Provinces of Thailand” เอกสารชิ้นนี้ไม่มีการลงนามและลักษณะที่เป็นเอกสารทางการใด ๆ มีเนื้อหาครอบคลุมรายละเอียด อาทิเช่น กองเลขานุการร่วม ภาษาที่ใช้ในการพูดคุย ไปจนถึงกรอบในการเผยแพร่ความคืบหน้าต่อสื่อมวลชน เป็นต้น ที่น่าสนใจก็คือถ้อยคำที่เรียกขาน “การพูดคุยเพื่อสันติสุข” ในภาษาอังกฤษนั้นระบุว่าเป็น Dialogue Process for Harmony

⁵⁰⁹ Facilitator, “Terms of Reference: Joint Working Group – Peace Dialogue Process (JWG-PDP) Southern Thailand Border Provinces,” 5.

ที่อยู่ในอาณาเขตของราชอาณาจักรไทย อันได้แก่...”⁵¹⁰ โดยที่ “จังหวัดต่าง ๆ” ในที่นี้กินความรวม 5 จังหวัดเหมือนกัน ซึ่งสอดคล้องกับ “พื้นที่พิเศษ” ในความรับผิดชอบของ ศอ.บต. ซึ่งก็คือ นราธิวาส ยะลา ปัตตานี สงขลา และสตูล นั่นเอง⁵¹¹

หัวหน้าคณะพูดคุยฯ ฝ่ายมาราปาตานี เห็นว่าถ้อยคำสองคำนี้สร้างปัญหาให้กับ การพูดคุยตลอดเวลา เพราะเมื่อมีการหยิบยกถ้อยคำอย่าง “จังหวัดชายแดนภาคใต้” ขึ้นมา ความหมายของถ้อยคำนี้เท่ากับเป็นการยืนยันว่าพื้นที่แห่งนี้ “อยู่ในประเทศไทย” แต่พวกเขาเสนอ ถ้อยคำอย่าง “ปาตานี” ที่อาจทำให้เกิดความรู้สึกว่า “เหมือนกับว่าเป็นอีกประเทศหนึ่ง”⁵¹² ถ้อยคำ เจ้าปัญหาอย่าง “ปาตานี” ไม่ได้จำกัดการถกเถียงอยู่เฉพาะบนโต๊ะพูดคุยเท่านั้น หากแต่ยังได้รับการ หยิบยกไปอภิปรายถึงความหมายที่ลึ้นไหลและหลากหลายในที่สาธารณะในวงกว้างอยู่ก่อนแล้ว⁵¹³

⁵¹⁰ MARA Patani, “Terms of Reference: Joint Working Group – Peace Dialogue Process (JWG-PDP) Patani,” 3.

⁵¹¹ อย่างไรก็ตาม ในร่างเอกสารที่โออาร์ที่ผ่านความเห็นชอบจากคณะทำงานเชิงเทคนิคในเดือนมีนาคม 2559 ได้ข้อสรุปว่าพื้นที่อ้างอิงดังกล่าวจะเหลือเพียงปัตตานี นราธิวาส ยะลา และอีก 4 อำเภอของสงขลา หลังจากผ่านการแลกเปลี่ยนอย่างราบรื่น โดยตกลงกันที่จะระบุไว้ในบันทึกการประชุมว่ากรณีของจังหวัดสตูลและอำเภอสะเตเดอนั้นจะได้มีการหารือต่อไปในอนาคต กรุณาดูที่ Abu Hafez Al-Hakim [pseud.], “Dissecting the T-O-R.”

⁵¹² เรื่องเดียวกัน.

⁵¹³ นอกเหนือจากมีการการจัดวงเสวนา Bicara Patani (สนทนาปาตานี) ของเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่หลายสิบครั้งในห้วงปี 2556-2557 และการจัดเวที Wawasan Patani (วิสัยทัศน์ปาตานี) ของวิทยาลัยประชาชนเป็นประจำทุกปีแล้ว ยังมีวงเสวนาที่ถกเถียงอย่างจริงจังในเรื่องชื่อเรียกขาน “ปาตานี” อีกด้วย นั่นคือ วงเสวนาที่ชื่อ “ปาตานี...นามนั้นสำคัญไฉน?” เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2558 ณ บ้านฮัจญ์สุหลง โต๊ะมีนา โดยเชิญผู้ร่วมอภิปรายหลากหลายทั้งผู้เชี่ยวชาญวัฒนธรรมมลายูและนักกิจกรรมชาวไทยพุทธ รวมถึงตัวนักวิจัยเองด้วย นอกจากนี้ ยังมีข้อสังเกตที่แตกต่างกันในงานเขียนบางชิ้นที่ ทวีพร คุ่มเมธา, “‘ปาตานี’ vs สามจังหวัดชายแดนใต้ การเมืองของ คำเรียก,” *ประชาไท*, 12 กันยายน 2558, <http://prachatai.com/journal/2015/09/61358> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559); ฐปณีย์ เอียดศรีไชย, “ส่วนหนึ่งจากความเห็นในเวที ‘ปาตานี นามนั้น...สำคัญไฉน’ (ตอน 1),” Thapanee letsrichai, นำข้อมูลขึ้นเมื่อวันที่ 16 กันยายน 2558, <http://www.deepsouthwatch.org/node/7597> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).

และบางครั้งผู้สื่อข่าวที่รายงานถ้อยคำ “ปาตานี” ก็มักจะโดนโจมตีอย่างหนัก⁵¹⁴ พิจารณาจากข้อถกเถียงในเอกสารข้างต้นแล้ว จะเห็นได้ว่าถ้อยคำทั้งสองนั้นอาจมีบางแง่มุมของความหมายที่เหมือนกัน คืออ้างอิงไปยังกลุ่มจังหวัดเดียวกัน แต่นัยทางการเมืองนั้นดูจะแตกต่างกันอย่างลิบลับ การเสนอให้ “ปาตานี” เป็นหน่วยทางการเมืองที่เป็นเอกเทศใน “ร่างเอกสาร” ของมาราปาตานี เช่นนี้จึงไม่อาจมองเป็นอื่นไปได้ นอกจากเป็นความพยายามจะทำทลายอุดมการณ์ความเป็นไทยที่สัมพันธ์กับ “ดินแดน” และความเป็นรัฐเดี่ยวอย่างซึ่งหน้านั่นเอง

ประการที่สอง ซึ่งสัมพันธ์กับประเด็นแรกและเกี่ยวโยงกับข้อเสนอแนะของมาราปาตานีก่อนหน้านั้น นั่นก็คือ การยอมรับสถานะของมาราปาตานีในฐานะคู่สนทนา ในร่างเอกสารที่โออาร์ของมาราปาตานีระบุถ้อยคำอย่าง “Patani Consultative Council (PCC/MARA Patani)” มาแทนคำว่า “People With Different Opinion From The Government of Thailand” ที่อยู่ในร่างของผู้อำนวยความสะดวก เป็นไปได้ว่าที่ทางการมาเลเซียเลือกอ้างอิงถ้อยคำนี้คงได้รับรู้ถึงความกังวลใจของรัฐบาลไทยอยู่บ้าง จึงได้นำถ้อยคำจากเอกสารฉันทามติฯ ที่ลงนามในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 มายกอย่างระมัดระวัง แต่เหตุผลจริงจังของฝ่ายมาราปาตานีที่ผู้วิจัยได้รับจากการให้สัมภาษณ์นั้นยืนยันถึงความจำเป็นในการยอมรับสถานภาพดังกล่าวว่าจะเท่ากับเป็นการทำให้กระบวนการพูดคุยมี “ความเป็นทางการ” หากไม่มีสิ่งนี้ “อะไร ๆ ที่เรารตกลงกันก็รู้สึกว่ามีศักดิ์สิทธิ์”⁵¹⁵ แต่ที่สำคัญกว่านั้นก็คือ

ต้องให้เกียรติต่อกัน ที่เราเรียกชื่อมาราปาตานีนั้น อาจจะบอกได้ว่าเราเองก็ทำตามสิ่งที่นายกฯ ประยุทธ์ต้องการ คือ ให้มีการรวมตัวกัน ถึงแม้ว่าการรวมตัวกันนั้นจะเกิดขึ้นก่อนหน้านี้แล้วก็ตาม...เมื่อเราได้รวมตัวกันแล้วก็ตั้งชื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง หากว่าจะเรียกชื่อแต่ละกลุ่มอย่างบีไอพีพี พูโล หรือบีอาร์เอ็น มันก็จะยาวเกินไป เราก็เลยตั้งขึ้นมาชื่อหนึ่ง เมื่อเราตั้งชื่อแล้ว ถ้าจะให้เกียรติต่อกัน ก็ต้องเรียกเราในสิ่งที่เราตั้ง ที่เราชอบสิ ถ้าเราตั้งชื่อว่ารอมฎอน (ชื่อผู้วิจัย) ก็ต้องเรียกรอมฎอน จะให้เราเรียกกว่านี้เป็น

⁵¹⁴ “รูปฉนวน งานเข้า! โปสต์แปลกใช้คำ ‘ประชาชนปาตานี’ ชาวเน็ตถาม อยู่ประเทศอะไร?”, *Kapook*, 30 สิงหาคม 2558, <http://highlight.kapook.com/view/125676> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).

⁵¹⁵ อาบูฮาฟิซ อัลฮาгим [นามแฝง] คณะพูดคุยมาราปาตานี, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กลันตัน, 23 ธันวาคม 2558.

ตัวแทนของ Deep South Watch โดยไม่ยอมยกเอ่ยชื่อนี้ ดูเหมือนจะไม่ให้เกียรติกัน ผมก็พูดอย่างนี้ตอนทานข้าวกัน⁵¹⁶

เหตุผลทำนองนี้ดูจะเป็นเรื่องปกติสามัญทั่วไปเมื่อยามที่ผู้คนต้องนั่งลงและพูดจากัน แต่กลับกลายเป็นปัญหาจริงจังอย่างยิ่งในการต่อรองทางการเมือง⁵¹⁷ กระนั้นก็ตามทางเลือกสำหรับเรื่องนี้ก็พอจะมีอยู่บ้าง ก่อนหน้านั้นเพียงเล็กน้อย ศูนย์ความร่วมมือทรัพยากรสันติภาพ (Peace Resource Collaborative, PRC) ได้ทำการประมวลบทเรียนจากฐานข้อมูลของกระบวนการสันติภาพเท่าที่มีเพื่อนำเสนอต่อ “คู่สนทนา” ทั้งสองฝ่าย โดยค้นพบว่าประเด็นปัญหาของการเรียกขานนั้นเป็นเรื่องทำทนายในหลายที่ แต่ก็ยังไม่ถึงขั้นที่จะล้มกระบวนการพูดคุยเสียทั้งหมด ส่วนทางเลือกในการรับมือกับปัญหานี้ก็มีอยู่อย่างน้อย 5 ทาง หนึ่งในนั้นก็คือการระบุความเห็นที่ขัดแย้งกันดังกล่าวเอาไว้ในเชิงอรรถของเอกสาร เหมือนกรณีความขัดแย้งระหว่างเซอร์เบียกับโคโซโว⁵¹⁸ ซึ่งได้กลายเป็นแนวทางหนึ่งที่คณะทำงานเชิงเทคนิคร่วมของทั้งสองฝ่ายใช้จัดการกับความเห็นที่แตกต่างเหล่านั้นใน “ร่างเอกสาร” พวกเขาสามารถบรรลุความเห็นพ้องได้ในวันที่ 23 มีนาคม 2559⁵¹⁹ โดยร่างเอกสารฉบับใหม่ที่เห็นพ้องกันในระดับคณะทำงานเชิงเทคนิคระบุ

⁵¹⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁵¹⁷ นอกเหนือจากสองประเด็นข้างต้นแล้ว ผู้ให้ข้อมูลในฝ่ายมาราปาตานียังเปิดเผยด้วยว่า แม้แต่คำเรียกขานเอกสารว่าเป็น “ทีโออาร์” เองก็ยังเป็นประเด็นที่โต้แย้งกัน ทางกรมไทยนั้นไม่ประสงค์ที่จะใช้คำว่า “Terms of Reference” หรือทีโออาร์ในช่วงแรก ๆ ซึ่งยังความประหลาดใจให้กับฝ่ายมาราปาตานีอย่างมาก (เรื่องเดียวกัน.)

⁵¹⁸ ศูนย์ความร่วมมือทรัพยากรสันติภาพ, “ข้อเห็นต่างเรื่องการเรียกชื่อของแต่ละฝ่ายในการพูดคุยสันติภาพ,” (เอกสารเชิงประเด็นเพื่อนำเสนอต่อคณะพูดคุยของฝ่ายเอและฝ่ายบี, 3 กันยายน 2558) PRC เป็นองค์กรทางวิชาการที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อสนับสนุนทางวิชาการต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสันติภาพ เอกสารชิ้นนี้มีการแปลทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทย โดยไม่มีการเผยแพร่ต่อสาธารณะ อนึ่ง ทางเลือกทั้ง 5 ทางนั้นได้แก่ 1) เปิดให้แต่ละฝ่ายใช้ชื่อที่ฝ่ายตนอยากจะเรียก 2) บันทึกความเห็นที่แตกต่างกันในเชิงอรรถของเอกสาร 3) ใช้ชื่อที่แต่ละฝ่ายอยากเรียกขานควบคู่กันไป (เช่น Berma/Myanmar เป็นต้น) 4) ใช้ชื่อตัวบุคคลในคณะแทนชื่อองค์กร และ 5) ตกลงกันว่าจะเห็นแตกต่างกัน แต่ก็ดำเนินการพูดคุยต่อไป

⁵¹⁹ Abu Hafez Al-Hakim [pseud.], “Dissecting the T-O-R.”

ความเห็นที่ไม่ลงรอยดังกล่าวนั้นเอาไว้ในเชิงอรรถ 2 จุด⁵²⁰ อันได้แก่ ประเด็นแรก เป็นเชิงอรรถเกี่ยวกับ “พื้นที่” ซึ่งระบุว่า “รัฐบาลไทย” (The Royal Thai Government, RTG) จะใช้คำว่า “The Southern Border Provinces of Thailand” ในขณะที่อีกฝ่ายจะใช้คำว่า “Patani” โดยตัวบทในร่างเอกสารระบุว่า

The Royal Thai Government (RTG) uses THE SOUTHERN BORDER PROVINCES OF THAILAND, while "People With Different Views From The State" (PDVS) uses PATANI. However, this does not mean acknowledgement of such term used by the other Party.⁵²¹

ส่วนอีกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับชื่อของมาราปาตานี ในเชิงอรรถที่สองจะระบุว่ารัฐบาลไทยจะใช้คำว่า “People With Different Views From The State” โดยจะย่อว่า “PDVS” ในขณะที่อีกฝ่ายหรือในที่นี้ก็คือ PDVS เองจะใช้คำว่า “Patani Consultative Council (PCC)” ซึ่งเป็นชื่อในภาษาอังกฤษของมาราปาตานีนั่นเอง ตัวบทตรงจุดนี้ระบุว่า

RTG uses People With different Views From The State; while PDVS uses Patani Consultative Council (PCC) - MARA PATANI. However, this does not mean acknowledgement of such term used by the other Party.⁵²²

นอกจากมีการระบุเอาไว้อย่างโดดเด่นในเชิงอรรถแล้ว เนื้อหาบางจุดในเอกสารยังอาศัยเครื่องหมายทับ (/) ระหว่าง “SBPs” ซึ่งเป็นคำย่อของ “The Southern Border Provinces” กับคำว่า “Patani” จึงปรากฏเป็น “SBPs/Patani” อยู่บ้างในบางจุดซึ่งขึ้นอยู่กับการตีความที่น่าสนใจว่าการระบุความเห็นที่ไม่ลงรอยนี้เปิดเผยนั้นเท่ากับเป็นการยอมรับโดยตรงไปตรงมา

⁵²⁰ [Technical Working Group for the TOR], “Terms of Reference for Joint Working Group - Peace Dialogue Process (JWG-PDP) on the Southern Border Provinces of Thailand / Patani,” (Document Drafted by Technical Working Group for the TOR, Kuala Lumpur, March 23, 2016).

⁵²¹ Ibid.

⁵²² Ibid.

ว่าใจกลางของประเด็นที่ขัดแย้งนั้นอยู่ตรงไหน ปัญหาของถ้อยคำที่ระบุในเอกสารตั้งต้นอย่าง TOR เช่นนี้เป็นข้อสะท้อนถึงความท้าทายใหญ่หลวงที่กระบวนการพูดคุยจะต้องเผชิญในอนาคต เมื่อเนื้อหาของ การพูดคุยหรือเจรจาต่อรองลงลึกในรายละเอียดมากขึ้น

แต่แล้วสิ่งที่ตามมาก็สะท้อนให้เห็นอำนาจของถ้อยคำในความขัดแย้งได้ เป็นอย่างดี เมื่อ “ร่างเอกสาร” ที่ผ่านความเห็นชอบของคณะทำงานเชิงเทคนิคต้องย้อนกลับไปให้ผู้ มีอำนาจในแต่ละฝ่ายลงความเห็นอนุมัติและให้การรับรอง ในขณะที่คณะกรรมการกำกับทิศทาง ของมาราปาตานีนั้นให้การรับรองในเดือนเมษายน 2559⁵²³ แต่ปัญหานั้นน่าจะมาจากฝ่ายรัฐบาลไทย เพราะการพบปะของคณะพูดคุยทั้งสองฝ่ายในวันที่ 27 เมษายน 2559 คณะพูดคุยฯ ฝ่ายไทยกลับ แจ้งต่อที่ประชุมว่าไม่อาจให้ความเห็นชอบได้ เนื่องจากนายกรัฐมนตรีไทยยังไม่ได้อนุมัติ⁵²⁴ ความเคลื่อนไหวนี้เกิดขึ้นหลังจากที่การปรับเลขนุญการคณะพูดคุยฯ ของฝ่ายไทยออกจากการทำ หน้าที่ นั่นก็คือ พล.ท.นักรบ บุญบัวทอง⁵²⁵ สถานการณ์เช่นนี้ไม่อาจมองเป็นอื่นได้ นอกจากเป็นการ ส่งสัญญาณเชิงลบต่อเสถียรภาพของกระบวนการสันติภาพซึ่งกำลังอยู่ในช่วงเวลาที่เปราะบางอยู่ นั้นเอง สิ่งที่ยืนยันจากร่างเอกสารเกี่ยวกับ “การจัดการด้านธุรการ” ที่ทางการไทยปรับแก้และนำส่ง ให้มาราปาตานีอีกครั้งผ่านช่องทางของผู้อำนวยความสะดวก โดยลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2559 ซึ่ง

⁵²³ Abu Hafez Al-Hakim [pseud.], “Dissecting the T-O-R.”

⁵²⁴ Abu Hafez Al-Hakim [pseud.], “27 April 2016,” Abu Hafez Al-Hakim, entry posted April 30, 2016, <http://www.deepsouthwatch.org/node/8600> (accessed May 20, 2016). ข้อเขียนชิ้นนี้เป็นสรุปรายงานการประชุมในวันที่ 27 เมษายน 2559 ซึ่งมีวาระในการให้ความ เห็นชอบร่างที่โออาร์และการหารือในเรื่องพื้นที่ปลอดภัย ผู้เขียนซึ่งเป็นสมาชิกมาราปาตานีบันทึกไว้ ว่าการประชุมใช้เวลาเพียงชั่วโมงกว่า เมื่อที่โออาร์ไม่ได้เป็นที่ตกลงกัน ประเด็นเรื่องพื้นที่ปลอดภัยจึง ไม่ได้มีการหารือกันแต่อย่างใด

⁵²⁵ ภิมุข รักขนาม และนานี ยูโซฟ, “คณะพูดคุยเพื่อสันติสุขปรับพลโทนักรบ บุญบัวทอง ออกจากตำแหน่งเลขนุญการ,” *เบนาร์นิวส์*, 20 เมษายน 2559, <http://www.benarnews.org/thai/news/TH-peacetalk-04202016142657.html> (สืบค้นเมื่อ 21 เมษายน 2559). ควรต้องบันทึกไว้ ด้วยว่า พล.ท.นักรบ นั้น ยังมีฐานะเป็นหัวหน้าคณะทำงานเชิงเทคนิคจากคณะพูดคุยฝ่ายรัฐบาลไทย ซึ่งประกอบไปด้วยข้าราชการจากกระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงยุติธรรม และสำนักงานสภา ความมั่นคงแห่งชาติ ในขณะที่ มะสุกรี ฮารี ซึ่งเป็นหัวหน้าคณะพูดคุยฝ่ายมาราปาตานียังทำหน้าที่ เป็นหัวหน้าคณะทำงานเชิงเทคนิคของฝ่ายดังกล่าวด้วย

พบว่าไม่ปรากฏเนื้อหาที่เคยระบุเอาไว้ในเชิงอรรถแต่อย่างใด⁵²⁶ ด้วยเหตุนี้ จึงดูเหมือนว่าปัญหาในเรื่องของการยอมรับฝ่ายตรงกันข้ามของรัฐบาลไทยในกระบวนการพูดคุยนั้นเผยตัวออกมาผ่าน “ถ้อยคำ” กระทั่งทำให้ท่าทีตอบสนองของผู้นำรัฐบาลไทยย้อนกลับไปสู่วังวนของโศกนาฏกรรมเดิม ๆ ที่มีน้ำเสียงคัดค้านแนวทางการพูดคุยที่ริเริ่มมาตั้งแต่รัฐบาลก่อนหน้า ดังที่ พล.อ.ประยุทธ์ ให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนในช่วงนั้นว่า

กลุ่มผู้เห็นต่างที่เอาปืนมายิงกันนั้นผิดกฎหมาย...รัฐบาลไม่สามารถที่จะนำกฎหมายในประเทศไปต่อรองได้ ประเทศไทยเจรจากับผู้กระทำความผิดไม่ได้ เอากฎหมายและกระบวนการยุติธรรมมาว่ากัน...ทำไมเราต้องไปยอมรับกติกาในการให้เรียกชื่อ ไม่เห็นใครเขาจะสนใจ...เราหลีกเลี่ยงอยู่แล้วเรื่องการพูดคุย รัฐบาลที่แล้วยากจะคุยก็เชิญผมก็ต้องมาตามแก้อยู่นี้ไง แล้วมันจะจบไหมละคุยกัน เจตนาวันแรกก็ไม่ตรงกันแล้วที่จะขอให้ผมเรียกชื่อกลุ่มเขา ผมรับรองชื่อเขาได้ไหม ถ้ามันมีชื่อขึ้น ก็จะมีกลุ่มอื่นตามมาเรื่อย ๆ แล้ววันหลังก็ขึ้นทะเบียนไป รัฐก็ผิด⁵²⁷ (เน้นโดยผู้วิจัย)

น่าสนใจว่าการพิจารณาฝ่ายตรงกันข้ามในฐานะที่เป็นผู้กระทำผิดที่ละเมิดกฎหมายภายในเช่นนี้ดูจะไม่ต่างกับฐานคิดของผู้นำบางรัฐบาลก่อนในสมัยก่อนหน้านี้ โดยเฉพาะการจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของพวกเขาเอาไว้ที่ “อาชญากรรมทั่วไป” หรืออาจเรียกขานกันด้วยคำสามัญเช่น “โจรทำร้าย”⁵²⁸ ดูเหมือนว่าจะมีแบบแผนบางอย่างที่ยังคงมีความคงเส้นคงวาในการกตริระดับนโยบายทางการเมืองของข้าศึกที่รัฐกำลังเผชิญ การเป็นอาชญากรนั้นสร้างความลำบากไม่น้อยกว่าที่จะต้องต่อรองกับ “ตัวแสดงทางการเมือง” หากพิจารณาไปตามตรรกะเช่นนี้ ผลสะท้อนในทางการเมืองของ “การเรียกชื่อ” นั้นถูกคาดการณ์อย่างใหญ่โตว่าจะส่งผลให้ “รัฐก็ผิด” ได้ในอนาคต ด้วยเหตุนี้ จึงไม่แปลกอะไรที่บทเรียนจากการพูดคุยในรอบแรกซึ่งยอมรับ “ปีอาร์เอ็น”

⁵²⁶ [The Peace Dialogue Panel, Royal Thai Government], “Terms of Reference on Administrative Arrangements for the Peace Dialogue Process in the Southern Border Provinces of Thailand,” Draft Document, Secret, May 24, 2016.

⁵²⁷ ทีมข่าวอิสรา, “เปิด 3 ประเด็นไทยรับไม่ได้ในร่างที่โออาร์ นายกาพูดชัดไม่คุยกับองค์กรผิดกฎหมาย,” *สำนักข่าวอิสรา*, 29 เมษายน 2559, http://www.isranews.org/south-news/scoop/item/46609-tor_46609.html (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).

⁵²⁸ กรุณาดูการอภิปรายในประเด็นเหล่านี้ในบทที่ 4

ในฐานะที่เป็น “ฝ่ายบี” อย่างเปิดเผยได้ทำให้แนวนโยบายของกองทัพต้องงดชมการเรียกขาน “ปีอาร์เอ็น” อย่างเป็นทางการในเวลาต่อมา⁵²⁹

เมื่อผู้วิจัยมีโอกาสได้ตั้งคำถามกับหัวหน้าคณะพูดคุยฯ ฝ่ายมาราปาตานี ซึ่งเป็นเพียงคนเดียวที่อยู่ในกระบวนการพูดคุยทั้งในรอบแรกและในรอบที่สองว่าถ้อยคำใดที่เป็นปัญหามากที่สุดในระหว่างการพูดคุยต่อรองกับฝ่ายรัฐบาลไทย คำตอบที่ได้ก็คือคำว่า “Konflik”⁵³⁰ เพราะฝ่ายทางการไทยนั้นต้องการเปลี่ยนให้ใช้คำว่า “Situasi”⁵³¹ ในทัศนะของเขา หากจะอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นว่าเป็นเพียง “สถานการณ์หนึ่ง ๆ” เท่านั้น ก็ไม่มีความจำเป็นอะไรที่รัฐบาลไทยจะต้องพูดคุยกับมาราปาตานีหรือกับใครก็ตามในลักษณะนี้ แต่เพราะปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเรื่องที่มีหลายมิติ ทั้งในแง่ความคิด วัฒนธรรม ศาสนา สังคม เศรษฐกิจ และการบริหารปกครอง แน่นนอนยังเกี่ยวข้องกับประเด็นด้านความมั่นคงอีกด้วย ซึ่งทั้งหมดนี้ “เป็นเรื่องที่แก้ไขฝ่ายเดียวไม่ได้”⁵³²

ความจริงจิงของการใช้ถ้อยคำและการเรียกขานอย่างเป็นทางการ ฝ่ายรัฐบาลไทยนั้นแม้จะมีเอกสาร “ข้อคิดเห็น”⁵³³ ที่นำเสนอผ่านผู้อำนวยการความสะดวกลอยอย่างเป็นทางการดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น แต่ก็ถูกอ่านจากคู่สนทนาของพวกเขาว่าอาจไม่ได้เป็นเหตุผลที่แท้จริง ถึงที่สุดแล้วกลับเป็นความพยายามที่จะป้องกันไม่ให้ประเด็น “ปัญหาปาตานี” ถูกยกระดับไป

⁵²⁹ พร พิเศก, “แนวทางแก้ไขปัญหา: แนวความคิดในการแก้ปัญหา จชต. ตามนโยบาย ผบ.ทบ./รอง ผอ.รมน. (พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา),” 71.

⁵³⁰ ผู้วิจัยถอดเสียงคำนี้มาเป็นภาษามลายู ซึ่งแน่นอนว่าหมายถึง Conflict หรือ ความขัดแย้ง นั่นเอง

⁵³¹ ในภาษาอังกฤษ คือ Situation ซึ่งแปลว่า สถานการณ์

⁵³² มะสุกรี ฮารี หัวหน้าคณะพูดคุยมาราปาตานี, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กัวลาลัมเปอร์, 10 มกราคม 2559. อย่างไรก็ตาม สิ่งที่หัวหน้าคณะพูดคุยฯ อาจจะไม่ถึงก็คือ ความกังวลในเรื่องการยกระดับนั้นเป็นความพยายามจะตีกรอบความหมายไม่ให้นำไปสู่สถานะที่ใกล้เคียงกับสถานะที่เรียกว่า “การขัดกันทางอาวุธ” หรือ “Armed Conflict” และด้วยเหตุนี้ การพยายามกันคำว่า “Conflict” หรือ “ความขัดแย้ง” ออกไปจากกรอบการวิเคราะห์นั้นถือเป็นกลยุทธ์ในการหลีกเลี่ยงความเสี่ยงให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้นั่นเอง กรอบคิดเช่นเดียวกันนี้ยังมีผลต่อการหลีกเลี่ยงถ้อยคำอย่าง “การก่อความไม่สงบ” และ “ผู้ก่อความไม่สงบ” อย่างเป็นทางการเป็นราวอีกด้วย (กรุณาดูการอภิปรายในประเด็นเหล่านี้ในบทที่ 4)

⁵³³ อักษรา เกิดผล, ถึง Ahmad Zamzamin bin Hashim, ที่ นร 5114(สล.คณะพูดคุยฯ)/362, เรื่อง ข้อคิดเห็นต่อประเด็นที่เป็นข้อเสนอของ Party B, ลงวันที่ 9 ตุลาคม 2558.

เป็นวาระการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งจะนำไปสู่การแทรกแซงทางการเมืองจากต่างประเทศมากกว่า มะสุกรี ฮารี ประเมินว่า เรื่องนี้เป็นสิ่งที่ทางการไทยกังวลมากที่สุด แต่ด้วยเหตุนี้เองที่สำหรับ “ฝ่ายญวแ” แล้ว การยกระดับประเด็นปัญหาดังกล่าวจึงถือเป็นเรื่องจำเป็น เพราะนอกจากจะมองว่า ปัญหาดังกล่าวนี้ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องภายในประเทศไทยเท่านั้น หากแต่ที่ผ่านมายังพิสูจน์แล้วว่า รัฐบาลไทยยังไม่มีความจริงจังในการแก้ไขปัญหายของชาวมลายูมุสลิมที่นี้มากพอ จึงเป็นภารกิจของ ฝ่ายญวแที่จะต้องชี้แจงบรรดา “เพื่อน” ในเวทีระหว่างประเทศให้เข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้น อย่าง น้อยก็เพื่อแก้ไขสิ่งที่รัฐบาลไทยไม่ได้บอกกับพวกเขา⁵³⁴ ด้วยเหตุนี้ การมีสถานะทางการเมืองจึงอาจ เป็นต้นทุนสำคัญในการดำเนินงานทางการเมืองดังกล่าว แต่ดูเหมือนว่าฝ่ายทางการไทยเองก็ตระหนัก ถึงข้อต่อรองนอกโต๊ะพูดคุยดังกล่าวเป็นอย่างดี นายทหารที่เป็นหนึ่งในคณะพูดคุยฯ ฝ่ายรัฐบาลไทย แจกแจงให้ผู้วิจัยฟังว่า ประเด็นปัญหาในเรื่องการยอมรับสถานะของมาราปาตานีนั้นเชื่อมโยงกับการ เปิดช่องให้กลายเป็นประเด็นปัญหาระหว่างประเทศ เพราะการยอมรับที่จะเกิดขึ้นนั้น แม้ว่าจะเป็นไป ในลักษณะที่เป็นการยอมรับทางการเมืองบนโต๊ะพูดคุย แต่อาจส่งผลกระทบต่อทำให้เกิดความชอบธรรม ในทางกฎหมายได้ เขายอมรับตามตรงว่าสิ่งที่ทางการไทยระแวงก็คือการอ้างสิทธิในการกำหนดชะตา กรรมตนเองตามที่ระบุเอาไว้ในกฎบัตรของสหประชาชาติ ซึ่งตามการประเมินและความเข้าใจของ หน่วยงานราชการของไทย โดยเฉพาะกระทรวงการต่างประเทศแล้ว การยอมรับในเชิงพฤตินัย ระหว่างที่มีการพูดคุยอาจนำไปสู่สถานะที่มีน้ำหนักมากขึ้นของมาราปาตานีในทางกฎหมายระหว่าง ประเทศ และด้วยเหตุนี้ ทางการไทยจึงจำเป็นต้องปิดช่องทางที่จะนำไปสู่สถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ ดังกล่าว ที่จริงแล้ว ข้อขัดแย้งในประเด็นเหล่านี้ น่าจะเป็นที่รับรู้กันดีทั้งสองฝ่าย แต่ยังไม่มีโอกาสได้ อภิปรายกันอย่างเต็มที่ถึงเหตุผลจริง ๆ ที่ต่างฝ่ายต่างมีท่าทีเหล่านี้ นี่เป็นเพราะต่างฝ่ายยังคงเต็มไปด้วย ความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตาม นายทหารคนนี้เชื่อว่าหากกระบวนการสร้างความไว้ เนื้อเชื่อใจในช่วงแรกบรรลุผลไปอย่างน่าพอใจ ประเด็นที่แหลมคมเช่นนี้จะถูกหีบยกขึ้นมาถกเถียง อย่างตรงไปตรงมา “แต่ตอนนี้ก็เหมือนกับไก่เห็นตีนงู งูเห็นนมไก่...และยังต้องใช้ความอดทน”⁵³⁵

สมาชิกของมาราปาตานียืนยันกับผู้วิจัยว่าการยอมรับสถานะภาพของ มาราปาตานีนั้นถือเป็นก้าวที่สำคัญต่อกระบวนการสันติภาพที่กำลังเดินอยู่ก็จริง แต่หากไม่สามารถ ได้รับการยอมรับจากรัฐบาลไทยได้อย่างที่ประสงค์ พวกเขาก็อาจจำเป็นต้องแสวงหาการยอมรับ

⁵³⁴ เรื่องเดียวกัน.

⁵³⁵ สมศักดิ์ (นามสมมติ) สมาชิกคณะพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้คนหนึ่ง, สนทนาทางโทรศัพท์, 23 มกราคม 2559.

ดังกล่าวนี้จากตัวแสดงอื่น ๆ⁵³⁶ นี่คือก้าวสำคัญของการเข้ามาอีกครั้งของตัวแสดงระหว่างประเทศซึ่งทางการไทยกังวลมากที่สุดองค์การหนึ่ง นั่นก็คือองค์การความร่วมมือโลกอิสลามหรือ OIC หลังจากที่มีท่าทีเชิงบวกต่อการสนับสนุนในการหาทางออกจากความขัดแย้งโดยการพูดคุยสันติภาพอย่างเปิดเผยก่อนหน้านั้น การพบปะระหว่างเลขาธิการ OIC กับมาราปาตานีเมื่อต้นเดือนมกราคม 2559⁵³⁷ ภายใต้การอำนวยความสะดวกของทางการมาเลเซีย นอกจากนี้ หนึ่งในเนื้อหาที่มีการหารือกันก็คือพัฒนาการของการพูดคุยสันติภาพที่ดำเนินอยู่ พร้อมทั้งการอภิปรายถึงข้อเสนอแนะเบื้องต้นทั้ง 3 ประการ ซึ่งรวมไปถึงการเสนอให้รัฐบาลไทยยอมรับสถานภาพของมาราปาตานีในกระบวนการพูดคุย แต่ไม่ว่ารัฐบาลไทยจะรับฟังข้อเสนอแนะของโอไอซีในลักษณะใดก็ตาม⁵³⁸ การพบปะกันครั้งนี้ได้สร้างประวัติศาสตร์หน้าใหม่ให้กับขบวนการเคลื่อนไหวปาตานี เพราะไม่เคยมีครั้งไหนมาก่อนที่ผู้นำองค์กรระหว่างประเทศเปิดโอกาสให้มีการพบปะกันในลักษณะดังกล่าว ซึ่งในด้านหนึ่งก็เป็นการยอมรับทั้งการดำรงอยู่และความชอบธรรมในการรวมตัวกันสังเสียดของมาราปาตานีไปด้วยในเวลาเดียวกัน และแม้ว่าในคำแถลงในการประชุมสุดยอดผู้นำอิสลามครั้งที่ 13 ในเดือนเมษายน 2559 จะไม่ได้มีการระบุชื่อ “มาราปาตานี” หรือ “ปาตานี” อย่างตรง ๆ ตามที่ทางการไทยเคยกังวล⁵³⁹ แต่การระบุด้วยถ้อยคำอย่าง “A group of **representatives** of the Muslim

⁵³⁶ อาบูฮาฟิซ อัลฮากิม [นามแฝง] คณะพูดคุยมาราปาตานี, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กลันตัน, 25 ธันวาคม 2558.

⁵³⁷ ผู้วิจัยมีโอกาสดำเนินการสังเกตการณ์การพบปะครั้งนี้อย่างใกล้ชิด เนื่องจากได้รับคำเชิญจากมาราปาตานีให้เป็นหนึ่งในสมาชิกองค์การภาคประชาสังคมในพื้นที่ให้ร่วมพูดคุยกับเลขาธิการโอไอซีในครั้งนี้ เพื่อสะท้อนข้อเสนอต่อโอไอซีจากกลุ่มอื่นนอกเหนือจากมาราปาตานี กรุณาดูบทสัมภาษณ์ของผู้วิจัยเกี่ยวกับข้อสังเกตต่อการพบปะครั้งนี้ที่ ทวีพร คุ่มเมธา, “สัมภาษณ์: โอไอซี คุยอะไรกับมาราและภาคประชาสังคม จาก 3 จว.ชายแดนใต้ ที่มาเลเซีย?”, *ประชาไท*, 12 มกราคม 2559, <http://prachatai.com/journal/2016/01/63436> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).

⁵³⁸ ภิมุข รักขนาม, “เลขาธิการโอไอซี แนะนำรัฐบาลไทยใช้การเจรจาในการแก้ไขปัญหาไฟใต้,” *เบนาร์นิวส์*, 12 มกราคม 2559, <http://www.benarnews.org/thai/news/TH-Prayuth-OIC-01122016110440.html> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).

⁵³⁹ ทีมข่าวอิสรา, “โอไอซีหวังไฟใต้-หนุนพูดคุย ไทยโล่งไม่เอ่ยถึง ‘มารา ปาตานี’ ในแถลงการณ์.” *สำนักข่าวอิสรา*, 16 เมษายน 2559, http://www.isranews.org/เรื่องเด่น-สำนักข่าวอิสรา/item/46290-oic_46290.html (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).

community in the South” (กลุ่มของบรรดาผู้แทนชุมชนมุสลิมในภาคใต้) ก็สะท้อนให้เห็นนัย การเมืองของการยอมรับความชอบธรรมของกลุ่มมุสลิมที่ไม่ใช่รัฐกลุ่มนี้อยู่ดีนั่นเอง

5.3.3 สันติภาพปาตานีใต้เงาสันติสุข

การเปลี่ยนแปลงถ้อยคำเรียกขานกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพที่เคยใช้กัน อย่างแพร่หลายในยุครัฐบาลยิ่งลักษณ์และก่อนหน้านั้นมาเป็น “การพูดคุยเพื่อสันติสุข” ดูเหมือนจะเป็นสิ่งเล็กน้อย แต่การเปลี่ยนแปลงที่ว่านี้เป็นสิ่งยืนยันว่าการเดินทางแนวทางการพูดคุยกับ “กลุ่มผู้เห็นต่าง” ของรัฐบาลทหารนั้นต้องแลกกับความพยายามจะควบคุมทิศทางของ กระบวนการสันติภาพให้เป็นไปในแนวทางที่รัฐบาลทหารจะจัดการได้ เป็นไปตามตรรกะที่เป็น มรดกทางความคิดเกี่ยวกับการควบคุมการใช้ภาษาที่สัมพันธ์กับการเมืองของชนชั้นนำไทย นั่นก็คือ “คุมคำ-คุมความหมาย-คุมความคิด-คุมคน” ซึ่งในทางหนึ่งก็คือการควบคุมสถานการณ์ความ ชัดแย้งไม่ให้ลุกลามบานปลายเกินที่รัฐจะรับมือได้นั่นเอง ถ้อยคำอย่าง “สันติภาพ” และ “สันติสุข” นั้นมีนัยหมายถึงเป้าหมายที่พึงประสงค์ มีลักษณะที่เป็นปทัสถานหรือสิ่งที่ควรจะเป็นอยู่ในที่ เป็น ถ้อยคำเชิงบวกที่ผู้คนยากจะปฏิเสธในสถานการณ์ที่ความขัดแย้งถูกล่อเลี้ยงด้วยความรุนแรงมา อย่างยืดเยื้อเรื้อรัง และอาจถือได้ว่าเป็นถ้อยคำที่สรุปรวบยอดเกี่ยวกับทิศทางของทางออกจากความ ชัดแย้งกำลังเผชิญอยู่นับสิบปี แต่ด้วยนัยข้างต้นนี้เองที่ทำให้ถ้อยคำทั้งสองนี้เป็นปัญหา เพราะ ความหมายที่ผู้คนอันหลากหลายในความขัดแย้งหมายความไปถึงนั้นอาจไม่ได้แนบสนิทกับสิ่งที่รัฐ กำหนดเสมอไป ความพยายามในการควบคุมต่างหากที่ทำให้ความไม่ลงรอยของความหมายปรากฏ ขึ้น ยิ่งใช้อำนาจรัฐกำหนดกะเกณฑ์ก็จะยิ่งเห็นการต่อรองและต่อต้านปรากฏขึ้นตามไปด้วย ประเด็น สำคัญในเบื้องต้นที่ควรพิจารณาในที่นี้ก็คือว่า “ความหมาย” ชนิดใดที่ต้องถูกควบคุมผ่านถ้อยคำ “สันติสุข” เราสามารถย้อนรอยกลับไปพิจารณาเหตุผลในการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ ก่อนที่จะ พิจารณาว่าถึงที่สุดแล้วความพยายามจะควบคุมดังกล่าวนี้เป็นไปได้มากน้อยเพียงใด ผู้คนที่มีส่วนร่วม ในความขัดแย้งครั้งนี้มีปฏิกิริยาหรือต่อรองกับ “ความหมาย” และ “ความคิด” ที่ต้องการควบคุม อย่่างไร และสุดท้าย เมื่อเชื่อมโยงกับบรรดาชุดของถ้อยคำที่ปะทะต่อรองกันดังที่วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ได้ หยิบยกมาอภิปรายก่อนหน้านี้นี้แล้วนั้น เราจะสามารถมองภาพโฉมหน้าของความขัดแย้งที่เราเผชิญอยู่ อย่่างไร

การเปลี่ยนชื่อเป็น “กระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุข” ได้รับการเปิดเผยครั้งแรก หลังการประชุมคณะทำงานขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ของ คสช. เป็นครั้งแรก ในวันที่ 30 มิถุนายน 2557⁵⁴⁰ หรือหลังการยึดอำนาจประมาณ 5 สัปดาห์ ผลการประชุมในครั้งนี้ที่มี

⁵⁴⁰ "คสช.เดินทางต่อ-เจรจาไฟใต้," *ข่าวสด*, 1 กรกฎาคม 2557, 15.

การแถลงออกมาเป็นการส่งสัญญาณถึงทิศทางของ คสช.ต่อการแก้ไขปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นครั้งแรก น่าสนใจว่าเมื่อพิจารณาจากเนื้อหาของรายงานสรุปสาระสำคัญของการประชุมในครั้งนี้ ที่มีการรายงานสถานภาพและการดำเนินการล่าสุดของกลุ่มงานสนับสนุนการสร้างสภาวะแวดล้อมที่ เกี่ยวข้องต่อการแสวงหาทางออกออกจากความขัดแย้งอันเป็นไปตามนโยบายการบริหารและการพัฒนา จังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2555-2557 นั้น ยังคงเรียกขานการพูดคุยด้วยถ้อยคำเก่าอย่าง “กระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพ” ตามถ้อยคำที่ระบุไว้ในนโยบายดังกล่าว ไม่มีเนื้อหาตรงจุดใดที่ บันทึกรื้ออย่างเปิดเผยว่าที่ประชุมได้มีมติในการเปลี่ยนชื่อดังกล่าวอย่างชัดเจน รวมทั้งไม่มีประเด็นที่ เป็นข้อสั่งการของประธานคณะทำงานฯ เหมือนกับประเด็นอื่น ๆ⁵⁴¹ แต่ร่องรอยในเรื่องของถ้อยคำนี้ อยู่ที่บันทึกข้อความซึ่งเลขธิการ สมช. ในฐานะเลขานุการคณะทำงานขับเคลื่อนฯ จัดทำเป็นใบปะ หน้าสรุปการประชุมดังกล่าวเพื่อนำเรียนประธานคณะทำงานขับเคลื่อนฯ โดยระบุว่าในที่ประชุมใน ครั้งดังกล่าวได้มีการพิจารณา 2 เรื่องสำคัญ หนึ่งในนั้นก็คือการพิจารณา (ร่าง) ประกาศ คสช. เรื่อง การแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งที่ประชุมเห็นตรงกันในการจัดทำขึ้นเพื่อให้หน่วยงานที่ เกี่ยวข้องถือปฏิบัติร่วมกันตามนโยบายของหัวหน้า คสช. “โดยมอบให้ สมช. ปรับปรุงถ้อยคำตาม ความเห็นที่ประชุม เพื่อให้ร่างประกาศมีความชัดเจนยิ่งขึ้น”⁵⁴² เป็นไปได้อย่างยิ่งว่า “ถ้อยคำ” ที่ ควรได้รับการปรับปรุงที่ว่านั้นก็คือ “การพูดคุยเพื่อสันติสุข” นั่นเอง เพราะในอีก 3 สัปดาห์ ต่อมา พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ในฐานะหัวหน้า คสช. ก็ได้ลงนามในประกาศคณะรักษาความสงบ แห่งชาติ ฉบับที่ 98/2557 เรื่อง การแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ถือเป็นหมุดหมายสำคัญ

⁵⁴¹ “สรุปสาระสำคัญการประชุมคณะทำงานขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดน ภาคใต้ครั้งที่ 1/2557 วันจันทร์ที่ 30 มิถุนายน 2557 เวลา 14.00-18.00 น. ณ ห้องประชุมวิจิตรวาท การ ชั้น 3 อาคารสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ ทำเนียบรัฐบาล,” ใน *ประกาศ คำสั่ง ข้อสั่งการ และแผนปฏิบัติการการแก้ไขปัญหาและพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2558-2560*, รวบรวมโดย สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการขับเคลื่อนการ แก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2557?), 29-43.

⁵⁴² สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, สำนักยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้, บันทึกข้อความที่ นร 0807/2234, เรื่อง *สรุปสาระสำคัญการประชุมคณะทำงานขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งที่ 1/2557*, 3 กรกฎาคม 2558 ใน *ประกาศ คำสั่ง ข้อสั่งการ และ แผนปฏิบัติการการแก้ไขปัญหาและพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2558-2560*, 27.

สำหรับการดำเนินงานต่อจากนี้ของรัฐบาลประยุทธ์ในเวลาต่อมา⁵⁴³ คำสั่งดังกล่าวระบุให้ สมช. ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนขับเคลื่อนกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงอาจกล่าวได้ว่าประกาศ คสช.ที่ 98 นี้เองที่ทำให้ถ้อยคำใหม่ปรากฏขึ้นอย่างเป็นทางการในเอกสารนโยบายของรัฐบาล เนื่องจากหลังจากนั้นเป็นต้นมา เอกสารนโยบายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ปรับมาใช้คำนี้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นแผนปฏิบัติการการแก้ไขปัญหาและพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2558-2560⁵⁴⁴ คำแถลงนโยบายของรัฐบาล พล.อ.ประยุทธ์ เมื่อครั้งเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในวันที่ 12 กันยายน 2557⁵⁴⁵ และคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 230/2557 เรื่อง การจัดตั้งกลไกขับเคลื่อนกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้⁵⁴⁶ รวมไปถึงร่างนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ฉบับใหม่⁵⁴⁷ ที่อยู่ในระหว่างการยกร่างและเตรียมประกาศใช้ในปี 2559 ก็เปลี่ยนถ้อยคำสำคัญดังกล่าวอย่างสอดคล้องต้องกัน

⁵⁴³ ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 98/2557 เรื่อง การแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2.

⁵⁴⁴ ฝ่ายเลขานุการ คณะทำงานขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้, แผนปฏิบัติการการแก้ไขปัญหาและพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2558-2560, (9 กรกฎาคม 2557).

⁵⁴⁵ คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, 2557), 4.

⁵⁴⁶ คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 230/2557 เรื่อง การจัดตั้งกลไกขับเคลื่อนกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, ลงนามวันที่ 26 พฤศจิกายน 2557.

⁵⁴⁷ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, สำนักยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ และชนต่างวัฒนธรรม, “(ร่าง) นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2558-2560,” (การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาร่างนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2558-2560 วันที่ 11-12 พฤษภาคม 2558) ในร่างเอกสารชิ้นนี้ “กระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุข” ได้เข้ามาทดแทนถ้อยคำอย่าง “กระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพ” น่าสนใจว่า “หัวใจ” ของร่างนโยบายฉบับนี้ดูจะให้ความสำคัญกับ “ความสุข” มากเป็นพิเศษ ดังที่ระบุไว้ในเนื้อหา “วิสัยทัศน์” ว่า “สังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความปกติสุข ปราศจากเงื่อนไขความรุนแรง วิถีชีวิตของทุกคนได้รับการปกป้อง และพัฒนาบนพื้นฐานสังคมพหุวัฒนธรรมและกระบวนการสันติสุขอย่างยั่งยืน” (กรุณาดูที่หน้า 3)

ในช่วงแรกที่มีการเปิดเผยถึงการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำดังกล่าวเมื่อต้นเดือนกรกฎาคม 2557 โฆษก กอ.รมน. กล่าวถึงเหตุผลในการเปลี่ยนชื่อเพียงสั้น ๆ ระหว่างแถลงข่าวว่าเป็นไปเพื่อให้สอดคล้องกับความเข้าใจเดิมของคนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยที่ในรายงานข่าวไม่ได้ระบุว่า “ความเข้าใจเดิม” ที่ว่านั่นคืออะไร⁵⁴⁸ กลางเดือนสิงหาคม พล.อ.ประยุทธ์ กล่าวถึงเหตุผลถึงการเปลี่ยนชื่อเพียงสั้น ๆ เช่นกันว่าเพื่อที่ “จะทำอะไรให้อยู่กันได้ทั้ง ไทยพุทธ และมุสลิมอย่างยั่งยืน”⁵⁴⁹ ซึ่งมองจากแง่มุมไหนก็ไม่อาจเข้าใจได้ว่าเพื่อบรรลุเป้าประสงค์ที่ว่านั้น การเปลี่ยนชื่อเรียกขานกระบวนการจะมีส่วนอย่างไร ถึงจุดนี้ คำอธิบายที่กระชับและตรงไปตรงมาที่สุดเห็นจะมาจากนายทหาร กอ.รมน.ภาค 4 สน. ซึ่งจัดเวทีชี้แจง “ยุทธศาสตร์การพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้” ในอีก 3 วันหลังจากนั้น โดยถือเป็นครั้งแรกที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงชี้แจงกระบวนการพูดคุยที่ปรับปรุงใหม่ต่อสื่อมวลชนในพื้นที่ โดยในวาระนี้เองที่ กอ.รมน. ระบุเหตุผลของการเปลี่ยนมาเรียก “การพูดคุยเพื่อสันติสุข” ก็เนื่องจากมีบางคนวิจารณ์ว่าในการพูดคุยรอบที่ผ่านมานั้น ทางบีอาร์เอ็นพยายามที่จะยกระดับปัญหาให้กลายเป็นประเด็นระหว่างประเทศ

⁵⁴⁸ "คสช.เดินหน้าต่อ-เจรจาไฟใต้," *ข่าวสด*, 1 กรกฎาคม 2557, 15. สองวันให้หลัง โฆษก กอ.รมน.ภาค 4 สน. ก็แถลงถึงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างสอดคล้องกัน โดยระบุเหตุผลสั้น ๆ ทำนองเดียวกัน กรณาคูที่ “ศอ.บต.เผยแผนดับไฟใต้เน้น ‘เอกภาพ-ไม่ซ้ำซ้อน’,” *มติชน*, 3 กรกฎาคม 2557, ฐานข้อมูลนิวส์เซ็นเตอร์ (NewsCenter) (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).

⁵⁴⁹ ทรูทูลูรายละเอียดยใน “รายการคืนความสุขให้คนในชาติ,” *รัฐบาลไทย*, 15 สิงหาคม 2557, <http://www.thaigov.go.th/index.php/th/program1/item/85350-id85350> (สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2559) น่าสนใจว่านี่เป็นครั้งแรกที่ พล.อ.ประยุทธ์ ใช้คำเรียกขาน “การพูดคุยเพื่อสันติสุข” หลังจากที่ก่อนหน้านี้ในการแถลงข่าวและใน “รายการคืนความสุข” ยังคงใช้ถ้อยคำที่คงคำว่า “สันติภาพ” เอาไว้อยู่ อาทิเช่น ในวันที่ 4 กรกฎาคม 2557 (หลังการประชุมคณะทำงานขับเคลื่อนฯ ไม่กี่วัน) ซึ่งเป็นการอธิบายเกี่ยวกับการปรับโครงสร้างการบริหารของหน่วยงานที่รับมือกับปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นครั้งแรก รวมทั้งท่าทีของ คสช.ต่อ “การพูดคุยสันติภาพ” ด้วย [กรณาคู “รายการคืนความสุขให้คนในชาติ,” *รัฐบาลไทย*, 4 กรกฎาคม 2557, <http://www.thaigov.go.th/index.php/th/news1/item/84263-รายการคืนความสุขให้คนในชาติ> (สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2559).]

แต่ฝ่ายรัฐเองต้องการลดระดับของปัญหาดังกล่าวไปพร้อม ๆ กับการลดระดับการพูดคุย เพราะถือว่า ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นเป็นปัญหาภายในประเทศ⁵⁵⁰

ในพื้นที่แห่งนี้ไม่ได้มี**คู่สงคราม** ไม่มีประเทศที่**ทำสงคราม** ทหารที่ลงมาทำหน้าที่ก็ไม่ได้มา**ทำสงคราม** แต่มา**บังคับใช้กฎหมาย** เราจึงเรียกว่าเป็นการ**พูดคุยเพื่อสันติสุข** แต่ถึงอย่างนั้น ชื่ออะไรก็ไม่สำคัญ หากกระบวนการเดินทางต่อไปได้นั้นสำคัญกว่า⁵⁵¹ (เน้นโดยผู้วิจัย)

เหตุผลข้างต้นนี้น่าสนใจยิ่ง เพราะไม่เฉพาะขั้นตอนและกระบวนการจะได้รับการปรับปรุงให้รอบคอบรัดกุมมากขึ้นกว่าการพูดคุยรอบแรกแล้ว การเปลี่ยนถ้อยคำยังสะท้อนความคิดในเชิงนโยบายของผู้กำหนดนโยบายใน คสช. กองทัพ และหน่วยงานความมั่นคงที่เกี่ยวข้องในขณะนั้นได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาชุดของถ้อยคำที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นคำตรงกันข้ามและที่เป็นไปในทางเดียวกัน ร่องรอยของการให้เหตุผลทำนองนี้ยังมีปรากฏอยู่ในรายงานพิเศษของสื่อมวลชนบางสำนัก โดยการอ้างถึง “แหล่งข่าวระดับสูงจากหน่วยงานความมั่นคง”⁵⁵² ที่อาจขยายความสิ่งที่อยู่ในใจของผู้นำคณะรัฐประหารได้เป็นอย่างดี แหล่งข่าวคนนี้ชี้ให้เห็นว่าบทเรียนของการพูดคุยรอบที่แล้ว ซึ่งได้หยิบยกเรื่อง “การปกครองตนเอง” ขึ้นมาเป็นประเด็นนั้นดูจะไม่

⁵⁵⁰ “ทหารได้ประกาศเดินทาง ‘พูดคุยสันติสุข’ สดลิม วงเสวนาทำวัดใจเปิดพื้นที่ทางการเมือง,” *โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้*, 19 สิงหาคม 2557, <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/6063> (สืบค้นเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2558), พ.อ.วิชาญ สุขสง รองผู้อำนวยการสำนักการบังคับใช้กฎหมาย สิทธิมนุษยชน และนิติวิทยาศาสตร์ กอ.รมน.ภาค 4 สน. กล่าวบรรยายสรุปในหัวข้อ “ยุทธศาสตร์การพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนใต้” เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2557 ณ โรงแรมปาร์ควิว ปัตตานี

⁵⁵¹ เรื่องเดียวกัน.

⁵⁵² ทีมข่าวอิศรา, “ทำไมต้องเปลี่ยนจาก ‘พูดคุยสันติภาพ’ เป็น ‘พูดคุยเพื่อสันติสุข’,” *สำนักข่าวอิศรา*, 7 สิงหาคม 2557, http://isranews.org/south-news/documentary/item/31925-talk_31925.html (สืบค้นเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2558)

สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน⁵⁵³ ในขณะที่นโยบายความมั่นคงและการพูดคุยควรต้องยึด การตอบสนองความต้องการของประชาชน และปกป้องชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนถึงเสริมการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นด้านหลักมากกว่า ด้วยเหตุนี้จึง ต้อง

ตั้งการกุ่มสภาพการพูดคุยกลับมา ไม่ให้เป็นไปตามเกมของกลุ่มขบวนการที่อ้าง อุดมการณ์แบ่งแยกดินแดน แล้วหันมาคุยกันเรื่องสันติสุขของประชาชนในพื้นที่อย่าง แท้จริง เช่น ทำอย่างไรให้เกิดสันติสุขในพื้นที่ แผนการหลังเกิดความสงบในพื้นที่แล้ว ควรพัฒนาเรื่องอะไรที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนบ้าง หรือเรื่องระบบการศึกษา ที่เปิดกว้างกับทุกศาสนาจะทำอย่างไร มีรูปแบบอะไรบ้าง การดำรงอัตลักษณ์หรือวิถี ชุมชน การพัฒนาโรงเรียนปอเนาะให้มีคุณภาพ หรือแม้แต่การร่วมมือกันสกัดกั้นการ แพร่ขยายแนวคิดสุดโต่งรุนแรง เป็นต้น ถ้าฝ่ายขบวนการยอมพูดคุย ก็สะท้อนว่าพวก

⁵⁵³ แน่นนอนว่าประเด็นนี้เป็นเรื่องที่เป็นข้อถกเถียงมากที่สุดประเด็นหนึ่งมาตั้งแต่ก่อนหน้า การพูดคุยเพื่อสันติภาพที่ริเริ่มและเปิดเผยในปี 2556 และปรากฏออกมาเป็นส่วนหนึ่งของคำอธิบาย เกี่ยวกับ “สิทธิความเป็นเจ้าของ” ในข้อเรียกร้องของปีอาร์เอ็นหลังจากนั้น แต่การขับเคลื่อนรณรงค์ ในประเด็นนี้ดำเนินอยู่ก่อนหน้านั้นนานหลายปีแล้ว มีความคิดเห็นต่อเรื่องนี้อย่างหลากหลาย ทั้งที่ สนับสนุนให้มีการกระจายอำนาจที่เพิ่มอำนาจให้กับ “ท้องถิ่น” มากขึ้นเป็นพิเศษ และฝ่ายที่คัดค้าน นำสนใจว่าสำหรับฝ่ายหลังนั้น นอกจากเจ้าหน้าที่และข้าราชการจำนวนไม่น้อยจะเห็นแย้งมาโดย ตลอดแล้ว เสียงคัดค้านยังมาจากกลุ่มประชาสังคมบางเครือข่ายอีกด้วย แต่คนละเหตุผลกัน แทนที่จะ กังวลว่าข้อเสนอการกระจายอำนาจหรือ “การปกครองตนเอง” จะนำไปสู่การบ่อนเซาะอำนาจ อธิปไตยของรัฐเดี่ยวที่รวมศูนย์อำนาจและเป็นเรื่องที่ “เข้าทาง” ฝ่ายขบวนการปลดปล่อยปาตานี กลุ่มหลังสุดนี้ก็กลับเห็นว่าข้อเสนอดังกล่าวจะบ่อนทำลายความเป็นไปได้ในการปลดปล่อยปาตานีเป็น เอกรชามากกว่า กระนั้นก็ตาม การกล่าวอ้างถึง “ความต้องการของประชาชน” ในลักษณะเหมารวม เช่นนี้ก็ยังคงน่าสงสัย กรุณาพิจารณาหนึ่งในผลของการถกเถียงเรื่องนี้ใน รมฎอน ปันจอร์, เลือก อนาคต: บทสังเคราะห์การพิจารณาทางเลือกเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในเวทีนโยบายสาธารณะ “ชายแดนใต้จัดการตนเอง” (นนทบุรี: สำนักงานประสานการพัฒนาสังคมสุขภาวะและสำนักงาน คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2556).

เขาคาดหวังสันติสุขของปาตานีที่อ้างว่าเป็นแผ่นดินเกิด และแผ่นดินของพวกเขา แต่หากไม่ ประชาชนก็ต้องไปคิดว่าคนเหล่านี้ต้องการอะไรกันแน่⁵⁵⁴ (เน้นโดยผู้วิจัย)

ไม่ว่าความต้องการของประชาชนเป็นอย่างไร แต่เหตุผลข้างต้นนี้ยังคงเน้นย้ำให้เห็นเกี่ยวกับ “เขตแดน” ที่อนุญาตให้ต่อรองได้หรือกรอบในการพูดคุยซึ่งข้อสั่งการของหัวหน้า คสช. กำหนดเอาไว้ว่าจะต้องไม่แตะต้องประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ “การแบ่งแยกดินแดน” หรือ “เขตปกครองพิเศษ” โดยเด็ดขาด⁵⁵⁵ การกำหนดเขตแดนที่วุ่นวายก็เท่ากับเป็นการรื้อฟื้นกรอบการพูดคุยเดิมที่เคยตีเส้นวางกรอบเอาไว้มาตั้งแต่การพูดคุยในกรอบเจนีวาโปรเซส (Geneva Process) ซึ่งเป็นการดำเนินการในทางกลับมาเป็นระยะเวลาหลายปีก่อนหน้าที่จะมีการริเริ่มการพูดคุยที่กัวลาลัมเปอร์ โดยยึดถือข้อกำหนดเชิงหลักการเพื่อให้ยอมรับตั้งแต่ต้นว่า “ประเด็นการแบ่งแยกดินแดนและการปกครองตนเองนั้นเป็นประเด็นที่ไม่สามารถต่อรองได้ (Non-negotiable) แต่พร้อมพิจารณาให้มีการถกแถลงถึงรูปแบบการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ภายใต้สังคมนวัตกรรม และในขอบเขตที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้”⁵⁵⁶ ซึ่งดูจะแตกต่างไปจากกรอบของการพูดคุยในรัฐบาลยิ่งลักษณ์ที่ข้อเสนออย่าง “เขตปกครองพิเศษ” ไม่ได้เป็นเพียงประเด็นที่สามารถต่อรองได้เท่านั้น หากแต่นโยบายของรัฐบาลเองก็สนับสนุนไปในทิศทางนั้นด้วยซ้ำ

หลังจากที่กรอบคิดและกลไกการทำงานที่รองรับการพูดคุยเพื่อสันติสุขในรูปโฉมใหม่เริ่มตกตะกอนและชัดเจนขึ้น ความพยายามที่จะดึงการกุมสภากลับมาอยู่ในมือรัฐบาลก็ทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยวางอยู่บนฐานของกรอบคิดที่ต้องการลดระดับ “เขตแดน” ของประเด็นการพูดคุยข้างต้น ในเดือนธันวาคมรัฐบาลไทยก็ส่งสัญญาณโดยตรงให้กับรัฐบาลมาเลเซียในการรื้อฟื้นการพูดคุยรอบใหม่อีกครั้งภายใต้หลักการพื้นฐานบางอย่าง⁵⁵⁷ รัฐบาลก็มั่นใจที่จะชี้แจงรายละเอียดของการ

⁵⁵⁴ ทีมข่าวอิศรา, “ทำไมต้องเปลี่ยนจาก ‘พูดคุยสันติภาพ’ เป็น ‘พูดคุยเพื่อสันติสุข’.”

⁵⁵⁵ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, สำนักยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ และชนต่างวัฒนธรรม, “ข้อสั่งการประธานคณะกรรมการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (คปต.),” 112.

⁵⁵⁶ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, “แผนขับเคลื่อนกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้,” 2.

⁵⁵⁷ “นาจิบและหลักการพื้นฐานสามข้อ: ประเทศไทยยอมรับบทบาทของมาเลเซียในกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้,” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2 ธันวาคม 2557, <http://www.deepsouthwatch.org/node/6475> (สืบค้นเมื่อ 28 เมษายน 2559).

พูดคุยเพื่อสันติสุขต่อสื่อมวลชนมากขึ้น ปลายมกราคม 2558 หลังการประชุมคณะอำนวยการพูดคุยเพื่อสันติสุขฯ เป็นครั้งแรก นายกรัฐมนตรีก็แจกแจงรายละเอียดเกี่ยวกับกลไกต่าง ๆ และเป้าหมายที่คาดหวังจากการดำเนินการต่อจากนี้ พล.อ.ประยุทธ์ เน้นย้ำหลายเรื่องที่สำคัญ ในจำนวนนี้มีอยู่ 2 เรื่องที่เกี่ยวข้องกับถ้อยคำและการเรียกขาน เรื่องแรก เขาแนะนำสื่อมวลชนว่าไม่ควรเรียกชื่อกลุ่มของ “ผู้เห็นต่าง” อย่างเฉพาะเจาะจงว่าเป็นกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยเชื่อมโยงประเด็นนี้เข้ากับการตีกรอบขอบเขตของปัญหาให้เป็นปัญหาภายในประเทศ “ขอให้ใช้คำว่าผู้เห็นต่างหลายกลุ่มแล้วกัน อย่าไปให้เครดิตใครทั้งสิ้น มันเป็นเรื่องภายในประเทศ อย่าไปเอาคนอื่นมาเกี่ยวข้อง”⁵⁵⁸ น่าสนใจว่าภายในหน่วยงานภาครัฐเองก็ปรากฏการสั่งการไม่ให้มีการเอ่ยชื่อ “ปีอาร์เอ็น” ต่อสาธารณะด้วยเช่นกัน เพราะสำหรับพวกเขาแล้ว จำต้องระมัดระวังการให้สร้างเครดิตให้กับบางกลุ่มที่จะเชื่อมโยงต่อการยกสถานะของสถานการณ์ไปสู่การขัดกันทางอาวุธ หรือ Armed Conflict ซึ่งนำไปสู่สิ่งที่รัฐบาลไทยและหน่วยงานความมั่นคงไทยไม่พึงประสงค์มากที่สุด นั่นก็คือ การแทรกแซงจากต่างประเทศ⁵⁵⁹ กล่าวอีกอย่างก็คือว่า การลดระดับความสำคัญของ “ปีอาร์เอ็น” โดยไม่เรียกขานชื่อองค์กรโดยตรง พร้อม ๆ กับการพยายามมุ่งประเด็นไปที่การพูดคุยกับ “ทุกกลุ่ม” นั้นถือเป็นกลยุทธ์ในการลดระดับประเด็นปัญหาไม่ให้ก้าวพ้นเส้นพรมแดนไปสู่วาระทางการเมืองระหว่างประเทศไปด้วย

ส่วนเรื่องที่สอง คือ การให้เหตุผลว่าเหตุใดถ้อยคำอย่าง “สันติภาพ” จึงมีปัญหาและเหตุผลที่ต้องใช้คำว่า “สันติสุข” พล.อ.ประยุทธ์ ย้ำว่าการขับเคลื่อนการพูดคุยที่กำลังทำอยู่นั้น ดำเนินการเป็นขั้นเป็นตอนตาม “หลักสากล” เหมือนที่ต่างประเทศก็ทำกัน แต่ต้องระมัดระวังไม่ให้ “กระบวนการสันติสุข” มาบิปรัดตัวเอง จะต้องลดแรงกดดันต่อเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อไม่ให้เสียเปรียบ รัฐจะต้องเป็นฝ่ายที่กำหนดขั้นตอนการดำเนินการ ไปพร้อม ๆ กับการสร้างความรับรู้กับต่างประเทศให้เห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นนี้เป็น “ปัญหาภายใน” และเป็นเพียง “ความเห็นต่างของประชาชนในประเทศของเราเอง” เท่านั้น ฉะนั้นแล้ว

อย่าไปใช้คำว่าสันติภาพ เพราะเราไม่ได้มีการสู้รบกัน เป็นเรื่องการกระทำผิดกฎหมาย และการบังคับใช้กฎหมาย ถ้าสู้รบคือสองฝ่ายอย่างในต่างประเทศที่มีการใช้กำลังยึด

⁵⁵⁸ “นายกฯ เผย เคาะ 3 ขั้นตอน หวังคุยสันติสุขสำเร็จ,” *ไทยรัฐออนไลน์*, 28 มกราคม 2558, <http://www.thairath.co.th/content/477689> (สืบค้นเมื่อ 4 กุมภาพันธ์ 2558)

⁵⁵⁹ พร พิเศษ, *คู่มือแนะนำเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้* (กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหลักนิยมและยุทธศาสตร์ กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2558), 71.;

เมืองสู้กัน อย่างนั้นคือ...การพูดคุยสันติภาพ (กล่าวคือ) เอากำลังที่โน่นที่นี้เข้ามา
ปราบปราม หยุดความรุนแรงที่เกิดขึ้น แต่ผมไม่อยากให้ไปถึงตรงนั้น เราไม่ต้องการให้
ต่างชาติเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง⁵⁶⁰ (เน้นโดยผู้วิจัย)

ด้วยเหตุนี้ กระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ จึงต้องปรับเปลี่ยนมาเป็น “การ
พูดคุยเพื่อสันติสุข” เพื่อควบคุมความหมายของทั้งสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและทิศทางของการแก้ไข
ปัญหาต่อจากนั้น น่าสนใจว่า การให้ความจริงจังต่อถ้อยคำเหล่านี้เป็นบทเรียนที่ “รัฐ” เพิ่งได้เรียนรู้
จากประสบการณ์ของการพูดคุยรอบแรก ในขณะที่การพูดคุยในทาง “ปิด” ก่อนหน้านั้น โดยเฉพาะ
ในช่วงที่มีการพูดคุยในกรอบของ “เจนีวาโปรเซส” ถ้อยคำอย่าง “สันติภาพ” และ “การพูดคุย
สันติภาพ” ไม่ได้กลายเป็นประเด็นปัญหามากนัก เนื่องจากดำเนินการในทางลับไม่เปิดเผย และด้วย
เหตุนี้จึงสามารถจำกัดผลสะท้อนของกระบวนการต่าง ๆ ได้ คำอย่าง “การพูดคุยสันติภาพ” จึงไม่ได้
คุกคามอำนาจอธิปไตยของรัฐแต่อย่างใด ในทางกลับกันถ้อยคำ ๆ นี้ยังปรากฏอยู่ในนโยบายการ
บริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างไร้ข้อกังวลใด ๆ⁵⁶¹ แต่แน่นอนว่าในร่างนโยบาย
ฉบับใหม่นั้น ถ้อยคำที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ก็ปรับไปเป็น “การพูดคุยเพื่อสันติสุข” อย่างไม่ต้องสงสัย⁵⁶²

อันที่จริงแล้ว คำว่า “สันติสุข” นั้นไม่ใช่คำใหม่อะไรเลย หากแต่เป็น “ถ้อยคำ
เดิม” ที่หน่วยงานรัฐใช้อย่างแพร่หลายมาตลอดความรุนแรงที่ปะทุขึ้นมาตั้งแต่ปี 2547 เพราะใน

⁵⁶⁰ “นายกฯ เผย เคาะ 3 ขั้นตอน หวังคุยสันติสุขสำเร็จ.”

⁵⁶¹ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, สำนักยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้
และชนต่างวัฒนธรรม, *นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555-2557*,
พิมพ์ครั้งที่ 2, 18. ประเด็นดังกล่าวถูกระบุเอาไว้ในวัตถุประสงค์ของนโยบายข้อที่ 8

⁵⁶² สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, สำนักยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้
และชนต่างวัฒนธรรม, “(ร่าง) นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2558-
2560,” 7. ประเด็นดังกล่าวถูกระบุเอาไว้ในวัตถุประสงค์ของนโยบายข้อที่ 5

เอกสารนโยบายสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องนั้นก็ปรากฏคำว่า “สันติสุข” อยู่ตาตต้น⁵⁶³ ในขณะที่การจัดตั้งชื่อหน่วยงานที่รองรับภารกิจในจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็คุ้นเคยกับคำเหล่านี้ดี คงต้องไม่ลืมนำองค์กรพิเศษที่จัดตั้งขึ้นมาในเดือนมีนาคม 2547 เพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่ไม่ปกติในพื้นที่ช่วงเวลานั้นก็มีชื่ออันยาวเหยียดว่า “กองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้” ที่มีชื่อย่อซึ่งยาวเหยียดเช่นกันว่า กอ.สสส.จชต. คู่กันเคยติดปากกันว่า “กออสามสอ” คำว่าสันติสุขในที่นี้เมื่อแปลเป็นภาษาอังกฤษก็ใช้คำว่า Peace อย่างไม่ลังเล⁵⁶⁴ และดูเหมือนว่าจะไม่ได้มีนัยที่แตกต่างไปจากคำว่าสันติภาพแต่อย่างใด นอกจากนี้ ยังจะพบถ้อยคำนี้ปรากฏในชื่อเรียกขานที่เป็นทางการอย่างการจัดตั้งโรงเรียนเสริมสร้างสันติสุขของศูนย์ปฏิบัติการตำรวจจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศชต.) เพื่อฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งปฏิบัติงานในพื้นที่ การจัดตั้งศูนย์เสริมสร้างสันติสุขของ กอ.รมน. ภาค 4 สน. ซึ่งต่อมาปรับเป็น “ศูนย์สันติสุข” ในปัจจุบันเพื่อทำหน้าที่ต่อสู้ทางความคิดและโน้มน้าวใจผู้คนที่เห็นต่างจากรัฐ ในขณะที่เดียวกันก็มี “หน่วยเฉพาะกิจสันติสุข” หรือ “ฉก.สันติสุข” ที่เป็นหน่วยทหารซึ่งจัดตั้งขึ้นมาเพื่อทำงานมวลชนและปฏิบัติการจิตวิทยาในพื้นที่อย่างต่อเนื่องเป็นเวลาหลายปี นอกจากนี้คนทั่วไปก็คุ้นเคยกับรายการวิทยุของ กอ.รมน.ภาค 4 สน. ที่ออกอากาศทุกวัน ๆ ละสองเวลาในชื่อ “รายการใต้สันติสุข” ซึ่งรับผิดชอบโดยกรมประชาสัมพันธ์ ชื่อสันติสุขยังใช้เรียกขานพื้นที่ปฏิบัติการในระดับหมู่บ้านเพื่อแยกแยะกลยุทธ์ที่รัฐจะดำเนินการต่างระดับกัน ซึ่งเคยใช้เรียกขานด้วยการแบ่งเป็นเขตสีต่าง ๆ ตามการประเมินของหน่วยงานความมั่นคง อันได้แก่ สีแดง เหลือง เขียว แทนหมู่บ้านเสริมสร้างสันติสุข หมู่บ้านส่งเสริมสันติสุข และหมู่บ้านสนับสนุนสันติสุข ซึ่งในปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นพื้นที่เสริมสร้างความมั่นคง พื้นที่เร่งรัดการพัฒนา และพื้นที่เสริมสร้างการพัฒนาตามลำดับ ซึ่งจะทำงานผ่านกลไกที่จัดตั้งขึ้นมาในชื่อ “สภาสันติสุขตำบล”⁵⁶⁵ กล่าวโดย

⁵⁶³ กรณมาตุกรณ์ของ คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 68/2547 เรื่อง นโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้, ลงวันที่ 24 มีนาคม 2547; คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 260/2547 เรื่อง นโยบายและแนวทางการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้, ลงวันที่ 4 ตุลาคม 2547; คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 200/2548 เรื่อง นโยบายและการพัฒนาระบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้, ลงวันที่ 31 พฤษภาคม 2548; คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 206/2549 เรื่อง นโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้, ลงวันที่ 30 ตุลาคม 2549.

⁵⁶⁴ ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดเห็นจะเป็นชื่อของ กอ.สสส.จชต. ในภาษาอังกฤษ ที่ระบุว่า Southern Border Provinces Peace-Building Command หรือ SBPPBC

⁵⁶⁵ พร พิเศก, *คู่มือแนะนำเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้*, 69.

กระชับ สันติสุขเป็นถ้อยคำที่ถูกกำหนดเอาไว้ตั้งแต่ระดับนโยบายลงไปสู่การเรียกขานปฏิบัติการหน่วยงาน และกลไกในระดับปฏิบัติ ปรากฏตัวมาเป็นระยะเวลายาวนานหลายปีนับตั้งแต่ความรุนแรงปะทุขึ้น

การเปลี่ยนถ้อยคำกระบวนการพูดคุยยังสร้างปัญหาตามมาเมื่อต้องแปลถ้อยคำเหล่านี้เป็นภาษาอังกฤษ จริงอยู่ที่ถ้อยคำที่เป็นทางการในคำสั่งที่เกี่ยวข้องจะระบุให้ “สันติสุข” มีความหมายเท่ากับคำว่า “Peace” โดยหากยึดตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 230/2557 ซึ่งจัดตั้งกลไกสามระดับเพื่อดำเนินงานพูดคุยตั้งแต่ระดับนโยบายไปจนถึงระดับการประสานงานในพื้นที่ น่าสนใจว่าคำสั่งที่ว่ามีชื่อเรียกขานคณะกรรมการทั้งสามระดับนั้นมีภาษาอังกฤษกำกับเอาไว้ด้วย ดังที่จะเห็นได้ว่า “คณะกรรมการอำนวยการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้” นั้นในคำสั่งระบุเป็น “The Steering Committee for Peace Dialogue” ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ส่วน “คณะพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้” ที่ทำหน้าที่ในการพบปะกับ “กลุ่มผู้เห็นต่าง” โดยตรงก็มีชื่อทางการในภาษาอังกฤษกำกับไว้ว่า “The Peace Dialogue Panel”⁵⁶⁶ แต่ดูเหมือนว่าในช่วงแรก ๆ ทางภาษาไทยก็ต้องประสบกับความอึดอัดเหลืออยู่ไม่น้อย เนื่องจากปรากฏว่ามีการแปลคำเดียวกันนี้ให้ต่างไปจากเดิมด้วยถ้อยคำในภาษาอังกฤษที่ออกจะพิลึกกว่า “Happiness Talk”

⁵⁶⁶ คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 230/2557 เรื่อง การจัดตั้งกลไกขับเคลื่อนกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, ลงนามวันที่ 26 พฤศจิกายน 2557.

และถ้อยคำอื่น ๆ โดยผู้สื่อข่าวและนักวิเคราะห์จำนวนหนึ่ง⁵⁶⁷ สมาชิกอาวุโสของขบวนการฯ คนหนึ่งก็เรียกขานชื่อของกระบวนการพูดคุยว่า “Happiness Talk” ในบทความของเขาอย่างผิวเผิน และออกจะประหลาดใจ⁵⁶⁸ ส่วนผู้อำนวยความสะดวกนั้นดูเหมือนจะคงเส้นคงวากับถ้อยคำเดิมที่ใช้มา

⁵⁶⁷ จากการสำรวจงานเขียนในช่วงเวลาดังกล่าว น่าสนใจว่า “การพูดคุยเพื่อสันติสุข” ถูกแปลมาเป็น “Happiness Talk” ในรายงานข่าวภาษาอังกฤษของสำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์เป็นชิ้นแรก ๆ [กรุณาดู Supawadee Wangsri, "Government Places Importance on Economic Development," *National News Bureau of Thailand*, September 13, 2014, http://thainews.prd.go.th/website_en/news/news_detail/WNPOL5709130010008 (accessed July 15, 2016)] ส่วนอดีตบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ *Bangkok Post* ก็น่าจะเป็นหนึ่งในคนแรก ๆ ที่ใช้ถ้อยคำดังกล่าวนี้ในบทวิเคราะห์เช่นกัน (กรุณาดู Veera Prateepchaikul, “South is One Tough Nut for NCPO to Crack,” *Bangkok Post*, July 14, 2014, 9.) นอกจากนี้ ยังพบว่ามีการใช้คำว่า “Peacefulness” เพื่อให้แตกต่างไปจาก “Peace” อย่างจงใจ (กรุณาดู Achara Ashayagachat, “Southern Peace Talks Hang by a Thread,” *Bangkok Post*, February 2, 2015, <http://www.bangkokpost.com/print/463664/> (accessed July 15, 2016). หรือแม้แต่ใช้ทับศัพท์อย่าง “Talk for Suntisuk” และ “Talk for Santiphap” (กรุณาดูใน Patsara Jikkham, "Prayut Says Southerners are 'On Side'," *Bangkok Post*, Sep 26, 2014, 4.) อย่างไรก็ตาม โดยส่วนใหญ่แล้วหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษทั้ง *Bangkok Post* และ *The Nation* มักจะใช้คำที่มีลักษณะทั่วไปมากกว่าอย่าง “Peace Talks” นอกจากนี้ การรายงานข่าวเกี่ยวกับความคืบหน้าของการพูดคุยหลังการเยือนมาเลเซียของนายกรัฐมนตรีไทยก็สร้างความสับสนในแง่ของการถ้อยคำที่ใช้ในการรายงานข่าวในโลกภาษาอังกฤษ (กรุณาดูข้อสังเกตที่ อิศโรตรา ชาบัต, “‘บึกตูดนาจิบ’ ดับไฟใต้ ระวัง! คุยภาษาต่างกัน,” *มติชน*, 15 ธันวาคม 2557, 14.).

⁵⁶⁸ Abu Hafez Al-Hakim, “The Peace Talk Resumes?,” Abu Hafez Al-Hakim, entry posted December 4, 2014, <http://www.deepsouthwatch.org/node/6485> (accessed July 15, 2016).

ตั้งแต่การพูดคุยรอบแรก นั่นก็คือ “Dialogue Process”⁵⁶⁹ ซึ่งที่พูดแล้วดูเหมือนว่าทางการไทยก็เริ่มเห็นปัญหาที่ขาดไร้ถ้อยคำดังกล่าวในภาษาไทยที่โดดเด่นชัดเจน กลางปี 2558 หลังเริ่มพบปะกับ “กลุ่มผู้เห็นต่าง” ทุกระยะหนึ่ง พล.อ.อัศวิน เกิดผล หัวหน้าคณะพูดคุยเพื่อสันติสุขฯ ของรัฐบาลไทย ก็จัดทำเอกสารเผยแพร่ 2 ภาษา คือไทยและอังกฤษให้กับสื่อมวลชนเพื่อชี้แจงแนวทางการทำงานตนเองและคณะพูดคุย น่าสนใจว่าคำว่า “การพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้” ในเอกสารฉบับภาษาอังกฤษนั้นแทนด้วยคำว่า “Dialogue to Foster Harmony in the Southern Border Provinces”⁵⁷⁰ (เน้นโดยผู้วิจัย) ซึ่งใกล้เคียงกับเอกสารที่เกี่ยวกับกรอบการจัดการทางธุรการของการพูดคุยที่ทางการไทยส่งมอบให้ผู้อำนวยความสะดวกในห้วงเวลาที่ไม่ห่างกันมากนัก⁵⁷¹ โดยระบุชื่อที่ต่างไปเล็กน้อยว่า “Dialogue Process for Harmony” ซึ่งเท่ากับเป็น “การส่งออก” ถ้อยคำใหม่สู่โลกภาษาอังกฤษด้วย “Harmony” ที่อาจหมายถึงถึงความสมัคสมานสามัคคีที่ไร้ความขัดแย้ง สอดรับกับอุดมการณ์ความเป็นไทยที่ลดทอนความแตกต่างหลากหลายให้เหลือไว้ซึ่งความเป็นหนึ่งเดียวของราษฎรในขอบขัณฑสีมา ซึ่งได้รับการอุมชูขึ้นอย่างสูงเด่นในช่วงหลังรัฐประหารในปี 2557 เป็นต้นมา แต่กระนั้น เจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศซึ่งมีส่วนสนับสนุนคณะพูดคุยฝ่ายทางการ

⁵⁶⁹ Ahmad Zamzamin Hashim, "Facilitating the Peace Dialogue: Challenges and Next Steps," (address, 3rd Pa(t)tani Peace Media Day and Peace Assembly of 2016: Peace, Moving Forward, Prince of Songkhla University, Pattani Campus, Pattani, February 28, 2016), http://www.deepsouthwatch.org/sites/default/files/zamzamin_text_peacemoinvgforward_en.pdf (accessed July 15, 2016).

⁵⁷⁰ “พล.อ.อัศวินฯ ยืนยันใช้วิธีคิดใหม่คุยสันติสุขใต้ ชี้แม้ชิงความได้เปรียบเป็นไอเดียโบราณ,” *ประชาไท*, 22 กันยายน 2558, <http://prachatai.com/journal/2015/09/61535> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559). รายงานชิ้นนี้ตั้งใจนำถ้อยแถลงในฉบับภาษาอังกฤษมาเผยแพร่ด้วยตามต้นฉบับ

⁵⁷¹ “Administration and Support Summary Discussion for Dialogue Process for Harmony in the Southern Border Provinces of Thailand,” Document of Thai Government Peace Panelist Presented for the First Technical Team Meeting of Joint Working Group – Peace Dialogue Process Held in Malaysia, November 12, 2015. กระนั้นก็ตาม แม้ชื่อเอกสารจะใช้ถ้อยคำดังที่ปรากฏ แต่เนื้อความข้างในกลับใช้คำว่า “Peace Dialogue” ในขณะที่ถ้อยคำที่น่าจะหมายความไปถึง “กลุ่มผู้เห็นต่าง” กลับใช้คำว่า “Oppositions of the Thai Government” แม้ไม่อาจถือได้ว่าเป็นเอกสารที่ “เป็นทางการ” เพราะยังอยู่ในกระบวนการยกร่าง แต่ก็สะท้อนความไม่คงเส้นคงวาและอิหลักอิเหลื่อได้เป็นอย่างดี

ไทยอธิบายกับผู้วิจัยว่าถ้อยคำที่ดูเย็นเยื่อและไม่กระชับเช่นนี้อาจไม่ถูกใจนักข่าวและนักวิเคราะห์ที่ต้องการคำที่มีความดึงดูดใจมากกว่านี้ แต่เนื่องจากต้องการให้ “ตรงความหมายที่สุด” เขาแจกแจงว่า

เหมือนเป็นการทะเลาะกันแล้วต้องมาคืนดีในที่สุด...เป็นการพูดคุยระหว่างคนไทยด้วยกันเอง เหมือนกับที่เราทะเลาะและงอนกัน ตอนนี่คือการพูดคุยเพื่อให้กลับมาคืนดีกัน ...ส่วนคำว่า สันติภาพ หรือ Peace นั้น มันดูเหมือนเป็นความขัดแย้งที่ทำให้แตกแยก มันมีความหมายของการสู้รบซึ่งรุนแรงอยู่ เข้าใกล้กับคำว่าสงคราม หรือ War ซึ่งเรายืนยันมาโดยตลอดว่าสถานการณ์ไม่ได้ถึงจุดนั้น เป็นเพียงแต่ Sporadic Incident (เหตุการณ์ประปราย) คือเกิดขึ้นเป็นจุด ๆ ไม่ได้มีความต่อเนื่อง เกิดเหตุเป็นครั้งคราว ประปราย แม้ว่าจะมีการ Synchronized (เกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน) อยู่บ้าง แต่ไม่ได้ถือเป็นการสู้รบที่รุนแรงอะไร⁵⁷²

อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าทางการไทยจะตระหนักดีว่าถ้อยคำที่ส่งออกนั้นมีปัญหาบางอย่าง ต้นปี 2559 คณะพูดคุยเพื่อสันติสุขฯ ของรัฐบาลไทยก็ตีพิมพ์จุลสารขนาดกะทัดรัดเพื่อชี้แจงแนวทางและผลการดำเนินงานที่ผ่านมา จุลสารดังกล่าวตีพิมพ์ออกเป็นสองภาษา “การพูดคุยเพื่อสันติสุข” ในพากย์ภาษาอังกฤษถูกแปลงเป็น “Peace Dialogue Process” หรือ

⁵⁷² วิเทศ (นามสมมติ) เจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศ, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กรุงเทพฯ, 28 ธันวาคม 2558. คำอธิบายทำนองนี้สอดคล้องกันโดยไม่ต้องสงสัยกับคำชี้แจงอย่างเป็นทางการของกระทรวงการต่างประเทศไทยเกี่ยวกับเรื่องนี้ กรุณาดูที่ Department of International Organization, Ministry of Foreign Affairs. “Thailand’s Information and Clarifications on the Draft Amnesty International Report on the Situation in the Southern Border Provinces of Thailand,” 53-59.

“Dialogue Process” ในบางจุดก็เหลือเพียง “the Dialogue”⁵⁷³ อาจกล่าวได้ว่าหลังจากที่ใช้เวลาร่วมปีในการประดิษฐ์คำใหม่เพื่อสร้างความแตกต่างระหว่าง “สันติภาพ” กับ “สันติสุข” และส่งออกไปในโลกภาษาอังกฤษ ทางภาษาไทยก็ไม่อาจฝันใช้ถ้อยคำที่มีลักษณะเฉพาะตัวใด ๆ ได้อีกต่อไป ในทางกลับกัน คณะพูดคุยเพื่อสันติสุขฯ จำเป็นต้องหันกลับมาใช้ถ้อยคำที่เป็นทางการซึ่งเคยปรากฏอยู่ในเอกสารที่ลงนามร่วมกันในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 อย่างเสียไม่ได้ เพราะไม่ว่าจะเป็น “Happiness Talk” หรือ “Dialogue to Foster Harmony” ก็ล้วนไม่มีที่ทางเท่าใดนักในภาษาหรือวาทกรรมเกี่ยวกับความขัดแย้งชาติพันธุ์การเมืองและกระบวนการสันติภาพร่วมสมัย

ปัญหาที่ควรต้องพิจารณาก็คือ ถึงที่สุดแล้วคำว่า “สันติภาพ” และ “Peace” นั้นมีปัญหาอย่างไรกันแน่? นอกจากร่องรอยของเหตุผลที่ไล่เรียงมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าความแตกต่างระหว่างสองคำนี้ยังปรากฏอยู่พจนานุกรมและคำอธิบายศัพท์ที่เกี่ยวข้องอย่างน่าสนใจ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานล่าสุดให้ความหมายคำว่า “สันติ” ว่า “ความสงบ เช่น อยู่ร่วมกันโดยสันติ”⁵⁷⁴ โดยให้ความหมายคำว่า “สันติภาพ” ว่าหมายถึง “ความสงบ เช่น โลกต้องการสันติภาพ จงร่วมมือกันรักษาสันติภาพของโลก”⁵⁷⁵ ในขณะที่ให้ความหมาย “สันติสุข” ว่า “ความสุขที่เกิดจากความสงบ เช่น รัฐบาลบริหารประเทศเพื่อสันติสุขของประชาชน”⁵⁷⁶ ในขณะเดียวกัน เมื่อสำรวจคำว่า “สันติภาพ” ในพจนานุกรมศัพท์เฉพาะด้านความมั่นคง จะไม่ปรากฏคำว่า “สันติสุข” เลยแม้แต่จุดเดียว หากแต่ “สันติภาพ” ปรากฏขึ้นมาแทนคำว่า “Peace” ในชุด

⁵⁷³ The Peace Dialogue Panel, *The Peace Dialogue Process in Southern Border Provinces* (Bangkok: Office of the Peace Dialogue Panel Secretariat, 2016); คณะพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, *การพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้* (กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขานุการคณะพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2559). เห็นได้ชัดว่าแม้แต่คำว่า “Peace” ก็ยังเป็นเรื่องลำบากใจที่จะถูกทำให้ปรากฏ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีข้อสังเกตด้วยว่าความไม่ลงรอยดังกล่าวน่าจะเป็นเรื่องจริงจังอยู่พอสมควร เพราะเมื่อสัมภาษณ์ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในคณะพูดคุยฯ ฝ่ายรัฐบาลไทย บ่อยครั้งเขาก็ใช้คำว่า “Peace” ทับศัพท์อยู่ในบทสนทนา แทนที่จะเลือกใช้คำว่า “สันติภาพ” หรือ “สันติสุข” คำใดคำหนึ่ง

⁵⁷⁴ ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554* (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2556), อ้างคำว่า “สันติ.”

⁵⁷⁵ เรื่องเดียวกัน, อ้างคำว่า “สันติภาพ.”

⁵⁷⁶ เรื่องเดียวกัน, อ้างคำว่า “สันติสุข.”

ถ้อยคำและบริบทที่เกี่ยวข้องกับ “การปฏิบัติการเพื่อสันติภาพ” หรือ “Peace Operation”⁵⁷⁷ ซึ่งถือเป็นหนึ่งในปฏิบัติการทางทหารอื่นที่ไม่ใช่สงครามชนิดหนึ่ง (Military Operations Other Than War, MOOTW)⁵⁷⁸ โดยมีความหมายครอบคลุมเชื่อมโยงกับหลายโมทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการรักษาสันติภาพ (Peacekeeping Operation) การบีบบังคับให้เกิดสันติภาพ (Peace Enforcement Operation) การทูตเชิงป้องกัน (Preventive Diplomacy) การทำให้เกิดสันติภาพ (Peacemaking) และการสร้างสันติภาพ (Peace Building) ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นชุดคำศัพท์ที่สัมพันธ์กับพันธกิจในการรักษาสันติภาพตามกรอบของสหประชาชาติที่ได้รับการพัฒนาขึ้นหลังยุคสงครามเย็น โดยเฉพาะใช้ในการรับมือกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในรัฐหนึ่ง ๆ และพัฒนาไปสู่การเปิดทางให้การแทรกแซงทั้งทางการเมืองและการทหารของนานาชาติในนามของ “สันติภาพ” และ “ความมั่นคงนานาชาติ”⁵⁷⁹ และแม้ว่าพัฒนาการในเวลาต่อมาสหประชาชาติจะย้อนกลับมาให้ความสำคัญกับหลักการพื้นฐาน 3 ประการ อันได้แก่ ความยินยอมจากประเทศเจ้าบ้าน การไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และการไม่ใช่กำลัง แต่สถานการณ์ที่สลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นในแต่ละภูมิภาคก็ได้ทำให้เพิ่มบทบาทที่หลากหลายและครอบคลุมเบ็ดเสร็จมากยิ่งขึ้นในปฏิบัติการเพื่อสันติภาพ⁵⁸⁰ กองทัพไทยนั้น

⁵⁷⁷ ยูทิร์นเรต พัทธะเศรษฐี, กฤติภูมิ หอมหวล และนันทนา พันธเศรษฐ์, *พจนานุกรมศัพท์และคำย่อด้านความมั่นคง ฉบับอังกฤษ-ไทย พ.ศ.2554*, พิมพ์ครั้งที่ 2 [ปรับปรุง] (กรุงเทพฯ : สหยาบล็อกและการพิมพ์, 2554), อ้างคำว่า “Peace Operation.”

⁵⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, อ้างคำว่า “Military Operations Other Than War” พจนานุกรมเล่มนี้อธิบายว่าหมายถึงการปฏิบัติซึ่งใช้ขีดความสามารถทางทหารในการปฏิบัติการทางทหารทั้งปวงซึ่งยังไม่ถึงระดับสงคราม และใช้เสริมกับเครื่องมืออื่น ๆ ของพลังอำนาจแห่งชาติ และเกิดขึ้นก่อน ระหว่าง และหลังสงคราม บรรดาปฏิบัติการเหล่านี้ นอกเหนือไปจากปฏิบัติการเพื่อสันติภาพแล้ว อาจรวมไปถึงวิธีการหลากหลาย อาทิเช่น การต่อสู้กับการก่อการร้าย การช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม การช่วยเหลือหรือสนับสนุนการป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบ หรือการสนับสนุนการก่อความไม่สงบ เป็นต้น

⁵⁷⁹ ศักดา แสงสนิท, *บทบาทของกองทัพไทยในปฏิบัติการเพื่อสันติภาพ*, (เอกสารประกอบการบรรยาย), 13-14, <http://j3.rtarf.mi.th/poc/Document/data/rtarf%20role%20in%20poc.pdf> (สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2559)

⁵⁸⁰ กรมยุทธการทหาร, ศูนย์ปฏิบัติการเพื่อสันติภาพ, *หลักนิยมกองทัพไทยสายยุทธการด้านการปฏิบัติการเพื่อสันติภาพ (ใช้เพื่อพลาง) พ.ศ.2552*, 1-15 – 1-16. <http://j3.rtarf.mi.th/poc/Document/data/doctrine.pdf> (สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2559).

คุ้นเคยกับปฏิบัติการเพื่อสันติภาพเป็นอย่างดีและจริงจังถึงขนาดสถาปนาสถาบันที่รองรับปฏิบัติการดังกล่าวนี้ว่าเป็นเรื่องเป็นราว นั่นก็คือ ศูนย์ปฏิบัติการเพื่อสันติภาพ ซึ่งอยู่ในสังกัดกรมยุทธการทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย ประสบการณ์ของทหารไทยในเวทิดังกล่าวนี้อีกมีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปฏิบัติการในติมอร์ตะวันออกในห้วงปี 2542-2547⁵⁸¹ โดยได้รับการบันทึกไว้ใน*หลักนิยมกองทัพไทยสายยุทธการด้านการปฏิบัติการเพื่อสันติภาพ* ว่าเป็นปฏิบัติการเพื่อสันติภาพที่ใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์กองทัพไทยและยังผลให้ประเทศไทยได้ก้าวขึ้นมามีบทบาทนำในด้านนี้ของภูมิภาค⁵⁸² แต่ด้วยกรณีของติมอร์ตะวันออกนี้เองที่ได้กลายมาเป็น “บทเรียน” สำคัญที่ย้ำเตือนฝ่ายความมั่นคงไทยให้ระมัดระวังไม่ให้ประเด็นความขัดแย้งบานปลายจนยกระดับไปเป็นประเด็นระหว่างประเทศ การขับเคลื่อนทางการเมืองควบคู่ไปกับการทหารจึงถือเป็น “อำนาจกำลังรบวิเศษ” ที่ควรต้องใส่ใจ ผู้เชี่ยวชาญบางคนเชื่อว่า “ตัวแบบติมอร์” (Timor Model) ซึ่งในที่นี้หมายถึงแนวทางที่ประเทศหนึ่งในภูมิภาคแห่งนี้สามารถปลดปล่อยเป็นเอกราชได้สำเร็จนั้นได้กลายเป็นแรงบันดาลใจสำคัญให้กับขบวนการปลดปล่อย เพราะเมื่อใดก็ตามที่ประเด็นปัญหาประดามีทั้งการใช้กำลังและการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้ถูกยกระดับไปเป็นประเด็นระหว่างประเทศ จนกระทั่งถูกกดดันและบังคับให้ต้องมีการลงประชามติเพื่อตัดสินอนาคตแล้ว รัฐบาลกลางก็จะเป็น “ผู้แพ้” อย่างแน่นอน⁵⁸³ ประสบการณ์

⁵⁸¹ กองกำลังที่ปฏิบัติการกิจดังกล่าวมีชื่อว่า “กองกำลังเฉพาะกิจร่วม 972 ไทย/ติมอร์ตะวันออก” ซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่ 9 ผลัด ในห้วงปีดังกล่าว ลักษณะการจัดกำลังจะสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปตามวงรอบ น่าสนใจว่าผู้วิจัยพบนายทหารหลายคนปฏิบัติหน้าที่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เคยมีประสบการณ์ที่ติมอร์ตะวันออก แม่ทัพภาคที่ 4 บางคนก็เคยดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการกองกำลังดังกล่าวในบางห้วง นอกจากนี้ นายทหารที่บทบาทสำคัญในกระบวนการพูดคุย “สันติสุข” อย่าง พล.ท.นักรบ บุญบัวทอง ก็เคยเข้าร่วมปฏิบัติการในฐานะ “นายทหารติดต่อ” ในช่วงการลงประชามติเพื่อตัดสินว่าจะแยกตัวออกจากอินโดนีเซียหรือไม่ ซึ่งถือเป็นปฏิบัติชุดแรกๆ ที่เจ้าหน้าที่ไทยเข้าไปมีส่วนร่วมก่อนที่จะมีการจัดตั้งกองกำลังข้างต้น นอกจากนี้ ยังมีนายทหารที่ทำงานการเมืองและข่าวกรองบางคนก็เคยผ่านปฏิบัติการที่สวมใส่หมวกพ้าม้ามาก่อน ภาพและประสบการณ์ของพวกเขาน่าจะมีส่วนในการปฏิบัติหน้าที่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้อยู่ไม่น้อย

⁵⁸² กรมยุทธการทหาร, ศูนย์ปฏิบัติการเพื่อสันติภาพ, *หลักนิยมกองทัพไทยสายยุทธการด้านการปฏิบัติการเพื่อสันติภาพ (ใช้เพื่อกลาง)* พ.ศ.2552, ก-12.

⁵⁸³ สุรชาติ บำรุงสุข, “Timorization,” ใน *สงครามใต้: หนึ่งทศวรรษแห่งความรุนแรง* (กรุงเทพฯ: โครงการความมั่นคงศึกษา, 2557), 81-86; สุรชาติ บำรุงสุข, “ทำไมต้องเปรียบเทียบติมอร์,” ใน *เรื่องเดียวกัน*, 87-93.

ดังกล่าวไม่เพียงมีอิทธิพลต่อกองทัพเท่านั้น เจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศก็ชี้ให้เห็นบทเรียนที่ผิดพลาดของรัฐบาลอินโดนีเซียในขณะนั้นที่ยอมรับสถานการณ์ของการเป็นความขัดแย้งทางอาวุธและปล่อยให้สถานการณ์บานปลายเกินควบคุมในเวลาต่อมา⁵⁸⁴ ดูเหมือนว่าบทเรียนของประเทศเพื่อนบ้านที่ว่ามีส่วนกำหนดจินตนาการของเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง เมื่อถึงจุดนี้ ความหมายของ “สันติภาพ” จึงมีความหมายแฝงเป็นเรื่องราวระหว่างประเทศ ที่แม้ว่ากองกำลังทหารของราชอาณาจักรไทยจะเคยเข้าร่วมปฏิบัติการเหล่านี้อย่างน่าภาคภูมิใจในพื้นที่จุดปะทุหลายแห่งในโลก แต่ก็กลายเป็นเรื่องน่ากังวลใจหากสถานการณ์ “ความขัดแย้งภายใน” ดังกล่าวจะกลายเป็นเงื่อนไขที่เปิดทางให้กับ “ปฏิบัติการเพื่อสันติภาพ” เหล่านั้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือหากจะกล่าวอย่างถึงที่สุดสำหรับกรอบคิดดังกล่าวแล้ว ถ้อยคำอย่าง “สันติภาพ” จะนำพามาซึ่งสิ่งที่ไม่พึงปรารถนามากที่สุด นั่นก็คือการแทรกแซงจากต่างชาตินั่นเอง

แม้ “สันติภาพ” และ “สันติสุข” จะมีจุดร่วมสำคัญอยู่ที่ “ความสงบ” แต่ข้อแตกต่างสำคัญดูเหมือนจะเป็นเรื่องของขอบเขตหรืออาณาบริเวณของความสงบนั้น ๆ กล่าวคือ ในขณะที่สันติภาพเป็นเรื่องระดับโลก สันติสุขกลับเป็นเรื่องของรัฐบาลและประชาชนที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติในรัฐหนึ่ง ๆ กล่าวอีกอย่างก็คือว่าในขณะที่สันติภาพนั้นเป็นสภาวะที่เกิดขึ้นหรือดำรงอยู่ภายนอกพรมแดนของรัฐใดรัฐหนึ่ง เป็นเรื่องระหว่างประเทศที่ต้องอาศัยความร่วมมือกันของนานาชาติและมีความเป็นสากล สันติสุขกลับเป็นเรื่องภายในประเทศ ภายในขอบเขตอาณาเขตของรัฐบาลใดรัฐหนึ่ง เป็นความสามารถที่รัฐบาลนั้น ๆ จะสามารถบรรลุเพื่อให้ความสงบร่มเย็นต่อราษฎรหรือประชาชนในดินแดนนั้น ๆ ไม่มีอะไรที่เกี่ยวข้องกับความจำเป็นที่ต้องร่วมมือกันระหว่างชาติต่าง ๆ เพื่อบรรลุถึงสิ่งนี้แต่อย่างใด

การอภิปรายถึงความแตกต่างระหว่าง “สันติภาพ” กับ “สันติสุข” นั้น นอกเหนือจะเป็นการพิจารณาอำนาจในการควบคุมความหมายของรัฐแล้ว ยังอาจนำมาซึ่งการมองเห็นความคาดหวังต่ออนาคตของผู้คนที่แตกต่างกัน ผลการสำรวจความคิดเห็นที่เผยแพร่ในเดือน พฤษภาคม 2559⁵⁸⁵ ได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับความเข้าใจต่อคำทั้งสองนี้ของผู้ตอบแบบสำรวจและพบ

⁵⁸⁴ วิเทศ (นามสมมติ) เจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศคนหนึ่ง, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กรุงเทพฯ, 28 ธันวาคม 2558.

⁵⁸⁵ สถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ และคณะ, "บทสรุปผู้บริหาร: การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งที่ 1 (Peace Survey)," (เอกสารประกอบการแถลงผลสำรวจความคิดเห็น, ณ คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 17 พฤษภาคม 2559), 8-9.

แนวโน้มน่าสนใจ กล่าวคือ “สันติภาพ” นั้นถูกเข้าใจว่าเป็นเรื่องของอารมณ์ภาพและเสรีภาพมากที่สุด (ร้อยละ 23.7) ตามมาด้วยการมีความยุติธรรมและความเป็นธรรม (ร้อยละ 22.4) และไม่มี ความรุนแรง (ร้อยละ 18.7) ในขณะที่ “สันติสุข” กลับให้ความหมายต่อการที่ผู้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้ และมีความสามัคคีมาเป็นอันดับแรก (ร้อยละ 20.8) ตามมาด้วยการไม่มีความรุนแรง (19.4) และสุดท้ายคือมีความยุติธรรมและความเป็นธรรม (ร้อยละ 15.1) ที่น่าสนใจก็คือ ความหมายสามอันดับแรกดังที่แจกแจงไปนี้ส่วนใหญ่มีจุดร่วมกันคือ ไม่มีความรุนแรงและมีความยุติธรรมและความเป็นธรรม อันเป็นการสะท้อนให้เห็นความหมายที่เน้นย้ำคนละด้านระหว่างสันติภาพเชิงลบและสันติภาพเชิงบวก แต่จุดต่างนั้นสำคัญ เพราะในขณะที่สันติภาพถูกเข้าใจว่าเป็นเรื่องของอิสรภาพและเสรีภาพ ซึ่งเป็นถ้อยคำที่สามารถตีความได้กว้างไกล นับตั้งแต่เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น นับถือศาสนา ไปจนถึงอิสรภาพในฐานะที่เป็นข้อเสนอทางการเมืองในการแยกตัวเป็นอิสระของปาตานี แต่ “สันติสุข” กลับมีความหมายที่แตกต่างออกไป โดยการเน้นย้ำถึงการที่ผู้คนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสามัคคี (Harmony) ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นความปรารถนาขั้นพื้นฐานที่สังคมหนึ่ง ๆ ควรจะต้องมีแล้ว แต่ยังเป็นเนื้อหาของอุดมการณ์หลักของชาติไทยที่พยายามดัดแปลงผู้คนอันแตกต่างหลากหลายให้หลอมรวมเป็นเนื้อเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ความหมายทั้งสองนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญของสันติภาพเชิงบวกก็จริง แต่ผลสำรวจดังกล่าวก็ชี้ให้เห็นว่าแนวปะทะระหว่าง “สันติภาพ” กับ “สันติสุข” นั้นดูเหมือนจะสะท้อนความขัดแย้งในภาพรวมได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม น่าสนใจว่าตลอดสามปีที่ผ่านมา คำว่า “สันติภาพ” ไม่ได้เป็นถ้อยคำเจ้าปัญหาเฉพาะฝ่ายรัฐเท่านั้น หากแต่ความหมายของถ้อยคำดังกล่าวนี้ก็เปลี่ยนแปลงเมื่ออยู่ในการตีความของตัวแสดงและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มอื่น ๆ ปลายปี 2556 หลังจากที่มีการพูดคุยที่เป็นทางการเริ่มปรากฏร่องรอยของสภาวะชะงักงัน ในขณะที่รัฐบาลที่กรุงเทพฯ กำลังประสบกับปัญหาการต่อต้านบนท้องถนนที่เริ่มบานปลายขยายตัว กระทั่งยังผลให้นายกรัฐมนตรีประกาศยุบสภาในเวลาต่อมา ความไม่ชัดเจนของการพูดคุยก็ก่อให้เกิดความแตกร้างภายในปีอาร์เอ็น ช่วงเวลานี้นี่เองที่มีการเผยแพร่คลิปวิดีโออีกชิ้นที่มีฮัชชัน ตอยิบ กล่าวถ้อยแถลงเพียงคนเดียว โดยยื่นคำขาดว่าการพูดคุยจะต้องผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาไทยและมีการประกาศเป็นวาระแห่งชาติเท่านั้น ก่อนที่จะปิดท้ายด้วยการกล่าวคำว่า “Merdeka” (เอกราช) แต่ที่น่าสนใจก็คือฮัชชันยังได้ให้ความหมายต่อ “สันติภาพที่แท้จริง” ในถ้อยแถลงดังกล่าวด้วย นั่นคือ “สันติภาพที่แท้จริงนั้นไม่ใช่

สันติภาพที่อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของนักล่าอาณานิคมสยาม”⁵⁸⁶ หลังจากนั้นเกือบสองสัปดาห์ก็ปรากฏป้ายผ้าที่แขวนขึ้นพร้อมกันอย่างน้อย 44 จุด กระจายไปทั่วในพื้นที่ระบุข้อความทำนองเสียดสีที่แปลได้ว่า “ช่างน่าละอายในศักดิ์ศรีของสยาม ยอมจ่ายให้ปาตานีถอดใจในเอกราช แล้วหันมาหวัง

⁵⁸⁶ Hasan Taib, “Penjelasan dan Penegasan,” *Youtube*, December 1, 2013, <https://www.youtube.com/watch?v=bcWmriF3TNM> (accessed March 1, 2016). ดูคำแปลภาษาไทยที่ อับดุลเลาะ วันอะฮ์หมัด, “คำชี้แจงและจุดยืน,” *AwanBook*, 1 ธันวาคม 2556, <http://www.deepsouthwatch.org/node/5006> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559). ควรต้องบันทึกด้วยว่าฮัซซันแกลงในครั้งนี้ในฐานะ “อดีตคณะพูดคุยบิอาร์เอ็น” (Mantan Delegasi BRN) ตามที่เขาพูดเอง คลิปความยาวเพียง 1 นาที 29 วินาทีชิ้นนี้อ้างอิงไปถึงมติของหน่วยงานที่ไม่มีใครจะปรากฏในฐานะข้อมูลของทางการเท่าไรอย่าง “Majelis Thura/Dewan Revolusi” (สภาชุรอ/สภาการปฏิวัติ) ที่แกลงผ่านคลิปวิดีโออีกชิ้นเมื่อต้นเดือนสิงหาคม 2556 โดยชายปิดหน้าสามคนพร้อมอาวุธครบมือ (กรุณาดู Angkatan Bersenjata-BRN [กองกำลังติดอาวุธ-บิอาร์เอ็น], “Pengistiharan keputusan Majlis Thura BRN,” *Youtube*, August 6, 2013, <https://www.youtube.com/watch?v=8JE9NiawBL8> (accessed March 1, 2016). ที่น่าสังเกตก็คือในเวลาไล่เลี่ยกัน ฮัซซัน ตอยิบ ซึ่งในขณะนั้นยังถือว่าเป็นหัวหน้าคณะพูดคุยเพื่อสันติภาพของบิอาร์เอ็นอยู่ได้ให้สัมภาษณ์สถานีวิทยุมีเดียสลัตตัน วิทยุท้องถิ่นแห่งหนึ่งที่มีฐานในปัตตานี โดยยืนยันว่าแม้จะมีความตึงเครียดสูงอยู่หลังโครงการลดความรุนแรงในเดือนรอมฎอนซึ่งดูเหมือนจะประสบความสำเร็จกับความล้มเหลว แต่ยืนยันว่าการพูดคุยและเจรจาจะต้องดำเนินต่อไป (กรุณาดูรายละเอียดของบทสัมภาษณ์ที่ ฮารา ซินทาโร, “เก็บความบทสัมภาษณ์ ‘ฮัซซัน ตอยิบ’ ผ่านทางสถานีวิทยุมีเดียสลัตตัน,” *Shintaro*, นำข้อมูลขึ้นเมื่อ 10 สิงหาคม 2556, <http://www.deepsouthwatch.org/node/4600> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559). ข้อเท็จจริงที่ไล่เรียงมาข้างต้นนี้สะท้อนให้เห็นว่ามีความไม่ลงรอยบางอย่างภายในบิอาร์เอ็นและเป็นไปได้อย่างยิ่งว่าหน่วยงานที่ชื่อ “Dewan Revoulusi” (สภาการปฏิวัติ) ซึ่งเพิ่งปรากฏชื่อในคลิปวิดีโอเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2556 จะเป็นปีกงานหนึ่งภายในบิอาร์เอ็นที่คัดค้านการพูดคุยอย่างแข็งขันมาโดยตลอด

กับสันติภาพภายใต้เงื่อนไขนักล่าอาณานิคมของตน” (เน้นโดยผู้วิจัย)⁵⁸⁷ ความหมายในทิศทางนี้ เชื่อมโยงกับ “เงื่อนไข” ที่อยู่ในเอกสารซึ่งลงนามในวันที่ 28 กุมภาพันธ์อย่างยากที่จะเข้าใจเป็นอื่นได้ เนื่องจากมีการระบุว่า เป็นกระบวนการพูดคุยนั้นจะวางอยู่ภายใต้กรอบรัฐธรรมนูญไทย สันติภาพในความหมายนี้ได้ก่อรูปสถานการณ์ทางการเมืองตามมา

ผลที่เห็นได้อย่างชัดเจนก็คือ นอกจากมีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างคึกคักแล้ว⁵⁸⁸ กิจกรรมบางอย่างของเครือข่ายภาคประชาสังคมก็จำเป็นต้องดึงเอาคำว่า “สันติภาพ” ออกไปจากชื่องานอีกด้วย กรณีที่โดดเด่นก็คือกิจกรรมระดมคนอย่าง “มหกรรม ‘ประชาคมเพื่อสันติภาพ’” ซึ่งจัดขึ้นที่มัสยิดกลางจังหวัดปัตตานีในวันที่ 5 มกราคม 2557 เพื่อวางหมุดหมายในวาระครบรอบหนึ่งทศวรรษของเหตุการณ์ความรุนแรงระลอกใหม่และเพื่อมุ่งหนุนเสริมกระบวนการสันติภาพที่กำลังอยู่ภาวะที่ไม่

⁵⁸⁷ ซาฮารี เจ๊ะหลง และอิสมาอีล ฮายีเวจิ, “ปีอาร์เอ็นสื่อสารผ่านป้ายผ้า ย้ำจุดยืน อย่าให้สันติภาพภายใต้นักล่าอาณานิคมแทนเอกราช,” Wartani, นำข้อมูลขึ้นเมื่อ 12 ธันวาคม 2556, <http://www.deepsouthwatch.org/node/5051> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559). ข้อความดังกล่าวแปลมาจากประโยคที่อยู่บนป้ายผ้าที่ว่า “Hinanya Marwah Bangsa Siam Membayar Agar Bangsa Patani Mengubah Dari Kemerdekaan Kepada **Kedamaian di Bawah Penjajahan**” (เน้นโดยผู้วิจัย) รายงานชิ้นนี้รวบรวมคำแปลเอาไว้หลายสำนวน ที่น่าสนใจก็คือแม้จะไม่มีมีการระบุความรับผิดชอบอย่างชัดเจนไม่ต่างกับปฏิบัติการในลักษณะเดียวกันก่อนหน้านี้ แต่รายงานชิ้นนี้ประเมินว่าข้อความดังกล่าวเป็นการสื่อสารจาก “ปีอาร์เอ็น”

⁵⁸⁸ ในช่วงจุดเปลี่ยนดังกล่าว พื้นที่บล็อกสนทนา (Diablog) ในเว็บไซต์ของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ได้กลายเป็นพื้นที่กลางในการถกเถียงเพื่อประเมินสถานการณ์อย่างเข้มข้นและหลากหลาย ตัวอย่างงานเขียนเหล่านั้นคือ ตูแวนดาเนียา ตูแวนแมง, “สุดท้ายโต๊ะการพูดคุยสันติภาพ 28 กุมภาพันธ์ ก็ล่ม เพราะวิกฤติการเมืองไทยที่กรุงเทพฯ,” Nasib PATANI, นำข้อมูลขึ้นเมื่อ 23 ธันวาคม 2556, <http://www.deepsouthwatch.org/node/5031> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559); “ว่าด้วยวาทกรรม ‘เพื่อสันติภาพ’ ในวงการ NGO ไทย,” Nasib PATANI, นำข้อมูลขึ้นเมื่อ 23 ธันวาคม 2556, <http://www.deepsouthwatch.org/node/5123> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559); Abu Hafez Al-Hakim, “Peace Talk at Crossroad,” Abu Hafez Al-Hakim, entry posted December 23, 2013, <http://www.deepsouthwatch.org/node/5109> (accessed July 15, 2016); อับดุลเลาะ วันอะฮ์หมัด, “ถอดรหัสจังหวัดหวะก๊าวของปีอาร์เอ็น ผ่านอุสตาซฮาซันตอยิบ,” AwanBook, นำข้อมูลขึ้นเมื่อ 17 ธันวาคม 2556, <http://www.deepsouthwatch.org/node/5081> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559).

แน่นอนในขณะนั้น แต่ด้วยเหตุนี้เองที่เกิดข้อถกเถียงภายในเครือข่ายที่ร่วมจัดงานกระทั่งมีภาคีบางส่วนที่ถอนตัวออกไป องค์กรร่วมจัดจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนหัวข้อไปเป็น “ถอดบทเรียน 10 ปี ภาคประชาสังคม” โดยละถ้อยคำสำคัญอย่าง “สันติภาพ” แต่ยังคงหัวข้อในภาษามลายูเอาไว้เช่นเดิมที่ “Pesta Patani: Masyarakat Madani”⁵⁸⁹ นักกิจกรรม “ชาวมลายูปาตานี” คนหนึ่งซึ่งมีบทบาทสำคัญในการตั้งข้อกังขาต่อกิจกรรมดังกล่าวบอกกับผู้วิจัยในภายหลังว่าการหนุนเสริมกระบวนการ “สันติภาพ” ที่กำลังดำเนินอยู่นั้นไม่อาจมองเป็นอื่นได้ นอกจากการยอมรับกระบวนการที่อยู่ใน “ภายใต้กรอบรัฐธรรมนูญ” ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่อาจยอมรับได้ เหตุผลสำคัญสำหรับเขาก็คือในสถานการณ์เช่นนี้ ประชาชนยังมีข้อจำกัดในการแสดงออกทางการเมืองและยังไม่มีหลักประกันความปลอดภัยที่มากพอสำหรับการแสดงความคิดเห็น การจะผลักดันสันติภาพในเงื่อนไขดังกล่าวจึงไม่ถือว่าเป็นธรรมมากพอ แง่มุมทำนองนี้ยังเป็นวาระหลักประการหนึ่งในการจัดเวทีสาธารณะ “ปีจารอปาตานี” (Bicara Patani) ตลอดห้วงหลายเดือนก่อนหน้านั้น⁵⁹⁰ กระนั้นก็ตาม กิจกรรมเกี่ยวกับ “สันติภาพ” ที่ขับเคลื่อนโดยกลุ่มประชาสังคมอื่นๆ ในพื้นที่ก็ปรากฏขึ้นอย่างสม่ำเสมอ แม้ว่าการพูดคุยบนโต๊ะที่กัวลาลัมเปอร์จะประสบกับภาวะชะงักงันก็ตาม

⁵⁸⁹ เลขา เกลี้ยเกลลา, "10 ปีไฟใต้...การขับเคลื่อนอันหลากหลายของภาคประชาสังคม," *สำนักข่าวอิศรา*, 5 มกราคม 2557, <http://www.isranews.org/isranews-article/item/26369-movement.html> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559). และดูแบนเนอร์ประชาสัมพันธ์เปรียบเทียบที่ โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้, *News Monitor*, ฉ. 23 (23 ธันวาคม 2556), 4, http://www.deepsouthwatch.org/sites/default/files/newsmornitor23_23dec2013.pdf (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559); โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้, *News Monitor*, ฉ. 24 (30 ธันวาคม 2556), 4, http://www.deepsouthwatch.org/sites/default/files/newsmornitor24_30dec2013.pdf (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559).

⁵⁹⁰ มะฮ์ยิดดีน (นามสมมติ), นักกิจกรรมเคลื่อนไหวชาวมลายูปาตานี, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, ปัตตานี, 11 ธันวาคม 2558. ควรต้องบันทึกด้วยว่ามะฮ์ยิดดีนและเครือข่ายของเขามักจะปฏิเสธร่วมจัดกิจกรรมที่มีเป้าหมายในการหนุนเสริมกระบวนการพูดคุยฯ ที่กำลังดำเนินอยู่

กระทั่งมีการก่อรัฐประหารอีกครั้งที่กรุงเทพฯ อำนาจรัฐที่ศูนย์กลางถูกฉวยมาอยู่ในมือของเครือข่ายของ “รัฐเร้นลึก”⁵⁹¹ ซึ่งนำโดยข้าราชการฝ่ายความมั่นคง ถ้อยคำที่ถูกใช้โดยรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งก่อนหน้านี้ว่าอย่าง “สันติภาพ” ถูกให้คำตีความว่ามีอันตรายและสุ่มเสี่ยงต่อการยกระดับปัญหาไปในจุดที่ยากจะควบคุมกำกับ ถ้อยคำเก่าอย่าง “สันติสุข” จึงถูกนำมาแทนที่กระบวนการแก้ไขปัญหาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคได้อย่างค่อยเป็นค่อยไป เมื่อถึงจุดนี้ การสถาปนาความเป็นทางการให้กับ “สันติสุข” เป็นการสะท้อนถึงเป็นเจ้าของและผูกขาดความหมายของรัฐไทย หรือถ้าจะกล่าวอย่างเที่ยงตรงกว่านั้นก็คือสอดคล้องกับจุดสนใจของ “รัฐเร้นลึก” มากกว่า แต่ผลก็คือการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ทำให้ “สันติภาพ” มีนัยทางการเมืองมากขึ้นกว่าเดิม การเลือกใช้คำได้กลายมาเป็นการขีดเส้นแบ่งหรือวางระยะห่างว่าจะยอมรับ “อำนาจควบคุม” ของรัฐมากน้อยเพียงใด “สันติภาพ” ที่ถูกจัดวางให้กลายเป็นอันกลับยังคงโลดแล่นอยู่ในปฏิบัติการทางการเมืองของกลุ่มประชาสังคม ถูกตีความ รณรงค์ อ้างถึง เพื่อทำให้เสียงของพวกเขาที่มีความชอบธรรมมากขึ้น ที่น่าสนใจก็คือ ความสามารถในการควบคุมถ้อยคำและความหมายของทางการไทยก็หาได้มีอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดไม่ เพราะแม้ในเอกสารหรือกิจกรรมของทางการจะมี “สันติสุข” ปรากฏหรืออยู่ทุกครั้งที่ปฏิบัติการของเครือข่ายประชาสังคมที่หลากหลายก็ยังคงปรากฏ “สันติภาพ” อยู่ทั่วไป และบางครั้งการใช้ถ้อยคำหลังนี้ก็มีความหมายที่ตั้งคำถามเพื่อสั่นคลอนต่อการควบคุมกำกับความหมายของรัฐอีกด้วย กรณีที่น่าสนใจมีหลากหลาย ตั้งแต่การเชื่อมโยง “สันติภาพ” ให้ใกล้กับความหมายที่เป็นเรื่อง “อนาคต” ของ “ปตานี” ในงานสัมมนา

⁵⁹¹ เออเจนี เมรีโอ, “รัฐเร้นลึกในไทย พระราชอำนาจ และศาลรัฐธรรมนูญ (พ.ศ. 2540-2558),” แปลโดย วีระ อนามศิลป์, ฟ้าเดียวกัน 14, ฉ. 1 (มกราคม – เมษายน 2559): 13-46. งานชิ้นนี้แปลมาจากต้นฉบับที่ Eugénie Mérieau, “Thailand’s Deep State, Royal Power and the Constitutional Court (1997–2015),” *Journal of Contemporary Asia*, 46, no. 3 (2016): 445-466.

ประจำปีของวิทยาลัยประชาชน⁵⁹² การจูงใจเล่นคำกับเครื่องหมายและตัวย่อในงานวันสื่อสันติภาพชายแดนใต้/ปาตานีในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2558 ซึ่งจัดขึ้นโดยศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้และเครือข่าย โดยชูหัวข้อ “สันติ(ที่มองเห็น)ภาพ” หรือ “Visible/Visionary Peace” (ViViPEACE) งานดังกล่าวมีแบบแผนที่น่าสนใจตรงที่เปิดให้ตัวแสดงหลักของในความขัดแย้งได้สนทนากันในกิจกรรมสาธารณะ ดังที่จะเห็นได้จากการมี “ดูดยปาฐก” และการนำเสนอวาระจากกลุ่มและเครือข่ายประชาสังคมในพื้นที่⁵⁹³ ที่น่าสนใจก็คือเครือข่ายที่วางท่าทีกังขาต่อกระบวนการพูดคุยสันติภาพมาโดยตลอดและเคยยึดอัดใจจนต้องคัดค้านการใช้ถ้อยคำ “สันติภาพ” ในกิจกรรมที่กล่าวถึงก่อนหน้าก็กลับย้อนมาชู “สันติภาพ” ในฐานะที่เป็นกระบวนการเปิดพื้นที่ทางการเมือง ในกิจกรรมครบรอบ 1 ปี “เวทีปีजारอปาตานี” ไม่เพียงแต่เลือก “วันสันติภาพสากล” หรือ 21

⁵⁹² วิทยาลัยประชาชนเป็นองค์กรประชาสังคมในพื้นที่องค์กรหนึ่งที่ทำกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้นำท้องถิ่น เยาวชน และนักกิจกรรมทางสังคมที่เป็นคนในพื้นที่ ผ่านหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสันติภาพและการเสริมสร้างศักยภาพต่าง ๆ ในวันที่มอบประกาศนียบัตรและวุฒิบัตรขอหลักสูตรต่าง ๆ จะมีการจัดงานสัมมนาประจำปีทีชื่อว่า “Wawasan Patani” หรือพอจะแปลได้ว่า “วิสัยทัศน์ปาตานี” น่าสนใจว่าหัวข้องานในปี 2557 คือ “Damai di Patani” แต่แทนที่จะแปล “Damai” ให้เป็น “สันติภาพ” ตามความหมายตรงตัว พวกเขาเลือกใช้คำว่า “อนาคตปาตานี” ส่วนในปี 2558 หัวข้อเปลี่ยนไปเป็น “Arah Tujuh Patani” หรือที่แปลว่า “ทิศทางปาตานี” [กรุณาดูรายละเอียดที่ “ขอเชิญร่วมงาน Wawasan Patani 2020: Damai di Patani,” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 23 กุมภาพันธ์ 2557, <http://www.deepsouthwatch.org/node/5369> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559); “Concept Note 3rd Wawasan Patani 2020 : Arah Tujuh Patani เสวนาวิสัยทัศน์ปาตานี/ชายแดนใต้ ครั้งที่ 3 : ทิศทางปาตานี/ชายแดนใต้,” วิทยาลัยประชาชน, 21 พฤษภาคม 2558, <http://www.peoplecollegeofpatani.org/web/th/activity/1432202946> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559).

⁵⁹³ อิมรอน ซาเหาะ และกองบรรณาธิการโรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้, “จะสันติสุขหรือสันติภาพ? ดุลยปาฐก ‘พล.ต.ชินวัฒน์ แม้นเดช - อาบูฮาฟิซ อัลฮาгим’,” *โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้*, 28 กุมภาพันธ์ 2558, <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/6886> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559); “คู่สนทนาโปรดฟัง! ชื่อเรียกร้องพวกเรา 'นี่คือวาระสันติภาพจากชายแดนใต้/ปาตานี',” *โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้*, 1 มีนาคม 2556, <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/6901> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559). กิจกรรมดังกล่าวยังเป็นการวางหมุดหมายให้การริเริ่มการพูดคุยสันติภาพในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 อีกด้วย

กันยายน 2558 อย่างตั้งใจเพื่อจัดงานเท่านั้น พวกเขายังมีแถลงการณ์เนื่องในวันดังกล่าว⁵⁹⁴ และอภิปรายถึงความหมายที่แตกต่างกันระหว่าง “สันติสุข” และ “สันติภาพ” อีกด้วย⁵⁹⁵ เมื่อเผชิญกับข้อจำกัดในการเคลื่อนไหวทางการเมืองหลังการรัฐประหาร กิจกรรมของปีจารอปาตานีจึงต่อรองโดยพยายามจะพา “สันติภาพ” ให้เชื่อมโยงไปสู่เรื่องระดับโลกและความเป็นนานาชาตินั่นเอง

คำ ๆ นี้ยังเป็นถ้อยคำที่สร้างความอึดอัดใจให้กับอดีตนักรบปาตานีที่ผันตัวมาสู่การคิดหาหนทางในการต่อรองกับรัฐในวิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรงหลังจากพ้นโทษออกจากเรือนจำ พวกเขาารู้สึกว่า “สันติภาพ” เป็นถ้อยคำที่มีความหมายในการยอมรับเงื่อนไขที่ไม่มีทางเลือก เป็นถ้อยคำที่สะท้อนถึงการยอมจำนน เมื่อต้องคิดหลักสูตรการเรียนรู้อันเสริมสร้างศักยภาพให้สามารถเท่าทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปให้กับบรรดาอดีตนักโทษในคดีความมั่นคง ซึ่งเป็นผู้คนในแวดวงของพวกเขา สมาชิกของกลุ่มบางคนเห็นว่าแทนที่จะระบุว่าหลักสูตรที่เรียนรู้เรื่อง “สันติภาพ” พวกเขากลับชอบใจที่จะเรียกขานการอบรมในลักษณะนี้ว่าเป็นการเรียนรู้อัน “การต่อสู้ทางการเมือง” มากกว่า⁵⁹⁶ แต่กระนั้น การใช้คำว่า “สันติภาพ” ในกิจกรรมเคลื่อนไหวทางการเมืองในพื้นที่ของอีกหลายกลุ่มก็เป็นการให้ความชอบธรรมที่จะพูดถึงประเด็นอ่อนไหวเปราะบางได้ด้วยเช่นกัน

หากว่า “สันติภาพ” จะเป็นถ้อยคำที่อันตรายในสายตาของรัฐ เพราะเป็นถ้อยคำที่กำหนดวิธีการเดินทางของสถานการณ์ให้ไปยังดินแดนที่ไม่ปรารถนาและไม่เคยพบมาก่อน สถานะของถ้อยคำอย่าง “ปาตานี” ก็คงไม่แตกต่างกัน เป็นเวลาหลายปีก่อนที่ถ้อยคำ ๆ นี้จะ

⁵⁹⁴ กองบรรณาธิการสำนักสื่อ Wartani, "แถลงการณ์วันสันติภาพโลก Bicara Patani ขอพื้นที่การเมืองและพื้นที่ปลอดภัยให้ประชาชน," *ประชาไท*, 23 กันยายน 2557, <http://prachatai.com/journal/2014/09/55688> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559). แถลงการณ์ลงนามโดยองค์กรร่วมจัด อันได้แก่สำนักปาตานีรายาเพื่อสันติภาพและการพัฒนา มูลนิธิศักยภาพชุมชน และเครือข่ายประชาสังคมเพื่อสันติภาพ

⁵⁹⁵ กรุณาตุรยละเอียดที่ "งาน 1 ปี Bicara Patani ประชาชนจำนวนมากร่วมเปิดพื้นที่ทางการเมือง," *โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้*, 22 กันยายน 2557, <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/6187> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559). และดูปฏิกริยาของเจ้าหน้าที่ กอ.รมน.จากสำนักประชาสัมพันธ์และปฏิบัติการข่าวสาร ที่ อสนียาพร นนทิพากร [นามแฝง], "กระเทาะเปลือกครบรอบ 1 ปี เวที Bicara Patani," *SouthPeace*, นำข้อมูลขึ้นเมื่อ 30 กันยายน 2557, <http://www.deepsouthwatch.org/node/6221> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559).

⁵⁹⁶ การประชุมเพื่อยกร่างหลักสูตรการเรียนรู้อันเกี่ยวกับกระบวนการสันติภาพของกลุ่ม Merpati ที่โรงแรมปาร์ควิว จังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2558

สามารถปรากฏต่อสาธารณะอย่างชนิดที่สามารถบ่งชี้ได้ว่าต่างไปจาก “ปัตตานี” ตั้งแต่เป็นชื่อหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ที่ได้รับความนิยมอย่างมากท่ามกลางความรุนแรงที่มีอยู่อย่างเข้มข้น⁵⁹⁷ ไปจนถึงชื่อเรียกขานบรรดาองค์กรประชาสังคมของเยาวชนนักศึกษาที่เพิ่งริเริ่มก่อตัวขึ้นก่อนหน้าปี 2556 ไม่นาน การจัดเวที “Satu Patani” หรือ (หนึ่งเดียวปาตานี) ในช่วงปลายปี 2555 ของสหพันธ์นิสิตนักศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (สนน.จชต.) เพื่อรณรงค์ทางการเมืองและชูประเด็นสิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเอง ก่อนที่องค์กรนักศึกษานี้จะเปลี่ยนชื่อให้สะท้อนนัยทางการเมืองไปเป็นสหพันธ์นิสิตนักศึกษา นักเรียน และเยาวชนปาตานี หรือ PerMAS เมื่อต้นปี 2556⁵⁹⁸ นี่เป็นรากฐานที่มาของการสถาปนา “ปาตานี” ในพื้นที่สาธารณะอีกครั้งผ่านการจัดเวที “Bicara Patani” (สนทนาปาตานี) กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ และเป็นหนึ่งในกิจกรรมที่วิพากษ์วิจารณ์การพูดคุยเพื่อสันติภาพในขณะนั้นอย่างเปิดเผย กระนั้นก็ดี การปรากฏของ “ปาตานี” เช่นนี้ได้สร้างความลำบากใจให้กับหน่วยงานภาครัฐอยู่ไม่น้อย เพราะสำหรับพวกเขาแล้ว การชูประเด็นสิทธิในการกำหนดชะตากรรมของตนเองไปพร้อม ๆ กับการกล่าวถึง “ปาตานี” นั้นก็ไม่ใช่ อะไรอื่น หากแต่ตีความได้โดยง่ายว่าเป็นความเคลื่อนไหวของผู้คนที่ปรารถนาจะ “แยกดินแดน” ออกไปนั่นเอง ผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ กอ.รมน. บอกกับผู้วิจัยตรง ๆ ว่าเขาไม่อาจยอมรับการใช้ถ้อยคำอย่าง “ปาตานี” ได้ แม้แต่รายงานสถานการณ์ที่เขาเป็นผู้จัดทำส่งให้หน่วยเหนืออย่างเป็นทางการภายใน ก็จะต้องใจเขียน “ปาตานี” ให้ผิดไปเป็น “ปัตตานี” อย่างจงใจ ด้วยเหตุนี้ เมื่อต้องรายงานข่าวสารความคับหน้าเกี่ยวกับ “มาราปาตานี” รายงานของเขาจะระบุเป็น “มาราปัตตานี” อย่างมั่นใจ⁵⁹⁹ ถึงที่สุดแล้ว การสะกดถ้อยคำได้กลายมาเป็นการกระทำทางการเมืองที่มีความหมายอย่างลึกซึ้ง

อย่างไรก็ตาม ผู้คนมักจะตื่นตระหนกหาทางเลือกอยู่เสมอ การแบ่งขั้วเลือกข้างระหว่าง “ปาตานี” และ “จังหวัดชายแดนภาคใต้” ที่โดดเด่นขึ้นในช่วงที่กระบวนการสันติภาพกำลังริเริ่มตั้งขึ้นนั้นก็สะท้อนให้เห็นว่าการแสวงหาทางออกทางการเมืองนั้นต้องประสบกับความอึดอัด

⁵⁹⁷ อารีฟิน บินจิ, อ.ลออแมน และซูฮัยมีย์ อิสมาแอล, *ปาตานี...ประวัติศาสตร์และการเมืองในโลกมลายู*, (สงขลา: มูลนิธิวัฒนธรรมอิสลามภาคใต้, 2550) หนังสือเล่มนี้เพิ่งตีพิมพ์ครั้งที่ 4 เมื่อต้นปี 2559

⁵⁹⁸ กริยา มูซอ อดีตเลขาธิการสหพันธ์นิสิต นักเรียน และเยาวชนปาตานี, สนทนากับผู้วิจัย, ปัตตานี, 9 พฤษภาคม 2558.

⁵⁹⁹ คชา (นามสมมติ) เจ้าหน้าที่ด้านการข่าว กอ.รมน., สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, นราธิวาส, 23 ธันวาคม 2558

อย่างไร แต่ถึงจะเป็นเช่นนั้น ถ้อยคำทางเลือกรูปแบบ “ฟาฏอนี” ก็ปรากฏขึ้นในรูปโฉมใหม่ นั่นก็คือ การเปลี่ยนชื่อเรียกขาน “มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา” มาเป็น “มหาวิทยาลัยฟาฏอนี” ในปลายปี 2556⁶⁰⁰ แม้ว่าถ้อยคำดังกล่าวนี้จะมักปรากฏขึ้นพร้อมกับปฏิบัติการของกองกำลังติดอาวุธเสมอ⁶⁰¹ แต่การเปลี่ยนแปลงที่ว่านี้ก็ไม่ได้มาจากกล่าวได้ว่าสัมพันธ์โดยตรงกับกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพ เพราะเป็นความพยายามของคณะผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งนี้น่าจะมาก่อนหน้านั้น กระนั้น การลงหลักปักฐานในเชิงสถาบันให้กับ “ฟาฏอนี” ก็ได้สถาปนาความหมายของถ้อยคำ ๆ นี้ ให้สัมพันธ์กับการรักษาความต่อเนื่องของความหมายของการใช้สติปัญญาและการให้ความสำคัญกับ ความรู้ในแนวทางของอิสลาม คำว่า “ฟาฏอนี” นั้นมีประวัติอันยาวนานที่ให้เกิดโดยอุลามาฮ์ชาว ปาตานีในคริสต์ศตวรรษที่ 19 เพื่อเลี่ยงคำพ้องรูปของ “ปาตานี” ในภาษาอาหรับที่มีความหมายบ่ง ถึง “หายนะ” ไปเป็นคำว่า “ฟาฏอนี” ที่แปลเป็นความหมายที่ดีกว่าอย่าง “ปราชญ์” และ “ความ เจริญผลผลิต”⁶⁰² นอกจากการรื้อฟื้นและนำเข้า “ฟาฏอนี” มาสถาปนาชื่อมหาวิทยาลัยอิสลามจะ เป็นการกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของพื้นที่แห่งนี้ใน “โลกมุสลิม” ที่มีลักษณะข้ามชาติแล้ว ยังอาจถือเป็นความพยายามจะช่วงชิงความหมายของ “ฟาฏอนี” ให้คืนกลับมาสู่การต่อรองที่ไม่ใช่ความรุนแรง อีกด้วย การสถาปนาความเป็นปกติให้กับถ้อยคำที่มีแนวโน้มจะอันตรายเช่นนี้

5.4 สรุป: ปาตานีในเครื่องหมายคำถาม

การอภิปรายในบทนี้ได้พยายามฉายภาพให้เห็นว่าถ้อยคำสำคัญที่อธิบายปรากฏการณ์ และตัวแสดงต่าง ๆ ในความขัดแย้งนั้นเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ตลอดจนมีส่วนในการก่อร่างความเป็นจริงเกี่ยวกับความขัดแย้งได้อย่างไร ดังที่จะเห็นได้จากเอกสารทางการของรัฐที่พยายามจะต่อรองกับ

⁶⁰⁰ ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การเปลี่ยนชื่อสถาบันอุดมศึกษาเอกชน, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 130 ตอนที่ 133 ง (19 ธันวาคม 2556): 3.

⁶⁰¹ “นักรบฟาตอนี” เป็นถ้อยคำที่มักปรากฏในใบปลิวหรือถ้อยแถลงที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งไม่ระบุบ่งชี้ชื่อองค์กรเคลื่อนไหว และระยะหลังเจ้าหน้าที่รัฐก็มักจะใช้คำนี้ในการทอนค่าฝ่ายตรงกันข้าม ในปฏิบัติการข่าวสารอยู่เสมอ กรุณาดูที่ ดาหลา สุคิริน, “‘โจรใต้’ หรือ ‘นักรบฟาตอนี,’” Thailand South Situation ความจริงจากจังหวัดชายแดนใต้, นำข้อมูลขึ้นเมื่อ 21 พฤศจิกายน 2557, http://pulony.blogspot.com/2014/11/blog-post_21.html (สืบค้นเมื่อ 4 สิงหาคม 2559).

⁶⁰² อีสมายิล เบญจสมิทธิ, “บทบาทด้านการศึกษาและการเมืองของชัยควันอะหมัด อัล-พะฎอนีย์ (พ.ศ.2399-2451),” 40. กรุณาดูการอภิปรายต่อประเด็นนี้ในบทที่ 3.

ฝ่ายตรงกันข้ามผ่านวิธีการระบุงซึ่งตัวตนของพวกเขา รัฐต้องเผชิญหน้ากับ 3 โฉมหน้าที่ปรับเปลี่ยนกันไปของ “ผู้ก่อเหตุรุนแรง” “ผู้เห็นต่างจากรัฐ” และ “ผู้หลงผิด” ขึ้นอยู่กับกลยุทธ์ในการรับมือ ในขณะที่เดียวกัน โอกาสทางการเมืองที่เปิดพื้นที่ให้ตัวแสดงอย่างขบวนการปลดปล่อยปาตานี ซึ่งเคยอยู่ในที่มีดีปรากฏตัวขึ้นมาพร้อม ๆ กับส่งเสียงและถ้อยคำที่สร้างข้อถกเถียงตามมา ดังจะได้พิจารณาจากถ้อยคำของพวกเขาบางคำได้ผ่านกระบวนการกลายร่างมาเป็นรูปสัญลักษณ์ในภาษาไทยมาเป็น “นักร้องอาณานิคมสยาม” ซึ่งเผชิญหน้ากับ “ชาวปาตานี” ที่อ้างถึง “สิทธิความเป็นเจ้าของ” เหนือดินแดนที่เป็นปัญหา ด้วยเหตุนี้ ถ้อยคำที่เรียกขาน “ดินแดน” อย่าง “ปาตานี” จึงไม่ได้เป็นเพียงการเรียกขานที่ไร้เดียงสา หากแต่นำพาความหมายที่ปะทะเข้าโดยตรงกับอุดมการณ์ชาติและความเป็นไทยที่สำแดงผ่านถ้อยคำคู่แข่งอย่าง “จังหวัดชายแดนภาคใต้” ซึ่งลงหลักปักฐานในโครงสร้างการเมืองการปกครองมาเนิ่นนาน แต่ด้วยการเผยตัวเหล่านี้เองที่ทำให้ผู้คนสามารถมองเห็นสาระสำคัญของความขัดแย้งที่ดำรงอยู่และความจำเป็นในการเผชิญหน้ากับความอึดอัดใจเหล่านี้ซึ่งหน้า ในขณะที่ “สันติภาพ” ซึ่งน่าจะเป็นเพียงถ้อยคำธรรมดาสามัญที่ไร้พิษสง แต่กลับถูกสร้างหมายให้เชื่อมโยงกับอนาคตที่ไม่มีแน่นอนและไร้การควบคุม ด้วยเหตุนี้ รัฐจึงพยายามดิ้นรนอีกครั้งในการตีกรอบสถานการณ์ด้วยคำว่า “สันติสุข” ซึ่งก็ไม่แน่ว่าจะประสบความสำเร็จ

หากจะประเมินว่าการพูดคุยสันติภาพที่เปิดเผยต่อสาธารณะในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556 ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงสำคัญอะไรบ้างต่อความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย หรือ “ปาตานี” คำตอบคงมีอยู่ได้หลากหลาย แต่การอภิปรายในบทนี้ที่ผ่านมาจะยืนยันกลับกันว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเหล่านั้นเป็นไปได้ก็เพราะว่าถ้อยคำที่ผู้คนเห็นแย้งแตกต่างกันนั้น ถูกทำให้เคลื่อนที่ไหวตัว ทั้งจากกระบวนการกำกับความหมายของถ้อยคำทางการ ซึ่งมักจะถูกทำทนายอยู่เสมอ และทั้งจากการนำพาถ้อยคำเหล่านั้นล่อยข้ามเส้นพรมแดนทางวัฒนธรรมและการเมืองของการแยกขั้วแบ่งฝ่าย ซึ่งให้กำเนิดถ้อยคำใหม่ที่เปิดประเด็นสำหรับการถกเถียงอภิปรายถึงความหมายในวงกว้าง ความคิดเห็นที่ผิดแผกแตกต่างและความพยายามในการช่วงชิงความหมายของบรรดาถ้อยคำต่าง ๆ เหล่านั้นได้มีส่วนในการประกอบสร้างความเป็นจริงทางการเมืองขึ้นในที่สุด หรือในอีกแง่ก็คือการก่อร่างสร้างรูปของกระบวนการสันติภาพที่กำลังดำเนินอยู่นั่นเอง

บทที่ 6

บทสรุป

วิทยานิพนธ์เล่มนี้เดินทางจากจุดเริ่มต้นที่ยกคำกล่าวของนายกรัฐมนตรีไทยซึ่งดูแปลกประหลาดและย้อนแย้งในตัวเอง แต่ความจริงจ้งในเรื่องของการใช้ถ้อยคำของอดีตนายกรัฐมนตรีซึ่งเข้าก่อการรัฐประหารยึดอำนาจการเมืองการปกครองจากรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งผู้นี้เสริมความฉงนสงสัยที่ก่อตัวในใจของผู้วิจัยที่มีอยู่ก่อนแล้วว่า เหตุใดเรื่องที่ดูเล็กน้อยอย่างการเรียกขานด้วยถ้อยคำใด ๆ นั้นจึงเป็นเป็นเรื่องสำคัญจริงจ้งถึงเพียงนี้ ที่น่าสนใจก็คือไม่เฉพาะแค่ “ฝ่ายรัฐ” เท่านั้นที่ให้ ความสำคัญกับถ้อยคำ ผู้วิจัยพบว่าใน “ฝ่ายต่อต้านรัฐ” และฝ่ายอื่น ๆ ก็ให้ความจริงจ้งต่อการ ใช้ ถ้อยคำเรียกขานเช่นกัน ผู้วิจัยทักท้วงเอาแต่แรกว่าถ้อยคำเหล่านั้นน่าจะเกี่ยวข้องกับวิธีที่ผู้คน “คิด” เกี่ยวกับโลก โดยเฉพาะความขัดแย้งที่พวกเขาเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องทั่วพันอยู่ นั่นเป็นที่มาของคำถามหลักในการวิจัยครั้งนี้ที่ระบุเอาไว้ว่า “ในความขัดแย้งทางการเมืองที่มีการใช้ความรุนแรงกันถึงตาย นั้น ลักษณะหน้าตาของการต่อสู้/การปะทะต่อรองทางความคิดเป็นเช่นไร?” ผู้วิจัยพบว่าที่ซึ่งเราจะ สามารถมองเห็นหน้าตาหรือโฉมหน้าเหล่านั้นได้อยู่ที่การพิจารณาถึงวิธีที่ถ้อยคำซึ่งเกี่ยวข้องกับ ความขัดแย้งเหล่านั้นปรากฏและเลื่อนหายไปนั่นเอง

งานศึกษาชิ้นนี้ยืนอยู่บนสมมติฐานที่มองว่าภาษาไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือที่ใช้ในการ สื่อสารระหว่างผู้คนอย่างเชื่อง ๆ เท่านั้น หากแต่มีส่วนในการขัดเกลาความเป็นจริงด้วยเช่นกัน การ ตระหนักถึงวิธีการในการจัดการ “เรื่องเล่า” ที่ดูอันตรายในสังคมไทยโดยการ “บอก” บางอย่างแต่ “บัง” บางสิ่งเอาไว้จะสามารถรับมือได้ด้วยวิธีการ “แบ” ให้เห็นว่าเรื่องเล่าเหล่านั้นมีความแตกต่าง ตรงจุดไหนและมีความหมายอย่างไร หรือกล่าวอีกอย่างก็คือการเผยให้เห็นว่าเรื่องเล่าที่ขัดแย้งกันนั้น ปะทะกันอย่างไรนั่นเอง การมุ่งความสนใจหลักไปที่ถ้อยแถลงที่เป็นทางการของ “คู่ขัดแย้ง” จึงไม่ เพียงแต่มองเห็นว่าพวกเขาบออะไรบ้างเท่านั้น หากแต่การแบถ้อยแถลงเหล่านั้นน่าจะเป็นสิ่งจำเป็น ในการศึกษาความขัดแย้งโดยตัวมันเองอีกด้วย นอกจากนี้ การเลือกใช้กรอบวิเคราะห์การเมืองของ การเรียกขาน (Politics of Naming) และการศึกษาถ้อยคำที่เคลื่อนไหว (Words in Motion) โดยเฉพาะผ่านวิธีการแปลในฐานะที่เป็นการแปลงเปลี่ยนแปลง (Translation-as-Transformation) มา อ่านพลวัตของความขัดแย้งเชิงชาติพันธุ์การเมืองในที่นี่น่าจะมีคุณูปการสำคัญในทางทฤษฎีอยู่บ้าง ตรงที่ชี้ให้เห็นแนวทางในการศึกษาผ่านการวิเคราะห์การทำงานของ “ถ้อยคำสำคัญ” ที่เกี่ยวข้องกับ ความขัดแย้ง ซึ่งในที่นี้ก็คือการพิจารณาไปยังถ้อยคำที่ใช้เรียกขาน “สถานการณ์” ที่เกิดขึ้น ซึ่งจะ สัมพันธ์กับกระบวนการในการชวนป้ายชื่อให้กับ “ตัวแสดง” ต่าง ๆ ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในความ ขัดแย้งนั้น ๆ วิธีการศึกษาดังกล่าวยังเปิดทางให้ต้องค้นคว้าไปยังจุดเปลี่ยนสำคัญของถ้อยคำเรียก

ขาน “ดินแดน” หรือ “พื้นที่” อันเป็นปัญหา ซึ่งอาจรวมไปถึงถ้อยคำที่ระบุบ่งชี้ “ผู้คน” หรือ “กลุ่มคน” ที่เป็นอาณาบริเวณซึ่งข้อถกเถียงเหล่านี้จะบังเกิดขึ้น ในขณะเดียวกัน บรรดาถ้อยคำที่เป็นปัญหานั้นยังเผยตัวอยู่ในเอกสาร ถ้อยแถลง หรือเวทีซึ่งทำหน้าที่ผลิต นำเสนอ และเผยแพร่โดยปากฝ่ายต่าง ๆ ตามห้วงเวลาที่เปลี่ยนไป ตัวบทเหล่านี้รื้อคอยการขุดค้น จัดระเบียบ วิเคราะห์ และตีความจากผู้ที่สนใจจะศึกษาพลวัตของความขัดแย้งและความเป็นไปได้ที่จะแสวงหาโอกาสของกระบวนการหาทางออกอย่างสันติวิธี ด้วยเหตุนี้ การศึกษาถ้อยคำที่เปลี่ยนไปเหล่านี้จึงสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของความขัดแย้งได้อย่างมีความหมาย นอกเหนือไปจากการวิเคราะห์และตีความแนวโน้มความรุนแรงที่ปรากฏในเชิงกายภาพ ศึกษาปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันของผู้คนสามัญในพื้นที่ความขัดแย้ง หรือแม้แต่การวิเคราะห์ยุทธศาสตร์และนโยบายของภาครัฐ ซึ่งเป็นแนวทางศึกษาที่ปรากฏอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน⁶⁰³

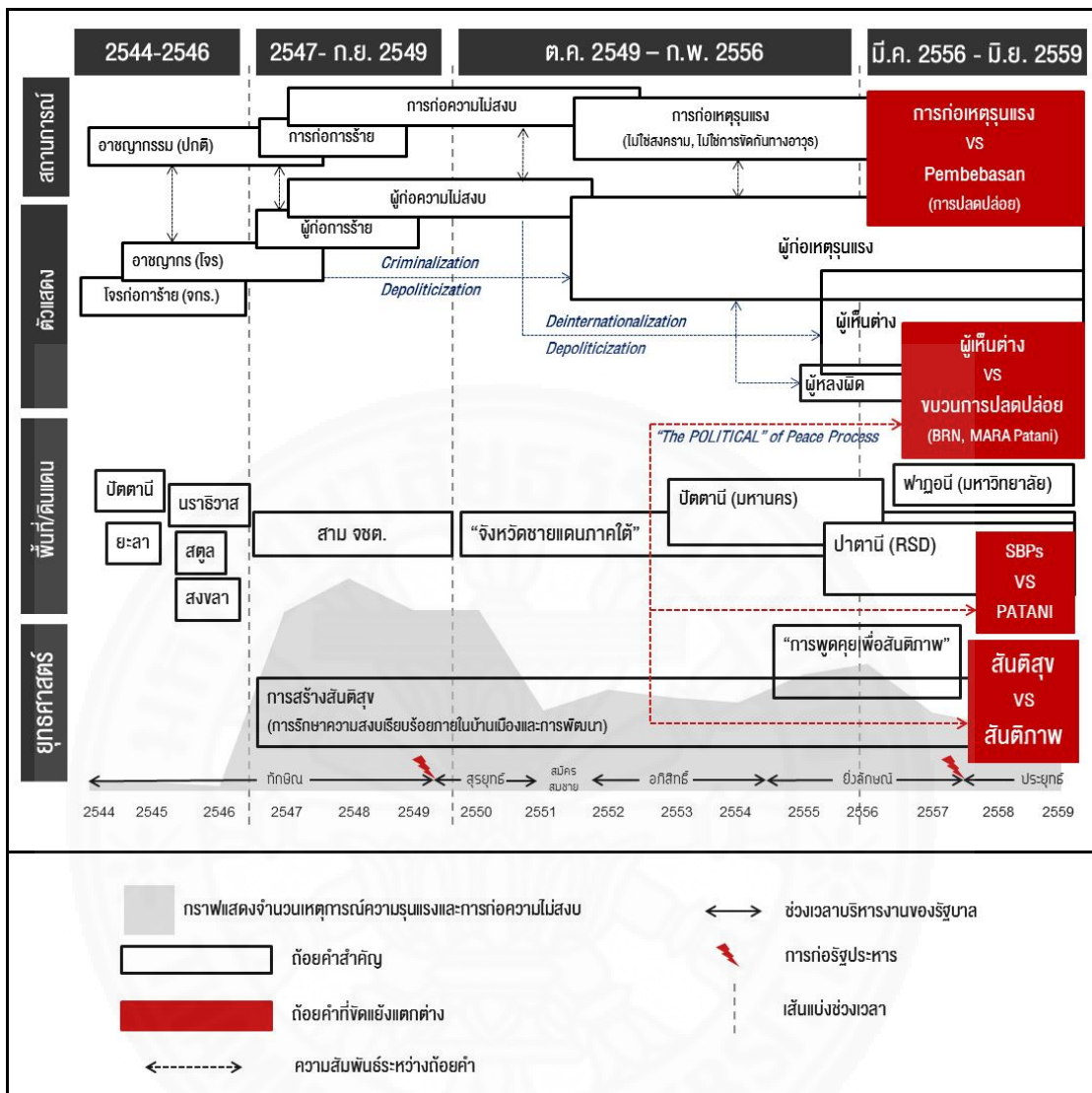
หลังจากทบทวนทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง วิทยานิพนธ์เล่มนี้ก็พาผู้วิจัยเดินทางไปยังตัวบทที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของ “สนาม” เพื่อพิจารณาวิธีการทำงานของ “เรื่องเล่า” และ “ถ้อยคำ” ที่ปรากฏอยู่ในนั้น เมื่อ “แบ” ให้เห็นที่มาของถ้อยคำเรียกขานดินแดนแห่งนี้โดยเทียบเคียงเรียงกันผ่านการศึกษาบรรดา “งานแปล” ของ “แม่บท” ประวัติศาสตร์ชาตินิยมมลายูปาตานี ซึ่งต่างก็ได้รับการปิดฝุ่นตีพิมพ์ขึ้นมาใหม่อีกครั้งหลังคลื่นความรุนแรงในปี 2547 เรื่องที่น่าพิศวงก็คือเมื่อถ้อยคำสำคัญในภาษาต้นฉบับเคลื่อนตัวผ่านกระบวนการแปลงรูปเปลี่ยนร่างอวตารมาอยู่ในตัวบทแปลพากย์ไทยอย่างน้อยสองสำนวน ถ้อยคำเรียกขานอย่าง “ปาตานี”⁶⁰⁴ และ “ปัตตานี” ก็ปรากฏการประชันขันแข่งกันอย่างแนบเนียน การแข่งขันที่ว่านี้สะท้อนปฏิบัติการของวาทกรรม

⁶⁰³ วิธีวิทยาข้างต้นนี้น่าจะสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในโลกของข้อมูลข่าวสารและความรู้ในปัจจุบันอีกด้วย เนื่องจากจุดเริ่มต้นของการแสวงหาสิ่งเหล่านี้ที่ง่ายที่สุดหนทางหนึ่งในห้วงขณะนี้ก็คือการค้นคว้าเบื้องต้นไปยังแหล่งข้อมูลขนาดใหญ่ในโลกอินเทอร์เน็ต ประตุที่เชื่อมต่อระหว่างผู้คนกับโลกเหล่านั้นมักจะเริ่มต้นด้วยการเติม “ถ้อยคำสำคัญ” (Keyword) ลงไปในช่องที่เว้นว่างเอาไว้ที่หน้าจอเสมอ

⁶⁰⁴ ที่จริงแล้วปรากฏวิธีการสะกดถ้อยคำนี้ในภาษาไทยหลากหลาย งานเขียนที่วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ศึกษาพบเจอทั้ง “ปะตานี” และ “ปัตตานี” ผู้วิจัยพบว่าในภาษามลายูอักษรขรรค์ก็ปรากฏการเขียนที่แตกต่างกันอยู่เล็กน้อยเช่นกัน เช่น *فتانى* (ซึ่งปรากฏอยู่บนหน้าปกหนังสือต้นฉบับของอิบรอฮีม ชุกรี), *فاتانى*, *فتانى* เป็นต้น ทั้งนี้ก็เนื่องจากเสียงอ่านพยางค์แรกนั้นมักออกเสียงสั้น แต่ “ปาตานี” นั้นดูจะเป็นการถอดเสียงมาจาก “Patani” ซึ่งเป็นอักษรขรรค์และมีมักปรากฏอยู่ในเอกสารภาษาตะวันตกเสียมากกว่า

ประวัติศาสตร์ที่ยังคงมีชีวิตชีวาอยู่เสมอ เพราะแม้จะพบว่าอำนาจหน้าที่ทำงานผ่านถ้อยคำทางการอย่าง “จังหวัดชายแดนภาคใต้” จะสามารถสถาปนาอย่างลงหลักปักฐานได้อย่างมั่นคง แต่ก็ย่อมถูกท้าทายด้วยถ้อยคำของวาทกรรมชาตินิยมมาอยู่ตลอดเวลา

วิทยานิพนธ์ยังได้เปิดทางไปยังการเปลี่ยนแปลงของถ้อยคำสำคัญในบริบทห้วงเวลาของความขัดแย้งเชิงชาติพันธุ์การเมืองที่ปะทุขึ้นใน “ชายแดนใต้/ปาตานี” แห่งนี้ การพยายามจะกดระดับทางการเมืองและลดทอนความหมายทางการเมืองของปฏิบัติการความรุนแรงได้ส่งผลต่อเนื่องให้การประเมินสถานการณ์ของรัฐบาลไทยไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง เมื่อความรุนแรงระเบิดขึ้นอย่างผิดคาดและมีแนวโน้มจะเข้มข้นมากขึ้น ถ้อยคำเรียกขาน “สถานการณ์” ซึ่งสัมพันธ์กับกรอบคิดในการรับมือกับปัญหาที่รัฐกำลังเผชิญ ตลอดจนโฉมหน้าของ “ฝ่ายตรงกันข้าม” ก็ดูจะสะท้อนความสับสนอลหม่านได้เป็นอย่างดี คำเรียกขานเหล่านั้นกลับมีแนวโน้มจะสร้างปัญหาที่รัฐไม่ปรารถนาจะเผชิญ การถกเถียงภายในกลไกของรัฐที่ตามมาจึงนำไปสู่การปรับตัวและกำหนดถ้อยคำเรียกขานใหม่ ด้วยหวังจะสามารถกำหนดสถานการณ์ในโลกความเป็นจริงเอาไว้ให้ได้ แต่จนแล้วจนรอดอำนาจในการควบคุมก็ไม่อาจกุมสภาพความหมายได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด สถานการณ์ทั้งหมดนี้เปลี่ยนไปอย่างสำคัญเมื่อกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพปรากฏขึ้นอย่างเป็นทางการ สิ่งก็ตามมาคือการเปิดพื้นที่ทางการเมืองให้การส่งเสียงด้วยถ้อยคำและถ้อยความที่ถูกปิดบังซ่อนเร้นไว้ก่อนหน้านี้ได้เผยตัว ในช่วงเวลานี้ คำเก่าแก่อย่าง “ปาตานี” และคำปิดอย่าง “สิทธิความเป็นเจ้าของ” ก็ถูกเปิดและมีชีวิตขึ้นมาอีกครั้ง ซึ่งล้วนแล้วแต่ท้าทายกรอบคิดความเป็นไทยอย่างถึงราก แต่ความจำเป็นในการแสวงหาทางออกทางการเมือง ทำให้ความตึงเครียดเหล่านี้ดำรงอยู่ไปพร้อม ๆ กับเปิดโอกาสให้ผู้คนได้ถกเถียงถึงความหมายของรากเหง้าของความขัดแย้งและโต้แย้งกันในเรื่องอนาคตของผู้คนและพื้นที่แห่งนี้ได้อย่างเปิดเผย แน่นอนว่าในด้านหนึ่งก็เป็นการเผยโฉมหน้าของความขัดแย้งที่มีลักษณะเกี่ยวโยงกับชาติพันธุ์การเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กระทั่งถ้อยคำอย่าง “สันติสุข” ปรากฏตัวขึ้นมาในบริบทใหม่ ด้วยหวังจะตีกรอบให้คำอย่าง “สันติภาพ” นั้นเชื่องพ้อที่รัฐจะควบคุมกำกับ

ภาพที่ 6.1 แผนภาพเส้นเวลาแสดงการปรากฏตัวของถ้อยคำสำคัญในความขัดแย้งที่ชายแดนใต้/ปาตานี ตั้งแต่ปี 2544 - 2559

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้พยายามทำให้มองเห็นกระบวนการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งจากวิธีที่ตัวแสดงต่าง ๆ ในความขัดแย้งสัมพันธ์กันและประเด็นปัญหาที่กระบวนการพูดคุยสันติภาพ จำต้องเผชิญในฐานะที่เป็นขั้นตอนหนึ่งในแผนที่เดินทางของกระบวนการสันติภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงแรกเริ่มของกระบวนการดังกล่าว ภาพที่ 6.1 ได้แสดงให้เห็นว่าถ้อยคำสำคัญที่ใช้เรียกขานสถานการณ์ความรุนแรง ตัวแสดง พื้นที่หรือดินแดน ตลอดจนยุทธศาสตร์ในการรับมือกับความขัดแย้งนั้นเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้างตลอดระยะเวลาประมาณ 15 ปีที่ผ่านมา การกำหนดคำเรียกขานให้อยู่ในกรอบของ “อาชญากรรม” ในช่วงก่อนปี 2547 นั้นปรากฏขึ้นพร้อมกับการเลือนหายไปของ “โจรก่อการร้าย” (จกร.) สภาวะปกติถูกสถาปนาขึ้นแม้ว่าจะมีความรุนแรงเกิดขึ้นอยู่บ้าง พื้นที่

พิเศษอย่าง “จังหวัดชายแดนภาคใต้” ที่เคยดำรงสถานะอยู่ในสถาบันและนโยบายของรัฐถูกจัดการให้มีฐานะเป็นเพียงหน่วยการปกครองระดับภูมิภาคที่ไม่มีความพิเศษเหมือนก่อน แต่แนวคิดและความปรารถนาที่จะลดทอนความเป็นการเมืองไปพร้อม ๆ กับเพิ่มนัยความหมายเกี่ยวกับความเป็นอาชญากรรมที่มีอิทธิพลอยู่ในช่วงเวลาดังกล่าวก็ยังคงแฝงฝังดำรงอยู่กระทั่งถึงปัจจุบัน แม้ว่าในระหว่างนั้น รัฐจะเผชิญกับความไม่รู้และความสับสนอลหม่านในการประเมินสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมาก็ตาม แต่การที่กองทัพและหน่วยงานความมั่นคงประเมินว่าเริ่ม “รู้จัก” เข้าศึกมากขึ้นนี้เองที่ทำให้กรอบคิดในการรับมือกับ “สงครามประชาชน” สามารถสถาปนาให้แนวทางป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบ (ปปส.) มีที่ทางที่ชัดเจนขึ้นในการกำหนดนโยบายขณะนั้น โดยเฉพาะช่วงหลังการก่อรัฐประหารครั้งที่ 1 ในปี 2549

การรู้จักเข้าศึกของตนเป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดวิธีการในการรับมือ แต่แล้วการเอาชนะจิตใจประชาชนและความพยายามในการแยกปลาออกจากน้ำตามหลัก ปปส. ก็ถูกทำลายจากความรู้เกี่ยวกับยุทธศาสตร์ของ “กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ” โดยเฉพาะยุทธศาสตร์ของการยกระดับความขัดแย้งไปสู่วาระและเวทีของการเมืองระหว่างประเทศ กลางปี 2552 ปราบฎการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ นั่นก็คือการมีคำสั่งอย่างเป็นทางการในการเปลี่ยนชื่อเรียกขานสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจาก “การก่อความไม่สงบ” ไปเป็น “การก่อเหตุรุนแรง” นี่ก็คือจุดกำเนิดคำเรียกขาน “เข้าศึก” ของทางการไทยด้วยถ้อยคำใหม่ที่ถูกลดทอนนัยทางการเมืองเหลือเพียง “ผู้ก่อเหตุรุนแรง” (ผกร.) เหตุผลสำคัญสำหรับการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ก็คือการคงน้ำหนักให้กับเหตุผลรองรับการบังคับใช้บรรดากฎหมายพิเศษในพื้นที่ด้านหนึ่ง และอีกด้านคือการป้องกันไม่ให้ความหมายของสถานการณ์ถูกยกระดับไปใกล้เคียงกับโมโนทัศน์สำคัญในแวดวงการเมืองระหว่างประเทศ นั่นก็คือ การขัดกันทางอาวุธ (Armed Conflict) เหตุผลที่ว่านี้ไม่มีใครได้เผยแพร่ในวงกว้างมากนัก เพราะทางการเห็นเป็นเรื่องละเอียดอ่อน แต่หน้าที่ของถ้อยคำใหม่เหล่านี้ก็สะท้อนกรอบคิดในการตัดสินใจเชิงนโยบายได้เป็นอย่างดี พิจารณาจากการเมืองของการช่วงชิงตีความและให้ความหมายต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว จึงอาจกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงของ “ถ้อยคำ” นั้นได้สะท้อนถึงแนวทาง “การเมืองนำการทหาร” ที่ถูกปลุกขึ้นมาอีกครั้งจากความทรงจำในยุคสงครามเย็นให้มีลักษณะที่เป็น “การเมืองระหว่างประเทศ” ควบคุมการทหารมากกว่าสิ่งใดนั่นเอง

กระนั้นก็ตาม อำนาจในการกำหนดถ้อยคำและความหมายของรัฐก็ไม่แน่ว่าจะบรรลุผลตามปรารถนา เพราะถ้อยคำที่ยึดกุมอำนาจน่าอย่าง “จังหวัดชายแดนภาคใต้” ก็สั่นคลอนจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองซึ่งก่อตัวขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปในการแสวงหาทางเลือกทางการเมืองการปกครองที่เหมาะสม นี่เป็นที่มาของการให้ความหมายใหม่ต่อ “ปัตตานี” ผ่านข้อเสนอการกระจายอำนาจและเขตปกครองพิเศษซึ่งต่างไปจาก “จังหวัดปัตตานี” ที่ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ ในฐานะที่เป็น

หน่วยการปกครองส่วนภูมิภาคชนิดหนึ่ง แต่การเมืองของการให้ความหมายไม่ได้แยกข้อแย้งข้างกัน ง่ายตายขนาดนั้น เพราะปรากฏว่าการผลักดันและชวนคิดถึงทางเลือกเหล่านั้นก็กระตุ้นให้กำเนิดการ อนุรักษ์เพื่อทำให้ “ปัตตานี” ปรากฏตัวขึ้น ในฐานะที่เป็นหน่วยการเมืองที่เชื่อมโยงกับสิทธิในการ กำหนดชะตากรรมทางการเมืองของตนเอง ถึงจุดนี้คำว่า “ประชาชนปัตตานี” ก็เริ่มปรากฏต่อ สาธารณะมากขึ้น ตัวแสดงต่าง ๆ ทั้งฝ่ายรัฐ ขบวนการปลดปล่อยปัตตานี และกลุ่มประชาสังคมซึ่งมี หลากหลายจุดยืนและความเห็นก็เข้าสู่เวทีของการต่อสู้แข่งขันเพื่อผลักดันวาระทางการเมืองของ ตนเองอย่างเข้มข้น ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงเหล่านี้เป็นไปอย่างสลับซับซ้อนและยากที่จะ แยกแยะเป็นมิตรที่ถาวรและศัตรูที่เด็ดขาดได้โดยง่าย บริบทข้างต้นนี้ดำรงอยู่ก่อนที่จะมีการ เปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ ซึ่งยังผลให้เกิดแรงเหวี่ยงมากมายตามมา นั่นก็คือการปรากฏตัวของปีอาร์เอ็น ในพื้นที่ทางการเมืองไปพร้อม ๆ กับการเปิดเผยถึงการพูดคุยเพื่อสันติภาพระหว่างรัฐบาลไทยกับพวก เขาในต้นปี 2556 อันเป็นจุดเปลี่ยนสถานการณ์ที่วิถยานิพนธ์ขึ้นนี้ถือเป็นหลักหมายสำคัญ

หลังกุมภาพันธ์ปี 2556 เงื่อนไขที่มีการพูดคุยเพื่อสันติภาพได้ทำให้ความเป็น การเมืองของความขัดแย้งและกระบวนการสันติภาพปรากฏชัดมากขึ้น การเคลื่อนตัวของบาง “ถ้อยคำ” ในบริบทเช่นนี้ก็มีส่วนสำคัญในการก่อร่างสร้างรูปโฉมหน้าของความขัดแย้งอย่างค่อย เป็นค่อยไป ข้อถกเถียงมากมายเกี่ยวกับรากเหง้าของความขัดแย้ง การประเมินสถานการณ์ความ รุนแรงในปัจจุบัน และอนาคตของ “ชายแดนใต้/ปัตตานี” กลายเป็นประเด็นสาธารณะ ในท่ามกลาง การเปลี่ยนแปลงที่ว่านี้ผู้คนที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งได้เป็นประจักษ์พยานกับการพยายามช่วงชิง ความหมายต่อบรรดาถ้อยคำสำคัญที่ปรากฏขึ้น ดังที่จะเห็นได้จากการโต้แย้งกันในการ “แปล(ง)” ถ้อยคำของปีอาร์เอ็นอย่าง “Penjajah Siam” และ “Hak Pertuanan” ให้เผยตัวเข้าสู่โลกภาษาไทย การจะเข้าใจ “นักล่าอาณานิคมสยาม” ซึ่งเป็นคำแปลเจ้าปัญหาของคำ ๆ แรกนั้นหลีกเลี่ยงที่จะไม่ เผชิญกับความหมายของคำหลังที่กลายรูปมาเป็น “สิทธิความเป็นเจ้าของ” ไปได้ ในด้านหนึ่ง ชุดของ ถ้อยคำที่ผลิตโดยปีอาร์เอ็นเหล่านี้ไม่ได้ทำหน้าที่เฉพาะการสื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ เพื่อ ระดมการสนับสนุนเท่านั้น หากแต่ยังเสริมความชอบธรรมในข้อเรียกร้องของพวกเขาอีกด้วย โดยเฉพาะการให้นำหนักต่อข้ออ้างสิทธิในการกำหนดชะตากรรมของตนเอง ซึ่งเป็นมโนทัศน์ใจกลาง ของขบวนการเคลื่อนไหวชาตินิยม ที่น่าสนใจก็คือถ้อยคำซึ่งเกี่ยวพันกับวาทกรรมทางศาสนากลับไม่ ใคร่จะปรากฏมากนัก จนดูเหมือนว่าการปะทะต่อรองในสนามทางการเมืองนั้น ภาษาในแบบโลก วิสัยจะมีตำแหน่งแห่งที่และทำให้การสนทนากับ “สยาม/ไทย” เป็นไปได้มากกว่า

กระนั้นก็ตาม ถ้อยคำและความหมายที่อิงกับกรอบคิดชาตินิยมอันไม่ลงตัวเหล่านี้ก็ ได้เผยให้เห็นโฉมหน้าของรัฐไทยอย่างชนิดที่หาได้ยากนักในบทสนทนาของสังคมไทยเอง ศัพท์ การเมืองอย่าง “การล่าอาณานิคม” นั้นมีที่ทางปักหลักมั่นคงในโลกภาษาไทยที่หมายถึงพฤติกรรมการ

ของมหาอำนาจตะวันตกอย่างจำเพาะเจาะจงจากประสบการณ์เมื่อครั้งที่สยามเผชิญหน้ากับการรุกคืบของอังกฤษและฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 19 จากกรอบคิดที่ว่านี้ ชาตินิยมเหล่านั้นทำตัวเสมือน “นักล่า” ที่รุกเร้าไปทั่วทุกหย่อมย่าน ในขณะที่สยามนั้นมีฐานะเป็น “เหยื่อ” ซึ่งต้องอาศัยปฏิภาณไหวพริบและการปรับตัวเพื่อรับมือ เรื่องเล่าตามแบบฉบับราชาชาตินิยมไทยชี้ผลของการต่อรองในที่สุดว่าเหยื่ออย่างสยามสามารถรอดพ้นเงื้อมมืออันตะกละกรรมของฝรั่งมาได้ อย่างน่าภาคภูมิใจ การเรียกขานด้วยถ้อยคำที่ปีอาร์เอ็นใช้จึงออกจะเป็นเรื่องแปลกประหลาดและแทบจะไม่เคยถูกใช้อธิบายพฤติกรรมของตนเองที่สัมพันธ์กับดินแดนที่เคยมีสถานะเป็น “ประเทศราช” เช่นนี้มาก่อน⁶⁰⁵ หรือกล่าวได้ว่าสังคมไทยนั้นยากไร้และขาดแคลนถ้อยคำที่จะอธิบายตัวตนของตนเองในแง่มุดังกล่าว จนกระทั่ง “นักล่าอาณานิคม” ถูกนำพาข้ามพรมแดนภาษามาปรากฏ ถ้อยคำของ “คู่สนทนา” ที่ระบุบ่งชี้ “รัฐไทย” เช่นนี้จึงมีคุณูปการในทางการเมืองวัฒนธรรมในแง่ของการท้าทายให้บทวนประวัติศาสตร์ความเป็นตัวตนของชาติไทยอย่างถึงรากนั้นเอง ในอีกด้านหนึ่ง ความหมายที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาจากถ้อยคำเหล่านี้ยังให้ประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจต่อถ้อยคำของความเป็นอื่นในสังคมไทยอีกด้วย ดังที่จะเห็นได้ว่าคำว่า “แขก” นั้นไม่ได้มีความหมายในเชิงดูถูก

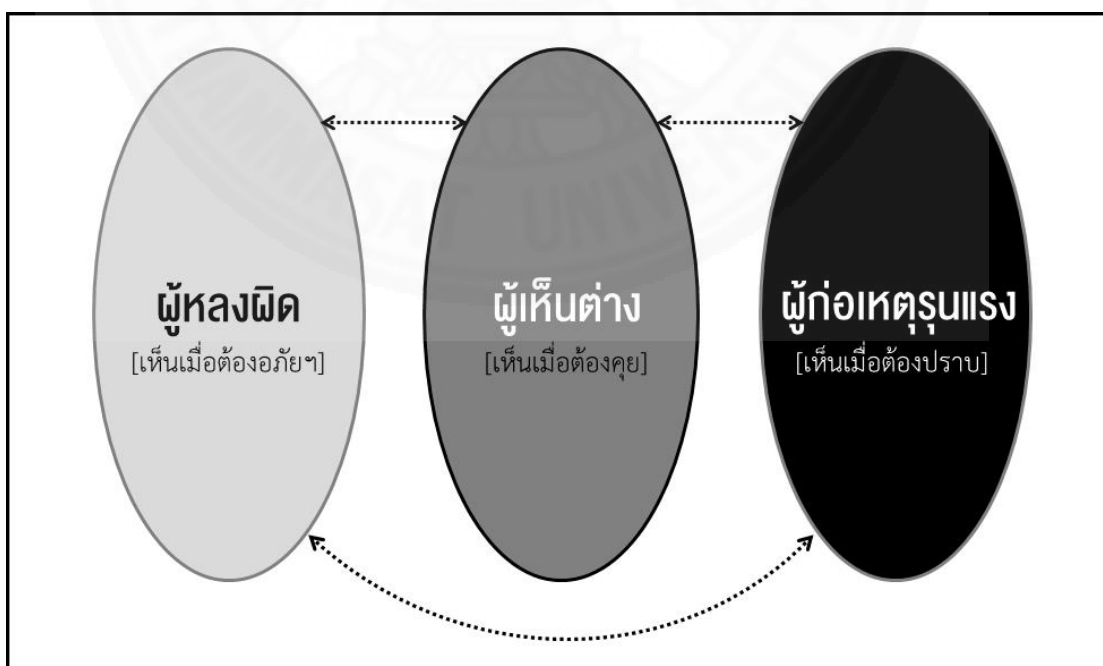
⁶⁰⁵ แม้จะไม่มีใครพบในงานเขียนวิชาการมากนัก แต่มโนทัศน์ที่เกี่ยวกับ “ลัทธิอาณานิคม” (Colonialism) ก็เคยถูกนำมาเป็นกรอบคิดในการศึกษาที่เกี่ยวกับ “ชายแดนใต้/ปาตานี” อยู่บ้าง งานที่ควรต้องกล่าวถึงในที่นี้เป็นของนักรัฐศาสตร์ปาตานีที่ชื่อวันกาเดร์ เจ๊ะมาน ซึ่งใช้กรอบคิด “อาณานิคมภายใน” (Internal Colonialism) มาอธิบายความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างศูนย์กลางกรุงเทพฯ และชายขอบปาตานี กรุณาดู W.K. Che Man, *Muslim Separatism: The Moros of Southern Philippines and the Malays of Southern Thailand* (New York: Oxford University Press, 1991), 132-134. ในขณะทำงานของนักประวัติศาสตร์ไทยบางชิ้นที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์การเมืองของขบวนการเคลื่อนไหวมลายูก็ตั้งข้อสังเกตว่าเงื่อนไขที่ทำให้กำเนิดขบวนการชาตินิยมที่ปาตานีนั้นเป็นผลมาจากการรับมือกับชาติตะวันตกโดยการที่ “รัฐบาลสยามดำเนินนโยบายของการเป็นเจ้าอาณานิคมในประเทศเสียเอง” กรุณาดูที่ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, “ความเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวมลายูมุสลิม,” ใน *ประวัติศาสตร์วิพากษ์: สยามไทยกับปาตานี* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2556), 128-130.

เหยียดหยามให้เป็นอื่นเพียงเท่านั้น⁶⁰⁶ หากแต่นัยของ “ผู้มาแต่อื่น” ของถ้อยคำนี้ยังเป็นการลดทอนความหมายของ “ความเป็นเจ้าของ” ที่ชาวมลายูอ้างสิทธิเหนือดินแดนแห่งนี้ด้วยเช่นกัน ด้วยคำเรียกขานที่ดูแสนสามัญธรรมดาในสังคมไทยเช่นนี้เองที่เป็นแนวปะทะสำคัญระหว่างความคิดชาตินิยมมลายูปาตานีกับชาตินิยมไทย คำเรียกขานว่า “แขก” จึงดูจะมีปัญหา กับ “มุสลิม” ในภูมิภาคอื่น ๆ น้อยกว่าในจังหวัดชายแดนภาคใต้หรือ “ปาตานี” นั่นเอง

ในระหว่างที่การพูดคุยดำเนินไปอย่างลุ่ม ๆ ดอน ๆ นั้น เจ้าหน้าที่รัฐไทยก็พบว่าตนเองมีถ้อยคำเรียกขาน “ฝ่ายตรงกันข้าม” อยู่สามคำด้วยกัน ถ้อยคำเหล่านี้สะท้อนโฉมหน้าของขบวนการปลดปล่อยปาตานีผ่านสายตาของรัฐในสามลักษณะ แต่ละรูปโฉมมีระดับของความสัมพันธ์กับรัฐที่แตกต่างกัน (กรุณาดูภาพที่ 6.2) รัฐไทยเลือกที่จะเห็นโฉมหน้าเหล่านี้แตกต่างกันไปตามกลยุทธ์ที่ตนใช้ในบรรดาถ้อยคำเหล่านั้น “ผู้ก่อเหตุรุนแรง” ซึ่งถือกำเนิดขึ้นมาตั้งแต่ปี 2552 ดูจะมีระยะห่างจากรัฐมากที่สุด พวกเขาเป็นเพียง “อาชญากร” ที่ถูกดึงเอาความหมายทางการเมืองออกไป เหลือเพียงกลุ่มคนจำนวนหนึ่งที่ใช้ความรุนแรงละเมิดกฎหมายอาญาของรัฐ กลยุทธ์ที่เหมาะสมสำหรับรัฐก็คือการใช้กำลังเข้ากดปราบหรือบังคับใช้กฎหมายบ้านเมืองเพื่อดำเนินคดีอย่างถึงที่สุด หรืออย่างน้อย ๆ ก็ทอนกำลังลงไปจนไม่สามารถจะ “ก่อเหตุรุนแรง” ได้อีกต่อไป “ผู้ก่อเหตุรุนแรง” จึงไม่ต่างกับ “ศัตรู”

⁶⁰⁶ พิจารณาตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน “แขก” มีความหมาย 3 นัย อันได้แก่ 1) ผู้มาหา, ผู้มาแต่อื่น, ผู้ที่มีร่วมงานพิธีของเจ้าภาพ บางทีเรียกแขกเหรื่อ; คนบ้านอื่นที่มาช่วยทำงาน 2) คำเรียกชาวอินเดีย ศรีลังกา ปากีสถาน บังกลาเทศ อัฟกานิสถาน เนปาล ชาวมลายู ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงและตะวันออกไกล 3) คำนำหน้าชื่อเพลงไทยสำเนียงแขก เห็นได้ว่าสองความหมายแรกนั้นทำให้ “ผู้มาแต่อื่น” มีความหมายซ้อนเหลื่อมกับแหล่งที่มาในบางภูมิภาคของโลก ซึ่งรวมไปถึง “มลายู” ด้วย มีงานหลายชิ้นอธิบายไว้ก่อนหน้าที่ว่า “แขก” ยังค่อย ๆ ถูกสร้างความหมายให้เชื่อมโยงกับผู้คนที่นับถือศาสนาอิสลาม ในขณะที่ชนชั้นนำสยามเองก็เรียกขานผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามในประเทศเราอย่าง “เมืองตานี” หรือในเวลาต่อมาคือ “มณฑลปัตตานี” อย่างไม่ถือสาและไม่คิดว่ากระทบกระเทือนอันใด กระนั้นก็ตาม คำเรียกขานว่า “แขก” ก็เริ่มหายไป ในถ้อยคำเรียกขานที่เป็นทางการในเวลาต่อมา [กรุณาดู ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554, อ้างคำว่า “แขก.”; ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, ความเป็นมาของทฤษฎี “แบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ของไทย” (กรุงเทพฯ: โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และคณะกรรมการวาระทางสังคมสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), 24-28.]

(Enemy) ตามความหมายของมูฟที่รัฐจำเป็นต้องหักหาญทำลายล้างให้สูญไป แต่โฉมหน้าดังกล่าวนี้จะต่างไปจาก “ผู้เห็นต่าง” ที่รัฐจะนั่งลงและสนทนาด้วย ถ้อยคำหลังนี้ปรากฏขึ้นครั้งแรกเมื่อครั้งที่รัฐบาลไทยเริ่มส่งสัญญาณในการพูดคุยเพื่อสันติภาพหลังรัฐประหารในปี 2549 เป็นต้นมาและได้กลายมาเป็นถ้อยคำหลักที่โดดเด่นขึ้นหลังจากที่การพูดคุยเผยตัวในสาธารณะเมื่อปี 2556 โฉมหน้าของ “ผู้เห็นต่าง” นั้นไม่เพียงแต่ให้ความชอบธรรมต่อยุทธศาสตร์การพูดคุยและเจรจาสันติภาพของรัฐบาลไทยเท่านั้น หากแต่ยังได้สถาปนาความเป็นไปได้ที่จะแปลงเปลี่ยนสถานะของขบวนการฯ ไปเป็น “คู่ปรับ” ที่ประชันขันแข่งในเวทีการเมืองอีกด้วย แม้ว่าการยอมรับสถานะทางการเมืองของพวกเขายังเป็นเรื่องที่น่าลำบากใจสำหรับทางการไทยอยู่ก็ตาม นอกจากนี้ โฉมหน้าสุดท้ายซึ่งมีระยะห่างจากรัฐน้อยที่สุดก็คือ “ผู้หลงผิด” ถ้อยคำนี้มีที่มาอันยาวนานจากยุคการปราบปรามคอมมิวนิสต์ในช่วงสงครามเย็น และถูกดึงกลับมาใช้เรียกขานบรรดาปัจเจกบุคคลอันเป็นสมาชิกของ “กลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรง” ที่ต้องการ “กลับบ้าน” โดยมอบตัวต่อทางการตามมาตรการต่าง ๆ ที่เปิดเอื้อไว้ให้ ในด้านหนึ่ง นี่คือการลดกำลังรบของฝ่ายตรงกันข้าม ไปพร้อม ๆ กับเสริมความชอบธรรมในสิทธิอำนาจของรัฐที่แสดงถึงความเหนือกว่าทั้งในแง่อำนาจการบังคับและอำนาจทางศีลธรรม กล่าวอีกอย่างก็คือ การปรากฏขึ้นของ “ผู้หลงผิด” เท่ากับเป็นการยืนยันความถูกต้องของรัฐ และในขณะเดียวกันก็เป็นการบ่อนเซาะเหตุผลและความชอบธรรมของขบวนการปลดปล่อยปาตานีไปด้วยในเวลาเดียวกัน

ภาพที่ 6.2 สามโฉมหน้าของ “ฝ่ายตรงกันข้าม” ในสายตารัฐ

แม้ดูเหมือนว่าทางการไทยจะมีถ้อยคำเหลือเพื่อสำหรับการระบุงซึ่งผ่านคำเรียกขานฝ่ายตรงกันข้ามมากกว่าก่อน แต่สำหรับปีอาร์เอ็นและมาราปาตานีซึ่งได้กลายมาเป็น “ฝ่ายบี” (Party B) ในกระบวนการพูดคุยสันติภาพกับรัฐบาลไทยนั้นมองตัวเองต่างออกไป การเรียกร้องให้ยอมรับพวกเขาในฐานะที่เป็นขบวนการปลดปล่อยปาตานีกลายเป็นประเด็นที่ขัดแย้งเห็นต่างกันในขั้นตอนของการสร้างความไว้วางใจระหว่างสองฝ่ายตลอดช่วงที่มีการพูดคุยทั้งสองรอบตั้งแต่ปี 2556 เป็นต้นมา สิ่งนี้เผยให้เห็นความไม่ลงรอยที่สะท้อนประเด็นปัญหาสำคัญที่ความขัดแย้งเชิงชาติพันธุ์การเมืองต้องเผชิญ ถ้อยคำที่ใช้เรียกขานตัวตนของขบวนการต่อสู้ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงบอกว่าพวกเขาเป็นใครหรือเป็นอะไรเท่านั้น หากแต่ยังส่งผลต่อการสร้างความเป็นไปได้ในการเปลี่ยนแปลงพลวัตของความขัดแย้งอีกด้วย เพราะกระบวนการสันติภาพในฐานะที่เป็นกระบวนการหาทางออกทางการเมืองนั้นจะมีความหมายก็ต่อเมื่อยอมรับและโอบล้อมเอาผู้คนที่ขัดแย้งและเห็นแตกต่าง กระทั่งเป็นศัตรูกันให้เข้าร่วมกันปะทะต่อรองในเวทีหรือพื้นที่เดียวกัน

กระนั้นก็ตาม กระบวนการดังกล่าวไม่ใช่เรื่องง่าย ทางการไทยนั้นพยายามอย่างยิ่งที่จะป้องกันไม่ให้ประเด็นปัญหา “ภายในประเทศ” เช่นนี้ถูกยกระดับไปสู่เวทีการเมืองระหว่างประเทศ ด้วยเหตุนี้จึงไม่อาจยอมรับ “ตัวตน” ในทางการเมืองของปีอาร์เอ็นหรือมาราปาตานีได้อย่างเป็นทางการ ในขณะที่เดียวกันก็ไม่อาจยอมรับว่าสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นนั้นให้โยงใยไปไกลเคียงกับมนต์ทัศน์ของการขัดกันทางอาวุธ ถ้อยคำที่รวบยอดความกังวลและความปรารถนาข้างต้นนี้ถูกกำหนดผ่านการสถาปนาความหมายใหม่ของ “สันติสุข” เพื่อตีกรอบและลากเส้นให้เห็นเด่นชัดว่าระดับเขตแดนที่รัฐบาลไทยจะก้าวไปให้ถึงนั้นอยู่ที่ใด กระนั้นก็ตาม อำนาจในการควบคุมถ้อยคำและความหมายของรัฐนั้นอาจจะมีอยู่ก็จริง แต่ไม่อาจควบคุมได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด เพราะถึงที่สุดแล้ว ความหมายของ “สันติภาพ” ก็ถูกต่อรองและช่วงชิงจากตัวแสดงอื่น ๆ ในความขัดแย้งอยู่เสมอ ไม่ต่างกับการทำลายความหมายของ “จังหวัดชายแดนภาคใต้” ด้วยการสร้างตัวตนของ “ปาตานี” และ “ฟาฏอนี” ทั้งในปฏิบัติการทางวาทกรรมที่ปรากฏอยู่ในระดับท้องถิ่นและการพยายามแสวงหาที่ทางในเวทีการเมืองระหว่างประเทศนั่นเอง

การเดินทางของ “ถ้อยคำ” ทั้งหมดนี้บอกอะไรกับเราบ้าง? ผู้วิจัยพบว่าเมื่อผู้นำรัฐบาลไทยหรือผู้แทนของขบวนการปลดปล่อยปาตานีแนะนำว่าควรต้องใช้และไม่ควรใช้ “ถ้อยคำ” ใดในการเรียกขานหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ข้อเสนอเหล่านั้นโดยตัวมันเองไม่เพียงแต่ต้องการ “บอก” บางสิ่งเท่านั้น หากแต่ยังมุ่งหวังที่จะ “บัง” บางอย่างไปด้วยในเวลาเดียวกัน แต่เมื่อนำถ้อยคำที่เป็นปัญหาเหล่านั้นมา “แบ” ออกพร้อม ๆ กัน โดยเพ่งความสนใจไปยังจุดเปลี่ยนหรือจุดแตกหักที่ทำให้ข้อถกเถียงเกี่ยวกับความหมายของถ้อยคำเหล่านั้นเป็นไปได้ ทั้งที่เป็นด้านที่นำเสนอและโต้แย้ง นอกจากนี้ยังพิเคราะห์สิ่งที่บสนทนาเหล่านั้นก่อร่าง “ความเป็นจริง” เกี่ยวกับ

สถานการณ์ความขัดแย้งในปัจจุบัน ความหมายของอดีตอันเป็นเสมือนรากเหง้าของความขัดแย้ง ซึ่งบางครั้งก็สัมพันธ์กับมโนทัศน์ที่เป็นปัญหาอย่าง “พื้นที่” หรือ “ดินแดน” และพินิจไปยังการประกอบสร้างตัวตนของตัวแสดงต่าง ๆ ในความขัดแย้งที่ทำให้ “ความเป็นเขา” และ “ความเป็นเรา” ถูกสถาปนาขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปผ่านความรู้และการทำงานของสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ตลอดจนวิเคราะห์ถึงความคาดหวังที่ต่างกันในถ้อยคำที่เกี่ยวข้องกับทางออกอย่าง “สันติภาพ” และ “สันติสุข” เมื่อนั้น ไม่เพียงแต่เราจะมองเห็นการเปลี่ยนแปลงของถ้อยคำเรียกขานประดามีผ่านบริบทต่าง ๆ ที่มีอยู่ล้อมรอบเท่านั้น หากแต่ยังสามารถจะมองเห็นอำนาจของถ้อยคำในการก่อร่างสร้างรูปความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้อีกด้วย จนอาจกล่าวได้ว่าเมื่อถ้อยคำเหล่านี้เปลี่ยนไป พลวัตของความขัดแย้งก็เปลี่ยนไปด้วย กระทั่งมีส่วนในการกำหนดวิถีในการที่ผู้คนจะคิดเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งและการแสวงหาทางออกจากความขัดแย้งดังกล่าวอย่างไม่รู้ตัว

ด้วยเหตุนี้ ข้อเสนอแนะในเรื่องถ้อยคำข้างต้น ไม่ว่าจะมาจากผู้นำรัฐบาลไทยที่พูดแทน “รัฐไทย” และถือสิทธิอำนาจอยู่ในมือ หรือจะมาจากคำแถลงของขบวนการปลดปล่อยปาตานีที่เชื่อว่าอำนาจต่อรองมาจากปากกระบอกปืนและอ้างสิทธิในการพูดแทน “ประชาคมมลายูปาตานี” นั้นก็ไม่ใช่อะไรอื่น หากแต่เป็นผลมาจากบทสนทนาหรือปฏิบัติการทางวาทกรรมที่ปะทะกันของบรรดาถ้อยคำที่เปลี่ยนไปนั่นเอง เพราะในขณะที่รัฐเรียกขานอีกฝ่ายว่า “ผู้ก่อความไม่สงบ” ก็เท่ากับเป็นการมองเห็นความเป็นไปได้ที่จะบ่อนทำลายระเบียบของ “รัฐ” ที่ถูกสถาปนาผ่านกฎหมายและให้ “เหตุผลรองรับ” และ “ความชอบด้วยกฎหมาย” ในการทำทุกวิถีทางในการป้องกันและปราบปราม แต่เมื่อขบวนการฯ เรียกขานอีกฝ่ายว่าด้วยคำที่ถูกแปลข้ามพรมแดนภาษามาเป็น “นักล่าอาณานิคม” พวกเขา ก็เป็นขบวนการปลดปล่อย” ที่มี “ความชอบธรรม” ในการจะอ้าง “สิทธิความเป็นเจ้าของ” เหนือดินแดนที่ถูกพรากไป แต่การเรียกขานเหล่านี้ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงต่อถ้อยคำเรียกขานนั้น จะเป็นไปได้ก็เมื่อมี “ความรู้” บางอย่างมารองรับ และบางครั้งความรู้เหล่านี้ก็มีส่วนกำหนดถ้อยคำที่ปรากฏขึ้น ดังที่วิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้แจกแจงให้เห็นว่าการรับรู้และตีความบทเรียนจากความขัดแย้งในที่อื่น ๆ เมื่อผนวกรวมกับกรอบการมองของกฎหมายระหว่างประเทศนั้นมีส่วนตีกรอบประเด็นปัญหาใน “จังหวัดชายแดนภาคใต้” ของรัฐอย่างไร ในขณะที่เดียวกัน ความเข้าใจตัวเองผ่านเรื่องเล่าและประวัติศาสตร์ชาตินิยมนั้นทรงพลังในการขับเคลื่อนขบวนการเคลื่อนไหวอย่างไร

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดตามหัวเวลาที่เปลี่ยนไป จะพบว่าหน้าที่ของ “ถ้อยคำทางการ” ซึ่งถูกกำหนดและกำกับโดยทางการไทยนั้นจะเป็นความพยายามในการลดทอนความเป็นการเมือง (Depoliticization) ของความขัดแย้งให้อยู่ในกรอบที่พึงประสงค์ โดยบอกกล่าวว่า ความรุนแรงที่เกิดขึ้นไม่ต่างอะไรกับอาชญากรรมทั่วไป แต่บัดบังนัยทางการเมืองที่มีอยู่ หรือการบอกย่ำว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็น “ประเด็นปัญหาภายในประเทศ” โดยบิดบังแง่มุมหรือมิติของ

“ความขัดแย้ง” ที่ข้องเกี่ยวกับประเด็นทางการเมืองระหว่างประเทศ ด้วยเหตุนี้ การกตสถานะของ “ฝ่ายตรงกันข้าม” ให้มีความดูร้ายน้อยลง พร้อม ๆ กับการลดทอนความหมายของ “สถานการณ์” ให้กลายเป็นเรื่องที่ไร้ความเป็นการเมืองนั้นจึงเป็นความจำเป็นตามเหตุผลของรัฐ (Raison d'État) ซึ่งในอีกด้านหนึ่งก็เป็นการเพิ่มอำนาจในการกำกับทิศทางของความขัดแย้งและเสริมคุณค่าในเชิงศีลธรรมให้กับการกระทำของรัฐเอง เรื่องที่ดูจะลึกลับย้อนแย้งก็คือยิ่งรัฐพยายามจะลดทอนนัยทางการเมืองของความขัดแย้งมากเท่าไร ก็ยิ่งจะเป็นการทำให้กระบวนการดังกล่าวนี้มีความเป็นการเมืองมากขึ้นเท่านั้น เพราะ “คู่ปรับ” ในสนามความขัดแย้งของรัฐอย่าง ขบวนการปลดปล่อยปาตานีและบรรดาองค์กรภาคประชาสังคมเองก็พยายามจะต่อรองกับแนวทางดังกล่าว โดยปรากฏกระบวนการที่ทำให้ความขัดแย้งกลายเป็นเรื่องการเมือง (Politicization of Conflict) มากขึ้นตามมา ซึ่งในอีกด้านหนึ่งก็ได้ทำให้กระบวนการสันติภาพมีความเป็นการเมืองมากขึ้นตามไปด้วย (the Political of Peace Process)

สิ่งที่วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ได้ทำให้เห็นอีกประการก็คือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการปรากฏตัวของกระบวนการพูดคุยเพื่อ “สันติภาพ” ต่อสาธารณะ เรื่องสำคัญไม่ใช่เพียงแต่เป็นการพิสูจน์ถึงความมุ่งมั่นทางการเมืองของรัฐบาลไทยและฝ่ายต่าง ๆ ที่จะหาทางออกด้วยหนทางอันสันติเท่านั้น หากแต่ยังมีส่วนในการสร้างความหมายใหม่ให้กับความขัดแย้งโดยรวมอีกด้วย กล่าวคือ เมื่อเงื่อนไขของกระบวนการสันติภาพได้กำหนดให้ “คู่ขัดแย้ง” ทั้งสองฝ่ายปรากฏตัวขึ้นพร้อม ๆ กัน บทสนทนาและถ้อยคำที่เคยถูกกำหนดโดยฝ่ายเดียวก็ถูกทำลาย ถ้อยคำที่เคยปรากฏคุ่นหุคุ่นตากลับมีความหมายใหม่ที่สร้างข้อถกเถียงตามมา ในขณะเดียวกัน ถ้อยคำซึ่งดูแปลกแปร่งหรือไม่เคยปรากฏตัวมาก่อนในรูปสัญลักษณ์ของภาษาไทยก็ถูกนำเข้ามาผ่านพรมแดนทางภาษา วัฒนธรรม และการเมือง ทั้งแปลความและแปลงกายกลายเป็นถ้อยคำเจ้าปัญหา ไม่ว่าจะการพูดคุยหรือเจรจาต่อรองในระดับบนจะคืบหน้าหรือประสบปัญหาให้หยุดชะงักไปเพียงใด แต่บทสนทนาเกี่ยวกับ “ถ้อยคำ” และ “ความหมาย” ก็ดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่อง วิธีที่ผู้คนจากหลากหลายภูมิหลังต่อรองกับความหมายของถ้อยคำข้างต้นนี้เองที่เปิดที่ทางให้มองเห็นความเป็นการเมืองของความขัดแย้งที่ถึงตาย ทำให้การแสดงความคิดเห็นด้วยนั้นเป็นไปได้ อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้คนที่ใคร่ครวญถึงความขัดแย้งที่พวกเขาเผชิญอย่างจริงจัง รวมไปถึงการเปิดประตูสู่ความเป็นไปได้ที่จะจินตนาการถึงทางเลือกอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้ การพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของถ้อยคำที่ปะทะต่อรองกันในบริบทของความขัดแย้งนั้น ก็อาจทำให้เราสามารถมองเห็นพลวัตของความขัดแย้งที่เปลี่ยนแปลงไปได้ด้วยเช่นกัน

กล่าวได้ว่าการถกเถียงในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งและกระบวนการสันติภาพหลังการปรากฏขึ้นของการพูดคุยเพื่อสันติภาพในปี 2556 นั้นได้มีส่วนในการค่อย ๆ

แปลงเปลี่ยนความขัดแย้งที่ความรุนแรงเคยผูกขาดครอบงำไปสู่การก่อร่างสร้างรูปความขัดแย้งที่สร้างสรรค์ขึ้น เพราะเมื่อประเด็นใจกลางอย่างปัญหากรรมสิทธิและความเป็นเจ้าของบนฐานความชอบธรรมที่ขัดแย้งแตกต่างกันในการปกครองเหนือ “ดินแดน” และ “ผู้คน” ได้ถูกทำให้เผยตัวอย่างซึ่ง ๆ หน้า ปรากฏเป็น “ความเห็นต่าง” ที่ซ่อนและซ่อนอยู่ในความขัดแย้งที่มีการใช้ความรุนแรง เมื่อนั้น ความเป็นไปได้ที่การถกเถียงเพื่อหาทางออกทางการเมืองทดแทนการใช้กำลังกดบังคับและห้ามนั้นก็มีมากขึ้นนั่นเอง ในแง่หนึ่ง การยื่นกรานด้วยถ้อยคำอย่าง “ปาตานี” ในฐานะที่เป็นหน่วยทางการเมืองที่เป็นเอกเทศนั้นอาจยืนยันถึงความเป็นไปได้ในสิ่งนี้ และอาจกล่าวได้ว่าการใส่วงเล็บให้กับคำว่า “Pa(t)tani” ในภาษาอังกฤษและเติมเครื่องหมายทับกั้นกลางระหว่าง “ชายแดนใต้” และ “ปาตานี” เพื่อชี้ให้เห็นร่องรอยของการขัดกันในทางความคิดนั้นก็เป็นหนึ่งในความพยายามที่จะไม่อ่อนข้อต่อการกำหนด/กำกับความหมายของทั้งรัฐไทยและขบวนการชาตินิยมมลายูปาตานีนั่นเอง สิ่งนี้ก็สะท้อนความเป็นจริงประการหนึ่ง นั่นก็คือ ความพยายามใช้อำนาจในการกำหนดความเป็นไปของโลกและความเป็นจริงของสังคมนั้นไม่ง่ายและไม่อาจบรรลุผลได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดเสมอไป

รายการอ้างอิง

หนังสือและบทความในหนังสือ

กรมการปกครอง, กองประสานราชการ. “โฉมหน้าของจังหวัดชายแดนภาคใต้.” ใน *แผ่นดินไทย: จังหวัดชายแดนภาคใต้*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.

กรมการปกครอง, กองประสานราชการ. *เรื่องเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, 2510.

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ. “นิยามศัพท์ด้านสิทธิมนุษยชน” ใน *สิทธิมนุษยชนและกฎหมายที่ควรทราบสำหรับผู้ปฏิบัติงานด้านความมั่นคง*. กรุงเทพฯ: กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, มปป.

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และกรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. *สาส์นสมเด็จพระเจ้า 26*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2506. อ้างถึงใน ประพนธ์ เรืองณรงค์. *สมบัติไทยมุสลิมภาคใต้*. ปัตตานี: ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้, 2524.

กรมยุทธศึกษาทหารบก. *ร่างหลักนิยม รส.3-24 การป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบ พ.ศ. 2551 (เพื่อพลาง)*. กรุงเทพฯ: ส่วนวิชาสงครามพิเศษ, โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2551.

กระทรวงมหาดไทย, กรมการปกครอง. หนังสือด่วนมากที่ 6528/2506 ลงวันที่ 23 เมษายน 2506. *เรื่องการเรียกชื่อจังหวัดปัตตานี ถึงผู้ว่าราชการทุกจังหวัด* อ้างถึงใน ขจัดภัย บุรุษพัฒนา. *ไทยมุสลิม*. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2519.

กองทัพบก. *คู่มือราชการสนามว่าด้วย การป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบ (รส.100-20)*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2540. อ้างถึงใน ภาณุมาต สีวะระ. “หลักการสงครามกับการก่อความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้.” เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2549.

กองทัพบก. *คู่มือปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ตามนโยบายผู้บัญชาการทหารบก*. เอกสารลับ. ม.ป.ท.: ศูนย์ปฏิบัติการกองทัพบก, 2550?.

กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน จังหวัดปัตตานี. *ขบวนการโจรก่อการร้ายในจังหวัดปัตตานี*. มปท: กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน จังหวัดปัตตานี, ม.ป.ป.

เกษียร เตชะพีระ. “การให้ความหมายกับประชาธิปไตย (1).” ใน *วิสามันต์สำนึก: รวมบทความและพรรณนาที่กลั่นกรองจากประสบการณ์*. 218-222. กรุงเทพฯ ทางไท, 2537.

เกษียร เตชะพีระ. “การให้ความหมายกับประชาธิปไตย (2).” ใน *วิสามันต์สำนึก: รวมบทความและ
ทรรศนะที่กลั่นกรองจากประสบการณ์*. 230-236. กรุงเทพฯ ทางไท, 2537.

เกษียร เตชะพีระ. “การให้ความหมายกับประชาธิปไตย (จบ).” ใน *วิสามันต์สำนึก: รวมบทความและ
ทรรศนะที่กลั่นกรองจากประสบการณ์*. 223-229. กรุงเทพฯ ทางไท, 2537.

ขจัดภัย บุรุษพัฒน์. *ไทยมุสลิม*. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา. 2519.

คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ. *รายงานคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์
แห่งชาติ (กอส.): เอาชนะความรุนแรงด้วยพลังสมานฉันท์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนัก
เลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2549.

คณะกรรมการยุทธศาสตร์สันติวิธี. *ตัวแสดงระหว่างประเทศในความขัดแย้งที่ถึงตายในชายแดนใต้,
ประเทศไทย: การสำรวจเบื้องต้น, กรกฎาคม 2554*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย, กำลังจัดพิมพ์.

คณะกรรมการสร้างพื้นที่สันติภาพจากคนใน. *เราจะทำให้กระบวนการสันติภาพเดินหน้าต่อไปได้
อย่างไร?* กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้าฯ, 2557.

คณะพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้. *การพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้*.

กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคณะพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2559.

ครองชัย หัตถา. *ประวัติศาสตร์ปัตตานี: สมัยอาณาจักรโบราณถึงการปกครอง 7 หัวเมือง*. ปัตตานี:
สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2548.

คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แถลงต่อสภานิติ
บัญญัติแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, 2557.

จันจิรา สมบัติพูนศิริ. “‘เขาสันติวิธีมา เราก็สันติวิธีกลับ’: การเมืองของปฏิสัมพันธ์สันติวิธีระหว่างผู้
ชุมนุมกับเจ้าหน้าที่รัฐ ศึกษากรณีการประท้วง ณ มัสยิดกลางจังหวัดปัตตานี วันที่ 31
พฤษภาคม ถึง 4 มิถุนายน 2550.” ใน *พื้นที่สันติวิธี/หนทางสังคมไทย: ความรู้ ความลับ
ความทรงจำ*, บรรณาธิการโดย ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 189-245. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ของ
เรา, 2559.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, บรรณาธิการ. *แผ่นดินจินตนาการ: รัฐและการแก้ไขปัญหาความรุนแรงใน
ภาคใต้*. กรุงเทพฯ: มติชน, 2551.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. “บทนำแผ่นดินจินตนาการ?: รัฐและการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในภาคใต้,
ประเทศไทย.” ใน *แผ่นดินจินตนาการ: รัฐและการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในภาคใต้*,
บรรณาธิการโดย ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 19-52. กรุงเทพฯ: มติชน, 2551.

- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. *ความรุนแรงกับการจัดการ “ความจริง” : ปัตตานีในรอบกึ่งศตวรรษ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.
- ชิดชนก ราฮิมมูลา. "วิกฤติการณ์ชายแดนใต้." ใน *ความรู้กับการแก้ปัญหาความขัดแย้งกรณี วิกฤติการณ์ชายแดนภาคใต้*. บรรณาธิการโดย อุทัย ดุลยเกษม และเลิศชาย ศิริชัย, 1-63. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 2548.
- ชูลีพร วิรุณหะ. *สยาม-ปัตตานีใน “พื้นที่สี่เทา” : บทวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ก่อน ค.ศ. 1909 (ฉบับร่าง)*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มุสลิมศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. *ภาษากับการเมือง/ความเป็นการเมือง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.
- ชาเกียรติ พิทักษ์कुมล, แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง, ชญานิษฐ์ พูลยรัตน์ และฮาฟิส สาและ. *การต่อสู้ที่ปัตตานี ของ ‘วันกาเดร์’*, บรรณาธิการโดย รอมฎอน ปันจอร์. ปัตตานี: ดีพบุ๊กส์ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2558.
- ตูแวดานียา ตูแวมแมง. *Patani Merdeka บนท้องถนน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. ปัตตานี: สำนักปาตานีรายา เพื่อสันติภาพและการพัฒนา, 2557.
- เดช บุณนาค. “พระยาแขกเจ็ดหัวเมืองคบคิดขบถ ร.ศ.121.” ใน *ขบถ ร.ศ.121*. 57-102. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. 2524.
- ทวีศักดิ์ เผือกสม และจิรวัฒน์ แสงทอง. คำนำเสนอง เกอราจาอันและความเข้าใจต่อความเป็นมลายู ในสังคมไทย. ใน เอ.ซี มิลเนอร์, *เกอราจาอัน: วัฒนธรรมการเมืองมลายูในยุคก่อนอรุณรุ่งของระบอบอาณานิคม*. 9-38. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ. 2551.
- ทอมป์สัน, รอเบิร์ต. *ปราบกบฏคอมมิวนิสต์*. พระนคร: องค์กร สปอ., ม.ป.ป.
- ธงชัย วินิจจะกุล. “เมื่อ ‘ประวัติศาสตร์’ เป็น ‘อันตราาย’.” ใน *เอกสารถอดความ เมื่อ “ประวัติศาสตร์” เป็น “อันตราาย” ปัญหาปัตตานีกับรัฐไทยในยุคหลังสมัยใหม่*. บรรณาธิการโดย โชคชัย วงศ์ธานี และกองบรรณาธิการโรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้, 1-31. สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่, 2557.
- ธงชัย วินิจจะกุล. *กำเนิดสยามจากแผนที่: ประวัติศาสตร์ภูมิกายาของชาติ*. แปลโดย พวงทอง ภวัครพันธุ์, ไอดา อรุณวงศ์ และพงษ์เลิศ พงษ์วานานต์. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟและสำนักพิมพ์อ่าน. 2556.

ธงชัย วินิจจะกุล. “เรื่องเล่าจากชายแดน.” ใน *ประวัติศาสตร์ “ปกปิด” ของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐปัตตานี ใน “ศรีวิชัย” เก่าแก่กว่ารัฐสุโขทัยในประวัติศาสตร์*. บรรณาธิการโดย สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2-33. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มติชน. 2548.

ธนพรพร เดชสุภา, ผู้แปล. *ความขัดแย้งและการก่อการร้ายทางภาคใต้ของไทย*. กรุงเทพฯ: กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2553.

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. *ความเป็นมาของทฤษฎี “แบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ของไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ คณะทำงานวาระทางสังคม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. “คำนำ.” ใน *ประวัติศาสตร์วิพากษ์:สยามไทยกับปัตตานี*. กรุงเทพฯ: มติชน, 2556.

บินหลา ปัตตานี. *องค์กรปฏิวัติปัตตานีคือใคร*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2555?

บุญกรม ดงบังสถาน. *การต่อสู้ครั้งสุดท้ายของ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ*. นนทบุรี: ออฟเซ็ท เพรส, 2548.

บุญรอด ศรีสมบัติ. “ก้าวไปข้างหน้ากับหลักนิยม ปปส.ใหม่.” ใน *ก้าวไปข้างหน้ากับการป้องกันและปราบปรามการก่อความไม่สงบ*. บรรณาธิการโดย บุญรอด ศรีสมบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงเรียนเสนาธิการทหารบก, 2552.

บุหงา ปัตตานี. *ทิ้งฎา เข้าหามวลชน*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2554?

โบห์ม, เดวิด. *ว่าด้วยสุนทรียสนทนา*. บรรณาธิการโดย พจนา จันทรสันติ, แปลโดย เพชรรัตน์ พงษ์เจริญสุข. กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา, 2554.

ประชาคมข่าวกรอง กอ.สสส.จชต. *สถานภาพกลุ่มก่อความไม่สงบในปัจจุบัน*. เอกสารลับมาก. ม.ป.ท.: กองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2548.

ประพนธ์ เรืองณรงค์. “ตำนานเมืองปัตตานี.” ใน *ประวัติศาสตร์ “ปกปิด” ของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐปัตตานี ใน “ศรีวิชัย” เก่าแก่กว่ารัฐสุโขทัยในประวัติศาสตร์*. บรรณาธิการโดย สุจิตต์ วงษ์เทศ, 318-335. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มติชน. 2548.

ประพนธ์ เรืองณรงค์. “บทผนวกเกียรติยศ.” ใน *ประวัติศาสตร์ “ปกปิด” ของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: รัฐปัตตานีใน “ศรีวิชัย” เก่าแก่กว่ารัฐสุโขทัยในประวัติศาสตร์*. บรรณาธิการโดย สุจิตต์ วงษ์เทศ, 317-358. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มติชน. 2548.

ประพนธ์ เรืองณรงค์. *บุหงापัตตานี: คติชนไทยมุสลิมชายแดนภาคใต้*. กรุงเทพฯ: มติชน. 2540.

ประพนธ์ เรืองณรงค์. *สมบัติไทยมุสลิมภาคใต้*. ปัตตานี: ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้. 2524.

- ปิยนาก บุนนาค. *นโยบายการปกครองของรัฐบาลต่อชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้* (พ.ศ. 2475 - 2516). กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- พร พิเศก. “แนวทางแก้ไขปัญหา: แนวความคิดในการแก้ปัญหา จชต. ตามนโยบาย ผบ.ทบ./รอง ผอ.รมน. (พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา).” ใน *คู่มือแนะนำเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้*, 66-77. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหลักนิยมและยุทธศาสตร์ กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2558.
- พร พิเศก. *คู่มือแนะนำเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้*. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหลักนิยมและยุทธศาสตร์ กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2558.
- พระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน พร้อมความหมายภาษาไทย*. แปลโดย สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ ประเทศไทย. มาติเนาะห์, ซาอูดิอาราเบีย: ศูนย์กษัตริย์พะฮัดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน, 2553.
- พริศ ราฮิมมูลา. “คำปรารภจากผู้อำนวยการ.” ใน *ประวัติราชอาณาจักกรมลาญปะตานี*. แปลโดย หะสัน หมัดหมาน และมะหามะซากี เจ๊ะหะ. เรียบเรียงโดย ดลมนรร์จ บากา. ปัตตานี: โครงการจัดตั้งสถาบันสมุทรรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา, 2541.
- พุทธพล มงคลวรธรรม. “การศึกษาประวัติศาสตร์ปัตตานี: สถานภาพ อุปสรรค และปัญหา.” ใน *หนังสือรวมบทความศึกษาสถานภาพทางประวัติศาสตร์จังหวัดชายแดนภาคใต้*. บรรณาธิการโดย สุภาสมิต ยุนยะสิทธิ์, 92-119. กรุงเทพฯ: สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, 2559.
- แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง. “องค์ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ท่ามกลางสถานการณ์ความรุนแรง (พ.ศ.2547-2550).” ใน *ศึกษาความรุนแรงภาคใต้: บริบททางนโยบาย ความรู้ การรับรู้ รายงานการศึกษาความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้*, บรรณาธิการโดย ศูนย์ข่าวสารสันติภาพ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.
- ฟรีเบียร์, เบ็นท์. *พื้นสังคมศาสตร์: ทำไมการวิจัยทางสังคมจึงล้มเหลว และจะทำให้ประสบความสำเร็จได้อย่างไร*, แปลโดย อรทัย อาจอ่ำ. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2547.
- ภูวดล ทรงประเสริฐ. “ความขัดแย้งเรื้อรังใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้.” ใน *ความรู้กับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง: กรณีวิกฤติการณ์ชายแดนภาคใต้*, บรรณาธิการโดย อุทัย ดุลยเกษม และเลิศชาย ศิริชัย, 131-210. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 2548.
- มะนิง ปัตตานี. *อาร์เคเคเป็นใคร ทำไมต้องเป็น RKK*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2554?

- มารค ตามไท และสมเกียรติ บุญชู. “นโยบายความมั่นคงแห่งชาติจังหวัดชายแดนภาคใต้: เปรียบเทียบในรอบ 30 ปี.” ใน *แผ่นดินจินตนาการ: รัฐและการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในภาคใต้*, บรรณาธิการโดย ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 53-107. กรุงเทพฯ: มติชน, 2551.
- เมธัส อนุวัตรอุดม. *สันติสนทนา*. กรุงเทพฯ: สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า, 2556.
- แม็กคาร์โกล, ดันแคน. *ฉีกแผ่นดิน: อิสลามและปัญหาความชอบธรรมในภาคใต้ ประเทศไทย*. แปลโดย ญัฐธยาน์ วันอรุณวงศ์. บรรณาธิการแปลโดย รอมฎอน ปันจอร์. กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2555.
- ยูทิร์นเรศ พัชระเศรษฐี, กฤติภูมิ หอมหวล และนันทนา พันธเศรษฐ. *พจนานุกรมศัพท์และคำย่อด้านความมั่นคง ฉบับอังกฤษ-ไทย พ.ศ.2554*. พิมพ์ครั้งที่ 2 [ปรับปรุง]. กรุงเทพฯ : สหાયบล็อกและการพิมพ์, 2554.
- รอมฎอน ปันจอร์. *เลือกอนาคต: บทสังเคราะห์การพิจารณาทางเลือกเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในเวทีนโยบายสาธารณะ “ชายแดนใต้จัดการตนเอง”*. นนทบุรี: สำนักงานประสานการพัฒนาสังคมสุขภาวะและสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2556.
- รัตติยา สาและ. “จาก ‘ปัตตานี’ สู่วิถีความเป็น ‘จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส’.” ใน *การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส*. 25-71. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2544.
- รัตติยา สาและ. “ปัตตานี ดารุสสะลาม (มลายู-อิสลาม ปัตตานี) สู่วิถีความเป็น จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส.” ใน *ประวัติศาสตร์ “ปกปิด” ของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐปัตตานี ใน “ศรีวิชัย” เก่าแก่กว่ารัฐสุโขทัยในประวัติศาสตร์*. บรรณาธิการโดย สุจิตต์ วงษ์เทศ, 236-301. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มติชน. 2548.
- ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2556.
- รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช และกองบรรณาธิการโรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้. *ถอดความคิดขบวนการเอกราชปาตานี*. ปัตตานี: โครงการจัดพิมพ์ดีพบุ๊กส์ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2556.
- รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช. *เส้นทางกระบวนการสันติภาพปาตานี*. สงขลา: สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมในภาคใต้ของประเทศไทย (STEP), 2558.
- โรเปอร์ส, นอร์เบิร์ต. “ปาฐกถา IPP ในบริบทของ PPP: พื้นที่กลางสร้างสันติภาพจาก ‘คนใน’ ภายใต้บริบทของกระบวนการสันติภาพปาตานี.” ใน *กระบวนการสันติภาพปาตานีในบริบท*

- อาเซียน. บรรณาธิการโดย รอมฎอน ปันจอร์. 22-50. ปัตตานี: ดีพบุ๊กส์ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2556. 27-28.
- โรเปอร์ส, นอร์เบิร์ต. “สิทธิในการกำหนดชะตากรรมของตนเองและสู่ทางสู่การประนีประนอม.” ใน *คู่มือกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้/ปาตานี: เราจะทำงานร่วมกันได้อย่างไร?*, บรรณาธิการโดย ฟารีดา ปันจอร์. 193-228. ปัตตานี: ดีพบุ๊กส์, ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2558).
- วีเลอร์, แมตธิว. “สหรัฐอเมริกา สงครามต่อต้านการก่อการร้าย และความรุนแรงในชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย.” ใน *แผ่นดินจินตนาการ: รัฐและการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในภาคใต้*, บรรณาธิการโดย ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 475-546. กรุงเทพฯ: มติชน, 2551.
- ศรีสมภพ จิตรภรณ์ศรี, มุฮัมมัดอายุบ ปาทาน, เมธัส อนุวัตรอุดม และรอมฎอน ปันจอร์. *ทางเลือกกลางไฟใต้: เราจะอยู่ร่วมกันอย่างไร?* กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูป, 2555.
- ศูนย์การทหารราบ. *หลักนิยมและยุทธศาสตร์ศึกษา 2013: คู่มือการปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้*. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหลักนิยม และยุทธศาสตร์ กรมยุทธศึกษาทหารบก, 2556.
- ศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 5 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (ศปป.5 กอ.รมน.). *คู่มือยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาในพื้นที่ จชต. - กอ.รมน.* กรุงเทพฯ: ไชเบอร์พริ้นท์, 2555.
- ศูนย์ประสานงานปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้. “คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 123/2545 เรื่อง การปรับปรุงการบริหารราชการในจังหวัดชายแดนภาคใต้.” ใน *คู่มือการปฏิบัติราชการในจังหวัดชายแดนภาคใต้*. กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, มปป.
- สภาอากาศไทย และคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ. *อนุสัญญาเจนีวา ลงวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ.1949*. กรุงเทพฯ: สภาอากาศไทยและคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ, 2542.
- สมโชติ อ่องสกุล. “การปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล: ปัตตานี” ใน *มณฑลเทศาภิบาล: วิเคราะห์เปรียบเทียบ*. บรรณาธิการโดย วุฒิชัย มูลศิลป์ และสมโชติ อ่องสกุล, 365-376. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2524.
- “สรุปสาระสำคัญการประชุมคณะทำงานขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ครั้งที่ 1/2557 วันจันทร์ที่ 30 มิถุนายน 2557 เวลา 14.00-18.00 น. ณ ห้องประชุมวิจิตรวาทการ ชั้น 3 อาคารสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ ทำเนียบรัฐบาล.” ใน *ประกาศ คำสั่ง ข้อสั่งการ และแผนปฏิบัติการการแก้ไขปัญหาและพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2558-2560*,

- รวบรวมโดย สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, 29-43. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการ
คณะกรรมการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2557?
- สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, สำนักยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้และชนต่าง
วัฒนธรรม. *นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555-2557*.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, 2555.
- สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ. *คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 206/2549 เรื่อง นโยบายเสริมสร้าง
สันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้*. กรุงเทพฯ: สำนักความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้,
2549.
- สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ. *นโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้
(พ.ศ. 2542-2546)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, มปป.
- สำเร็จ ศรีทราย, *ศึกใต้ไม่ลับดวงพราง ภาค 1* (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ม.ป.ป.).
- สำเร็จ ศรีทราย. *สงครามประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2553?
- สุจิตต์ วงษ์เทศ, บรรณาธิการ. *ประวัติศาสตร์ “ปกปิด” ของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐบาลตานี ใน
“ศรีวิชัย” เก่าแก่กว่ารัฐสุโขทัยในประวัติศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: มติชน. 2548.
- สุภลักษณ์ กาญจนขุนดี, ดอน ปาทาน และทีมข่าวภาคสนามเครือเนชั่น. *สันติภาพในเปลวเพลิง*.
กรุงเทพฯ: เนชั่นบุ๊คส์, 2547.
- สุรชาติ บำรุงสุข. “Timorization.” ใน *สงครามใต้: หนึ่งทศวรรษแห่งความรุนแรง*. 81-86.
กรุงเทพฯ: โครงการความมั่นคงศึกษา, 2557.
- สุรชาติ บำรุงสุข. “ทำไมต้องเปรียบเทียบติมอร์.” ใน *สงครามใต้: หนึ่งทศวรรษแห่งความรุนแรง*. 87-
93. กรุงเทพฯ: โครงการความมั่นคงศึกษา, 2557.
- สุรชาติ บำรุงสุข. *การก่อความไม่สงบในภาคใต้ของไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการความมั่นคงศึกษา,
2551.
- สุรชาติ บำรุงสุข. *การต่อต้านการก่อความไม่สงบในมลายา: ยุทธศาสตร์และยุทธวิธี*. จุลสารความ
มั่นคงศึกษา ฉบับที่ 90. กรุงเทพฯ: โครงการความมั่นคงศึกษา, 2554.
- สุรชาติ บำรุงสุข. *ความมั่นคงศึกษา: การก่อการร้ายและการก่อความไม่สงบร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ:
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- สุรชาติ บำรุงสุข. *บทเรียนจากมลายา*. จุลสารความมั่นคง ฉบับที่ 33. กรุงเทพฯ: โครงการความมั่นคง
ศึกษา, 2551.

หลวงครุนิติพิศาล. *ตำนานเมืองไทรบุรีและเมืองปัตตานี*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิตรไทย, 2509. อ้างถึง
ใน ประพนธ์ เรืองณรงค์, *สมบัติไทยมุสลิมภาคใต้*, ปัตตานี: ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้,
2524.

หะสัน หมัดหมาน. “คำนำของผู้แปล.” ใน *ประวัติศาสตร์อาณาจักรมลายูปัตตานี*. แปลโดย หะสัน หมัด
หมาน และมะหามะซากี เจ๊ะหะ. เรียบเรียงโดย ดลมนรร์จ บากา. ปัตตานี: โครงการจัดตั้ง
สถาบันสมุทรรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา. 2541.

หะสัน หมัดหมาน. “คำนำของผู้แปล.” ใน *ประวัติศาสตร์ราชอาณาจักรมลายูปัตตานี*. แปลโดย หะ
สัน หมัดหมาน และมะหามะซากี เจ๊ะหะ. เรียบเรียงโดย ดลมนรร์จ บากา. เชียงใหม่: ซิลค์
เวอร์ม บুকส์, 2549.

อนันต์ วัฒนานิก. “จากผู้รวบรวม.” ใน *ตำนานเมืองปัตตานี*. แปลโดย หะสัน หมัดหมาน. เรียบเรียง
โดย ประพนธ์ เรืองณรงค์. พิมพ์ครั้งที่ 2. ปัตตานี: สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยานิวัฒนา,
2549.

อัคคา พรหมสูตร. *ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบบริหารราชการปัตตานีมหานคร พ.ศ.* ม.
ป.ท.: โครงการการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อการปกครองของภาคประชาชนในจังหวัด
ชายแดนภาคใต้, 2552.

อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว. *อัลกออิดะห์ ญิฮาด เจไอ และขบวนการก่อการร้ายภาคใต้*. กรุงเทพฯ: โอ
เพ่นบุ๊กส์, 2548.

อารีฟิน บินจี้, อ.ลอลอแมน และซุฮัยมีย์ อีสมาแอล. *ปัตตานี...ประวัติศาสตร์และการเมืองในโลกมลายู*.
สงขลา: มูลนิธิวัฒนธรรมอิสลามภาคใต้, 2550.

อิทธิ มหัตธีระ. *ประวัติสมัยตรอยอ ตำบลจะบังติกอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.,
2540?

อิบรอฮิม ชุกรี [นามแฝง]. *ตำนานเมืองปัตตานี*. แปลโดย หะสัน หมัดหมาน. เรียบเรียงโดย ประพนธ์
เรืองณรงค์. ปัตตานี: ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้, 2525.

อิบรอฮิม ชุกรี [นามแฝง]. *ตำนานเมืองปัตตานี*. แปลโดย หะสัน หมัดหมาน. เรียบเรียงโดย ประพนธ์
เรืองณรงค์. พิมพ์ครั้งที่ 2. ปัตตานี: สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยานิวัฒนา, 2549.

อิบรอฮิม ชุกรี [นามแฝง]. *ประวัติศาสตร์อาณาจักรมลายูปัตตานี*. แปลโดย หะสัน หมัดหมาน และมะ
หามะซากี เจ๊ะหะ. เรียบเรียงโดย ดลมนรร์จ บากา. ปัตตานี: โครงการจัดตั้งสถาบันสมุทรรัฐ
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา. 2541.

อিবรอฮิม ชุกรี [นามแฝง]. *ประวัติศาสตร์ราชอาณาจักรมลายูปัตตานี*. แปลโดย หะสัน หมัดหมาน และมะหามะซากี เจ๊ะหะ. เรียบเรียงโดย ดลมนรรัตน์ บากา. เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์ม บุ๊คส์, 2549.

อิบรอฮิม ชักครี [นามแฝง]. *ประวัติเจ้านครมลายูปัตตานี*. รัฐกลันตัน มาเลเซีย: โรงพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการอิสลามแห่งกลันตัน, 2493. อ้างถึงใน ขจัดภัย บุษบัพพัฒน์. *ไทยมุสลิม*. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา. 2519.

บทความวารสาร

กองบรรณาธิการ. “‘อิสลาม’ สู้ ‘ชาตินิยม’ ปากคำหมอดิง อดีตกบฏแห่งรัฐไทย.” สัมภาษณ์พิเศษ, *Deepsouth Bookazine* ฉบับที่ 4 (มิถุนายน 2552): 9-23.

กองบรรณาธิการ. “สัญญาอันตราาย...สงครามกลางเมือง.” Cover Story, *Deepsouth Bookazine*, ฉบับที่ 1 (พฤษภาคม 2550): 15-49.

เกษียร เตชะพีระ. “การเมืองวัฒนธรรมว่าด้วยประชาธิปไตย: บทนำเปรียบเทียบเชิงทฤษฎี.” *รัฐศาสตร์สาร* 19, ฉ. 1 (มีนาคม 2537): 6-23.

จิราพร งามเลิศศุภกร. “เข้าใจเป้าหมายสุดท้ายการต่อสู้ของ BRN เส้นทางสู่สันติภาพที่ยั่งยืน.” *ประชาคมวิจัย* 19, ฉบับที่ 112 (พฤศจิกายน-ธันวาคม 2556): 7.

โชคชัย วงศ์ตานี. “‘Penjajah Siam’ กับ ‘แปลให้ทะเลาะกัน’: อันเนื่องมาจากการแปลชื่อเรียกครั้ง 5 ประการ B.R.N.” *รัฐมิแล* 34, ฉ. 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2556): 21-32.

นัจมีย์ [นามแฝง]. “เล่าเรื่องเมืองตานี.” *รัฐมิแล* 4, ฉ. 1 (2518): 40-43.

ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี. “ความรุนแรงชายแดนภาคใต้: ปริศนาของปัญหาและทางออก.” *รัฐศาสตร์สาร* 26, ฉ. 1 (2548): 79-90.

สุภลักษณ์ กาญจนขุนดี. “ซูมโจรในจินตนาการ: ว่าด้วยภูมิรัฐของทหารไทยเกี่ยวกับผู้ก่อความไม่สงบในภาคใต้.” *ฟ้าเดียวกัน* 7, ฉบับที่ 1 (มกราคม-มีนาคม 2552): 56-71.

อำนาจ ศรีพูนสุข. *ตัวแบบทางกฎหมายสำหรับการปกครองท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้*. จุลสารความมั่นคงศึกษา ฉบับที่ 69 (กรุงเทพฯ: โครงการความมั่นคงศึกษา, 2552): 1-41.

เออเจนี เมริโอ. “รัฐเร้นลึกในไทย พระราชอำนาจ และศาลรัฐธรรมนูญ (พ.ศ. 2540-2558).” แปลโดย วีระ อนามศิลป์. *ฟ้าเดียวกัน* 14, ฉ. 1 (มกราคม – เมษายน 2559): 13-46.

หนังสือพิมพ์

- “6 เดือน – 65 ครั้ง ปีอาร์เอ็นฯ ชักโยป่วนได้?” *มติชน*, 17 พฤษภาคม 2548, 2.
- “แกะรอยหน่วยรบ ‘อาร์เคเค’ ตัวแสบป่วนภาคใต้.” *ตะลุยข่าว, คมชัดลึก*, 6 ตุลาคม 2548, 1, 3.
- “คสช.เดินหน้าต่อ-เจรจาไฟใต้.” *ข่าวสด*, 1 กรกฎาคม 2557, 15.
- “คสช.เดินหน้าต่อ-เจรจาไฟใต้.” *ข่าวสด*, 1 กรกฎาคม 2557, 15.
- “คำต่อคำแถลงปีอาร์เอ็น ฉบับแปลถูกต้อง-สมบูรณ์.” *ข่าวสด*, 6 มิถุนายน 2556: 3.
- “คำต่อคำแถลงปีอาร์เอ็น ฉบับแปลถูกต้อง-สมบูรณ์.” รายงานพิเศษ, *ข่าวสด*, 6 มิถุนายน 2556, 3.
- “แฉเครือข่ายยา-อาวุธป่วนใต้.” *คมชัดลึก*, 12 มีนาคม 2555, 1.
- “‘ชินทาโร่’ แจงแปลคำ ‘ปีอาร์เอ็น’.” รายงานพิเศษ, *ข่าวสด*, 11 มิถุนายน 2556, 2.
- “ได้เข้มป้องกันเหตุร้ายป่วนรับปีใหม่.” *เดลินิวส์*, 21 ธันวาคม 2552, 14.
- “นโยบายสร้างสันติสุขในพื้นที่ 3 จว.ชายแดนใต้.” *มติชน*, 5 พฤษภาคม 2547, 2.
- “ยกเครื่องอีกรอบ ‘เสริมสร้างสันติสุข’ ‘ทักษิณ’ โดดคุมเอง ‘ดับไฟใต้’.” *มติชน*, 6 ตุลาคม 2547, 2.
- วงศ์ ดาววัน [นามแฝง]. “แปลให้ทะเลาะกัน.” *ชกไม่มีมุม, ข่าวสด*, 6 มิถุนายน 2556, 2.
- ศักรินทร์ เข้มทอง. “เปิดพื้นที่ ‘ผู้เห็นต่าง-หลงผิด’ กลับคืนสู่สังคม.” *กรุงเทพธุรกิจ*, 11 มกราคม 2559, 14.
- อัศโตรา ชาบัต. “‘บิกตู-นาจิบ’ ดับไฟใต้ ระวัง! คุยภาษาต่างกัน.” *มติชน*, 15 ธันวาคม 2557, 14.

วิทยานิพนธ์และงานวิจัย

- ชินวัฒน์ แม้นเดช. “กระบวนการเข้าสู่การเป็นสมาชิกองค์กรการต่อสู้ของขบวนการก่อความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และแนวทางในการหยุดยั้ง.” เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2555.
- दनัย มู่สา และคณะ. “การจัดทำนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และการแปลงไปสู่การปฏิบัติ.” รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2555.
- दनัย มู่สา. “การแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีการพูดคุยเพื่อสันติสุข (Peace Dialogue).” รายงานการศึกษาส่วนบุคคล, วิทยาลัยนักรบริหาร สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2558.

พิรศัย จันทวรินทร์. “การดำเนินงานในมิติต่างประเทศเพื่อส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้.” รายงานในการฝึกอบรมหลักสูตรหลักนิตินิธรรมเพื่อประชาธิปไตย, วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2556.

แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง. “ขบวนการต่อสู้ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: นักต่อสู้ที่ไม่ใช้ความรุนแรง.” รายงานวิจัย, โครงการวิจัยมุสลิมชายแดนใต้กับรัฐไทย: ความ “ไม่มั่นคง” และความเปลี่ยนแปลงจากมุมมองการเมืองเรื่องเขตแดนและการเมืองวัฒนธรรม (ชาตินิยม), 2554.

ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี และสุกรี หลังปู่เต๊ะ. “การปกครองท้องถิ่นแบบพิเศษในจังหวัดชายแดนภาคใต้.” รายงานโครงการวิจัยการปกครองท้องถิ่นในจังหวัดที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์, นำเสนอต่อศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล, 30 มิถุนายน 2551.

สำเร็จ ศรีทราย. “ขบวนการ BRN-Coordinate กบการก่อความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลาในช่วงปี 2547-ปัจจุบัน (2550) และแนวความคิดในการยุติสถานการณ์.” เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2551.

อิสมาอีล เบญจสมิทธิ. “บทบาทด้านการศึกษาและการเมืองของชัยควันอะหมัด อัล-พะฎอนีย์ (พ.ศ. 2399-2451).” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต. สาขาวิชาอิสลามศึกษา, วิทยาลัยอิสลามศึกษา, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2551.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

“3 ปฏิญญา 28 เม.ย. เพื่อสันติภาพชายแดนใต้ยั่งยืน.” *โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้*, 29 เมษายน 2556. <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/4207> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).

“Concept Note 3rd Wawasan Patani 2020 : Arah Tuju Patani เสวนาวิสัยทัศน์ปาตานี/ชายแดนใต้ ครั้งที่ 3 : ทิศทางปาตานี/ชายแดนใต้.” วิทยาลัยประชาชน. 21 พฤษภาคม 2558. <http://www.peoplecollegeofpatani.org/web/th/activity/1432202946> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559).

Hara Shintaro. “ขอโทษด้วยครับ โพสต์ภาพเดียวกันอีกครั้ง ผมขอแนะนำเสนอคำแปลของป้ายผ้านี้ของผมเองครับ.” *Facebook*, นำข้อมูลขึ้นเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2556. <https://www.facebook.com/shintaro.hara.75/posts/3137871821663> (สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2559).

Hara Shintaro. “เรียนทุกท่านที่เคารพ บทแปลคำแถลงการณ์จาก บี.อาร์.เอ็น. ของผมในเว็บไซต์ นสพ. ไทยรัฐ.” *Facebook*, นำข้อมูลขึ้นเมื่อ 28 เมษายน 2556. <https://www.facebook.com/shintaro.hara.75/posts/3153683536946> (สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2559).

- “กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง.’ กระทรวงการต่างประเทศ, <http://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/icccprt.pdf> (สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2559).
- กรมยุทธการทหาร, ศูนย์ปฏิบัติการเพื่อสันติภาพ. *หลักนิยมกองทัพไทยสายยุทธการด้านการปฏิบัติการเพื่อสันติภาพ (ใช้เพื่อพลาง) พ.ศ.2552*. <http://j3.rtarf.mi.th/poc/Document/data/doctrine.pdf> (สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2559).
- กระทรวงการต่างประเทศ, กรมองค์การระหว่างประเทศ. “กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม.” กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ, 2558. <http://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/ICESCR.pdf> (สืบค้นเมื่อ 20 พฤษภาคม 2559).
- “กอ.รมน.ชี้ 3 ปัจจัยเร่งสถานการณ์แรงขึ้น ขอประชาชนช่วยบีบทุกกลุ่มเข้าร่วมพูดคุย.” *โรงเรียน นักข่าวชายแดนใต้*, 14 เมษายน 2559. <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/8484> (สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2559).
- กองบรรณาธิการสำนักสื่อ Wartani. “แถลงการณ์วันสันติภาพโลก Bicara Patani ขอพื้นที่การเมือง และพื้นที่ปลอดภัยให้ประชาชน.” *ประชาไท*. 23 กันยายน 2557. <http://prachatai.com/journal/2014/09/55688> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559).
- เกษียร เตชะพีระ. “ประวัติศาสตร์การเปลี่ยนคำ "กรรมกร" เป็น "แรงงาน" วิถีสะกด "ปีศาจจากกรรม" ในสังคมไทย.” *มติชนออนไลน์*, 3 พฤษภาคม 2555, http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1336048202 (สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2558).
- “เกษียร เตชะพีระ: ธรรมาภิบาล VS ประชาธิปไตย สังคมไทยต้องเลือก.” *ประชาไท*, 7 พฤษภาคม 2554. <http://prachatai.com/journal/2011/05/34426> (สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2558).
- “ขอเชิญร่วมงาน Wawasan Patani 2020: Damai di Patani.” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. 23 กุมภาพันธ์ 2557. <http://www.deepsouthwatch.org/node/5369> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559).
- “ข้อเรียกร้องเบื้องต้น 5 ประการของ BRN: ต้นฉบับและบทแปลหลากสำนวนหลายภาษา.” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 19 สิงหาคม 2556. <http://www.deepsouthwatch.org/node/4635> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).
- คณะทำงานพื้นที่กลางสร้างสันติภาพจากคนใน. “ริเริ่มพูดคุย: บทประเมินกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้/ปาตานีหลังการลงนามในฉันทามติทั่วไป.” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้,

10 มีนาคม 2556. <http://www.deepsouthwatch.org/node/4014> (สืบค้นเมื่อ 31 ธันวาคม 2558).

คณะทำงานสร้างพื้นที่สันติภาพจากคนใน. “เราจะทำให้กระบวนการสันติภาพเดินหน้าต่อไปได้อย่างไร?”

ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2 มีนาคม 2556. <http://www.deepsouthwatch.org/node/5400> (สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2559).

“คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี,” รัฐบาลไทย, 23 สิงหาคม 2554. <http://www.thaigov.go.th/index.php/th/government-policies/item/download/387> (สืบค้นเมื่อ 13 กุมภาพันธ์ 2559).

“คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 230/2557 เรื่อง การจัดตั้งกลไกขับเคลื่อนกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้.” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 1 พฤศจิกายน 2558. <http://www.deepsouthwatch.org/node/7717> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).

“คูสนทนาโปรดฟัง ! ชื่อเรียกร้องพวกเรา 'นี่คือวาระสันติภาพจากชายแดนใต้/ปาตานี'.” *โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้*. 1 มีนาคม 2556. <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/6901> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559).

เครือข่ายประชาชนเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการปกครองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และคณะ .

“ปัตตานีมหานครภายใต้รัฐธรรมนูญไทย: ความพยายามในการแสวงหาแนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านการปกครองท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ.” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 15 เมษายน 2554. <http://www.deepsouthwatch.org/sites/default/files/PattaniCityReport7%20-%20Thai%20Version.pdf> (สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2559).

เครือข่ายประชาชนเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการปกครองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และคณะ .

“ปัตตานีมหานคร: รูปแบบการปกครองท้องถิ่นพิเศษภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ แนวทางแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี.” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 6 สิงหาคม 2555. <http://www.deepsouthwatch.org/node/3444> (สืบค้นเมื่อ 13 มีนาคม 2559).

จริงใจ จริงจิตร และมุฮัมมัด ตือราแม. “ธงชัย วินิจจะกุล: ปาตานีกับรัฐไทยในยุคหลังสมัยใหม่ (1).”

โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้, 9 กรกฎาคม 2554. <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/2103> (สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2558).

จริงใจ จริงจิตร และมุฮัมมัด ตือราแม. “ธงชัย วินิจจะกุล: ปาตานีกับรัฐไทยในยุคหลังสมัยใหม่ (2).”

โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้, 28 กรกฎาคม 2554. <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/2161> (สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2558).

- จรงใจ จรงจิตร และมูฮำหมัด ตือรามา. “งซัย วินิจจะกุล: ปาตานีกับรัฐไทยในยุคหลังสมัยใหม่ (3).” *โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้*, 11 กันยายน 2554. <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/2259> (สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2558).
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. “สันติสนทนาในบริบทของความรุนแรงที่ภาคใต้.” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 8 เมษายน 2555. <http://www.deepsouthwatch.org/node/3107> (สืบค้นเมื่อ 31 ธันวาคม 2558).
- “ชายแดนใต้: ขึ้นป้ายผ้า 119 ผืนระบุ ‘สันติภาพไม่เกิด ถ้าไม่ยอมรับความเป็นเจ้าของ.’ *ประชาไท*, 22 เมษายน 2556. <http://prachatai.com/journal/2013/04/46345> (สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2556).
- ชาฮารี เจ๊ะหลง และอิสมาอีล ฮายีแวกี. “ปีอาร์เอ็นสื่อสารผ่านป้ายผ้า ย้ำจุดยืน อย่าให้สันติภาพภายใต้้นักล่าอาณานิคมแทนเอกราช.” *Wartani*. นำข้อมูลขึ้นเมื่อ 12 ธันวาคม 2556. <http://www.deepsouthwatch.org/node/5051> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559).
- โซเรดา ทะยิมะสาและ. “ก่อรูปเครือข่ายคนพุทธชายแดนใต้ เริ่มก่อร่างสันติภาพกลางดงไฟ.” *โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้*, 22 มกราคม 2557. <http://deepsouthwatch.org/dsj/5216> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).
- ญาณพล ยั่งยืน. “ข้อเท็จจริง สรุปผลการสืบสวนกรณีเว็บไซต์ Pulo.org และ Manusaya.com.” 30 มีนาคม 2549. <http://tnews.teenee.com/politic/1081.html> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).
- “ฐปณีย์ งานเข้า! โพสต์แปลกใช้คำ ‘ประชาชนปาตานี’ ชาวเน็ตถาม อยู่ประเทศอะไร?” *Kapook*, 30 สิงหาคม 2558. <http://highlight.kapook.com/view/125676> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).
- ฐปณีย์ เอียดศรีไชย. “ส่วนหนึ่งจากความเห็นในเวที “ปาตานี นามนั้น...สำคัญไฉน” (ตอน 1).” *Thapanee letsrichai*, นำข้อมูลขึ้นเมื่อวันที่ 16 กันยายน 2558. <http://www.deepsouthwatch.org/node/7597> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).
- ดอน ปาทาน. “ปริศนาหลังฉาก: ภาพ-เงาของการพูดคุยเพื่อสันติภาพ.” *ปาตานีฟอรัม*, 18 มีนาคม 2556. <http://www.pataniforum.com/single.php?id=141> (สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2559).
- ดาหลา สุคริน. “‘โจรใต้’ หรือ ‘นักรบฟาทอนิง’.” *Thailand South Situation ความจริงจากจังหวัดชายแดนใต้*. นำข้อมูลขึ้นเมื่อ 21 พฤศจิกายน 2557. http://pulony.blogspot.com/2014/11/blog-post_21.html (สืบค้นเมื่อ 4 สิงหาคม 2559).

- ตุแวนตานียา ตุแวนแมง. "ว่าด้วยวาทกรรม 'เพื่อสันติภาพ' ในวงการ NGO ไทย." Nasib PATANI. นำข้อมูลขึ้นเมื่อ 23 ธันวาคม 2556. <http://www.deepsouthwatch.org/node/5123> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559).
- ตุแวนตานียา ตุแวนแมง. "สุดท้ายได้ชะการพูดคุยสันติภาพ 28 กุมภาพันธ์ ก็ล้ม เพราะวิกฤติการเมืองไทยที่กรุงเทพฯ." Nasib PATANI. นำข้อมูลขึ้นเมื่อ 23 ธันวาคม 2556. <http://www.deepsouthwatch.org/node/5031> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559).
- ตุแวนตานียา ตุแวนแมง. "เวที Bicara Patani กับภารกิจเปิดพื้นที่ทางการเมือง." Nasib PATANI, นำข้อมูลขึ้นเมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557. <http://www.deepsouthwatch.org/node/6153> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).
- ทวีพร คุ่มเมธา และมุฮัมมัด ตือราแม. "ถาม-ตอบ คำต่อคำ เมื่อ MARA PATANI พบสื่อมวลชนไทยครั้งแรก," *ประชาไท*, 30 สิงหาคม 2558. <http://prachatai.com/journal/2015/08/61137> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).
- ทวีพร คุ่มเมธา. "'ปาตานี' vs สามจังหวัดชายแดนใต้ การเมืองของคำเรียก," *ประชาไท*, 12 กันยายน 2558. <http://prachatai.com/journal/2015/09/61358> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).
- ทวีพร คุ่มเมธา. "ปีอาร์เอ็นประกาศไม่ยุ่งเกี่ยวมาราและการเจรจากับรัฐไทย." *ประชาไท*, 12 ตุลาคม 2558. <http://prachatai.com/journal/2015/10/61891> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).
- ทวีพร คุ่มเมธา. "'มารา ปาตานี' องค์กรรมของผู้เห็นต่าง 3 จังหวัดใต้ แฉลงสื่อเป็นทางการครั้งแรก." *ประชาไท*, 27 สิงหาคม 2558. <http://prachatai.com/journal/2015/08/61069> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).
- ทวีพร คุ่มเมธา. "สัมภาษณ์: โอไอซี คอยอะไรกับมาราและภาคประชาสังคม จาก 3 จว.ชายแดนใต้ ที่มาเลเซีย?." *ประชาไท*, 12 มกราคม 2559. <http://prachatai.com/journal/2016/01/63436> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).
- ทวีพร คุ่มเมธา. "สัมภาษณ์พิเศษ แกนนนำขบวนการผู้เห็นต่างจากชายแดนใต้: กระบวนการสันติภาพควรเป็นวาระแห่งชาติ." *ประชาไท*, 31 กรกฎาคม 2558. <http://www.prachatai.com/journal/2015/07/60600> (สืบค้นเมื่อ 1 กันยายน 2558).
- "ทหารใต้ประกาศเดินหน้า 'พูดคุยสันติสุข' สุลลิม วงเสวนาทำวัดใจเปิดพื้นที่ทางการเมือง." *โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้*, 19 สิงหาคม 2557. <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/6063> (สืบค้นเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2558).

- “ทักษิณล่องใต้ส่งลุยเฉียบล่ามือบีมเบตง.” *เดลินิวส์*, 9 เมษายน 2544. ฐานข้อมูลนิวส์เซ็นเตอร์ (NewsCenter) (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).
- ทีมข่าวพิเศษ. “ชะตากรรมนักสิทธิฯ ระหว่างเขาควาย สิทธิมนุษยชนในสถานการณ์สงคราม.” รายงานพิเศษชุดสิทธิมนุษยชนกับไฟใต้, *ผู้จัดการออนไลน์*, 26 มีนาคม 2551, <http://www.manager.co.th/Home/ViewNews.aspx?NewsID=9510000036185> (สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2559).
- ทีมข่าวอิสรา. “ทำไมต้องเปลี่ยนจาก ‘พูดคุยสันติภาพ’ เป็น ‘พูดคุยเพื่อสันติสุข’.” *สำนักข่าวอิสรา*, 7 สิงหาคม 2557. http://isranews.org/south-news/documentary/item/31925-talk_31925.html (สืบค้นเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2558).
- ทีมข่าวอิสรา. “นายกฯไม่รับ 3 ข้อ ‘มารา ปาตานี’ ซ้ำปกครองตนเองไปไม่รอด.” *สำนักข่าวอิสรา*, 11 กันยายน 2558. <http://www.isranews.org/south-news/special-talk/item/41267-autonomy.html> (สืบค้นเมื่อ 12 กันยายน 2558).
- ทีมข่าวอิสรา. “เปิด 3 ประเด็นไทยรับไม่ได้ในร่างทีโออาร์ นายกฯพูดขัดไม่คุยกับองค์กรพิทักษ์กฎหมาย.” *สำนักข่าวอิสรา*, 29 เมษายน 2556. http://www.isranews.org/south-news/scoop/item/46609-tor_46609.html (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).
- ทีมข่าวอิสรา. “ไอโอซีหวังไฟใต้-หนุนพูดคุย ไทยโล่งไม่เอ่ยถึง ‘มารา ปาตานี’ ในแถลงการณ์.” *สำนักข่าวอิสรา*, 16 เมษายน 2559. http://www.isranews.org/เรื่องเด่น-สำนักข่าวอิสรา/item/46290-oic_46290.html (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).
- “นาจิบและหลักการพื้นฐานสามข้อ: ประเทศไทยยอมรับบทบาทของมาเลเซียในกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้.” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2 ธันวาคม 2557. <http://www.deepsouthwatch.org/node/6475> (สืบค้นเมื่อ 28 เมษายน 2559).
- “นายกฯ เผย เคาะ 3 ขั้นตอน หวังคุยสันติสุขสำเร็จ.” *ไทยรัฐออนไลน์*, 28 มกราคม 2558. <http://www.thairath.co.th/content/477689> (สืบค้นเมื่อ 4 กุมภาพันธ์ 2558).
- บก.ส่วนกลาง. “ทหารหนุนใช้ทฤษฎีใหม่ดับไฟใต้-แยกคติมั่นคงออกจากอาชญากรรม.” *ผู้จัดการออนไลน์*, 8 มิถุนายน 2552. <http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9520000062974> (สืบค้นเมื่อ 3 พฤษภาคม 2559).
- “บรรยายสรุป ข้อเรียกร้อง 5 ข้อของกลุ่มปฏิวัติแห่งชาติ (ปีอาร์เอ็น).” E-lifeSaRa เรียนรู้กับลุงเอก, [http://elifesara.com/storage_upload/11/53564/uploads/files/บทความ/BRIEFING%20BRN%20THAI%20VERSION%20\(updated\).pdf](http://elifesara.com/storage_upload/11/53564/uploads/files/บทความ/BRIEFING%20BRN%20THAI%20VERSION%20(updated).pdf) (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).

- “ปีอาร์เอ็นเสนอเงื่อนไขผ่านยูทูบก่อนสนทนา 29 เม.ย.” *ไทยรัฐออนไลน์*, 28 เมษายน 2556.
<http://www.thairath.co.th/content/oversea/341430> (สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2559).
- แบดิง โกตาบารู. “ส่องปัญหาไฟใต้...ตอน เปิดปมกฎหมายพิเศษต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน.”
 Thailand South Situation ความจริงจากจังหวัดชายแดนใต้, นำข้อมูลขึ้นเมื่อ
 9 พฤษภาคม 2558. <http://pulony.blogspot.com/2015/09/blog-post.html> (สืบค้น
 เมื่อ 28 เมษายน 2559).
- ปกรณ พึ่งเนตร. “นัยแห่งป้ายผ้า...ลึกกว่าค่านเจรจา แต่ถามหาการยอมรับ ‘ปาตานี’.” *สำนักข่าวอิศรา*,
 23 เมษายน 2556. [http://isranews.org/south-news/talk-with-director/item/
 20736--นัยแห่งป้ายผ้า-ลึกกว่าค่านเจรจา-แต่ถามหาการยอมรับ-ปาตานี.html](http://isranews.org/south-news/talk-with-director/item/20736--นัยแห่งป้ายผ้า-ลึกกว่าค่านเจรจา-แต่ถามหาการยอมรับ-ปาตานี.html) (สืบค้นเมื่อ 1
 พฤษภาคม 2559).
- ปกรณ พึ่งเนตร. “มาเลเซียจะช่วยให้ไทยดับไฟใต้จริงหรือ?” *สำนักข่าวอิศรา*, 12 มีนาคม 2556.
[http://www.isranews.org/south-news/talk-with-director/item/19911-มาเลเซียจะ
 ช่วยให้ไทยดับไฟใต้จริงหรือ-sp-948567096.html](http://www.isranews.org/south-news/talk-with-director/item/19911-มาเลเซียจะช่วยให้ไทยดับไฟใต้จริงหรือ-sp-948567096.html) (สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2559).
- ปกรณ พึ่งเนตร. “อย่าฝากความหวังไว้แค่...‘โต๊ะเจรจา’.” *สำนักข่าวอิศรา*, 25 มีนาคม 2556.
[http://www.isranews.org/south-news/talk-with-director/item/20199-อย่าฝาก
 ความหวังไว้แค่-โต๊ะเจรจา.html](http://www.isranews.org/south-news/talk-with-director/item/20199-อย่าฝากความหวังไว้แค่-โต๊ะเจรจา.html) (สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2556).
- ปกรณ พึ่งเนตร. “อ่านเกมรัฐ ‘เจรจาดับไฟใต้’.” *สำนักข่าวอิศรา*, 26 กุมภาพันธ์ 2556.
[http://www.isranews.org/south-news/talk-with-director/item/19634-อ่านเกมรัฐ-
 เจรจาดับไฟใต้.html](http://www.isranews.org/south-news/talk-with-director/item/19634-อ่านเกมรัฐ-เจรจาดับไฟใต้.html) (สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2556).
- “ปัตตานีเดือด! ยิงรถ นร.เจ็บ 3.” *ข่าวสดออนไลน์*, 17 พฤศจิกายน 2552. ฐานข้อมูลนิวส์เซ็นเตอร์
 (NewsCenter) (สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2559).
- “เปิดร่าง ‘โรดแมปสันติภาพ’ ฉบับประชาสังคมชายแดนใต้.” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 13
 มิถุนายน 2556. <http://www.deepsouthwatch.org/node/4352> (สืบค้นเมื่อ 1
 มิถุนายน 2559).
- “‘พล.อ.อักษรา’ ยันใช้วิธีคิดใหม่คุยสันติสุขใต้ ชี้แม้ชิงความได้เปรียบเป็นไอเดียโบราณ.” *ประชาไท*.
 22 กันยายน 2558. <http://prachatai.com/journal/2015/09/61535> (สืบค้นเมื่อ 15
 กรกฎาคม 2559).
- พื้นที่กลางสร้างสันติภาพจากคนใน. "รายงานสนทนาชายแดนใต้/ปาตานี: บทสังเคราะห์การสัมมนา
 เชิงปฏิบัติการวิเคราะห์ความขัดแย้ง (ครั้งที่ 1-5)," ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. 12

- ธันวาคม 2555. http://www.deepsouthwatch.org/sites/default/files/ipp_conflict_analysis_final2.pdf (สืบค้นเมื่อ 11 พฤษภาคม 2559).
- ภิมุข รักขนาม และนาณี ยูโซฟ. “คณะพูดคุยเพื่อสันติสุขปรับพลโทนักรบ บุญบัวทอง ออกจากตำแหน่งเลขานุการ.” *เบนาร์นิวส์*, 20 เมษายน 2559. <http://www.benarnews.org/thai/news/TH-peacetalk-04202016142657.html> (สืบค้นเมื่อ 21 เมษายน 2559).
- ภิมุข รักขนาม. “เลขาธิการไอโอซี เนะรัฐบาลไทยใช้การเจรจาในการแก้ไขปัญหาไฟใต้.” *เบนาร์นิวส์*, 12 มกราคม 2559. <http://www.benarnews.org/thai/news/TH-Prayuth-OIC-01122016110440.html> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).
- “มารา ปาตานี เสนอรบ.ไทย ดันแผนสันติภาพเป็นวาระแห่งชาติ-ยอมรับการมีของกลุ่ม.” *ไทยรัฐออนไลน์*, 27 สิงหาคม 2558. <http://www.thairath.co.th/content/521247> (สืบค้นเมื่อ 1 กันยายน 2558).
- “รวมคำแถลง 'วาระสันติภาพจากพื้นที่' (Agenda Damai Dari Rakyat) เนื่องในวันสื่อสันติภาพชายแดนใต้/ปาตานี ครั้งที่ 2.” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. 1 มีนาคม 2558. <http://www.deepsouthwatch.org/node/6899> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559).
- รายการคมชัดลึก. “ยกระดับขบวนการ...ยกระดับสันติภาพ?.” *Youtube*, 29 เมษายน 2556. <https://www.youtube.com/watch?v=qWFLVKi2CB0> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).
- “รายการคืนความสุขให้คนในชาติ.” รัฐบาลไทย, 15 สิงหาคม 2557. <http://www.thaigov.go.th/index.php/th/program1/item/85350-id85350> (สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2559).
- “รายงานพิเศษ: ‘นายกฯ ทักซิณคุยกับประชาชน’.” *สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์*, 4 พฤษภาคม 2545. ฐานข้อมูลนิวส์เซ็นเตอร์ (NewsCenter) (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).
- “รายการคืนความสุขให้คนในชาติ.” รัฐบาลไทย, 4 กรกฎาคม 2557. <http://www.thaigov.go.th/index.php/th/news1/item/84263-รายการคืนความสุขให้คนในชาติ> (สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2559).
- “รายงานวิจัย ‘การปกครองท้องถิ่นแบบพิเศษในจังหวัดชายแดนภาคใต้’ โดยศรีสมภพ จิตรภิมมย์ศรี และสุกรี หลังปูเต๊ะ.” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 3 มีนาคม 2552. <http://www.deepsouthwatch.org/node/496> (สืบค้นเมื่อ 13 มีนาคม 2559).
- โรงเรียนนักรบชายแดนใต้. *News Monitor*, ฉ. 23 (23 ธันวาคม 2556). http://www.deepsouthwatch.org/sites/default/files/newsmomitor23_23dec2013.pdf (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559).
- โรงเรียนนักรบชายแดนใต้. *News Monitor*, ฉ. 24 (30 ธันวาคม 2556). http://www.deepsouthwatch.org/sites/default/files/newsmomitor24_30dec2013.pdf (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559).

เลขา เกลี้ยงเกล้า. “10 ปีไฟใต้...การขับเคลื่อนอันหลากหลายของภาคประชาสังคม,” *สำนักข่าวอิศรา*, 5 มกราคม 2557, <http://www.isranews.org/isranews-article/item/26369-movement.html> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559).

ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี และสุภาภรณ์ พนัสนาซี. “ฐานข้อมูล DSID: การวิเคราะห์ข้อมูลเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในรอบปี 2558.” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 4 มกราคม 2559. <http://www.deepsouthwatch.org/node/7942> (สืบค้นเมื่อ 4 มกราคม 2559).

ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี. “19 ประเด็นกับความแปรปรวนที่เป็นพิษ: บทวิเคราะห์สถานการณ์ชายแดนใต้ในวันที่สภาวะคงที่กำลังเปลี่ยนไป.” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 28 เมษายน 2559. <http://www.deepsouthwatch.org/node/8580> (สืบค้นเมื่อ 28 เมษายน 2559).

ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี. “ความจริงที่คุณไม่อาจฟัง: ความขัดแย้งที่รุนแรงในชายแดนใต้/ปาตานีกับทศวรรษของความเป็นจริงที่สับสนกดดันและการหาทางออกอันไม่แน่นอน.” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้. 25 กรกฎาคม 2557. <http://www.deepsouthwatch.org/node/5974> (สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2559).

ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี. “มุมมองของประชาชนชายแดนใต้: ‘ความหวัง’ ในสถานการณ์ความรุนแรงอันยืดเยื้อได้ร่วมเงาแห่ง ‘สันติภาพ’.” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 16 เมษายน 2556. <http://www.deepsouthwatch.org/node/4147> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).

“ศอ.บต.เผยแผนดับไฟใต้เน้น ‘เอกภาพ-ไม่ซ้ำซ้อน’.” *มติชน*, 3 กรกฎาคม 2557. ฐานข้อมูลนิวส์เซ็นเตอร์ (NewsCenter) (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).

ศักดิ์ดา แสงสนิท. *บทบาทของกองทัพไทยในปฏิบัติการเพื่อสันติภาพ*. เอกสารประกอบการบรรยาย. <http://j3.rtarf.mi.th/poc/Document/data/rtarf%20role%20in%20poc.pdf> (สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2559).

ศูนย์สันติวิธี, แผนกพาคคนกลับบ้าน. “ความเป็นมาโครงการพาคคนกลับบ้าน.” โครงการพาคคนกลับบ้าน, <http://www.klubkumpong.com/history.html> (สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2559).

ศูนย์สันติวิธี, แผนกพาคคนกลับบ้าน. “สรุปยอดผู้ออกมารายงานตัวแสดงตนเข้าร่วมโครงการพาคคนกลับบ้านตั้งแต่ 11 กันยายน 2555 - 6 เมษายน 2559.” โครงการพาคคนกลับบ้าน. <http://www.klubkumpong.com/Summary%20party.html> (สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2559).

สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. *รายงานประจำปีการประเมินคุณภาพ Self Assessment Report (SAR) ตามแนวทางเกณฑ์รางวัล*

- คุณภาพแห่งชาติ (TQA) ประจำปีการศึกษา 2553. สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา. [http://culture.pn.psu.ac.th/cu/images/documents/TQA/2553/TQA-53\(รูปเล่ม\).pdf](http://culture.pn.psu.ac.th/cu/images/documents/TQA/2553/TQA-53(รูปเล่ม).pdf) (สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2559).
- สมัชชา นิลปัทม์. “วาทกรรมสื่อมวลชนในกระบวนการสันติภาพชายแดนใต้/ปาตานี.” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 24 กุมภาพันธ์ 2558. <http://www.deepsouthwatch.org/node/6869> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).
- สมาชิกหมายเลข 788112. “สยามเคยล่าอาณานิคมด้วยเหอ.” *Pantip*, นำข้อมูลขึ้นเมื่อ 28 เมษายน 2556. <http://pantip.com/topic/30421513> (สืบค้นเมื่อ 18 กรกฎาคม 2559).
- “สั่งเตรียมรับมือแนวร่วมป่วนใต้ตอบโต้เจ้าหน้าที่หลังโดนเช็กบิล.” *เดลินิวส์*, 20 พฤศจิกายน 2552. ฐานข้อมูลนิวส์เซ็นเตอร์ (NewsCenter) (สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2559).
- “สัมภาษณ์พิเศษ นายพลากร สุวรรณรัฐ ผอ.ศอ.บต.,” *สยามรัฐ*, 6 เมษายน 2544. ฐานข้อมูลนิวส์เซ็นเตอร์ (NewsCenter) (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).
- สำนักกฎหมาย สิทธิมนุษยชน และเยียวยา กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า. “หลักสิทธิมนุษยชน และกฎหมายที่ควรทราบสำหรับผู้ปฏิบัติงานด้านความมั่นคงในพื้นที่จชต.” ศูนย์ปฏิบัติการตำรวจจังหวัดชายแดนภาคใต้, <http://sochotopolice.com/sochoto/index.php/download/category/79-ประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนและกฎหมายด้านความมั่นคง.html> (สืบค้นเมื่อ 28 เมษายน 2559).
- “หลักสูตรวิทยาลัยประชาชน.” วิทยาลัยประชาชน, <http://www.peoplecollegeofpatani.org/web/th/curriculum> (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2559).
- อสนียาพร นนทิพากร [นามแฝง]. “กระเทาะเปลือกครบรอบ 1 ปี เวที Bicara Patani.” SouthPeace. นำข้อมูลขึ้นเมื่อ 30 กันยายน 2557. <http://www.deepsouthwatch.org/node/6221> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559).
- อับดุลเลาะ วันอะฮ์หมัด. “ถอดรหัสจิ้งหะกั่วของปีอาร์เอ็น ผ่านอุस्ताซฮาซัน ตอยิบ,” AwanBook. นำข้อมูลขึ้นเมื่อ 17 ธันวาคม 2556. <http://www.deepsouthwatch.org/node/5081> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559).
- อับดุลเลาะ วันอะฮ์หมัด. “คำชี้แจงและจุดยืน.” AwanBook. นำข้อมูลขึ้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2556. <http://www.deepsouthwatch.org/node/5006> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).
- อับดุลเลาะ วันอะฮ์หมัด. “แถลงการณ์จากปีอาร์เอ็นผ่านยูทูบ โดยฮัจญี อาตัม มุฮัมหมัดนุร.” AwanBook. นำข้อมูลขึ้นเมื่อ 26 พฤษภาคม 2556. <http://www.deepsouthwatch.org/node/4300> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).

“อาบูฮาฟิซ อัลฮากิม: หนึ่งปีการพูดคุยสันติภาพ เราอยู่ตรงจุดไหน?”. *โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้*, 3 มกราคม 2559, แปลโดย สระอนี ตือระะ. <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/7940> (สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2559).

อินเตอร์เนชันแนลโครซิงกรุป. “ปัญหาภาคใต้ของไทย: การลุกฮือไม่ใช่สงครามศาสนา.” *รายงานภาคพื้นเอเชีย ฉบับที่ 98*, 18 พฤษภาคม 2005. http://www.crisisgroup.org/~media/Files/asia/south-east-asia/thailand/Thai%20translations/098_southern_thailand_insurgency_not_jihad_thai_.pdf (สืบค้นเมื่อ 11 มิถุนายน 2559).

อิมรอน ซาเหาะ และกองบรรณาธิการโรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้. “จะสันติสุขหรือสันติภาพ? ดุลยปาฐก ‘พล.ต.ชินวัฒน์ แม้นเดช - อาบูฮาฟิซ อัลฮากิม’.” *โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้*. 28 กุมภาพันธ์ 2558. <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/6886> (สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2559).

อิมรอน ซาเหาะ. “‘รศ.ดร. ชูสิทธิ์ วิรุณหะ’ ทำทนายประวัติศาสตร์ ‘เกิดอะไรกันแน่ที่ปัตตานีที่มากกว่าความสัมพันธ์เพียงแค่งกับสยาม’.” *โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้*, 3 พฤศจิกายน 2558. <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/7730> (สืบค้นเมื่อ 25 มิถุนายน 2559).

“เอกสาร ‘General Consensus on Peace Dialogue Process’ (ฉันทามติทั่วไปว่าด้วยกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติภาพ) พร้อมคำแปล.” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 10 มีนาคม 2556. <http://www.deepsouthwatch.org/node/4013> (สืบค้นเมื่อ 31 ธันวาคม 2558).

“ฮัสซัน ตอยิบ นำประกาศ B.R.N.ผ่านยูทูป ย้ำสู้เพื่ออิสรภาพปัตตานี ยื่น5ข้อเจรจากรัฐไทย.” *โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้*. 28 เมษายน 2556. <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/4198> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).

“ฮัสซัน ตอยิบ นำประกาศ B.R.N.ผ่านยูทูป ย้ำสู้เพื่ออิสรภาพปัตตานี ยื่น5ข้อเจรจากรัฐไทย.” *โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้*. 28 เมษายน 2556. <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/4198> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).

ฮารา ซินทาโร. “การแปลคำแถลงการณ์ทาง youtube จากขบวนการ BRN.” Shintaro, นำข้อมูลขึ้นเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2556. <http://www.deepsouthwatch.org/node/4340> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).

ฮารา ซินทาโร. “เก็บความบทสัมภาษณ์ ‘ฮัสซัน ตอยิบ’ ผ่านทางสถานีวิทยุมีเดียสลาดัน.” Shintaro. นำข้อมูลขึ้นเมื่อ 10 สิงหาคม 2556. <http://www.deepsouthwatch.org/node/4600> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).

ฮารา ซินทาโร. “ข้อสังเกตเกี่ยวกับบทสัมภาษณ์อุสตาซฮัสซัน ตอยิบครั้งที่ 2.” Shintaro, นำข้อมูลขึ้นเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2556. <http://www.deepsouthwatch.org/node/4824> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).

ฮารา ซินทาโร. “บทแปล ‘คำอธิบายต่อข้อเรียกร้องขั้นแรก 5 ข้อ ของ BRN’.” Shintaro. นำข้อมูลขึ้นเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2556. <http://www.deepsouthwatch.org/node/4301> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).

ฮารา ซินทาโร. “บทแปลคำแถลงการณ์ของ ‘ปีอาร์เอ็น’ (ฉบับชั่วคราว).” Shintaro. นำข้อมูลขึ้นเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2556. <http://www.deepsouthwatch.org/node/4197> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).

การสัมภาษณ์

กรिया มูซอ อดีตเลขาธิการสหพันธ์นิสิต นักเรียน และเยาวชนปาตานี, สนทนากับผู้วิจัย, ปัตตานี, 9 พฤษภาคม 2558.

คชา (นามสมมติ). เจ้าหน้าที่กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ภาค 4 ส่วนหน้า, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, นราธิวาส, 23 ธันวาคม 2558.

จารุณี (นามสมมติ). นักวิเคราะห์สำนักข่าวกรองแห่งชาติ, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กรุงเทพฯ, 7 มีนาคม 2559.

ชวิน (นามสมมติ). อาจารย์ประจำโรงเรียนเสนาธิการทหารบก, สัมภาษณ์โดยนักวิจัย, กรุงเทพฯ, 4 มกราคม 2559.

ภูอริก (นามสมมติ). สมาชิกมาราปาตานีจากปีอาร์เอ็น, สนทนาทางโทรศัพท์, 12 ตุลาคม 2558; สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กัวลาลัมเปอร์, 12 มกราคม 2559.

โต๊ะยี่ (นามสมมติ). สมาชิกปีอาร์เอ็น, สนทนากับผู้วิจัย, ปัตตานี, 27 ตุลาคม 2558.

นภา (นามสมมติ). เจ้าหน้าที่กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ภาค 4 ส่วนหน้า, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, ยะลา, 17 ธันวาคม 2558.

นักรบ บุญบัวทอง. รองผู้อำนวยการศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 5 กอ.รมน. และเลขานุการคณะพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กรุงเทพฯ, 5 มกราคม 2559.

ปัญญา (นามสมมติ). นายทหารกองทัพบก, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, สนทนาทางโทรศัพท์, 18 ธันวาคม 2558.

มะสุกรี ฮารี. หัวหน้าคณะพูดคุยเพื่อสันติภาพของมาราปาตานี, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กัวลาลัมเปอร์,
10 มกราคม 2559

มะฮ์ยิดดีน (นามสมมติ). นักกิจกรรมเคลื่อนไหวชาวมลายูปาตานี, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, ปัตตานี, 11
ธันวาคม 2558.

วิเทศ (นามสมมติ). เจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศ, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กรุงเทพฯ, 28
ธันวาคม 2558.

สมเกียรติ บุญชู. อดีตรองเลขาธิการสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย,
กรุงเทพฯ, 16 มกราคม 2559.

สมศักดิ์ (นามสมมติ). สมาชิกคณะพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้คนหนึ่ง, สนทนาทาง
โทรศัพท์, 23 มกราคม 2559.

สุณัย ผาสุก. ที่ปรึกษา Human Rights Watch ประจำประเทศไทย, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กรุงเทพฯ,
7 มีนาคม 2559.

อาบูฮาฟิซ อัลฮาгим [นามแฝง]. สมาชิกอาวุโสบีเอ็นพีพีและคณะพูดคุยเพื่อสันติภาพมาราปาตานี,
สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กลันตัน, 23 และ 25 ธันวาคม 2558.

อาวัง ญาบะ. ประธานมาราปาตานี, สัมภาษณ์โดยผู้วิจัย, กัวลาลัมเปอร์, 12 มกราคม 2559

ฮารา ซินทาโร. นักแปลและอดีตอาจารย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, สัมภาษณ์
โดยนักวิจัย, ปัตตานี, 21 ธันวาคม 2558.

ฮารูน (นามสมมติ). อุลามาร์คนหนึ่ง, สนทนากับผู้วิจัยและคณะทำงานศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์
ภาคใต้, ปัตตานี, 15 ธันวาคม 2557

เอกสารไม่ตีพิมพ์

กระทรวงมหาดไทย, กรมการปกครอง. หนังสือด่วนมากที่ 6528/2506 ลงวันที่ 23 เมษายน 2506.
*เรื่องการเรียกชื่อจังหวัดปัตตานี ถึงผู้ว่าราชการทุกจังหวัด อ้างถึงใน ขจัดภัย บुरุษพัฒนา. ไทย
มุสลิม. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2519.*

[กองบัญชาการผสมพลเรือน ตำรวจ ทหารที่ 43?]. “ความเป็นมาของขบวนการโจรก่อการร้าย
(ขจก.).” เอกสารลับมาก.

คำสั่งกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า (เฉพาะ) ที่ 1833/57 เรื่อง จัดตั้งคณะ
ประสานงานระดับพื้นที่ในการพูดคุยเพื่อสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, ลงวันที่ 31
ธันวาคม 2557.

คำสั่งกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า (เฉพาะ) ที่ 1472/58 เรื่อง จัดตั้งคณะ
ประสานงานระดับพื้นที่, ลงวันที่ 31 ตุลาคม 2558.

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 200/2548 เรื่อง นโยบายและการพัฒนาระบบการบริหารเพื่อเสริมสร้าง
สันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้, ลงวันที่ 31 พฤษภาคม 2548.

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 230/2557 เรื่อง การจัดตั้งกลไกขับเคลื่อนกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติ
สุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน 2557.

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 260/2547 เรื่อง นโยบายและแนวทางการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้าง
สันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้, ลงวันที่ 4 ตุลาคม 2547.

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 68/2547 เรื่อง นโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดน
ภาคใต้, ลงวันที่ 24 มีนาคม 2547.

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 8/2524 เรื่อง การแก้ไขปัญหาการบริหารราชการในจังหวัดชายแดน
ภาคใต้, ลงวันที่ 20 มกราคม 2524.

โครงการจัดตั้งสถาบันสมุทรรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา. “เอกสารนำเสนอการประชุมเพื่อหารือ
เรื่อง แผนการผลิตบัณฑิตของโครงการจัดตั้งสถาบันสมุทรรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา.”
เอกสารนำเสนอการประชุมเพื่อหารือ เรื่อง แผนการผลิตบัณฑิตของโครงการจัดตั้งสถาบัน
สมุทรรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ณ ห้องประชุม 1 สำนักงานอธิการบดี
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 11 กันยายน 2558.

ทวีป เนตรนิยม. ถึง อักษรา เกิดผล หัวหน้าคณะพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, ลับที่สุด
ด่วนที่สุด, ที่ นร 0807/2176, เรื่อง การตอบข้อเสนอมของ Part B, ลงวันที่ 7 ตุลาคม 2558.

แนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปัตตานี. “ธรรมนูญ 1975 แนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปัตตานี
(B.R.N.)” (เอกสารแปลจากต้นฉบับภาษามลายูญาวี, ได้รับจากเจ้าหน้าที่สำนักข่าวกรอง
แห่งชาติ).

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การเปลี่ยนชื่อสถาบันอุดมศึกษาเอกชน. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม
ที่ 130 ตอนที่ 133 ง (19 ธันวาคม 2556): 3.

ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 98/2557 เรื่อง การแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้
, ลงวันที่ 21 กรกฎาคม 2557.

ฝ่ายเลขานุการ คณะทำงานขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้, แผนปฏิบัติการการ
แก้ไขปัญหาและพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2558-2560, (9 กรกฎาคม 2557).

พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2553, มาตรา 4, ราชกิจจานุเบกษา,
เล่มที่ 127 ตอนที่ 80 ก (29 ธันวาคม 2553): 1-16.

ศูนย์ความร่วมมือทรัพยากรสันติภาพ. “ข้อเห็นต่างเรื่องการเรียกชื่อของแต่ละฝ่ายในการพูดคุยสันติภาพ.” เอกสารเชิงประเด็นเพื่อนำเสนอต่อคณะพูดคุยของฝ่ายเอและฝ่ายบี, 3 กันยายน 2558.

ศูนย์สันติวิธี, แผนกพาคณกลับบ้าน. “โครงการพาคณกลับบ้าน.” (มปท., มปป.) (แผ่นพับ).

สถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ และคณะ. “บทสรุปผู้บริหาร: การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งที่ 1 (Peace Survey).” เอกสารประกอบการแถลงผลสำรวจความคิดเห็น, ณ คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 17 พฤษภาคม 2559.

สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, กลุ่มงานความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้. “ร่างแรก นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2554 – 2557 (9 มิถุนายน 2554).” เอกสารประกอบการถกแถลงกับคณะทำงานสันติวิธี สกว., โรงแรมตรัง กรุงเทพฯ, 10 มิถุนายน 2554.

สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, สำนักงานความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้และชนต่างวัฒนธรรม. “ร่างที่สอง นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2554 – 2557 (12 กรกฎาคม 2554).” เอกสารประกอบการประชุมคณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธี, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์, 12 กรกฎาคม 2554.

สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, สำนักยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้และชนต่างวัฒนธรรม. “ร่างนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2554 – 2557 (1 กันยายน 2554).” เอกสารประกอบการประชุมคณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธี, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์, 14 กันยายน 2554.

สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, สำนักยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้และชนต่างวัฒนธรรม. “ร่างนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2554 – 2557.” เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2554-2557, โรงแรมทีเคพาเลส, กรุงเทพฯ, 28 กันยายน 2554.

สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, สำนักยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้และชนต่างวัฒนธรรม. *นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555-2557.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, 2555.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสวัสดิภาพแห่งชาติ, สำนักยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้และชนต่าง
วัฒนธรรม. นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2555-2557.

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, 2555.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสวัสดิภาพแห่งชาติ, สำนักยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้, บันทึก
ข้อความที่ นร 0807/2234, เรื่อง *สรุปสาระสำคัญการประชุมคณะทำงานขับเคลื่อนการ
แก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งที่ 1/2557*, 3 กรกฎาคม 2558 ใน *ประกาศ คำสั่ง
ข้อสั่งการ และแผนปฏิบัติการการแก้ไขปัญหาและพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2558-
2560*, รวบรวมโดย สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสวัสดิภาพแห่งชาติ, 27-28. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
เลขาธิการคณะกรรมการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2557?

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสวัสดิภาพแห่งชาติ, สำนักยุทธศาสตร์ความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้และชนต่าง
วัฒนธรรม. “(ร่าง) นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2558-
2560.” เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาร่างนโยบายการบริหารและ
การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2558-2560, 11-12 พฤษภาคม 2558.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสวัสดิภาพแห่งชาติ. “แผนขับเคลื่อนกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดน
ภาคใต้.” เอกสารลับมาก. 2557?

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสวัสดิภาพแห่งชาติ. *คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 206/2549 เรื่อง นโยบายเสริมสร้าง
สันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้*. กรุงเทพฯ: สำนักความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้
(สขต.), 2555.

สำนักนโยบายและแผน กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ภาค 4 ส่วนหน้า,
บันทึกข้อความที่ นร. 5119.1(สนผ.)678 เรื่อง *การดำเนินการตามโครงการพาคนกลับบ้าน
อย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรมของ ฉก.ทพ.47 ในพื้นที่ อ.ยะหา และ อ.กาบัง จว.ย.ล.*, 14
กุมภาพันธ์ 2558.

อ.บางนรา. “ปัตตานี: อดีต – ปัจจุบัน.” เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการเรื่อง “โลกของอิสลาม
และมุสลิมในอุษาคเนย์” ณ โรงแรมทวินโลตัส จังหวัดนครศรีธรรมราช, 28-29 พฤศจิกายน
2551.

อักษรา เกิดผล. ถึง Ahmad Zamzamin bin Hashim, ที่ นร 5114(สส.คณะพูดคุยฯ)/362, เรื่อง
ข้อคิดเห็นต่อประเด็นที่เป็นข้อเสนอของ Party B, ลงวันที่ 9 ตุลาคม 2558.

อ่าววัง ญาบะ. “ถ้อยแถลงในวาระครบรอบกระบวนการสันติภาพปาตานีปีที่ 3.” เอกสารประกอบการ
กล่าวปาฐกถาในกิจกรรม ‘ดุลยปาฐก’ ภายในงานวันสื่อสันติภาพชายแดนใต้/ปัตตานี ครั้งที่

3 และสมัชชาสันติภาพ 2016 "สันติภาพเดิหน้า" ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 28 กุมภาพันธ์ 2559.

Books and Book Articles

Amnesty International. *They Took Nothing But His Life: Unlawful Killings in Thailand's Southern Insurgency*. London: Amnesty International, 2011.

Arendt, Hannah. *On Violence*. New York: Harcourt, Brace and World, 1970.

Askew, Marc. *Conspiracy, Politics, and a Disorderly Border: The Struggle to Comprehend Insurgency in Thailand's Deep South*. Washington DC: East-West Center, Policy Studies 29, 2007.

Bailey, Conner and Miksic, John N. "Introduction." In *History of the Malay Kingdom of Patani*, second edition. Chiang Mai: Silkworm Books, 2005.

Berghof Foundation. "Conflict Transformation – Theory, Principles, Actors." *Berghof Glossary on Conflict Transformation: 20 Notions for Theory and Practice*, 22-27. Berlin: Berghof Foundation Operations GmbH, 2012.

Berghof Foundation. "Facilitation, Mediation, Negotiation." In *Berghof Glossary on Conflict Transformation: 20 Notions for Theory and Practice*, 49-53. Berlin: Berghof Foundation Operations GmbH, 2012.

Bhatia, Michael V. (editor). *Terrorism and the Politics of Naming*. London and New York: Routledge, 2008.

Chaiwat Satha-Anand. "Introduction: 'The Life of This World...'" In *The Life of This World: Negotiated Muslim Lives in Thai Society*. Singapore: Marshall Cavendish, 2005.

Chaiwat Satha-Anand. "Pattani in the 1980s: Academic Literature as Political Stories." In *The Life of This World: Negotiated Muslim Lives in Thai Society*. 29-59. Singapore: Marshall Cavendish Academic, 2005.

Connolly, William E. "Preface to the Third Edition." In *The Terms of Political Discourse*, third edition. Oxford: Blackwell, 1997. Quoted in Michael V. Bhatia.

“Fighting Words: Naming Terrorists, Bandits, Rebel and Other Violent Actors.”
Third World Quarterly 26, no. 1 (2005): 5-22.

Connolly, William E. *The Terms of Political Discourse*. second edition. Oxford: Martin Robertson, 1983.

Connors, Michael K. “War on Error and the Southern Fire: How Terrorism Analysts Get It Wrong,” In *Rethinking Thailand’s Southern Violence*, edited by Duncan McCargo, 145-164. Singapore: NUS Press, 2007.

Cooper, Tara, Merz, Sebastian and Shah, Mila. “A More Violent World?: Global Trend in Organised Violence.” In *Advancing Conflict Transformation: The Berghof Handbook II*, edited by Beatrix Austin, Martina Fischer and Hans J. Giessmann, 23-48. Opladen/Farmington Hills: Barbara Budrich, 2011.

Davisakd Puaksom. “Of a Lesser Brilliance: Patani Historiography in Contention.” In *Thai South and Malay North: Ethic Interaction on a Plural Peninsula*, edited by Michael J. Montesano and Patrick Jory, 71-88. Singapore: NUS Press, 2008.

Department of International Organization, Ministry of Foreign Affairs. “Thailand’s Information and Clarifications on the Draft Amnesty International Report on the Situation in the Southern Border Provinces of Thailand” in *They Took Nothing but His Life: Unlawful Killings in Thailand’s Southern Insurgency*, 53-59. London: Amnesty International, 2011.

Escola de Cultura de Pau. *Alert 2014! Report on Conflicts, Human Rights and Peacebuilding*. Barcelona: Icaria, 2014.

Fish, Stanley. “Normal Circumstances, Literal Language, Direct Speech Acts, the Ordinar, the Everyday, the Obvious, What Goes Without Saying, and Other Special Cases.” In *Interpretive Social Science*, edited by Rabinow, Paul and Sullivan, William M. Berkeley: University of California Press, 1979. อ้างถึงใน Connolly, William E. *The Terms of Political Discourse*. second edition. Oxford: Martin Robertson, 1983.

Foucault, Michel. “Politics and the Study of Discourse.” In *The Foucault Effect: Studies in Governmentality, with Two Lectures and Interview with Michel*

- Foucault*, edited by Graham Burchell, Colin Gordon and Peter Miller, 53-72. Chicago: University of Chicago Press, 1991.
- Foucault, Michel. "The Order of Discourse." In *Language and Politics*, edited by Michael J. Shapiro, 108-138. New York: New York University Press, 1984.
- Gallie. W.B. "Essentially Contested Concepts." In *Proceeding of the Aristotelian Society*, LVI (1955) อ้างถึงใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร, *ภาษากับการเมือง/ความเป็นการเมือง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.
- Gluck, Carol and Tsing, Anna Lowenhaupt, eds. *Words in Motion: Toward a Global Lexicon*. Durham and London: Duke University Press, 2009.
- Gluck, Carol. "Words in Motion." In *Words in Motion: Toward a Global Lexicon*, edited by Carol Gluck and Anna Lowenhaupt Tsing, 3-10. Durham and London: Duke University Press, 2009.
- Gurr, Ted Robert. "Self-Determination Movements and Their Outcomes." In *Political Rebellion: Causes, Outcomes and Alternatives*. 160-169. New York: Routledge, 2015.
- Harff, Barbara and Gurr, Ted Robert. *Ethnic Conflict in World Politics*. Second edition. Oxford: Westview Press, 2004).
- Helbardt, Sascha. *Deciphering Southern Thailand's Violence: Organization and Insurgent Practice of BRN-Coordinate*. Singapore: ISEAS-Yosof Ishak Institute, 2015.
- Human Rights Watch. "It Was Like Suddenly My Son No Longer Existed: Enforced Disappearances in Thailand's Southern Border Provinces." 19, no. 5 (August 2007).
- Human Rights Watch. "No One is Safe: Insurgent Attack on Civilians in Thailand's Southern Border Province." 19, no. 13 (March 2007).
- Ibrahim Syukri [pseud.]. *History of the Malay Kingdom of Patani*. Translated by Conner Bailey and John N. Miksic. Ohio: Ohio University Press. 1985.
- Ibrahim Syukri [pseud.]. *History of the Malay Kingdom of Patani*. Translated by Conner Bailey and John N. Miksic. Second edition. Chiang Mai: Silkworm Books. 2005.

- International Crisis Group. "Southern Thailand: Insurgency, Not Jihad," *Asia Report*, No. 98. Jakarta and Brussel: International Crisis Group, 2005.
- Jory, Patrick. "From 'Melayu Patani' to 'Thai Muslim'- The Spectre of Ethnic Identity in Southern Thailand." *API Working Paper*, no. 84. Singapore: Asia Research Institute, 2007.
- Kasian Tejapira. "Thammarat/Good Governance in Glocalizing Thailand." In *Words in Motion: Toward a Global Lexicon*, edited by Carol Gluck and Anna Lowenhaupt Tsing, 306-326. Durham and London: Duke University Press, 2009.
- Kriesberg, John, Northrup, Terrell and Thorson, Stuart, editors. *Intractable Conflicts and Their Transformation*. Syracuse: Syracuse University Press, 1989. Quoted in Johannes Botes. "Conflict Transformation: A Debate over Semantics or a Crucial Shift in the Theory and Practice of Peace and Conflict Studies?" In *International Journal of Peace Studies* 8, no. 2 (Autumn/Winter 2003): 1-27.
- Kriesberg, Louis. "The State of the Art in Conflict Transformation." In *Advancing Conflict Transformation: The Berghof Handbook II*, edited by Beatrix Austin, Martina Fischer and Hans j. Giessmann, 49-73. Opladen/Farmington Hills: Barbara Budrich, 2011.
- Lederach, John Paul. "Conflict Transformation in Protracted Internal Conflict: The Case for a Comprehensive Network." In *Conflict Transformation*, edited by Kumar Rupesinghe. New York: St. Martin's Press, 1995. Quoted in Johannes Botes, "Conflict Transformation: A Debate over Semantics or a Crucial Shift in the Theory and Practice of Peace and Conflict Studies?," In *International Journal of Peace Studies* 8, no. 2 (Autumn/Winter 2003): 1-27.
- Lederach, John Paul. *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies*. Washington DC: United States Institute of Peace Press, 1997.
- Liow, Joseph Chinyong and Pathan, Don. *Confronting Ghosts: Thailand's Shapeless Southern Insurgency*. Sydney: Lowy Institute for International Policy, 2010.
- Little, Adrian. "Debating Peace and Conflict in Northern Ireland." In *Political Discourse and Conflict Resolution: Debating Peace in Northern Ireland*, edited

- by Katy Hayward and Catherine O'Donnell, 209-223. New York: Routledge, 2011.
- McCargo, Duncan. "Patani Militant Leaflets and the Use of History." In *Ghosts of the Past in Southern Thailand: Essays on the History and Historiography of Patani*, edited by Patrick Jory, 277-297. Singapore: NUS Press, 2013.
- McCargo, Duncan. *Tearing Apart the Land: Islam and Legitimacy in Southern Thailand*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2008.
- Milner, Anthony and Quilty, Mary, eds. *Australia in Asia: Comparing Cultures*. Oxford: Oxford University Press, 1996.
- Moore, Margaret. "Introduction: The Self-Determination Principle and the Ethics of Secession." In *National Self-Determination and Secession*, edited by Margaret Moore, 1-13. Oxford and New York: Oxford University Press, 1998.
- Mouffe, Chantal. *On the Political*. London and New York: Routledge, 2005.
- Nilsen, Marte. *Negotiating Thainess: Religious and National Identities in Thailand's Southern Conflict*. Lund: Media-Tryck, Lund University, 2012.
- Rohan Gunaratna. *Conflict and Terrorism in Southern Thailand*. Singapore: Marshall Cavendish Academic, 2005.
- Surin Pitsuwan. *Islam and Malay Nationalism: A Case Study of the Malay Muslims of Southern Thailand*. Bangkok: Thai Khadi Research institute, Thammasat University. 1985.
- Talbott, John. *The War Without a Name: France in Algeria, 1954-1962*. New York: Knopf, 1980.
- The Peace Dialogue Panel. *The Peace Dialogue Process in Southern Border Provinces*. Bangkok: Office of the Peace Dialogue Panel Secretariat, 2016.
- Termes, Peter S. *The Just War: An American Reflection on the Morality of War in Our Time*. Chicago: Ivan R. Dee, 2003. Quoted in Michael V. Bhatia. "Fighting Words: Naming Terrorists, Bandits, Rebel and Other Violent Actors." *Third World Quarterly* 26, no. 1 (2005): 5-22.
- Thompson, Robert. *Defeating Communist Insurgency: Experiences of Malaya and Vietnam*. London: Chatto & Windus, 1966.

- Ukrist Pathmanand. "Thaksin's Achilles' Heel: The Failure of Hawkish Approaches in the Thai South." In *Rethinking Thailand's Southern Violence*, edited by Duncan McCargo, 69-88. Singapore: NUS Press, 2007.
- Wan Kadir Che Man. *Muslim Separatism: The Moros of Southern Philippines and the Malays of Southern Thailand*. Singapore: Oxford University Press, 1990.
- Wattana Sugansil. "Islam, Radicalism, and Violence in Southern Thailand: Berjihad di Patani and the 28 April 2004 Attacks." In *Rethinking Thailand's Southern Violence*, edited by Duncan McCargo, 112-136. Singapore: NUS Press, 2007.
- Wolf, Stefan and Weller, Marc. "Self-Determination and Autonomy: A Conceptual Introduction." In *Autonomy, Self-governance and Conflict Resolution: Innovative Approaches to Institutional Design in Divided Societies*, edited by Stefan Wolf and Marc Weller, 1-22. London and New York: Routledge, 2005.

Articles

- Andre, Verginie. "The Janus Face of New Media Propaganda: The Case of Patani Neojihadist YouTube Warfare and Its Islamophobic Effect on Cyber-Actors." Special Issue, *Islam and Christian-Muslim Relations* 25, no. 3, (2014): 335-356.
- Askew, Marc and Helbardt, Sascha. "Becoming Patani Warriors: Individuals and the Insurgent Collective in Southern Thailand." *Studies in Conflict & Terrorism* 35 (2012): 779-809.
- Askew, Marc. "Fighting with Ghost: Querying Thailand's 'Southern Fire'." *Contemporary Southeast Asia* 32, no. 2 (2010): 117-155.
- Askew, Marc. "Fighting with Ghost: Querying Thailand's 'Southern Fire'." *Contemporary Southeast Asia* 32, no. 2 (2010): 117-55.
- Barnes, Catherine. "Civil Society and Peacebuilding: Mapping Functions in Working for Peace." *The International Spectator* 44, no. 1 (March 2009): 131-147.
- Bhatia, Michael V. "Fighting Words: Naming Terrorists, Bandits, Rebel and Other Violent Actors." *Third World Quarterly* 26, no. 1 (2005): 5-22.

- Chaiwat Satha-Anand. "Pattani in the 1980s: Academic Literature as Political Stories." *Sojourn* 7 no. 1 (1992): 1-38.
- Davis, Anthony. "The Complexities of Unrest in Southern Thailand." *Jane's Intelligence Review*, 14, no. 9 (September 2002): 16-19.
- Draper, Katherine. "Why a War Without a Name May Need One: Policy-Based Application of International Humanitarian Law in the Algerian War." *Texas International Law Journal* 48, Issue 3 (2013): 575-603.
- Eugénie Mérieau. "Thailand's Deep State, Royal Power and the Constitutional Court (1997–2015)." *Journal of Contemporary Asia*, 46, no. 3 (2016): 445-466.
- Harb, Mona and Leenders, Reinoud. "Know Thy Enemy: Hizbullah, 'Terrorism' and the Politics of Perception." *Third World Quarterly* 26, no. 1 (2005): 169-194.
- Kasian Tejapira. "Signification of Democracy." *Thammasat Review* 1, no. 1 (October 1996): 5-13.
- McCargo, Duncan. "Autonomy for Southern Thailand: Thinking the Unthinkable?" *Pacific Affairs* 83, no. 2 (June 2010): 261-281.
- McDougall, James. "Savage Wars?: Codes of Violence in Algeria, 1980s-1990s." *Third World Quarterly* 26, no. 1 (2005): 113-128.
- Nantawan Haemindra. "The Problem of the Thai-Muslims in the Four Southern Provinces of Thailand (Part One)." *Journal of Southeast Asian Studies* 7, no. 2 (1976): 197-225.
- Nantawan Haemindra. "The Problem of the Thai-Muslims in the Four Southern Provinces of Thailand (Part Two)." *Journal of Southeast Asian Studies* 8, no.1 (1977): 85-105.
- Schreder, Michael J. "Bandits and Blanket Thieves, Communists and Terrorists: The Politics of Naming Sandinistas in Nicaragua, 1927-36 and 1979-90." *Third World Quarterly* 26, no. 1 (2005): 63-82.
- Srisompob Jitpiomsri and McCargo, Duncan. "The Southern Thai Conflict Six Years On: Insurgency, Not Crime." *Contemporary Southeast Asia: A Journal of International and Strategic Affairs* 32, no. 2 (August 2010): 156-183.

Suthaharan Nadarajah and Dhananjayan Sriskandarajah. "Liberation Struggle or Terrorism?: The Politics of Naming the LTTE." *Third World Quarterly* 26, no. 1 (2005): 83-96.

Wallensteen, Peter and Axell, Karin. "Armed Conflict at the End of the Cold War, 1989-1992." *Journal of Peace Research* 30, no. 3 (August 1993): 331-346.

Wallensteen, Peter and Axell, Karin. "Conflict Resolution and the End of the Cold War, 1989-93." *Journal of Peace Research* 31, no. 3 (August 1994): 333-349.

Wanis-St.John, Anthony and Kew, Darren. "Civil Society and Peace Negotiation: Confronting Exclusion." *International Negotiation* 13 (2008): 11-36.

Zawacki, Benjamin. "Politically Inconvenient, Legally Correct: A Non-international Armed Conflict in Southern Thailand." *Journal of Conflict and Security Law* (2012), 1-29.

Newspaper

Veera Prateepchaikul. "South is One Tough Nut for NCPO to Crack." *Bangkok Post*. July 14, 9.

Theses and Research

Chavivun Prachuabmoh. "The Role of Women in Maintaining Ethnic Identity and Boundaries: A Case of Thai-Muslims (Malay Speaking Group) in Southern Thailand." Ph.D. dissertation, Department of Anthropology, University of Hawaii, 1980.

Helbardt, Sascha. "Deciphering Southern Thailand's Violence: Organisation and Insurgent Practices of BRN-Coordinate." Ph.D dissertation, University of Passau, 2011.

Electronic Material

Abu Hafez Al-Hakim [pseud.]. "Peace Talk at Crossroad." Abu Hafez Al-Hakim, entry posted December 23, 2013. <http://www.deepsouthwatch.org/node/5109> (accessed July 15, 2016).

Abu Hafez Al-Hakim [pseud.]. "27 April 2016." Abu Hafez Al-Hakim, entry posted April 30, 2016. <http://www.deepsouthwatch.org/node/8600> (accessed May 20, 2016).

Abu Hafez Al-Hakim [pseud.]. "Dissecting the T-O-R." Abu Hafez Al-Hakim, entry posted May 19, 2016. <http://www.deepsouthwatch.org/node/8733> (accessed May 20, 2016).

Abu Hafez Al-Hakim [pseud.]. "Dissecting the T-O-R." Abu Hafez Al-Hakim, entry posted May 19, 2016. <http://www.deepsouthwatch.org/node/8733> (accessed May 20, 2016).

Abu Hafez Al-Hakim [pseud.]. "One Year of Peace Dialogue: Where are We?." Abu Hafez Al-Hakim, entry posted December 12, 2015, <http://www.deepsouthwatch.org/node/7833> (accessed March 15, 2016).

Abu Hafez Al-Hakim [pseud.]. "The Peace Talk Resumes?." Abu Hafez Al-Hakim, entry posted December 4, 2014. <http://www.deepsouthwatch.org/node/6485> (accessed July 15, 2016).

Abu Hafez Al-Hakim [pseud.]. "What is MARA Patani?." Abu Hafez Al-Hakim, entry posted May 26, 2015. <http://www.deepsouthwatch.org/ms/node/7211> (accessed June 1, 2016)

Ahmad Zamzamin Hashim. "Facilitating the Peace Dialogue: Challenges and Next Steps." Address, 3rd Pattani Peace Media Day and Peace Assembly of 2016: Peace, Moving Forward, Prince of Songkhla University, Pattani Campus, Pattani, February 28, 2016), http://www.deepsouthwatch.org/sites/default/files/zamzamin_text_peacemovingforward_en.pdf (accessed July 15, 2016).

- “Ambassador Kriangsak Kittichaisaree, LL.B., LL.M., Ph.D.” University of South Australia, <http://w3.unisa.edu.au/hawkecentre/events/2011events/Ambassador's%20CV-full.pdf> (accessed May 3, 2016).
- Amnesty International. “Thailand: Amnesty International submission to the UN Universal Periodic Review 12th session of the UPR Working Group.” UPR Info, October 2011, http://www.upr-info.org/sites/default/files/document/thailand/session_12_-_october_2011/ai-amnestyinternational-eng.pdf (accessed May 2, 2016).
- “Anti-peace Talks Banners Put Up in Deep South, Casualties Followed.” *Bangkok Post*, April 22, 2013. <http://www.bangkokpost.com/print/346473/> (accessed May 1, 2016).
- Askew, Marc. “Politics of Proclamations in South Thailand.” *Asia Times Online*, October 25, 2011. http://www.atimes.com/atimes/Southeast_Asia/MJ25Ae02.html (accessed August 20, 2015).
- Association Press. “Thailand, Muslim Militants Agree to Peace Talks.” *INQUIRER*. February 28, 2013, <http://newsinfo.inquirer.net/366487/thailand-muslim-militants-agree-to-peace-talks#ixzz4C18rXQnd> (accessed February 28, 2016).
- Beerli, Christine. “ICRC Operations and Engagement with Non-State Armed Groups in Non-International Armed Conflicts.” Paul Reuter Prize Award Conference on Contemporary Challenges of Non-International Armed Conflicts, International Committee of the Red Cross, December 12, 2013. <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/feature/2013/12-12-paul-reuter-prize-award-conference.htm> (accessed April 25, 2016).
- Boyce, Ralph L. “Southern Violence: Labeling the Militants ‘BRN-C’.” WikiLeaks, December 9, 2005. http://wikileaks.org/plusd/cables/05BANGKOK7573_a.html (accessed February 1, 2016).
- “Civil Society and Other Submissions.” Review on 05 October 2011. UPR Info, <http://www.upr-info.org/en/review/Thailand/Session-12---October-2011/Civil-society-and-other-submissions#top> (accessed March 3, 2016).

- Davis, Anthony. "Southern Thai Insurgents Stake Out Peace Terms." *Nikkei Asian Review*, October 11, 2015. <http://asia.nikkei.com/Politics-Economy/Policy-Politics/Southern-Thai-insurgents-stake-out-peace-terms> (accessed June 1, 2016).
- Department of the Army. *FM 3-24/MCWP 3-33.5 Insurgencies and Countering Insurgencies*. Federation of American Scientists, December 15, 2006. <http://fas.org/irp/doddir/army/fm3-24.pdf> (accessed May 10, 2016).
- Don Pathan. "It's unclear who speaks for who in Thailand's deep South." *The Nation*, March 13, 2013. <http://www.nationmultimedia.com/opinion/lts-unclear-who-speaks-for-who-in-Thailands-deep-S-30201777.html> (accessed March 15, 2016).
- Don Pathan. "MARA Patani and the Question of Legitimacy." *The Nation*, September 4, 2015. <http://www.nationmultimedia.com/opinion/MARA-Patani-and-the-question-of-legitimacy-30268066.html> (accessed June 1, 2016).
- "General Consensus on Peace Dialogue Process." United Nation Peacemaker, February 28, 2013. http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/TH_130228_GeneralConsensusPeaceProcess.pdf (accessed December 15, 2015).
- "Government of Thailand - Patani insurgents," Uppsala Conflict Data Program, <http://ucdp.uu.se/#/statebased/888> (accessed May 1, 2016).
- Hara Shintaro. "'Malay' is Still Misunderstood." Shintaro, entry posted April 23, 2013. <http://www.deepsouthwatch.org/node/4173> (accessed May 1, 2016).
- Human Rights Watch. "Thailand UPR Submission." UPR Info, March 2011. http://www.upr-info.org/sites/default/files/document/thailand/session_12_-_october_2011/hrw-humanrightswatch-eng.pdf (accessed May, 2 2016).
- International Committee of the Red Cross. "How is the Term 'Armed Conflict' Defined in International Humanitarian Law?." Opinion Paper, International Committee of the Red Cross, March 2008, <https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/opinion-paper-armed-conflict.pdf> (accessed 25 April, 2016).
- Mahmood Mamdani. "The Politics of Naming: Genocide, Civil War, Insurgency." *London Review of Books* 29, no. 5 (8 March 2007): 5-8, <http://www.lrb.co.uk/v29/n05/>

mahmood-mamdani/the-politics-of-naming-genocide-civil-war-insurgency
(accessed April 30, 2016).

“National Report Submitted in Accordance with Paragraph 15 (a) of the Annex to Human Rights Council Resolution 5/1, Thailand.” Human Rights Documents. July 19, 2011. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G11/149/41/PDF/G1114941.pdf> (accessed April 28, 2016).

Sahasak Phuangketkeow. “Opening Statement by H.E. Mr. Sihasak Phuangketkeow, Ambassador and Permanent Representative of Thailand and Special Envoy of the Royal Thai Government at the Universal Periodic Review of Thailand, 12th Session of the UPR Working Group of the Human Rights Council.” *Ministry of Foreign Affairs*, October 5, 2011, <http://mfa.go.th/humanrights/upr/statement-during-upr-process/156-opening-statement-at-the-universal-periodic-review-of-thailand-12th-session-of-the-upr-working-group-of-the-human-rights-council-5-october-2011> (accessed April 28, 2016).

Supawadee Wangsri. "Government Places Importance on Economic Development." *National News Bureau of Thailand*. September 13, 2014. http://thainews.prd.go.th/website_en/news/news_detail/WNPOL5709130010008 (accessed July 15, 2016).

“Thailand Recognises Malaysia's Role In Southern Thailand Peace Process – Najib.” *Bernama*, December 1, 2014. <http://www.bernama.com/bernama/v8/newsindex.php?id=1089807> (accessed December 2, 2014).

Uppsala Conflict Data Program. “Definition of Armed Conflict.” Department of Peace and Conflict Research, http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/definitions/definition_of_armed_conflict/ (accessed May 1, 2016).

Wikipedia contributors. "War." *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. <https://en.wikipedia.org/wiki/War> (accessed March 10, 2016).

Unpublished Documents

“Administration and Support Summary Discussion for Dialogue Process for Harmony in the Southern Border Provinces of Thailand.” Document of Thai Government Peace Panelist Presented for the First Technical Team Meeting of Joint Working Group – Peace Dialogue Process Held in Malaysia, November 12, 2015.

Aksra Kerdphol. to Ahmad Zamzamin bin Hashim, No. 5114/361, *Consideration on Party B’s Proposals*, October 9, 2015.

Awang Jabat. "Pemasyhuran MARA Patani." Document Disseminated at Press Conference of MARA Patani, Premiera Hotel, Kuala Lumpur, Malaysia, August, 27, 2015.

Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani. “Preliminary Demands by Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani Delegation in the Peace Dialogue with the Kingdom of Thailand 29th April 2013.” April 29, 2013.

Facilitator. “Terms of Reference: Joint Working Group – Peace Dialogue Process (JWG-PDP) Southern Thailand Border Provinces.” Facilitator’s First Draft Document (Version 1.0, August 24, 2015) for Second Informal Meeting of Joint Working Group – Peace Dialogue Process Held in Kuala Lumpur, Malaysia, August 25, 2015.

“Majlis Syura Patani (MARA PATANI) atau Patani Consultative Council (PCC).” เอกสารรายละเอียดเกี่ยวกับมาราปาตานี, ลงนาม ณ กัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2558.

MARA Patani. “Terms of Reference: Joint Working Group – Peace Dialogue Process (JWG-PDP) Patani.” MARA Patani’s First Draft Document (Version 1.0, November 11, 2015) for First Technical Team Meeting of Joint Working Group – Peace Dialogue Process Held in Malaysia, November 11-12, 2015.

“Technical Working Group for the TOR]. “Terms of Reference for Joint Working Group - Peace Dialogue Process (JWG-PDP) on the Southern Border Provinces of Thailand / Patani.” Document Drafted by Technical Working Group for the TOR, Kuala Lumpur, March 23, 2016.

“The Peace Dialogue Panel, Royal Thai Government]. “Terms of Reference on Administrative Arrangements for the Peace Dialogue Process in the Southern Border Provinces of Thailand.” Draft Document, Secret, May 24, 2016.

Voicebrn@gmail.com. "Letter and Attach a Copy of Preliminary Demands By Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani B.R.N." E-mail to Muhammad Ayub Pathan. May 27, 2013.

Bahasa Melayu

- Angkatan Bersenjata-BRN [กองกำลังติดอาวุธ-ปีอาร์เอ็น], “Pengistiharan keputusan Majlis Thura BRN,” *Youtube*, August 6, 2013, <https://www.youtube.com/watch?v=8JE9NiawBL8> (accessed March 1, 2016).
- Awang Jabat. “Ucapan Sempena Ulang Tahun Proses Damai Patani Kali ke 3.” *Deep South Watch*, February 28, 2016. http://www.deepsouthwatch.org/sites/default/files/awangjabat_text_peacemovingforward_ml.pdf (accessed June 1, 2016).
- DPP [Dewan Pimpinan Parti]. *Falsafah Jihad*. July 9, 1988. [in Jawi]
- Flyer Cryer. “Penjelasan 5 Tuntutan Awal : BRN 29.04.2013.” *Youtube*, May 24, 2013. <https://www.youtube.com/watch?v=x6r5WxFLBY> (accessed March 1, 2016).
- Hasan Taib. “Penjelasan dan Penegasan.” *Youtube*, December 1, 2013. <https://www.youtube.com/watch?v=bcWmriF3TNM> (accessed March 1, 2016).
- Hasrom bin Haron dan Mohd Zamberi A. Malek. “Prakata Editor.” Dalam *Sejarah Kerajaan Melayu Patani*, Cetakan Kedua. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia, 2005.
- Ibrahim Syukri [pseud.]. *Sejarah Kerajaan Melayu Patani*, diedit oleh Hasrom Haron dan Mohd Zamberi A. Malek, Cetakan Kedua Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia, 2005.
- Jawatan Kuasa Koordinasi Perundingan BRN. “Majelis Amanah Rakyat Patani (MARA PATANI).” เอกสารรายละเอียดเกี่ยวกับ MARA Patani, ลงนาม ณ รั้งกานู ประเทศมาเลเซียเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2557.

“Majlis Syura Patani (MARA PATANI) atau Patani Consultative Council (PCC).” เอกสาร
รายละเอียดเกี่ยวกับมาราปาตานี, ลงนาม ณ กัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย เมื่อวันที่ 15
มีนาคม 2558.

Muhammad Abdullah. “Pengistiharan Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani.” *Youtube*,
April 26, 2013. <https://www.youtube.com/watch?v=3XzxHyvRu1U> (accessed March 1,
2016)

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ข้อมูลเกี่ยวกับต้นฉบับของข้อเรียกร้องเบื้องต้น 5 ประการของปีอาร์เอ็น

ที่	วันที่	ช่องทาง	ประเภท/ ภาษา	ชื่อ	สำนวนแปล	หมายเหตุ
1	26 เมษายน 2556	Youtube	คลิป/ มลายู	Pengistiharan Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani ¹	มีแปลเป็นไทยอย่างน้อย 3 สำนวน โดย 1) ฮารา ซินทาโร ² 2) รัตติยา साและ ³ 3) โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้ ⁴	แถลงโดย अबดุลการิม คาลิบ เผยแพร่ ก่อนวันพบปะกันครั้งที่ 2 ในวันที่ 29 เมษายน 2556

¹ Muhammad Abdullah, “Pengistiharan Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani,” *Youtube*, 26 เมษายน 2556, <https://www.youtube.com/watch?v=3XzxHyvRu1U> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).

² ฮารา ซินทาโร, “บทแปลคำแถลงการณ์ของ 'ปีอาร์เอ็น' (ฉบับชั่วคราว),” *Shintaro*, นำข้อมูลขึ้นเมื่อ 28 เมษายน 2556, <http://www.deepsouthwatch.org/node/4197> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).

³ รัตติยา साและ, “คำต่อคำแถลงปีอาร์เอ็น ฉบับแปลถูกต้อง-สมบูรณ์,” *รายงานพิเศษ, ข่าวสด*, 5 มิถุนายน 2556, 3.

⁴ “ฮัสซัน ตอยิบ นำประกาศ B.R.N.ผ่านยูทูบ ย้ำสู้เพื่ออิสรภาพปาตานี ยื่น5ข้อเจรจากรัฐไทย,” *โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้*, 28 เมษายน 2556, <http://www.deepsouthwatch.org/dsj/4198> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).

ที่	วันที่	ช่องทาง	ประเภท/ ภาษา	ชื่อ	สำนวนแปล	หมายเหตุ
2	29 เมษายน 2556	โต๊ะพูดคุย	เอกสาร/ มลายู	ไม่มีรายละเอียด	มีแปลเป็น 2 ภาษา ⁵ โดย 1) Peace Support Working Group (ภาษาอังกฤษ) 2) คณะทำงานของสถาบัน พระปกเกล้าฯ (ภาษาไทย)	<ul style="list-style-type: none"> ● ไม่ปรากฏต่อสาธารณะ แต่มีการ สื่อสารฉบับแปล ● ไม่มีต้นฉบับภาษามลายูที่ปรากฏ ต่อสาธารณะ ผู้วิจัยได้รับต้นฉบับ แปลทั้งสองภาษาและนำมา เผยแพร่ในเว็บไซต์ของศูนย์เฝ้า ระวังสถานการณ์ภาคใต้

⁵ “ข้อเรียกร้องเบื้องต้น 5 ประการของ BRN: ต้นฉบับและบทแปลหลากหลายสำนวนหลายภาษา,” ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 19 สิงหาคม 2556, <http://www.deepsouthwatch.org/node/4635> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).

ที่	วันที่	ช่องทาง	ประเภท/ ภาษา	ชื่อ	สำนวนแปล	หมายเหตุ
3	24 พฤษภาคม 2556	Youtube	คลิป/ มลายู	Penjelasan 5 Tuntutan Awal ⁶	มีแปลเป็นไทยอย่างน้อย 2 สำนวน โดย 1) ฮารา ซินทาโร ⁷ 2) อับดุลเลาะ วันอะฮ์หมัด ⁸	แปลโดย อัดัม มูฮัมหมัด นูร์ หนึ่งใน คณะพูดคุยฝ่ายป็อาร์เอ็น

⁶ Flyer Cryer, “Penjelasan 5 Tuntutan Awal : BRN 29.04.2013”, Youtube, 24 พฤษภาคม 2556, <https://www.youtube.com/watch?v=x6r5WxFLBY> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).

⁷ ฮารา ซินทาโร, “บทแปล ‘คำอธิบายต่อข้อเรียกร้องขั้นแรก 5 ข้อ ของ BRN’,” Shintaro, นำข้อมูลขึ้นเมื่อ 26 พฤษภาคม 2556, <http://www.deepsouthwatch.org/node/4301> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).

⁸ อับดุลเลาะ วันอะฮ์หมัด, “แถลงการณ์จากป็อาร์เอ็นผ่านยูทูบ โดยฮัจญี อาดั้ม มูฮัมหมัดนูร์,” AwanBook, นำข้อมูลขึ้นเมื่อ 26 พฤษภาคม 2556, <http://www.deepsouthwatch.org/node/4300> (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559).

ที่	วันที่	ช่องทาง	ประเภท/ ภาษา	ชื่อ	สำนวนแปล	หมายเหตุ
4	27 พฤษภาคม 2556	อีเมล ⁹	เอกสาร/ อังกฤษ	Peliminary Demands by Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani Delegation in the Peace Dialogue with the Kingdom of Thailand, 29 April 2013	มีการแปลเป็นไทยอย่างน้อย 1 สำนวน โดย รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช ¹⁰	เอกสารระบุว่าเป็นเอกสารที่นำเสนอในที่ประชุมพบปะกันครั้งที่สองระหว่างคณะพูดคุยฯ ทั้งสองฝ่ายเมื่อวันที่ 29 เมษายน 2556 หรือชุดที่ 2 ซึ่งมีเมื่อเปรียบเทียบกับบทแปลก็มีเนื้อหาใกล้เคียงกัน

⁹ Voicebrn@gmail.com, "Letter and Attach a Copy of Preliminary Demands By Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani B.R.N.," e-mail to Muhammad Ayub Pathan, May 27, 2013. ข้อความดังกล่าวไม่ได้มีการลงนามว่าส่งมาจากผู้ใด แต่มีชื่อบัญชีอีเมลต้นทางคือ voicebrn@gmail.com มุฮัมมัดอายูบ ปาทาน ซึ่งเป็นบรรณาธิการอาวุโสส่งอีเมลฉบับดังกล่าวให้กับผู้วิจัยในวันเดียวกันนั่นเอง อย่างไรก็ตาม หลังจากที่เผยแพร่ออกมาในวันดังกล่าว เอกสารชิ้นนี้ก็ปรากฏอยู่หลายแห่งทั้งในสื่อสังคมออนไลน์และเว็บไซต์

¹⁰ ขบวนการแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปาตานี, “ข้อเรียกร้องเบื้องต้นโดยผู้แทนของขบวนการแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปาตานีในการพูดคุยสันติภาพกับราชอาณาจักรไทย 29 เมษายน 2556,” แปลโดย รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช ใน เส้นทางกระบวนกรสันติภาพปาตานี (ปัตตานี: สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมในภาคใต้ของไทย (STEP), 2558), 144-146.

ที่	วันที่	ช่องทาง	ประเภท/ ภาษา	ชื่อ	สำนวนแปล	หมายเหตุ
5	กันยายน 2556	ผู้อำนวย ความ สะดวก	เอกสาร/ มลายู	Penjelasan Tuntutan Awal Lima (5) Perkara oleh Panel Barisan Revolusi Nasional (จำนวน 25 หน้า)	ไม่มี	เอกสารชิ้นนี้มีปัญหาอย่างมาก เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลทั้งจากฝ่าย ขบวนการและทางการไทยระบุกับ ผู้วิจัยว่าเป็นการจัดทำขึ้นโดยทางการ มาเลเซียเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับ คู่สนทนา ทางกรมมาเลเซียยังแปลเป็น ภาษาอังกฤษ (24 หน้า) ก่อนที่จะส่ง ให้ทางการไทยอีกด้วย

ที่	วันที่	ช่องทาง	ประเภท/ ภาษา	ชื่อ	สำนวนแปล	หมายเหตุ
6	กันยายน 2556	ผู้อำนวยการ ความ สะดวก	เอกสาร (.ppt)/ อังกฤษ และ ไทย	"Briefing on Barisan Revolusi Nasional's Five (5) Demands" ใน ภาษาอังกฤษ และ "คำ บรรยายสรุปต่อข้อเรียกร้อง เบื้องต้น 5 ประการของแนว ร่วมปฏิวัติแห่งชาติ" ใน ภาษาไทย	ไม่มี	เป็นเอกสารสรุปย่อจากเอกสารชุดที่ 5 มีประเด็นปัญหาเกี่ยวกับที่มา เช่นเดียวกัน ทางผู้อำนวยการความสะดวก จัดทำขึ้นเป็นไฟล์พาวเวอร์พอยต์ โดย รู้จักกันในชื่อ "เอกสาร 38 หน้า" ซึ่งมา จากจำนวนหน้าในเอกสาร นอกจากนี้ ยังมีการเผยแพร่อยู่เว็บไซต์สาธารณะ อยู่บ้าง แต่ไม่ได้ถูวงกว้างมากนัก ¹¹

¹¹ “บรรยายสรุป ข้อเรียกร้อง 5 ข้อของกลุ่มปฏิวัติแห่งชาติ (ปีอาร์เอ็น),” E-lifeSaRa เรียนรู้กับลุงเอก, [http://elifesara.com/storage_upload/11/53564/uploads/files/บทความ/BRIEFING%20BRN%20THAI%20VERSION%20\(updated\).pdf](http://elifesara.com/storage_upload/11/53564/uploads/files/บทความ/BRIEFING%20BRN%20THAI%20VERSION%20(updated).pdf) (สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2559). เว็บไซต์ดังกล่าวเป็นแหล่งข้อมูลออนไลน์ที่รวบรวมงานของ “ลุงเอก” หรือ พล.อ.เอกชัย ศรีวิลาศ ผู้อำนวยการสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายรอมฎอน ปันจอร์
วันเดือนปีเกิด	30 กรกฎาคม 2523
ตำแหน่ง	บรรณาธิการ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ ผู้ช่วยนักวิจัย คณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธี

ผลงานทางวิชาการ

รอมฎอน ปันจอร์. “อิญาบและกรือเซะ: ประวัติศาสตร์ปาตานีระยะใกล้และการต่อรองทางการเมืองที่หายไป,” ใน ภาพลอกหลอน ณ ชายแดนใต้ของไทย: การเขียนประวัติศาสตร์ปาตานีและโลกอิสลาม, เล่มที่ 1, บรรณาธิการโดย แพทริค โจรี และจิรวัดน์ แสงทอง, 212-253.

กรุงเทพฯ: โครงการภูมิภาคศึกษา (เอเชียตะวันออกเฉียงใต้) มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 2552.

รอมฎอน ปันจอร์. “ประท้วงอิญาบที่ยะลา: ความทรงจำของการต่อรอง.” *รัฐมิแล* 33, ฉ. 1 (มกราคม-เมษายน 2555): 18-34.

รอมฎอน ปันจอร์. “อัตตบัญญัติปาตานี?: เมื่อประชา(ชน)กลุ่มน้อยตกอยู่ในวงล้อมรัฐประชาชาติ. *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์* 19, ฉ. 1 (มกราคม-มีนาคม 2556): 37-72.

รอมฎอน ปันจอร์. *เลือกอนาคต: บทสังเคราะห์การพิจารณาทางเลือกเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในเวทีนโยบายสาธารณะ "ชายแดนใต้จัดการตนเอง"*. สำนักงานประสานการพัฒนาสังคมสุขภาวะ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2556.

ประสบการณ์ทำงาน	2552-2557: ผู้ช่วยดำเนินงานของสมาชิกรัฐสภา รัฐสภา
	2548-2549: ผู้สื่อข่าว ศูนย์ข่าวอิศรา สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย
	2547-2551: ผู้สื่อข่าว ทีมข่าวพิเศษ หนังสือผู้จัดการรายวัน